

PETER PAVEL GLAVAR
1721 - 1784

ČEBELARSKA
PISNA ZAPUŠČINA
PETRA PAVLA
GLAVARJA

BRDO PRI LUKOVICI IN NOVO MESTO

2017

*Čebelarska pisna zapuščina
Petra Pavla Glavarja*

Brdo pri Lukovici in Novo mesto

2017

Čebelarška pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja

Uredniški odbor: Andrej Šalehar, Janez Gregori, France Baraga, Simon Atelšek, Anton Koželj

Urednika: Andrej Šalehar, Janez Gregori

Avtorji: Peter Pavel Glavar, Andrej Šalehar, France Baraga, Janez Gregori, Simon Atelšek, Stane Mihelič, Mihael Jožef Toman

Fotografije: Andrej Šalehar, Janez Gregori

Lektoriranje: Henrik Ciglič

Prevodi rokopisov: France Baraga, Stane Mihelič

Strokovni pregled prevodov rokopisov: Janez Gregori

Prevod izvlečkov: Henrik Ciglič

Oblikovanje: Jernej Kramberger, Nebia d.o.o.

Soizdajatelja: Regijska čebelarška zveza Petra Pavla Glavarja, zanjo Anton Koželj, predsednik, in Čebelarška zveza Slovenije, Javna svetovalna služba v čebelarstvu, zanjo Boštjan Noč, predsednik

Financiranje: Čebelarška zveza Slovenije, s sredstvi programa Javne svetovalne službe v čebelarstvu, in Regijska čebelarška zveza Petra Pavla Glavarja

Izdajo knjige so omogočili tudi: Partner Graf d.o.o, Grosuplje, Občine Mirna, Komenda, Novo mesto, Ivančna Gorica in Trebnje

Tisk: Partner Graf d.o.o., Grosuplje

Naklada: 1500 izvodov

Leto izdaje: 2017

Naslovnica: grb Petra Pavla Glavarja

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

638.1(497.4):929Glavar P.P.

ČEBELARŠKA pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja / [avtorji Peter Pavel Glavar ... [et al.] ; urednika, fotografije Andrej Šalehar, Janez Gregori; prevodi rokopisov France Baraga, Stane Mihelič, prevod izvlečkov Henrik Ciglič]. - Novo mesto : Regijska čebelarška zveza Petra Pavla Glavarja ; Lukovica : Čebelarška zveza Slovenije, 2017

ISBN 978-961-6516-68-6 (Čebelarška zveza Slovenije)

I. Glavar, Peter Pavel

293083904

Vsebina

Knjigi na pot	4
Spremna beseda	5
Izveček / Abstract	6
Razmislek o poslanstvu pravih učiteljev	8
Uvodno razmišljanje	10
I. del: Pogovor o čebelnih rojih	13
Predgovor	13
Diplomatični prepis in jezikovna posodobitev Pogovora o čebelnih rojih (1776)	15
Diplomatični prepis	20
Jezikovna posodobitev	21
Po poti knjige Pogovor o čebelnih rojih	222
Prva slovenska čebelarstva knjiga	222
II. del: Listina in rokopisi	245
Slovensko čebelarstvo v času Petra Pavla Glavarja	245
Kratek popis Glavarjeve čebelarstva pisne zapuščine	250
Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah	252
Prvi strokovni opis slovenskega čebelarstva – Glavarjev »odgovor« - 1768	268
Humlov zapis o opazovanjih prahe matice s troti v zraku (1769) in Glavarjeva ocena za Kranjsko kmetijsko družbo (1771)	275
Čebelarstvo in Navodilo cesarice Marije Terezije	291
Glavarjevo poročilo c.-kr. Kmetijski družbi v Ljubljani o možnostih pospeševanja čebelarstva na Kranjskem	294
Pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu 1781	333
Predstavitev in opis pravil Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo vrtnarsko šolo	343

Knjigi na pot

Reki, kot so: »Čebelarstvo je poezija kmetijstva«, »Slovensko je biti čebelar«, »V Sloveniji je čebelarstvo del naše identitete«, »Čebelarstvo je v Sloveniji del naše kulture«, ... danes slišimo zelo pogosto. In res, čebelarstvo v Sloveniji je nekaj več. Smo narod odličnih čebelarjev, in na to smo lahko upravičeno ponosni.

Čebelarstvo v Sloveniji se ni začelo ne danes, ne včeraj in tudi ne pred 10 ali 100 leti. Prav naša bogata zgodovina čebelarstva je tista, ki nas po svetu postavlja med vodilne »čebelarske« države na svetu.

Eden tistih, ki poosebljajo velika imena zgodovine slovenskega čebelarstva, je prav gotovo Peter Pavel Glavar. Njegov prispevek k razvoju slovenskega čebelarstva v času njegovega življenja je neprecenljiv, njegova dela pa puščajo bogat pečat tudi v današnjem času.

Predvsem je bil Peter Pavel Glavar že takrat prepričan, da je izobraževanje čebelarjev nujno, tako kot tudi ustanovitev čebelarske šole in ureditev ustrezne čebelarske zakonodaje.

Peter Pavel Glavar in drugi takratni veliki možje čebelarstva na Kranjskem dokazujejo, da smo narod čebelarjev, narod, ki živi za čebele in s čebelami.

V imenu Čebelarske zveze Slovenije in sam osebno se zahvaljujem vsem, ki so sodelovali pri nastanku te knjige. Z njo bosta delo in zapuščina velikega Petra Pavla Glavarja vsem nam še bolj približana.

Smu narod z bogato zgodovino čebelarstva in na to smo slovenski čebelarji upravičeno ponosni!

Boštjan Noč, predsednik ČZS

Spremna beseda

Regijska čebelarstva zveza Petra Pavla Glavarja (RČZPPG) nadaljuje s prizadevanji, da se odkrije pravo mesto Petra Pavla Glavarja v slovenskem čebelarstvu. Prvi korak, ki smo ga naredili že pred leti, je bila obnova Glavarjeve kapele na Lanšprežu, kjer je ohranjen tudi njegov grob. Tu se zberemo čebelarji vsako leto na prvo soboto v mesecu maju, da počastimo njegov spomin in se seznanimo z novimi spoznanji o Glavarjevem čebelarjenju. Posebej je pomembno, da smo mu odkrili spominsko ploščo, kjer so zapisana njegova najpomembnejša dela na področju slovenskega čebelarstva. Lani je bila predstavljena listina o imenovanju Petra Pavla Glavarja za častnega člana Gornjeluziške družbe v letu 1772. In danes imamo pred seboj novo knjigo, ki nosi naslov Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. V Arhivu Glavarjevega Beneficija v Komendi in v Arhivu Republike Slovenije so ohranjeni Glavarjevi rokopisi, ki še niso bili prevedeni in tako dostopni slovenski čebelarji in drugi javnosti. V knjigi je objavljen jezikovno posodobljen Pogovor o čebelnih rojih, ki ga je že pred leti opravil prof. Mihelič, zraven pa še diplomatski prepis v bohoričici, ki je dosleden prepis izvirnega Glavarjevega rokopisa. To delo je opravil dr. Simon Atelšek. V nadaljevanju so v knjigi še prevodi Glavarjevega prvega odgovora iz leta 1768, cesarski patent Marije Terezije iz leta 1775, drugi odgovor iz leta 1781 in pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781, kar vse je delo mag. Franceta Barage. V knjigi so tudi objave in strokovni komentarji, povezani z omenjenimi rokopisi, ki sta jih prispevala Janez Gregori in prof. Andrej Šalehar.

S to knjigo, ki je vrh našega dela pri raziskavah Glavarja, slovenskega čebelarja, tudi omogočamo nadaljnje raziskave slovenskega čebelarstva v drugi polovici 18. stoletja, v času, ki je pogosto označeno kot zlata doba slovenskega čebelarstva.

Zahvaljujemo se vsem avtorjem in inštitucijam, ki so podprle ter tudi omogočile izid tega dela.

Anton Koželj, predsednik RČZPPG, Novo mesto

Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja

Izvleček

Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja je shranjena na dveh mestih. Najdemo jo v Arhivu Glavarjevega beneficija v Komendi, ki ga je uredil in predstavil javnosti Baraga (1998). Na področju čebelarstva je v arhivu poleg pisem, ki jih je Glavar z Lanšpreža pošiljal Tomlju (napisana so večinoma v latinščini, nekaj pa v nemščini), tudi listina Čebelarske družbe v Gornjih Lužicah ob imenovanju Petra Pavla Glavarja za častnega člana v letu 1772. Ostalo Glavarjevo čebelarsko pisno zapuščino hrani Arhiv Republike Slovenije v Osebnem fondu Petra Pavla Glavarja (SI AS 869) in v Zbirki rokopisov (SI AS 1073, rokopisa I 23 r in I 24 r). Prvi rokopis je Odgovor na predlog o izboljšanju čebelarstva iz leta 1768. To je prva strokovna predstavitev slovenskega čebelarstva s predlogi za izobraževanje čebelarjev, čebelarsko šolo in zakonodajo ter slovensko čebelarsko literaturo. Iz leta 1771 je ohranjeno Glavarjevo pismo, poslano Kranjski kmetijski družbi kot odgovor na Humlovo razpravo o prahi matic. V pismu je Glavar tudi zapisal, da piše učno knjigo z naslovom »O praktičnem splošnem čebelarstvu.« O tem pismu v objavi iz leta 1772 poroča Gornjelužiška čebelarska družba. Najpomembnejša Glavarjeva čebelarska pisna zapuščina je rokopis čebelarske knjige Pogovor o čebelnih rojih, ki je nastala leta 1776 (1779?). Knjigo je leta 1779 poslal v objavo Kranjski kmetijski družbi, ki je ni natisnila, izšla je šele leta 1976, ko jo je izdala Čebelarska zveza Slovenije v zborniku Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Iz leta 1781 je obširno Glavarjevo poročilo Kranjski kmetijski družbi v Ljubljani o možnosti pospeševanja čebelarstva na Kranjskem. V dodatku so pravila za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu.

Celotna Glavarjeva čebelarska pisna zapuščina je bila napisana na Lanšprežu. Prevedena, razen pisem Tomlju o čebelarstvu, in predstavljena je v tem delu. Knjiga Pogovor o čebelnih rojih je objavljena kot diplomatični prepis v bohoričici, vzporedno pa je jezikovno posodobljeno slovensko besedilo prof. Staneta Miheliča.

Ključne besede: Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja, Arhiv Glavarjevega beneficija, Arhiv Republike Slovenije, rokopisi iz leta 1768, 1771, 1776 in 1781, Pogovor o čebelnih rojih

Abstract

Peter Pavel Glavar's beekeeping written legacy – »Discussion About Bee Swarms«, document, letters and manuscripts

Peter Pavel Glavar's written legacy is stored in two places. We shall find it in the Archive of Glavar's Benefice at Komenda, which was set up and presented to the public by Baraga (1998). As far as beekeeping is concerned, the Archive keeps – apart from letters sent by Glavar to Tomelj from Lanšprež (they are written predominantly in Latin and some in German languages) – the document issued by the Gornje Lužice Beekeeping Society on the occasion of Peter Pavel Glavar being appointed its honorary member in 1772. The remaining Glavar's beekeeping written legacy is kept by the Archives of the Republic of Slovenia (SI AS 869 Glavar Peter Pavel and SI AS 1073 collection of manuscripts I/23 r and /24 r). The first manuscript concerns Glavar's »Answer to the Proposal on the Improvement of Beekeeping« from 1768. This is in fact the first professional presentation of Slovenian beekeeping with proposals on tuition of beekeepers, beekeeping school and legislation as well as Slovenian beekeeping literature. From 1771, Glavar's letter sent to the Carniolan Agricultural Society as an answer to Humel's debate on queen bee mating has survived. Here he also wrote that he was preparing an instructive book entitled »About Practical General Beekeeping«. This letter was referred to in the publication issued in 1772 by the Gornje Lužice Beekeeping Society.

The most significant Glavar's beekeeping written legacy is the manuscript of his book »Discussion About Bee Swarms«, written in 1776 (1779?). In 1779 he sent it to the Carniolan Agricultural Society to be published by them. The Society, however, did not print it, but the book was eventually published, as late as 1976, by the Slovenian Beekeeping Association in the booklet »On the 200th Anniversary of the Written Language in Slovene Beekeeping«. In 1781, Glavar wrote an extensive report to the Carniolan Agricultural Society in Ljubljana on the possibility of promoting beekeeping in Carniola, with the Appendix including rules for apicultural–horticultural school at Lanšprež.

The entire Glavar's beekeeping written legacy was written at Lanšprež and is translated, with the exception of letters sent to Tomelj, and presented in this work. The book »Discussion About Bee Swarms« was published as a diplomatic transcription in the early Bohorič alphabet. Parallely, the Slovenian text was linguistically updated by Prof Stane Mihelič.

Key words: Peter Pavel Glavar's beekeeping written legacy, Archive of Glavar's Benefice, Archives of the Republic of Slovenia, manuscripts from 1768, 1771, 1776 and 1781, Discussion About Bee Swarms

Razmislek o poslanstvu pravih učiteljev

Mihael Jožef Toman *

Dandanes, ob vsesplošni inflaciji dobrih in preverjenih novic, velikega števila slabih, a vsesplošno dosegljivih informacij, med katerimi tudi odlični poznavalci vse težje ločujejo zrnje od plev, ob spoznanju množic, kako jim je vse jasno, da ne potrebujejo nobenega izobraževanja, kaj šele ozaveščanja, se nam skorajda zdi prav neverjetna želja in potreba po pravih učiteljih, tistih ki znanje zares imajo in se jim ne samo dozdeva ali so celo prepričani, da ga imajo. Takšne stranpoti se nam dogajajo na vseh področjih dela, v različnih strokah, še posebej tistih, ki so v osnovi povezane z naravoslovjem, biologijo in danes tudi ekologijo. Lažni preroki in učitelji trosijo puhlice in neznanje v gledanih, slišanih in pisanih medijih, zmaguje tisti, katerega informacija je najbolj nora, katastrofična, najbližje tistemu, kar si posameznik želi videti, slišati ali prebrati. Nikoli svet ni bil tako nasičen z manipulatorji in vsevedi, nikoli niso nešolani ljudje šolali eksperte in poznavalce določenih področij. Znanje se seli iz učenih glav na ulico, v *ad hoc* nastala društva s samooklicanimi predavatelji in številna civilna gibanja, ki jim je v prvi vrsti mar za medijsko pozornost in odmevnost. Učitelji v tistem prvobitnem pomenu besede so poraženi.

Področje čebelarstva, ki ni le praktična izkušnja dela z določenim organizmom, marveč zahteva osnovna biološka, fiziološka, ekološka in etološka znanja, žal ni osamljen primer. Je pa bil pereč že tudi v preteklosti in je še danes. Zato skoraj ne verjamemo dejstvu, da so že pred stoletjem opozarjali na lažne učitelje, priučene ljudi, ki bi poučevali sebi enake. Celo z zakonom so posegli v sfero izobraževanja in učenja. Marija Terezija je za uspešno čebelarstvo predvidela ustanovitev čebelarške šole na Dunaju, kjer bodo slušatelji lahko brezplačno pridobivali teoretična in praktična znanja z učitelji, kot bi lahko rekli z licenco, ki bodo pod budnim nadzorom okrožnih uradov. Navodila za učitelje so bila jasna, imeti so morali znanje in praktične izkušnje. Poleg spričevala je učitelj moral imeti tudi večino in sposobnosti druge poučevati in svoja znanja razumljivo prenašati. Tudi mnogi naši izjemni čebelarji so v preteklosti zaznali nevarnost samooklicanih učiteljev, nanjo opozarjali povsod in vedno in vsa svoja znanja tudi usmerili v poučevanje. V Glavarjevem času je bilo povsem jasno, kdo naj uči in poučuje in da nikoli ne smejo predavati tisti, ki imajo le občutek, da lahko predavajo, so brez potrebne licence in osnov splošnih bioloških znanj. Brez teh velikih in akademsko izobraženih mož tako velikega napredka tudi na tem področju izjemne človekove simbioze z živaljo, ki ne pogine, ampak umre, ki ga s pikom lahko boleče opozori na dejstvo, da ni on glavni, ampak le del narave, nam ne bi uspelo doseči dobrega znanja danes. Tudi v tem je veličina Petra Pavla Glavarja.

Žal se vse zapisano o samooklicanih učiteljih dogaja še danes. Na vseh ravneh, v vseh strokah in v vseh praksah. Priučeni vajenci poučujejo mojstre, manj ali celo neizobraženi se trudijo, da bi bili glavni razlagalci osnovnih znanj, ki jih formalno niso mogli nikjer pridobiti. Zato strokovnjakov, ki imajo licencirano znanje, ne povabijo kot predavatelje, zato tudi zdrava kmečka pamet ni konkurenčna spletnim pogrošnim novicam in podatkom. Vsaj v razumevanju okolja in z njim povezanimi težavami, ki jih sami ustvarjamo, je tako. Vse tja do visoke politike različnih ministrstev, ki so prepričana, da je vsa stroka pri njih, pa do vodstev različnih stanovskih združenj, kjer pogosto ne ločujejo med znanji, stroko oziroma strokami in napačnimi praksami. Dobri organizatorji in vodje ne morejo biti po

---

* Prof. dr. Mihael Jožef Toman, oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta (mihaeljozef.Toman@bf.uni-lj.si)

nekem nepisanem pravilu tudi dobri učitelji in predavatelji. Tudi odličen znanstvenik ni nujno dober predavatelj.

Objavljeni in tiskani spomini na stare učenjake, odlične praktike in prave učitelje tudi na področju čebelarstva so enkratna priložnost, da opozarimo na pomen znanja in izobraževanja, ki ga morajo voditi tisti, ki jih pri tem početju ne žene osebni interes, še manj želja po zaslužku, ampak preprosto prenašanje znanj bodočim generacijam, ki bodo že pridobljena znanja lahko nadgradile s svojimi spoznanji in raziskovanji. Raziskovanje namreč ni prežvekovanje starih modrosti, ampak le njih uporaba za iskanje in odkrivanje novih znanj. Čebelarstvo, ki je od vsega začetka iskalo odgovore v naravi, v življenju in delu čudovitega sodelavca in sopotnika, je najboljši primer pomena odgovornega in z znanjem obogatene učitelja.

Uvodno razmišljanje

Andrej Šalehar *

Uvod

Naslov knjige je Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja in uvodoma pojasnimo, kje je shranjena. Na dveh mestih jo najdemo. V Arhivu Glavarjevega beneficija v Komendi, ki ga je uredil in predstavil javnosti Baraga (1998). Na področju čebelarstva je v arhivu poleg pisem, ki jih je Glavar z Lanšpreža pošiljal Tomlju (napisana so večinoma v latinščini, nekaj pa v nemščini), tudi listina Čebelarstva družbe v Gornjih Lužicah ob imenovanju Petra Pavla Glavarja za častnega člana leta 1772. Preostalo Glavarjevo pisno čebelarstvo zapuščino hrani Arhiv Republike Slovenije v Osebnem fondu Petra Pavla Glavarja (SI AS 869) in v Zbirki rokopisov (SI AS 1073, rokopisa I 23 r in I 24 r). Vsi Glavarjevi rokopisi s čebelarstvo vsebino so bili napisani na Lanšprežu.

Peter Pavel Glavar se je pričel ukvarjati s čebelarjenjem leta 1744 v Komendi, v okolju, kjer so čebelarili na gorenjski način. Gorenjski čebelarji so uporabljali lesene kranjske panje (kranjiče), poslikavali so panjske končnice, prevažali čebele na posebnih vozovih na pašo in dobro poznali kranjske čebele. Kot prvi na svetu so vedeli, da poteka praha matic s troti v zraku. Na prvi čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju je prvi čebelarški učitelj Anton Janša, doma z Breznice, poučeval gorenjski način čebelarjenja.

Glavar sam piše, da je prebral veliko čebelarških knjig, da avtorji pogosto slabo poznajo gojenje čebel ter pišejo tudi izmišljene in neresnične stvari. V Glavarjevi knjižnici v Komendi so ohranjene tri dragocene v nemščini napisane čebelarške knjige, dve iz leta 1766 in tretja iz leta 1769. Glavarjeva teoretična in praktična razgledanost na področju čebelarjenja sta mu pri Kranjski kmetijski družbi, katere član je bil od leta 1768, določila mesto glavnega strokovnjaka za čebelarstvo. Zaprošen je bil za strokovno presojo čebelarških vprašanj, ki so bila zastavljena pred Kranjsko kmetijsko družbo. Že v svoji prvi strokovni oceni leta 1768 Glavar poudarja, da zahteva čebelarjenje znanje in usposobljenost, ter predlaga poučevanje in usposabljanje za čebelarstvo (čebelarške šole) ter pravno ureditev čebelarških vprašanj. V vseh nadaljnjih rokopisih (1771, 1776, 1781) mnenja ne spreminja in se trudi, da bi s poučevanjem »gmajn ljudstva«, kakor ga poimenuje, ljudem pomagal iz revščine. Da bi pouk razumeli, jih je poučeval najprej ob prostem času ob nedeljah in praznikih ter pozneje na čebelarstvo vrtnarski šoli, ki jo je ustanovil na Lanšprežu, v deželnem, to je slovenskem jeziku.

Najpomembnejša Glavarjeva čebelarstva pisna zapuščina je rokopis čebelarške knjige. Peter Pavel Glavar je pisec prve slovenske čebelarške knjige, ki je z naslovom Pogovor o čebelnih rojih nastala leta 1776 (1779?). Zgodovina njenega nastajanja sega v leto 1768, ko je Glavar napisal znameniti »Odgovor«, kjer je kot prvi temeljito predstavil kranjsko čebelarstvo. Piše, da napredka v čebelarstvu v nobenem primeru ni mogoče doseči s kaznimi, kakor je menil dunajski dvor, ampak s poukom ter nagradami. Poudaril je pomen izobraževanja čebelarjev, čebelarške šole, zakonodaje in slovenskega čebelarstva čtiva. Kranjski kmetijski družbi je tudi ponudil, da bo ob nedeljah in praznikih kmetom ustno tolmačil čebelarstvo in da je pripravljen napisati za slovenske čebelarje knjigo o čebelarjenju v domačem

* Zasl. prof. dr. Andrej Šalehar, oddelek za zootehniko, Biotehniška fakulteta (andrej.salehar@bf.uni-lj.si)

slovenskem jeziku. Ni znano, kaj je kranjska kmetijska družba na to odgovorila. V pismu Kranjski kmetijski družbi leta 1771 je Glavar zapisal, da piše učno knjigo z naslovom O praktičnem splošnem čebelarstvu. Pozneje jo je preimenoval po prvi Janševi knjigi Razprava o rojenju čebel v Pogovor o čebelnih rojih, ki jo je leta 1779 poslal v objavo Kranjski kmetijski družbi, ki pa je ni natisnila, verjetno zaradi tega, ker je bila napisana v slovenskem jeziku. Ta rokopis naj bi se bil izgubil. Leta 1823 je o Glavarjevem pisanju knjige pisal Stratil in obširno leta 1848 Rechfeld. Veljalo je, da je bil Glavarjev rokopis po letu 1848 izgubljen. Na rokopis, ki so ga evidentirali v letih 1950/51 v tedanjem Osrednjem državnem arhivu Slovenije, je opozorila arhivarka dr. Marija Verbič. Čebelarstva zveza Slovenije je leta 1976 v zborniku Ob 200–letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu izdala tudi Pogovor o čebelnih rojih. Rokopis knjige in izdajo iz zbornika najdemo na spletu. Kot samostojna knjiga pa še ni izšel.

Glavar je prvi Slovenec, ki je hotel s pomočjo slovenske tiskane besede širiti gospodarski nauk. Kot prvi je občutil potrebo, da bi Kranjska kmetijska družba izdajala slovenske spise, ki naj bi prišli v roke kmetom, in jim pomagala do boljše strokovne izobrazbe, usposobljenosti in gospodarskega napredka. Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih ni le prvi slovenski poljubno strokovni tekst in čebelarški učbenik, ki po svoji izčrpnosti, samostojnosti in pristnem slovenskem izrazju prekaša domala vse v 18. stoletju izšle slovenske poljudno strokovne tekste, marveč še veliko več. Z njim začenja slovensko strokovno in poljudno gospodarsko slovstvo.

Za slovensko slovstvo je neprecenljive vrednosti prvo in obširno slovensko čebelje in čebelarstvo izrazje, ki je prvič zapisano v tej knjigi. Nekatere slovenske izraze so v svojih delih sicer zapisali pred njim že drugi, kot na primer Valvasor (1689), ki je zapisal v nemškem tekstu slovenski izraz ZHEBELA, ali Scopoli (1770) v latinskem tekstu izraza MATERNZA in TROTTA. Tudi to knjigo namenja Glavar preprostim ubožnim rojakom. S poučevanjem jim želi pomagati iz ubožstva, poklanja jim svoje znanje in izkušnje. Torej pred 240 leti na način, ki je v veljavi tudi še danes.

Knjiga Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja ima dva dela v katerih je predstavljena ter zbrana njegova do sedaj poznana čebelarstva pisna zapuščina. V prvem delu je objavljen Pogovor o čebelnih rojih, v drugem Listina gornjeljužiške čebelarstva družbe z imenovanjem Glavarja za častnega člana, pismo Humla z Glavarjevim odgovorom in Glavarjeva rokopisa iz leta 1768 in 1781. Knjiga bo pomemben prispevek k boljšemu poznavanju slovenskega čebelarstva v drugi polovici 18. stoletja, ko so tudi vrhunski svetovni poznavalci čebelarstva pisali (4. marec 1771), da je vojvodina Kranjska v čebelarstvu pred drugimi vojvodinami.

Viri:

1. Arhiv Republike Slovenije – fondi: SI AS 869 Glavar Peter Pavel, SI AS 751 Gospostvo Lanšprež, 1708 – 1864, SI AS 1073 Zbirka rokopisov, 1/24 r, 13. stol. – 1941
2. Baraga, France. Arhiv Glavarjevega beneficija. (1998)20, str. 97 – 194, Acta ecclesiastica Sloveniae.
3. Glavar, Peter Pavel. Pogovor o čebelnih rojih. 1776. Jezikovno posodobil Mihelič Stane. str. 79 – 260. V: Martin Mencej. Ob 200–letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani.
4. Glavar, Peter Pavel. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. str. 11 – 38. Napisano 1768, prevod Mihelič Stane. V: Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Čebelarstvo društvo za Slovenijo. Ljubljana 1934, 163 strani.
5. Glavar, Peter Pavel. Pismo kranjski kmetijski družbi o Humlovem zapisu o prahi matice v zraku z dne 25. novembra 1771. AS SI 869 Glavar Peter Pavel, mapa 1/2b.
6. Glavar, Peter Pavel. Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbauss und Künste Gesellschaft (Predlog za dvig čebelarstva). V dodatku so pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu. Iz leta 1781, 55 listov. (Zbirka rokopisov – ARS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941).

7. Nachricht. 10. zvezek. 4. marec 1771, str. 145 – 146 . K.K. Allerg. Privil. Realzeitung der Wissenschaften und Künste. (http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fsl/object/display/bsbl0615032_00311.html - 22.4.2017).
8. Scopoli, Giovanni Antonio. *Dissertatio de Apibus*. str. 7–47. V: *Annus IV. historico-naturalis*. Lipsine 1770, 150 strani. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-S0MLTISX> – 27. 9. 2013).
9. Šalehar, Andrej, Koželj, Anton, Dovč, Peter, Šušteršič, Vanda. *Prva slovenska čebelarska knjiga*. Rodica, Novo mesto, 2016, 23 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IPPGJYDB> – 26. 2. 2017).
10. Valvasor, Janez Vajkard. *Von allerley Geziefer und Ungeziefer*. Ljubljana 1689, XXXVII Kapitel, III: Buch, str. 454–457. V: *Die Ehre dess Herzogthums Crain*. 4 zv. Ljubljana 1689. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NQOSKQM6> – 27. 11. 2013).

I. del:

Pogovor o čebelnih rojih

Predgovor

Čas Petra Pavla Glavarja (1721–1784) se ujema s časom terezijanskega razsvetljenstva in korenitih družbenih sprememb. Živahno je bilo tudi na naravoslovnem področju, vse več je bilo zanimanja, kaj živi okoli nas. Izhajala so različna knjižna dela, zlasti na področjih favnistike in floristike. Dogajalo se je, da so nekateri avtorji povzeli že objavljena dela drugih piscev, jih dopolnili, po potrebi popravili in izdali pod enakim naslovom in svojim imenom. Danes se to šteje kot njihovo avtorsko delo.

Tak primer imamo pri nas v čebelarstvu. Anton Janša je napisal in leta 1771 izdal knjigo z naslovom *Razprava o rojenju čebel*. Knjigo je kasneje povzel Peter Pavel Glavar, jo v veliki meri dopolnil, nekajkrat citira tudi Janšo, in jo z naslovom *Pogovor o čebelnih rojih* leta 1779 predložil Kranjski kmetijski družbi. Rokopis knjige so leta 1950/51 odkrili v Osrednjem državnem arhivu Slovenije. Delo je bilo objavljeno leta 1976, v zborniku *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*, ki ga je izdala Zveza čebelarških društev Slovenije, pod naslovom *Pogovor o čebelnih rojih*. Za to priložnost je rokopis, ki je seveda pisan v bohoričici, jezikovno posodobil prof. Stane Mihelič. Rokopis Petra Pavla Glavarja oblikovno pomeni vrhunsko dovršenost.

Zaradi pomembnosti obravnavanega Glavarjevega dela smo se odločili, da ga izdamo v knjižni obliki, in sicer diplomatični prepis v bohoričici, vzporedno z jezikovno posodobljenim besedilom prof. Miheliča, z vsemi njegovimi pripombami. Diplomatični prepis je pripravil dr. Simon Atelšek.

Prvotno smo načrtovali h Glavarjevemu besedilu dodati pripombe v vseh primerih, kjer se Glavarjeve navedbe v njem razlikujejo od danes poznanih dejstev. Vendar bi bilo to v večini primerov brez pravega smisla. Glavarjevega dela ne moremo obravnavati kot nekakšen učni pripomoček za današnji čas, čeprav bi lahko v nekaterih točkah bil prav to, ampak kot dragocen zgodovinski dokument, ki prikazuje vedenja o čebelah in čebelarstvu v takratnem času. Pred skoraj 250 leti. Za kritično presojo v knjigi zapisanega, zlasti glede biologije čebel, potrebuje bralec nekoliko predznanja.

Glavnino knjige Glavar namenja rojenju, kot je zapisano že v naslovu. Vse z njim povezano obravnava izredno natančno in daje praktična navodila, kako se dela lotiti v danih okoliščinah. Posebno zanimive so razlage, kaj vse lahko že na bradi panja, po vedenju čebel, ugotovimo o dogajanju v njem, povezano z rojenjem.

Vprašanje, zakaj tak poudarek na rojenju in doseganju čim več rojev, zahteva nekoliko obširnejši odgovor. Povezan je s takratno najpomembnejšo čebeljo pašo, pašo na ajdi. K nam so jo zanesli iz Azije, prvi znani podatki o njej na današnjem ozemlju so iz leta 1426, zapisani v gornjegrajskem urbarju. Ajda je strniščni posevek in zacveti šele avgusta. Čebelarjenje je bilo osredotočeno na pašo v tem letnem času, čebelarji so hoteli imeti čim več družin, se pravi čim več rojev. Čebele so odpeljali na ajdovo pašo, po njej pa so jih prodali ali se sami lotili podiranja družin, spodrezovali so satje in ga, skupaj s čebelami, dajali v večje posode.

Glavar se je, kot tudi drugi čebelarški pisci tistega časa, odločno upiral takemu morjenju čebel in zahteval, da se sprejme zakon, ki bo to prepovedoval. Navaja, da so samo na Dolenjskem vsako jesen pokončali veliko tisoč panjev.

Tedanja verovanja glede čebel so bila lahko prav čudna. Tako Glavar piše (odst. 661), da čebele medicino v celicah osolijo, ker se drugače rada skisa. Sol pa dobijo nič drugače kot tako, da pijejo gnojnico in mlakuže! Tudi nekatere trditve glede biologije čebel so lahko prav čudne, pač v stilu poznavanja v tistem času, kar v opombi poudarja tudi prof. Mihelič.

So pa nekatera Glavarjeva razmišljanja oziroma ugotovitve prav zanimiva. Tako je (odst. 416) ob razmišljanju glede spola in parjenja zapisal: *Trotje so moškega spola in se pariyo z matico in jo store rodovitno, kakor je povedano pod št. 350. Ali pa se trotje pariyo tudi z delovnimi čebelami, kje, kdaj, kako in kolikokrat, ali pa je dodelil Bog čebelam (kakor kokoš in druga kuretina nese jajca brez parjenja, čeprav se iz njih nič ne izvali) to posebno lastnost, da ležejo jajčeca brez parjenja, iz katerih se izvale troti ob toploti v panju in dihanju, priznam za svojo nevednost. Seveda se Glavar ni zavedal, da je z razmišljanjem o neoplojenih jajčecih, iz katerih se razvijejo troti, nakazal deviško rodnost ali partenogenezo, ki jo je znanost kot dejstvo, potrdila šele leta 1906.*

Pomembno je tudi ugotavljanje, *da čebelno branje cvetju ne škoduje, ampak ga napravi še bolj rodovitnega (odst. 666)... kajti zaradi njihovega obiska seme cveta, ki postane rodovitno z oprasitvijo, še bolj oprše, in bi ostalo veliko več gluhega semena, če bi ga čebele ne oprasile.* Prof. Mihelič je kot opombo zapisal: *to odkritje pripisujejo Sprenglu, češ da je l. 1793 odkril koristnost čebel za kmetijstvo zaradi oprasavanja cvetov. Iz navedenega je razvidno, da je to odkril že Glavar.*

Še Glavarjeva misel, primerna tudi za današnji čas, ko se sprašuje, kdo so tisti, ki so ne vredni imena čebelar (odst. 569): *Zatorej so ne vredni imena čebelar vsi tisti, ki - čeprav imajo dosti čebel - le-te prepuščajo same sebi, ne skrbe zanje, jim iz zanikrnosti ali nevednosti ne izkazujejo potrebne nege, in imajo zato tudi od čebel le malo in ne vsega dobička; Nam je znano?*

Končno je treba omeniti tudi Glavarjeva prizadevanja čim bolj pomagati svojim podložnikom, za katere pravi, da so zelo nevedni in trmasto vztrajajo pri starem. *Zavzema se, da bi po farah delovale javne čebelarske šole, in se sam ponuja za brezplačno poučevanje. Vsem nauka željnim, kateri se hočejo učiti, bližnjim in daljnim, se zastonj ponujam za učitelja. Če jih več pride, ljubše mi bo, da se le preje pri meni oglasijo, da bi jih začel skupaj poučevati. Tiste, ki bodo ostali tukaj, dokler se uče, bom poučeval sleherni dan eno uro, druge pa le ob praznikih in nedeljah, samo da se oskrbe s hrano.* (odst. 589).

Ko preberemo do konca, se ne moremo načuditi, koliko čebelarskega znanja so imeli že v Glavarjevem in Janševem času. Koliko so vedeli o dogajanju znotraj čebeljega gnezda kljub temu, da še niso imeli premičnega satja, ampak so v notranjost videli le toliko, kot so lahko razmaknili sate. Bili so vrhunski opazovalci obnašanja čebel in že po njem ugotavljali, kaj se v notranjosti dogaja, ne da bi bilo treba panj odpirati.

V današnjem času se nam je dogajanje v panju kar nekam odtujilo, vse redkeje se sklonimo k žrelu, da bi videli in slišali, kaj »razmišljajo« naše varovanke. Glavna skrb v spomladanskem obdobju je preprečevanje rojenja, edinega naravnega načina, s katerim se čebelje družine razmnožujejo. Mogoče bi pa marsikateri čebelar, ki mu čas in prostor dopuščata, vendarle čebelam omogočil, da včasih rojijo in zrak napolnijo s prelestnim šumenjem. In če se roj usede na kakšno neobičajno mesto in ne ve, kako bi ga ogrebel, naj pogleda v Glavarja, kaj mu je storiti. Tam to prav zagotovo piše!

Janez Gregori *

---

* Janez Gregori, prof. biol., čebelar (janez.gregori@gmail.com)

Diplomatični prepis in jezikovna posodobitev Pogovora o čebelnih rojih (1776)

Simon Atelšek *

Namen pričujočega poglavja je približati Glavarjev rokopis sodobnemu bralcu skozi dva vzporedna prepisa obravnavanega besedila. Prvi prepis je ponatis jezikovne posodobitve, ki jo je pripravil Stane Mihelič in je bila že leta 1976 objavljena v knjigi z naslovom *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ker pa smo želeli dodati še bolj dokumentaren prepis, ki je bližji izvirniku, smo pripravili še diplomatični prepis, pri katerem gre za natančen prepis rokopisa.

Jezikovna posodobitev Staneta Miheliča

Ob 200. obletnici nastanka Glavarjevega rokopisa je Stane Mihelič z namenom približanja vsebine besedila sodobnemu bralcu besedilo prepisal in ga jezikovno posodobil, a pri tem vendarle ohranil določene značilnosti Glavarjevega sloga. O krmarjenju med posodabljanjem in upoštevanjem zgodovinskosti besedila Mihelič na strani 256 pravi naslednje:

»Pri jezikovnem posodabljanju Glavarjevega Pogovora o čebelnih rojih sem naletel na številna vprašanja, od katerih se mi zdita najpomembnejši dve, in sicer kako prenesti Glavarjev tekst v sodoben slovenski jezik in pri tem ohraniti osnovno karakteristiko Glavarjevega sloga in besedja, na drugi strani pa, kako približati Glavarja bralcu, da mu bo razumljiv in da ga patina njegovega jezika ne bo odbijala. Ker je knjiga namenjena v prvi vrsti slovenskim čebelarjem, sem se seveda moral odločiti za nekakšno srednjo pot: obdržal sem, kolikor sem mogel, Glavarjev način izražanja in njegovo izrazje, tam pa, kjer je zaradi neskladnosti v stavčnih zvezah (anakoluti) in besedju le preveč okoren ali težko razumljiv, pa sem ga bolj prosto prilagodil. Glede na sodobni knjižni jezik sem vendarle pustil kaj, kar ni docela v skladu z njim, ker se mi je zdelo škoda delati silo tradicionalnemu čebelarskemu pogovornemu jeziku, kakršen je veljal za Glavarja in deloma velja še danes.«

Bolj podrobnega opisa smernic za posodabljanje besedila pa avtor ni navedel. Deloma si lahko vtis o Miheličevem pristopu ustvarimo s pomočjo opomb, v katerih sicer najpogosteje dodatno pojasnjuje vsebino oziroma osvetljuje pomen določenega starejšega izraza, ki je sodobnemu bralcu težje razumljiv. Poleg tega pa avtor posodobitve v nekaterih opombah poda tudi informacije o načinu posodabljanja. Tako npr. za 340. odstavek pravi, da je *»formulacija sila nerodna, zato sem odstavek bolj prosto predelal.«*

Mihelič je torej v svoji posodobitvi skušal narediti kompromis, pri katerem je besedilo deloma posodobil, deloma pa ohranja značilnosti osrednjeslovenske knjižne različice slovenskega jezika iz druge polovice 18. stoletja. Takšen pristop je za sodobnega bralca gotovo prijaznejši. Po drugi strani pa je za zgodovinarje in zlasti za jezikoslovce v takšnem prepisu marsikaj prikritega.

---

* Dr. Simon Atelšek, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (simonat@zrc-sazu.si)

Diplomatični prepis

Da bi Glavarjevo besedilo čimbolj celostno predstavili in s tem zadovoljili različne interese bralcev, smo posodobljenemu prepisu dodali še diplomatični prepis¹, pri katerem gre torej za dosleden prepis, v katerem so ohranjene tudi morebitne napake in avtorjeve nedoslednosti. Kot vir smo uporabljali izvorni Glavarjev rokopis, ki obsega 105 strani in ga danes hrani Arhiv republike Slovenije pod signaturo SI AS 1073 Zbirka rokopisov, I/23r. V prepisu smo ohranili bohoričico, ki je bila črkopis Glavarjevega rokopisa, in da bi čimbolj natančno predstavili Glavarjev izvirnik, smo označili tudi Glavarjeve naknadne posege v besedilo, nejasna mesta in najpogostejše variantne zapise nekaterih besed.

Glavarjeve naknadne posege v besedilo smo označevali na dva načina, in sicer dopolnitve besedila smo v prepisu podčrtali z dvojno črto in izbrisane dele prečrtali. Glavar je namreč besedilo na nekaterih mestih naknadno popravljal. Dopolnitve je navadno napisal nad vrstico oziroma na rob lista, izbrisane dele pa je prečrtal.

Tudi nejasna mesta v besedilu, ki so navadno posledica madeža na papirju, smo označevali na dva načina. Težje čitljive dele besedila smo sicer skušali dosledno prepisati in jih deloma rekonstruirati, a smo te dele besedila postavili v ležeči tisk in jih obarvali sivo, saj ostaja dvom o pravilnosti prepisa. Izpuste povsem nečitljivih delov besedila pa smo označili z znakom [...]. V zvezi z izpusti naj poudarimo, da gre praviloma za izpuste zelo kratkih delov besedila, največkrat posameznih besed.

Da pa bi besedilo nekoliko približali sodobnemu bralcu, smo v prepisu označili nekaj najpogostejših variantnih zapisov besed, pri čemer smo vedno označili le redkejšo različico, medtem ko smo prevladujočo različico pustili neoznačeno. Redkejša različica smo podčrtali s prekinjeno črto in na nedoslednost v zapisu opozorili v opombi. Če se je znotraj enega odstavka dvakrat pokazala ista nedoslednost, smo opombo napisali le pri prvi, medtem ko smo drugo le podčrtali. V zvezi z označevanjem variantnih zapisov je treba opozoriti, da nismo označevali vseh različic, ki izvirajo iz variantnih zapisov posameznih glasov v bohoričici. Tako npr. nismo označevali zamenjevanja črke s in f, ki je za Glavarja zelo značilno in se kaže v zapisu glasu s (zapis f ali s) in glasu š (zapis fh ali sh). Ob tej priložnosti je treba opozoriti, da je posebej problematična druga različica zapisa glasu š, ker se ujema z zapisom glasu ž (sh), zaradi česar je pri branju pogosto treba iz okolice ugotoviti, ali gre za zapis glasu š ali ž.² Podobno sta v rokopisu pogosto prekrivna tudi zapisa za glas s in glas z (zapis s). Podrobnejši pregled zapisa glasov v Glavarjevem rokopisu navajamo v naslednji preglednici:

Glas	Velika črka	Mala črka	Primer iz Glavarjevega rokopisa
C	Z	Z	<u>Z</u> vejt
Č	Zh	zh	<u>Z</u> hebela
S	S	f, s	Vofek, Vosek
Š	Sh	fh, sh	Pa <u>fh</u> a, Pasha
Z	S	s	Salega
Ž	Sh	sh	Dersh <u>h</u> ina

Preglednica 1: Bohoričica v Glavarjevem rokopisu *Pogovor o čebelnih rojih* (1776)

¹ Diplomatični prepis je nastal na osnovi prepisa, ki ga je za potrebe svojega doktorskega študija pripravil Simon Atefšek. Študij je financiral Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

² Težavno je npr. ločevanje med členkoma še in že, saj Glavar večinoma za oba uporablja zapis she. V teh primerih je le na podlagi sobesedila mogoče ugotoviti, ali je mišljen členek še ali že.

V prepisu smo se torej skušali držati načel diplomatičnega prepisa, pri katerem se izvirnik prepíše do črke natančno. Kljub temu pa smo na nekaj mestih vendarle posamezne znake interpretirali. Prvi takšen primer je znak za odprt naštevni niz, ki ga v sodobni slovenščini označuje tropičje, medtem ko ga je Glavar označeval z znakom, ki je podoben številki 2 in nekoliko spominja na znak &. Zaradi poenostavitve smo ta znak nadomestili s tropičjem. Drugi primer takšnega posega v besedilo pa je zapis male in velike črke K in Z. V rokopisu je namreč v omenjenih primerih zelo težko razlikovati med malo in veliko črko, saj sta črki v vseh položajih precej podobne velikosti in oblike. Ker je Glavar z veliko začetnico poleg začetkov povedi pisal tudi samostalnike (verjetno vpliv nemščine), smo tudi črki K in Z na začetkih besed pisali v skladu s siceršnjo Glavarjevo prakso, čeprav razlika med veliko in malo črko v teh dveh primerih iz rokopisa ni razvidna.

Da bi bila primerjava med prepisoma lažja, besedili tečeta vzporedno, in sicer je na levi (sodi) strani diplomatični prepis, na desni (lihi) strani pa posodobljeni prepis Staneta Miheliča iz leta 1976. V posodobljenem prepisu smo ohranili tudi Miheličeve opombe, ki so bile v prvi izdaji navedene na koncu besedila, v pričujočem delu pa jih navajamo kot sprotne opombe na spodnjih robovih strani. Jezikovna posodobitev na začetku vsebuje tudi naslovnico in predgovor, medtem ko v diplomatičnem prepisu ta del manjka, saj ta del rokopisa velja za izgubljenega.³ Ureditev besedila je v obeh prepisih enaka, in sicer so oštevilčeni naslovi odstavkov postavljeni pred posamezni odstavek, medtem ko so v rokopisu postavljeni na rob lista.

Legenda:

- Dvojno podčrtano Besedilo, ki ga je Glavar naknadno dopisal nad vrstico ali na rob lista.
- ~~Prečrtano~~ Besedilo, ki ga je Glavar v rokopisu prečrtal.
- Ležeče in sivo* Besedilo, ki je slabo čitljivo (navadno zaradi madeža na papirju).
- [...] Oznaka za izpust nečitljivega dela besedila.
- Podčrtano s prekinjeno črto Beseda, ki je na drugih mestih v rokopisu navadno zapisana drugače.

³ Tudi Mihelič ni imel v rokah originalne Glavarjeve naslovnice in predgovora, temveč je ta del povzel po Rechfeldovi objavi iz leta 1848 (Mihelič 1976, str. 256).

Pogovor O čebelnih rojih,

ki ga je napisal v nemškem jeziku

A. JANŠA,
dunajski čebelarski učitelj, na
kranjsko pa preložil in dopolnil
zelo cenjeni, častitljivi, učeni
duhovnik

PETER PAVEL GLAVAR,
nekdanji župnik Komende sv. Petra,
sedaj lastnik lanšpreške gosposčine

V letu 1776
Jezikovno posodobil
STANE MIHELIC

Predgovor

Že v letu 1771 napisal je A. Janša, Kranjec, rojen pri Radovljici na Gorenjskem, v nemškem jeziku drobno knjižico o čebelnih rojih za svoje poduka željne dunajske čebelarje. Te knjižice razdeljene po deželah, so prišle tudi na Kranjsko. Ker pa v naši deželi na kmetih nemščina ni v navadi, rabijo malokaterim. To in pa prošnje nekaterih izmed preprostih ljudi, ki so večidel ukvarjajo s čebelami, me je napeljalo, da sem našega kranjskega čebelarja na kranjski jezik preložil.

Ker pa sem tudi sam v deželi star čebelar in po dolgoletnih izkušnjah zmožen, da dam o potrebnih čebelarških rečeh obilnejši poduk, sem sklenil iz svoje izkušnje eno in drugo reč dodati in delo našega Janše izpopolniti, tako da se bodo mogli lastniki čebel seznaniti s potrebnimi opravili pri svojih čebelah, zlasti pa s strežbo rojem in povečati njih število.

Peter Pavel Glavar

Pogovor o čebelnih rojih

Opombe

Pri jezikovnem posodabljanju Glavarjevega Pogovora o čebelnih rojih sem naletel na številna vprašanja, od katerih se mi zdita najpomembnejši dve, in sicer kako prenesti Glavarjev tekst v sodoben slovenski jezik in pri tem ohraniti osnovno karakteristiko Glavarjevega sloga in besedja, na drugi strani pa, kako približati Glavarja bralcu, da mu bo razumljiv in da ga patina njegovega jezika ne bo odbijala. Ker je knjiga namenjena v prvi vrsti slovenskim čebelarjem, sem se seveda moral odločiti za nekakšno srednjo pot: obdržal sem, kolikor sem mogel, Glavarjev način izražanja in njegovo izrazje, tam pa, kjer je zaradi neskladnosti v stavčnih zvezah (anakoluti) in besedju le preveč okoren ali težko razumljiv, pa sem ga bolj prosto prilagodil. Glede na sodobni knjižni jezik sem vendarle pustil kaj, kar ni docela v skladu z njim, ker se mi je zdelo škoda delati silo tradicionalnemu čebelarškemu pogovornemu jeziku, kakršen je veljal za Glavarja in deloma velja še danes. Žal ni prostora, da bi nakazal vse odstranitve. Zaradi prostora sem tudi opombe skrčil na najpomembnejše.

Stane Mihelič

Str. 79, 80: Naslov in predgovor sta vzeta iz razprave Ph. Rechfelda, Peter Paul Glavar, MHVK. 1848, 41.

Diplomatični prepis

Napreifhnu Pomenenie.

Od zhebelnih Rojou inu Prebivalfha.

1. Kaj je Roj?

Roj je en zhebелnu Resdeilenie na dva ali vezh Dejloj: ta katiri v pospreifhnim Prebivalfhu ostane, fe klizhe ali Starz ali Srojenz; katiri pak dergam fe *preleji* sa novu Gospodarstvu sazheti, imenuje fe Roj ali Mladezh.

2. Dvoje Sorte Roje.

Resdelenie zhebелnu gody fe *ali* samovolnu. Kader *fame* od *lebe* bres zhloveskiga Persadenia fe lozhijo, inu fe imenujejo Roje: ali permoranu, namerzh kader skus zhlovesku perfilenie fe reslozhijo, inu fe imenujejo Pregnanzi.

3. Troje Sorte fo Zhebele.

Sleherni Roj je ena Dershina is troje Sort Zhebel ukupej spraulena; namerz¹ Materniza, Trotje inu Zhebelle.² Materniza sunei Rojenia je ena fama per Dershine: Trotou je komei Defetina inu tulku Zhafsa, dokler fo Mladizhe.³ Zhebel pak je nar vezh Truma.

4. Od Maternize.

Materniza je nar vezhi inu nar dalfhniga Trupla, ermene, ali zherne Podobe; te Prizhnost vfo⁴ Dershina risvetseli, serzhno sturi, inu perhrani; nye Pomankanie pak v' kratkim Resdianie vfsiga⁵ Tovarshstva pernefse. Toku fe imenuje, sakaj ona zhebелne Jaiza leshe, Rod perhrani inu pogmira: dokler po Plemenu ne grede, je Dekelza; po Plemenieniu fe imenuje obhोजना, inu kader je nerodovitna, Jallova.

5. Od Trotou.

Trotje fo debiliga zherniga Trupla inu mofkiga Spolu, s' katirim⁶ Materniza fe pomesha. Te Zhebele po Materniznimu obhожeniu sdaizi *prehenejo*, inu do drusiga sastaulania ali Zhafsa Rojenia ne pridejo na spregled; tar to savolo perhranenia tega Medu, kir *ne* dellajo, temuzh sabston jedo.

6. Od dellounih Zhebel.

To drugu Tovarshtvu je is taku imenuvanih dellounih Zhebelam; katere⁷ fo med drugim nar *mainlhi* Postave, one is fvojo neistrudeno Pridnostio Dershino is vfo⁸ Potrebo *previdjo*, inu zhes to fvojmu Gospodarju sa to nym zhes Lejtu skasano Skerb, Stresbo inu Lubesen en obilne Vushitik v' Hvalesnosti do,dele.

¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *namerzh*.

² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfo*.

⁵ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *vfiga*.

⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katirim*.

⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katire*.

⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfo*.

Jezikovna posodobitev

Vnaprejšnja opomba

O čebelnih rojih in prebivališča

1. Kaj je roj?

Roj je razdelitev čebelne družine na dve ali več skupin. Tista skupina, ki ostane v poprejšnjem prebivališču, se imenuje starec ali izrojenec; tista, ki se preseli drugam, da bi začela novo gospodarstvo, pa roj ali mladič.

2. Dvoje vrst rojev

Razdelitev čebel je ali samovoljna, kadar se ločijo same, brez človekovega prizadevanja, to so roji, ali prisiljena, kadar jih namreč prisili človek, da se razdele, to so pregnanci.

3. Troje vrst čebel

Sleherni roj je družina, sestavljena iz troje vrst čebel, iz matice, trotov in čebel. V družini je, razen v času rojenja, ena sama matica, trotov je komaj nekaj desetina, in so v panju le toliko časa, dokler je zalega; čebel pa je največja truma.

4. O matici

Matica je največja in najdaljšega trupla, rumene ali črne barve. Njena pričujočnost razveseljuje vso družino, jo dela srčno in jo ohranja; njena izguba pa v kratkem prinese razdejanje v vse tovarštvo. Tako se imenuje, kajti ona leže čebelna jajčeca, ohranja rod in ga razmnožuje. Dokler ne gre po plemenu, je devica; po plemenenu pravimo, da je obhrojena, kadar je nerodovitna, pa jalova.

5. O trotih ⁴

Trotje so debelega črnega trupla in moškega spola. Z njimi se matica spari. Čebele jih takoj po matični obhoji preženejo in jih do naslednjega zaleganja ali rojenja ni na pregled. To pa zavoljo prihranka medu, ker ne delajo, temveč le zastonj jedo.

6. O delovnih čebelah

Drugi del tovarštva so tako imenovane delovne čebele, so med drugimi najmanjše postave. Le-te s svojo neutrudno pridnostjo oskrbujejo družino z vsem potrebnim in razen tega dajejo svojemu gospodarju iz hvaležnosti za med letom izkazano skrb, strežbo in ljubezen obilen užitek.

---

⁴ Odst. 5: Glavar piše, da se matica z njimi pomeša (po nem.).

7. Od zhebelne Reje Dobizhka.

Vushitik ali Dobizhik zhebelne teshku je prevudarit, $\underline{v\dot{f}se}$ ⁹ leshy na leitne Pafhe, Sdrauje inu Rodovitnosti teh Zhebel. $\underline{De\dot{f}silih}$ ¹⁰ sadnu pretezhenu Lejtu Doleinsku nefrezhnu je bilu, spomlad savolo merslih gorejnih Vetrrou veliku Zhebel je pomerlu, tar savolo slabe Pafhe, inu vezh dejlu desheuniga Vremena filnu redki fo bili Roje, vender moje 152 popreifhno Jelsen *pu\dot{f}heni* Paynovi fo meni 14. od 100. Dobizhka pernefslu.

8. Prebivalfhe zhebelnu.

Zhebelnu Prebivalfhe po nafhim Jesiku fe imenuje Payn od drevija Paynou ali Bedno otefsanih, v' katire v'starlih Zhaiteh inu she sdaj v' enih Krajev fe devajo; sizer nagnenie nyh je v' votlih Dervefih, inu v' Osidia Luknah [...] prebivati; kader pak skus Ogrebanie fo vkrotene v' $\underline{v\dot{f}se}$ ¹¹ Sorte Pofsode fe puste hraniti, taisto volnu gorsamejo, inu s' Vefseilam noter dellajo.

9. Paynou Podoba.

Paynou po Deshele Navade inu Zhebelarja Svoleniu je $\underline{v\dot{f}se}$ ¹² Sorte Podoba. Eni is Dervefs sdobejo Bedne ali Klade: drugi is Verbja, Slame [...] spletajo Korbe. Zhafs fo podougast, Zhafs oshpizeni, vifsoki, niski, okrogli, voglati, shiroki, voski [...]. Koker enimu pred drugim dopade. Eni supet fo pokonzhni, drugi leshezhi.

10. Goreinski Paynou Dobruta.

Obeno Sorto Paynou jest ne savershem, med $\underline{v\dot{f}sim}$ ¹³ vender meni dopadejo te na goreinim Kranskim navadni; sakai fo ne lie lamu Pogledu perludnihi, samuzh v' Oprauki perlofhneifhi, v' Dellu nar zeneifhi, v' Terpeshi nar stanovitneifhi. Satorej tudi te goreinske Payni pred $\underline{v\dot{f}sim}$ drugem svetjem.

11. Podoba goreinskih Paynou.

Sbyti fo te na 4. Vogale Paynovi is 4. Smrekovih, ali drusiga mehkgiga Lefsa $\underline{De\dot{f}sak}$ ½ Zolle debelih: taistih Dougust je 2 ½ Shyrjava 1 inu snotreina Svitloba ali *Vih\dot{f}host* ½ Zheula. fe snajo tudi *vezhi* ali mainfhi po fleherniga Mifli napraviti; *lamu* vikfhi; Zhes ½ ali 1 Zollo taiste narejati ne svetjem, de v' Vrozhini od Theshave tega Blaga Satuje fe ne poterga.

12. Verh tega Paynu.

$\underline{Verh}$ ¹⁴ ozhe snotrej kofsmat ostati savolo Terdnosti tega Satuja: v' Srede od obojga Konza svertane ali sdobene ima 2. Lukne, $\underline{v\dot{f}sakatira}$ ¹⁵ 3. Zolle velikosti, okrogle ali na 4. Vogale is Saturenzam preskerblene, de v' Potrebe fe odmafhe: od sgorei pak more Verh gladak biti.

13. Stranize tega Paynu.

Stranize sgorei inu spodei fo *fpahnenie*, de Verh inu Dne dobru fe fprimejo: na te Verh od sgorei fe terdnu perbije; kir prozh fe ne jemle: snajo biti gladke ali kosmate je $\underline{v\dot{f}se}$ ¹⁶ enu. Samu fvetjem, de na mesti Sheblou od sunei na 4. Vogaleh tulkain *Kave\dot{f}nou* is debeliga Drota 3. Zolle od Konza na Stranize fe perbijejo, sa taiste v' ta spodne Dne satekniti; kir Zhebele Touzhenie ne terpe inu Satuje, fufebnu Spomlad inu v' Sime fe radu poterga.

⁹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

¹⁰ V rokopisu sicer prevladuje zapis *defilih*.

¹¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

¹² Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

¹³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *v\dot{f}im*.

¹⁴ Na drugih mestih v rokopisu se dosledno pojavlja zapis *Verh*.

¹⁵ Sicer je v rokopisu pogostejši zapis *v\dot{f}akatira* (*v\dot{f}akatiri*).

¹⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

7. O dobičku od čebelarstva

Užitek ali dobiček od čebel je težko presoditi; vse je odvisno od letne paše, zdravja in rodovitnosti čebel. Čeprav je bilo zadnje, preteklo leto, na Dolenjskem nesrečno - spomladi je zaradi mrzlih gorenjih vetrov pomrlo veliko čebel in so bili zaradi slabe paše in večidel deževnega vremena silno redki roji, je vendar njihovih 152, poprejšnjo jesen puščenih rojev, prineslo 14 odstotkov dobička.

8. Čebelno prebivališče ⁵

Čebelno prebivališče se imenuje v našem jeziku panj po drevesnih panjih ali otesanih bednjih, v katere so jih v starih časih devali in jih še sedaj devajo v nekaterih krajih; sicer pa so navajene prebivati v votlih drevesih in luknjah obzidij itd. Kadar pa jih z ogrebanjem ukrotimo, so pripravljene prebivati v vseh vrstah posod, jih voljno sprejmejo in v njih z veseljem delajo.

9. Podoba panjev

Panji so po navadi dežela in čebelarjevi izbiri vseh vrst. Eni zdolbejo iz dreves bednje ali klade; drugi spletejo iz vrbja, slame itd. koše. Včasih so podolgovati, včasih koničasti, visoki, nizki, okrogli, oglati, široki, ozki itd., kakor je enemu ali drugemu všeč. Eni so spet pokončni, drugi ležeči.

10. Dobrota gorenjskih panjev ⁶

Nobene vrste panjev ne zavračam, vendar so mi med vsemi všeč ti, ki so v navadi na Gorenjskem, kajti niso le prikupnejši na pogled, ampak tudi priročnejši za opravilo, njih izdelava je najcenejša in so po trpežnosti najstanovitnejši. Zato tudi pred vsemi drugimi svetujem gorenjske panje.

11. Podoba gorenjskih panjev

Ti štirioglati panji so zbiti iz 4 desk iz smrekovega ali drugega mehkega lesa, pol palca debelih in dolgih 2 in pol čevlja. Široki so en čevlj, notranja svetloba ali višina pa je pol čevlja. Mogoče je po zamisli slehernega napraviti tudi večje ali manjše; samo narejati višje, več kot pol ali en palec, ne svetujem, da se v vročini od teže ne podre satje.

12. Panjeva stropnica

Stropnica mora ostati znotraj zaradi trdnosti satja kosmata; na sredi od obeh koncev sta vanjo zvrtni ali zdolbeni dve luknji, vsaktera v velikosti treh palcev, okrogli ali štirioglati, oskrbljeni z zaporico, da ju po potrebi odmašimo, na zunanji strani pa mora biti stropnica gladka.

13. Panjevi stranici

Stranici sta zgoraj in spodaj spahnjeni, da se tako stropnica kakor podnica tesno pritisneta nanji. Zgoraj sta na stropnico pribiti, ker jo ne jemljemo proč; lahko sta gladki ali kosmati, to je vseeno. Svetujem samo, da pritrđimo od zunaj nanji na vseh štirih oglih, tri palce od konca stranice, kljukice iz debele žice, da z njimi namesto z žebli spojimo stranice s podnico, kajti čebele ne trpe tolčenja in tudi satje se zlasti spomladi in pozimi rado potrga.

⁵ Odst.8: v vseh vrstah posod: Posoda = čebelje bivališče.

⁶ Odst.10: gorenjskih panjev: Tako jih imenuje A. Janša. Razlike v merah Glavarjevih in Janševih panjev glej v knjigi Sodobno čebelarstvo, knjiga o čebelarjenju, Ljubljana 1958, 70-71!

14. Dnu tega Paynu.

Dnu snotrei more biti gladku, de Zhebele loshei po nemu fe sprehajajo: na Stranéh fo v' tega 4. okrogle Drotje vbyti, v' katire fe Kavelne sapirajo: Spredei je Dno 3. Zolle dalfhi inu naprei od Konzhnize molly, na *katirim* Brade tega Dna te trudne Zhebele, kader is Pafhe pridejo, pozhivajo, inu tudi zhujejo super fvoje Sourashnike.

15. Spredna Paynu Konzhniza.

Ta spredna Konzhniza, de Sonze taisto ne skervi, ven ne potegne, je v' Stranize vzeplena ali folzana. Na Dne ima v' Sredi eno 4. Zolle dougo inu 1/3 Zolle višoko ven sresano gladko Shrevenzo, skus katiro Zhebele ven inu noter hodijo. Kir Zhebele veliku Sourashnikam, fufebnu tem Nauratenzam ali Roparzam fo podvershene na mesti imenuvane Shrevenze drugo fvetjem is kofsitarjovim Koleszam.

16. Kolesza kofsitarjoviga Podoba.

Kolesze 3. Zolle fhiroku na Sredi prebitu nad Shrenzo¹⁷ je na Konzhnizo perterjenu is Shebelzam. Resdelen je na 4. Dejla A. B. C. D. enake Velikosti. A. ta velka Shrevenza od Roba $\frac{3}{4}$ Zolle višoka okroglu je sresana: taku sresana je tudi Konzhniza. B. ta sredna 1/3 Zolle višoka okroglu je sresana. C. ta mala tudi 1/3 Zolle višoka na 3. Sobje je sresana is tulkain Luknam, en inu drugi $\frac{3}{8}$ Zolle široke sraun B. je Sob, potem Lukna, inu taku naprei. D. je is Kofsitarja Saturenza is B. Verstam, ena od te druge $\frac{3}{16}$ Zolle prebitem taku velikem Luknam, de zhebelna Glava skus ne more, v' 1. 3. Verste fo 8. Lukne, inu sredne 7. perbite, de fe na krishem vidijo.

17. Nuzh tega Kolesza.

Nuzh Kolesza je: v' velike Pafhe, koker v' Zveitu Drevija inu Ajde odpre fe ta velka Shrevenza: v' sredne Pafhe oberne fe Kolu na sredno: v' slabe ali Pomankanie te Pafhe saverti fe na Sobje, katérh lie en fam fe pusty ob Zhafsu teh Nauratenz. Na Lukenze pak fe dene v' Prenafhaniu teh Paynou, inu po Sime, de Zhebele saperte Luft imajo inu fe ne podufhe.

18. Konzhniza sadna tega Paynu.

Sadna Konzhniza je s' tikama snotreine Svitlobe tega Paynu narejena, de fe taku delezh lahku v' Payn porine ali pomakne, koker fe ozhe, sa Payn skus to smainfhati ali vezhi sturiti: de pak Konzhniza doli pasti ne more, na obeh Stranéh Konzhnize v' 2. okroglu sviteh Droteh v' Konzhnizo perbitih je en olspizhen drotasti Pah, katiri, kader fe naprei pahne, v' Stranizo fe sabode.

19. Snamnia¹⁸ potrebne na Verhu Konzhnize inu Dna Paynou.

Kir Dna inu Konzhnize vezhkrat fe od drusiga Paynu prozh jemlejo, de fe ne pomefhajo, inu slozhijo med drugem, dobru je Verh od sgorei, Konzhnizo od sgorei tudi, Dnu pak od sadei is enakim Snamniam sunej sa snamnuati, skus katiru snamnivanje veliku Della fe preusigne ob Zhafsu Rojenja inu Tergania: nar bulfhi je pak Payni v' fuhim ukupei spraulene hraniti.

20. Svarjenje sa druge Payni.

Ozhe fe katiri *druge* Sorte Paynou flushiti, taisti fai ima skerbeti te per Goreinskih Payneh naprei pernefsene potrebne Shtuke v' Dianju spelati, katiru ni Zol nemogozhnu; per enih vender is Theshavo, per drugih is Lahkoto fe pusty sturiti. *Ne bode* eden to Previdnost imou, s' malim dobizhkam per zhebelne Reji fe bode *Hvaliu*.

21. Od samovolnih Rojou

Med Rojmi, sleherni obstati ali sposnati more, de te samovolni, aku lih v'selej bulfhi nifso,¹⁹ koker Pregnanzi, fai imenitnifhi fo; satorej spodobi fe tudi, de v' nalhim naprevsetim Pogovorjeniu od zhebelnih Rojou ali taistih

¹⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrevenzo* (*Shrevenza* – 'žrelo').

¹⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminia* (*Snaminie*).

¹⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

14. Panjeva podnica

Podnica mora biti znotraj gladka, da čebele po njej laže hodijo. Na straneh so vanjo zabite štiri žice z rinčicami, v katere se zatikajo kljukice. Spredaj je podnica tri palce daljša in moli naprej od končnice; na tej bradi podnice počivajo trudne čebele, ko se vračajo s paše, in tudi pazijo na svoje sovražnike.

15. Sprednja panjska končnica.

Sprednja panjska končnica je vdolana v zarezi stranic zato, da je sonce ne skrivi in ne potegne proč. Pri dnu ima na sredi štiri cole dolgo in tretjino cole visoko izrezano žrelo, skozi katero hodijo čebele ven in noter. Ker imajo čebele veliko sovražnikov, zlasti roparic, svetujem namesto imenovanega žrela drugačno, s kositrnim kolescem.

16. Podoba kositrnega kolesca ⁷

Kolesce je 3 palce široko, na sredi prebito in nad žrelom z žebljem pritrjeno na končnico. Razdeljeno je na štiri dele A, B, C, D, enake velikosti. A je veliko žrelo od roba kolesca $\frac{3}{4}$ cole visoko, krožno zrezano; prav tako je zrezana tudi končnica. B je srednje, $\frac{1}{3}$ cole visoko, krožno izrezano, C je malo žrelo, tudi $\frac{1}{3}$ cole visoko, s tremi zobmi in prav toliko luknjami, eno in drugo $\frac{3}{8}$ palca široko. Poleg B je zob, potem luknja in tako naprej. D je zapornica iz kositra s tremi vrstami prebitih lukenj, ena od druge oddaljena $\frac{3}{16}$ palca, tako velikih, da ne more skozi čebelna glava. V prvi in tretji vrsti je prebitih 8 lukenj, in v sredini 7, da so videti navzkriž.

17. Raba kolesca

Ob močni paši, kakor ob cvetju drevja in ajde, se odpre veliko žrelo, ob srednji paši se obrne kolo na srednje, ob slabi paši ali pomanjkanju paše se zavrti na zobe, od katerih se pusti med ropanjem le en sam. Na luknjice pa se obrne pri prenašanju panjev in pa pozimi, da imajo zaprte čebele zrak in se ne poduše.

18. Zadnja panjska končnica

Zadnja panjska končnica je narejena po meri notranje svetlobe panja, da jo lahko porinemo in pomaknemo, kolikor hočemo daleč v panj, in tako panj zmanjšamo ali povečamo. Da pa se končnica ne prevrne, je na obeh straneh končnice (na desni in levi) v dveh okroglo zvitih žicah, zabiti v končnico, koničast žičnat pah, ki se, ko ga pahnemo naprej, zabode v stranico.

19. Potrebna znamenja na vrhu končnice in dnu panjev

Ker večkrat odvezamemo dna in končnice panja, je dobro stropnice zgoraj, končnice tudi zgoraj, podnice pa zadaj od zunaj zaznamovati z enakim znamenjem, da se ne pomešajo in da jih ločimo od drugih. S tem zaznamovanjem si prihranimo veliko dela ob rojenju in trganju. Najboljše pa je hraniti panje spravljene na suhem.

20. Opozorilo glede drugačnih panjev

Če hoče kdo uporabljati druge panje, mora poskrbeti vsaj za to, da bo znal pri delu uporabiti za gorenjske panje opisan način čebelarjenja, kar ni čisto nemogoče; pri nekaterih sicer s težavo, pri drugih z lahkoto. Če kdo ne bo tega upošteval, se bo moral pohvaliti v čebelarjenju z majhnim dobičkom.

21. O samovoljnih rojih

Sleherni more priznati in spoznati, da so samovoljni roji, če že ne vselej boljši kakor pregnanci, pa vsaj imenitnejši. Zato se tudi spodobi, da se v našem namenjenem pogovoru o čebelnih rojih in povečanju

⁷ Odst. 16: Oblika kositrnega kolesca: Kositrno kolesce je prevzel G. po opisu in podobi v knjigi Sachsischer Bienenvater iz l. 1766 in ga po svoje predelal.

Pogmirania sazhnemo od samovolnih Rojou fe pogovarjati, inu potem fhele dalej shele k' Pregnanzam, ali skus zhloveshko Prekajnost perfilenim fe podamo. *Body tedej*

I. Pogovor.

Od Urshaha inu Zhafsa zhebelnih Roju.

22. Nagnenie vezh Dershino sadobiti Zhebele k' Rojeniu napejle.

Sleherne shive Stvari perrojenu je to Nagnenie fvoj Rod perhraniti inu pogmirati. Ralse per Zhebelah to Nagnenie is to nym od Boga vdejeno Pridnostjo vezh inu vezh Blaga vkupei snofsiti. Katiru kir bres velike Dershine ne more dopernesti, ta isto smiram naprei pogmirati ifhejo, inu Prebivalfhe fvoje is Leshtvam²⁰ napouniti.

23. Kaku fe to gody?

Sheile tedei obilnu Blaga ukupei spraviti Zhebele k' Sastaulaniu vezhi Dershine obudy; kir pak sposnajo, de is taisto nyh Prebivalfhe je natlazhenu inu *Satuje* nekej is Salego, nekej is Medam inu Obnoshno je napounenu, taku de nym she Proftora v' Paynu sazhne smankuati, fame med fabo fe resdeile, ene ostanejo v' Paynu, druge fe prefselio, sa dergu novu Gospodarstvu sazheti.

24. Zhafs tega Rojenia zhebelniga.

Rojenia Zhafs po Deshelah ni pousod enu, temuz²¹ je reslozhenu po taistih Reslozhku: v' gorkih pridejo Roje Sufheza ali she poprei: v' merslih posneje, velikiga Serpana Mefsiza: v' Krainski fredne Gorkute Desheli velikiga Travena, roshniga Zveita inu maliga Serpana. Nekatiri Roj pridejo pred, drugi kefneje; jest na Doleinskim fim yh imou she en Teden pred Terjakim, na Gorenskem²² komei 2 Tedna po Terjakih.

25. Lejta nifso²³ enaku rodovitne.

Lejta tudi nifso enaku rodovitne: v' enih je obilnu, v' drugih malu, v' enih Zol bres vfsiga²⁴ Roja, v' drugih pak tudi te sgodni Rojejo, ja v' eni Desheli v' enimu Kraju Zhebele zhes inu zhes rojejo: v' tem drugim od Roja ni enkrat fhlishati: is kakershnim namerz²⁵ Rastjam en Krej pred drugim je bogatitfi inu *mozhneje* sarafhen.

26. Reslozhka v' Rojeniu Urshah.

Reslozhik taku velik v' Rojeniu semkej pride nekej od vezh ali mainfhi Gorkute te Deshele: nekej od lejtniga Vremena, Sufhe inu Mozhe ali Deshja: nekej od obilnosti inu Pomankania te Pafhe: nekej tudi tudi od dobre ali slabe Streshbe tega zhebelniga Gospodarja, ali Zhebelarja. K' Skasaniu lete Reshnize enu sa drugim kratku *isloshin*.

27. Sgodna Spomlad da obilnu Rojou.

Nastane Spomlad sgudei is gorkim Vremenam inu Desheviam pomefhana bres merslih Vetrou, douge Sufhe inu Mozhivnosti, Semla bo hitru is Travo prerashena, inu obilnu Zvejta *pernese*; satorei tudi Zhebele dobro Pafho dobe, is Medam fe sanefsejo, ter Salego mozhnu sastavijo. Takershno Spomlad dá sgodne inu obilnu Rojou.

28. Shlak te Deshele eni je bullfhi sa Rojenie koker ta drugi.

Vfse²⁶ Rastje te Semle ni enaku Zhebelam sdajovitnu, enu pernese in je mozhnu medenu, drugu pak zol nezh. Satorei Shlak te Deshele, v' katirim Zhebele fo perstaulene, k' Rojeniu veliku persadene; sakai v' katirim Kraju vezh inu bullfhi je Pafha, tamkei fo tudi vezhi inu sgodenifhi Roje. Satorei v' eni Desheli v' enim Kraju je veliku Rojou, redki fo v' tem drugim.

²⁰ Na drugih mestih v rokopisu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *Lestvu* 'množica čebel'. Torej bi na tem mestu lahko pričakovali zapis is *Lestvam*.

²¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

²² Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *na Gorenskem*.

²³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *niflo*.

²⁴ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *vfsiga*.

²⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *namerzh*.

²⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

njih števila začnemo pogovarjati o samosvojih rojih in se šele potem lotimo pregnancev ali s človeško pretkanostjo prisiljenih rojev. Bodi torej!

I. Pogovor

O VZROKU IN ČASU ČEBELNIH ROJEV

22. Nagnjenje k povečanju družine napelje čebele na rojenje

Sleherni živi stvari je prirodno nagnjenje, da ohrani in poveča svoj rod. Pri čebelah raste to nagnjenje z od Boga dano pridnostjo, da bi znosile več in več blaga, kar pa ni mogoče brez velike družine. Zato jo skušajo neprestano večati in svoje prebivališče z njo napolniti.

23. Kako se to zgodi

Želje torej, da bi spravile skupaj čimveč blaga, spodbude čebele, da zastavijo večjo družino. Ko pa spoznajo, da je z njo njih prebivališče natlačeno in satje nekaj z zalego nekaj z medom in obnožino napolnjeno, tako da jim začne v panju že zmanjkovati prostora, se same med seboj razdele: ene ostanejo v panju, druge se preselijo, da drugje začno novo gospodarstvo.

24. Čas čebelnega rojenja⁸

Čas rojenja ni po vseh deželah isti, ampak se razlikuje, kakor se razlikujejo dežele: v gorkih so roji že sušca ali še poprej, v mrzlih pozneje, meseca velikega srpana; na Kranjskem, v deželi s srednjo gorkoto, so velikega travna, rožnega cveta in malega srpana. Nekateri roji so prej, drugi kasneje; sam sem jih imel na Dolenjskem že teden pred trijaki, na Gorenjskem komaj dva tedna po trijaki.

25. Leta niso enako rodovitna

Leta tudi niso enako rodovitna: v nekaterih je obilo, v drugih malo rojev, v nekaterih celo brez vsakega roja, v drugih pa tudi nekateri zgodnji roji roje. V kakšni deželi, v kakšnem kraju čebele čez in čez rojijo, v drugem pa ni o rojih niti slišati. Odvisno je namreč od tega, kako se razlikuje neki kraj od drugega po medovitosti in obilju rastlinja.

26. Vzrok razločka v rojenju

Tako velik razloček v rojenju je deloma zaradi večje ali manjše gorkote dežele, deloma zaradi letnega vremena, suše in moče ali dežja, deloma zaradi obilne ali slabe paše, deloma tudi zaradi dobre ali slabe strežbe čebelnega gospodarja ali čebelarja. Naj, da pokažem resničnost te trditve, drugo za drugim razložim!

27. Zgodnja pomlad da obilo rojev

Če se v zgodnji pomladi menjava gorko vreme z deževjem brez mrzlih vetrov, dolge suše in vlage, bo trava naglo prerasla zemljo in bo obilo cvetja. Zatorej imajo tudi čebele dobro pašo, naneso medu in zastavijo obilo zalege. Takšna pomlad da zgodnje in obilne roje.

28. Vrsta neke dežele je boljša za rojenje kot druga

Vse raste na zemlji ni za čebele enako izdatno; eno da in je zelo medovito, drugo pa skoraj nič. Zatorej vrsta dežele, v kateri so čebele, veliko pripomore k rojenju, kajti v tistem kraju, kjer je večja in boljša paša, tam so tudi večji in zgodnejši roji. Zatorej je v neki deželi, v nekem kraju veliko rojev, v drugem pa so redki.

⁸ Odst. 24: pred trijaki: Pred binškošči.

29. Vremena ene dobre sa Salego, druge sa Pafho.

Vremena ene ble flushijo fa Pafho, druge sa Salego. Sufha Zvejtje pofhufhi: Liaki Pafho spirajo, v' enim inu drugem Zhebelam Pafha smankuje. One v' lepim Vremene vezh miſlijo na Nofhno, koker na Salego: v' Deshevje od Letenia sadershane ble fe podadó na salego. Nar bulshi lejtna je, kader Vremena fo pomefhané, sdei gorku Sonze, inu zhes nekateri²⁷ Dan krotak Desh.

30. Streshba dobra Rojeniu pomaga.

Rojeniu tudi veliku perpomore dobra zhebelna Streshba, kader Zhebelam, sunej Pafha, inu snotrei Med smankuje ne miſlijo Dershino gmirati, samuzh skerbe shivlenje perhraniti v' Lakoti, ja v' Sylle salege fe lotijo, taisto pomore, Mleku polishejo inu prasne Mehe pred Payn brufsijo N. 32.

31. v' Lakote Zhebele szagajo nad Rojeniam.

Pokladati fusebnu je potreba tem na Roj she perpraulenim od Letenia skus Veiter ali Deshevje sadershanim Zhebelam; sakai, kir skusi mladizhnu Valenie Dershina zhebelna sleherni Dan vezhi perhaja, inu od letenia na unajno Pafho skus Vreme fo sadeshane, ta v' Paynu perhranen Med hitru smanka, je pojeden, inu one nad Rojeniam szagajo.

32. Szagane Zhebele doug Lejt ne rojejo.

Zhebele pak, katire nad Rojeniam enkrat szagajo, Salege fe lothijo, taisto restergajo, Mleku popiejo, inu Ostanke pred Payn smezhejo N. 30, ne lie v' taistim Lejtu, ampak she vezh drugih sapedo od Lakote preshtrafhene ne rojejo. Satorei, kateri²⁸ Roje *peravvati*, inu to Shkodo na vezh Lejta odverniti shejli, taisti ima tem Roj perpraulenim Paynem v' hudem Vremene sleherni Dan Med svestu pokladati.

II. Pogovor.

Od zhebelne Rodovitnosti.

33. Snamine obilnu Rojou.

Ostane tedei per Navuku N. 22. naprei pernefhenimu, de to Zhebelam perrojenu Nagnenie perhranenia fvojga Rodu, inu ta nym od Boga vdeilena fusebna Pridnost is Medam fe previdit, Zhebele k' mladiznimu Sastaulaniu napele, kulikur vezh pak Dershina rafhe, tulkain obilnifhi Medu nanofsijo, inu kulikur vezh Medu napounijo, tulkain ble sastaulajo inu fe gmirajo, inu kulikur vezh fo fe nagmirale, tulkain vezh rojejo.

34. Zhebele rojejo ene enkrat, druge vezhkrat.

Zhebele, katire na Roj sastavijo, miſhlijo lie en samkrat rojti,²⁹ inu vender 2. 3. Roje dado: ja sadnu Lejtu, kar she ne pounim, na Goreinskim po 6. krat fo rojle savolo obilnu Smreke, katira mozhnu je medena bila, na Doleinskim pak savolo taiste *Pomankania* od malu Roju je blu shlifhati. Od kod tedej pridejo vezh Roje is eniga Paynu? Od Pomankania tega Prostora v' Paynu ne more biti, kir skus popreifhni Roj ta fe nym je sprasnou: tudi ne od preobilnu Medu, katiriga popreifhna velika Dershina lahku je savushila.

35. Zhebele na Rojenie perpraulene vezh Materniz sastavijo.

Preden na Vprafhanie odgovorim, snati je, de is pervim Rojam vfelej ta stara Materniza is Paynu grede N. [...] sebe pak is mlado Maternizo preskerbe Zhebele inu is Strahu, de bi fe taista kej v' Valeniu ne pokasila, tar sadnezh bres nye ostale vfelej, kader na Roj sastavijo, vezh Materniz napravijo, koker N. 97. shlifhali bodemo Sdai pride Odgovor.

²⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatiri*.

²⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

²⁹ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojiti*.

29. Neka vremena so dobra za zalego, druga za pašo

Nekatera vremena so boljša za pašo, druga za zalego. Suša posuši cvetje, nalivi spirajo pašo; tako v prvem kakor v drugem primeru zmanjkuje čebelam paše. V lepem vremenu bolj mislijo na nošnjo kakor na zalego; v deževju, zadržane v letenju, se bolj ukvarjajo z zalego. Najboljša je letina, ko se vremena menjavajo, zdaj gorko sonce in čez nekateri dan krotak dež.

30. Dobra oskrba pomaga rojenju

K rojenju tudi veliko pripomore dobra oskrba čebel. Kadar jim primanjkuje zunaj paše, znotraj pa medu, ne mislijo na širjenje družine, skrbe samo, kako bi si v lakoti ohranile življenje, da, v sili se lotijo zalege, jo pomore, polizejo mleko in prazne mešičke zmečejo pred panj (št. 32).

31. V lakoti čebele obupajo nad rojenjem

Zlasti je treba pokladati že na roj pripravljenim, zaradi vetra ali deževja v letenju zadržanim čebelam, kajti čebelja družina se zaradi valjenja zalege sleherni dan večja, in če jo vreme zadržuje v letenju na pašo, ji hitro zmanjka v panju prihranjenega medu, pojedjo ga in obupajo nad rojenjem.

32. Obupane čebele dolgo let ne roje

Čebele pa, ki enkrat obupajo nad rojenjem, se lotijo zalege in jo raztrgajo, popijejo mleko in zmečejo ostanke pred panj (št. 30). Ne le v tistem letu, ampak še v več drugih zapored prestrašene ne rojijo. Zatorej mora tisti, ki si želi zagotoviti roje in odvrniti večletno škodo, na roj pripravljenim panjem v hudem vremenu sleherni dan zvesto pokladati med.

II. pogovor

O ČEBELNI RODOVITNOSTI

33. Znamenja obilnih rojev

Ostanimo tedaj pri nauku, navedenem pod št. 22, da usmerja čebele prirojeno nagnjenje za ohranitev svojega rodu in njim od Boga dana posebna pridnost pri preskrbi z medom k zastavljanju zalege. Kolikor bolj pa družina raste, toliko več medu napolnijo, toliko več zalege zastavijo in se množe, in kolikor bolj so se namnožile, toliko več roje.

34. Nekatere čebele roje enkrat, druge večkrat

Čebele, ki zastavljajo za roj, mislijo samo enkrat rojiti, in vendar dado dva, tri roje. Da, zadnje leto, česar še ne pomnim, so na Gorenjskem zavoljo smreke, ki je bila močno medena, rojile po šestkrat, na Dolenjskem pa, kjer jo manjka, je bilo slišati o malo rojih. Odkod tedaj več rojev iz enega panja? Zaradi pomanjkanja prostora v panju to ne more biti, ker se je po prejšnjem roju izpraznil; tudi ne od preobilnega medu, ki ga je poprejšnja velika družina lahko použila.

35. Na roj pripravljene čebele zastavijo več matic

Preden odgovorim na vprašanje, je treba vedeti, da gre s prvim rojem iz panja vselej stara matica, sebe pa preskrbe z mlado matico. V strahu, da bi se ta pri validvi pokazila in bi nazadnje ostale brez nje, vselej, ko zastavijo za roj, vzrede po več matic, kakor bomo slišali pod št. 97. Sedaj sledi odgovor.

36. Od kod pride vezh Rojou od enih Zhebel.

Sastaulene Maternize fe svalé ena sa drugo, potem kir prvi Roj je she is Paynu fe odtergou. Ta Zhafs Zhebele med fabo fe sazhnejo Maternizo sa Srojenzu sbirati, ene volijo eno, druge drugo, inu sleherna k' fvoje isvoleni fe perdrushe, taku de na vezh Kardelou med fabo fe resdejele, inu v' tem Prepiraniu, kir ene nezhejo sa tem drugem potegniti, en Kardelu Zhebel sa tem drugim is Paynu fe Lozhy sa prebivalfhe derge sazheti, ta mozhneifhi grede naprei, ta slabfhi zhaka na Mladiznu Svalenie, sa vezhi Dershino sadobiti.

37. Sadershan prvi Roj od Rojenia s' tem mladim roje.

Sgody fe pak vezhkrat, de Zhebele na prvi Roj *perpraulene* od hudiga Vremena fo sadershane, inu po fvoje Navade is Paynu leteti ne morejo, ta Zhafs te mlade svalene *Materenize* vsdignejo fe zhes to staro, taisto taku dougu fhiplejo inu kolejo, de jo vmoré, potem Zhebele perviga Roja, koker hitru fe svedry, is eno ali vezh mladim Maternizam Rojejo.

38. V' Smankaniu Pafhe inu Klaje smankajo posledni Roje.

Raumnu taku dellajo Zhebele is mladem Maternizam, sa posledne Roje perpraulenim, kader nym sunei Pafhe inu snotrei Klaje smanka; sgube namerzh Sheilo k' Rojeniu, isvolijo fe eno, vs³⁰ druge pak pokolejo Maternize, taku de lie enkrat rojejo. Katiri tedei Zhebelar posledne Roje sheily perhraniti, v' Pomankaniu unanie Pafhe, ali sadershania od hudiga Vremena, Zhebelam skerbnu poklada.

39. Spredni Roje sunej hudiga Vremena fo vezhi koker posledni.

Pervi Roje vezh Dejll fo veliki inu she dalei mainfhi ti posledni, sakaj kulikerkrat en Payn roje, tulikerkrat smainfha fe Dershina inu Salega v' Srojenzu: vstane pak ob Zhafsu Rojenia Vejter, Desh, ali Sonze Oblaki perkrijejo, veliku Zhebel fe v' Paynu sadershi, inu od unaineh *nekater³¹* nasaj udarjo, inu te posledni Roje fo zhebelnei, koker popreifhni.

40. Maihne Roje ne grede sa Rejo pufhati.

Silnu maihne Roje je Shkoda sa Rejo pufhati; sakai per maihne Dershine fe malu Della opravi, drusiga ni koker Muja v' Streshbe, inu vendajanie na Klajo; sadenz pak te slabe Roje ali Jelsen Nauratenze pokolejo, ali po Sime od Lakote inu Mrasa pomerjejo, aku pak preshive, she drugu Lejtu *nifso³²* pridni, fe morejo smiram pafhti, inu drashej pridejo, koker en kuplen dober Payn.

41. Slabe Roje fe Srojenzu vufsujejo, ali povesejo na druge Payni.

Satorei en prekainen Zhebelar slabe Roje po odvusheti Maternize ali na Srojenzu nasaj vufsuje, ali taiste na eni drugi slabe Roj ali Payn povese, na tako Visho ta Srojenz ali Payn vezh Dershino sadoby, fe mozhnei nanefse, *Klajo* inu Dellu perhrany, Maternize pak k' druge Potrebe obernejo.

III. Pogovor.

Od zhebelne Streshbe.

42. Katire Paynove je dobru sa Pleme pufhati?

Sgodne Roje katiri sadobiti sheily, ima Jelsen mozhnu medene, s' mladim Satujam napounene, inu s' mlado Maternizo previdene Payni sa Pleme inu Rejo napreipustiti, sakai stara Materniza ne sastaula taku mozhnu: v' starim Satuji Salega fe rada kasy, inu per malu Medu Zhebelam Serze vpade, ne mihflijo na Rojenie, inu Dershine pogmiranie, temuzh skerbe febe preshiveti.

³⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

³¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

³² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

36. Odkod več rojev iz ene čebelje družine

Zastavljene matice se zvale druga za drugo, potem ko se je prvi roj že odtrgal iz panja. Ta čas začnejo čebele med sabo izbirati matico za izrojenca, ene volijo eno, druge drugo in sleherna čebela se pridruži k svoji izvoljeni, tako da se razdele med seboj na več krdel in v tem prepiranju se, ker ene nočejo potegniti z drugimi, eno krdelo za drugim loči iz panja, da bi si poiskalo drugje stanovanje. Najmočnejše gre naprej, slabše pa čaka, da se zvale mladice in da bi tako nastala večja družina.

37. Zadržan prvi roj z mladimi maticami

Večkrat pa se zgodi, da slabo vreme zadrži čebele, pripravljene na prvi roj, in da ne morejo po svoji navadi zleteti iz panja. Tedaj se mlade, izvaljene matice vzdignejo nad staro, jo tako dolgo ščipljejo in koljejo, da jo umore, nato pa čebele prvega roja, kakor hitro se zvedri, rojijo z eno ali več mladimi maticami.

38. Kadar zmanjkuje paše in zmanjkuje klaje, panji prenehajo rojiti

Ravno tako delajo čebele z mladimi maticami, pripravljene na nadaljnje roje, kadar jim zmanjka zunaj paše, znotraj pa klaje; zgube namreč željo po rojenju, izvolijo si eno matico, vse druge pa pokoljejo, tako da le enkrat roje. Kateri čebelar želi torej imeti nadaljnje roje, naj ob pomanjkanju zunanje paše ali pa, kadar čebele zadržuje slabo vreme, skrbno poklada.

39. Prvi roji, razen tistih ob slabem vremenu, so večji kot naslednji

Prvi roji so večidel veliki in naslednji dosti manjši, kajti kolikor krat nek panj roji, tolikokrat se zmanjša družina in zalega v izrojenca. Če pa vstane med rojenjem veter, začne dež ali prekrijejo sonce oblaki, se zadrži veliko čebel v panju, od vnanjih pa udarijo nekatere nazaj, in v tem primeru so nadaljnji roji večji kakor prvi.

40. Majhnih rojev ni puščati za rejo

Zelo majhne roje je škoda puščati za rejo, kajti majhna družina malo dela opravi, drugega ni kakor delo s strežbo in stroški s klajo, slednjic pa te roje jeseni pokoljejo ali roparice ali pa pozimi od lakote in mraza pomrjejo, če pa prežive, še drugo leto niso kaj prida, zmeraj je treba nanje paziti in več stanejo kakor kupljen dober panj.

41. Slabe roje vsujemo v izrojenca ali pa poveznemo na druge panje

Zatorej izkušen čebelar slabe roje, potem ko jim odvzame matico, vsuje nazaj k izrojencom ali pa jih povezne na druge slabe roje ali panje. Tako izrojenec ali panj pride do večje družine, več nanese, prihrani klajo in delo, matice pa porabimo za druge potrebe.

III. pogovor

O STREŽBI ČEBELAM

42. Katere panje je dobro puščati za pleme⁹

Kdor želi dobiti zgodnje roje, mora jeseni pustiti za pleme in rejo zelo medene, z mladim satjem napolnjene in z mlado matico oskrbljene panje, kajti stara matica ne zalega tako močno, v starem satju se zalega rada kazi in pri pičlem medu čebelam upade srce, ne mislijo na rojenje in povečanje družine, temveč skrbe zgolj za to, da se prežive.

⁹ Odst. 42: v starem satju se zalega rada kazi: G. misli, da je bolj dovzetna za bolezni.

43. Simska Streshba.

Zhes Simo Zhebele ene hranijo v' temnim ne gorkim, ne merslim Kraju; na gorkim fe prevezh snedó, ven fhilijo, inu fe resnafhajo: na merslem rade bolehajo. Varvati fe imajo pred Podganam inu Mifham, ene inu druge v' Paynu veliko Shkodo napravijo, Satuje oshkrutajo, Zhebele jedó, inu is fvojem Semradam is Paynu preshenejo.

44. Zhebele vejla perstaulene pufhati.

Nar bulphi Shramba je Zhebele smiram v' Zhebelnaku perstaulene pustiti, de lie sleherni Lata fvoje Saturenzo, inu vřakatiřa³³ Póla posebne Vrata sa sapiranje ima v' Sneigu inu velikim Mrasu, taku fe ne snafhajo po Sneigu, Sonze je prekritu. Vustanejo po Sime tople, Sonzhni, inu bres Sneiga Dny, fe od Zhebelnaka Vrata odusamejo, inu Saturenze per Latah odprejo, de fe prelete, strebijo te Mertve, inu Blata ozhedijo, kãteru³⁴ nym veliku flushi, Spomlad fo sraufhi, inu sherzhnei na Letenje.

45. Spomladnu Perstaulanie.

Kãteri³⁵ zhes Simo Zhebele nimajo perstaulene, perstavijo taiste po skopnenim Sneigu na en gorki Sonzhni Dan, de fe dobru strebijo, ozhedijo inu sprafhijo. Sakaj je smerslu, inu Vetrounu veliku Zhebel fe resnefse, pomersne inu poguby. Sufebnu skerbeti je, de sleherni Payn fe perstavi na fvoje popreifhniga Lejta letenia Kraj, sakaj tega zhes Sima niřo³⁶ posabile, szer fe motijo, povrazhajo inu kolejo med fabo.

46. Ogrinanie zhebelnu Salégo gmira.

Vstreshe Zhebelam, kãteri³⁷ taiste she v' Sizhanu dobru ogerne inu noter da velziga Trauna Srede ogernene dershi; sakaj is gorjemliam tega Dny one sazhejno sastaulati, dalei pak ne sastavijo, koker kar fe upajo is fvoje Dershino ogrety. Aku tedej ble fo sagernene, gorkeje nym je, kulkain gorkeifhi nym je, tulkain vezh Salege sastavijo, hitreifhi k' Mozhi pidejo, inu poprei rojejo.

47. Zhafis Sastaulania te Salege.

Sastaulania Sazhetik per mozhnih Payneh, koker malu poprei fim rekou, je is gorjemliam tega Dneva, to je, Mefsiza Profseniza; sakaj na S. Paula Dan fim jest she pred Shrevenzo godne Mladize nefhu. Sredni Paynovi sastavijo Sizhana, inu ti slabi Sulheza. Nar vezh Salege je mali, velziga Trauna, da Srede Roshniga Zveita: is Kofhne Sazhetkam /: sunei kir je obilnu kostainoviga Zveita :/ she dolijemle: v' aidovem Zveitu da male Mafhe Salege je vře pounu, potem ta prvi Sneig v' Gorah ali Slana na Raunim, kader pade, taisto is Paynu pomezhejo.

48. Listje, Slama, Seinu sa Odejo zhebelno ne flushi.

Kir N. 46. spomnile fmo od Ogrinania zhebelniga, opomniti imam, de Liftje, Slama inu Seinu ne flushi sa Odejo, sakaj med taistim od popreifhniga Leita fe naide veliku Sastave Ofsenz, Metulou, inu Zhervou, kãtera³⁸ od zhebelne Gorkute fe svaly skusi Spraine v' Payn fe ukradejo, od Medu shivé, Vofřik³⁹ drobé, salego fentujejo, inu Zhebele dostikrat preshenejo. Serne v' Slame populhenu Mifhe tudi nafé vulezhe.

49. Vefhe Zhebelam shkodlive.

Nar huifhi zhebeleni Sourashniki fo ti mali fhivi Metuli, Vefhe imenuani, katiri okul Luzhi letajo: oni lubijo medeni Duh, v' Payn fe ukradejo, noter sastavijo Jaiza, is katirih skusi Pomuzh zhebelne Gorkute fe sleshejo gerdi beli Zhervje; ti fe spravijo v' Gnesdu, isluknajo inu is Payzham prepredajo vře⁴⁰ Satuje, inu Zhebele preshenejo. Taiste pregnati ni mogozhe sunei skusi pogostnu teh Paynou, fulebnu snotrei ometanie.

³³ Sicer je v rokopisu pogostejši zapis *vřakatiřa* (*vřakatiři*).

³⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiru*.

³⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

³⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

³⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

³⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katira*.

³⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Vofřek*.

⁴⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vře*.

43. Zimska strežba

Nekateri hranijo čez zimo čebele v temnem, ne gorkem ne mrzlem kraju. Varovati jih je treba pred podganami in mišmi, ene in druge napravijo veliko škodo, satje obgrizejo, jedo čebele in jih s svojim smradom preženejo iz panja.

44. Čebele velja puščati v čebelnjaku¹⁰

Najbolje je imeti čebele vedno v čebelnjaku, samo da ima sleherna leta svojo loputo in vsaktera polovica čebelnjaka posebna vrata za zapiranje ob velikem snegu in mrazu. Tako ne padajo v sneg, kajti sonce je zakrito. Če nastanejo pozimi topli, sončni dnevi brez snega, odvezamo pri čebelnjaku vrata in odpremo lopute na latah, da se čebele sprelete, otrebijo mrtvih in se očedijo blata. To jim zelo koristi, spomladi so bolj zdrave in srčnejše v letenju.

45. Spomladansko postavljanje v čebelnjak

Kateri nimajo čez zimo čebel v čebelnjaku, jih postavijo tja, ko skopni sneg, gorkega sončnega dne, da se dobro otrebijo, očedijo in sprašijo; kajti v mrzlem in vetrovnem bi se veliko čebel razkropilo, jih pomrznilo in se pogubilo. Zlasti je treba poskrbeti, da postavimo sleherni panj na svoje mesto, kjer je letel lani, kajti tega mesta čebele čez zimo ne pozabijo, sicer se motijo, vračajo in koljejo med seboj.

46. Odevanje povečuje čebeljo zalego

Ustreže čebelam; kdor jih v februarju dobro odene in pusti odete tja do srede velikega travna, kajti z daljšanjem dneva začnejo staviti zalego in jo zastavijo le toliko, kolikor jo upajo s svojo družino ogreti. Če so torej odete, jim je topleje, kolikor pa jim je topleje toliko več zalege zastavijo, pridejo hitreje k moči in prejšnorojijo.

47. Čas zastavljanja zalege

Začetek zaleganja je pri močnih panjih, kakor sem malo prej rekel, ko se začne daljšati dan, to je meseca prosinca, kajti na sv. Pavla dan sem že našel pred žrelom godne mladice. Srednje močni panji zastavijo v svečanu in slabi v sušcu. Največ zalege je malega in velikega travna do srede rožnega cveta. Z začetkom košnje (razen, kjer je dosti kostanjevega cvetja) jo je vse manj, vse polno zalege je ob ajdovem cvetju do male maše, potem pa jo, ko pade v gorah prvi sneg ali slana na ravnem, pomečejo iz panjev.

48. Listje, slama, seno niso dobri za odejo čebel

Ker smo pod št. 46 omenili odevanje čebel, moram pripomniti, da listje, slama in seno niso dobri za odejo, kajti vmes najdemo že od poprejšnjega leta veliko zalege gosenic, metuljev in črvov, ki se vale ob gorkoti čebel, se prikraadejo skozi špranje v panj, živijo od medu, drobe vosek, uničujejo zalego in dostikrat preženejo čebele. Zrnje, puščeno v slami, privablja tudi miši.

49. Vešče so čebelam škodljive

Najhujši čebelni sovražniki so mali sivi metulji, vešče imenovani, ki letajo okoli luči, ljubijo medeni duh, se ukradejo v panj, v njem zalegajo jajca, iz katerih se ob čebelni gorkoti zležijo grdi beli črvi. Ti se spravijo v gnezdo, preluknjajo in prepredajo s pajčevinami vse satje ter preženejo čebele. Ni jih mogoče pregnati drugače kakor s pogostnim ometanjem panjev, zlasti znotraj.

¹⁰ Odst. 44: čebele velja puščati v čebelnjaku (čez zimo): G. je torej v tem času že prezimoval čebele v čebelnjaku.

50. Lakota Zhebele slaby.

Lakota Zhebele Dan na Dan slaby, salostne, inu v' Deltu toshlive stury ter v' Pomankaniu sunanie Pafhe, snotrejniga Medu, Klaje ali Reje, koker she od N. 30. je govorjenu, permorane fo teh nesgodnih Mladiz ali Salege fe lotiti, skusi taistih Mleku Lakoto fvojo potalashiti, inu fe nafsititi ali napasti. V' te velike Nadluge, sa vezhi Shkodo perparvati, potreba je tem lazhnim Zhebelam is medeno Klajo perstopiti, ali na drugo Visho pomagati.

51. Devanie teh Zhebel na dobre

Nar kraifhi, zheneifhi inu sdajovitnifhi Pomuzh je Zhebele na dobre Pafhe :/ koker je spomladania Refsa, Semreka, kostainou inu Aidou Zveit; sakaj te nekater⁴¹ Tedne dougu Terpe :/ prestavit; kir unaina Pafha je sdajovitnifhi, sdraufhi, Zhebele pridneifhi inu serzhneifhi stury, koker ta snotreina Klaja. Skusi to fe bodo Zhebele oshivele, nanefhle inu k' Mozhi prifhle.

52. Snotrejna Klaja Medena.

Nima katiri te Perloshnosti, taiste more Zhebelam Doma klasty dober refszen ali v' Satuje Med, med refszen Med fe sna malu Vode smefhati, skus katiro fe ne lie Med pervarje, ampak tudi Zhebelam, katire Vodo k' Salegi nofhyo⁴² ustreshe, vender ne sme refhi biti, koker en gost Sok. Vinu je Shkodlivu; sakaj kar spruti ne saushijejo, v' Satuje shranijo, inu od Vina vfe fe s' kifha.

53. Med kateri⁴³ sa Rejo ne vejla?

Nevarnu, kader eden fvojga Medu nima, je taistiga sa Rejo od Nesnanih Ludy kupvati; sakai pride med Klajo kej Medu od eniga v' Smrajeniga⁴⁴ Paynu, sa vfe Zhebele, katire od taistiga jedo, je dianu. Ramnu taku shkodliva med Medam je ta nesgodna Salega, od katire Med fe v' smrady inu Zhebele kushne postanejo. Na enu inu drugu, kader fe Med sa Rejo refszeja, je vrednu dobru skerbeti inu gledati.

IV. Pogovor.

Od Rojou Sadershania.

54. Rojenje je vezhkrat shkodlivu.

Roji, refh je, Zhebelarje bogate, dostikrat pak tudi okolejo, inu oboshajo; sakaj, smanka po Rojeniu Pafha, Roji nimajo, od kod is Shivefham fe preskerbeti: Srojenzi skusi Rojenje fo fe tudi snedli inu sprasnili; eni inu drugi opefhajo inu oslabe, de drusiga nifso⁴⁵ koker tulkain Berazhe: kir vender fai Srojenzi, aku bi ne bli rojle⁴⁶ per Mozhi bi bli ostali, inu fe nanefhli. Satorej dobru je tudi marskiterikrat Roje sadershati.

55. Rojenje je vezhkrat potreba sadershati.

Loshei je Roje sadershati, koker taiste pogmirati ali perhitei. Sadershanie pak teh Rojou fe nima goditi skusi Poshkodvanie teh Zhebel, katiru nym vfe Vefselje k' napreifhnimu Deltu odvsame. Takerfhnou Sadershanie je is Stradaniam ali Lakato N. 32. Sakai ta restradan Payn ne lie szaga nad Rojeniam, ampak skus vezh Lejt jalou ostane, inu malu Dobizhka pernefse.

56. Priklade Roje vfelei ne sadershe.

Priklade na Payni, katiri na Roj fo sastauli, devati, sa Zhebelam vezh Prostora dati, je szer en Sadershek tega Rojenia, ali negvifhni; sakai je v' Priklade kej Della? tudi v' taiste bodo sastvile, inu is obedveh rojle⁴⁷ koker meni fe je sgodilu; je pak Priklada prasna, nym ni mar sa taisto, jo sapuste, inu rojejo po fvojem napreivsetju

⁴¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

⁴² Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

⁴³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

⁴⁴ Na drugih mestih v besedilu se pogosteje pojavlja zapis *ulemrajen*, na osnovi cesar bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *ulemrajeniga*.

⁴⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *niflo*.

⁴⁶ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile* (*rojiti*).

⁴⁷ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile* (*rojiti*).

50. Lakota čebele slabi

Lakota čebele dan za dnem slabi, žalostne in pri delu lene naredi, in so se ob pomanjkanju paše, medu, klaje ali hrane, kakor je že povedano pod števil. 30, primorane lotiti negodnih mladice ali zalege in z njihovim mlekom potolažiti svojo lakoto in se nasiti ali napasti. Da bi si v tej veliki nadlogi prihranili še večjo škodo, je potrebno lačnim čebelam dajati medeno klajo ali jim kako drugače pomagati.

51. Prestavljanje takih čebel na boljšo pašo

Najhitrejša, najcenejša in najizdatnejša pomoč je, če čebele postavimo v dobro pašo (kakor je spomladanska resa, smreka, kostanjev in ajdov cvet); kajti nekatere od teh paš trajajo nekaj tednov, zunanja paša je namreč izdatnejša, bolj zdrava in jih dela bolj pridne in srčneje kakor pa notranja klaja. Po njej bodo čebele oživele, nanesle in si opomogle.

52. Medena klaja ¹¹

Kdor nima take priložnosti, ta mora čebelam pokladati doma dober, tekoč med ali med v satju. Med tekoči med pri mešamo nekaj vode, s katero ne le prihranimo med, ampak tudi ustrezemo čebelam, ki nosijo vodo zalegi, vendar ne sme biti redkejši kakor kak gost sok. Vino je škodljivo, kajti, kar sproti ne zaužijejo, shranijo v satje, in to se zaradi vina vse skisa.

53. Med, ki ni dober za rejo ¹²

Nevarno je, kadar nekdo nima svojega medu, kupovati med za rejo od neznanih ljudi, kajti, če pride med klajo kaj medu iz usmrjenega panja, to škoduje vsem čebelam, ki ga jedo. Prav tako škodljiva je med medom negodna zalega, od katere se med usmradi in okuži čebele. Na prvo kakor drugo je potrebno, kadar se preceja med za rejo, dobro paziti in gledati.

IV. pogovor

O PREPREČEVANJU ROJEV

54. Rojenje je večkrat škodljivo

Roji, res je, čebelarje bogate, dostikrat pa tudi okoljejo in obubožajo, kajti, če po rojenju zmanjka paše, si roji ne morejo od nikoder oskrbeti živeža. Izrojenci so se z rojenjem tudi snedli in spraznili; eni kakor drugi opešajo in oslabe, da niso drugega kakor samo berači, kajti, če izrojenci ne bi bili rojili, bi bili ostali pri moči in še nanesli. Zatorej je dobro marsikdaj preprečiti roje.

55. Rojenje je treba večkrat preprečiti

Laže je roje preprečiti kakor povečati njih število ali dobiti zgodnje roje. Preprečimo pa roje z oškodovanjem čebel, ki jim vzamemo vse veselje za nadaljnje delo. Tako roje preprečimo s stradanjem ali lakoto (št. 32), kajti sestradan panj ne le da obupa nad rojenjem, ampak tudi več let ostane jalov in da malo dobička.

56. S prikladami vselej ne preprečimo rojenja ¹³

Z dodajanjem naklad na panje, ki so zastavili na roj, da bi dali tako čebelam več prostora, sicer preprečujemo rojenje, a ne zagotovo, kajti, če je v prikladah kaj satja, bodo tudi v to zastavile in rojile iz obeh, kakor se je meni zgodilo. Če pa je priklada prazna, se ne zmenijo zanjo, jo puste in rojijo, kakor so se namenile.

¹¹ Odst. 52: s katero ne le prihranimo med: G. je v zmoti, z dodajanjem vode ne prihranimo pri pitju medu.

¹² Odst. 53: usmrjen panj: Panj, okužen z lahko gnilobo: negodna zalega, od katere se med usmradi in okuži čebele: Glavar, Janša in njuni sodobniki so menili, da se panj usmradi tudi zaradi gnitja od lakote ali mraza pomrle zalege.

¹³ Odst. 56: S prikladami: G. je priklada skupno ime za naklade in podklade.

57. Sadershek Rojou skus Maternize inu Trotou Sreshanie.

Shihreifhi Sadershek je temu na Roj she perpeaulenimu Paynu :/Snamnia na Roj per prauleniga yfhi od N. [...]/ vfe Maternize Pishkerze ali Zhoke odvuseti inu te Trotove Salege Glave porresati; sakai kader Maternize ne svalé ne rojejo, inu bres Trotou one ne obhodijo: skusi ta Sadershek perhrani fe veliku Medu, katriga Trotje ne potrebnu pojedó. Sa tu *daperneshiti*.

58. Kaku fe to Dellsu stury?

Vsame fe ta na Roj naprauleni Payn, prenefse fe na Stran od Zhebelnaka, prevernén fe poloshi na Klop, odpre fe to Dne: na tu na Robeh inu med Satujam odreshejo fe vfe sadelane, inu nesadelane Maternize, taiste po sturjenim Dellsu is en malu Zhebel na Svalenie reslozhene fe v' Paynizhe postavijo, inu shranijo sa Roje in Srojenze, katiri Maternizo pogrefhe.

59. Koku fe Trotam Glave poreshejo?

Po tim is oistrem Nofham fe Trotovi Salegi, *katera*⁴⁸ je veliku vezhi koker zhebélna, Glave poreshejo, Payn fe supet sapre, inu na fvoje Mestu perftavi, taku bodo Zhebele Mleku Trotove Salege polisale, Mehove pak ven *snofhile*.⁴⁹ Drugi sreshejo vfe is Trotam saleshenu Satuje s' Podresiunikam, sa permorati Zhebele na mesti Rojenia drugu Satuje delati.

60. Dellsu to zhes 9. Dny fe supet ponovy.

Lohku je to Dellsu s' nafhim od N. 10. Goreinskim Paynem, teshku inu okornu is drugem, nar teshi is Bednem inu Korbam. Defilih pak Trotam Glave inu Maternize fo ven poresane, zhes 9. ali 10. Dny fe Payn supet pregleda, de, kader tem Zhafsu Zhebele druge Maternize bi sastaule, inu Trotje sadelani bli, to popreifhne Dellsu v' drugu fe ponovy.

61. Kaj je Priklada ali Namasa?

Kir N. 56. Priklade fmo v' mifhou vseli, snati je, de ta drusiga ni koker ena Shkatla ali Pridalu, katire eni nad Payni povesejno inu Naklada ali Namasa imenujejo; drugi devajo Priklade spodei, inu na taiste is odvsetim Dnam povesejno ta Payn, te fe imenujejo Podklade: druge supet devajo Priklade med 2. ukupei v' eniga spraulena Paynu. Jest nimam pofebne Priklade, *temuzhna* mesti teh fe flusim N. 10. popifsanih *Gorenskih*⁵⁰ Paynou.

V. Pogovor.

Od vfe Sort famovolnih Rojou.

62. Srojenze redku v' tim Lejtu v' druge na Roj napravijo.

Skufhna nafs vuzhy, de Zhebele, katire enkrat fo rojile, vezh Rojou sapored dadó N. 34. Kader pak enkrat fo fe srojle, v' taistim Lejtu na Roj dalei ne sastavijo, sunei zol dobre Lejtne, Vremena, inu obilne Pafhe. Sakai ta skusi Rojenie sprasnen Srojenz veliku Della inu Zhafsa poterbuje Pohishtvu fvoje is mlado Dershino, inu potrebnim Shivesham napouniti.

63. Spomladanie, Lipove, inu Aidove Roje.

Roje, po Reslozhku te Pafhe, v' *kateré*⁵¹ fo bli sastaulene, klizhejo fe eni Spomladanji od spomladaniga Drevia noter da Krefsa Zvejta: Drugi Lipouzi od Lipoviga pred Pafsim Dnem Zvejta: supet eni Aidouzi od Aidoviga da male Mafhe Zvejta dobleni. Inu to sa snati ta Zhafs, ob katirim Roje fo padli; *defsilih*,⁵² sposnati morem, med enim inu drugem na Dobrute Reslozhka ne naidem.

⁴⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katira*.

⁴⁹ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *snofstile*.

⁵⁰ Na drugih mestih je pogostejši zapis *Gorenskih* (*Goreinski*).

⁵¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katire*.

⁵² V rokopisu sicer prevladuje zapis *defilih*.

57. Preprečevanje rojev z izrezovanjem matičnikov in trotovske zalege

Bolj gotovo preprečimo rojenje v panju, pripravljenem na roj (znamenja na roj pripravljene panja išči pod štev. 92), če odvezemo matičnike ali čoke in če porežemo glave trotovske zalege, kajti, kadar čebele ne morejo izvaliti matice, ne roje, in brez trotov se matice ne obhodijo. S takim preprečevanjem rojev prihranimo veliko medu, ki ga trotje po ne potrebnem pojedo.

58. Kako se to delo opravi

Vzamemo na roj pripravljen panj, ga odnesemo stran od čebelnjaka, prevrnjenega položimo na klop in mu odvezemo podnico. Nato na robah satja in med njim porežemo vse zadelane in nezadlane matičnike. Le-te po opravljenem delu z malo čebelami, namenjenimi valjenju, postavimo v panjiče in shranimo za roje in izrojence, ki pogreše matico.

59. Kako porežemo trotom glave

Nato z ostrim nožem porežemo trotovski zalegi, ki je veliko večja kot čebelja, glave, panj zopet zapremo in postavimo na njegovo mesto. Čebele bodo mleko trotovske zalege polizale, mehove pa znosile ven. Drugi zrežejo vse s troti zaleženo satje s podrezilnikom, in tako prisilijo čebele, da delajo satje, namesto da bi rojile.

60. To delo čez devet dni spet ponovimo ¹⁴

Lahko je to delo z našim, pod št. 10 opisanim gorenjskim panjem, težko in okorno z drugim, najtežje v bednju ali koših. Čeprav smo porezali trotom glave in matičnike, moramo čez 9 ali 10 dni panj zopet pregledati, da, kadar bi v tem času čebele zastavile druge matice in bi bile trotje celice pokrite, delo vdrgič ponovimo.

61. Kaj je priklada ¹⁵

Ker smo pod št. 56 vzeli v misel priklade, je treba vedeti, da to ni nič drugega kakor nekakšna škatla ali pridav, ki jih nekateri povežejo na panje in naklada imenujejo; drugi devajo priklade spodaj in nanje povežejo panje z odvzetim dnom - imenujejo jih podklade; drugi spet devajo priklade med dva panja, sestavljena v enega. Jaz nimam posebnih priklad, marveč namesto teh uporabljam pod št. 10 popisane gorenjske panje.

V. pogovor

O VSEH VRSTAH SAMOVOLJNIH ROJEV

62. Izrojenci se v istem letu redko pripravijo drugič na roj

Skušnja nas uči, da dado čebele, ki so enkrat rojile, zaporedoma še več rojev (št. 34). Ko pa so se izrojile, v istem letu ne zastavijo več na roj, razen ob zelo dobri letini, vremenu in obilni paši. Kajti, zaradi rojenja izpraznjeni izrojenc potrebuje veliko dela in časa, da napolni svoje domovanje z mlado družino in potrebnim živežem.

63. Spomladanski, lipovi in ajdovi roji

Roje imenujemo glede na različne paše, v katerih so bili zastavljeni: spomladanske - od cvetenja spomladanskega drevja in tja do cvetja o kresu; druge lipovce - od lipovega cvetja pred pasjimi dnevi; spet druge ajdovce, ki jih dobimo od ajdovega cvetja do male maše. Vedeti je treba za ta čas, v katerem so rojili, čeprav moram priznati, da med enim in drugim po dobroti ne najdem razločka.

¹⁴ Odst. 60: To delo čez devet dni spet ponovimo: Janša priporoča ponovitev čez 14 dni, kar pa ni pravilno.

¹⁵ Odst. 61: priklada ali namasa: Namasa iz nem. Masse, masa, sklada, grmada.

64. Roje prvi, Peuzi, Druizi, Trekelze ...

Kir po Navuku N. 34. 62. ene Zhebele vezhkrat rojejo, sa Reslozhik teh Rojou od enih Zhebel, te Roje fe klizhejo Pervi, Peuz, Druiz, Trekelz ... po taisti Versti namerzh, v' katiri⁵³ eden sa drugim fo pri prifhli. Ursah tiga Imenovania⁵⁴ je ta reslozheni med nym Opravik; sakai je Streshba is pervim Rojam, druga is Peuzam, Druizam inu Trekelzam.

65. Katiri fo prvi Roje?

Ta spredni Roj, koker N. 35. je govornu, is to staro, she obhogeno inu Rodovitno Maternizo is Paynu grede, inu ne poterbuje vezh na Prafhenie yti; sakai enkrat obhogeno Materniza, dokler shivi, rodovitna ostane, inu fe vezh is Trotam ne pomefsha. Roj, is katirim ta stara, obhogeno, rodovitna Materniza grede, fe imenuje prvi Roj.

66. Katiri Roje fo Peuzi?

Sgodi fe pak, de pred Rojeniam ta stara Materniza ali od Bolesni vmerje, ali od Rojenia skusi Vreme sadershana od teh novu svalenih Materniz N. 37. Je vujedena inu vmorjena, tedej ta spredni Roj is eno ali vezh svalenih mladih Materniz roje: *takerfhi* spredni Roj fe imenuje Peuz, katiriga Materniza je she Dekelza, inu sa rodovitna postati poterbuje na Prafhenie yti, inu s' Trotam fe pomefhati.

67. Sakaj is pervim Rojam grede ta stara obhogeno Materniza?

She sgorei N. 35. fhlihali smo to Previdnost zhebelno v' sastaulaniu vezh Materniz, kade na Rojenie fo fe perpraula: sraun te skashejo she eno drugo Skerb sa pevi Roj, kir taistimu satu to staro Maternizo prepuste, de, kir prvi Roj v' novu prebivalfhe fe presely, v' taistim skus obhogenie mlade Maternize od Della ne pride sadershan, to staro Roju spusti, katira f she obhogeno sdaizi novo Dershino sastavi, inu mlade Dellouze preskerbi.

68. Mlade Maternize Petje.⁵⁵

Reslozhik tedej med pervim Rojam inu Peuzam v' same Maternize je, de taisti ima staro she obhogeno, ta posledni pak mlado ne obhogeno Maternizo. Peuz fe imenuje; sakai mlade Maternize, koker hitru fo svalene, sazhejo pety, ene pojejo tanko visho: Pi, Pi, Pi. druge debellu, koker Slabe: qua. qua. qua. To Petye pred Rojeniam 3. Dny je fhlihhati.

69. Katiri Roje fo Druize inu Trekelzi?

Puffedni Roji vfi imajo mlade neobhogene Maternize, med nym inu Peuzam ni obeniga drusiga Reslozhka, koker de eden pred, drugi potler je rojou. Satorei, katiri sa pervim Royiam⁵⁶ ali Peuzam napoprei rojie fe imenuje Druiz, inu ta puffednei Trekelz. Inu veidit je, koker N. 39. je govornu, de vezhi Dejl ti *puffedni* Roje fo mainfhi, koker ti spredni, sunei Vremena sadershania.

70. Katiri Roje fo Nuzhezhi?

Dobre Lejtna ti sgodni mozni Roje supet na Rojenie sastaulajo, inu she v' tim Lejtu eniga ali vezh Rojou pernefsejo; te Roje fe imenujejo Nuzhezhi, to je, Srojenja Synouni Otrozi. One fo v' velikem Shtemaniu dershani satu, kira ta stara Materniza, katira is Rojam pervim fe je prefelila, je taku rodovitna, de sa dva Roja v' enim Lejtu je sastaula.

71. Zhebelar ima na Materniznu Petje dobru poshlufhati.

Kir sgorei N. 68. fim opomniu od Maternizniga Petja,⁵⁷ nymam posabiti Zhebelarje posvariti ob Zhafu tega Rojenia na tu Petje Svezher inu v' Jutru svestu poshlufhati. Nifso⁵⁸ pred rojeniam Maternize peile, prvi Roj rojou je is obhogeno Maternizo: fo pak peile, rojou je is mlado neobhogeno, ali bullfhi rezhty, je Peuz, katiriga Materniza fhelé more po Plemenu yti.

⁵³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

⁵⁴ V rokopisu je navedenih več oblik (npr. *imenuvan*), ki kažejo na to, da je podstavni glagol imel pripono *-uva-*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Imenuvania* (*Imenuvanie*).

⁵⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petje*.

⁵⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Rojam* (*Roj*).

⁵⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petija* (*Petje*).

⁵⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifso*.

64. Prvi roji, pevci, drujci, tretjeci itd.

Ker po nauku pod št. 34 in 62 nekatere čebele večkrat rojijo, jih imenujemo zato, da bi ločili roje posameznih panjev, pevec, drujec, tretjec itd., po tistem vrstnem redu namreč, po katerem so drug za drugim zrojili. Vzrok tega poimenovanja je različen popravek z njimi, kajti drugačen je popravek s prvcom, drugačen s pevcem, drujcem in tretjim rojem.

65. Kateri roji so prvi

Prvi roj, kakor je povedano pod št. 35, gre iz panja s staro, že obhojeno in rodovitno matico, in ji ni treba iti več na prašenje, kajti enkrat obhojena matica ostane rodovitna, dokler živi, in se več ne pari s trotom. Roj, s katerim gre stara, rodovitna matica, se imenuje prvi roj.

66. Kateri roji so pevci

Zgodi se, da stara matica pred rojenjem umre ali zaradi bolezni ali pa jo, ker jo vreme zadržuje v rojenju, na novo zvaljene matice (št. 37) ogrizejo in umore. Tedaj roji prvi roj z eno ali več izvaljenimi mladimi maticami. Tak prvi roj se imenuje pevec in njegova matica je še devica, ki mora iti na prašenje in se spariti s trotom, da postane rodovitna.

67. Zakaj gre s prvim rojem stara, obhojena matica

Že pod št. 35 smo slišali o tej čebelni previdnosti, da zastavijo več matic, kadar so se pripravile na rojenje. Zraven tega pokažejo še drugo skrb za prvi roj, in mu zato prepuste staro matico, da ne bo, ko se bo preselil v novo prebivališče, v njem zaradi obhoje mlade matice oviran pri delu. Staro torej puste roju, in ker je obhojena, takoj zastavi novo družino in jo oskrbi z mladimi delavci.

68. Petje mlade matice

Razloček med prvim rojem in pevcem je tedaj v matici sami, da ima prvi staro, že obhojeno matico, drugi pa mlado, neobhojeno. Pevec se imenuje zato, ker mlade matice, kakor hitro so zvaljene, začno peti. Ene pojejo tanko vižo: pi-pi-pi, druge pa debelo, kakor žabe: kva-kva-kva. To petje je slišati tri dni pred rojenjem.

69. Kateri roji so drujci in tretjeci

Vsi naslednji roji imajo mlade, neobhojene matice; med njimi in pevcem ni nobenega drugega razločka kakor ta, da je eden rojil prej, drugi pa kasneje. Zato se imenuje tisti, ki za prvim rojem ali pevcem najprej roji, drujec, naslednji pa tretjec. Vedeti pa je treba, kakor je pod št. 39 povedano, da so večidel naslednji roji manjši kakor prvi, razen, če le-te zadrži vreme.

70. Kateri roji so vnuki

Ob dobri letini zgodnji močni roji vnovič zastavijo za rojenje in še v istem letu dado en ali več rojev. Ti roji se imenujejo vnuki, to je izrojenčevega sina otroci. Le-te čebelarji še posebej cenijo zato, ker je stara matica, ki se je preselila s prvim rojem, tako rodovitna, da je v enem letu zastavila za dva roja.

71. Čebelar mora poslušati matično petje

Ker sem že zgoraj pod št. 68 omenil matično petje, ne smem pozabiti opozoriti čebelarje, da naj ob času rojenja, zjutraj in zvečer, skrbno poslušajo to petje. Če niso matice pele pred rojenjem, je rojil prvi roj z obhojeno matico, če pa so pele, je rojil z mlado, neobhojeno matico, ali bolje rečeno, je pevec, katerega matica mora iti šele po plemenu.

VI. Pogovor.

Od Orodija v' Rojeniu potrebniga.

72. Paynovi perprauleni sa Roje.

Ob Zhafsu Rojenia vezh Orodja je potrebniga. Pred vřsim⁵⁹ shé po Sime, kir s' Zhebelam je malu Oprauka, fe ima obilnu Paynou N. 10. popifsanih perprauti, sa imeti Spomlad kam Roje ogrebati: Paynovi se hranio na *luhim*, nar bullhi v' Zhebelnaku pred Rokam, ima biti ne smerdlivi, ampak od Payzhen inu Prahu omedeni; dobru je taiste ukupei spraulene, sabite, inu samafhene derashati.

73. Kadivenza is Kofsitarja.

Poterbuje fe ena Kadivenza is Kofsitarja sturjena v' Podobi zerkoune Skrofivenze is votlim Rozhnikam, sa taisto na *Palzo* v' rozhne Meh ali Pihauunik natekniti: na sredi fe Jabouku odpira, inu spredei ima votli Jesik, skus katiriga fe Dem med Zhebele pifhe. Nad Rozhnikam inu pred Jesikam je Kofsitar prebiti is maihnim Luknam, sa *Vogein* obvarvati: v' Jabouku fe sapre ena thelezha zherna Zuina ali trohlivi Lefs sa Zhebele is eniga Kraja v' drusiga prekaditi.

74. Pofsnevenza⁶⁰ inu Metliza.

Enaku potrebna je ena velika Lefseno mlezhna Pofnemenza ali Shliza, inu ena Metliza ali Omelu. Ta flushi sa Roje ometlati; taista sa Zhebele is Paynu, ali, kamer fo fe vfedle, sajemat. Kir pak Zhebele nizh kofsmatiga ne terpe, od Pierja ferdite postanejo, inu pikajo, fvetjem eno shtazunsko Metlizo is tankih Shib, ali Slame: ta, kader Roj fe vifsoku vfedle, fe sna na Palzo natekniti, inu Zhebele omefti.

75. Vodena Derskovenza.

Perpraulen ozhe biti en Sehtar Vode is eno Lefseno Derskovenzo, sa Zhebele, kader fe previfsoku vfedajo, ali pobegniti milijio kropiti. Kropiti fe pak v'vhajaniu more ne sa nym; sakaj taku Kroplenie taiste ble odgania: tudi ne pod nym; sakaj one bi she vihshfej fe vsdigvale: temuz⁶¹ pred nym taku de Voda od Verha koker Desh na nye pado, inu fe nishku vfedejo.

76. Loitre is Shtrikam.

Loitre, ena vezhi, druga mainfhi is enim Shtrikam fe poterbujejo, de fe k' Rojam vikfhei, kar fe dofhezi more, vfedenim gori slese, inu ta ogrenen Roj po Shtriku doli spusty. Sna fe tudi Payn na Palzo pervesati, pod Roj podtekniti, inu Veja Dervefsa strefti, de Zhebele v' taistiga padejo, ali pak fe Payn pod Zhebelam stikama perslone, one lubijo Temoto inu same noter fe spravijo.

77. Platneni Shak.

Losheifhi na Vifsokem ogrebati je is Shakam 2. Zheula dougim inu 1 ½. Shirokem is redkiga Platna, koker sa Muhe, sturjenim, na en Lefsen ali Drotasti Obrozih sgorei saroblenim, okuli katiriga sunei je en is Platna 1 ½. Zhevel doug Birtah perfhit, inu v' taistim Robu je Spaga sa Sadergvanie skusi vtaknena; na Obrozhi pak sta 2. Shelesna Stekla is quinte, inu na Dne tega shtulastiga Shaka ena okrogla Defhka ½ Zhevla shiroka is Saturenzo ¼. Zhevla viliko prevedena.

78. Shaka Shlushba.

Shlushba tega Shaka je, de taistiga Stekli fe v' shelesno Rogovilo pershraufajo. Rogovila per Konze, kir obedva Kraja fe ukupei dergheta ima supet quinte, inu fe pershraufa na krajlhi ali dalfhi Preklo. Shak na Preklo pershraufan podstavi fe pod Roj, Zhebele ali se v' taistiga omedejo, ali Veja *strese*, inu kader Zhebele fo fe noter

⁵⁹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vřim*.

⁶⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Pofnemenza* – 'zajemalki podoben čebelarški pripomoček za ogrebanje rojev'.

⁶¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

VI. pogovor

O ORODJU, POTREBNEM PRI ROJENJU

72. Panji, pripravljeni za roje

Pri rojenju je potrebno več orodja. Predvsem je treba že pozimi, ko je s čebelami malo opravka, pripraviti dosti panjev, pod št. 10 opisanih, da ogrebamo spomladi vanje roje. Panje hranimo na suhem, najbolje v čebelnjaku pri rokah. Ne smejo smrdeti in iz njih moramo omesti pajčevine in prah. Dobro jih je imeti spravljene skupaj, zabite in zamašene.

73. Kadilnica iz kositra¹⁶

Potrebujemo kadilnico iz kositra, napravljeno v obliki cerkvene škropilnice, z votlim ročnikom, da jo natakne na ročni meh ali pihalnik. Jabolko se na sredi odpira in ima spredaj votel jezik, skozi katerega pihamo dim med čebele. Nad ročnikom in pred jezikom ima jabolko luknjice, da se zavarujemo pred ognjem. V jabolko zapremo tlečo črno kunjjo ali trhel les, in tako prekadimo čebele z enega kraja v drugega.

74. Posnemalka in metlica

Prav tako potrebna je velika lesena mlečna posnemalka ali žlica in metlica ali omelo. To rabi za ometanje rojev, ona pa za zajemanje čebel iz panja ali od tam, kamor so se usedle. Ker pa čebele ne trpe nič kosmatega in postanejo srdite na perje, svetujem trgovsko metlico iz tankih šib ali slame. To lahko, kadar se roj usede visoko, natakne na palico, da z njo ometemo čebele.

75. Vodna škropilnica

Pripravljen mora biti čeber vode z leseno škropilnico, da z njo škropimo čebele, kadar se usedajo previsoko ali mislijo pobegniti. Škropiti pa pri begu ne smemo za njimi, ker jih tako škropljenje odganja, tudi ne pod njimi, ker bi se še više vzdigovale, temveč pred njimi tako, da pada voda nanje od zgoraj kakor dež, pa se nizko usedejo.

76. Lestvi z vrvjo

Potrebujemo lestvi, eno večjo in eno manjšo, da zlezemo po njih, kolikor je mogoče visoko do usedenih rojev in ogrenjeni roj spustimo po vrvi navzdol. Lahko tudi privežemo panj na palico, ga podstavimo pod roj in stresemo vejo drevesa, da padejo čebele vanj, ali pa panj pritisnemo stikoma pod čebele, in ker ljubijo temo, se same spravijo vanj.

77. Platneni sak

Lažje je na visokem ogrebiti s sakom, dva čevlja dolgim in en čevelj in pol širokim, narejenim iz redkega platna, kakršno je za muhe. Zgoraj je vanj zarobljen lesen ali žičnat obroč, okoli katerega je na zunanji strani prišit en čevelj in pol dolg platnen predpasnik. V njegov rob je vtaknjena vrvica za zadrževanje, na obroču pa sta dva železna osnika z navoji, na dnu štulastega saka pa okrogla deska, pol čevlja široka, s četrto čevlja veliko zaporicjo.

78. Uporaba saka

Sak uporabljamo tako, da osnike privijemo v železno rogovilo. Rogovila ima na koncu, kjer se oba kraka združujeta, spet navoje, da jo privijemo na daljšo ali krajšo preklo. Sak, privit na preklo, se postavi pod roj in vanj ali ometemo čebele ali pa stresemo vejo. Ko so se čebele spravile vanj, ga spustimo navzdol, odvijemo

¹⁶ Odst. 73: Kadilnica iz kositra: Prav tako kadilnico, kakor jo opisuje G, najdemo na sliki v Dajnkovem Čelarstvu iz l. 1831.

spraule, fe doli spusti, odshraufa is Rogovile, Birtah gorvsdigne, sadergne, v' Zhebelnaku v' ta perpraulen Payn Deshka is odperto Saturenzo postavi, inu Zhebele tezhejo same v' Payn.

79. Maternizne Goboushi ali Hishzhe.

Potrebni fo tudi per Peuzeh /: taku imenujem vfe Roje is neobhojeno Maternizo:/ nekatiri Goboushe sa Maternenze⁶² v' Rojeniu vujeti, inu perpreti sa druge Potrebe; kir Peuzi vezh Materniz imajo. Ta Goboush je na 4. Vogale ali okrogu 3. Zolle Shirok inu vifsok, Verh inu Dnu je Lefsen, skus katere⁶³ gostu svertane pahneni fo tanke lefsene Sprunzelne ali Shebine, de Zhebele skusi nemorejo. V' Verhu je maihna Veha sa Maternizo is nekatirem Zhebelam skusi taisto v' Jezho diati.

80. Medeni Sat Zhebelam vftreshe.

Vftreshe tem ogrenenim inu she perstaulenimu Roju, kader na eni Lefsene Kobilzhe⁶⁴ ali Kose is 4. Nogam v' spredni Konz Paynu podougama fe poryne inu is Terskam podloshi, de fe Verha tefhy, inu taistiga potem Zhebele perlotajo⁶⁵ ali k' Verhu perdelajo. Shlushi nym ta v' Dar dani Sat sa Mushter prihodniga nyh Della, Zhebele k' Leteniu *levzhne* sturi, inu k' vezhi pridnosti obudi.

81. Medene mlade Priklade.

Jesen sa puffedne mainshi Roje prihodniga Lejta jest she v' doli jemleniu teh Priklad skerbim, inu te lepfhi 4. 5. ali 6. *F.* teshke pufham, ali v' Sresanju tega Medu tulkain Blaga per Verhu popustim, namerzh l. Zollo Robu; v' te Priklade /: she N. 6l. fim govourou, de jest fe fhlushim teh navadnih goreinskih Paynou /: devam jest te slabeishi Roje, taiste serzhneishi k' Deltu sturym inu pred Uhajaniem obvarjem.

82. Priklade *fhlushijo* tudi sa Stare Payni v' taiste pregnati.

Kar zhes Roje meni teh Priklad prebiva, v' taiste pred aidovem Zveitam preshenem te stare Payni, katire imajo zhernu Satuje, is Maternizo vkupei, tega sprasneniga [...] pak povešnem na eniga sredniga Srojenja, skus katiriga svaleno Salego on zhebelneishi postane, febe, inu Priklad napouni, te pregnane Zhebele pak novu Deltu per obilne aidovi Pafhe sture, saj polovizo Payn na nofhijjo,⁶⁶ inu taku od lejta do Lejta stare Payni ponovim bres shkodliviga Tergania ali Vmorjenja starih Paynou.

VII. Pogovor.

Snamina Zhebel, katire na Roj sazhnejo perpraulati.

83. Zhebelarja potrebna Vuzhenost.

En pridne Zhebelar, katiri is vfm mogozhnim Dobizhkam fvoje Zhebele vshivati sheily, snati ima vfe, kar pred Rojeniam, v' Rojeniu, inu po Rojeniu teh Zhebel snati inu dershati je potreba; sakai samudy enu ali drugu, body she skusi Nevednost, ali Sanikernost fvojo, ne lie ob Roj, ampak tudi ob Srojenja zol lahku pride. Satorei taiste Zhebelarje, katiri vfo Skerb Zhebelam isrozhe, is taistih *Reje* malu Dobizhka sadobe.

84. Ima snati Snamina tega Rojenia.

Pred vfm drugim pak je niega Doushnost posnati Snamnia⁶⁷ tega Rojenia, de vey katirih Zhebel Roje ima strezhti inu zhakati. Snamnia lete fo doje, ene, kader Zhebele shelé sazhnejo na Roj sastaulati ali napraulati:

⁶² V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternize* (*Materniza* – 'matica').

⁶³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katire*.

⁶⁴ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Kobilze* (*Kobilza* – 'držalo za vstavlanje koščkov satov v prazen panj').

⁶⁵ Na drugih mestih v rokopisu se pogosteje pojavi zapis *perlothajo* (*perlothati* – 'prilepiti sat').

⁶⁶ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

⁶⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminia* (*Snaminie*).

od rogovile, vzdignemo predpasnik, ga zadrgnemo, v čebelnjaku pa ga postavimo z desko in odprto zaporico v panj, in čebele stečejo same vanj.

79. Matičnice ali matične hišice¹⁷

Pri pevcih (tako imenujem vse roje z neobhojeno matico) je potrebno nekaj matičnic, v katere pri rojenju ujamemo matice in jih pripravimo za druge potrebe, ker imajo pevci po več matic. Taka matičnica je štirioglasta ali okrogla, tri cole široka in visoka, vrh in dno sta lesena, vanju so na gosto zvrstane luknjice, v katerih so tanke lesene paličice ali šibice, da ne morejo čebele skozi. Na vrhu je majhna voha, skozi katero denemo v ječo matico z nekaterimi čebelami vred.

80. Z medenim satom čebelam ustrezemo¹⁸

Ustrezemo ogrenjenemu in že vsajenemu roju, če mu na leseni kobilici ali kozi na štirih nogah porinemo podolgota v sprednji del panja meden sat in ga podložimo s trskami, da se tišči stropa in da ga čebele pritrdijo na strop. Ta, v dar dani sat, jim je vzorec za prihodnje delo, opogumi čebele za let in jih spodbudi k večji pridnosti.

81. Mlade medene priklade

Sam že jeseni, pri odvezanju priklad, skrbim za naslednje manjše roje prihodnjega leta in shranim lepše 4, 5, 6 funtov težke priklade ali pa pustim v njih po spodrezovanju medu toliko blaga na stropu, tj. en palec širok pas. V te priklade (že pod št. 61 sem govoril, da za to uporabljam navadne gorenjske panje) devljem slabše roje, da se bolj pogumno lotijo dela in jih obvarujem pred uhajanjem.

82. Priklade uporabljam tudi zato, da preženem vanje stare panje

Kar mi ostane priklad po rojenju, preženem vanje pred ajdovim cvetjem stare panje, ki imajo črno satje, z matico vred, spraznjenega pa poveznem na srednjega izrojenca, ki tako postane močnejši zaradi dodane zalege. Tako napolni svoj panj in priklado, pregnane čebele pa izdelajo ob obilni ajdovi paši novo satje in nanosijo vsaj polovico panja. Tako od leta do leta obnavljam stare panje brez škodljivega trganja ali morjenja starih panjev.

VII. pogovor

ZNAMENJA ČEBEL, KI SE ZAČNEJO PRIPRAVLJATI NA ROJ

83. Čebelarju potrebno znanje

Priden čebelar, ki želi uživati od čebel največji dobiček, mora vedeti vse, kar je potrebno vedeti in storiti pred rojenjem, med rojenjem in po rojenju čebel. Če namreč bodisi zaradi nevednosti ali zanikrnosti zamudi eno ali drugo, ni samo ob roj, ampak lahko pride tudi ob izrojenca. Zatorej imajo tisti čebelarji, ki prepuste vso skrb čebelam samim, malo dobička od njihove reje.

84. Poznati mora znamenja rojenja

Pred vsem drugim pa je njegova dolžnost poznati znamenja rojenja, da ve, na katerih panjev roje mora paziti in čakati. Le-ta znamenja so dvojna: ena, ko se čebele šele začno pripravljati na roj, druga pa, ko so roji že

¹⁷ Odst. 79: Matičnice ali matične hišice: G. še ne pozna izraza matičnica v pomenu matična kletka, saj ta izraz prvič srečamo menda šele pri Dajniku I. 1831, v Slovenski čebeli pa šele 1873. G. imenuje matičnice maternične gobouši ali hišiče. Beseda gobouš je ponašen nižjesaški izraz Kloben(haus), tj. hišica iz rešetke, mreže. Ta izraz najdemo pri Schirachu. V svojem čebelarškem listu jo tudi opisuje. Verjetno so se uveljavile matičnice prav v 18. Stoletju, hkrati z začetkom narejanja rojev in vzrejo matic.

¹⁸ Odst. 80: na leseni kobilici ali kozi: G., ki je kobilico izdelal po vzorcu kobilice v Krunitzovi knjigi Das wesentliche der Bienengeschichte und Bienenzucht, Berlin 1774, podoba 220, jo v odstavku 242 tudi opisuje.

druge, kader na Roj she fo sastaulene inu perpraulene: Od teh katire shelé na Rojenie sastaulajo, spodoby fe naprei govoriti po Reslozhku teh Rojou.

85. Roja Perviga Snamnie.⁶⁸

Enu Snamine Sataulania na prvi Roj je, kader v' enim zhebelnem inu is obilnu Satujam previdenim Paynu Mladize *lo* da Roba ali Konza Satuja sastaulene; sakai Materniza v' Sazhetku lie [...] v' Gnesdu Mladize sastavi, inu koker Payn v' taisih Svaleniu mozhnei na Dershine perhaja, de je v' Stanu vezh Mladizh⁶⁹ ogreti, taku tudi Materniza dalei inu dalei okuli Gnesda is Sastaulaniam te Salege *le* sprestita, dokler na Konz Satuja pride.

86. Gvifhnost ali Urshah tiga Snamina.⁷⁰

Gvifhnost tega Snamina v' tem obstoy, de Zhebele /: kader vidijo, de Satuje nekei is Salego, nekei is Obnoshno inu s' Medam skus inu skus je napounenu, taku de Maternize sa dalei Sastaulanie te Salege, inu Zhebelam sa Shrambo Medeno Prostar smankuje -: sazhnejo fe na Sastaulanie mladih Maternizh⁷¹ podati, od katiriga Zhafsa tudi zhes 9. ali 10. Dny prvi Roj, aku od Vremena ne pride sadershan, is Paynu fe bode vsdignou.

87. Snamnie⁷² drugu Perpraulania sazhetiga

Tegne Vreme Pervi Roj od Rojenia sadershati 2. ali 3. Dny, po sastaulene da Roba Salege, perkashe fe Sazhetik na Robu Satuja nekatirih Materniznih Piskerzou ali Zhokou, katiri fo podougasti, v' Podobe eniga Sheloda Kapze; lete fo vezh Dejl na Robu Satuja, kir tamkei je ble prostornu, inu Zhebelam meine na Potu v' Dellu, koker med Satujam. Ne roje tedej 6. ali 7. Dan prvi Roj od Vremena sadershan, te svalene Maternize vmore to staro obhoyeno, inu Zhebele dadó Peuza.

88. Snamnie⁷³ treku Perpraulania sazhetiga.

She dalej sazhetiga perpraulania na Roj Snamnie je, kader Zhebele, katire poprei na Pafho mozhnu fo vulekle, inu she druge mozhnu *lethje*, od letenia opuste, inu maine teshke inu s' Obnoshno obloshene nasaj is Pafhe pridejo; maine pak *nofhijo*⁷⁴ inu Letje, kir Satuje je napounenu, inu Mladize obilnu fo perskerblene, satorei popuste fvojo Pridnost, inu ble fe podadó na Salege Svalenie.

89. Zhetertu sazhetiga Perpraulania Snamnie.⁷⁵

Prenehajo Zhebele per dobri Pafhe inu Vremenu od fvojga she sazhetiga Della tega Satuja, Snamnie je per zhebelnih Payneh, de Zhebele *lo* Satuje sapustile, sa is vfo mozhjo na Salege Svalenie fe podati, inu v' kratkimi rojti⁷⁶ Satuja pak Zhebele ne dellajo, dokler prasnú Satuje nym prebiva: ramnu tudi ne, kader nym Pafha permankuje, ali dougu Deshevije, inu Vetrovi od Letenja yh sadershe.

90. Petu sazhetiga Perpraulania na Roj Snamnie.⁷⁷

Sadnu sazhetiga Perpraulania na Rojenie Snamnie per Zhebelah je, kader sazhnejo Mladizhne Kapze v' Jutru is Paynu trebti, inu pred Shrevenzo popufhati; sakaj dokler Zhebele na Roj ne napraulajo, Satuje dellajo inu Mladize sadelujejo, k' enim inu drugem Dellu Kapze ponuzajo, kader pak od Della Satuja inu Mladizhniga Sadellania prenehajo, Kapze vezh nepoterbuejo, ter taiste is Paynu *nofhijo*.⁷⁸

⁶⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*.

⁶⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Mladiz* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalniki označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

⁷⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminia* (*Snaminie*).

⁷¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Materniz* (*Materniza* – 'matica').

⁷² Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*.

⁷³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*.

⁷⁴ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

⁷⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*.

⁷⁶ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojiti*.

⁷⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*.

⁷⁸ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

zastavljeni in pripravljani. O teh, ko se čebele šele na roj pripravljajo, se spodobi glede na razločke pri rojih najprej govoriti.

85. Znamenje prvega roja

Eno od znamenj, da se panj pripravlja na prvi roj, je to, da je v čebelnem in s satjem polnem panju zastavljena zalega do roba ali do konca satja; kajti matica na začetku zastavi zalego le v gnezdu. Kakor pa postaja panj z valjenjem te zalege vse močnejši, in zato lahko ogreva več zalege, tako tudi matica okoli gnezda vse dalje in dalje širi zalego, dokler ne pride do konca satovja.

86. Zanesljivost ali vzrok tega znamenja

Zanesljivost tega znamenja je ta, da se čebele (ko vidijo, da je satje polno deloma z zalego deloma z obnožno in z medom tako, da zmanjkuje matici prostora za nadaljnje zaleganje, čebelam pa za medeno shrambo) lotijo zastavljati mlade matice. Deveti ali deseti dan potem, ko matica zaleže matičnike, se bo vzdignil iz panja prvi roj, če ga ne bo zadržalo vreme.

87. Drugo znamenje začetega pripravljanja na roj

Če utegne vreme prvemu roju preprečiti rojenje za dva ali tri dni, ko je zalega že do roba zastavljena, se prikažejo na robu satja konci nekaterih matičnikov ali čokov, ki so podolgovati, podobni želodovi kapici. Ti so večidel na robu satja, ker je tam več prostora in čebelam pri delu manj na poti kakor med satjem. Če ne roje tedaj 6. ali 7. dan in prvi roj zadrži vreme, izvaljene mlade matice umore staro, obhojeno in čebele dado pevca.

88. Tretje znamenje začetega pripravljanja na roj

Nadaljnje znamenje začetega pripravljanja na roj je, kadar čebele, ki so prej močno letele na pašo, in iz drugih panjev še sedaj močno lete, opuste letanje in manj težke in manj z obnožino obložene prihajajo domov. Manj pa nosijo in lete, ker je satje napolnjeno in je zalega dobro preskrbljena. Zatorej popuste v svoji pridnosti in bolj skrbne za valitev zalege.

89. Četrto znamenje začetega pripravljanja na roj

Če prenehajo čebele pri dobri paši in vremenu z že začetim delom satja, je to pri čebelnih panjih znamenje, da so čebele satje zapustile in se z vso močjo lotile zalege in da bodo v kratkem rojile. Satja pa čebele ne delajo, dokler imajo prazno satje, prav tako ne, kadar jim manjka paše ali pa jih dolgo deževje in vetrovi zadržujejo v letenju.

90. Peto znamenje začetega pripravljanja na roj

Zadnje znamenje začetka pripravljanja na roj pri čebelah je, kadar začno zjutraj trebiti iz panja kapice mladice in jih puščati pred žrelom; kajti, dokler se čebele ne pripravljajo na roj, delajo satje in zadelujejo zalego; za eno in drugo porabijo kapice. Kadar pa prenehajo z delom satja in zadelovanjem zalege, ne potrebujejo več kopic, in jih nosijo iz panja.

91. Svarjenje sa Zhebelarja.

Sposna Zhebelar is eniga ali vezh naprei pernefsenih Snamniou,⁷⁹ de Zhebele fo na Rojenie fe napraulati sazhele inu vstane en supernu Vreme, ali Pafha smankuje, ima tem sazhetim sleherni Dan is Klajo Medeno perstopiti inu na Pomozh⁸⁰ priti; sakai en Payn, katiri shele na Roj sastaula, pred nad Rojeniam szaga, koker eden na Roj she napraulen, theshei nekatiri *Tedne*, koker Dny prestrada.

VIII. Pogovor.

Snamnia⁸¹ na Roj she perpraulenih Zhebel.

92. Snaminie 1. Zhebel na Roj she perpraulenih.

De Zhebele na Roj v'Dianiu fo she napraulene, dva sta Snaminia: enu, kader, koker N. 85. je govorjenu, Satuje ne lie is Salego da Roba ali Konza je sastaulenu, ampak tudi Salega zhebena is Maternizhnim⁸² Piskerzim red da Roba je s' Kapzam sadelana; sakai taku sadelana Salega v' kratkim fe svaly, Dershina napouni, inu na vezh Kampou resdeily.

93. Snaminie 2. Zhebel na Roj she perpraulenih.

Drugu Snaminie je, kader Zhebele v' Paynu per lepim Vremenu inu *dobre* Pafhe, koker N. 88. je rezheni, ne lie od Letenia prenehajo, temuzh tudi gostu ukupei inu pokoine fedé bres navadniga fvojga fem ter kie Sprehajania; sakaj, dokler dellajo smiram v' Paynu fe sprehajajo, ene is tem, druge is drugem Dellam obloshene, inu skerbane fo Dershino is Potrebo previditi, kader fo pak sadosti sa Roj previdene, od Della nehajo, na Kupu pozhivajo, ena na drugi *per Myru vilisij*.

94. Sastopijo fe te snaminia od na Shtivilu perviga Roja.

Imenuane Snaminia sastopijo fe od Zhebel na prvi Roj perpraulenih ali taisti she is staro obhrojeno, ali s' mlado neobhrojeno Maternizo Roje, kir med nym drusiga Reslozhika ni, koker she N. 68. je skasanu, de prvi Roj od Vremena od Rojenia sadershan, v' Pomankaniu stare obhrojene Maternize, katiro te mlade fo N. 37. vmorile, Roje is mladim neobhrojenim inu k' Rislozhku tega prvi Roj je Peuz imenuvan.

95. Zhebelar tedej ima na Roj svestu zhakati.

Zhuti Zhebelar te popreifhne Snaminia per Zhebelah, taiste sapustiti nyma ampak vednu na Roj zhakat more; sakai v' malu Dnyh per lepim Vremenu fe on bode is Paynu odtergou, sunei na eni Kray vfedou, ter, aku zhes katiro Uro ne bode ogrenen, od Sonzne⁸³ Urozhine permoran pobegnou bode, Bejgu temu fo Peuzi veliku vezh podversheni, kir mlade Maternize fo urnifhi, inu nestanovitnifhi.

96. Peuzou Snaminia sazhejo po danim pervim Roju.

Po danim she pervim Roju is obhrojeno staro Maternizo, Zhebele med 6. inu 9. Dnem na puffedne Roje, po tim, kir te mlade fo fe sazhele valyti, fe sazhnejo *dejli*ti na vezh Kampou /: poglej N 36:/ she eden ali vezh Rojou dado; satorei tudi puffednih ali Peuzou Snaminia fe fhelé sazhejo po tem po Versty danim pervim Roju med Peuzmi sastopim pak tudi taiste perva Roje sadershane, katiri perviz rojejo is mlado neobhrojeno Maternizo *spredei* v' Pomankaniu te stare N. 37.

97. Snaminie fufebnu teh Peuzou je to popreifhne Maternizhnu⁸⁴ Petije.

Vfi Peuzi imajo en fufebnu Snaminie tega Rojenia, namerzh to Maternizhnu Petije nekatire Dny pred Rojeniam N. 68.; sakai vfe mlade Maternize, katirih v' enimu na Roj napraulenimu Paynu N. 39 fe najde 2. 3. inu she vezh, pojejo, sleherna fe na Roj napraula, inu skus Petije, vezhi Dershino sadobiti, Zhebele k' Perdrusheniu vibijo, katire vezh Tovarshtvu imajo, naprei rojejo, te druge zhakajo na vezh Dershino skus Svalenie teh she sastaulenih Mladizh.⁸⁵

⁷⁹ Glede na to, da drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminie*, bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Snamniou*.

⁸⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Pomuzh*.

⁸¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Snaminia* (*Snaminie*).

⁸² Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Materniznim* (*Maternizni*).

⁸³ V besedilu je več oblik, ki kažejo na zapis *sonzhni*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *sonzhne*.

⁸⁴ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Materniznu* (*Maternizni*).

⁸⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Mladiz* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). V nekaj primerih obravnavani samostalnik v rokopisu označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

91. Opozorilo čebelarju

Če čebelar spozna iz enega ali več zgoraj omenjenih znamenj, da so se začele čebele pripravljati na roj, pa nastopi zoporno vreme ali pa pojenjuje paša, mora tem, ki so se začele pripravljati, sleherni dan pokladati medeno klajo in jim pomagati. Kajti panj, ki šele zastavlja za roj, prej obupa nad rojenjem kakor že pripravljeni, saj ta težje prestrada nekaj tednov kakor oni nekaj dni.

VIII. pogovor

ZNAMENJA ŽE NA ROJ PRIPRAVLJENIH ČEBEL

92. Prvo znamenje že na roj pripravljenih čebel

Da so čebele že zares pripravljene na roj, sta dve znamenji: eno je tisto, o katerem smo govorili pod št. 85. Satje ni samo z zalego do roba ali konca zastavljeno, ampak je tudi čebelna zalega z matičniki vred do roba s pokrovci zadelana, kajti tako zadelana zalega se v kratkem izvali, družina poveča in na več skupin razdeli.

93. Drugo znamenje na roj pripravljenih čebel

Drugo znamenje je, kadar čebele v panju pri lepem vremenu in dobri paši, kakor je že povedano pod št. 88, ne le prenehajo leteti, ampak tudi skupaj in mirno sede, ne da bi, kakor so navajene, sem ter tja tekale; ker, dokler delajo, se v panju nenehno sprehajajo, ene s tem, druge z drugim delom obložene, in skrbne, da bi družino preskrbele s potrebnim. Kadar pa so za roj dovolj preskrbljene, prenehajo delati, počivajo v gruči, ena na drugi mirno visi.

94. Ta znamenja veljajo po številu za prvi roj

Omenjena znamenja veljajo za čebele, pripravljene na prvi roj, pa naj roje s staro, že obhojeno, ali z mlado, neobhojeno matico, ker med takima rojema, kakor je povedano že pod št. 68, ni drugega razločka kakor ta, da prvi roj, ki ga je vreme zadržalo, zaradi pomanjkanja stare, obhojene matice, ki so jo mlade (št. 37) umorile, roji z mladimi, neobhojenimi, in ga za razliko od prvega roja imenujemo pevec.

95. Čebelar mara tedaj na roj skrbno čakati

Če čebelar opazi pri čebelah ta znamenja, ne sme zapustiti čebel, ampak mora nenehoma čakati na roj, kajti v nekaj dneh se bo pri lepem vremenu odtrgal iz panja, se zunaj usedel na kakšno mesto, in če ne bo čez kakšno uro ogrenjen, bo, prisiljen zaradi sončne vročine, pobegnil. Na beg so pevci veliko bolj pripravljeni, ker so mlade matice urnejše in nestanovitnejše.

96. Znamenja pevcev se začno po prvem roju

Po prvem roju z obhojeno matico se čebele med šestim in devetim dnevom pripravljajo na nadaljnje roje. Potem ko se začno valiti mlade, se začno deliti na več skupin (št. 36) in dado enega ali več rojev. Zatorej se tudi znamenja naslednjih rojev ali pevcev začno šele po danem prvem roju. Pod pevci razumem tudi tiste zadržane prve roje, ki zaradi izgube stare matice prvič rojijo z mlado, neobhojeno matico (št. 37).

97. Posebno znamenje pevcev je poprejšnje matičino petje

Vsi pevci imajo neko posebno znamenje rojenja, namreč matičino petje nekaj dni pred rojenjem (št. 68); kajti vse matice, in teh najdemo v na roj pripravljenem panju (št. 39) dve, tri ali več, pojejo, sleherni se pripravlja na roj in hoče s petjem pridobiti zase čim večjo družino, vabijo čebele, da bi se jim pridružile. Katere imajo večjo tovarišijo, roje prej, druge pa čakajo, da se jim bo z valjenjem zastavljene zalege še povečala družina.

98. Snaminie Rojenia Peuza, niega Druizha⁸⁶ inu Trekelza.

Shlihijo fe Maternize Pety v' enim Paynu, katiri v' tem Lejtu poprei she ni rojou, rojou bo od sazhetiga Petija, aku Vreme ga ne sadershi, ta 3. Dan, inu ta, aku lih na Versti Rojenia prvi Roj, k' Reslozhiku taistih prvih Rojou, katiri is staro obhjno Maternizo fo rojili, bo Peuz imanuvan. Poje ta Peuz [...] na Dan tiga Rojenia smiram naprei, Snaminie je, de bo she eniga ali vezh Rojou dau, ta prvi sa Peuzam ta 3. Dan, fe imenuje Druiz, ta drugi Trekelz ...

99. Snaminie perviga Roja Druiza inu Trekelza.

Je pak ta Payn, v' katirim je Petije⁸⁷ ihlihhati, poprei bres Petija is obhjno staro Maternizo prvi Roj dau, inu po taistim danim na 6. 7. 8. Dan sazhe pety, na 3. Dan po sazhetim Petiju, supet Roji, inu ta Roj fe klizhe Druiz; pojejo pak po danim Druizu na dan taistiga Rojenia smiram naprei Maternize v' Paynu, Snaminie je she eniga Roja, kateri⁸⁸ ta 3. Dan sa Druizam fe odterga inu Trekelz klizhe.

100. Peuzi vezh Dejl is vezh Maternizam rojejo.

Kir Roje vezh Deil vfi, katiri s' mlado Maternizo rojejo, po Navuku N. 35. vezh Materniz sastavijo, inu is vezh rojejo, en previdni Zhebelar ob Zhalsu Rojenia na taiste svestu streshe, polovy, v' Gobousha Jezho N. 79. saprei, inu v' Srojenja shrany sa druge Potrebe, snati je de Zhafs fe vfedejo v' eni Kup, inu Zhebele vezhi Dershine pokolejo Maternize teh mainshih, aku fe nym hitru neodsamejo, Zhafs pak vfedejo fe resdelenu inu ogrene fe ta vezh Kup, potem tem Mainshim poberejo fe Materenze,⁸⁹ taku one k' tem vezhim v' Pomankaniu taiste fe perdrufhio.

101. Katira med vezh Maternizam je ta prava isvolena od Dershine vezhi?

Kader Peuzou Maternize fe vkupei vfedejo teshku je to od vezh Dershine fo svoja isvoleno slozhiti inu Roju pustiti: se mu da ena Ptuja, zhes maihnu fvojo pogreshe, v' Paynu nepokojne ratajo, taisto fim ter kje ifhejo inu tekajo, fe mu ne da hitru ta prava, pobegne ali na Sofeda vdary. Temu naprei priti, vejla vfe poloviti, sleherno polebi saprei inu vfkatiro odlozheno od teh drugih v' Payn postaviti, Zhebele same fe lozhio, inu vlsaka⁹⁰ fvoje obsede, ta vezhiga Kupa je ta prava, fe pusti saperta, te druge ena sa drugo fe odvsamejo, v' Srojenzu hranijo, inu kade vfe k' velkim Kupu fo potegnile inu popounuma potihenle, ta prava is Jezhe spusty.

IX. Pogovor.

Snaminia malu pred Rojeniam.

102. Snaminia Rojenia na ta Dan negvifhne

Nesapelive Snaminia, de na taisti Dan Zhebele rojile bodo, teshku je pripisati; kir Rojenia Zhafs ftoy ne lie famu na Vremenu ampak tudi na Vole teh Zhebel, katirih ene fo volne od Paynu fe lozhiti, druge nilso volne; satorej tudi na spredni Konzhnizi 2. 3. Dny sa fedajo, inu vifsijo koker en Shakel, na odterganie fe perpraulajo, ene te druge pozhakujejo. Viditi ozhemo te gvifhnei.

103. 1. Snaminie sjutreine pred Shrevenzo pozhivanie.

Pervu Snaminie Rojenia na ta Dan je myrnu zhebelnu pred Shrevenzo sjutrei fedenie; sakai, kader rojiti ne miflijo, koker hitru fe Rofsa en malu pofuhshi, one neprasnjujejo, lamuzh na Pafho urnu letie, kader pak k' odterganiju Roja fo perpraulene sa Payn, katiriga popustiti fo fe naprei vfele, nym je malu mar; satu tudi pozhivajo pred taistim, inu na Rojenie streshejo.

⁸⁶ Na drugih mestih prevladuje zapis Druiza (Druiz – 'drugi roj').

⁸⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis Petije.

⁸⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis katiri.

⁸⁹ V rokopisu sicer prevladuje zapis Maternize (Materniza – 'matica').

⁹⁰ V rokopisu je sicer pogostejši zapis vflaka (vflak).

98. Znamenje rojenja pevca, njegovega družca in tretjeca

Če pa je panj, iz katerega je slišati petje, dal že poprej brez petja prvi roj s staro obhojeno matico in po njem začne in ta, čeprav po vrsti prvi roj, se imenuje za razliko od tistih prvih rojev, ki roje s staro, obhojeno matico, pevec. Če pevec poje na dan rojenja in še naprej, je to znamenje, da bo dal še en roj ali več. Prvi za pevcem tretjega dne se imenuje družec, drugi pa tretjec.

99. Znamenja prvega roja, družca, tretjeca

Če pa je panj, iz katerega je slišati petje, dal že poprej, brez petja, prvi roj s staro obhojeno matico in po njem začne 6., 7., 8. dan matica peti, bo tretji dan po začetku petja zopet rojil, in ta roj se imenuje družec. Če pa pojejo matice v panju po družcu tistega dne, ko je rojil, in še zmeraj naprej, je to znamenje še enega raja, ki bo tretji dan za družcem, in se imenuje tretjec.

100. Pevci večidel roje z več maticami

Ker večidel vsi roji, ki roje z mlado matico, zastavijo po nauku pod št. 79 več matic, in roje z več maticami, previden čebelar ob rojenju skrbno pazi nanje, jih polovi, zapre v matičnice ječo (št. 79) in v izrojencu shrani za druge potrebe. Vedeti pa je treba, da se roji včasih usedejo v eno gručo in da čebele večje družine pokoljejo matice manjših, če jim jih naglo ne odvzamemo. Včasih pa se usedejo narazen, tedaj ogrenemo večjo gručo, manjšim pa pobereмо matice, in tako se zaradi pomanjkanja matice pridružijo k večji skupini.

101. Katera med več maticami je prava, izbrana od večje družine

Kadar se usedejo matice pevcev skupaj, je težko določiti, katero je večji del družine izbral za svojo in katero naj roju pustimo. Če mu damo tujo, svojo čebele prav hitro pogreše, postanejo v panju nemirne, jo iščejo vsepovsod in tekajo. Če mu hitro ne damo prave, pobegne ali pa udari na soseda. Da bi temu odpomogli, je prav, če polovimo vse matice, sleherno posebej zapremo in vsako ločeno od drugih postavimo v panj. Čebele se razdele in vsaka obsede svojo. Prava je v večji gruči. Pustimo jim zaprto, vse druge pa drugo za drugo odvzamemo in hranimo v izrojencu. Ko se vse čebele pridružijo k večji gruči in popolnoma potihnejo, spustimo pravo iz ječe.

IX. pogovor

ZNAMENJA MALO PRED ROJENJEM

102. Znamenja na dan rojenja niso zanesljiva

Zanesljiva znamenja, da bodo čebele rojile tega dne, je težko opisati, ker čas rojenja ni odvisen le od vremena, ampak tudi od volje čebel, med katerimi so se ene voljne ločiti od panja, druge pa ne. Zatorej tudi obsedajo 2-3 dni sprednjo panjsko končnico in vise od nje kakor vreča, se pripravljajo na ločitev in ene čakajo na druge. Oglledali si bomo zanesljivejša znamenja.

103. Jutranje znamenje je počivanje pod žrelom

Prvo znamenje na dan rojenja je mirno sedenje čebel pred žrelom; kajti, kadar ne mislijo rojiti, ne praznujejo, ampak urno lete na pašo, kakor hitro se nekoliko rosa posuši. Kadar pa so pripravljene na roj, jim je panj, katerega so se namenile zapustiti, malo mar. Zato tudi počivajo pred njim in mislijo na roj.

104. 2. Snaminie zhebelna Krotkust kader s' Roko fe dotaknejo.

Drugu Snaminie je zhebelna Krotkust, kader s' Roko fe katiri taistih dotakne, de one ne lie famu po navade fvoje ne pizhijo, ampak tudi is mefta fe ne ganejeje ne premaknejo. Sraun tega te spredne Noge od Dna pousdignene dershe, koker de bi fe na Skok napraulale: v' navadnem fvojem na Pafho Letjeniu inu Pridnosti eno Lenobo inu Traglivost skashejo.

105. 3. Snaminie zhebelnih nog inu *Muftaz* pruti drugim Steguanie

Treku Snaminie je zhebelneh sprednih Nog, inu Muftaz pruti tem, katire ven inu noter v' Payn letajo, pred Shrevenzo Steguanie, skus katiru, taku rekozh, ena drugo sa Zhafs inu uro tega Odtergania ali Rojenia isprafhujejo; sakai sleherna Zhebela shely fe ali Roju perdrushit, ali ufaj deleshna biti zeliga Dershinstva Ohzhitniga vefselia, inu ena od te druge flovu vfety.

106. 4. Snaminie Trotou dopodanfne Prafhenie.

Zhetertu Snamine je Trotou sgodnu Prafhenie dapoune; sakai oni imajo Navado prafhiti fe okul Podny. To Snaminie je redku per pervim Roju; sakai, kir tisti ima obhojeno Maternizo, *taistih* ne poterbuje sa obhojenje, inu obene, ali zol malu Trotou ima. Ne vejla tudi ob Zhafsu Trotoviga *Klainia* ali Morjenja; sakai v' tem Preganiani od Paynu da Paynu letajo, inu Myr inu Prebivalfne yfhejo.

107. Snaminie pervih Rojou Maternizhnu⁹¹ Petije.⁹²

She enu je *lamu* pervim Rojam lastnu Snaminie, namerzh Maternizhnu Petije Pojie ta stara obhojena Materniza v vezher pred Rojeniam inu v' jutru tega Rojenia zol tanku Pi Pi Pi tihu inu redku, de fe komei zhuti, skus to Petije osnane Zhebelam na Rojenie fe perpraulene dershati, k' Perdrusheniu yh klizhe inu vabi. Te Petije od Peuzou Petija v' tem je reslozhenu, de per puffednih vezh Materniz, *glafsnei* inu gosteje, ene tanku, druge debelu pojejo.

108. Snaminia Roju odtergania unaine spredej.

Kader Zhebele fo raumnu v' Odterganiu fhive Mladize is Paynu hitte, pred Shrevenzo fe okul verté, druge skazhejo inu *plefsejo*. Zhebele en ven, druge noter letajo, druge supet po spredne Konzhnizi fem ter kje okroglu tekajo, inu naglu od taiste sletje. Shrevenza od Zhebel sdei je vfa natlazhena, sdei zol prasna. Is eno Befsedo: vfe, kar shivi, je v' enim Vefseliu.

109. Snamina Rojou odtergania unanie sadei.

Ozhe ramnu v' Odterganiu Roja sadei na Konzhnize pofhlufhati, fhlishou bode enu Shemenie od zhebelniga Sprehajania, koker na malenskim Jesu; sakai ena pred drugo hitti sa prihodni Pot is Medeno Popotenzu na 2. ali 3. Dny fe preskerbeti: en mozni Roj, katiriga Prasne Zhebele komei I F. *Teshave* imajo, vezhkrat 4. 5. 6. F. potegne savolo obilniga Medu, katiriga Zhebele fo fe nalfitle.

110. Snaminia snotreine Roja Odtergania.

V' Paynu pak fhlishati je zhebелnu Zvilenie, Praskanie, inu Skrablenie. Zvilijo, kir ene te druge od febe odgainajo inu sa sadne Noge shiplejo. Praskajo inu skrebele, sakaj te v' Gnesdu sgodne Mladizhe⁹³ hitte Kapze, is katirim fo sadelane prejedati, inu is fvoje Jezhe fe ledegvati is shela Roju fe perdrushiti: sposna fe to is veliku nesgodnih zhebelnih Mladiz, katire fe vfe bele s' Rojam potegnejo.

III. Rojenie koku fe gody.

Kader Roj lih v' Paynu fe vterga, uderejo fe Zhebele na naglim, ena pred drugo ven hitti, skusi Shrevenzo tezhejo, koker de bi yh katiri vufipou, ena to drugo pobija inu fe prekezujejo; sakaj v'faktira ozhe ta perva biti, taku de Shrevenza nym je premaihtna, inu to tulkain Zhafs terpi, dokler vfe na Roj nameinene fo fe ven spraula; ostane katira sadei, ena sa drugo sa Rojam fe spusti.

⁹¹ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizmu* (*Maternizni*).

⁹² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petije*.

⁹³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

104. Drugo znamenje je krotkost čebel, kadar se jih z roko dotaknemo

Drugo znamenje je krotkost čebel, kadar se jih z roko dotaknemo, in ne samo da ne pičijo, kakor so sicer navajene, ampak se tudi z mesta ne premaknejo. Razen tega drže sprednje noge privzdignjene od tal, kakor bi se pripravljale na skok, in namesto letenja na pašo in pridnosti kažejo lenobo in brezbriznost.

105. Tretje znamenje je čebelno stegovanje nog in tipalk proti drugim

Tretje znamenje je čebelno stegovanje sprednjih nog in tipalk pred žrelom proti tistim čebelam, ki letajo ven in noter v panj. S tem, tako rekoč, druga drugo sprašujejo za čas in uro ločitve ali rojenja, kajti sleherna čebela se ali želi pridružiti roju ali biti vsaj deležna očitnega veselja vse družine in druga od druge vzeti slovo.

106. Četrto znamenje je dopoldansko prašenje trotov

Četrto znamenje je dopoldansko zgodnje prašenje trotov, kajti le-ti se imajo sicer navado prašiti okoli poldneva. To znamenje je pri prvem roju redko, kajti ta ima obhojeno matico, zato ne potrebuje trotov za obhojenje in nima nobenih ali pa kar malo trotov. Prav tako to znamenje ne velja med klanjem in morjenjem trotov; kajti pri tem preganjanju letajo od panja do panja ter iščejo miru in prebivališče.

107. Znamenje prvih rojev je petje matic ¹⁹

Še eno, samo prvim rojem lastno znamenje je petje matic. Stara, obhojena matica poje zvečer pred rojenjem in zjutraj, na dan rojenja, čisto tenko: pi-pi-pi, tiho in redko, da jo je komaj čuti, in s tem petjem naznanja čebelam, da morajo biti pripravljene na roj; kliče jih in vabi, da se ji pridružijo. To petje se razlikuje od petja pevcev po tem, da pri poslednjih poje več matic, pojejo glasneje in gosteje, ene tenko, druge debelo.

108. Zunanje znamenje začetka rojenja - spredaj

Kadar čebele ravno začenejo z rojenjem, hite sive mladice iz panja, se pred žrelom vrte, druge skačejo in plešejo. Ene čebele letajo ven, druge noter, druge zopet tekajo po sprednji končnici sem ter tja v krogu in naglo z nje zletajo. Žrelo je sedaj natlačeno čebel, sedaj prazno. Z eno besedo: vse, kar živi, je veselo.

109. Zunanja znamenja začetka rojenja - zadaj

Kdor hoče ravno ob začetku rojenja poslušati zadaj na končnici, bo zaradi čebelnega tekanja slišal neko šumenje, kakor na mlinskem jezcu; kajti druga pred drugo hiti, da bi se oskrbela za prihodnjo pot za 2-3 dni z medeno popotnico. Močan roj, katerega lačne čebele tehtajo komaj funt, so večkrat 4-5-6 funtov težke zaradi obilnega medu, s katerim so se nasitile.

110. Notranja znamenja začetka rojenja

V panju je slišati čebelno cviljenje, praskanje in škrebjanje. Cvilijo, ker druga drugo od sebe odganja in ščiplje za zadnje noge. Praskajo in škrebljajo, kajti le-te, v gnezdu godne mladice, hite prejedati pokrovce, s katerimi so zadelane, in se osvobajati v želji, da bi se pridružile roju. To spoznamo iz velikega števila še negodnih mladice, ki še vse bele potegnejo z njim.

III. Kako poteka rojenje

Kadar se roj ravno odtrga iz panja, uderejo čebele v naglici iz njega, druga čez drugo hiti ven, tekajo skozi žrelo, kakor da bi jih kdo usipal, druga prehiteva drugo in se prekucujejo, zakaj vsaka hoče biti prva, tako da je žrelo zanje premajhno. Vse to trpi tako dolgo, dokler se vse, za roj namenjene čebele, ne spravijo ven. Če ostane še katera zadaj, se druga za drugo spusti za rojem.

¹⁹ Odst. 107: Znamenje prvih rojev je petje matice: G. je torej že vedel, da včasih tudi stara matica poje pred rojem.

112. Ura ob katiri Zhebele rojejo.

Ura tiga Rojenja ni enaka, temuzh po reslozhku teh Roju je reslozhena: prvi vezh Dejł med 10. inu 2. rojejo: vŕe Sorte Peuzi med 9. inu 3. popudne: naraima fe pak oblazhnu Sonze, Veiter, ali Desh, od teh sadershane tudi *kafnei* rojejo: permiri fe tudi , de rojejo she pred 9. Uro, kader ali popreifhni Dan skusi Vreme od Rojenja fo sadershane, ali okuli pouneta hudu Vreme previdijo.

X. Pogovor.

Snaminia Paynou, katiri ne rojejo.

113. Zhebelar more posnati, katire Zhebele ne bodo rojile.

V' sadnih 3. Pogovorih fhlishali inu naprei pernefsli fmo Snaminia taistih Paynou, katiri *rojiti*⁹⁴ mi fhlijo, satu de Zhebelar vej na taiste strezhti, inu pred Uhajaniem fe varvati: de pak tudi on ne potrebnu v' Zhakaniu na Roje ta drugi Zhafs ne samudi, inu Klajo, is prasniga upania tega Rojenja ne savershe, ampak sa druge potrebniŕhi Oprauke pervaluje, podvuzhiti ni ego ozhem v' Snaminih, is katirih sposnati more taiste Payni, katiri rojiti ne mi fhlijo.

114. Slabi Paynovi, dokler k' mozhi ne pridejo, ne *rojijo*.⁹⁵

Od slabih Paynou, katiri zhes inu zhes, to je, od ene Stranize da te druge ni fo sadelani, ali fo malu zhebelni inu pod nym Spomlad fe svejti, dokler k' mozhi ne pridejo, prasnu je mi fhliiti, debi Rojile, Zhafsa dougu inu Della obilnu poterbujajo, veliko pred vŕim Dershino perprauti, katira v' Stanu postane to pomankaine Satuja spouniti, inu s' potrebnem Medam *tistŕe* fe preskerbeti.

115. Zhebele, dokler Satuje delajo, na Roj ne napraulajo.

Govorjenje to tedej je *lamu* od mozhnih inu zhebelnih Paynou, katiri v' tim Lejtu ali she *niŕso*⁹⁶ rojile, ali aku fo she rojile, Vprafhanie vustane, zhe she katiri pullednie Roj dati mi fhlijo? Obeden Payn, dokler Satuje della, ne Roje; sakai on sklenou poprei fe is Satujam sadelati, inu potem shellŕe mi fhli na Roj napraulati per stanoviti Pafhe.

116. *Maternizhne*⁹⁷ Prejedene na strani Piskerza szagaina nasnaine dado.

Roja ni upati, kader Zhebele sastaulenih Materniz Piskerze na Strani pregrisnejo, Maternize ene sa drugo pokolejo, inu is Paynu vulazhijo; sakai to je en Snaminie pogreshania unanie Pafhe inu nad Rojeniam, po tem kar na Roj fo sazhele napraulati, szagania. Same taiste Piskerze pak, katiri spodei na Dne fo pregrishene, popounuma fo fe sgodile inu svalile.

117. Po pervim Roju ne pojejo Maternize da 10. Dny, Zhebele taiste vezh ne rojejo.

Je en Payn enkrat is staro obhojeno Maternizo rojou, inu na 9. ali 10. Dan Maternizniga Petija ni fhliŕhati, on vezh ne roji; sakai ali je le eno Maternizo svalou, katiro sa Pleme fam poterbuje inu te druge fo fe pokasile: ali zhe vezh fe yh je svalilu, te obilne je poklou inu vmorou, kir sunei Zhafsa tiga Rojenja Zhebele vezh Materniz ne terpe med labo.

118. Prenehaine Pejtia odpove napreifhne Roje.

Koker hitru Maternize od enkrat Szahetiga Petija prenehajo, is taistiga Paynu ni vezh na Roj mi fhliiti, to je, sa Peuzam ne bo vezh ne Druiza, ne sa Druizam Trekelza; sakaj Zhebele, katire v' Srojenzu fo ostale eno fo febi sa Pleme perhranile, te druge od vezh ali fo vŕe s' Peuzam ali Druizam potegnile, ali, zhe katira tudi ostala je, taisto Zhebele fo umorile.

119. Dougu zhebelnu mozhnu Safedaine sunej redku Roje pernefse.

Dougu zhebelnu safedaine na Konzhnize Spredne inu Bradelnu tiga Dna de vezhkrat na tlazhene koker en Shakel viŕsijo, pomeny, de Zhebele namenile fo fe na *Rojejne*.⁹⁸ potler pak popustile, inu savolo velike Vurozhine

⁹⁴ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojiti*.

⁹⁵ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *rojejo*.

⁹⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *niŕo*.

⁹⁷ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejŕi zapis *Maternizne* (*Maternizni*).

⁹⁸ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Rojenje*.

112. Ura, ob kateri čebele rojijo

Ura rojenja ni vedno ista, temveč se razlikuje glede na različne roje. Prvci roje večidel med 10. in 12. uro; vseh vrst pevcu med 9. in 3. popoldne. Če pa se primeri, da je oblačno, veter ali dež, od tega zadržane še kasnejše roje; primeri se, da roje že pred 9. uro, kadar jih je prejšnjega dne zadržalo vreme ali kadar slutijo, da bo okoli poldneva slabo vreme.

X. pogovor

ZNAMENJE PANJEV, KI NE ROJE

113. Čebelar mora poznati, katere čebele ne bodo rojile

V zadnjih treh pogovorih smo slišali in navedli znamenja tistih panjev, ki mislijo rojiti, zato da čebelar ve nanje paziti in jih obvarovati pred uhajanjem. Da pa ne bo po nepotrebem, s čakanjem na roje izgubljal dragega časa in metal proč klaje v praznem upanju na rojenje, ampak jo za druge, potrebnejše opravke prihranil, ga hočem podučiti o znamenjih, iz katerih more spoznati tiste panje, ki ne mislijo rojiti.

114. Slabi panji ne rojijo, dokler ne pridejo k moči

O slabih panjih, ki niso čez in čez, tj. od ene do druge stranice zadelani ali pa niso čebelni, in se pod njimi spomladi sveti, je zaman misliti, da bi rojili, dokler ne pridejo k moči. Treba jim je dosti časa in obilo dela, da zrede predvsem močno družino, ki bo mogla manjkajoče satje dograditi in se oskrbeti s potrebnim medom.

115. Čebele se, dokler delajo satje, ne pripravljajo na roj

Govorimo torej samo o močnih in čebelnih panjih, ki v tem letu ali še niso rojili ali, če so že rojili, nastane vprašanje, ali mislijo dati še kakšen naslednji roj. Noben panj ne roji, dokler dela satje, kajti hoče se najprej zadelati s satjem in se šele potem, pri stanovitni paši pripravljati na roj.

116. Od strani prejedeni matičniki so znamenje obupa

Na roj ni upati, kadar čebele zastavljene matičnike ob strani pregriznejo, matice drugo za drugo pokoljejo in vlačijo iz panja; kajti to je znamenje pomanjkanja zunanje paše in obupa nad rojenjem, potem ko so se začele pripravljati na roj. Samo iz celic, ki so pregriznjene spodaj, so se matice popolnoma zgodile in zvalile.

117. Če matice po prvem roju ne pojejo do 10. dne, čebele več ne roje

Če je panj enkrat rojil s staro, obhojeno matico in na 9. ali 10. dan ni slišati matičnega petja, ne bo več rojil, ker je izvalil le eno matico, ki jo potrebuje sam za pleme, druge pa so se ali pokazile ali pa jih je, če se jih je izleglo več, poklal in pomoril, ker razen med rojenjem čebele ne trpe med seboj več drugih matic.

118. Prenehanje petja odpoveduje nadaljnje roje

Kakor hitro matice prenehajo z že začetim petjem, ni misliti, da bi panj rojil, tj. za pevcem ne bo več družca, tretjeca, kajti čebele, ki so ostale izrojencu, so obdržale sebi za pleme le eno matico, druge, odvečne, pa so ali potegnile s pevcem ali družcem ali pa so jo, če je še katera ostala, čebele umorile.

119. Dolgo močno posedanje čebel pred panjem prinese redke roje

Dolgo posedanje čebel na sprednji končnici in bradi, da večkrat natlačene visijo kakor vreča, pomeni, da so se čebele namenile rojiti, potem pa so popustile, in da se zavoljo velike vročine v panju in zaradi obilo čebel

v' Paynu od obilnu Zhebel sunei fe hlade, inu traglive pofedajo; sakaj kader bi rojiti mifhlile, od sazhetiga safedania v' 14. ali k' vezhem 20. Dnevih she bi rojle⁹⁹ bile.

120. Snaminou vfim Rojam enakih Pomankanie.

Katiri posna Snaminia sa Roje, is taistih pomankanania lehku fody, katiri Payn rojou ne bode: Snaminia pak vfim Rojam enake fo 1. [...] zhebelnu myrnu med Satujam fedenie. 2. [...] takerfhna zhebelna Krotkust, de fe puste is Roko ali Perstam pofhlati bres superstaulenia ali Pikania. 3. [...] kader v' enim Krayu Paynu na Kupu viflji, inu pozhivajo.

121. Sproulanie Royou nar lesheishi je, kader fami v' Paynu fe rislozhenu vfedejo.

Sastopili fmo dofehmal vse Snaminia taku dobru Paynou, katiri ne bodo rojili, koker teh, katiri rojejo: famu snati je she Visha taiste Roje moistriti, inu taistih fe *laftine* sturiti. Nar loshej je to, kader Roj v' Paynu fam fe reslozhy inu v' en Vogal od drugih Zhebel reslozhen Vfede, med tega inu druge Zhebele fe pahne Konzhniza, de Materniza med Satuje ne Vuyde, ta is reslozhenim Zhebelam v' prasne Payn fe smede, inu Roj je spraulen.

122. Silnu redku fe to gody inu vezh Dej v Luft sletie.

Ali kaj nuzha to snati, kir Zhebele redku fo na Roj Perpraulene sunei, de ali Payn je is Satujam napounen, de nym Prostora smankuje od drugih¹⁰⁰ fe reslozhiti, ali aku tudi kej Prostora prebiva, vezhi Dej sadej zhes Satuje fe na Kup vfedejo, inu pomelhanje ni mogozhe pervarvati. Satorej tudi Roje skorei vfi is Paynu fe lozhijo, inu nafhi koker N. III. vidli fmo, she fe sunei v' Luftu sprehajajo. Nesamudimo taiste, urnu spustimo fe sa nym.

XI. Pogovor.

Od Roja na Srojenja Vernenia.

123. Nevarnosti Roja v' Luftu.

Urne fo sposnati fe more, Zhebele komei is Paynu fo prifhle, she v' Luftu fe spreletujejo. V' Luftu Roj 3. Nevarnostim je *podvershen*: Verniti fe sna nasaj na Srojenja, ali pobegniti, ali is drugim Rojam s'mefhati. En pridni Zhebelar tem Nevarnostim more ne le naprei priti, ampak tudi sposnati, katirimu Pomankaniu ta Roj je podvershen. Pomankanie niega samore fe sposnati is zhebelniga Glafsu inu Letjenia.

124. Snaminie Maternize v' Roje prizheozhe.

Leitajo Zhebele v' Krogu, fe gostu ukupei dershé, inu en tenak gladki Glafs spusfhajo, Serze fe Zhebelarju fmeja; kir fe savupanie ima, de Materniza med Rojam fe snaide, letajo pak fhiroku sak febi, restrelsene inu fe odeniga Kraja na drusiga spreletujejo, ter shalostni Glafs imajo, Materniza ni med Rojam, inu fe bo na Srojenja vernil; kir bres taiste ne pobege fe tudi ne vfede.

125. V' Rojeniu je treba na Maternizo strezhti. Kdaj grede is Paynu?

En Skerbne Zhebelar she v' Rojeniu na strani Paynu is Gobousham perpraulen na Maternizo streshe; sakai ta vezhkrat od Zhebel pobita, li savolo fentivih inu resterganih Repetniz na Semlo pade, taisto pred fhrevenzo *uame*, ali pobere, sapre, inu Roju da. *Materniza*¹⁰¹ obhrojena perviga Roja is Paynu vezhi Dej v' *fred* grede, drugih Rojou neobhrojene, kir po Navuku N. 35. per enimu Roju vezh fe yh snaide, ene grede spredei, druge na fredre, inu druge na sadne; *frednia* vezh Dej je ta odvezhiga Kardela isvolena.

126. Naidena sglublena Materniza koku fe Roju da?

Ni Materniza v' Rojeniu vieta, inu Roj taisto v' Luftu pogrefha, fe more hitru, inu urnu pred Zhebelnakam, de fe ne pohodi, yskati, sapreti, inu Roju dati: dati fe pak Roju nima prosta; sakai, kir Leteti ne more, je Navarnost

⁹⁹ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile*.

¹⁰⁰ Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *drugih*.

¹⁰¹ Prevladujoč zapis v rokopisu je *Materniza* – 'matica'.

hlade zunaj in brezbrizno posedajo, kajti, če bi mislile rojiti, bi bile v 14 ali kvečjemu 20 dneh od začetka posedanja zrojile.

120. Pomanjkanje znamenj, enakih vsem rojem

Kdor pozna znamenja za roje, pa jih ni, lahko sodi, kateri panj ne bo rojil. Vsem rojem enaka znamenja pa so: 1. mirno sedenje čebel na satju, 2. taka krotkost čebel, da se puste potipati z roko ali prstom, ne da bi se zoperstavljale ali pikale, 3. kadar na nekem mestu panja vise in počivajo.

121. Najlažje je spravljanje rojev, kadar se sami ločeno usedejo v panju

Doslej smo dobro spoznali vsa znamenja tako panjev, ki ne bodo rojili, kakor tistih, ki bodo rojili. Poznati nam je še način, kako roje krotiti in se jih polastiti. Najlažje je to, kadar se roj v panju sam loči in usede v ogel, ločen od drugih čebel. Medenj in druge čebele pahnemo končnico, da matica ne uide med satje. Ometemo ga z ločenimi čebelami v prazen panj, in roj je spravljen.

122. Zelo redko se to zgodi in večidel zlete v zrak

Toda kaj nam koristi to vedeti, saj so čebele redko pripravljene na tak roj, razen tega je panj ali s satjem napolnjen ali se čebele, če je tudi v njem kaj prostora, usedejo večidel zadaj čez satje na kup, in jih ni mogoče obvarovati pomešanja. Zatorej se tudi skoraj vsi roji ločijo iz panja in naši, kakor smo videli pod št. III, se že spreletavajo zunaj po znaku. Ne zamudimo jih, urno se spustimo za njimi!

XI. pogovor

O VRNITVI ROJA V IZROJENCA

123. Nevarnost za roj v zraku

Urne so čebele, to moramo priznati. Komaj zlete iz panja, že se spreletavajo po zraku. V zraku preti na roj troje nevarnosti: zna se vrniti nazaj v izrojenca ali pobegniti ali se pomešati z drugim rojem. Priden čebelar se mora tem nevarnostim ne le vnaprej izogniti, ampak tudi spoznati, kaj je v roju narobe. To zamore spoznati iz čebelnega letenja.

124. Znamenja pričujočnosti matice v roju

Če lete čebele v krogu, se drže gosto skupaj in dajejo od sebe tenak glas, se čebelarju smeji srce, ker je prepričan, da je matica med rojem; če pa letajo široko vsaksebi, raztresene in se spreletavajo iz enega konca na drugega ter dajejo od sebe žalosten glas, ni med rojem matice, roj se bo vrnil v izrojenca, ker brez nje ne pobegne in se ne usede.

125. Med rojenjem je treba paziti na matico. Kdaj gre iz panja

Skrben čebelar pazi ob strani panja že med rojenjem pripravljen z matičnico na matico; kajti večkrat jo čebele zbijejo ali pa zavoljo pokvarjenih in raztrganih perutnic pade na zemljo; jo pred žrelom ujame ali pobere, zapre in da roju. Obhrojena matica prvega roja gre večidel iz panja sredi, neobhrojene drugih rojev, ki se jih po navodilu pod št. 35 znajde v enem roju več, gredo z rojem na začetku, druge v sredi in tretje nazadnje; srednja je večidel tista, ki si jo je izbrala večja gruča.

126. Kako damo roju najdeno zgubljeno matico

Če matice nismo ujeli med rojenjem in jo roj v zraku pogreša, jo je treba hitro in urno, da je ne pohodimo, poiskati pred čebelnjakom, zapreti in dati roju. Dati pa ne smemo roju proste, kajti, ker ne more leteti,

taisto sġubiti: ampak *ali* v' Goboushi saperta ali fe obefsi inu perveshe na eno Preklo, inu med Roj dershi, ali blisu Roja Prekla na Vejo perflony, ali fe na Listije, na katirim Mladize pozhivajo, Goboush perstavi. Zhebele bodo taisto obdufhale, is Glavam k' nye fe obernile, inu taisto obfledle.

127. Kaj per Dajeniu naidene Maternize je dalei opraviti?

Kader Zhebele fo k' Maternize pertifnile, doli vsame fe po Zhafs Goboush, de Zhebele sa Materinzo¹⁰² smiram fe spulhajo, inu taisto ne pogrefhe; poloshy fe v' ta perpraulen Payn is Shrevenzo inu sadno Konzhnizo odperto, taku vfe Zhebele sa nyo potegnejo, fe perdrushijo k' taisti inu fame v' Payn ogrenejo: potem Samafhi fe sadna Konzhniza inu Shrevenza, kader Zhebele v' Payn fo fe spravile, inu fe perstavijo v' Zhebelnak.

128. Kader Roj per najdene Maternize fe nasaj verne, kaj je sturiti?

Permeri fe, de Roj na Srojenza fe vernie; sakaj bres taiste dougu ne ostanejo: fe more Starz ali Srojenz hitru samafhiti, nasai v' Zhebelnak potegniti, inu na nega mesti ta perpraulen Payn is sadnem konzam naprei, inu noter postaulenim Materniznem Gobousham perstavit, de Zhebele k' taiste fe pertifnejo inu fame fe vfelejo: potem fe Roj dergam perstavi, inu Srojenz supet noter dene, de Zhebele, katire is Pafhe fo fe povernile, v' taistiga gredo.

129. Paynovi blishni fe samafhe, ali tem Zhafsu sagernejo.

Kir pak vernene Zhebele Srojenza Podobu dobru snajo, inu taistiga odmankneniga ne naidejo, na blishne Payni vdarjo, skus katiru med Zhebelam Klajne postane, inu Roj fe majnfha; te okul stojezhe Payni tem Zhafsu, de Roj fe spravi je treba ali samafhiti, ali s' Perteno Odejo prekriti: katira poogrenenim Roju sdaizi fe odvsame ali odmafhi, de Zhebele sleherna v' fvoj Payn grede.

130. V' pomankaniu prave sġublene Maternize kaku fe pomaga.

Bi fe Roj nasai vernil, inu Materniza ne naffa naidla, postavit fe ima v' Goboushe noter v' Payn na mesti Srojenza perstaulen ena druga saperta Materniza na mesti te prave is Reslozhkam, de pervimu Roju fe da she obhोजना, drugim Rojam neobhोजना po Navuku N. 128. 129. V' Pomkaniu¹⁰³ pak takerfhne vřakatira je dobra: vender ptuja fe is Jezhe pred 2. ali 3. Dnem ne spusty, de fe jo ble navadjo.

131. V' Pomankaniu vfe Maternize vernenimu Roju pomagati.

Katiri pak nima pred Rokam perprauleno drugo Maternizo, de bi taisto sa to pogrefheno per tem na Srojenza vernenimu Roju namestou, taisti na mesti Sojenja perstavi ta prasni Payn, de v' niega Roj fe spravy, potem tistiga samafhy, de Zhebele ven ne morejo, svezher is eniga na Roj naprauleniga Paynu sreshe eno sastauleno Maternizo is malu Satujam, inu na Kobilze v' Roj postavi, de jo svale inu obhody.

132. Pomuzh bres Maternize Zhebelam nar gvifhnei.

Previdnihi jest skusi Premenenie sturim: usamem namerzh en srednu mozhni Payn, is katiriga Roja ni upati: is tega prephenem Maternizo is Zhebelam v' ta prasni Payn: v' Satuje tega od Zhebel sprasneniga denem ta bres Maternize Roj, de is te noter naidene zhebelne Salege fi Maternizo sastavi, svaly inu obhody. Une Zhebele perstavim na prvi Kraj: te pak, kamer je v' Zhebelnaku. Taku dellam is vřim Paynem, katiri ob Maternizo pridejo, taiste na krishem preshenem.

133. Kai je Rojam v' Srojenza vernenim sazheti?

Prehitty Roj Zhebelarja, inu v' pogrefheniu Maternize v' Srojenza fe *spravi*, fe sna ali v' nemu pustiti, inu bo sa tega poverneniga eniga dobriga Peuza namestou ali pak pregnati Maternizo is pollovizo Zhebel v' prasni Payn, inu ima eniga Pregnanza. Samu je vedit, de fe ima prezhei pregnati, koker hitru fe poverne, de Zhebele to staro, obhोजना Maternizo ne vujedo, katira morebiti v' Paynu je ostala.

¹⁰² V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternizo* (*Materniza* – 'matica').

¹⁰³ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis v' *Pomankaniu* (*Pomankanie*).

je nevarnost, da se zgubi, ampak zaprto v matičnici. Matičnico ali obesimo in privežemo na preklo in jo držimo med roj ali prislonimo preklo blizu roja na vejo ali pa pristavimo matičnico k listju, na katerem počivajo mladice. Čebele jo bodo zavohale, se z glavami obrnile k njej in jo obsedle.

127. Kaj je nadalje storiti pri dodajanju najdene matice

Ko so čebele pritisnile k matici, vzamemo počasi matičnico tako, da se čebele spuščajo za matico in je ne pogreše; položimo jo v pripravljen panj z odprtim žrelom in zadnjo končnico. Tako potegnemo vse čebele za njo, se ji pridružijo in se same ogrejejo v panj. Ko so se čebele spravile v panj, zapremo zadnjo končnico in žrelo in panj postavimo v čebeljak.

128. Kaj je storiti, kadar se roj ob najdeni matici vrne nazaj

Če se primeri, da se roj vrača v izrojenca, kajti brez matice dolgo ne obstane, je treba starca ali izrojenca hitro zamašiti, potegniti nazaj v čebeljak in na njegovo mesto postaviti z zadnjim koncem vnaprej pripravljeni panj, v katerega smo dali matičnico z matico, da čebele pritisnejo k njej in se same usedejo. Nato roj prestavimo drugam, izrojenca pa denemo zopet nazaj, da gredo čebele, ki se vračajo, vanj.

129. Bližnje panje tedaj zamašimo ali pa zagrnemo

Ker pa vračajoče se čebele dobro poznajo izrojencev panj in ga, ker smo ga premaknili, ne najdejo, udarijo na bližnje panje, in zato nastane klanje med čebelami, roj pa se manjša. Zato je treba tedaj okoli stoječe panje, dokler se roj ne spravi v panj, zamašiti ali pokriti s prteno odejo, ki jo potem, ko smo roj ogrenili, takoj odstranimo, panje pa odmašimo, da gre lahko sleherna čebela v svoj panj.

130. Kako pomagati pri pomanjkanju prave, zgubljene matice

Če bi se roj vračal nazaj in bi ne našli matice, je treba dati v matičnico, zaprto v panj, ki smo ga postavili na mesto izrojenca, drugo matico namesto prave, s to razliko, da je treba dati po navodilu pod št. 128 in 129 prvemu roju že obhogeno, drugim rojem pa neobhogeno, ob pomanjkanju pa je dobra kakršnakoli, vendar tujke ne spustimo iz ječe 2-3 dni, da se je bolj privadijo.

131. Kako pomagati vračajočemu se roju ob pomanjkanju vsake matice

Kdor nima pri rokah pripravljene druge matice, da bi z njo nadomestil v izrojenca se vračajočemu roju pogrešano, pa naj iz nekega, na roj pripravljenega panja izreže zastavljeno spravi, nato naj ga zamaši, da čebele ne morejo ven, zvečer pa naj iz nekega, na roj pripravljenega panja izreže zastavljeno matico z nekaj satja in to spravi na kobilici v roj, da jo izvale in da se ohodi.

132. Najbolj zanesljiva pomoč brezmatičnim čebelam

Previdneje to napravim z zamenjavo. Vzamem namreč srednje močan panj, iz katerega ni upati roja. Iz njega preženem matico s čebelami vred v prazen panj, v panj, iz katerega sem pregnal čebele, denem roj brez matice, da iz čebelne zalege v panju zastavi matico, jo zvali in ohodi. Pregnane čebele postavim na prejšnje mesto, roj pa kamorkoli v čebeljak. Tako delam v vseh panjih, ki pridejo ob matice; preženem jih križem.

133. Kaj je začeti z rojem, ki se je vrnil v izrojenca

Če roj prehitel čebelarja in se zaradi pogrešitve matice vrne v izrojenca, ga lahko pustimo v njem in nam bo dal za povrnjeni roj dobrega pevca, ali pa preženemo matico s polovico čebel v prazen panj, in dobimo tako pregnanca. Vedeti pa je treba, da ga moramo takoj pregnati, kakor hitro se vrne, da čebele ne umore stare, obhogene matice, ki je morebiti ostala v panju.

XII. Pogovor.

Od Rojou Uhajania ali Bejga.

134. Verneniu prvi Roje, Peuzi pak Beigu fo podversheni.

Verneniu Rojou, od katiriga dofehmal fmo govorili, sastopi fe od Rojou is obhojeno Maternizo, katira sa volo Starosti teshei lety inu hitrei fe sguby: Peuzi, katiri mlado urnej Maternizo imajo, redku katiri fe vernie; sakai aku *ramnu* katira Materniza fe sgubi, kir po N. 100. vezh Materniz imajo, v' Pogrefheniu ene k' te drugi fe Zhebele perdrufhijo: ali Peuzi po N.95. veliku vezh Bejgu fo podverfheni.

135. Snaminie Uhajania.

*Kateri*¹⁰⁴ Roj miŕli pobegniti, taisti fe shé v' Leteniu sposna; sakai krotak, tyh inu shalostni Glafs spufha, od eniga Dervefsa k' drugimu, smiram le dalei inu vikfhei fe spreletuje taku dougu, dokler popounuma spred ozhy sgine. Redku fe to is pervim Rojam sgody; sakai, kir nega Materniza je stara inu obhojena, teshei je inu majne urna v' Leteniu, fe pred strudy inu vŕede.

136. Zhebelniga Bejga Urshoh.

Zhebelniga Bejga Urshoh nar vezhi je Pomankanie Medu inu Klaje v' Srojenzu; sakaj, koker N. 109. je govorjenu, sleherni Roj preden od Srojenza fe odterga sa Popotenzo is labo usame nekatire Funte Medu, inu fe preskerby fa 3. Dny naprei; kir pak Medu v' Paynu niŕo *nelhile*, sa obloshiti fe, ne le loshei Letajo, ampak tudi fe spomnijo popreifhne dobre Pafhe, sa taisto fe podado, tulkain hitreifhi, kir od Shumenia drugih Letezhieh Zhebel fo smotene, inu sapelane.

137. Urshoh vŕedenih Rojou Bejga

Uhajajo Roje ne le shé v' Luftu snaidezhi, ampak tudi she vŕedeni, k' temu yh permora ta velika Vrozhina; sakaj, kir *Sonzn*¹⁰⁵ Sarki mozhnu perpekajo, kader hitru niŕo ogreneni, nevolne postaneo Zhebele na Sonzu viŕseti, kir fo she od popreifhniga Letenia fe en malu spozhile, supet fe odtergajo, v' Luft usdignejo, inu pobegnejo, tulkain vezh kir mlade Maternize fo ipezhnei inu urnifhi.

138. Uhajnia Ogrenenih Rojou Urshoh.

Ja, kar je huje, Roji she ogreneni is Pofsode uhajajo, inu tudi zhes nekatire Dny shellé, Urshoh tega Bejga je ali Pofsoda, zhafs neozhejen, zhafs smerdliu, zhafs preobilne Payn, v' katiriga fo Zhebele ogrenene, de taisti nym ni vulhez: ali Roj je biu is stradan nekatire Dny inu na enkrat prepafhen: ali Zhebelam je ta od vezhiga kardela isvolena Materniza odvuseta, inu taisto pogrefhajo.

139. Prasnu nekatirih Dellu sa ubeshne Zhebele ustanoviti.

Ubeshne Roje ustanoviti sabston fe trudijo eni skus Bobnanie, drugi skus Sgonenie: supet eni skus Touzheni na Kofsé, drugi skus Strelanie, ali Luzhanie Perstý inu Pefska. Zhebele shele Pokoi, inu Napokoi shourashijo, satorej yh neukroti, inu neustanovi samuzh reserdi, inu odgaina, de sa tim Napokoju odjeti, tulkain hitreifhi bejshé inu urneifhi s'Potam prozh gredo.

140. Rojou Uhajanie prenaglit s' Medeno Klajo.

Uhajanie Rojou perdershi fe skusi Medeno Klajo, kader Paynovam, v' katirih Maternize na Roj pojejo, sleherni Vezher fe dober Med *yuklada*,¹⁰⁶ de ne le lazhe niŕo Zhebele, ampak she Med taistim ostaja sa Popotenzo. Taku Zhebele bodo imele fe na Pot fe preskerbeti, inu kir *s'bla* s' Blagam obloshene pred trudne postanejo, ne miŕhilo dalei fe usdigniti, samuzh yfhejo fe *ufesti*,¹⁰⁷ inu spozhiti.

¹⁰⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

¹⁰⁵ V besedilu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *sonzhni*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *sonzhni*.

¹⁰⁶ Na nekaterih mestih je v rokopisu naveden tudi zapis *uklada* (*ukladati* – 'krmiti čebeljo družino').

¹⁰⁷ Glagol je na drugih mestih v besedilu pogosteje zapisan s predpono *v-*, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vŕesti*.

XII. pogovor

O UHAJANJU ALI BEGU ROJEV

134. K vračanju so nagnjeni prvi roji, k begu pa pevci

Pri vračanju rojev, o katerem smo doslej govorili, mislimo na roje z obhojeno matico, ki zaradi starosti težje leti in se hitreje zgubi. Od pevcev, ki imajo mlado, urnejšo matico, se redko kateri vrne; zakaj, tudi če se katera matica izgubi, ker imajo (št. 100) več matic, se po pogrešitvi ene čebele pridružijo drugi; toda pevci, omenjeni pod št. 95, so veliko bolj nagnjeni k begu.

135. Znamenje uhajanja

Roj, ki misli pobegniti, spoznamo že po letenju, kajti daje krotak, tih in žalosten glas, se spreletuje od enega drevesa do drugega, zmeraj bolj daleč in višje, dokler popolnoma ne zgine izpred oči. To se redko zgodi s prvim rojem, kajti, ker je njegova matica stara in obhojena, je težka in manj urna pri letenju, se prej utruji in usede.

136. Vzrok čebelnega bega

Največji vzrok čebelnega bega je pomanjkanje medu in klaje v izrojencu, zakaj, kakor je povedano pod št. 109, vsak roj vzame, preden se odtrga iz izrojenca, za popotnico s seboj nekaj funtov medu in se preskrbi za 3 dni naprej. Ker pa čebele ne najdejo v panju medu, da bi se založile z njim, ne samo da lažje lete, ampak se spomnijo tudi prejšnje dobre paše, se podado za njo toliko hitreje, ker jih moti šumenje drugih letočih čebel in jih zapeljuje.

137. Vzrok bega usedenih rojev

Če uhajajo ne le roji, ki so še v zraku, ampak tudi že usedeni, jih k temu primora velika vročina; kajti, ker sončni žarki močno pripekajo, če jih naglo ne ogrenemo, mine čebele volja viseti na soncu, in ker so se po prejšnjem letenju že nekoliko spočile, se zopet odtrgajo, vzdignejo v zrak in pobegnejo, toliko prej, ker so mlade matice spešne in urnejše.

138. Vzrok uhajanja ogrenjenih rojev

Da, kar je še huje, že ogrenjeni roji uhajajo iz posode, in tudi šele čez nekaj dni. Vzrok tega bega je ali posoda, včasih neočedena in smrdljiva; včasih preobilen panj, v katerega smo ogrenili čebele, da jim ni všeč, ali se je roj v nekaj dneh izstradal in je bil nenadoma brez paše ali pa je bila čebelam odvzeta od večje gruče izvoljena matica, in so jo pogrešile.

139. Prazno je prizadevanje nekaterih, ki bi hoteli bežeče čebele ustaviti

Nekateri se zastonj trudijo, da bi bežeče roje ustavili z bobnanjem, drugi z zvonjenjem, eni zopet s tolčenjem na kose, eni s streljanjem ali lučanjem prsti in peska. Čebele hočejo mir in nemir sovražijo. Zatorej jih ne ukrote in ne ustavijo, marveč razsrde in odganjajo. Da bi se tega nepokoja rešile, še tolikanj hitreje beže in urneje gredo s pota.

140. Uhajanje rojev prehitimo z medeno klajo

Uhajanje rojev preprečimo z medeno klajo, če panjem, v katerih matice pojejo za roj, sleherni večer pokladamo dober med, da čebele niso lačne in da jim med ostaja še za popotnico. Tako se bodo čebele za pot preskrbele, in ker postanejo z blagom obložene prej trudne, se ne mislijo dalje vzdigniti, ampak iščejo, kje bi se usedle in spočile.

141. Ufedeni Roje od Bejga pervarvati skus Shenznu¹⁰⁸ sagrinalu.

De pak ufedeni¹⁰⁹ Roje od Sonza napridejo pregnani, pamet sleherniga vuzhi, de koker hitru Roj fe ufede, fe ima ogreniti: ali fai, kader bi fe na mogou sdaizi ogreniti, de fe od Sonzhne Strani en Pert sprestre, ali Veye sataknejo, inu Roju Shenza stury. Ne shkodie tudi taistiga is Vodo pokropiti prezhei dobru de fe Zhebele ohlade; sakai is mokrem Repetnizam leteti nemorejo.

142. Ogreneni Roje kaku fe od Uhajania sadershe?

V' glihi Raunu toku lamu fe sastopi, de Roje is Paynou neuhajajo, Pofsoda ima ozhejena biti; v' Payni, v' katirih fo usemrajene Zhebele bile, Roje ne ogrebat; aku fo prevelike, po Navuku N. 18 fe smajnhajo skus noter pomaknenie sadne Konzhnize: de Lakota yh ne preshene, na 3. Dny fe nym v' Klada¹¹⁰ ena Unza Medu, inu per te Klaje fe Roy dershi, dokler Materniza ne obhody. Koku fe pak Roju ta prava Materniza pusty N 101. je govorejenu.

143. Vode Derskanie ubeshne Zhebele pred Vfim ustanovi.

Tegne vender per vfe nafhe persadeti Previdnosti katiri Roj v' Beig fe spustiti taistiga je vurednu is vodeno Derskovenzo k' v'fedeniu permorati. Koku fe pak Zhebele is Vodo skropiti morejo, N. 35. je podvuzhenu. Sakai pak Voda ima to muzh ubeshne Zhebele ustanoviti, je, kir s' Vodo fe ne le ohlade, ampak tudi mokre leteti nemorejo, satorei is Strahu Deshia fe sazheje v'fedati.

144. Roje v' Priklade ogreniti od Uhajania sadershi.

Roje ogrenene perdershati, nar bulfhi je, taiste v' Medene Payni, ali popreihmiga Lejta Priklade, koker N. 81. je govorejenu, ogreniti, sakai ta nym popufhen Sazhetik Satuja Della, inu Medena Klaja Zhebele resvefeli, de ne mifhlio uhajati, Materniza hitreje obhody, inu Salego, katiro lehku nesapuste, sastavi. Sposnati morem, de vfe Lejta fem, kar mainfhi Roje v' Priklade devam, eden meni ni pobegnou.

XIII. Pogovor.

Od pomefhanih Rojou Lozhenia.

145. Kader vezh Paynou naenkrat Roj, Roje fe radu pomefhajo.

Pomenili fmo fe poprei od tega, kar enimu famimu Roju fe sna pergoditi, ne grede pak vfelei en fami Roj ven v' enim is vezh Paynmi napounenim Zhebelnaku, temuzh ob enim Zhafsu fe odtergajo 2. 3. ali vezh Roje, katiri v' Nevarnosti fo, kir eden drusiga zhutijo, v' Luftu ali v' Sedajnu fe smefhati; satorej potreba je tudi Zhebelarju snati, koku is tem pomefhanim Rojem fe ima sadershati.

146. Rojou Pomefhanie fe pervaruje skus Paynou Prenafhenie.

Pomefhanie teh Rojou je lehkeifhi pre nagliti ali pervarvati, koker pomefhane lozhiti. Pervaruje fe pak pomefhanie skus Prenafhanie teh Paynou, katiri ob enim Zhafsu rojiti¹¹¹ mifhlio: pusti namerzh na mefhi ta, katiri nar pred na Roj fe je perpraulati sazheu, de fe sroje; te druge, katiri fo majne perpraulene, eden sa drugim fe samafhe inu eden sa drugim en Sterlai delezh prozh inu reslozhen snofsio,¹¹² de fe ne vidijo inu ne fhlihijio.

147. Ob Zhafsu Rojenia Zhebelar poterbuje eniga ali dva Pomozhnika.

V' Prenafhaniju teh Rojou dve Rezhy fe imajo fufebnu skerbeti, de Paynovi pravi zhafse fe samafhe, inu varnu prenefhejo; Samudy fe samafhenia pravi Zhafs, ali fe okornu nofhijio,¹¹³ Navarnost je Roj, inu morebiti tudi

¹⁰⁸ Več pojavitev podstavnega samostalnika v besedilu kaže na zapis *Senza*, iz česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *Senznu*.

¹⁰⁹ Na drugih mestih v besedilu je podstavní glagol pogosteje zapisan s predpono *v-*, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vledeni*.

¹¹⁰ Na nekaterih mestih v rokopisu je naveden tudi zapis *uklada* (*ukladati* – 'krmiti čebeljo družino').

¹¹¹ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojiti*.

¹¹² Glede na to, da je za 3. osebo množine podstavnega glagola *nolsiti* pogost zapis *nolsijo*, bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *snofsijo*.

¹¹³ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

141. Usedene roje obvarovati pred begom s senčnim zagrinjalom

Da pa sonce ne prežene usedenih rojev, pamet uči slehernega, da je treba roj, kakor hitro se usede, ogreniti ali vsaj čezenj razprostrti, če bi ga ne mogli takoj ogreniti, od sončne strani prt ali zataktni veje, in napraviti roju senco. Ne škoduje tudi, če ga precej dobro poškopimo z vodo, da se čebele ohlade; kajti z mokrimi perutnicami ne morejo leteti.

142. Kako zadržimo ogrenjene roje, da ne uhajajo

Ravno tako se samo po sebi razume, da mora biti, če hočemo, da ne uhajajo roji iz panja, posoda očiščena, da ne ogrebamo rojev v panje, v katerih so bile usmrajene čebele, da jih, če so preveliki, po navodilu pod št. 18 zmanjšamo s tem, da potisnemo v panj zadnjo končnico; da jih lakota ne prežene, jim pokladamo vsake tri dni po eno unčo medu. Pri tej klaji se roj drži, dokler se matica ne obhodi. Kako pa se roju pusti prava matica, je povedano pod št. 101.

143. Zlasti škropljenje z vodo ustavi ubežne čebele

Če se utegne kljub vsej naši prizadevni previdnosti kakšen roj spustiti v beg, ga je treba prisiliti z vodno škropilnico, da se usede. Kako pa je treba škropiti čebele z vodo, je povedano pod št. 75. Kajti voda ima to moč, da ustavi ubežne čebele, saj se z vodo ne le ohlade, ampak mokre tudi ne morejo leteti, zato se v strahu pred dežjem začno usedati.

144. Uhajanje rojev preprečimo, če jih ogrenemo v priklade

Da zadržimo ogrenjene roje, je najboljšje, če jih ogrenemo v medene panje ali priklade iz prejšnjega leta, kakor je povedano pod št. 81, kajti ti njim puščeni začetki dela satja in medena klaja čebele razvesele, da ne mislijo uhajati, matica se hitreje obhodi in zalego, ki je ne zapuste lahko, zastavi. Ugotoviti moram, da mi vsa leta sem, odkar dajem manjše roje v priklade, ni niti eden pobegnil.

XIII. pogovor

O LOČEVANJU POMEŠANIH ROJEV

145. Kadar roji več rojev naenkrat, se roji radi po mešajo

Poprej smo se pogovorili o tem, kaj se lahko pripeti posameznemu roju. Ne zleti pa vselej iz čebelnjaka z več panji en sam roj, temveč se ob istem času odtrgata dva, trije ali več rojev, ki so v nevarnosti, ker čutijo drug drugega, da se v zraku ali pri usedanju pomešajo. Zatorej mora tudi čebelar vedeti, kako je treba s temi pomešanimi roji ravnati.

146. Pomešanja rojev se obvarujemo s prenašanjem panjev

Pomešanje rojev je lažje prehiteti in preprečiti kakor pa pomešane ločiti. Zavarujemo pa se pred pomešanjem panjev, ki mislijo sočasno rojiti, s prenosom. Na mestu namreč pustimo tistega, ki se je začel najprej pripravljati na roj, da zroji, druge pa, ki so manj pripravljene, drugega za drugim zamašimo in drugega za drugim odnesemo streljaj daleč in ločeno od drugih, da se ne vidijo in ne slišijo.

147. Pri rojenju potrebuje čebelar enega ali dva pomočnika

Pri prenašanju panjev je potrebno skrbeti zlasti za dve reči, in sicer, da panje pravi čas zamašimo in da jih varno preneseemo. Če zamudimo pravi čas za zamašitev, ali jih okorno nosimo, je nevarno, da izgubimo

Srojenja sğubiti. Kir pak fam Zhebelar nima Samoshnost vfim Oprauku sadosti sturiti, poterbuje ob Zhafsu Rojenja Pomozhnike, katiri v' Dellu nemu pomagajo.

148. Kedaj je Zait na Roj perpraulene Payni samafhiti?

Te na Roj perprauleni Paynovi samafhiti fe morejo lih v' Sazhetku Tezhena teh Zhebel. Sakaj fe pred samafhy, dokler she v' Teku ni, Payn od Rojenja bo prestrafhen inu Maternizo umory, samafhy fe pak kafnei, kader she vezh Zhebel je sunei, taiste fe resnelsejo po drugih Payneh, Roj *ollaby*, inu kader she tudi Materniza bi sunei bila na Srojenja nasaj vudary.

149. Nofhna varna teh Paynou.

Prenafhanie more varnu biti, de Payn ne le s' Rok ne pade, ampak tudi nikamer s'nym fe ne terzhy, sizer fe Satuje poterga, inu taistu tegne Zhebele inu Maternizo pomeskati inu umoroiiti. Sdaizi kir Payn je prenefhen, fe more Shrevenza odmafhiti, inu tudi Konzhniza odpreti, de od velike snotreine Vrozhine Zhebele fe nesadufhe. Satorei she bulfhi je Payn sadei is eno Ruto prevesati inu prevesanimu sadno Konzhnizo na eni faj strane en malu odpreti.

150. Rojenja perdershanie per Stojezheh Payneh inu Korbah.

Dellu to lehku je is Paynem nafhim, ali okornu inu theshku is drugim fufebnu tem stojezhim inu s' Korbam bres Dna; sakaj preden fe tem enu Dnu ali Pert podtakne viliku Zhebel fe resneshe, inu morebiti tudi Materniza sğuby. Lete dergazh fe ne morejo od Rojenja sadershati, koker skus *Kroplenie* te Vode pred Shrevenzo, dokler ta drugi Roy fe vfele.

151. Prenefhene Paynovi fe supet perstavijo.

Potem, kader te prenesheni Paynovi fo fe srojli, fe taisti na popreihne mesti postavijo; sakaj ondi zhaka veliku Zhebel, katire is Pafhe fo prifhle inu Domuvanie fvoje pogrefhajo. Prenafhanie sğornu Zhebelam ni navarnu sa Uhajanie, samuzh taistu veliku vezh sadershi; sakaj od Shemenia Zhebele trudne postanejo, inu nemore delezh leteti.

152. Kader Zhebele Rojejo radu tudi druge fe odtergajo.

Ali sğody fe vezhkrat, de Roje Zhloveka prehitte; sakaj dostikrat Zhebele na Roj perpraulene, kir fhlihijio druge rojiti, od teh Rojenja vefselia obudene rojejo, katire komei druge Dan bi fe odtergale: inu kir rojejo ali she v' Luftu, ali v' vledaniu Roje fe pomefhajo. Uprafhanie ustane, kaj v' tem Sğodku je Zhebelarju sazheti? Kaku ima te smefhane Roje slozhiti inu resdejlti?

153. Smefhanih Rojou Voiska.

Reslozhiti fe morejo Roje, koker hitru fo ogreneni; sakaj sizer fo Maternize poklane, inu vfe Dellu bi bilu preposnu inu savershenu; kir med Zhebelam vezh Paynou Voiska ustane, sleherna fvojo Maternizo terdi inu varuie, v' gruzhe fe sprimejo, biyejo inu kollejo, de veliku mertvih ostane: ja Maternize med fabo sa Kralestvu fe sprimejo, ena drugo shiple, inu kolle, de od Rane vezhkrat umerjejo, Zhebele bres Maternize ostanejo, inu na Srojenja potegnejo.

154. Koku fe smefhani Roje lozhijo?

Sa reslozhiti tedej vezh ukupei ufedene¹¹⁴ inu ogrenene Roje, Zhebele ne le dobru fe pokade, de ne Pikajo, ampak tudi dobru fe s' Vodo pokrope, de od Klajna prenehajo: sprestre fe v' Senzhi¹¹⁵ en Pert, na tega zhistu fe strefsejo Zhebele, inu Payn isprasnen is odperto Konzhnizo na en Konz perstavi, de Zhebele v' niega supet tezhejo. Maternize pak vfe fe polove, inu v' Goboushe perpraulene saprejo.

¹¹⁴ Na drugih mestih v rokopisu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *vleden*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vledene*.

¹¹⁵ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Senza*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis v' *Senzi*.

roj in morebiti tudi izrojenca. Ker pa čebelar ne more sam vsega tega opraviti, potrebuje med rojenjem pomočnike, ki mu pomagajo pri delu.

148. Kdaj je čas na roj pripravljene panje zamašiti

Na roj pripravljene panje je treba zamašiti prav tedaj, ko začno čebele tekati iz panja. Kajti, če ga prej zamašimo, dokler še ni v teku, se bo roječi panj prestrašil in umoril matico; če pa ga zamašimo kasneje, ko je že več čebel zunaj, se bodo le-te razkropile po drugih panjih, roj bo oslabil, in če je matica tudi že zunaj, bo udaril nazaj na izrojenca.

149. Varna nošnja panjev

Prenašanje mora biti varno, da nam panj ne le ne pade iz rok, ampak tudi da z njim kam ne trčimo, sicer se potrga satje in utegne zmečkati čebele in matico in jih pomoriti. Takoj ko panj prenesemo, je treba odmašiti žrelo in tudi končnico odpreti, da se čebele od velike notranje vročine ne zaduše. Zatorej je še bolje zadaj panj z ruto prevezati in prevezanemu zadnjo končnico vsaj na eni strani nekoliko odpreti.

150. Zadržanje roja v stoječih panjih in koših

Z našim panjem je to delo lahko, a okorno in težko z drugimi, posebno s stoječimi in s koši brez dna; kajti, preden tem dno ali prt podtaknemo, se veliko čebel porazgubi in zgubi morebiti tudi matica. V le-teh ni mogoče drugače zadržati rojenja kakor s škropljenjem vode pred žrelo, dokler se drugi roj ne usede.

151. Prenesene panje zopet postavimo na prejšnja mesta

Potem ko so preneseni panji izrojili, jih postavimo na poprejšnja mesta, kajti tam čaka dosti čebel, ki so prišle s paše in pogrešajo svoje domovanje. Ni nevarno, da bi zaradi gornjega prenašanja roji ušli, temveč jih to dosti bolj zadrži, kajti od šumenja se čebele utrudijo in ne morejo daleč leteti.

152. Ko čebele rojijo, rade izroje tudi druge

Toda zgodi se večkrat, da roji človeka prehite, kajti dostikrat čebele, pripravljene na roj, ko zaslišijo druge rojiti in jih spodbuja njih veselje med rojenjem, rojijo, čeprav bi to storile šele drugega dne. In ker roje, se roji ali že v zraku ali pri usedanju pomešajo. Vprašanje nastane, kaj je čebelarju v tem primeru storiti. Kako naj pomešane roje loči in razdeli?

153. Vojska pomešanih rojev

Roje je treba razločiti takoj, kakor hitro jih ogrenemo, ker se sicer matice pokoljejo, in vse delo bi bilo prepozno in zaman, kajti med čebelami iz več panjev nastane vojska, sleherna se poteguje za svojo matico in jo varuje. Sprimejo se v gruče, bijejo in koljejo, da je veliko mrtvih. Da, matice se med seboj spopadejo za kraljestvo, druga drugo ščiplje in kolje, da od ran večkrat pomro, čebele ostanejo brez matice in potegnejo v izrojenca.

154. Kako ločimo pomešane roje

Če tedaj hočemo razločiti skupaj usedene in ogrenjene roje, je treba čebele ne le dobro pokaditi, da ne pikajo, ampak jih tudi dobro poškopiti z vodo, da prenehajo s klanjem. V senci razprostrimo prt, nanj stresemo čebele in pristavimo izpraznjeni panj z odprto končnico na enem koncu, da čebele spet zlezejo vanj. Polovimo pa vse matice in jih zapremo v pripravljene matičnice.

155. Maternize fe polove, saprejo inu v' pofebne Payni denejo.

Kader Zhebele fo fe v' Payn spraule, fe supet pokade inu s' Vodo pokrope, usame fe tulkain prasnih Paynou, kulikur Rojou fe je smefhalu, ti fe na Pert postavijo, is odperto sadno Konzhnizo en Zhevel odlozheni taku, de eden pruti drugem gleda, v' sleherniga fe saperta en malu od Konza porine Materenza,¹¹⁶ inu Zhebele med Payni ena Pofnemenza sa to drugo strefse: na Maternize streshe, inu kader bi she katira bila vujame, sapre, inu v' eniga teh Paynou postavi: taku Zhebele sleherni k' fvoje grede, inu fame lozhijo.

156. Kdaj fe Materniza spusty?

So fe Zhebele fame slozhile, inu v' en Payn prevezh, v' drusiga premalu spraule, fe is eniga v' drusiga tulkain Zhebel perdene, de fo enaku mozhne, na to fe Paynovi saprejo, inu perstavijo, zhes Nozh, kader je vez sapertih Materniz v' enim Paynu, fe ene k' eni, druge k' drugi spravijo: v' jutru te obilne Maternize od majnfih Kupzou odvusamejo, ta populfhena pak 3. Dan spusty.

XIV. Pogovor.

Od zhebelniga Enuvania.

157. Roje smefhane ne velia ufelej lozhiti.

Ne velia vfelej Roje Lozhiti, Samuzh dostikrat bulphi je ne le smefhane Roje ukupei pustiti, temuzh tudi Zhebele od vezh Paynou ukupei osheniti ali v' eniga sprauti, fufebnu kader Roje fo premaihni, ali Paynovi oflably; sakai, kai nuzha *Ihtivenie* veliku Paynou bres vushitka, ja vezhkrat is veliko Shkodo rediti, kir drusiga nilo koker Berazhi inu ne potrebne Klaje Pojedeshi, is katirih redku en pridne Dellouz postane.

158. Katiri Roje fe radi inu ne radi gorusamejo?

De pak Zhebelar vej, katire s' mefhane Roje je dobru ukupei pustiti, snati ima, de eni Roje fe radi, drugi ne radi gor vsamejo. Radi fe gorusamejo, katiri ene Sorte Maternize imajo: ozhem rezhti: katirih Maternize ali vfe fo obhrojene, ali vfe neobhrojene. Ne radi fe gorusamejo, kader eniga Roja Materniza je obhrojena, drusiga neobhrojena; sakaj med vezh Sorte Maternizam inu Rojam ustane Prepiranie inu Klanie, de komei en Dej Zhebel ostane.

159. Reslofhentie tiga Govorjenja

Sastopi fe is tega, de 2. Roja perva, ali 2. Peuza fe radi sbratjo, raunu taku tudi 2. Druiza, ali 2. Trekelza, l. Peuz inu l. Druiz ali Trekelz: Pervi Roj pak, katiri staro Maternizo ima is enim, body kakershni ozhe Peuzam fe nespravijo inu ne poterdijo; sakaj te pufledni imajo neobhrojene mlade Maternize. Leto fi ima Zhebelar sa snati fe sadershati dobru spomniti.

160. Pomefhani ene Sorte Materniz, aku fo flabi fe ukupei puste.

So tedej ti pomefhani Roje ene Sorte Materniz inu slabi, bulphi je taiste ukupei pustiti dellati; sakai vezh vushitka je od eniga dobriga Paynu, koker od 2. 3. slabih, kir je vezh Dershina, Dellu grede ble od Rok, inu Payn zhebelni is Shernostjo della, aku nemu Dellouzhou¹¹⁷ mankuje, she lete fo othoshni. Vender fe imajo tem te prebilne Maternize sa druge Potrebe odvuseti, inu shraniti; kir ena fama potrebna fe popusty; szer bodo poklane.

161. Mozni Roje fe resdele.

Spruti fo ti pomefhani Roje ene Sorte Materniz, velike inu zhebelni, bulphi je taiste na tulkain Kompou, kuliker je Rojou, resdeliti; resdeliti fe morejo prezhei, pokadi inu s' Vodo pokropiti, de fe Maternize ne pokolejo: strelsejo fe na spresterti Pert, na katirim fo Paynovi postaulene, koker od N. 154. je govorjenu: Maternize fe viamejo, sleherni v' eniga Pastavi, inu kader Zhebele potihnejo, fe proste spuste.

¹¹⁶ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Materniza* – 'matica'.

¹¹⁷ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Dellouzou* (*Dellouz* – 'čebela delavka').

155. Matice polovimo, zapremo in denemo v posebne panje

Ko so se čebele spravile v panj, jih spet pokadimo in poškopimo z vodo, nato vzamemo toliko praznih panjev, kolikor rojev se je pomešalo. Le-te položimo na prt z odprto zadnjo končnico. Oddaljeni naj bodo drug od drugega en čevlj tako, da gleda drug prati drugemu. V slehernega porinemo mala od konca zaprto matico in s posnemalko stresamo čebele med panje. Pazimo na matice, in če bi bila še katera med čebelami, jo ujamemo, zapremo in postavimo v enega izmed panjev. Taka gre vsaka čebela k svoji matici in se same ločijo.

156. Kdaj spustimo matico

Ko so se čebele ločile in se jih je spravilo v en panj preveč, v drugega premalo, se pridene iz enega v drugega toliko čebel, da so družine enako močne. Nato se panji zapro in postavijo čez noč na mesta. Kadar je več zaprtih matic v enem panju, se ene čebele spravijo k eni, druge k drugi. zjutraj odvezamemo odvečne matice od manjših gruč, puščeno pa tretji dan izpustimo.

XIV. pogovor

O ZDRUŽEVANJU ČEBEL

157. Pomešanih rojev ne velja vselej ločiti

Ne velja vselej ločiti rojev, ker je dostikrat bolje pustiti skupaj ne le pomešane roje, temveč tudi čebele iz več panjev ali jih v enega spraviti, zlasti kadar so roji premajhni ali so panji oslabei. Kaj namreč pomaga rediti veliko število panjev brez dobička, da, večkrat v veliko škodo, ker niso drugega kakor berači in nepotrebne klaje pojedže, iz katerih redko postane kak priden delavec.

158. Kateri roji se radi in kateri neradi združijo?

Da pa čebelar ve, katere pomešane roje je dobro pustiti skupaj, mora znati, da se eni roji radi, drugi neradi družijo. Radi se družijo tisti, ki imajo iste vrste matic, hočem reci, katerih matice so ali obhrojene ali neobhrojene. Neradi se vzamejo, kadar je matica enega roja obhrojena, drugega neobhrojena, kajti med več vrstami matic in roji vstane prepir in klanje, da ostane komaj del čebel.

159. Razložitev povedanega

Iz tega sledi, da se dva prva roja ali dva pevca rada zbratita, ravno taka tudi dva družca ali dva tretjeca, en pevec in en družec ali tretjec. Prvi roj, ki ima stara matico, pa se s kakršnim koli pevcem ne spravi in poravnava; kajti poslednji imajo neobhrojene mlade matice. To si mora čebelar dobro zapomniti in se pa tem znati ravnati

160. Pomešane roje iste vrste matic pustimo skupaj, če so slabi

Če so tedaj pomešani roji z isto vrsto matic slabi, je bolje, da jih pustimo skupaj delati, kajti več koristi je od enega dobrega panja kakor od dveh, treh slabih, ker je večja družina, gre delo bolj od rok in čebelen panj dela s srčnostjo; če mu pa delavec primanjkuje, so le-ti otožni. Vendar pa jim je treba njihove odvečne matice odvzeti za druge potrebe in jih shraniti, ker jim pustimo samo eno, potrebno, sicer bi se poklale.

161. Močne roje razdelimo

Nasprotna, če so pomešani roji z maticami iste vrste veliki in čebelni, je bolje le-te razdeliti na toliko skupin, kolikor je rojev. Razdeliti jih je treba takoj, pokaditi in poškopiti z vodo, da se matice ne pokoljejo. Stresemo jih na razprostrt prt, na katerega smo postavili panje, kakor je povedano pod št. 154. Matice ujamemo, sleherno postavimo v poseben panj, in ko čebele potihnejo, matice spustimo na prosto.

162. Pomefhani vezh Sorte te Mozhni fe resdele, ti slabi ukupei puste.

Pomefhani vezh Sorte Materniz Roje, aku fo Mozhni, reslozhijo fe, koker popreifhni. So pak slabi, bulfhi je ukupei yh pustiti, famu de fe Maternize ne pokolejo, inu Myr med Zhebelam stury, fe sdaizi pokade, pokrope, na Pert restrefsejo Maternize viamejo, saprejo inu ena fama saperta v' Payn dene. Lete fe vezh Dejl v' Gruzah is Zhebelam, katire yh *fhiplejo*, naidejo, inu Payn fe v' hladne temmne kraj zhes Nozh postavi.

163. Slabe Roje inu Payni je vurednu ukupei spraviti.

Enuvanie s'mefhanih Rojou je lehku bilu, kir Zhebele fame fo fe ukupei spraule, ali vedit je she, kaku reslozhene Roje, inu oflablene Starze fe v' eniga ukupei spravijo; kir she N. 40. je fvetuvanu slabe Roje inu Payni, katiri sa Rejo nifo, enuvati; sakaj slabe, skorei prasne Payni umoriti, ni Dobizhegk, rediti pak pride predragu savolo Klaje, inu redku fe sbofhhajo.

164. Slabem Paynem vejla slabe Roje pershuti.

Katiri ob Zhafsu Rojenja ima slabe Payni, taisti fe mozhni sture skusi Pershipanie slabih Rojou, *katirim*¹¹⁸ fe Maternize odvusamejo, inu dokler taisto ne pogrefhe, saperte dershe; potler pak fe oboje Zhebele pokade, inu Roj k' Starzu perstavi, toku Zhebele fe same v' taistiga spraujo inu pobratjo. Ni pak sadosti Dershino nagmirati, temuzh takerfhnimu Paynu, dokler fe fam ne *nanofhy*,¹¹⁹ je treba tudi v' Pomankajnu te Pafhe, obilnihfi pokladati.

165. Koku fe Roje enujejo?

Roje Slabe enuvati Visha je: pusty fe na Myru ta med nym nar zhebelnihfi, tim drugim odvsamejo fe Maternize, kader taisto fo pogrefhli /: morejo pak samafheni biti, szer Zhebele vudarjo na druge Payni :/ pokade fe oboje Zhebele, ta bres Maternize fe k' drugem perstavi, de Zhebele v' niega potegnejo. Inu raunu toku zhes meihenu fe stury is drugim Rojam, de med Zhebelam Voishka ne ustane.

166. Visha vezh slabih Paynou v' eniga ukupei sprauti

Vezh Della je is enuvaniem oflablenih Rejenzou ali starih Paynou: pusty fe ta mozhnei, temu slabshimu odvusame fe Dnu inu Materniza: kader nad tem mozhnejem Verha Veba je she odperta, nad taistiga povesne, inu samashe fe ta shlabfhi, sa *Naurateze*¹²⁰ *obvarvati*, toku fe Zhebele poprei pokajene skus Veho ukupei spravijo, inu ukupei *dellajo* is eniga Paynu v' drusiga sprehajajo.

167. Kdaj fe ta povesen Payn is fname?

Payn namasan pusty fe na tem drugim, dokler Mladize fe svale, potler fe is *fname*, inu shrany, de taistiga Vefhe ne pofsylijo. By pak Materniza tudi v' tem gornim sastaulala, fe ali da Jelsen ukupei pustita inu je ena theshka Priklada, ali kader bi sa en Roy sa dosti Zhebel blu, fe rislozhita. Zhafs goreine Dellu je Zhebelam perjetnei, inu gori fe prefselijo, tedej velja tega spodniga odvuseti.

XV. Pogovor.

Od Rojou Ogrebانيا is Drevija.

168. Kaj je Ogrebanie?

Hvala Bogu! Roy nafhe fo fe *ufedli*,¹²¹ odshly fo vfem Navarnostem, treba je taiste ogreniti, to je, is tiga Kraja, kamer fe je *ufedou*, v' Payn sprauti. Spraulania tiga vse Dellu leshy na taistim mesti, na katiriga fe je *ufedou*, inu na zhebelnim Sedeniu, eniga inu drusiga Okulpostaveh, katire taiste spremijo.

¹¹⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katirim*.

¹¹⁹ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *nanofsi*.

¹²⁰ Na drugih mestih prevladuje zapis *Nauratenze* (*Nauratenza* – 'čebela roparica').

¹²¹ Na drugih mestih v besedilu je glagol pogosteje zapisan s predpono *v-*, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vfedli*.

162. Pomešanci z več vrst maticami se razdele, če so močni, slabši pa puste skupaj

Pomešance z več vrst maticami, če so močni, razdelimo kakor prejšnje. Če so pa slabi, jih je bolje pustiti skupaj, samo da se matice ne pokoljejo in da se naredi mir med čebelami. Takoj jih pokadimo, poškropimo, stresemo na prt, matice polovimo, jih zapremo in denemo eno samo zaprto v panj. Le-te najdemo večidel v gručah s čebelami, ki jih ščipljejo. Panj postavimo čez noč v temen hladen kraj.

163. Slabe roje in panje je vredno združiti

Združevanje pomešanih rojev je lahko, ker se čebele same spravijo skupaj, vedeti pa je še, kako razločene roje in oslABLJENE starce spravimo skupaj v enega, saj je že pod št. 40 svetovano, da naj združimo slabe roje in panje, ki niso za rejo, kajti pomoriti slabe, skoraj prazne panje, ni koristno, rediti jih je pa predrago zaradi klaje in ker se redko popravijo.

164. Slabim panjem velja prisuti slabe roje

Kdor ima ob rojenju slabe panje, ta lahko napravi močne s prisipanjem slabih rojev, ki jim odvezamemo matice in jih pustimo, dokler je ne pogreše, zaprte, potem pa oba pokadimo in roj dodamo starcu. Tako se čebele same spravijo vanj in se pobratijo. Ni pa dovolj družino povečati, temveč je treba takemu panju, dokler si sam ne nanosi in ob pomanjkanju paše obilno pokladati.

165. Kako združujemo roje

Način, kako slabe roje združevati. Tistega, ki je najbolj čebelen, pustimo na miru, vsem drugim odvezamemo matice. Ko jo pogreše (biti morajo zamašeni, sicer čebele udarijo na druge panje), pokadimo oboje čebele, brezmatičnega pristavimo k drugemu, da potegnejo čebele vanj. In ravno tako napravimo čez nekaj časa z drugim rojem, da med čebelami ne nastane vojska.

166. Način, kako združimo več slabih panjev v enega

Več dela je z združevanjem oslABLJENIH rejencev ali starih panjev. Najmočnejšega pustimo, slabšemu odvezamemo dno in matico. Ko odpremo veho na vrhu nad močnejšim, poveznemo nanj slabšega in ga zamašimo, da ga obvarujemo pred roparicami. Tako se čebele, prej skozi veho pokajene, spravijo skupaj in delajo skupaj in se sprehajajo iz enega panja v drugega.

167. Kdaj odvzeti poveznjeni panj

Poveznjeni panj pustimo na drugem, dokler se ne poležejo mladice, potem pa ga odvezamemo in shranimo, da ga ne napadejo večče. Če bi matica zalegla tudi v zgornjem, ga do jeseni pustimo skupaj, in bo težka priklada, ali panja, ko je v zgornjem dovolj čebel za roj, razločimo. Včasih je zgornje delo čebelam prijetnejše in se preselijo tja. Tedaj velja odvzeti spodnjega.

XV. pogovor

O OGREBANJU ROJEV Z DREVJA

168. Kaj je ogrebanje

Hvala bogu! Naši roji so se usedli, ušli so vsem nevarnostim, treba jih je ogreniti s tistega kraja, kamor so se usedli, in jih spraviti v panj. Vse delo s spravljanjem roja je odvisno od tistega mesta, na katerega se je usedel, in od sedenja čebel, takih ali drugačnih okoliščin, ki to spremljajo.

169. Prasnu Deltu Roje k' nifkem Ufedaniu¹²² fhiliti.

Sa ogrenenie lehkeifhi sturiti, ene blishu Zhebelnaka ne terpé ne vifsoku, ne votlu Drevie, ne Plotti, ne Germoje; sakaj is enih inu drugih Roje spraulati je veliku Della. Drugi safejajo nifke Semreke [...] satekujejo veje, taiste potrefsajo is zhebelno Smolo, is katiro one Sprajne Paynu sadelujejo, ali s' medeno Vodo pokrope, debi fe Zhebele [...] raifhi vfedle. Prasnu je vfe to, inu redku pomagá, Zhebele fe ne puste prepifhati, fe ufedejo, kamer fe nym lubi, inu vezhi Dej1 na Drevie.

170. Ufedanie¹²³ na Drevje vfe Sorte.

Ufede fe Roj na Drevie, ufede fe nifku ali vifsoku: na tanko ali debelo Vejo: skupei v' Podobi eniga Grosda ali po Vejah inu Deblu resnefsenu, de lehku ali tesku ali zol is Navarnostijo Shivlenia Roj fe ogrene. Sleherna tih Okul postavi safhluishi po lamim fe premifhiliti, inu Zhebelarje podvuzhiti, de on v' vfih Sgodkeh vej, kaku fe ima sadershati.

171. Ogrenenie ufedeniga¹²⁴ Roja na nifku na tanke Veje v' Grosda Podobe

Kader fe Roj nifku na eno tanko vejo v' Podobe eniga Grosda ufede, ogrenenie med vfim je nar lehkeifhi. Odrеше, ali odshaga fe Veja varnu inu bres Trefsenia teh Zhebel, taista is Rojam, kateri¹²⁵ na nie vfih, spusty fe noter v' ta perprauleni Payn poloshy fe ta na Semlo, toku Zhebele fame od febe sleshejo k' verhu; sakai Temmó one Lubijo inu potim fe Veja ven ufame, Payn sapre inu k' Leteniu perstavi.

172. Kader fe Veja Shkode vola ne odreshe, kaku fe ogrene?

Bi Vejo odresat katirimu fe Shkoda sdellu, ta usami N. 78. popifsan Shak ali en prasni Payn is Shrevenzo samafhenó /: katiriu per vfim ogrebaniu, inu Dellaniu teh Pregnanzou fe sastopy /: odpre sadno Konznhizo, sadne Paynu Konz terdnu dershi pod zhebelne Groisd, kar nar vihshej fe more, en maihnu udary ali strefse fe Veja, toku Zhebele noter padejo, inu te okuli Letezhe taistim v' Payn fe perdrushijo.

173. Ogrenenie Roja v' Podobe Groisda na debelo Vejo ufedeniga.¹²⁶

Se je Roj ufedou v' Grosda Podobe na eno debelo Vejo, katira fe ne pusty odresat, tudi ne stresti, potrebna sta 2. Zhloveka: eden, koker malu poprei je govorjenu, Payn ali Shak dershi pod Roja Groisd; ta drugi slese na Dervu, is seleno Vejo ali Metlizo ometta Zhebele is Veje v' Payn, aku lih katira je odletela, taista sa *Shemeniam* Vezh Dershine fama poide v' Payn.

174. Ogrenenie Roja po Vejah resneseniga.

Kefnei je Roja po Vejah restrefseniga Ogrebanie, vender mogozhnu. Dershy fe namerzh Shak ali Payn pod nar vezhi Kardelu ali Druhfba teh Zhebel, pod katire blishei, kar fe more, fe podtakne, de Zebele,¹²⁷ katire Temmé lubijo, *lame* noter poidejo: bi ne othele fame noter yti, saimejo *le* is Pofnemenzo, ali omedejo fe is Metlizo, de le Materniza je ogrenena vfe druge spuste fe sa Shemeniam.

175. S' Pelinam fe mesti, kir fo fe ufedle¹²⁸ s' mozhy, de nafaj ne Shilijo.

De fe pak tudi te okul *leteozhe* Zhebele v' Payn spravijo, perslony fe Payn k' Veje, ali poloshy na Stol, inu mesti, kir fo fe ble ufedle, de Zhebele na taistiga ne vlezhejo is Pelinovo Vodo fe s'mozhy ali Pelen na mesti poloshy, katiriga Grenkóta nym je superna. Nima fe letu posabyti po Navuku N. 141. Zhebele v' Shenzo¹²⁹ postaviti, ali sagerniti pred Sonzam, de ne bejgnejo.

¹²² Podstavni glagol je na drugih mestih v besedilu pogosteje zapisan s predpono v-, tako da bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *Vfedaniu*.

¹²³ Podstavni glagol je na drugih mestih v besedilu pogosteje zapisan s predpono v-, tako da bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *Vfedanie*.

¹²⁴ Podstavni glagol je na drugih mestih v besedilu pogosteje zapisan s predpono v-, tako da bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *vfedeniga*.

¹²⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

¹²⁶ Na drugih mestih v rokopisu je več pojavitve pridevnika, ki kažejo na zapis *vleden*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vledeniga*.

¹²⁷ Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

¹²⁸ Glagol je na drugih mestih v rokopisu pogosteje zapisan s predpono v-, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vfedle*.

¹²⁹ Več pojavitve samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Senza*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis v' *Senzo*.

169. Prazno delo je roje siliti, da bi se nizko usedli

Nekateri zato, da bi si olajšali ogrebanje, ne trpe okoli čebelnjaka ne visokega ne votlega drevja, ne plotov ne grmovja, kajti veliko je dela s spravljanjem rojev tako z enega kakor drugega. Drugi zasajajo nizke smreke, zatikajo veje, jih potresajo s čebelno smolo, s katero le-te zadelujejo špranje v panju, ali poškrope z medeno vodo, da bi se čebele raje usedle. Prazno je vse to in redko pomaga, čebele si ne puste predpisovati in se usedejo, kamor se jim ljubi, in večidel na drevje.

170. Različno usedanje na drevje

Roj se usede na drevje, usede se na nizko ali visoko, na tanko ali debelo vejo; skupaj v podobi grozda ali raztreseno po vejah in deblu, da ga lahko ali težko ali celo z nevarnostjo za življenje ogrenemo. Vsaka taka okoliščina zahteva, da jo posebej premislimo in čebelarja podučimo, da bo v vsakem primeru vedel, kako mora ravnati.

171. Ogrebanje roja, ki se je usedel nizko na tanke veje v podobi grozda

Kadar se usede roj nizko na tanko vejo v podobi grozda, je ogrebanje od vseh najlažje. Vejo varno in brez tresenja čebel odrežemo ali odžagamo in jo z rojem, ki na njej sedi, spustimo v pripravljeni panj, ga položimo na tla, tako da čebele same od sebe zlezejo v sprednji del, kajti ljubijo temo. Nato vzamemo vejo ven, panj zapremo in ga postavimo na letalno mesto.

172. Kadar veje, ki jo je škoda, ne odrežemo, kako naj ogrenemo

Če bi se komu zdelo škoda odrezati vejo, naj vzame pod št. 78 popisan sak ali prazen panj z zamašenim žrelom (kar velja pri vsakem ogrebanju in delanju pregnancev), odpre zadnjo končnico, trdno drži zadnji konec panja čim višje pod čebelni grozd, malo udari ali strese vejo, tako da padejo čebele noter, okoli leteče pa se pridružijo tem v panju.

173. Ogrebanje roja v podobi grozda, sedečega na debeli veji

Če se je roj usedel v podobi grozda na debelo vejo, ki je ne moremo odrezati in tudi ne stresti, sta potrebna dva človeka: eden, kakor je bilo malo prej povedano, drži pod grozd roja panj ali sak, drugi zleze na drevo in ometa čebele z zeleno vejo ali metlico z veje v panj. Če ravno katera odleti, bo ob šumenju večje družine sama priletela v panj.

174. Ogrebanje roja, raztresenega po vejah

Počasnejše je ogrebanje roja, raztresenega po vejah, vendar mogoče. Če namreč držimo sak ali panj kar najbližje pod največjo čebelno gručo ali družbo, bodo šle čebele, ki ljubijo temo, same vanj. Če bi ne hotele iti same, jih zajamemo s posnemalko ali ometemo z metlico. Če je le ogrenjena matica, se vse druge spuste s šumenjem za njo.

175. Mesto, kjer so se usedle, zmočimo z pelinovo vodo, da ne silijo nazaj

Da pa se tudi okoli letajoče čebele spravijo v panj, prislomim panj k veji ali ga položimo na stol in mesto, kjer so se bile usedle, zmočimo s pelinovo vodo ali pa nanj položimo pelin, katerega grenkota je čebelam zoprna, da ne silijo nazaj. Po nauku pod št. 141 ne smemo pozabiti postaviti čebele v senco ali pa jih zagrniti pred soncem, da ne uidejo.

176. Ogreneine Roja is vifsoziga Drevija.

Teshku Rounanie je is na vifsoku Drevije vfednim *Rojami*; sakaj k' tem fe ne pride bres Loitre, ali Plesania na Dervu, inu poterbujeto fe 2. Zhloveka, koker N. 173. je dopovedanu: je Roy na Kupu v' Podobe Groisda ta, katiri na Dervu plesa, udary ali strefse Vejo, na katiro Roj fe je vfedou; je pak resnefsen, Zhebele ali fe v' Payn ali Shak sajemajo, ali omedeijo po Navuku N. 174.

177. Kader bi Navarnost Shivlenia bila, kaj je sazheti?

Tegne zol Navarnost Shivlenia v' Ogreneniu biti, bulfhi je Roj koker Shivlenie sgubiti; vender tudi v' timu fe pomaga; touzhe ali trefse fe Veja, de Zhebele fo permorane dergam fe prefelity, inu de na pervu mesti fe supet ne vfedeto is Vodo fe pokropy; sakai na mokri Kraj Zhebele fe ne vfedeto: kropiti fe sna tudi v' sazhetku, kader Drevija fe sazgne perjemati, de taistu opusty.

XVI. Pogovor.

Od Ogrenenia Rojou is Luken inu Raunote.

178. Silnu veliku je zhebelniga Vfedenia okul postau.

Vfe okul postave Rojouniga Vfedania prevedit mogozhe ny; sakai vfedajo fe v' lukne inu Spranie Drevija: po Jamah inu na Travo te Semle: v' Respokne tega Skalouja: v' votle Sydove: v' Ploty, Ternie inu Germoje ... satorei tudi ny mogozhe v' v'fih pergodezhnih okul postavah eniga Zhebelarja podvuziti, koku v' sleherni fe ima sadershati. Naprei pernefsen le te vezhi, is katirih lestna Salfopnost v'fzhiga vishati ima v' Sadershaniu.

179. Ogrenenie Roja is votliga Drevija.

Ogrenimo en Roj v' Lukne inu Spranie eniga Dervefsa vfedem. Premifhilit je tukei ali Roy pod ali nad Lukno fedy: fedy sgorei, toku na Verh Lukne; *fedy* pak spodei na Dnu taiste fe sverta ali sdobe ena 2. Zolle velika Lukna, Zhebele od spodei gor kade fe v' ta sgorei dobru pervesan Payn, dokler Materniza is Zhebelam v' taistiga is Debla fe p'fely: potem pobere inu isreshe fe ven Satuje, aku je Roy kei dellou v' Deblu, de na taistu druge Roye ne potegnejo.

180. Ogrenenie is Jame, Skaluja inu Osydja.

Raunu to sastopiti je od ogrenania Rojou vfedemih v' pod Semelske Jame, Respokanu Skaluje inu votle Sydove, de stury fe v' taiste she ena Lukna sa Roje skusi Dem is Kotle vunkei pregnaty; kader by fe pak ne mogu Payn ali Shak sraun perstauti, sadosti je, de Zhebele fe iskade, Materniza naide, sapre, inu v' Payn postavi, Zhebele jo sdaizi obdufhe, inu sa nyo potegnejo. Vender fe ima Shenza¹³⁰ sturiti po Navuku N. 141.

181. Roye v' Zimpre vfedeni.

Redku, vender aku by fe pergodilu, de Roy v' Pohifhtvu med Strop, Pod, ali Gvel bi fe se spravou, od koder taistiga bres Shkode tega Zimpra ni mogozhe pregnati ne od sunei, ne od snotrei: e^{d} is taku vfedemim drusiga ni sazheti, koker de, kar bres velike Shkode fe more, prostar sa Prebivanie *le* ~~nu~~ niemu spretere: morebiti bode katiri Roy dau, inu toku usaj lete k' dobrim prifhli.

182. Ogrenenie is Germoja inu Ternia

Vezhkrat vfedeto fe Roje med Germoje inu Ternie, is katiriga taiste spraviti veliku della persadene. Treba je tukej spred inu sadei te stranske Veje prasne noter da Roja potrebiti, perstavi fe Payn da niega stikama, kade fe od druge strani Zhebele, inu drashijo is eno Veizo, Pelinam ali Koprivo fame fe odgrenejo; tulkain poprei kader viame fe Materniza inu s' eno Pofnemenzo¹³¹ Zhebele v' Payn denejo.

¹³⁰ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis Senza.

¹³¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Pofnemenzo* (*Pofnemenza*).

176. Ogrebanje roja z visokega drevja

Težko je ravnanje z na visoko drevje usedenimi roji, kajti do njih ne pridemo brez lestve ali plezanja na drevo, in potrebna sta dva človeka, kakor je povedano pod št. 173. Če je roj na kupu, v podobi grozda, tisti, ki spleza na drevo, udari po veji, na kateri roj sedi, ali jo strese; če pa je raztresen, zajamemo čebele v panj ali sak ali pa jih omedemo po navodilu pod št. 174.

177. Kadar bi bila nevarnost za življenje, kaj začeti

Če utegne biti pri ogrebanju celo nevarnost za življenje, je bolje zgubiti roj kakor pa življenje. Vendar moremo tudi temu odpomoči: tolčemo po veji ali jo tresemo, da so se čebele primorane preseliti drugam in da se na prvo mesto zopet ne usedejo, ga poškrpimo z vodo; kajti na moker kraj se čebele ne usedejo. Lahko tudi že na začetku, ko se začno čebele prijemat na drevo, škropimo zato, da to opuste.

XVI. pogovor

OGREBANJE ROJEV IZ LUKENJ IN Z RAVNINE

178. Zelo veliko je okoliščin, ki vplivajo na usedanja rojev

Vseh okoliščin, ki vplivajo na usedanja rojev, ni mogoče predvideti; kajti usedajo se v luknje in špranje dreves, po jamah in na travo, v skalne razpoke, v votle zidove, na plotove, v trnje in grmovje itd. Zatorej tudi ni mogoče čebelarja podučiti, kako naj se ravna v vseh okoliščinah, ki nastanejo. Navajamo le večje, iz katerih bo vsakega lastna razumnost naučila, kako naj ravna.

179. Ogrebanje roja iz votlega drevja

Ogrenimo roj, sedeč v drevesni luknji ali špranji! Premisliti je pri tem treba, ali sedi roj pod luknjo ali nad njo. Če sedi zgoraj, se na vrhu luknje, če sedi spodaj, pa na dnu luknje zvrta ali izdolbe dva palca velika odprtina. Čebele kadimo od spodaj navzgor v zgoraj dobro privezan panj, dokler se matica s čebelami vred ne preseli iz debla vanj, nato pobereмо in izrežemo satje, če je roj kaj delal v deblu, da to ne pritegne še drugih rojev.

180. Ogrebanje iz jame, skalovja in zidovja

Ravno tako je ravnati pri ogrebanju rojev, ki so se usedli v podzemeljske jame, razpokano skalovje in votle zidove. Vanje napravimo še eno luknjo, da spravimo roje z dimom iz kotla. Kadar pa bi ne mogli pristaviti panja ali saka, je dovolj, da čebele izkadimo, najdemo matico, jo zapremo in postavimo v panj. Čebele jo zdajci zavohajo in za njo potegnejo. Vendar je treba napraviti senco po navodilu pod št. 141.

181. Roji, ki so se usedli v ostrešje

Redko, vendar, če bi se prigodilo, da bi se roj spraval v ostrešje med strop, pod ali obok, iz katerega ga ni mogoče brez škode za ostrešje pregnati niti od zunaj niti od znotraj, ni mogoče s tako usedenim napraviti drugega kakor da mu, kar se da brez velike škode razširimo prostor za prebivanje. Morda bo dal kakšen roj in bodo vsaj le-ti v korist.

182. Ogrebanje iz grmovja ali trnja

Večkrat se usedejo roji med grmovje in trnje, kar nam prizadene veliko dela, preden jih spravimo ven. V tem primeru je treba spredaj in zadaj potrebiti stranske prazne veje tja do roja in postaviti tik do njega panj. Če pokadimo čebele od druge strani in jih dražimo z vejico, pelinom ali koprivo, se same ogrenejo toliko prej, kadar ujamemo matico in spravimo čebele v panj s posnemalko.

183. Ogrenenie is Plota.

Enaku fitnu Opravilu je is Ploty vŕedenim Rojam, katiri vŕe enaku, koker ti popreifhne fe ogrenejo, inu enim inu drugim po Navuku N. 141. danem Shenza¹³² stury; sakai is tim *kelhnei* inu samudnei je Dellu, v' Navarnosti stoje pobejgniti, per morane od Sonza, katiru yh mozhnu perpeka. V' te Vrozhini v' ftese Zhebelam, inu pred Bejgam yh obvaruje, katiri taiste mafnu vezhkrat pokropy.

184. Ogrenenie is Semle ali Trave.

Veter mozhni, nagli desh vezhkrat Maternizo na Semlo med Travo pobyte, ali tudi, fufebnu pervih Rojou, kir od velike Lese teh Jaiz obnuzane inu restergane Repetnize imajo, fama doli pade: lehku je to ogrenenie, k' Roju perstavi fe Payn, Zhebele fe pokade, naide fe Materniza, dene fe v' Payn, inu Roj je ogrenen. Samu merkat fe more, de Mraule Maternizo ne vuydo.

185. Kader je Desh, kaj je is Roja na Semli sturiti?

V' Deshje zhes ta na Semle v' Travo vŕeden Roj povese fe en prasni Payn, na katirim poloshenu je enu Dnu spred podloshenu, de fe Voda otteka, inu Verh ne kervy, Zhebele s' leshejo na kvishku: ali zhes Roj na fe dene en Pokrou, na katiriga ene Strane podloshy fe enu Pollenu, inu kader Desh preide, Roy po navade fe ogrenie inu spravy.

186. V' Deshje vŕelej fe Roje morejo sagerniti.

Previdnost ta sastopy fe od vŕiga ogrebania, kader kuli Desh ogrenenje sadershi, de fe sagerniti more ali is Vejam, bullhi she is Pertam, sakaj nagli Desh ali Ploha Zhebele is Drevija na Semlo, inu resnelse, tadej pridejo Mraule, Sabe inu Krote, taiste pokolejo inu posoblejo, de aku lih k' Shrezhy Maternizo ostane, Roj je silnu slab. Satorei nad Rojam sprestre fe en Pert, po katirim fe Vodo otteka.

187. Ogreneniam Rojam fe sdaizi prebilne Maternize polové.

Ogreneni koker hitru fo Roje, aku prebilne Maternize she poprei pobrane niŕo /: ne sastopim to od pervih Rojou, katiri le eno inu obhojeno Maternizo imajo famuzh od vŕe sorte Peuzou, katiri is vezh mladim neobhojenim royejo:/ Roj fe *sdaizi* na Pert strefse, Payn perstavi, Maternize yŕhejo, v' Goboushe saprejo, inu v' Payn ena od te druge odlozhene postavijo, koker she vezhkrat opominou fem.

188. Sakaj poloulene Maternize vŕe fe v' Payn postavijo

Vrshoh polovlenia, inu Devania vŕih Materniz v' Payn je ta, kir fe ne slozhy ena od te druge, katira je prava od vezh Dejla Zhebel isvolena, by fe Royu ta prava nepustila, taisto poterditi nezhe, samuz¹³³ is taisto ali uyde, ali yo umori, inu na Srojenja vudarjo; Denejo fe pak vŕe v' Payn, one taisto posnajo, inu poterdijo zhes Nozh.

189. Katira med vezh Maternizam je ta prava isvolena?

Zhes Nozh fe Zhebele fame med labo reslozhijo, vŕakatira k' fvoje Maternize potegne, taisto obfedejo, per katiri je vezh Zhebelstva, taista je ta prava isvolena, te druge fe odvŕamejo sa druge *Potrebe*, sdei ena, zhes nekatere¹³⁴ Vre ta druga inu *toku* dalei, de fe ne kolejo med labo, kader she vŕe kupei fe snaidejo,myrne inu krotke skashejo, spusty fe ta prava Materniza.

190. Kader ta prava Materniza fe Zhebelam da, Snaminie.

Sizer Snaminie te prave Maternize pogreŕhene je, kir poprei po vŕim Paynu inu tudi po spredni Konzhnize¹³⁵ nepokojne is Shemeniam fem ter kie fo tekale, inu taisto iskale, koker hitra ta v' Payn prosta ali saperta fe nym da, sdaizi is Glavam pruti nye fe obernejo, sadni shivot na kvifhku, od Vefselia s' Repetnizam trepezhejo, Tek ustavijo, tihe inu myrne postanejo.

¹³² Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Senza*.

¹³³ Na drugih mestih v besedilu prevladuje zapis *samuzh* – 'temveč'.

¹³⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

¹³⁵ Na drugih mestih prevladuje zapis *Konzhnize* (*Konzhniza* – 'panjska končnica').

183. Ogrebanje s plota

Enako sitno opravilo je z roji, ki se usedejo v plot in katere ogrenemo tako kakor prejšnje in tako enim kakor drugim po danem navodilu pod 141 napravimo senco, kajti s temi je delo počasnejše in zamudnejše, nevarno je tudi, da jih bo prisililo sonce, ki nanje močno pripeka, pobegniti. V tej vročini ustrezemo čebelam in jih obvarujemo pred begom, če jih večkrat močno poškrpimo.

184. Ogrebanje s tal ali trave

Močan veter, nagel dež večkrat pobije matico na tla, med travo, ali pa tudi (zlasti matice prvih rojev, ki imajo od obilne lege jajčec obrabljene in raztrgane perutnice) sama pade. To ogrebanje je lahko. K roju pristavimo panj, pokadimo čebele, najdeno matico denemo v panj, in roj je ogrenjen. Treba je samo paziti, da matice ne umore mravlje.

185. Kaj je storiti z rojem na tleh, kadar dežuje

Če dežuje, poveznemo čez na zemljo in v travo useden roj prazen panj, na katerega položimo dno, spredaj podloženo, da se voda odteka in strop ne krivi. Čebele zlezajo navzgor. Ali pa denemo čez roj pokrov, pod katerega podložimo na eni strani poleno, in ko dež preneha, roj kakor po navadi ogrenemo in spravimo.

186. V dežju je treba vselej roje zagrniti

Ta previdnost je potrebna pri vsakem ogrebanju, kadarkoli dež zadrži ogrebanje. Zagrniti jih je treba ali z vejami, še bolje pa je s prtom, kajti nagel dež ali ploha zbije čebele z drevja na zemljo in jih raznese. Tedaj pridejo mravlje, žabe in krastače, ki jih pokoljejo in pozobljejo, da je roj, če že matica ostane, zelo slab. Zatorej naj se nad rojem razprostre prt, po katerem se odteka voda.

187. Pri ogrenjenih rojih takoj polovimo odvečne matice

Kakor hitro so roji ogrenjeni, jih takoj stresemo, če nismo že poprej polovili odvečnih matic (ne mislim na to pri prvih rojih, ki imajo le eno in obhojeno matico, marveč na vse vrste pevcev, ki roje z več mladimi, neobhojenimi maticami) na prt, pristavimo panj, poiščemo matice, jih zapremo v matičnice in eno od druge ločeno postavimo v panj, kakor sem že večkrat opomnil.

188. Zakaj postavimo vse polovljene matice v panj

Vzrok, da polovimo in denemo v panj vse matice, je ta, da ne moremo ločiti med eno in drugo, katera je prava in katero je izvolil večji del družine. Če bi roju ne pustili prave, bi jo ne sprejel, temveč bi z njo ali ušel ali jo umoril in udaril na izrojenca. Če pa denemo vse v panj, spoznajo pravo, in jo čez noč vse čebele priznajo za svojo.

189. Katera izmed več matic je izvoljena za pravo

Čez noč se čebele same med seboj razdele, vsaka gre k svoji matici in jo obsedejo. Pri kateri je največ čebel, tista je izvoljena za pravo, druge odvezamo za druge potrebe, zdaj eno, čez nekaj ur drugo in tako naprej, da se čebele ne pokoljejo med sabo. Ko se vse znajdejo skupaj, mirne in krotke pokažejo, pravo matico spustimo.

190. Znamenje, da smo dali čebelam pravo matico

Znamenje pogrešitve prave matice je, če čebele nemirne in s šumenjem tekajo po vsem panju in tudi po prednji končnici sem ter tja in jo iščejo; kakor hitro pa jim damo v panj prosto ali zaprto, se takoj obrnejo proti njej z glavami, z zadnjim životkom kvišku, od veselja trepečejo s perutmi, prenehajo tekati in postanejo tihe in mirne.

XVII. Pogovor.

Od Rojou Ogrenenia pred Paynam.

191. Viſha Roje is Paynu v' Rojeniu v' Verſho ogreniti.

Sa tem velikem Teshavam, is katirim, koker v' 2. Sadnih Pogovorih sastpili fmo, od Ogrebanie je svesanu, inu sraven tudi Nevarnostem Rojouniga na Srojenja Vernenia, Uhajania inu Pomeſhania, od katirih v' popreſhnih 3. Pogorih pomenili fmo fe odvujeti, naſh od Radolske Gorenske¹³⁶ Strani rojen, inu v' Duneiskim Mestu perviga Zhebelaarstva Vuzhenik A. Janfeha snefhou je Viſho Roje v' Rojeniu is Payna v' Verſho loviti ali ogreniti.

192. Verſha sa Roje ogreniti.

Verſha ta sturjena je is zol redkiga Platna, koker je po Lejtu sa Muhe oddershat v' Podobe eniga Trahtarja Shivan v' Dougusti 3. V' Shirjave 1, ½ Vatlou per Shirfhi Plate, inu na te voske ½. katira fama je odperta. Na obadva Konza sunei *perfhity* je en is Ribije Obroz, med katirim sta she dva druga enaku delezh eden od drusiga resdeilen *perfhita*, te Verſho saksebi dershe, kader is *Matosham* fe na 3. Palze perveshejo de je napeta: per odpertem Konzu je Snora sa sadergvanie skusi potegnena.

193. Verſhe Nastaulanie.

Ob Zhaſu Rojenia napne fe is Palzam od sunei Verſha, kader roj is Paynu sazhne tezti, perstavi fe stikama ta odperti Konz na Payn, de obena Zhebela per Strane ne Vuyde: ta drugi Konz Verſhe raunu is Shrevenzo fe napet dershi, de is Shrevenze raunu v' ta shiroke Konz tezejo, inu na obenem Kraju niſo sadershane, tudi fe nesadenejo.

194. Verſhe prozh jemlenie.

Kader Roj v' v' Verſho fe je spravou, odusame fe taista, Snora na odpertem Konzu hitru fe sadergne, de Zhebele is Verſhe ne uhajajo; sakai one po Navade fvoje shume inu iſhejo v' Luft sleteti. Na to Verſha fe v' *Shenzo*¹³⁷ postavi, de fe Zhebele ohlade, zhes enu meihnu bodo *one* to med nym snaidezho Maternizo obdufhale, potihniſe, inu v' na Verh Shirokiga Verſhe Konza fe *ufedle*.¹³⁸

195. Nastaulania Verſhe Zhafſ.

Nastaviti fe pak ima Verſha k' Paynu na Rojenie popounuma perpraulenimu, ne poprei, ne kefneje, koker kader Roj is Paynu lih tezty sazhne; sakai fe pred perstavy, Zhebele bodo prestrafhene inu ne *rojile*¹³⁹: perstavi fe pak kefneje, veliku Lestva fe she sunei naide, katiru fo sguby po drugih Payneh, ali je poklanu, inu Roj slab: tegne tudi she Materniza sunei per Zhebelah biti, delu je sabston, inu Zhebele fe resnaſhajo.

196. Roja is Verſhe v' Payn Spraulanie.

Potihnejo enkrat Zhebele, nefhe fe Verſha Sadei tega sa Roj she perprauleniga Paynu, katiriga Konzhniza fe odpre, odveshe Verſha, ta odvesan volke Konz postavy fe v' Payn, de Zhebele v' niega fe spravijo: kader bi pak fame od febe v' Payn ne othele yti, ta shiroki Konz Verſhe fe usdigne, inu fe Zhebele v' Payn strefseio.

197. Nuzh Ogrebania v' Verſho.

Ogrebanie v' Verſho Zhebelaarja v' veliku Rezhyh preusigne. 1. [...] fe ni bati uhajania inu Vernenia tiga Roja. 2. [...] ne pogreſhena Maternizniga, ne she more leteti ali ne, ona je sajeta v' Verſhe, 3. [...] inu kader tudi v' Paynu bi ostala, Roju fe druga da 3. Roj is Lehkoto je ogrenen bre Plesania na Viſoku Drevie. 4. [...] fe is drugim Rojam smeshati nemore. 5. [...] gorusigenen je *Prepiranie* is Sofedmi savolo Vſedeina *Ptujem* Gruntu.

¹³⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Goreinske* (*Goreinska*).

¹³⁷ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Senza*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis v' *Senzo*.

¹³⁸ Glagol je na drugih mestih v rokopisu pogosteje zapisan s predpono v-, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vledle*.

¹³⁹ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile*.

XVII. pogovor

O OGREBANJU ROJA PRED PANJEM

191. Način, kako roječe roje ogrenemo v vršo

Kakor smo spoznali iz zadnjih dveh pogovorov, je ogrebanje povezano z velikimi težavami in zraven tega tudi z nevarnostmi, da se roj vrne v izrojenca. Da bi preprečili uhajanje in mešanje rojev, o čemer smo se pomenili v poprejšnjih treh pogovorih, je iznašel naš na radoveljski, gorenjski strani rojeni in v mestu Dunaju prvi čebelarški učenik A. Janša način, kako roje med rojenjem iz panja lovimo ali ogrenemo v vršo.

192. Vrša za ogrebanje rojev

Vrša je narejena iz zelo redkega platna, kakor je platno, ki zadržuje muhe, sešita v podobi lijaka, tri vatle v dolžino, v širino 1 1/2 vatla na širši strani in na ožji, kjer je odprta, 1/2 vatla. Na obeh konceh je prišit po en obroč iz ribje kosti, med tema pa sta prišita še dva, enako oddaljena drug od drugega, da drže vršo vsaksebi, da je napeta, kadar jo z motvozom privežemo na tri palice. Na odprtem koncu je skozi potegnjena vrvica za zadrževanje.

193. Nastavljanje vrše

V času rojenja napnemo vršo od zunaj s palicami. Kadar začne roj iti iz panja, pristavimo odprti konec stikoma na panj, da ne more uiti pri strani nobena čebela. Drugi konec vrše držimo napet vodoravno z žrelom, da gredo čebele skozi žrelo naravnost v široki konec vrše in da jih nič ne zadržuje in se ne zadevajo.

194. Odvzemanje vrše

Ko se je ves roj spravil v vršo, jo odvezamo, vrvico na odprtem koncu hitro zadrgnemo, da čebele ne uhajajo iz vrše; kajti le-te po svoji navadi šume in skušajo zleteti v zrak. Nato postavimo vršo v senco, da se čebele ohladi. V kratkem bodo med seboj zavohale matico, utihnile in se usedle na vrh širokega konca vrše.

195. Čas nastavljanja vrše

Nastaviti pa moramo vršo le k panju, popolnoma na rojenje pripravljenemu, ne prej ne kasneje kakor tedaj, kadar roj ravno začne iti iz panja; kajti, če jo postavimo prej, se bodo čebele prestrašile in ne bodo rojile; če jo pristavimo kasneje, se znajde že veliko čebel zunaj in se izgube po drugih panjih ali pa jih pokoljejo, in zato je roj slab. Utegne se zgoditi, da je zunaj pri čebelah že tudi matica, in delo je zastoj, čebele pa se porazgube.

196. Spravljanje roja iz vrše v panj

Ko čebele potihnejo, nesemo vršo za panj, ki smo ga pripravili za roj, in mu odpremo končnico, vršo odvezemo, odvezani ozki konec potisnemo v panj, da se čebele spravijo vanj. Kadar pa bi same od sebe ne hotele iti, vzdignemo široki konec vrše in stresemo čebele v panj.

197. Korist od ogrebanja v vršo

Ogrebanje v vršo obvaruje čebelarja marsičesa, prvič, ni se mu treba bati, da bi mu roj ušel ali se vrnil, drugič, niti izgube matice, ne glede na to, ali more zleteti ali ne, kajti zajeta je v vršo. In če bi tudi ostala v panju, dodamo roju drugo; tretjič, roj je ogrenjen z lahkoto, brez plezanja na visoko drevje; četrtič, ne more se pomešati z drugimi roji; petič, onemogočeno je prepiranje s sosedi zaradi tega, ker se je roj usedel na tujem gruntu.

198. Sodba od Verfhe

Mifel mojo, kaj jest od te nashiga Jansha Verfhe dershim, na dan dati, sdy fe meni, de ta Verfha ni nega Porod, sakai posnam po is niega Della inu ga dershim sa eniga Zhebelarja skufheniga inu Deshelna Goreniskiga,¹⁴⁰ v' katirim kraju nar vezh inu nar bulfhi Zhebele fe governajo ali opraulajo, inu niker nifsem¹⁴¹ te Verfhe naraimou; samuzh vidy fe meni eni Perstauk od eniga novin Lakomniga, katiri nega je popifsal. Ali body temu, koker ozhe.

199. Verfha Rojenje veliku vezh perdershi.

Maihne Nuzh is te Verfhe fy jest obetam; sakai zol thefhku inu redku *le* ustreshe ta Zhafs, v' katirim Zhebele k' Rojeniu ramnu fe sazheje odtergati. Inu defilih by fe perstregou, fodim, de Zhebele skusi Perstaulanie te Verfhe od Rojenja bodo prestrafhene inu sadershane; sakaj skufhu fim fe, de, kir le en maihni Oblak Sonze perkrije, ta Zhebele v' Sazhetku Roja perderfhi, inu od Tezenia prenehajo, kuliku vezh sadershati yh more Temmota te *Verfhe*.

200. Perstavik k' Verfhe.

Frajost k' Skufhaniu slehernimu pustim: jest tudi imam Verfho, katiro perstavit she nifem imou Perloshnost. Moje Verfhe perstavou fim jest na Verh obrozha per Shrokem konzu en Mathosh, is katirim taisto k' olhpizheni inu v' Semlo safajene Palzhe perveshem, de taisto ni potreba *dershati*: od tega voskiga Konza prozh shelle en Zhevel je ta prvi Obrozh, de, kader Payn gorusignem, Verfho pertifnem, inu spredni Konz Paynu sa 3. Perste noter v' *Verfho* pomaknem, inu savesem, Zhebele neuhajajo.

201. Potrebne Vrata ali Oknu is Saturenzo ali Sagrinalam.

Na spodni Plate tega Shirokiga Konza Verfhe nuzhne je tudi en Oknu ali Vrata, is eno lefseno Saturenzo na Smekuvanie, ali Platnenim sprednim Sagrinalam previdenu, de skusi taistiga, kader Zhebele fe v' Payn spuste, ven lashijo. Sagrinalu sna narejenu biti na satekvanie na dveh straneh, inu od sgorei 3. drotastih Shtang, katire v' Spufhaniu zhebelnimu fe ven potegnejo, inu Sagrinalu noter v' perstaulen Payn pade.

XVIII. Pogovor.

Od Pregnanih Rojou Sdajovitnosti.

202. Pregnanze dellati je na Krainskim she ena stara Rezh.

Pogovarjali fmo fe dofehmal od radovolnih Rojou, na Versto pridemo Govorjenja teh permoranih ali Pregnanzou skus zhlovefku Persadenie inu Pregnanstvu sturienih. Sadanie Pifsarje inu Zhebelarje te dershe sa eno od nyh v' sadneh Zhafseh snaideno Skriunost inu Zhudesh, jest pak sposnam, de pred 32. Lejtmi mojga Zhebelarstva fim taisto na Goreinim Krainskim nefhou koker eno staro she ven stepeno Rezh; kir vfe fe sramuje is takershnim Rojam Zhebelnak napouniti.

203. Mozhnem Paynem je dobru Roje vsetij.

Dobru je vidit, Narejanie Pregnanzou is mozhnih Paynou, kader Zhebele per dobre Pafhe inu Vremenu fame ne rojejo; sakai, katire ta Zhafs ne rojejo, ni miflit, de sa naprei by fe fame od febe na Roj napraule, temuzh podajo fe na Toshlivost v' Leteniu, sapuste Mladizhnu Sastaulanie, inu kir od Vrozhine skus Lestva Safapenie pogmirano v' Payne nym ni prebivat, od sunei safedajo, vilhijo koker en Shakel, fe hlade inu nizhefser dellajo.

¹⁴⁰ Glede na prevladujoč zapis na drugih mestih v rokopisu bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Goreinskiga*.

¹⁴¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifem*.

198. Sodba o vrši ²⁰

Če hočem spraviti na dan svojo misel o tem, kaj sodim o vrši našega Janše, se mi zdi, da ta vrša ni njegov otrok, kajti poznam ga iz njegovega dela in ga imam za skušenega čebelarja in deželna gorenjskega, kjer goje ali opravljajo največ čebel in najboljše. In nikjer nisem naletel na te vrše. Zdi se mi, da mu jo je pripisal nekdo, ki je lakomen novic. Pa naj bo, kakor hoče.

199. Vrša veliko bolj zadrži rojenje

Od vrše si obetam majhno korist, kajti zelo težko in redko se posreči ujeti tisti trenutek, ko se čebele ravno začno spuščati za roj. In četudi se posreči, sodim, da se čebele zaradi pristavljanja vrše prestrašijo in jih zadržimo v rojenju, kajti izkusil sem, da, če le majhen oblak prekrije sonce, že zadrži čebele v začetku roja in že prenehajo tekati, koliko bolj jih lahko zadrži temota vrše.

200. Pristavek k vrši

Prepuščam svobodo slehernemu, da vršo poskuša. Tudi jaz imam vršo, za katero še nisem imel priložnosti, da bi jo pristavil. Moji vrši sem na širokem koncu na vrh obroča pritrtil motvoz, s katerim jo privežem k ošpičeni, v zemljo zasajeni palici, da je ni potrebno držati. Prvi obroč je šele en čevl od ozkega konca, da, kadar panj vzdignem, pritisnem vršo in pomaknem spodnji konec panja za tri prste v vršo in jo zavežem, da čebele ne uhajajo.

201. Potrebna vrata ali okna z zaporico ali zagrinjalom

Na spodnji strani širokega konca vrše je koristno predvideti okno ali vrata z leseno premično zaporico ali pa s platnenim zagrinjalom, da čebele, ko jih stremo v panj, zlezejo skozi. Zagrinjalo je lahko narejeno tako, da ga zatakne na obeh straneh in zgoraj s tremi žičnimi paličicami, ki jih pri spuščanju čebel potegnemo ven in zagrinjalo pade v pristavljeni panj.

XVIII. pogovor

O KORISTNOSTI NAREJENIH ROJEV

202. Pregnance delati je na Kranjskem že stara navada ²¹

Doslej smo se pogovarjali o prostovoljnih rojih, na vrsto pride sedaj pogovor o prisiljenih rojih ali pregnancih, narejenih s človekovim prizadevanjem in pregonom. Sedanji pisarji in čebelarji imajo to za svojo, v zadnjih časih iznajdeno skrivnost in čudež; jaz pa vem, da sem pred 32 leti svojega čebelarjenja to našel na Gorenjskem kot staro, že zavržlo reč, kajti vsi se sramujejo polniti čebelnjak s takimi roji.

203. Močnim panjem je dobro vzeti roje

Dobro je narejanje pregnancev iz močnih panjev, kadar čebele ob dobri paši in vremenu same ne roje; ker o tistih, ki ta čas ne roje, ni misliti, da bi se za naprej same pripravile na roj, ampak začno leno letati, prenehajo rediti zalega, in ker se zaradi dihanja družine poviša vročina, ne morejo ostati v panju, posedajo zunaj, vise kakor vreča, se hlade in ne delajo nič.

²⁰ Odst. 198: se mi zdi, da je to dostavek nekega novic lakomnega: G. misli na bavarskega čebelarja in vnetega Janševega učenca Jožefa Pösla, ki v svoji knjigi *Gründlicher und vollständiger Unterricht für die Wald- als Gartenbienenzucht*, München 1784, 174 pripoveduje, baje po izpovedi samega Janše, kako je ta iznašel vršo. Glej še S. Mihelič, Anton Janša, slovenski čebelar, Ljubljana 1934, 91!

²¹ Odst. 202: Pregnance delati je na Kranjskem že stara navada: To trdi tudi Janša in pomeni, da so bili pregnanci na Kranjskem znani že dosti prej, kakor jih je začel delati Schirach; o tem gl. tudi L. Armbruster, *Alte und junge Krainer Vermehrungskünste*, Archiv f. Bienenkunde, letnik 14, zv. 2/3, 107-110.

204. Sakaj k' novem dellu skus to fe permorajo.

Taku zhebelnim Paynem fhlushi Roj usety; sakaj kir Dershina fe pomainsha, maine tudi fe fapijo, inu maine je Vrozhina, satu Zhebele supet v' Satuje potegnejo, is Sheila vezh Dellouzou fa perhodno Pafho napraviti, na sastaulanie novezh fe podado, urnu nohijio¹⁴² is Pafhe, inu kader fo she mozhnu saleshene, potem vezhkrat l. ali 2. Pernelsejo Peuza.

205. Kdaj je dobru inu Sylla Roje dellati?

Potrebnu tudi je Roje narejati taistimu, katirimo v' Sime inu Spomlad je veliku Rejezou pomerlu, malu pak je samovolnih Rojou prejeu; sakai Zhebele smiram kupvati, Mofhne prefeda, fe Kupvanie opusty, opuste she tudi s' Zhas sama Zhebele, kader malu je Rojou: Lejtu na Lejtu Shtivenie Rejezou fe s' Mainsha, Zhebelnak na sadne je en prasen Kosouz.

206. Dobru je Roj dellati sa Zhafs Zhakania persparati.

Enaku fhushi Roje dellati, kader med eniga Zhebelarja Paynem malu yh je na Roj perpraulu; sakai enimu Zhloveku smiram naprei na malu Rojou strezhti fe Muja ne plazha, fufebnu kir Zhakanie is Samudo tega Zhafsa dostikrat je en prasnu Upanie: satorei bulfhi je sgodei te zhebelne Rejeze resdeliti, koker ta k' drugim Opraukam potrebne Zhafs skus prasnu Zhakanie nepotrebnu sgubiti.

207. Pregnanzi fe po Perloshnosti inu Previdnosti Zhebelarja dellajo.

V' Dellaniu teh Rojou ta nar vzhi Zhebelarja Dobizhek v' tem stoy, de taiste lehku stury po fvoje Perloshnosti inu Previdnosti, kader fe niemu sdy inu luby, tega Zhafsa inu Roja Moister postane. Postavim: previdy v' kratkem dobro Pafho lete nekatere¹⁴³ Tedne skus Resdelenie naprei pride, de Pregnanz inu Srojenz bres velikiga snotreiniga Pokladania v' nastane Pafhe fe lehku sanofta.¹⁴⁴

208. Pregnanze dellati nafhe je navuzhilo Maternize valiti, inu v' taiste Pogrefhaniu Zhebelam pomagati.

Pregnanzam imamo sahvaliti, de skusi teh Dellanie navuzhili fmo fe v' Pomankaniu ali *Pogrefheniu* te Maternize skusi Nastaulanie zhebelne Sallege supet k' Maternize pomagati, ja taiste, kulikor fe enimu sluby, svalite inu s' redyti; kir sizer taki Paynovi bi mogli is nafho nar vezhi Skodo Konz useti, dokler obeden Payn bres Maternize dougu ne shivy.

209. Pregnanze dobru dellati, kir fe sgodei lehku sture.

Sgodnei Roje fo vfelej bulfhi koker keshni; sakai kulikain preden Roj pade, tulkain vezh Zhafsa inu Pafhe sadoby fe napouniti; Srojenz ramnu tudi popreje k' mozhy pride: satorei sgodni Roje vezhi Dejll fo poune da Jelsen. Leta Dobizhek je redek per samovlnih Rojev, katiri dougu safedajo preden Rojejo; skusi Pregnanze pak, katiri, kader fe katirimu luby, fe snajo sturiti, fe dafeshe.

210. Zveit Drevia po enih Millli narbulfhi Pregnanze dellati.

Zhafs pak Pregnanze narejati nar bulfhi okuli Zveita tiga *ladniga* Drevia, ali nekatere¹⁴⁵ Dny poprei po nekatirih Millli; sakai pervaruje inu perhrani fe Medena Klaja, kir te Mladizhi prezhei na dobro obilno na Zveitu Pafho pridejo, de Roj inu Srojenz na vezh Tednou dougu fe sanoftio.¹⁴⁶ obilnei Salego sastavio, Materniza pred obhody, inu Roj maine pobejgne.

211. Bulfhi je Pregnanze 14. Dny po Zvejtu dellati.

Navada moja je 14. Dny po Zveitu shellé Roje dellati, to je Konz velikiga Travèna, satu de ti Mozhni fame poprei Rojejo, ti slabi pak v' tem k' mozhy pridejo. Roje sazhnem dellati is tem nar M mozhneifhim, katiri fami nifo rojli¹⁴⁷ inu gredem is Dellam naprei da teh, katiri med frednem fo bulfhi: resdelim *namezh* Paynou Shtivenie na 3. Deile, enu Dellu fa samovolne Roje, inu Pregnanze ta drugi pustim sa Priklade, inu ta Tretje sa Pobulphanie.

¹⁴² Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

¹⁴³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

¹⁴⁴ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *sanofta*.

¹⁴⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

¹⁴⁶ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *sanoftio*.

¹⁴⁷ V rokopisu se pojavi tudi zapis *rojili*.

204. Zakaj s tem jih prisilimo k novemu delu

Tako čebelnemu panju je koristno vzeti roj, kajti, ker se družina zmanjša, tudi manj diha in je manj vroče. Zato čebele spet potegnejo satje z željo, da bi priredile več delavcev za prihodnjo pašo, se bolj lotijo zaleganja, urno nosijo s paše, in ko so močno zaležene, potem večkrat dado enega ali dva pevca.

205. Kdaj je dobro in sila delati roje

Roje narejati je potrebno tistemu, ki mu je pozimi in spomladi pomrlo dosti rejencev, malo pa je prostovoljnih rojev; kajti čebele vedno kupovati ni prav za mošnjo, če pa kupovanje opustimo, opustimo, če je malo rojev, sčasoma tudi čebele. Leto za letom se število plemenjakov manjša, čebelnjak pa je nazadnje prazen kozolec.

206. Dobro je delati roje, da prihranimo čas za čakanje

Prav tako velja delati roje, kadar se jih je med čebelarjevimi panji malo pripravilo na roj; kajti človeku se ne izplača trud, če mora neprestano paziti na nekaj rojev, zlasti, ker je čakanje z zamudo časa dostikrat prazno upanje. Zatorej je bolje čebelne rejence zgodaj razdeliti, kakor pa zaradi praznega čakanja po nepotrebnem izgubljati čas.

207. Pregnance dela čebelar ob priložnosti in po svojem preudarku

Pri narejanju rojev je največji čebelarjev dobiček ta, da jih lahko naredi ob priložnosti in po svojem preudarku, kadar se njemu zdi in ljubi, in je tako časa in roja gospodar. Recimo: če predvideva v kratkem dobro pašo, jih z razdelitvijo naredi nekaj tednov prej, da tako pregnanec in izrojenc lahko brez večjega pokladanja ob nastali paši nanosita.

208. Narejanje pregnancev nas je naučilo vzrejati matice, in kadar jih pogrešamo, pomagati čebelam

Pregnancem se moramo zahvaliti, da smo se z njihovim narejanjem naučili ob pomanjkanju ali pogrešitvi matic pomagati panjem do matice z dodajanjem čebelne zalege; da jih lahko vsak pusti izvaliti ali vzrediti, kolikor se mu ljubi, sicer pa bi morali brezmatični panji v našo največjo škodo pomreti, saj noben panj ne živi dolgo brez matice.

209. Pregnance je dobro delati, ker jih lahko naredimo zgodaj

Zgodnji roji so zmeraj boljši kakor kasni, kajti, kolikor prej je roj, toliko več časa in paše si pridobi za nabiranje; ravno tako tudi izrojenc prej pride k moči; zato so zgodnji roji večidel do jeseni polni. Ta korist je redka pri prostovoljnih rojih, če panji dolgo sede na roj, s pregnanci, ki jih napravimo, kadar se komu zljubi, pa jo dosežemo.

210. Ob cvetenju drevja je, kakor nekateri mislijo, najboljše delati pregnance

Najboljši čas za narejanje pregnancev je, kakor nekateri mislijo, ob cvetenju sadnega drevja ali nekatere dni poprej; kajti tako privarujemo in prihranimo medeno klajo, saj pridejo narejenci takoj na dobro in obilno pašo na cvetju, in tako roj kakor izrojenc več tednov dolgo nosita, zastavita obilnejšo zalego, matica se prej obhodi in roj redko pobezne.

211. Bolje je delati pregnance 14 dni po cvetenju

Moja navada je delati roje šele 14 dni po cvetenju, to je konec velikega travna, zato da močni panji poprej sami roje, slabši pa medtem pridejo k moči. Roje začnem delati iz najmočnejših, ki sami niso rojili, in nadaljujem z delom pri teh, ki so med srednjimi boljši. Število panjev namreč razdelim na tri skupine. Prve pustim za prostovoljne roje in pregnance, druge pustim za priklade, tretje pa, da se okrepe.

XIX. Pogovor.

Od Pregnanzou Shkodlivosti.

212. Pregnanzi shkodlivi vezh Deil savolo Zhebelaria Neumnosti.

Koker dobru eni dershe Dellanie teh Pregnanzou, toku shkodlivu fe to drugi vidi inu, sposnam, je tudi ne le famu na febi, famuzh tudi inu vezh Deil is Zhebelarja Neumnosti, inu Nesmafnosti; kir taiste Roje della ali is Paynou, is katirih by ne imou dellati, ali, aku lih is pravih Roje della, sdei preobilnu, sdei premalu Zhebel Srojenzu odusame.

213. Pregnanzi vezh Klaje poterbujejo koker samovolni.

Samu na febi shkodlivi fo Pregnanzi savolo obilniga Klaje Savushitka; sakai, kir permorene Roje dougu ne posabijo fvojo popreifhno Drushbo, fufebnu katiri bres popreifhe Maternize fo sturieni, taisto nekatire Dny pogrefhajo inu ne dellajo, ter v' Paynu le fhemé, veliku vezh Klaje Medene poterbujejo, koker ti samovolni, katiri toku nerojejo, kader s' Medam sa naprei nifo prevedieni.

214. Sufebnu kader dougu Desheuje ustane, ali Pafha smanka.

Ustane zhes to she dougu Deshevie, ali sGINE popreifhna Pafha, aku po Navuku N. 54. v' enim inu drugem Sgodku tudi samovolnim Rojam potrebnu je noter ukkladati, kulikain vezh inu obilnifhi klasty fe more perfylenim Roju inu Srojenzu, katiri vezhkrat nimajo ene Kaple Medu v' febi. Ne stury fe to Roj je v' Nevarnosti Bejga, ali vfele fe v' en Vogal, ne della, Dan na Dan slaby, ramnu toku gody fe Srojenzam, eden ali drugi Maternizo ne sastave, inu sadenz obedva Konz usameta.

215. Is Slabih Paynou fe Pregnanzi ne dellajo

Is slabih Paynou, katiri nar maine 2. Dejla nifo sadelani, inu taku malu Dershine imajo, de komei Satuje perkrijejo, fe famu sastopy, ne kashe Roje dellati; szer savolo Pomankania potrebne Dershine ali Dellouzou eden inu drugi ofslabe, inu k' nezh pridejo, kir usai Srojenz, kader by biu zeil ostou, inu ne biu resdeilen, bi biu k' Mozhi perfhau, inu dobro Priklado napouniu.

216. Mozhne zhebelne Payni fentuati inu drashiti je Shkoda.

Mozhne zhebelne Payni pak resdeliti, kir Zhebele she is lestniga Nagnenia morebiti rojle¹⁴⁸ bodo, fe vidi en savershen inu sapraulenu Deltu; sakai, koker N. 213. je rezhenu, resdelene Zhebele dougu Zhafsa fo le *salostne*, toshlive inu nepokojne v' tim od vfiga Della prenehajo, kir famovolni she pervi Dan is Vefseliam dellajo, ne preterganu Lethe, mozhnu fe gmirajo, inu dobri Paynovi postanejo, vidijo fe en delu od vezh.

217. Perfylen svalene Maternize fo nerodovitne.

Ozhejo tudi eni Zhebelarje, de permoranu svalene Maternize fo zherneje, kraifhi, nerodovitnifhi, Jallove, inu vezhkrat na mesti zhebelne salege eno drugo veliku mainfhi Sorto Trotou sastaulajo. Kulikur maine pak Materniza je rodovitna, tuliker slabeifhi je Payn je na Dershine, kulikur slabeifhi je na Dershine, tulikain toshliufhi je k' Deltu, inu kulikain toshliufhi je, tulkain pred fe ga Nauratenze lothijo, ~~inu~~ maine se brany, ter Konz usame.

218. Reslozhka Urshoh dergi fhlishali bodemo.

Mozhnu veshe to Govorjenie inu v' Dianiu sleherniga prestrahiti by imelu od Dellania teh Pregnainouza, kader tiga Urshoh by bilu to pregainanie, ali mi katiri od N. 254. fhlishali bodemo Urshoh Podobe Maternizniga Reslozhzka, Pregnainouzou ne moremo krive dellati, de taiste fo mainfhi inu zherneifhi, koker per samovolnih Rojeh, temuzh to od dergot pride, inu takershne Podobe ali Postave Maternize fim tudi per *samolnih* sneshou, katire v' Gnesdu fo bile sastaulene.

¹⁴⁸ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile*.

XIX. pogovor

O ŠKODLJIVOSTI PREGNANCEV

212. Pregnanci so škodljivi večidel zavoljo čebelarjeve neumnosti

Kakor imajo eni narejanje pregnancev za dobro, tako se drugim zdi to škodljivo in, priznam, da je škodljivo ne le samo po sebi, ampak tudi in večidel po čebelarjevi neumnosti in nezmožnosti, ker dela te roje iz panjev, iz katerih bi jih ne smel delati, ali, če jih dela iz pravih panjev, odvzame vzrojencu ali preveč čebel ali pa premalo.

213. Pregnanci potrebujejo več klaje kakor prostovoljni roji

Sami po sebi so pregnanci škodljivi zato, ker pojedjo obilo klaje; kajti prisiljeni roji dolgo ne pozabijo svoje poprejšnje družbe, zlasti tisti, ki jih napravimo brez poprejšnje matice. Pogrešajo jo nekaj dni in ne delajo ter v panju le šume in porabijo veliko več medene klaje kakor samovoljni, ki tako ne roje, kadar niso vnaprej oskrbljeni z medom.

214. Zlasti, kadar traja dolgo deževje ali zmanjka paše

Če traja poleg tega še dolgo deževje ali zmanjka poprejšnje paše, in če je po navodilu pod št. 54 v enem in drugem primeru potrebno tudi samovoljnim rojem pokladati, koliko več in obilneje je potrebno dajati prisiljenemu roju in izrojencu, ki večkrat nimata niti kaplje medu. Če tega ne storimo, je nevarnost, da roj pobegne ali se usede v kot panja, ne dela in dan za dnem slabi. In ravno tako se godi izrojencem, eden ali drugi ne zastavi matice, in nazadnje oba pogineta.

215. Iz slabih panjev ne delamo pregnancev

Iz slabih panjev, ki nimajo najmanj do dveh delov zadelan panj in imajo tako malo družine, da komaj pokriva satje, se samo po sebi razume, ne kaže delati rojev, sicer zaradi pomanjkanja potrebne družine ali delavcev eden in drugi oslabi in pride na nič, tako bi bil pa vsaj zrojenc, če bi bil ostal cel in bi ga ne bili razdelili, prišel k moči in dobro napolnil priklado.

216. Škoda je močne čebelne panje uničevati in dražiti

Deliti močne čebelje panje, katerih čebele bi morebiti rojile iz lastnega nagnjenja, pa se mi zdi stran vrženo in zapravljeno delo, ker, kakor je rečeno pod št. 213, so razdeljene čebele dolgo časa žalostne, lene, nemirne in ob tem prenehajo z vsakim delom, medtem ko samovoljni roji delajo z veseljem že od prvega dne, neprestano lete na pašo, se močno množe in postanejo dobri panji. Zato se mi zdi to delo odveč.

217. Prisiljeno izvaljene matice so nerodovitne

Nekateri čebelarji tudi trdijo, da so prisiljeno izvaljene matice bolj črne, krajše, manj rodovitne, jalove in da večkrat namesto čebelne zalege zastavljajo neko drugo, veliko manjšo vrsto trotov. Kolikor manj pa je matica rodovitna, toliko slabša je v panju družina, kolikor slabša je družina, toliko bolj len je za delo, in kolikor bolj je len, toliko prej se ga lotijo roparice, manj se brani in pogine.

218. O vzroku razločka bomo drugje slišali

To govorjenje bi moglo v resnici slehernega prestrašiti pri narejanju pregnancev, ko bi bilo tega vzrok preganjanje. Toda mi, ki bomo pod št. 254 zvedeli za vzrok različne podobe matice, ne moremo delati krive pregnance, da so njih matice manjše, bolj črne kakor pri samovoljnih rojih, kajti to je od drugod, in tudi pri samovoljnih rojih sem našel take podobe ali postave tiste matice, ki so bile zastavljene v gnezdu.

219. Nerodovitnost Maternize ne pride od Pregainania Rojou.

De pak permoranu svalene Maternize fo Jallove, ne rodovitne, inu te male druge Sorte Trote sastaulajo, poterdit is leshtne skushne od N. [...] ne morem: Jallove, katire is Trotmi ne obhodjo nefhou fim ne le per permoranih, temuzh tudi samovolnih Rojeh; ne pak Jallove Maternize, temuzh Zhebele Trote nasnane Sorte sastulajo, previshani bodemo od N. [...] ja per samovolnih Peuzih nefhou fim lepe, velike, ermene Maternize, katire vender Jallove inu nerodovitne fo bile.

220. Urthel inu Sodba zhes Pregnanzou Nuzh inu Shkodo.

Staknem jest sdai to inu popreihne Govorjenje, Pregnanze ali persylenu sturjene Roje, ne vejm, hvaliu by ali savergou, kir sleherni fe premifhluje eniga Pregnanza kupiti, inu Predojouzhi taiste sa famovolne na kup postaulajo. Sposnam pak tudi, de veliku Pregnanzou pred samovolnim bullfhi fim imou, *delilih* ene koker te druge v' enake Streshbe fim dershou. Sredniga med dvema Potam fe dershim, inu rezhem

221. Dellajo fe vezh Deil is Potrebe v' Pomankaniu samovolnih Rojou.

Pregnanzi v' pravem Zhafsu inu v' spodobne myre sturieni fo taku dobre, koker samovolni, inu nifo saurezhti: dellati pak taiste bres vfiga Premifelka, inu Reslozhka med mozhnim inu slabim Paynem je ena Nespamet. Eni modri Zhebelar ne gleda tulkain na Shtivenie obilnu Paynou, inu taistih gmiranie, koker na nyh Mozh inu dobruto; sakai Zhebele ne savolo Shtivenia, temuzh sa Dobizhik tega Medu fe rede; satorei, koker N. 211. fim govourou, gleda per enim Shtivilu ostati inu le v' Pomankaniu samovolnih Rojou Pregnanze della.

XX. Pogovor.

Od Premiflenia Rezhy v' Dellaniu Rojou potrebnih.

222. Tri Rezhy v' Dellaniu Roju premifliti potrebne.

Katiri Roj dellati mipli 3. Rezhy ima preudarit 1. [...] koku fe Roj is Srojenja v' drugi Payn preshene? 2. [...] koku fe Roj v' Paynu pervaruje, de na Srojenja fe nevernie, ali ne pobejgne? 3. [...] koku fe tim Paynu, katiri bres Maternize ostane, supet k' Maternize pomaga? Od eniga inu drusiga fe je treba pomeniti inu to nar bullfhi svoliti.

223. Koku fe Roj is Srojenja v' drugi Payn preshene?

Roj is Srojenja v' drugi Payn fe preshene ali skusi Sajemlene teh Zhebel, kader ali spredei od sunei, ali sadei od snotrei na Kupu fo *ufedene*¹⁴⁹ is lefseno Shlizo ali *Polnemenzo* sajemlejo fe inu v' drugi Payn strefsajo: ali skus Pokladanie Dna na preverneniga Srojenja, inu Ometanie zhebelnu v' prasni Payn: ali skus Prekajenie is eniga v' drusiga: ali skus Priklade, od katirih she N. 61. je govourjenu, inu dalei govourjenu bode od N. [...]

224. Kadenie inu Terkanie Zhebelam shkodje.

Kadenia inu mozhnu Terkania, kar nar vezh mogozhe je, fe je v' zhebelnimu Pregainaniu is eniga Paynu v' drusiga sdershati; sakai enu inu drugu Zhebelam shkodje. Terkanie Zhebele ferdite stury, de rade pikajo, inu tudi od Terkania Satuje fe radu terga inu lomy. Dem je Mladizam supern inu sastaulene Zhervizhe sadufhi. Satorei is enim ali drugim zhes potrebo fe nym nima Syla dellati.

¹⁴⁹ Glede na prevladujoč zapis na drugih mestih v rokopisu bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *vfedene*.

219. Nerodovitnost matice ni posledica narejanja pregnancev ²²

Da so prisiljeno izvaljene matice jalove, nerodovitne in da zastavljajo male, druge vrste trotov, iz lastne skušnje ne moremo potrditi. Jalove, ki se s troti ne obhodijo, sem našel ne le pri prisiljenih, temveč tudi pri samovoljnih rojih jalove matice pa ne, le čebele zalegajo trote neznane vrste. O tem se bomo prepričali pod št. 414. Da, pri samovoljnih pevcih sem našel lepe, velike, rumene matice, ki so pa vendar bile jalove in nerodovitne.

220. Sklep in sodba o koristnosti in škodi pregnancev

Če sklenem sedaj to in poprejšnje govorjenje, ne vem, ali bi hvalil ali zavračal pregnance ali prisiljeno napravljene roje, ker vsak premišlja, ali bi kupil pregnanca, in prodajalci le-te prodajajo za samovoljne. Priznam pa tudi, da sem imel veliko pregnancev boljših od samovoljnih rojev, čeprav sem enim kakor drugim enako stregel. Med dvema potoma se držim srednjega.

221. Delamo jih večidel iz potrebe pri pomanjkanju samovoljnih rojev

Pregnanci, narejeni o pravem času in s spodobno mero, so tako dobri kakor samovoljni, in jih ni zametavati. Delati pa jih je brez vsakega premisleka in razločka med močnim in slabim panjem nespametno. Pameten čebelar ne gleda toliko na veliko število panjev in njih množitev kakor na njih moč in dobroto, kajti čebel ne redimo zaradi števila, temveč zaradi dobička od medu. Torej, kakor je povedano pod št. 211, velja ostati pri nekem številu in le ob pomanjkanju samovoljnih rojev delati pregnance.

XX. pogovor

PREMIŠLJANJE O REČEH, POTREBNIH PRI NAREJANJU ROJEV

222. Pri narejanju rojev je potrebno pomisliti na tri reči

Kdor misli delati roje, mora preudariti tri reči: prvič, kako se roj prežene iz izrojenca v drug panj; drugič, kako se roj v panju obdrži, da se ne vrne v izrojenca ali ne pobegne; in tretjič, kako panju, ki ostane brez matice, pomagamo priti do matice. O enem kakor drugem se je treba pomeniti in izbrati najboljše.

223. Kako preženemo roj iz starca v drug panj

Roj iz starca preženemo v drug panj tako, da zajemljemo čebele, kadar sede spredaj in zunaj ali zadaj in znotraj na kupu, z leseno žlico ali posnemalko in jih stresamo v drug panj, ali pa tako, da odvezujemo dno prevrnjenemu starcu in ometamo čebele v prazen panj, ali pa prekadimo čebele iz enega v drugega ali v priklade, o katerih smo že govorili pod št. 61 in bomo še pod št. 297.

224. Kajenje in trkanje škoduje čebelam

Kajenja in močnega trkanja se je pri čebeljem preganjanju iz enega panja v drugega kar je največ mogoče vzdržati, kajti eno in drugo škoduje čebelam. Trkanje napravi čebele srdite, da rade pikajo, in od trkanja se tudi satovje rado trga in lomi. Dim je mladnicam zopr in zaduši zastavljene žerke. Zatorej jim ne smemo ne z enim ne z drugim delati sile.

²² Odst. 219: matice pa ne, temveč le čebele zalegajo trote: To zmotno mnenje dokazuje G. celo s poskusi (gI. odst. 405-414), čeprav je lahko v par. 64. Janševe Razprave o rojenju čebel pod št. 2 jasno prebral, da čebele le v posebnem primeru (izguba matice, ko si nove ne morejo spodrediti) ležejo trote. Odst. 239: da zastavijo matice, kadar se jim zljubi; tudi pozimi: Te G. trditve ne smemo jemati dobesedno; hoče le povedati, da lahko vzrejamo matice, če je le v panju mlada čebelja zalega. Seveda pa je drugo vprašanje, ali uspemo ob vsakem času.

225. Pregnanze od vernenia inu Bejga sadershati.

Roj od Vernenia na Srojenza, kader puflednimu Materniza je pufhena, ali kader je useta od Bejga fe pervaruje, kader 3. ali 4. Dny v' temmne hladan Kraj samafhen fe shrany; sakai v' tem posabijo Zhebele popreifhnu Letenie, sastavijo na Maternizo inu ne nasai, ne dalei potegniti ne miflijo, fufebnu aku fe nym vloshiu je en lep beu Medeni Sat.

226. Sapertimu Pregnanzu je treba Dufhik pustiti.

V' temmé shranenim, defilih sapertimu Paynu fe Zhebelam more Dufhik pustiti, de nagmirane Vrozhine skus zhebelnu Shemenie inu Tekanie fe ne udufhe. Satorei ne le *lamu* to kofsitarjou Kolesze N. 16. popifsanu na stran B. fe oberne, ampak tudi na Verhu Paynu N. 12. odprejo fe Saturenze, inu zhes taiste prebyti kofsitar na vezh Luken poloshi.

227. She bulfhi je Payn preneshti ¼ Ure hoda delezh.

Namesti sapirania v' Temme bulfhi je is med Pregnanzam inu Srojenzam tega, katiri je bres Maternize ostau, ali druga nemu je dana preneshti na en drugi od Zhebelnaka ¼ ure hodá odlozhen Kraj, v' katirimu odmafhen fe perstavi, de ta nova, morebiti she neobhojena Materniza obhody: toku Zhebele Pota nasai ne naidejo, inu Materniza, kir Payn je od drugih odlozhen, v' Pourazhvanii is Obhojenia ne saide v' drugi Payn.

228. Zhebele saperte dershati je shkodlivu

Zhebele saperte dershati je shkodlivu; sakai saperte ne le vezh Klaje poterbujajo, koker Letezhe, katire sunei Pafho naidejo, inu sraun she Satuje gerdo podelajo; ampak tudi od Shemenia, Vrozhine inu Shelia tiga Letenia vezhkrat fe sadufhe, ali popokajo, ali sbole, de kader fe spuste is Paynu, na Semlo padajo, koker Kobilze skakajo, inu Konz usamejo.

229. Prenafhania ni treba, kader sa Roy fe usamejo sgol Mladize.

Ozhe pak katiri tudi to Prenafhanie persparat, ta ima sgol Mladize useti; sakai, kir one fe nifo spreletele, ne posnajo ne Payn, ne Pot v' taistiga fe verniti. Mladizhe¹⁵⁰ vezh Dejl sadei Paynu zhes Satuje v' Kupu fede, fo pepeunate Farbe inu myrnifhi koker druge Zhebele, taiste fe lehku is Shlizo ali Pofnemenzo saimejo inu v' ta perpraulen Payn sa Roj strefsejo.

230. Pregnanzu ali Srojenzu koku fe k' Maternize pomaga.

Pregnanzu ali Srojenzu, timu katiri bres Maternize je ostau, k' taisti fe pomaga, kader ali ena per Peuzih N. 130. 187. vujeta; ali v' drugim na Roj perpraulenimu sastaulena N. 131. fe sreshe: ali en fat is sastaulem zhebelnim Zhervizem N. [...] v' Payn postavi: ali po Navuku N. 132. fe Paynovi na krishem preshenejo, de fe Zhebele is naidene Salege taisto sastavijo, svale, inu obhody.

231. Kdaj fe Pregnanzu k' Maternize pomaga?

Sastopi fe to Pomaganie od taistih Rojou, h' katirim v' Pregainaniu fe ni *diala* Materniza, temuzh v' Srojenzu popustila; sakaj kader Materniza is Pregnanzam grede, ta Zhafs on druge Maternize ne poterbuje, inu kader tudi by fe nemu ena druga dala, taisto bode vujedeu: fe nemu pak Salega Zhervizhou ustavi, Maternize is taiste ne bo sastavou, ampak Zhebele svaliu.

232. Kdaj fe Srojenzu k' Maternize pomaga.

Srojenz pak tudi druge Maternize ali Salege ustavlania ne poterbuje; sakaj je nemu Materniza *pufhena*, jo she toku ima: je oduseta, taisto fi bo sredeu is te v' Paynu snaidene zhebelne Salege. Sunei katiri radovolnu by nemu Maternizo obhojeno dati otheu, de pred k' Mozhi pride: ta Zhafs pak je bulfhi Srojenzu to popreifhno pustiti, inu Pregnanzu novo dati, katiri taisto tudi raifhi gorusame.

¹⁵⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'mlada čebela'). Obravnavani samostalnik sicer v rokopisu pogosteje označuje pomen 'čebela pred izleženjem'.

225. Pregnance zadržati pred vračanjem in begom

Roj obvarujemo pred vrnitvijo v izrojenco ali pred begom, kadar pustimo matico izrojencu ali kadar mu jo vzamemo, če ga tri ali štiri dni zamašenega shranimo v temnem, hladnem prostoru, kajti medtem čebele pozabijo na poprejšnji let, zastavijo za matico in ne mislijo pobegniti ne nazaj ne dalje, posebno, če smo jim vložili lep, bel meden sat.

226. Zaprtemu pregnancu je potrebno pustiti dušek

V temi shranjenemu, čeprav zaprtemu panju, moramo pustiti dušek, da se čebele od povečane vročine zaradi šumenja in tekanja ne zaduše. Zatorej ne obrnemo le kositrnega kolesca, popisanega pod št. 16, na stran B, ampak tudi na stropu panja (št. 12) odpremo zaporice in čeznje položimo na več mestih preluknjan kositer.

227. Še bolje je prenesti panj četrť ure daleč

Namesto zapiranja v temnem je boljše od pregnanca ali izrojenco prenesti tega, ki je ostal brez matice ali pa mu je bila dodana druga, na določen kraj, od čebelnjaka četrť ure hoda, kjer ga odmašimo, da se nova, morebiti še neobhojena matica spraši. Tako čebele ne najdejo pota nazaj in matica, ker je panj ločen od drugih, pri vračanju s prahe ne zaide v drug panj.

228. Čebele je škodljivo imeti zaprte

Čebele imeti zaprte je škodljivo, kajti zaprte potrebujejo ne le več klaje kakor letajoče, ki najdejo pašo zunaj, ampak poleg tega še satje grdo podelajo in se od šumenja, vročine in želja po letenju dostikrat zaduše, popokajo ali zbole, da padajo, kadar jih spustimo, na zemljo, skačejo kakor kobilice in pomro.

229. Prenašati jih ni treba, kadar vzamemo za roj samo mladice

Če si hoče kdo prihraniti tudi to prenašanje, mora vzeti za pregnanca samo mladice, kajti, ker se še niso spretelete, ne poznajo ne panja ne poti, da bi se vrnile vanj. Mladice sede večidel zadaj v panju na kupu čez satovje, so pepelnate barve, mirnejše kakor druge čebele, in jih lahko z žlico ali posnemalko zajamemo in stresemo v panj, pripravljen za roj.

230. Kako pomagamo pregnancu ali izrojencu do matice

Pregnancu ali izrojencu, ki je ostal brez matice, pomagamo do matice z ujeto pri pevcih (št. 130, 187) ali tako, da izrežemo v drugem, na roj pripravljenem, zaleženo matico ali da postavimo v panj sat z zastavljenimi žerkami (št. 249) ali pa po navodilu pod št. 132 panje križem preženemo, da čebele iz najdene zalege zastavijo matico, jo zvale in da se potem obhodi.

231. Kdaj pregnancu pomagamo do matice

Ta pomoč je potrebna pri tistih rojih, ki jim pri pregonu nismo dali matice, temveč smo jo pustili izrojencu, kajti, kadar gre matica s pregnancem, tedaj ta ne potrebuje druge matice, in četudi bi mu dali drugo, bi jo umoril. Če pa mu vstavimo zalego z žerkami, tudi ne bo iz nje zastavil matice, ampak bo izvalil čebele.

232. Kdaj izrojencu pomagamo do matice

Izrojenc pa tudi ne potrebuje druge matice ali vstavljanja zalege, ker, če mu pustimo matico, jo že tako ima, če pa mu jo odvzamemo, si jo bo vzredil iz v panju najdene čebelne zalege. Razen tega pa je boljše, da tisti, ki bi hotel dati izrojencu obhojeno matico zato, da bi prej prišel k moči, pusti izrojencu poprejšnjo in da pregnancu novo, ki jo bo raje sprejel.

233. Katira Visha k' Maternizi pomagati, je bulfhi?

Sheily katiri vedit, katira is teh N. 230. naprei pernefsenih Vish, je bulfhi? Odgovorim, de, katiri perprauleno ima obhrojeno Maternizo, taista je narbulfhi; sakaj to raiłhi gor usame, inu poprei sastaula. V' Pomankaniu te fe da neobhrojena inu v' Pomankaniu neobhrojene, is drusiga Paynu sresana: inu v' Pomankaniu sresane, de vstavi Salega zhebelna, ali fe na krifhem preshenejo.

XXI. Pogovor.

Od Valenia inu Reje Maternizne samovolne.

234. Govorjenja Versta.

Govorili fmo malu poprei od Vishe Pregnanzu ali Srojenzu inu tudi Rojenzam v' Pogrefheniu Maternize k' taisti pomagati, inu de Roje ali Pregnanze delati N. 208. nafh je nauzhilu Maternize valiti, srediti, inu fa ufe potrebe per praulene hraniti. Sheilmo fe tudi nauzhiti, kaku fe Maternizhe¹⁵¹ na rejajo inu hranijo sa potrebo? Od hranenia bode ta sa prihodni Pogovor: tukej pomenimo fe od svalenia maternizhniga, kader Zhebele na to samovolnu fe podado.

235. Zhebelna nar vezhi skerb v' Pogrefheniu Maternizmu¹⁵² k' taisti priti.

Koker Dusha Truplu per Shivleniu dershi, toku tudi zhebelne Dershine Shivlenie je ta Materniza: ima to ta Payn, vfe je shivu, vfe je velsejliu, vfe je pridnu; pogrefhi se ta, vfa Dershina je toshliva, salostna, inu v' kratkim Konz usame. Satorei nar vezh zhebelna Skerb je sa Maternizo, pogrefhe taisto, vfo fe persadenejo Mujo k' taisti priti.

236. Zhebele Maternize bres Potrebe nesastaulajo.

Bres Urshoha inu Potrebe Zhebele nikoli Maternizo ne sastavijo, temuzh kader ali na Rojenie N. 35. 97. sastavijo, ali kader fvojo pogreshe, ali taista nym vushez ny. Zhebele tedei k' Materniznimu Sastaulaniu permorat je lehku, de fe nym le ta stara odusame, ali one od taiste lozhijo, inu pravo salego sa Sastaulanie imajo: sdaizi kir to staro pogrefhe, na Sastaulanie mlade fe podado.

237. Salega potrebna sa Sastaulanie.

Zhe Salega k' Materniznimu Sastaulaniu potrebna fo 3 Dny sate zhebelne Zhervizhe, katiri v' Dne zhebelnih Pilkerzhou v' Podobi eniga Serpa svite leshe inu fo taku maihne postave, de is ozhmi komei od strane fe sagledajo, fo tedej toku maihni, de Glava inu Rep fe ne tefhe ukupei. Od te v' Gnesdu ali dergi naidene Salege fe sreshe en 3. Zolle Vifsok inu 4. Shirok Kofsez Satu, inu fe Zhebelam ustavi, de Maternizo sastaujo, taisto v' kratkem svale N. 244.

238. Salega fe Paynem ne ustaula, katiri fami taisto imajo.

Paynem, katirim ali Roj je uset, ali Maternizo pogrefheu ni treba vfelei Salego ustaulati, temuzh taiste ogledati, ali imajo to potrebno Salego u' febi? fe ta naide, pusty fe per myru, inu zhes l. Teden fe supet ogleda, kader by ta Zhafs taisto sastauleno ne imeu, fe mu pomaga: je pak sastaulena fe pusti, de yo sgody, svaly, inu po Navade obhody.

239. Vfaki Zhafs fe lehku Maternize narejajo.

Skus ustaulanie te Salege permorajo fe Zhebele Maternize sastaviti, kader fe enimu luby, tudi po Sime, de le imajo v' Paynu take Zhervizhe, katire Materniza sastavi, de le Payn v' Toplu fe dene inu dobru pafhe, koker hitru te fo sastauleni, fe mu odusame ta stara, dergam oberne, inu v' Pogrefhaniu taiste Zhebele mlado sastavijo. Valenie Maternizhnu¹⁵³ fe gody po Verste, koker bodem naprei pernefsu.

¹⁵¹ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternize* (*Materniza* – 'matica').

¹⁵² V rokopisu je pogostejši zapis *Materniznimu* (*Maternizni*).

¹⁵³ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Materniznu* (*Maternizni*).

233. Kateri način, da pride panj do matice, je boljši

Če želi kdo vedeti, kateri način od navedenih je boljši mu odgovorim, da je najboljše, če panju dodamo že pripravljeno obhojeno matico, kajti to čebele najraje sprejmejo in matica takoj zalega. V pomanjkanju dodamo neobhojeno, in če tudi te nimamo, iz drugega panja izrezan matičnik, če pa tudi matičnika ni, vstavimo čebelno zalego ali pa čebele navzkriž preženemo.

XXI pogovor

O VALITVI IN VZREJI SAMOVOLJNIH MATIC

234. Vrsta pogovora

Malo poprej smo govorili o tem, kako pomagati pregnancu ali izrojencu ob pomanjkanju matice, in da nas je narejanje rojev ali pregnancev (št. 208) naučilo vzgajati in vzrejati matice in jih hraniti pripravljene za vse potrebe. Želimo se tudi naučiti, kako se matice vzrejajo in hranijo za potrebo. O hranjenju bo prihodnji pogovor, tukaj se pomenimo o valjenju matice, kadar se na to čebele prostovoljno pripravijo.

235. Največja skrb čebel je, kadar pogreše matico, kako priti do nje

Kakor drži duša telo pri življenju, tako je tudi življenje čebelje družine matica. Če jo ima panj, je vse živo, vse veselo, vse je pridno, če jo pa pogreši, je vsa družina nedelavna, žalostna in v kratkem umre. Zatorej je največja čebelna skrb matica. Če jo izgube, si na vso moč prizadevajo, da bi prišle do nje.

236. Čebele ne zastavijo matic brez potrebe

Brez vzroka in potrebe čebele nikoli ne zastavijo matic, temveč samo tedaj, kadar se namenijo rojiti (št. 35, 97) ali kadar pogreše svojo ali kadar jim ta ni všeč. Torej je čebele lahko prisiliti, da zastavijo matico; da jim le odvzamemo staro ali jih od nje ločimo in da imajo pravo zalego za zastavljanje. Takoj ko staro pogreše, se lotijo vzgoje mlade.

237. Potrebna zalega za zastavljanje

Zalega, potrebna za zastavljanje matice, so tri dni stare čebelne žerke, ki leže na dnu čebelnih celic zvite v podobi srpa in so tako majhne, da se glava in rep ne tiščita skupaj. V gnezdu ali drugje odrežemo tri cole visok in štiri cole širok kos sata z zalego in ga vstavimo čebelam, da zastavijo matico in jo v kratkem zvale (št. 244).

238. Panjem, ki imajo zalego, je ne vstavljamo

Panjem, ki smo jim vzeli roj ali ki je pogrešil matico, ni treba vselej vstavljati zalego, temveč pogledati, če že imajo potrebno zalego. Če jo najdemo, jih pustimo v miru in jih čez teden dni zopet pregledamo. Če bi v tem času ne imel zastavljene, mu pomagamo, če pa je zastavljena, pustimo, da se zgodi, zvali in po navadi tudi obhodi.

239. Matice lahko vzrejamo ob vsakem času

Z vstavljanjem zalege prisilimo čebele, da zastavijo matice, kadar se nam zljubi, tudi pozimi, samo da so v panju take žerke, ki jih je zaleгла še matica, da je le panj na toplem in dobro hranjen. Kakor hitro so čebele žerke, mu odvzamemo staro matico in jo damo drugam. Čebele jo pogreše in zastavijo mlado. Valjenje matice se godi po vrsti, kakor bom popisal.

240. Kaj sazhnejo v' Sazhetku Zhebele, kader Maternizo pogrefhe.

V' Sazhetku, kader Zhebele ob Maternizo pridejo, sazhnejo one mozhnu fhemeti, pred Shrevenzo inu v' Paynu restrelsenu tekajo, taisto ifhejo, katiri Napokei 2. ali 3. Dny dougu terpi, inu kir nenaidejo, ne lestne, ne ptuje svalene, obhrojene ali neobhrojene, tudi obene v' Pifkerzu sastaulene, sadenz potihnejo inu nekaire zhebelne M Zhervizhe sastaulene 3. Dny Starosti isvolijo, *lna* is taistih eno ali vezh Materniz sastavit inu srediti.

241. Predelajo zhebelne v' Maternizne Pifkerze.

Kader sa Materniznu Sastaulanie isvolile fo fe te zhebelne Zhervizhe, kir taistih Pifkerze premailhni fo inu k' Verhu oberneni, pridelajo te Pifkerze, inu sa taiste sprestreti nekatire na straneh inu spodei zhebelne resderejo, inu Maternizne dellati sazhnejo, od Dne do Dne, koker Zhervezh rafse na Velikusti, perdelujujejo.

242. Jed teh sa Maternize isvolenih Zhervizhou.

Na fhushbo teh v' Dne *Pifkerzou* snaidenih Zhervizhou sa Maternize svolenih streshejo nekatire Zhebele, katire ena sa drugo Zhervizham Jed *nohijjo*¹⁵⁴ inu taiste Pitajo. Sa Klajo v'famejo zhebelne Zhervizhe, taiste restergajo, dokler fo v' Mleku, taistiga polishejo, is nar Zhistifhem Medam *pomeslhajo*, obilnu *nohijjo*, de Zhervizhe v' niemu plavajo.

243. Koku rafhe Zherviz inu kdaj ga sadelajo.

Leta obilna inu dobra Zherizhou Klaja taiste toku mozhnu usdigne, de videozhe rafsejo, one fe v' *Pifkerzeh* preurazhajo od ene Strani na drugo. V' *sastaulaniu* Mojih Materniz ena *potemu* kir 6. drugih fe je pokasilu na 7. Dan sastaulena v' Podobe maihniga Zherviza leshala v' Mleku: na 8. je tretje Deil tega popounuma sturienga Zhoka spounila, supet v' Mleku Leshala: ta 9. Dan Zhervizh je spouniu dva tretja Deila Zhoka, katiri ta 10. je biu sadelan.

244. Kuliku Dny sadelan Zhervizh v' Maternizo fe spreminu inu gody?

Sadelajo Zhervizhe, kader sadosti srafsejo inu kir sviti fe sprestret nemorejo. Po Konz fe postavio is Glavo doli oberneno, inu ta Zhafs Zhebele Zhoke Materniz ne sadelajo: Sadelane ostanejo 6. Dny, v' katirih ta Zhervizh fe v' Maternizo spreverne: ta 9. Dan ta je shè godna, fe sazhne is Piskerza prejedati inu Pety, fhlishoeh Zhebele to *Petije*,¹⁵⁵ perstopijo, inu taisto Kapzo okul inu okul ogrisejo, de Materniza is Zhoka slese, katira fem ter kje fe prehaja, od vefselja poje, na Pot Rojenia ali Prafhienia fe napraula, katiru vezh Dej 3. Dan po svaleniu fe sgody.

245. Zhebele v' Materniznimu Sastaulaniu is Blagam fo sapraulene.

Skope, sposnati morem, fo Zhebele is fvojem bla Blagam, ali, kader na Maternize sastavijo, troflive fo inu sapraulene, ne sanefsejo ne Voseku, ne Zhervizam ali Salege; sakaj veliku vezh, terdneifhi inu debelfhi sture Pifkerze ali Zhoke N. 87. Sa *Materenze*,¹⁵⁶ koker sa Zhebele, vezh Zhervizhou svolijo inu vezh sastavijo N. 35. 67. Materniz, te sap pitati veliku drugih Zhervizhou pomorè N. 242.

XXII. Pogovor.

Od Opravil potrebnih v' Materniznimu Dellaniu.

246. Zhebelar more snati Maternize narejati.

Shlifhali fmo v' popreifhnimu Pogovoru Opravila zhebelne v' Sastaulaniu inu Valeniu teh Materniz; kir pak en previdne Zhebelar fa Pregnanze ne le famu, inu Srojenze, ampak tudi sa Rejenze, katiri vezhkrat Maternizo pogrefhe, smiram taiste perpraulene ima dershati, inu teh per Peuzih ne more sadosti dobiti, potrebnu je, de is tim fe previdy, inu fam Maternize fe napravi. Satorei tudi v' tem potrebnem niega Opraviku ozhem taistiga poduzhiti.

¹⁵⁴ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

¹⁵⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petije*.

¹⁵⁶ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternize* (*Materniza* – 'matica').

240. Kaj počnejo čebele v začetku, ko pogreše matico?

V začetku, ko pridejo čebele ob matico, začno močno šumeti, pred žrelom in v panju raztreseno tekajo in jo iščejo. Ta nemir traja dva do tri dni dolgo, in ker ne najdejo ne lastne ne zvaljene tuje, obhrojene ali neobhrojene, tudi nobene zaležene v celici, nazadnje potihnejo in izberejo nekaj tri dni starih žerk, da iz njih zastavijo in zrede eno ali več matic.

241. Čebelne celice predelajo v matične

Ko so izbrale za zastavitev matic čebelne žerke, predelajo njih celice, ker so premajhne in obrnjene navzgor, in da bi jih razširile, razderejo nekatere ob straneh in spodaj in začno delati matične ter jih dan za dnem, kakor črvič raste in se večja, dodelujejo.

242. Hrana žerk, izvoljenih za matico ²³

Za strežbo na dnu celic najdenih žerk, izbranih za matico, so nekatere čebele, ki druga za drugo nosijo žerkam hrano in jih pitajo. Za klajo jemljejo čebelje žerke, jih raztrgajo, dokler so v mleku, ga polizejo, pomešajo z najbolj čistim medom in obilno zanesejo v celice, da žerke v njem plavajo.

243. Kako raste žerka in kdaj jo zadelajo

Obilna in dobra hrana žerke tako močno vzdigne, da pred očmi rastejo in se v celicah preobračajo z ene strani na drugo. Pri zastavitvi mojih matic, potem ko se jih je šest skazilo, je sedmega dne zastavljena ležala v mleku v podobi črviča, osmi dan je popolnoma napolnila tretji del narejenega matičnika in spet v mleku ležala, devetega dne je žerka izpopolnila dve tretjini matičnika, ki je bil deseti dan zadelan.

244. V koliko dneh se zadelana žerka spremeni in zgodi v matico

Čebele zadelajo žerke, kadar zadosti zrasedo, in ker se zvite ne morejo razširiti, se postavijo z glavo pokonci in obrnjeno navzdol. Zadelane ostanejo šest dni, v katerih se žerka spremeni v matico. Devetega dne je že godna, se začne prejedati iz celice in peti. Ko čebele zaslišijo to petje, pristopijo, pregrizejo kapico okoli in okoli, da zleze matica iz matičnika, se sem in tja sprehaja, od veselja poje, se napravlja na pot rojenja ali prašenja, ki se zgodi večidel tretji dan po izvalitvi.

245. Čebele so pri zastavljanju matic zapravljive z blagom

Ugotoviti moramo, da so čebele varčne s svojim blagom, vendar, ko zastavijo matico, so zapravljive, ne varčujejo ne pri vosku ne pri žerkah ali zalegi; kajti veliko več napravijo celic in matičnikov, trdnjših in debelejših (št. 87) kakor za čebele; izberejo in zastavijo več žerk (št. 35, 67) za matico, in ko jih pitajo, pomore veliko drugih žerk (št. 242).

XXII. pogovor

O OPRAVILIH, POTREBNIH PRI VZREJI MATIC

246. Čebelar mora znati vzrežati matico

V poprejšnjem pogovoru smo slišali o čebelnih opravilih pri zastavljanju in valjenju matic. Ker pa mora imeti vsak previden čebelar pripravljene matico ne le za pregnancy ali izrojence, ampak tudi za rejence, ki večkrat pogreše matico in teh pri pevcih ne more dobiti dovolj, je potrebno, da se z njimi oskrbi in sam vzreja matico. Torej ga hočemo tudi o tem potrebnem opravljanju poučiti.

²³ Odst. 242: Za klajo (matic) vzamejo čebelje žerke, jih raztrgajo, dokler so v mleku: seveda to ne drži; matični mleček izločajo mlade čebele rednice.

247. fufebni Paynizhi potrebne sa Narejanie teh Materniz.

Sa Maternize *rediti* imam jest pofebne Paynize tim sgorei N. 10. popifsanim podobne is tankih Dfsak sturjene, vender veliku mainfhi. Dougi fo 12. fhiroki 6. Vifsoki 5. Zoll unanie Svitlobe. Dnu na Satekvanie sturjenu ima 2. Zolle Bradel: toku douga je Shrevenza na spredne Konzhnize 1/3 Vifsoka, nad nyo je Konzhniza sprizhjo sresana sa po Sarese zhes Shrevenzo dol pahniti en is Luknan Kofsitar, inu s' tem Zhebele sapreti. Na Verhu je tudi ena mainfhi Saturenza.

248. Kobilze potrebne sa ustaulanie tega Satuja.

Prepraulene imam nekatire lefsene Kobilze, sturjene is 4. Klinzou, sleherni 4. Zolle je dug inu ½ Vifsok, na te 2. stranska sgorei perlimane fo ta spredni inu sadne, vľakatiriga teh udobene fo 4. Stebrizhke 1/3 Zolle debele, inu eden od drusiga l. Zollo odlozhen, sa med lete v' Potrebe Satuje po Robu pokladati: Stebre fo 2. Zolle vifsoke, inu de ven ne padajo spodei satakneni is Drotam.

249. Salega zhebelna koku fe ustavi na Kobilze v Payn?

Kir obduje perpraulenu dershim po Navuku N. 237. 240. sreshem en Kofsez zhebelne salege is eniga mozhniga Paynu Gnesda, tega doleine Rob pofeshem noter da Salege, inu ga ustavim med Steberze Kobilze v' Sredo, na Strani letiga ustavim dva druga bella Medena Satu, inu Kobilzo is Satujam porinem v' spredni Konz Payniza; Kobilzo pak po is Klinzam, ali bulfhi Satuje toku podloshim, de fe Verha tefhy, de taistiga Zhebele perlothajo.

250. K' Salege perdenejo fe Zhebele.

Kader she satuje v' Payniz je dianu, inu podstavlenu vsamem od eniga mozhniga Paynu Sunei ali sadei salsedenih Zhebel bres Maternize, per en Mere po Mafsellza *ali* en Frakel, te od spodej stresem v' ta sprede is Kofsitarjam samafhen Paynizh inu tega sadno Konzhnizo, vezh Gorkute volo, v' Paynizh pahnem noter da Kobilze inu vfe ukupei pustim per Gmahu, samu de Vezhier Kofsitarjova Saturenza odperta zhes Dan pak saperta je.

251. Kaj sazhejjo perperti Jetnike?

Jetnike moje /: ta prvi vezhier saperti :/ Maternizo hitru pogrefhio, is Repatnizam trepezhejo inu veliku Shemenje obude, v' Sviteke po Paynizu tekajo sjublenu, inu ta Napokoi terpi Zhafs 2. Dny dougu, preden potihnejo inu fe ustanove, vender fo smiram myrnifhi kir szagujejo to pogrefheno Maternizo dobiti. Katiri na vezh Krajeh Zhebele dershi, bulfhi stury taiste dergi useti; sakaj domazhe fe na fvoj Payn rade pourazhajo, inu yh more usaj tulku ostati, de Salego na obduje Strane obfedejo.

252. Kdaj sastavijjo Maternize.

So Zhebele vezh Dejł potihnilie, Snaminie je, de fo she Zhervizhe sa Maternize svalile, inu na taistih sastaulanie vfe podale, ta Zhafs yh pustim odperte, inu na Pafho leteti: v' 9. Dnyh, aku fe nym Maternize ne pokashe, fo te perve, od Potihnenia zhebelniga fhteti, she godne inu v' Svaleniu is Pifkerza ali Zhoka sapopadene: dostikrat pak fe permyri, de ali prave Zhervizhe ne naidejo, ali taisti fe pokashe, zhakajo na Zhervizhe, katiri shelie is Jaiz fe svalie.

253. Reslozhik samovolnih, inu persylen srejenih Materniz.

Shrezhnu, Zhast Bogu! ysfhle fo moje Maternize, nyh Petje¹⁵⁷ mene resvesely, ozhem sdaj te persilenu srejene is tem samovolnih Rojou ukupei postavit, sa vidit, ali med enim inu drugim naidem katiri *Reslozhik*. Reslozhka naidem dva, eniga she v' Valeniu, to je, nad *Pifkerzam* ali Zhokam Materniznim: drusiga nad lestno unanio Podobo svalenih enih inu drugih Materniz.

254. Samovolnih Materniz Zhoke fo na Robeh Satuja.

Reslozhik teh Zhokou je, de *Samovolnu* srejenih Materniz Zhoke fo vezh Dejł na Robeh Satuja, te vezhi, inu mozhneifhi sturjeni; persylenih pak v' Gnesdu, mainfhi inu slabeifhi. Urshoh Rislozhka: Zhebele na Roj ne

¹⁵⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petije*.

247. Posebni panjiči, potrebni za vzrejo matic

Za vzrejo matic imam posebne panjiče, podobne zgoraj, pod št. 10 popisanim, iz tankih desak narejene, vendar veliko manjše. Dolgi so 12, široki 6, visoki 5 palcev zunanje mere, podnica, ki jo pritrdimo s kljukicami k stranicama, ima 2 palca široko brado; tako dolgo je tudi žrelo na sprednji končnici, 1/3 palca visoko; nad njim je končnica zarezana, da po zarezi pahremo čez žrelo preluknjan kositer in s tem zapremo čebele. Na stropu je tudi manjša zaporica.

248. Kobilice, potrebne za dodajanje satja

Pripravljenih imam nekaj lesenih kobilic, narejenih iz štirih klinčev, sleherni od njih je dolg 4 cole in 1/2 cole visok, na dva stranska sta zgoraj prilepljena sprednji in zadnji. V vsakterega od teh so vdolbeni po 4 stebriči, 1/3 cole debeli in drug od drugega 1 colo narazen, da položimo mednje po robu po potrebi satje. Stebri so 2 coli visoki, in da ne izpadejo, je spodaj vanje zataktnjena žica. Str.141

249. Kako se postavi čebelna zalega na kobilici v panj

Ker imam oboje pripravljeno po navodilih pod št. 237, 240, izrežem košček čebelne zalege iz gnezda močnega panja, mu porežem spodnji rob izrezanega sata do zalege in ga postavim med stebriče kobilice na sredo, ob strani le-tega dodam dva druga, bela medena sata in kobilico s satjem porinem v sprednji konec panjiča. Kobilico s klinci, ali pa še bolje satje, podložim tako, da se tišči stropa, da ga čebele pritrldijo.

250. K zalegi pridenemo čebele

Ko sem dal satje v panjič in ga podstavil, vzamem močnemu panju zunaj ali zadaj zasedajoče čebele brez matice, približno pol maseljca ali frakelj, jih od zadaj stresem v spredaj s kositrom zamašen panjič in njegovo zadnjo končnico zaradi gorkote porinem v panjič tja do kobilice, nato vse skupaj pustim na miru, samo kositrno zaporico zvečer odprem, čez dan pa je zaprta.

251. Kaj počno priprti jetniki

Moji jetniki (prvi večer zaprti) hitro pogreše matico, mahajo s perutnicami in močno šume, tekajo zgubljeno okoli po panjiču, in ta nemir traja 2 dni dolgo, preden potihnejo in se ustanove, vendar so zmeraj mirnejši, ker vse bolj zgubljajo upanje, da bodo našli zgubljeno matico. Kdor ima čebele na več krajih, stori bolje, če le-te vzame drugje, kajti domače se rade vračajo v svoj panj; mora pa jih ostati v panju vsaj toliko, da obsedeja zalego na obeh straneh sata.

252. Kdaj zastavijo matice

Ko čebele večidel potihnejo, je to znamenje, da so si izvolile žerke za matice in jih začele iz njih zastavljati. Takrat jih odprem, da lete na pašo. V devetih dneh, če se jim matice ne pokaze, so prve - šteto od pomiritve čebel - že godne in se vale v celicah ali matičnikih. Dostikrat pa se primeri, da čebele ali ne najdejo pravih žerk ali da se le-te pokaze, potem čakajo na žerke, ki se šele izvale iz jajčec.

253. Razložek med samovoljno in prisiljeno vzrejenimi maticami

Srečno, čast bogu, izvalile so se moje matice, njih petje me razveseli. Zdaj bom prisiljeno vzrejene primerjal s samovoljnimi v roju, da bom videl, ali bom našel med enimi in drugimi kakšen razložek. Najdem dva razložka: enega že v valenju samem, to je v celici ali matičniku; drugega v vnanji podobi inih in drugih matic.

254. Samovoljnih matic matičniki so na robah satja

Razlika med matičniki je, da so narejeni matičniki samovoljno vzrejenih matic večidel na robah satja večji in močnejši; prisiljenih pa v gnezdu manjši in slabši. Vzrok razložka: čebele se na roj ne pripravljajo, dokler

perpraulajo dokler nišo možnu saleshene, ta Zhašs na Robeh sazhetigk Zhokou sture, Materniza N 85. kir derge she je vfe sastaulenu, sadniz na Robe pride, naide Zhoke prasne, v' te tudi zhebelne Jajza sneshe, inu is teh Zhebele Maternize sastaujo: Zhoke pak na Robe naredi; kir vezh prostora poterbujejo, inu v' Gnesdu by nyh Deltu bli na pPotu N. 87.

255. Perfylenih Materniz Zhoke fo v'Gnesdu.

Persylenih Materniz¹⁵⁸ Zhoke morejo pak tamkei narejati, kir Zhervizhe sa Maternize potrebne naidejo, kar per mojih Paynizeh je v' Gnesdu; satorei de taisti nym na Pote nišo ne le nekatire zhebelne Pifkerze fentajo na straneh inu spodei pod Zhervizmi, ampak tudi mainshi inu slabefhi. Rekou fim pak N. 254. De vezh Dejł Zhoke na Robu sa samovolne Roje dellajo; sakai vezhkrat tudi sa samovolne fim nefhau v' Gnesdu enake is mojem permoranim Podobe inu velikusti.

256. Samovolne Maternize velike, ermene: persylene maihne, zherne.

Reslozhik v' Maternizah je, de sa samovolne Roje fo vezh Dejł Maternize velike inu sveitlu ermene, te persylene pak sveitlu Zherne, kratke inu *maihne*, komei ¼ vezh koker te delloune Zhebele, de je teshava te reslozhiti. Rekou fim pak supet vezh Dejł, sakaj te poprei rezhene v' Gnesdu sastaulene nišo¹⁵⁹ vezhi bili, ali ermeneifhi, koker moje persylene, inu vender taiste fo meni drugu Lejtu rojile.

257. Urshoh Rislozhka obilnei ushita Klaja inu vezh prostor Rastý.

Urshoh Reslozhka Maternize Podobe nekej perpifhem *mainhim Pifkerzam* ali Zhokam, kir prostora v' teh nišo imele ble fe stegniti: nar vezh pak ti obilneifhi pokladam Jedy vushity; sakaj sa *samovolne* Roje perpraulene, koker hitru Jajzhe fe spozhi, inu Zhervizh svaly, taistiga sazhejo sdaizi pitati; persylene pak svolijo, kir k' Maternize priti nepozhaklive fo, svolijo 3. Dni stare Zhervizhe N. 237. 240 sa 3. Dny tedej tudi maine te dobre Jedy ushijejo, satorei ni Zhudu de 1/3 so mainfhi.

258. Srejene Maternize fo enaku rodovitne, koker te druge.

Is naprei pernesheniga Urshoha fe nemore skleniti, koker govrjenu je N 217. 218. de permoran Svalene Maternize nerodovitne, Jallove ostanejo, ali Trotove gratajo, ali de bi maine shivele, koker te samovolnih Rojoj; sakaj jest v' moje dougi Lejt Skufhni na enih inu drugih ne le Reslozhka nišo¹⁶⁰ neshau drusiga, koker de persylene neraj samovolnu Rojejo, navajene na Pregainanie, defilih Paynovi fo zhebelni: ampak tudi tem popolnuma Podobne fim neshau per samovolnih Rojeh.

259. Posvarjene sa Zhebelarja.

Svariti imam tukej Zhebelarje 1. [...] de Satuje v' Kobilzo ustaulenu imajo raumnju toku ustavititi koker je poprei v' Paynu višselu; sakai, kader by Piskerze napezhnu doli gledali, Zhebele by imele prevezh Della v' Predellaniu taistiga. 2. [...] Mladizhne Sat obreshan da Zhervizhou more nar maine vihfhnei nad Dnam Payniza 1. Zollo biti, de Zhebele imajo prostor sdolei Maternize Zhoke dellati. 3. [...] katiri *Medenu* Satuje ne ustavi, more svestu Zhebele palhti, de od Lakote Zhervizhou fe ne lotijo, inu Maternize sastaulene ne po konzhajjo.

260. Drugu Svetuvanie.

Ustaulanie Salege, *Medeniga* Satuja, inu *Pershipanie* zhebelnu, ozhejo eni de hitreje, kar je mogozhe fe stury, de Salega ne premerje, inu Konz ne usame. Kulikain rozhneifhi fe to dapernefhe, poterdim, gvifhnei je: ali zoll¹⁶¹ potrebnu ni na preterganie is tem hitteti; sakai te Maternize N. 243 is svalene *Maš* saleshen Sat fim jest biu zhes Nuzh bres Zhebel popustiu, inu defih¹⁶² 6. popreifhnih sastaulenih fe je pokasilu, ta 7. sadnezh fe je sgodila.

¹⁵⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Materniz* (Materniza – 'matica').

¹⁵⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

¹⁶⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nilem*.

¹⁶¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

¹⁶² V rokopisu sicer prevladuje zapis *defilih*.

niso močno zaležene, in tedaj naredo na robih začetek matičnikov. Matica (št. 85) pride, ker je drugje že vse zastavljeno, nazadnje na rob, najde prazne matičnike in tudi vanje zaleže čebelja jajčeca. Čebele zastavijo iz njih matice. Matičnike pa naredo na robu zato, ker je treba zanje več prostora in bi bilo v gnezdu njih delo na poti (št. 87).

255. Matičniki prisiljenih matic so v gnezdu

Matičnike prisiljenih matic pa morajo delati čebele tam, kjer najdejo žerke, potrebne za matice, kar pa je pri mojih panjičih v gnezdu. Zatorej, da jim niso na poti, ne le da uničijo nekatere čebelne celice ob strani in spodaj pod žerkami, ampak so tudi manjši in slabejši. Rekel sem pa (št. 254), da delajo čebele matičnike za samovoljne roje večidel na robu, kajti večkrat sem našel tudi matičnike za samovoljne roje v gnezdu enake podobe in velikosti, kot so moji prisiljeni.

256. Samovoljne matice so velike, rumene, prisiljene pa majhne, črne

Razložek med maticami je ta, da so matice samovoljnih rojev večidel velike in svetlo rumene, prisiljene pa svetlo črne, kratke in majhne, komaj 1/4 večje kakor delovne čebele, da jih s težavo razložimo. Rekel sem pa zopet večidel, kajti prej omenjene, v gnezdu zastavljene, niso bile večje ali bolj rumene kakor moje prisiljene, in vendar so mi le-te drugo leto rojile.

257. Vzrok razložka je obilneje zaužita klaja in večji prostor za rast

Vzrok razložka matične velikosti pripisujemo deloma manjšim celicam ali matičnikom, ker v njih niso imele prostora, da bi se bolj stegnile; največ pa obilneje zaužiti pokladani hrani, kajti čebele, pripravljene za samovoljne roje, začno izvaljeno žerko pitati takoj, kakor hitro počijo jajčece; za prisiljene pa izvolijo, ker komaj čakajo, da bi prišle do matice, tri dni stare žerke (št. 237, 240), tri dni tedaj tudi uživajo manj dobro hrano, in zatorej ni čudno, da so za 1/3 manjše.

258. Vzrejene matice so enako rodovitne kakor druge²⁴

Iz spredaj navedenega vzroka ne moremo sklepati, kakor je povedano pod št. 217, 218, da so prisiljeno zvaljene matice nerodovitne, da ostanejo jalove ali postanejo trotovske ali da bi manj časa živele kakor iz samovoljnih rojev. Kajti v svojih dolgoletnih skušnjah na enih in drugih ne le da nisem našel drugega razložka kakor tega, da prisiljene prostovoljno bolj nerade roje, ker so navajene na preganjanje, čeprav so panji čebelni; našel pa sem tudi tem popolnoma podobne pri samovoljnih rojih.

259. Opozorilo čebelarju

Čebelarje moram tudi opozoriti, prvič, da moramo postaviti v kobilico satje ravno tako, kakor je poprej viselo v panju; kajti, če bi celice gledale navzdol, bi imele čebele preveč dela pri njegovem predelovanju; drugič, sat z mlado zalego, prirezan do žerk, mora biti najmanj 1 palec nad dnom panjiča, da imajo čebele spodaj prostor za matičnike; tretjič, kdor ne vstavi medenega satja, mora čebele skrbno hraniti, da se od lakote ne lotijo žerk in ne pokončajo zastavljenih matic.

260. Drugi nasvet

Vstavljanje zalege, medenega satja in prisipanje čebel naj se opravi, kakor hočejo nekateri, kar je mogoče hitro, da zalega ne premre in odmre. Priznam, kolikor ročneje se to napravi, toliko bolj gotovo je, toda tako potrebno ni, da bi se pretrgal pri hitenju, kajti z valečimi se maticami (št. 243) zaležen sat sem bil pustil čez noč brez čebel, in čeprav se jih je šest, prej zastavljenih, skazilo, se je nazadnje sedma izvalila.

²⁴ Odst. 258: prisiljene (matice) bolj nerade roje: menda to tudi ne drži, če pri vzreji ne odbiramo manj rojivih matic.

XXIII. Pogovor.

Od Maternizniga Hranenja.

261. Svalene Maternize se imajo sa potrebo dobru hraniti.

Tudi Maternize fo she, inu zoll¹⁶³ is maihnim nafhim Persadeniam, is malu Medam svalene, sa Narejanie toku dobru teh Pregnanzou, koker Pogrefhenie teh Rejenzou perpraulene. Ali puffedni te sdai nepoterbujajo, kir te vezh Deil le po perpraulaniu na Roj inu Rojeniu pogrefhajo; Roj pak tudi delati she ny Zhafs delati: kam ozhemo te dei s' nym? le dobru yh hranimo, nam bodo she prou prifle.

262. Hranenie Materniznu na Letenie bulfhi koker saperte.

Maternize svalene skus zhlovehku Persadenie toku dobru, koker te samovolnu od Zhebel slesene per Peuzhih¹⁶⁴ vujete, fe na vezh Sorte hranijo: ali le saperte dershe, ali odprejo na Letenie: puslednu je bulfhi; sakai tem odpertim ni le famu tulkain Klaje potreba, koker tim sapertim, kir veliku inu sdajovitnei Pashe sunei dobe: ampak she vezh odperte vezhkrat obhodijo, inu poprei sastaulajo.

263. Hranenie v' Goboushe le na malu Dny.

Hranijo eni Maternize saperte v Goboushu N. 79. popifsanimu, inu v' tim saperto Maternizo po N. 187. ali [...] v' Payn Roja, dokler to isvoleno poterdy, ali Srojenza postavijo s' tikama per Satuje, de taisto Zhebele grejejo, inu pitajo. V' Roju, kader fe she vej, katira je od vezh Dershine isvolena, ne vejla te prebilne pushati, szer Zhebele od fvoje Maternize ne potegnejo k' vezhimu Kupu. Hranenie to sastopy fe na malu Dny, kir Zhebele, is fvojo previdene, sa ptujo ne marajo, ja yfhejo taisto umoriti.

264. Hranenie v' navadnih Payneh.

Drugi Maternize hranijo v' navadnih Payneh, h' katirim zhes 2. Ure, potim kir derge saperte fo imel Zhebele, de fvojo Maternizo fo pogrefhle, persujejo en par Pofsnemenz¹⁶⁵ zhebel, inu vse ukupei ¼ Ure delezh prenesejo, de fe Zhebele na fvoj Payn ne vernejo inu Maternizo ne sapuste: tamkei Shrevenzo k' Leteniu odprejo, de Materniza obhody, inu de Zhebelam je gorkeje, ter raifhi dellajo, Payn smanshajo skus noter pahneno Konzhnizo.

265. K' Letem potler Pregnanze perufipajo.

Katiri v' navadnih Payneh Maternize hranijo, kader Roye dellajo, Srojenzam famu Zhebele bres Maternize usamejo inu te perufujejo k' te v' Paynu perprauleni, kader fo she dobru fvojo pogrefhle. Leta she poprei is Zhebelam previdena obhोजना Materniza, kir ima she Salego sastauleno, ne poterbuje tulkain Zhebel, koker en drugi v' prasni Payn pregnani Roy.

266. Hranenie moje je v' Paynizheh.

V' sgorne Goboufhe devam jest le samu te per Peuzah poloulene Maternize tulku Zhafsa, de Roj ogrenem: je ta spraulen, postavim Goboufhe v' Srojenza; svezhier pak od Salsedenih Paynou spredei ali sadei vlamem l. Mafselz Zhebel, v' en Payniz na Kobilze vstavim inu da Verha podloshim en Medeni Sat, k' timu perufusujem Zhebele, Maternizo v' Goboufhi sraun Satuja postavim, inu v' Jutru, kader fo taisto obfedle spustim, de obhody.

267. Koku v' Paynizih hranene fe Roju ali bres Maternize Paynovu dajejo.

Toku, s' eno Belsedo govoriti, hranim vse toku dobru per Peuzih vujete, koker v' Paynizih srejene Maternize, katirim v' Pashe Pomankajnu inu notreiniga Medu tudi Klajo dajem, dokler ni potreba taiste dergam obnertiti. Ta Zhafs Paynizhu odvusam ali Dnu, inu ga povesnem na Roj ali bres maternizne Payn; inu pustim yh ukupei dellati; skus to fim preusdigen dougu Klaje, dokler v' Paynizu je she kej Medu.

¹⁶³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis zol.

¹⁶⁴ Prevladujoč zapis v rokopisu je Peuzih (Peuz).

¹⁶⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis Pofnemenza, torej bi na tem mestu lahko pričakovali zapis Pofnemenz.

XXIII. pogovor

O HRANJENJU MATIC

261. Zvaljene matice moramo za potrebe dobro hraniti

Tudi matice so že izvaljene, in celo z našim majhnim prizadevanjem in z malo medu in pripravljene tako dobro za narejanje pregnancev, kakor za primere, kadar jo pogreše rejenci. Toda poslednji je sedaj ne potrebujejo, ker jo izgube večidel le po pripravljanju na roj in po rojenju; roje pa tudi še ni čas delati. Kam hočemo tedaj z njimi? Le dobro jih hranimo, nam bodo že prav prišle.

262. Hranjenje matic v panjičih z letajočimi čebelami je boljše, kakor pa če so zaprte

Matice, izvaljene s človekovim prizadevanjem kakor tudi samovoljno zležene od čebel in pri pevcih ujete, hranimo na več načinov: ali imamo zaprte ali proste v panjičih z letajočimi čebelami. Zadnje je boljše, kajti letajočim panjem ni potrebno toliko hrane kakor zaprtim, ker imajo zunaj obilno in izdatno pašo, in še več, proste matice se tudi dostikrat obhodijo in prej zastavljajo.

263. Hranjenje v matičnici le nekaj dni

Nekateri hranijo matice v matičnici, popisani pod št. 79, in v njej zaprto matico (št. 187) postavijo ali v panj roja, dokler ne sprejme izvoljene, ali v izrojenca tik ob satju, da jo čebele grejejo in pitajo. V roju, ko se že ve, katero je večja skupina izvolila, ne velja puščati odvečnih, sicer se čebele od svoje matice ne pridružijo k večji skupini. Tako jih lahko hranimo le nekaj dni, ker čebele, ki imajo svojo matico, za tujo ne marajo in jo skušajo umoriti.

264. Hranjenje v navadnih panjih

Drugi hranijo matice v navadnih panjih, h katerim prisujejo čez dve uri, potem ko so jih imeli drugje zaprte, da so pogrešile svojo matico, nekaj posnemalk čebel in vse skupaj prenesejo četrť ure daleč, da se čebele ne vračajo v svoj panj in ne zapuste matice. Tam odpro žrelo za izletanje, da se matica obhodi; da je čebelam gorkeje in rajši delajo, zmanjšajo panj tako, da vanj potisnejo zadnjo končnico.

265. K le-tem panjem potem prisipajo pregnance

Tisti, ki hranijo matice v navadnih panjih, vzamejo, kadar delajo roje, izrojenecem samo čebele brez matice in jih prisujejo k tej, v panju pripravljene matici, potem ko so že dobro pogrešile svojo. Ta matica, že poprej oskrbljena s čebelami in obhojena, ne potrebuje toliko čebel kakor v kak drug prazen panj pregnan roj.

266. Sam jih hranim v panjičih

V omenjene matičnice dajem jaz samo pri pevcih polovljene matice toliko časa, da ogrenem roj in ga spravim. Matičnike postavim v izrojenca, zvečer pa vzamem iz zasedenih panjev spredaj ali zadaj maseljce čebel, v panjič postavim na kobilici in podložim meden sat, tako da se dotika stropa, prisujem čebele, matico v matičnici postavim zraven satja in zjutraj, ko so jo obsedle, jo spustim, da se obhodi.

267. Kako dodajamo matice, shranjene v panjičih, roju ali brezmatičnemu panju

Tako, z eno besedo povedano, hranim vse tako pri pevcih ujete kakor v panjičih vzrejene matice, ki jim, če zmanjka paše in medu v panju, tudi pokladam, dokler jih drugje ne potrebujem. Tedaj odvzamem panjiču dno in ga poveznem na roj ali brezmatični panj in ju pustim delati skupaj. Dokler je v panjiču še kaj medu, si s tem prihranim pitanje.

268. fe da tudi fama Materniza, de Zhebele mlado sastavijo.

Ali, katiru je she bullfhi, Paynizhu odusamem bres Zhebel Maternizo, kader je she obhोजना inu Salego ima, taisto dam Royu ali drugimu potrebnimu Paynu: Zhebele pak v' Paynizhu bodo hitru Maternizo pogreshle inu is Salege drugo sastaule. Na tako Vifho bres jemlenia Salege inu Zhebel is drugih Paynou sleherni Mefsiz is eniga Payniza fe sadoby nova obhोजना Materniza.

269. V' Dajaniu Maternize kaj je spremifliti?

V' Dajaniu Maternize spomniti fe ima Zhebelar na Govorjenje N. 130. de vej, kakershno dati. Sraun snati ima, de Zhebelam, katire poprei fo imele obhोजना Maternizo, shelei zhes 2. Ure fe kader taisto fo she dobru pogreshle, fe druga dá: leta zhe je obhोजना, fe sna prezhei is Goboufha spustiti: szer fe saperta dershi 4. ali 5. Dny, dokler taiste fe dobru preimejo.

270. Katire Maternize fo Zhebelam lubfhi?

Raumnu toku fo Zhebele poprei imele neobhोजना Maternizo taistem ena neobhोजना fe prezhei spusti: je pak obhोजना, dershi fe saperta, koker *sgorei*, inu kader nye Duha fo fe she dobru nausele inu navadle fe spusti. Vfelei vender Zhebele raifhi imajo obhोजना, koker neobhोजना: raifhe neobhोजना, koker fhelei v' Zhoku sastauleno: inu raifhi sastauleno koker samo Salego.

271. Paynizhi fe smainfhajo.

Paynizhi, v' katirih fe Maternize hranijo, skus noter Pahnenie sadne Konzhnize, de Zhebelam je gorkeje, fe smainfhajo, dene fe pak da Della ali ustauleniga Satuja. Katiri is eniga Paynizha Maternizo usame, inu nezhe druge Maternize noter rediti, [...] *Paynizh* na eniga drusiga, ali na en slab Payn povesniti, eden inu drugi skus to ble k' mozhi pride.

272. Dobre fo Paynizhi na sredne sa Priklade diati.

Moje Paynizhe sanaprei ob Aydovim Zvejtu miflim na fredne Roje sa Priklade rounati, de taisti meni bodo napounili, ali usaj Satuja Sazhetik noter sturile, sa Maternize drugu noter redyti, toku bodo Zhebele raifhi noter ostale, ne bo treba Medene Satuje vstaulati, ne Klajo pokladat, kir bodo obilnu preskerblene, inu bo meni veliku Della skus to preusdignenu: Maternize noter svalene bodo raifhe obhodile, inu v' nye Prafheniu *Zhebele* maine sapustle, koker v' ustaulenih.

273. te maihne Priklade fhlushijo drugu Lejtu sa Maternize sleherni Mefsiz rediti.

Sred Sufheza, nar kefhneje Sazhetka maliga Travena is taistih po 1. Satuje sreshau bom, inu *mameftiu* en podloshen Saleshen Sat, ter Zhebele perfu, de bodo Maternizo sastaule, zhes Mefsiz, kader bo obhोजना, taisto bom ven useu, inu is mal Zhebelam v' drusiga diau, de bo tukei delala, une Zhebele pak supet drugo Sastaule inu taku bodem Mefsiz sa Mefsizam is vezh Maternizam fe preskerbou, taiste rediu.

274. Paynizhi fe snajo tudi na mesti Rojou sanuzhati.

Se naraima, de tulkain ne poterbujem, inu Paynizhi skus Salego k' Mozhy pridejo, de nym Prostor smankuje, povesnou te mozhne bom na Priklade is malu Satujam, de skus Veho v' podstaulen Payn bodo dellale is Panyzha sapertiga, inu na tako Vifho ozhem gledat k' vezh Rojam priti: te slabeihi pak ene po odvuseti *Maternizhi*¹⁶⁶ bodem ukupei osheniu, druge sa Jefsensku pogrefhenie hraniu, inu aku katiri prebily bodo, tudi zhes Simo pustiu.

¹⁶⁶ Prevladujoč zapis v rokopisu je *Maternizi* (*Materniza* – 'matica').

268. Dodamo tudi samo matico, da čebele v panjiču mlado zastavijo²⁵

Ali, kar je še bolje, panjiču odvezam matico brez čebel, ko je že obhrojena in zalega, dam jo roju ali drugemu potrebnemu panju. Čebele v panjiču hitro pogreše matico in iz zalege zastavijo drugo. Tako dobimo brez jemanja zalege in čebel iz drugih panjev sleherni mesec iz panjiča obhrojeno matico.

269. Kaj je treba premisliti pri dodajanju matice

Pri dodajanju matice se mora čebelar spomniti na to, kar je povedano pod št. 130, da ve, kakšno dati. Razen tega mora vedeti, da damo čebelam, ki so imele prej obhrojeno matico, šele čez dve uri drugo, ko so poprejšnjo že dobro pogrešile. Le-to, če je obhrojena, smemo precej spustiti iz matičnice, sicer pa jo zapremo štiri ali pet dni, dokler je dobro ne sprejmejo.

270. Katere matice so čebelam ljubše

Ravno tako precej spustimo neobhrojeno matico, če so čebele poprej imele neobhrojeno; če pa je bila obhrojena, jo pustimo zaprto kakor zgoraj, in kadar so se dobro navzele njenega duha, jo spustimo. Vselej pa imajo čebele raje obhrojeno kakor neobhrojeno, raje neobhrojeno kakor šele v matičniku zastavljeno, in raje zastavljeno kakor samo zalego.

271. Panjiči se zmanjšajo

Panjiče, v katerih hranimo matice, zmanjšamo tako, da potisnemo zadnjo končnico v panj, da je čebelam gorkeje. Porinemo pa jo v panj do dela ali vstavljenega satja. Kdor vzame iz panjiča matico in noče v njem rediti druge, naj panjič povezne na drugega ali na slab panj. Prvi kot drugi pride tako k večji moči.

272. Dobro je dati panjiče kot priklade na srednje močne panje

Svoje panjiče mislim za naprej dajati ob cvetenju ajde na srednje močne panje za naklade, da mi jih bodo le-ti napolnili ali naredili v njih vsaj začetke za vzrejanje matic v njih drugo leto. Tako bodo v njih čebele raje ostale, treba ne bo medenega satja vstavljati, ne klaje dodajati. Ker bodo obilno preskrbljene, mi bo veliko dela prihranjenega, matice v njih zvaljene se bodo raje obhodile in ob njih prašenju se bo manj čebel zgubilo kakor v vstavljenih.

273. Te male priklade rabijo drugo leto vsak mesec za vzrejo matic

Sredi sušca, najkasneje v začetku malega travna, bom izrezal iz njih po en sat in ga zamenjal z vstavljenim zaleženim satom in mu prisuil čebel, da bodo zastavile matice. Čez mesec dni, ko bo obhrojena, jo bom odzvel in z malo čebelami dal v drugega, da bo tukaj delala, one čebele pa bodo zopet drugo zastavile, in tako si bom mesec za mesecem oskrbel več matic in jih redil.

274. Panjiče moremo porabiti tudi namesto rojev

Če se zgodi, da ne bom potreboval toliko matic in da bodo postali panjiči močni z zalego, da jim bo zmanjkovalo prostora, bom močne poveznil na priklade z nekaj izdelanega satja, da bodo čebele iz zaprtega panjiča delale skozi veho v podstavljenem panju in bom tako prišel do več rojev. Slabše pa bom, potem ko jim bom vzel matico, združil, druge hranil za jesenske izgube, in če bodo prebili, hranil tudi čez zimo.

²⁵ Odst. 268: Tako dobimo ... sleherni mesec iz enega panjiča obhrojeno matico: Tudi tu G. zadevo nekoliko poenostavlja.

XXIV. Pogovor.

Od Rojou skus resdelenie eniga Paynu na duje sturjenih.

275. Vifha 1. Roje skus resdelenie Zhebel na duje je nar starfhi.

Vfe je she sa dellanie teh Rojou perpraulenu, ne mudimo fe daley, sturymo sazhetik le is enim Paynam, reslozhimo taistiga Zhebele na dva dejla, katira je ta perva inu tudi nar starfhi Vifha Roje dellati. Grede to Dellu shrezhnu od Rok, Sheyle naf popelejo daley, she drugih Skufhen fe postopiti. Sazhetig k eniga Novinza je nar thefhei, inu she mnokaterimu¹⁶⁷ Sherzhe upasty sturilu.

276. Payn, katiri fe mifli dejliti, mora mozhan biti.

Sa resdelenie eniga Paynu na Duje potrebnu je sbraty en dober mozhnu zhebelni, od spredniga do sadniga Konza nar maine dva treka Dejla is Satujam sadelan inu Satuje is Dershino dobru safseden Payn. Is slabeihih Roje dellat ne kashe, ne Dobizhig, temuzh Shkoda fe sadoby; Sakaj na mesti eniga sredniga, katiri she eno Priklado sizer bi nanofhiu,¹⁶⁸ ali eniga slabiga, katiri by fi bui pomogou inu k' Mozhy prifhau taj eni dober Rejenz drugu Lejtu postati, redyte fe 2. Berazha is velikem Dellam inu Klajo bres ufiga Upania, kir redku k' pridnem pridejo.

277. Kam fe nefhe ta sbrani Payn?

Ta sbrani mozhni Payn skus Shrevenzo fe pokadi, samafhy inu 60. okul stopin od Zhebelnak prenefhe pruti vezheru, kir Zhebele mozhnu ne pertiskajo, inu aku fe kei omedeni, Zhebele zhes Nuzh polishejo, de drugi dan Nauratenze na niega ne fylio. Prevernen, de Verh spodei pride, poloshy fe v' Senzhe¹⁶⁹ na Semlo, ali Klop, odusame fe taistimu Dnu inu Konzhniza sadna.

278. K' odpertimu Paynu perstvi fe en Payn prasni.

Sraun tega odpertiga Paynu odpert perstavi fe en Prasni Payn tikama, de Zhebele na Stran ne lesejo: tiga Prsniga Shrevenza je saperta, v' niega is Konzhnize inu Dna omedejo fe Zhebele, de te druge sa teh Shemeniam railfhi potegnejo, inu tezhejo; vender poprei fe dobru po Maternize pogleda, inu kader taista by fe nehla saperta v' Goboufh v' ta prasni Payn fe postavi.

279. Koku fe Zhebele is eniga v' drusiga preshenejo.

Pokady fe na to per spredni Konzhnize ta zhebелne Payn zhes inu zhes inu is enim Selesam ali drugo Rezhjo polagama, de Satuje fe ne odterga, fe na Stranize terka, de Zhebele is spredniga v' sadni Konz inu istega v' ta prasni potegnejo. Ponovy fe Kadenie inu terkajne, kulikurkrat Zhebele fe ustavijo, inu dokler Materniza fe ne naide inu ne sapre.

280. Na straineih Paynou 2. Zhloveka po Maternize gledata, fe vjame inu sapre.

Na v'faki Strane teh ukupei staknenih Paynou streshe en Zhlovek na Maternizo, katiri taisto sagleda, taisto mehku prime, inu v' ta na prasnim Paynu perpraulen Goboush sapre. Ter aku je she dosti Zhebel sa Roj v' prasnem, ta zhebелni fe hitru odmakne, sapre, inu na Dnu preverne, de Mladize inu Salega neomersne, Konzhniza pak odperta ostane.

281. Roj fe dene v' Prasen Payn, bulfhi je Medena Priklada.

Vsame fe potem en prasni Payn /: bulfhi je ena Medena Priklada N.81 :/ ta fe poloshy is odperto Konzhnizo na en na Semle /: na Klopi by fe v' Payneh Dellu potergalu :/ spresterete Pert: zhes od tega poloshy fe ta drugi Payn tudi is odperto Konzhnizo, de eden pruke drugem gleda, inu eden od drusiga 1. Zhevel delezh je odlozhen.

¹⁶⁷ Glede na to, da za podstavni zaimek v rokopisu prevladuje zapis *katiri*, bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *mnokatirimu*.

¹⁶⁸ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *nanolsiu*.

¹⁶⁹ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Senza*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis v' *Senze*.

XXIV. pogovor

O ROJIH, NAREJENIH Z RAZDELITVIJO ENEGA PANJA NA DVOJE

275. Prvi način narejanja rojev z razdelitvijo čebel na dvoje je najstarejši ²⁶

Vse je že pripravljeno za narejanje rojev, ne mudimo se dalje, začnimo le z enim panjem, razdelimo njegove čebele na dva dela, kar je prvi in najstarejši način narejanja rojev. Če gre to delo po sreči od rok, nas bodo želje popeljale dalje, da se lotimo še drugih skušenj. Začetek novinca je najtežji in že mnogo kateremu je srce upadlo.

276. Panj, ki ga mislimo deliti, mora biti močan

Za razdelitev nekega panja na dvoje je potrebno izbrati dober, močno čebelen panj, ki je od sprednjega in zadnjega konca najmanj do dveh tretjin zadelan s satjem in s čebelami dobro zaseden. Iz slabjših ne kaže delati rojev, ni dobička, ampak škoda, kajti namesto enega srednjega, ki bi sicer nanosil še eno priklado, ali enega slabega, ki bi si opomogel in prišel k moči in vsaj drugo leto postal dober rejenec, redimo potem dva berača z veliko dela in klaje brez vsakega upanja, ker redko prideta med pridne.

277. Kam nesemo izbrani panj

Izbrani močni panj pokadimo skozi žrelo, ga zamašimo in odnesemo proti večeru okoli 60 korakov od čebelnjaka, kjer čebele močno ne pritiskajo, in če se kaj omedi, čebele čez noč polizejo, da drugi dan roparice ne silijo nanj. Prevrnjene, s stropom spodaj, položimo v senci na zemljo ali klop in mu odvzamemo dno in zadnjo končnico.

278. K odprtemu panju pristavimo prazen panj

Zraven odprtega panja pristavimo stikoma odprt prazen panj, da čebele ne lezejo na stran. Žrelo praznega panja je zaprto, vanj ometemo iz končnice in dna čebele, da druge raje potegnejo za njihovim šumenjem in stečejo. Vendar poprej dobro pogledamo po matici, in če bi jo našli, jo zaprto postavimo v prazni panj.

279. Kako preženemo čebele iz enega panja v drugega

Čebelni panj nato pri sprednji končnici čez in čez pokadimo in z nekim železom ali drugo rečjo polagoma, da se satje ne odrtga, trkamo po stranici, da gredo čebele s sprednjega v zadnji konec in odtod v prazni panj. Kajenje in trkanje tolikokrat ponovimo, kolikor krat se čebele ustavijo in dokler ne najdemo matice in je ne zapremo.

280. Ob strani panjev dva človeka pazita na matico, ujamemo jo in zapremo

Na vsaki strani le-teh, skupaj staknjenih panjev pazi po en človek na matico. Kateri jo zagleda, jo mehko prime in zapre v matičnico, pripravljeno na praznem panju, in če je za roj že dosti čebel v praznem, čebelnega hitro odmaknemo, zapremo in prevrnemo na dno, da se mladice in zalega ne prehlade, končnica pa ostane odprta.

281. Roj denemo v prazen panj, še boljša pa je medena priklada

Nato vzamemo prazen panj (boljša je medena priklada - št. 811), ga položimo z odprto končnico na prt, razprostrt na zemlji (na klopi bi se v panjih potrgalo satje); zraven položimo še drug panj, tudi z odprto končnico, da gledata drug proti drugemu in je drug od drugega 1 čevelj oddaljen.

²⁶ Odst. 275: kar je prvi in najstarejši način narejanja rojev: G. .omenja ta način narejanja rajev že l. 1768. GI. S. Mihelič, Anton Janša, Slovenski čebelar, Ljubljana 1934, 29!

282. v' katiri Payn fe Materniza dene

Tukej je premisliti ali Maternizo ima v' Popreifhni Payn, ali k' Roju sturienimu diati? je druga perpraulena [...] pred Rokam? Leta fe Roju da, inu ta stara v' fvoj Payn nasaj. Ni druge perpraulene? da fe Roju, sakaj Srojenz is Salege fe bode mlade sastaviu. Materniza v' Goboushu saperta fe postavi v' ta Payn, v' katirim ima ostatici.

283. Koku fe Zhebele dejle?

Strefsejo fe potler is prasniga Paynu Zhebele na Pert med te 2. nastaulena, inu dejle fe Zhebele v' eniga inu drusiga toku, de 2. Dejla Lestva pride v' Roj, katiri kir je prasen, ali malu Della inu nyzh Salleg^{e170} nima, vezh Dellouzou poterbuje: v' Srojenza pak ta tretje Deil; sakaj tega Salega fe bo v' kratkim svalila, inu supet k' Mozhy prifhau. Zhebele more usaj tulkain imeti, de Salego obfedejo, szer premre, umerje inu fe *ulemrady*.

284. Kdaj fe Materniza spusty?

To je vfe Dellu, kar ~~poterbuje~~ per spolovleniu teh Paynou sa Roje je potrebnu. Kader Zhebele fo fe v' fvoje Payni spraule, ali fhe poprei, spusty fe v' ta nameineni Payn Materniza: aku fe je pak Roju po Navuku N. 282. druga perpraulena Materniza dalla inu taista je obhrojena, fe spusti zhes 2. ure: zhe je neobhrojena po Navuku N 269. fe spusty na 4. ali 5. Dan. Potem fe Roj perstavi ali prenefhe, koker fhlihali bodemo od N. [...]

XXV. Pogovor.

Od eniga Roja is dveh Paynou Sturieniga.

285. Lehku je to Dellu is nafhem Paynem.

V' Popreifhnimu Pogovoru nauzhili fmo fe is eniga Paynu dva narediti, na Versti fmo Rojou Dellania, is 2. Paynou 3. naprauti. Dellu letu is nafhim Paynmi Gorejnskim je enaku lehku, koker v' popreifhnim Dellaniu: ali per druge Sorte Payneh, koker sdolei od N. [...] fhlihali bodemo, je veliku ne perprauneifni, fe ozhemo vender, kar je mogozhe pomagati.

286. Preshene v' Priklado ali Payn prasni fe ta sredne, katiri spresne

Isvolimo fe 2. Payni: eniga mozhniga po Navuku N. 276. inu eniga srednu zhebelniga; na taistiga sapiffimo A. na pulledniga B. inu na Mestu, kir ta je biu perstaulen C. de fe kej v' naslhim Dellu ne smotimo. Ta Payn B. per sredne Mozhy svezhier, koker od N. 277. je rezheniu, fe pokady, samafhy, prenefhe, poloshy, odpre, inu niega Zhebele is Maternizo v' prasni Payn preshenio.

287. inu zhes Nozh povodne fe tega mozhniga.

Ta sprasnen Payn B., de Salega v' nemu ne premre, fe hitru nefhe v' Zhebelnak, odpre fe tem mozhnimu Paynu A. na Verhu ta Saturenza, inu na taistiga zhes Nozh fe povodne, de Zhebele, katire Salego ne sapuste, is sdoleiniga v' goreiniga potegnejo, taisto obfedejo, Mladize grejejo, inu same fe resdeje.

288. Pregnane Zhebele puste fe v' prasnim ali v' Priklado denejo.

Grede fe potem k' tem popufhenim v' prasne Payn *pregnanim* Zhebelam, fe ozhejo taiste v' tem pustiti, spusti fe ta v' Pregainaniu ujeta Materniza inu Payn perstavi na mesti C. bulfhi pak je taiste v' Priklado diati; tedej na Pert fe Priklada perstavi, v' taisto fe dene Materniza, Zhebele fe strefsejo na Pert, kader fo fe noter spraule, taiste fe spusti, Konzhniza sapre, inu Payn perstavi na mesti C.

¹⁷⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Salege* (*Salega* – 'zalega').

282. V kateri panj denemo matico

Tu je treba premisliti, ali naj damo matico v poprejšnji panj ali k narejenemu roju. Če je druga matica pri rokah, jo damo roju, staro pa nazaj v njen panj. Če ni pripravljene druge, jo damo roju, kajti izrojenec si bo iz zalege mlade zastavil. Matica, zaprta v matičnici, se postavi v tisti panj, v katerem naj ostane.

283. Kako se čebele dele

Potem stresemo čebele iz praznega panja na prt med dva postavljena panja in jih razdelimo v enega in drugega tako, da dobi dva dela družine roj, ki je prazen, ali pa ima malo satja in nič zalege in potrebuje več delavcev; v izrojenec pa eno tretjino, kajti zalega v njem se bo v kratkem izvalila in bo tako spet prišel k moči. Čebel mora imeti vsaj toliko, da obsedejo zalego, sicer ta premre, odmre in se usmrači.

284. Kdaj spustimo matico

To je vse delo, kar ga je potrebno pri deljenju panjev za roje. Ko so se čebele spravile v svoje panje ali še prej, spustimo v namenjeni panj matico. Če pa damo roju po navodilu pod št. 282 drugo pripravljeno, obhojeno matico, jo spustimo čez dve uri. Če je neobhojena, jo po navodilu pod št. 269 spustimo 4. ali 5. dan. Potem se roj postavi ali prenese, kakor bomo slišali pod št. 333.

XXV. pogovor

O ROJU, NAREJENEM IZ DVEH PANJEV

285. Z našimi panji je to delo lahko ²⁷

V poprejšnjem pogovoru smo se naučili narejati iz enega panja dva, na vrsti je narejanje iz dveh panjev tretjega. To delo je z našimi gorenjskimi panji enako lahko kakor poprejšnje, toda pri drugih panjih, kakor bomo slišali spodaj (št. 294, .295), je veliko bolj nerodno, pomagali pa si bomo, kakor pač mogoče.

286. Srednje močnega preženemo v priklado ali prazen panj

Izberemo si dva panja: močnejšega po navodilu pod št. 276 in srednje čebelnega. Na prvega zapišemo A, na drugega pa B in na mesto, kjer je ta stal, C, da se pri našem delu kaj ne zmotimo. Panj B, srednje močni, zvečer, kakor je rečeno (št. 277), pokadimo, zamašimo, prenesemo, preobrnemo, odpremo in iz njega preženemo čebele z matico vred v prazen panj.

287. in ga čez noč poveznemo na močnega

Spraznjeni panj B nesemo hitro v čebelnjak, da v njem ne odmre zalega, močnemu panju A odpremo na stropu veho in panj B poveznemo nanj, da čebele, ki zalege ne puste same, potegnejo iz dolenjega v gorenjega, jo obsedejo, grejejo in se same porazdele.

288. Pregnane čebele pustimo v praznem ali pa jih denemo v priklado

Nato gremo k puščenicim, v prazni panj pregnanim čebelam. Če jih hočemo pustiti v njem, spustimo vanj med pregonom ujeto matico in panj postavimo na mesto C; bolje pa jih je dati v priklado. Tedaj postavimo priklado na prt, damo vanjo matico in stresemo čebele na prt. Ko so se spravile v panj, jim odpremo žrelo, zapremo končnice in panj postavimo na mesto C.

²⁷ Str. 151: O roju, narejenem iz dveh panjev: G. piše l. 1768, da si je ta način narejanja rojev sam izmislil. GI. v opombi 275 omenjeno knjigo, str. 30!

289. Povesnen fe is fname, inu kateri¹⁷¹ Maternizo pogrefhi prenefse.

Sjutrei ta povesnen Payn B. is fname fe is tega mozniga A. doli, obedvema fe fhrevenze saprejo, A. sapre fe tudi Saturenza, inu B. satakne fe Dnu, is med tem dvema, katiri Maternize nima, bo taisto v' pol ure is mozhnem Shemeniam N. pogreshau; sakai zhafs fe is spodniga v' sgorniga pefseli: ta pogrefhen ¼ ure delez prozh fe prenefse ta drugi pak perstavi fe na Shelishe tega Paynu A.

290. Prenelsenimu fe Materniza da, ali tisto fam sastavy.

Temu prenefsenimu bres Maternize Roju, kader druga je perpraulena, po Navuku N. 269. 270 fe k' Maternize pomaga: ny taista perpraulena, bres nye fe perstavi na Letenie inu pusty, de is Salege v' Paynu fam fi taisto sastavi, svali, inu obhody: kader je she obhrojena, fe ta Payn supet v' Zhebelnak prenefse inu perstavy, kamer fe luby.

291. Leto Dellanie Rojou je bulshi, koker popreifnu spoloulenie.

Leta Visha Roje dellati je bulshi koker popreifhnu spolovlenie teh Paynou; sakaj te is sredne Mozhy Paynu is Maternizo pregnane Zhebele, kir vfo Dershino fo obdershale per popreifhni Mozhy ostanejo, inu v' novim Prebivalfhu famu na novu Deltu mislit imajo: ta mozhni pak tem povesnenimu fe tulkain Zhebel je udejliu, kar sa obsedenie Z Salege poterbuje, katiri kir fe bo svalila, bo tudi ta povesnen mozhan postau.

292. Srojenz inu Roj potem vezhkrat Roje druge perneshejo

Spomnim fe, de is dveh Paynou, potem kir na imenuvano Visho fim Roj naredou, en Lejtu ta mozhne Payn A. je mene she dva radovelna Peuza, kir Materniza v' tega povesneniga fe je prelelila, inu vezh Materniz sastaveu; ta povesnen pak, kir dosti Salege je nefhau, na pervu is to popreifhno prefeleno je rojou, inu she 2. Peuza dau. Toku is 2. Paynou fim v' kratkem bres veliziga Persadeina 8. Paynou sadobiu.

293. Dellanie teh Rojou is eniga Paynu fe vezhkrat lehku stury.

Per vezh drugih Payneh pak, v' katirih je ta obhrojena Materniza bila, inu fama rojla ny, kader fo sadosti mozhne postali, fim supet druge sredne Payni v' prasne pregnau, inu te sprasnene na popreifhne po dvakrat inu trikrat v' enimu Lejtu povesniu, isfneu, inu Roje narediu. Leto je is Goreinskim Paynem zoll¹⁷² lehku, ali nerodnu is drugem, fufebnu is Korbam inu Bednem.

294. Is Korb lete Roje je teshku delati.

Is Korbe kir srednu mozhne Zhebele is Maternizo fo pregnane, ta sprasnena fe preverne, inu nad taisto te mozhne gori dene zhes Nozh, toku de te shiroke Kraje ukupei staknene pridejo: to drugu Dejlu je vfe koker per nafhlih Payneh ali to dougu leshanie te prevrnene Korbe ne le Samu Salege shkodie; ampak tudi Med ven tezhe is Pifkerzou, Zhebelam Deltu nagmira, inu Nauratenze rade fe lothijo.

295. teshei fhe is Bednou

She theshei fe is Bednem, katiri spodei fo zeili, rouna, sakai kir sgorei Deshke fe prozh jemlejo, v' prozh jemaniu inu Pregainaniu teh Zhebel, to k' taistem perdellanu Satuje fe poterga, Zhebele inu Materniza teshku ven inu v' drusiga preshenejo: ta sprasnen Beden tudi fe ne pusty na drusiga povesniti. Nemogozhe vender nye Prekainosti Zhloveka vfe moistry.

296. Vender mogozhnu.

Sna fe ta sprasnen Beden sdolej na Dnu, inu ta mozhni na Verhu: ali pak obedva na Strane, eden na deshni, drugi ne levi sdbosti, ali is velikem Svedram svertat ena 2. Zolle prostorna Lukna: v' pervem fe ta sprasnen is fvojo Lukno nad Lukno tiga doleiniga perstavi; v' sadnimu pak, kateru¹⁷³ je bulshi, fe eden k' drugimu pertishne, de Lukne v' kupei pridejo, inu okul enih inu drugih Luken fe Kraujek pomashe, de Zhebele na Stran en gredo. To drugu Deltu je nafhim enaku.

¹⁷¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis katiri.

¹⁷² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis zol.

¹⁷³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis katiru.

289. Poveznjenega odvzamemo in panj, ki pogreši matico, prenesemo

Zjutraj odvzamemo poveznjeni panj B z močnega A, obema zapremo žrelo, A zapremo tudi veho in B pritaknemo dno. Tisti med njima, ki nima matice, jo bo v pol ure z močnim šumenjem (št. 251) pogrešil; kajti včasih se iz spodnjega preseli v zgornjega. Panj, ki jo pogreši, prenesemo 1/4 ure daleč, drugega pa postavimo na prostor panja A.

290. Prenesenemu dodamo matico ali pa jo sam zastavi

Prenesenemu roju brez matice pomagamo do matice, kadar jo imamo, po navodilu pod št. 269, 270; če pa je nimamo, ga postavimo na mesto brez nje, da leti in da jo sam zastavi iz zalege v panju, izvali in obhodi. Ko je obhojena, prenesemo panj spet v čebelnjak in ga postavimo, kamor se nam ljubi.

291. To narejanje rojev je boljše kakor poprejšnje razpolavljanje

Ta način narejanja rojev je boljši kakor poprejšnje razpolavljanje panjev, kajti čebele, pregnane iz srednje močnih panjev z matico, ostanejo, ker so obdržale vso družino, pri poprejšnji moči in morajo v novem prebivališču misliti samo na novo delo; močni panj pa je dal naveznjenemu le toliko čebel, kolikor jih potrebuje za obsedanje zalege, in ko se bo zvalila matica, bo tudi naveznjeni postal močan.

292. Izrojenc in roj dasta potem večkrat še druge roje

Spomnim se, da je od dveh panjev, potem ko sem na omenjeni način naredil roj, nekega leta močni panj A dal dva samovoljna pevca, ker se je matica preselila v poveznjenega, in je zastavil več matic, poveznjeni pa, ki je dobil dosti zalege, je najprej rojil s poprejšnjo, preseljeno matico in dal še dva pevca. Tako sem dobil iz dveh panjev v kratkem, brez velikega prizadevanja 8 panjev.

293. Iz enega panja lahko narejamo roje večkrat

Pri več drugih panjih, ki so imeli obhrojene matice in sami niso rojili, sem potem, ko so postali dovolj močni, spet pregnal nekaj srednje močnih družin v prazne panje, izpraznjene naveznil na močne, jih nato odvezel, in tako po dvakrat, trikrat naredil roje v enem letu. To je z gorenjskimi panji zelo lahko, nerodno pa z drugimi, zlasti s koši in bednji.

294. Iz košev je težko delati roje

Spraznjen koš, iz katerega preženemo srednje močne čebele z matico, obrnemo na glavo in naveznemo naničez noč močnejšega, tako da so široki kraji skupaj. Drugo delo je tako kot pri naših panjih. Toda to dolgo ležanje prevrnjenega koša škoduje ne le zalegi, ampak teče ven tudi med iz celic, čebelam poveča delo in se ga rade lotijo roparice.

295. Še težje je iz bednjev

Še težje delo je z bednji, ki so spodaj celi, kajti, ker zgoraj odstranimo deske, se pri odstranjevanju le-teh in preganjanju čebel potrga na deske pritrjeno satje, čebele in matico težko preženemo v drugega, in spraznjeni bedenj ne moremo navezniti na drugega. Nemogoče pa vendar ni, prebrisanost človeška naredi vse.

296. Vendar je mogoče

Spraznjeni bedenj zdolbemo spodaj na dnu, močnega na vrhu ali pa oba ob strani, enega z desne, drugega z leve, ali pa zvrtno v vsakega z velikim svedom 2 palca veliko luknjo. V prvem primeru pristavimo izpraznjenega s svojo luknjo nad luknjo dolenjega, v zadnjem pa, kar je bolje, drugega pritismo k drugemu, da prideta luknji skupaj. Okoli enih in drugih lukenj pomažemo kravjek, da ne morejo čebele uhajati. Drugo delo je enako delu pri naših panjih.

XXVI. Pogovor.

Od Rojou skus Priklade Narejanja.

297. Nar bulfhi Roje dellati skus Priklade.

Nar bulfhi gvifhnei, inu lehkeifhi je Roje narejati skus Priklade; sakai skus te fe Zhebelam ne stury ne le Syla inu shkoda; samuzh veliku vezh, kader Priklade fo Medene, Zhebelam fe pomaga, ta perloshena Klaja taiste sherzhnei inu pridneifhi stury, de mozhnei Materniza Salego sastaula, Zhebele urnei Satuže dellajo, taistu s' Obnoshno inu Medam napounijo, inu Payn pred k' Mozhy pride.

298. V' Perstaulaniu Paynou sa Priklade Prostor pufhati.

Zhebelar, kateri¹⁷⁴ skus Priklade Roje dellat mifly, she v' spomladnimu Perstaulaniu ima te Mozhnei Payni odlozhiti, inu taiste v' eni strani Zhebelnaka taku perstavit, de na verh sleherniga fe lehku en Payn poloshy, de ob Zhafsu tega Prikladania nemu ni treba Payni prenafhati, ali is eniga mesta na drugi premikvati, katiru Zhebele v' Leteniu le motti, inu Perloshnost Klaina daje.

299. Zhebelnak sa Priklade naproulen.

Skerbi lete preusdignen fim jest is mojem na 4. Versti nafad toku napraulenim Zhebelnakam, de nad slehernu Versto sa en Payn ali Priklado skus inu skus je prasni Prostor pufhen. Satorei nad vfaki Payn, kader fe meni luby, sgorei ali sa Roje, ali sa *Terganie* lehku Priklade, de le na verhu spodniga Paynu Saturenzo odprem, nastaulam. Prasne Priklade meni tudy fhlushijo sa v' taiste Zhebelam klasti, kader te spodne fo Satuža pouni, de fe nym nemore v' Potrebe Med pokladati.

300. Kdaj inu koku fe Priklade nastaulajo? na katire Payni.

Priklade sa Roje fe nad Payni Spomlad perstaulajo, kader zhebelna Dershina fe je prezei nagmirala, de od taiste vfe Satuže je napounenu. Tedei na toku zhebelne Payni povesnejo fe en sa drugim prasni Paynovi, ali Priklade is nekatirem Medenim Satujam obloshene, tikama fe ukupei staknejo inu Spranie is Kraviekam samashejo. Vender Priklade, preden Zhebele ne sazhejo Satuže dellati, fe ne povesnejo.

301. She drugi Oprauki per Nastaulaniu teh Priklad.

Snati je, de tem spodnem Paynu v' Verhu fe Saturenza odmafhi, inu sa taisto ne saloshiti v' sadnem Konzu Priklade hrany, Priklade odusame fe Dnu, katiru nad nyo fe poloshy, sapre fe shrevenza inu koker je rezhenu malu poprei Spranie fe sadelajo, savolo Nauratenz inu Temmé, v' katiri railhi dellajo, ter v' taisto na Kobilze N. 248. nad Saturenzo ustavi fe en beu medeni Sat sa Sazhetik *podloshen*, de fe Verha *thelny* inu taistiga Zhebele, katire po niemu gor inu doli hodijo, *perdellajo*.

302. Ena Priklade pod Payni nastaulajo.

Drugi Priklade sdolei Paynu podstaulajo: taiste Priklade odusamejo na Verhu Saturenzo, inu Paynu Dno, katiriga na Priklado povesnejo, inu samashejo: v' tim sgornim puste odperto Shrevenzo, inu v' spodnim taisto saprejo: Sat lete tudi na Kobilze perstavio inu v' Priklade podloshe, de fe Verha *thelny*, ta medeni Sat pak pride stati tikama pod Saturenzo, de Zhebelam is eniga Paynu v' drusiga Pot ni *sadelan*.

303. Medene Priklade bulfhi koker prasne.

Katirim od popreihniga Lejta Jelsen medene Priklade is en malu Madam inu Satujam obloshene prebivajo, taistim svetujem prasne Payni popustiti, inu Priklade useti, toku bo ne le on v Kladania tega Satuža, inu medene Klaje preusdignen, ampak tudi Zhebele railhi v' taisto potegnejo, pridnei noter dellajo, inu Materniza v' taiste hittreje Salego sastavi.

¹⁷⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

XXVI. pogovor

O ROJIH, NAREJENIH S PRIKLADAMI

297. Najboljše je roje narejati s prikladami

Najboljše, najbolj gotovo in najlaže je narejati roje s prikladami, kajti z njimi ne delamo čebelam ne sile ne škode, ampak veliko bolj, če so priklade medene, čebelam pomagamo, priložena klaja jih dela bolj srčne in bolj pridne, da matica močnejše zastavlja zalego, čebele urneje delajo satje, ga napolnijo z obnožjem in medom, in panj pride prej k moči.

298. Pri postavljanju panjev puščati prostor za priklade

Čebelar, ki misli delati roje s pomočjo priklad, mora že pri spomladanskem postavljanju močnejše panje odločiti in jih na eni strani v čebelnjaku tako postaviti, da na vrh slehernega položi še en panj, da mu ob nakladanju ni treba panjev prenašati ali z enega mesta na drugo premikati, kar moti čebele pri letanju in jim daje priložnost za klanje.

299. Čebelnjak, prirejen za naklade ²⁸

Te skrbi sem rešen s svojim za 4 vrste tako napravljenim čebelnjakom, da je nad sleherni vrsto vseskozi puščen prazen prostor za en panj ali priklado. Zatorej lahko nad vsak panj, kadar se mi ljubi, zgoraj ali za roje ali za trganje nastavim priklade, da le na stropu spodnjega panja odprem vehi. Prazne priklade uporabljam tudi, da v njih čebelam pokladam, kadar so spodnji panji polni satja in jim ne moremo v potrebi pokladati medu.

300. Kdaj in kako se priklade nastavljajo in na katere panje

Priklade za roje navezujemo na panje spomladi, ko se je čebelam družina že razmnožila, da je zasedla vse satje. Tedaj na tako čebelne panje povežemo na enega za drugim panje ali priklade z nekaterimi medenimi sati založene, jih staknemo stikoma in špranje zamažemo s kravjekom. Vendar pa priklad ne navezujemo, dokler ne začno čebele delati satja.

301. Še drugi opravlki pri nastavljanju priklad

Vedeti je treba, da spodnjemu panju odmašimo na stropu zaporico in jo, da je ne bi založili, hranimo v zadnjem koncu priklade. Prikladi odvezujemo dno in ga položimo nadnjo, zapremo žrelo, in kakor je rečeno malo prej, zadelamo špranje zaradi roparic in teme, v kateri čebele raje delajo. Vanjo postavimo na kobilici (št. 248) nad veho bel meden sat, v začetku podložen, da se tišči stropa in da ga čebele, ki po njem hodijo gori in doli, prilepijo.

302. Nekateri postavljajo priklade pod panje

Nekateri postavljajo priklade pod panje. Tej podkladi odpro na stropu veho, panju pa odvezujemo dno, ga povežemo na priklado in zamažemo. Zgornjemu puste odprto žrelo, spodnjemu pa ga zaprejo. Na kobilico v prikladi postavijo sat in ga podlože, da se tišči stropa. Ta medeni sat postavijo tik pod veho tako, da čebelam ni zadelana pot iz enega panja v drugega.

303. Medene priklade so boljše kot prazne

Katerim so ostale iz poprejšnjega leta jeseni medene priklade z nekaj medu in satjem, tem svetujem, da puste prazne panje in uporabijo priklade. Tako se ne bodo rešili le dodajanja satja in medene klaje, ampak bodo tudi čebele vanjo raje potegnile, pridneje v njej delale in matica bo vanje hitreje zastavila zalego.

²⁸ Odst. 299: Čebelnjak, prirejen za priklade: G. čebelnjak se razlikuje od Janševega tudi pa tem, da pastavlja vanj panje z nakladami v štirih vrstah (Janša v treh).

304. bulphi fo tudi Podklade, koker Naklade.

Bulphi tudi sposnam Priklade pod mozhne Payni podkladati, koker sgorei povesniti; sakai, kir Zhebele od Verha doli dellajo, kader Priklada je spodei diana, hitreje spodei, koker sgorei Zhebele dellajo, inu sa nyh Dellam tudi hitreje Materniza is sastaulaniam potegne. Sraun tiga Zhebelam, katire is tega sgorniga lethie veliku v' spodniga fe hoje perkraifha.

305. Kdaj fe Priklade Shrevenza odpre?

Zhes nekatire Dny, kader Zhebele she v' Priklade ta Med polisale fo, de fe vezh Nauratenz baty ni, fe tuti Priklade Shrevenza odpre, fufebnu, kader je she prezhei Zhebel v' taisto potegnili, inu Satuje noter dellale; sakai skus to navadjo fe inu sposnajo perhodnu fvoje Prebivalfhe, inu fe nym veliku Pota, okuli Hoje ter ovinkou per krati, inu tulkain vezh Della sture.

306. Zhafs lozhenia staknenih Paynou.

Kader Priklade dobru tretje Dejlu is Zhebelam inu Satujam je napounenu inu obfeden, te dva ukupei staknena Payni fe reslozhta, *Dnu*, Saturenza, inu obedve Shrevenze saprejo: taisti, katiri bres Maternize ostane, zhes ½ ure yo is velikem Shemeniam pogrefha, temu k' Maternize fe pomaga, koker sgorei N. 290. inu fe prenefhe; ta drugi pak, katiri taisto je obdershau, na mesti fe pusty perstaulen.

XXVII. Pogovor.

Od rojou skus Golfio ali Sapeluvanie narejanie.

307. Roje skus Golfio sturjeni redku dobri

Boym fe od Syla, inu to Ime Golfia mene she prestrafhi, de, koker taistiga obeniga she ni obogatla, ali pergolfanu Blagu k' Nuzhu perfhlu, tudi nafhi skus Golfijo sturjeni Roje pridni nebodo, inu Zhebelarja obogatli. Vender sa dati Nasnanie *Dellajna* teh Rojou, katire druge vifsoku bres Grunta hvalijo, is Lubesni pruti mojem Deshelnakam inu teh, katiri to Visho Dellainia teh Rojou, naprei pernefsem.

308. Prestavi fe en Mozhni Payn is svojga Shelifha dergam v' Zhebelnaku

Okuli 9. Ure jutreine na lepp Sonzhni Dan, kader Zhebele nar mozhneje na Pafhe fe snaidejo, prenefse fe is mesta fvojga ta mozhnu zhebene Payn inu fe v' drugim Kraju Zhebelnaka spusty, nekateru¹⁷⁵ Dny poprei is Voskam na taistiga spredno Konzhnizho¹⁷⁶ fe pertifne en smalan Papier, ali perslony ena prasna druga Konzhniza, de taisto Zhebele sposnajo inu fa fvojo dershe.

309. Na Shelifhe tega pristauleniga perstavi fe en prasni is ustaulenim salesenim Satujam.

Na popreifhne mestu tiga pristauleniga Paynu postavi fe en drugi prasni is Papirjam ali Konzhnizo, katira je poprei per tim drugim bila, spredei pertifmeno, de Zhebele, kader is Pafhe fe povernejo, sapelane kir menijo, de je nyh popreifhni Payn, v' tega prasniga noter gredo, inu ta na Kobilze v' taistiga ustaulen Sat is Salego obsedejo, Maternizo, katiro pogrefhe, sastavijo, srede, inu novu Pohishtvu sazhejo: k' tim fe she veliku *Zhebel*, katire v' Prestaulaniu v' Paynu fo fe sneshle, popreifhnga *Shelifha* navajeneh, perdrushy, de Roj je sadosti zhebelen.

310. Zhebele fe ne puste golfati, Payn sapuste inu na druge udarjo.

Prebrifanu je tu Dellu, ali fe ble prebrifane fo Zhebelle,¹⁷⁷ katire od unaine perstaulene Konzhnize ali Papierja Podobe sapelane v' Payn szer gredo, ali sdaizi, kir popreifhnu Dellu, Dershino inu Maternizo noter ne naidejo, nasai fe vernejo, Payn popuste, de Salega premre, fem ter kje letajo, fvoi Payn *ilhejo*, inu, kir taistimu ta

¹⁷⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

¹⁷⁶ Na drugih mestih prevladuje zapis *Konzhnizo* (*Konzhniza* – 'panjska končnica').

¹⁷⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

304. Tudi so boljše podklade kakor naklade

Ugotavljam, da je boljše dodajati podklade pod močne panje kakor jih nakladati, kajti, ker čebele delajo od vrha navzdol, delajo hitreje; kadar je priklada spodaj, in tudi matica hitreje potegne za njihovim delom in ga zaleže. Razen tega čebelam, ki lete iz zgornjega panja, prikrajšamo veliko hoje v spodnjega.

305. Kdaj odpremo v prikladi žrelo

Čez nekaj dni, ko so čebele v prikladi polizale med, da se ni več treba bati roparic - tudi v prikladi odpremo žrelo, zlasti, kadar je že precej čebel potegnilo vanjo in že v njej delajo satje; kajti tako se navadijo in spoznajo svoje prihodnje prebivališče, jim je pa tudi veliko pota s hojo okoli ovinkov prihranjenega, zato opravijo več dela.

306. Čas ločenja združenih panjev

Kadar je v prikladah s čebelami in satjem dobro napolnjena tretjina prostora in zasedena, skupaj združena panja ločimo, dno, veho in obe žreli zapremo. Tisti, ki ostane brez matice, jo čez pol ure pogreši z velikim šumenjem. Njemu pomagamo z matico kakor zgoraj (št. 293) in ga prenesemo, drugega pa, ki jo je obdržal, pustimo na mestu.

XXVII. pogovor

O NAREJANJU ROJEV Z GOLJUFIJO ALI PREVARO

307. Roji, narejeni z goljufijo, so redko dobri ²⁹

Od sile se bojim, in že samo ime goljufija me pretrese da, kakor goljufija še nobenega ni obogatila in prigoljufano blago še nikomur ni koristilo, tako tudi naši, z goljufijo narejeni roji ne bodo pridni in ne bodo čebelarja obogatili. Vendar zato, da bi čebelarje seznanil z narejanjem takih rojev, ki jih drugi zelo in brez podlage hvalijo, to sporočam iz ljubezni do svojih deželakov in teh, ki tako delajo roje.

308. Močan panj prestavimo z njegovega mesta v čebelnjaku drugam

Okoli 9. jutranje ure, lepega sončnega dne, ko je največ čebel na paši, prenesemo močni čebelni panj z njegovega mesta in ga postavimo na drugo mesto v čebelnjaku. Nekaj dni prej prilepimo z voskom na njegovo sprednjo končnico porisan papir ali pa prislonimo spredaj drugo, prazno končnico, da jo čebele spoznajo in sprejmejo za svojo.

309. Na prostor prestavljenega panja postavimo praznega z vdelanim satjem

Na prejšnje mesto prestavljenega panja postavimo drugega praznega, ki mu prilepimo spredaj papir ali dodamo končnico, ki je bila prej pri drugem panju, da gredo čebele, ko se vračajo s paše, ker menijo, da je to njihov poprejšnji panj, zapeljane v praznega in obsedejo vanj na kobilici postavljen sat z zalego. Matico, ki jo pogreše, zastavijo, vzrede in začno zidati novo satje. K tem se pridruži še veliko čebel, navajenih na poprejšnje mesto, ki so se pri prestavljanju znašle v starem panju, tako da je roj dovolj čebelen.

310. Čebele se ne puste goljufati, panj zapuste in na druge udarijo

To delo je prebrisano, toda še bolj so prebrisane čebele, ki, zapeljane od zunaj postavljene končnice ali papirja podobe, sicer gredo v panj, toda se takoj, ker v njem ne najdejo poprejšnjega dela, družine in matice, vrnejo, zapuste panj, da zalega pomre, sem ter tja letajo, iščejo svoj panj in ga, ker smo mu odvzeli

²⁹ Odst. 307: Roji, narejeni z goljufijo so redko dobri: Tj. najbolj znani Schirachov način narejanja rojev. Odst. 340: Za doto mu damo meden sat: G. formulacija je sila nerodna, zato sem odstavek bolj prosto predelal.

Konzhniza *perlonena* je oduseta, ne naidejo, na druge udarjo, katire ptuje nerade pod Streho usamejo, ter Voiska inu Klajne med nym ustane, de od ene inu druge Strani veliku je ranenih inu mertvih.

311. Ne pomagata satu Spomlad Zhebele restrefsen perstaviti.

Sa te Shkode odjeti, by eden ali drugi Payni morebiti she v' Spomladainu perstaulainu sakfebi resnehit misleu, debi na druge udarit ne moge, taisti, reish je, bi fi pomagou en malu, inu Zhebele bi pomorou raifhi ostati v' novem Paynu, ali, kuliku Zhebelnakou sa prestaulanie inu Zhebelarjou sa restrefsenih Paynou Streshbo by on poterbvau? ali morebiti Zhebele ne vedejo sa te blishni Payne, ali taistih Letenie ne zhutijo, de nym snajo perdrushiti?

312. Prestaulanie je Srojenzu Shkodlivu, kader fe delezh neprenefse.

Srojenzu namenenu to Prestaulanie je shkodlivu, aku fe $\frac{1}{4}$ Ure delezh ne prenefse; sakaj Zhebele popreihfniga Letenia navajene 2. ali 3. Dny poletejo na pervu Shelishe, inu ali potegnejo na ta prasni Payn, inu on ostane is maihno Dershino de je sa nyzh, inu Salego greti ne more: to kar meni pergodilu fe je, de fim biu persylen taiste krishem prestauti, skus katiru obedva sta osflabela? ali udarjo na nega Sofede inu med fabo fe pokolejo?

313. Katiri ozhe Zhebele golfati, ima na prasni Payn en Payniz is maternizo inu Zhebelam povesniti.

Ozhe vender sa *Skulhno* Zhebele golfati inu skus Golfijo Roje gmirati, taistim svetujem, na Verh tiga perstauleniga Prasniga Paynu eniga mojih Paynizhou N. 247. po odperte Saturenze, inu odusetim Dnu povesniti, v' katirim je she ena obhrojena, ali neobhrojena, ali usaj sastaulena Materniza is Zhebelam: toku fe Zhebele tega raifhi primejo, koker debi na blishne Payni udarle, inu poklane bile: taistiga poterditi, branijo *le* en ZhaIs, ven inu noter lasijo, sadenz fe udado.

314. Previdnost per Srojenzu potrebna.

De pak Zhebele is Srojenza na golfani Roj, Letenia navadene, prevzh fe ne urazhajo, ne le na tega potrebnu je enako Konzhnizo ali Papier perthishniti, ampak tudi snotrei gledati, de, kader taistimu Zhebel bi tegnitu sa Salege Safedenie, smankuati, koker N. 312. fe prenefse. Prenafhanie odloshy fe da Vezhier, de, kader by premalu Zhebel imeu, v' tiga is Roja fe perdenejo.

315. Kraifhi inu gvifhnei je na eno ali drugo popreihfnih Vish Roje narejati.

Is dofehmalniga Govorjenja v'fakatiri Zhebelar lehku *lody*, de narejanie Roja skus Golfio je enu Della nagmiranie, inu dostokrat nepotrebnu inu is Shkodo savershenu; sakaj kader Payn je sadosti Mmozhan fa Roj dati, fe sna ali po Navuku od N. 275. ali dvoje resdejlitu, ali en sredni v' Payn prasni pregnati, inu ta sprasnen na tega po Navuku od N 285. povesniti inu reslozhiti, ali taistimu po Navuku od N. 297. perzhafsnu Priklada nastauti inu potem isfnethy.

316. Prasna sedainih Zhebelarjov Hvala, katiri menijo, de skus to Golfio fo kej noviga snefhli.

Katire teh imenuvanih Vish kul fe Zhebelar lothy, maine Della ima inu je *Gvifhnei*, per Golfije pak ogolfa ble *lebe* koker Zhebele, katire redku dobru sture, inu per tem s' veliku nepotrebim Dellam obloshy. Is Golfio leto sadanie Zhebelarje, katiri modreihni ozhejo pred tem starim videni bity, Svejz golfati mislijo, inu skasati, de fo kej noviga sneshly, ali golfani fo v' Misli; sakaj jest pred veliku Lejtem inu pred mano drugi Gorenzhi ob Aidovim Zvejtu na krishem slabe inu mozhne Payni, nad katirim fo zagvali, ali sa Simo fe bodo sadosti nanefhli, fo prestaulali.

prislonjeno končnico, ne najdejo. Zato udarijo na druge, ki pa jih kot tujke neradi sprejmejo pod streho; tako nastane vojska in klanje, da je na eni in drugi strani veliko ranjenih in mrtvih.

311. Zato ne pomaga postavljati spomladi čebel raztreseno

Da odvrne to škodo, bi se eden ali drugi zmisлил in bi postavil narazen panje v čebelnjaku že takoj spomladi, da bi tako čebele ne mogle udariti na druge panje. Tako, res je, bi si nekoliko pomagal in primoral čebele, da bi raje ostale v novem panju, toda koliko čebelnjakov za prestavljanje in čebelarjev bi potreboval za strežbo razstresenim panjem. Ali morebiti čebele ne vedo za bližnje panje, ali ne čutijo njih letenja, da bi se njim ne znale pridružiti?

312. Prestavljanje je izrojencu škodljivo, kadar ga ne prenesemo daleč

Omenjenemu izrojencu je to prestavljanje škodljivo, če ga ne prenesemo 1/4 ure daleč, zakaj čebele, navajene na prejšnji let, letijo 2-3 dni na prejšnje mesto in gredo v prazni panj, tako da ostane izrojenc z majhno družino, da je zanič in da ne more greti zalege. To se je meni zgodilo, in sem bil prisiljen te panje prestaviti križem; zaradi tega sta mi obadva oslabela. Udarijo pa tudi na njegove sosedo in se med seboj pokoljejo.

313. Kdor hoče čebele goljufati, naj na prazni panj povezne panjič z matico in čebelami

Če hoče kdo vendar za poskušnjo čebele goljufati in z goljufijo čebele razmnoževati, mu svetujem, da naj povezne na vrh postavljenega praznega panja z odprto veho na stropu enega mojih panjičev (št. 247) z odvetim dnom. V njem naj bo že obhrojena ali vsaj zastavljena matica s čebelami. Tako se čebele tega panja primejo raje, kakor pa da bi udarile na bližnje panje in bi jih tam poklale domače čebele. Nekaj časa se ga branijo, lazijo ven in noter, nazadnje pa se vdajo.

314. Pri izrojencu je potrebna previdnost

Da pa se čebele iz izrojca, navajene letenja, ne vračajo preveč h goljufivemu roju, je potrebno nanj pritisniti ne le enako končnico ali papir, ampak tudi opazovati znotraj panja, da ga prenesemo v primeru, kadar bi mu utegnili zmanjkovati čebel za obsedanje zalege (št. 312). Prenašanje preložimo do večera, da mu jih, če bi imel premalo čebel, dodamo iz roja.

315. Krajše in bolj varno je na en ali drug poprejšnji način narejati roje

Iz dosedanjega pogovora lahko vsak čebelar presodi, da je narejanje rojev z goljufijo le povečanje dela, dostikrat nepotrebno in povrh v škodo, kajti, ko je panj zadosti močan, da bi dal roj, ga po navodilu pod št. 275 razdelimo na dvoje ali pa srednje močnega preženemo v prazen panj in spraznjenega po navodilu pod št. 285 navezujemo in ločimo ali pa mu po navodilu pod št. 297 pravočasno navezujemo nakladdo in jo potem odvezujemo.

316. Prazna je sedanjih čebelarjev hvala, ki menijo, da so s to goljufijo kaj novega znašli

Kateragakoli izmed omenjenih načinov se čebelar loti, pri vsakem ima manj dela in je bolj zanesljiv, pri goljufiji pa ogoljufa bolj sebe kakor čebele, ker mu redko dobro store, pri tem pa si nakoplje še veliko dela. S to goljufijo mislijo ti, sedanjih čebelarji, ki hočejo biti modrejši kot stari, goljufati svet in dokazati, da so nekaj umnega iznašli, toda v tej misli se motijo, zakaj jaz sam sem pred več leti in pred mano so tudi drugi Gorenjci ob ajdovem cvetju prestavljali križema močne in slabe panje, nad katerimi smo obupavali, ali si bodo dovolj nanesli za zimo.

XXVIII. Pogovor.

Od Vishe en Roj is vezh Paynou narediti.

317. Pregnanze fe na vezh Vishe is vezh Paynou dellajo.

Narejali dofehmalu fmo Pregnanze is eniga, k'vezhim is dveh Paynou, snati sdai naprei stoy, koku en Roj ali Pregnanz fe tudi is vezh Paynou naredy. Dellajo fe te na 3. Vishe: ali is Zhebelam od Paynou spredei safedenih: ali is Zhelam¹⁷⁸ is Paynou snotrei polnetih: ali is Dan na Dan perfipainam zhebelnim k' eni fe srejeni per prauleni Maternize. Vsimimo enu Deltu sa drugim naprei.

318. Deltu Pregnanzou is vezh spredei safedenih Paynou.

Mifli katiri is vezh spredei safedenih Paynou en Roj narediti, ta usami en srednu zhebelne Payn N. 286. 277. taistiga Zhebele inu Maternizo presheni v' en prasni Payn ali medeno Priklado; kader fo pregnani, ta novi Payn perstavi fe na tega sprasneniga Shelifhe, inu ta sprasnen fe sapre sunei sadne Konzhnize, de Salega nepremre, ter poloshi fe na ena na Semlo spresteri Pert.

319. Koku fe safedene Zhebele sajemlejo?

Is drugim prasnim Paynam v' eni, inu v' drugi Roke is eno Pofsnemenzo¹⁷⁹ grede k' tem mozhneje spredei Zhebelnaka safedenim Paynem, od taistih spruti v' prasni payn sajete Zhebele nofsi inu strelse na Pert tega sprasneniga, dokler taisti doby tulkain Zhebel, de Salego obfedejo: pred tim en druge Zhlovik Zhebele kady, de fe med labo nekolejo, inu po Maternize gleda, de, kader taista med Zhebelam by fe sneshla, taista vjame, inu fvojmu Paynu nasai poverne.

320. Sakai fe v' prasniga sajemlejo inu spruti v' sprasneniga nofsijo?

Sajemlejo fe Zhebele v' prasni Payn; sakai, kader by fe ta sprasnen okuli nosseu, kir je theshak od Medu inu Salege, by fe tegneu podreti; Zhebele fe pak spruti v' sprasneniga nofsijo inu strefsajo; sakai, kir pokajene nifso¹⁸⁰ *dougu* noter neostanejo, samuzh na fvoj Payn fe urazhujejo: ali usaj od vezh Paynou ne pokajene bi fe klale, inu Materniza, kader med nym by bila, umorile; kir pak spruti fe nofsio¹⁸¹ inu kade, poprei fe sbratyo.

321. Deltu Pregnanzou is vezh Paynou skus sallege¹⁸² ustaulanie.

Is Zhebelam is eniga ali vezh Paynou sadei safedenih naredy fe, kader v' prasni Payn bres Maternize fe usame inu dene tulkain Zhebel, kar en sredni Roj poterbuje: v' tega na Kobilze ustavita fe dva, eden Medene, ta drugi Sat is potrebno Salego; na to saprejo fe Zhebele en ali 2. Dny, de po pogreshene Maternize taisto is te vuloshene Salege sastavijo. Satorei ti Pregnanzi druge ne poterbujejo.

322. Katirim Pregnanzam je k' Maternize pomagati?

[...] Ramnu toku ta sgoreine Pregnanzi sturieni v' Satuje teh v' drugi Payn pregnanah Zhebel ne poterbujejo druge Maternize, kir imajo v' Paynu sprasnenimu od Zhebel sastauleno Salego sa Materniznu Sastaulanie *potrebno*. Sunei, kader by katirem perpraulene prebivale, inu taistem eno obhojeno satu otheu dati, de kir prezhei Mladizhe¹⁸³ sastaulat sazhe, ene inu druge Sorte Pregnanz popreje k' Mozhy pride.

323. Deltu Pregnanzou skus perfipaine zhebelnu k' tem perpraulenim srejenim Maternizam.

Ta sadna Visha Pregnanze narejati je, kader en Zhebelar obilnu Materniz je sredeu, inu taiste *al* v' navadnih Payneh po N. 264. Ali v' Paynizheh po N. 266. hrany, de taistim en Dan sa drugim, dokler Pregnanz sadosti zhebelen postane, Zhebele spredei ali sadei safedene fe posnamejo, inu k' Maternize perfiplejo. Per Paynizheh

¹⁷⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebelam* (*Zhebela*).

¹⁷⁹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Polnmenzo* (*Polnmenza*).

¹⁸⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

¹⁸¹ Drugod v rokopisu je pogost tudi zapis *nofsijo* (*nofsiti*).

¹⁸² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Salege* (*Salega* – 'zalega').

¹⁸³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

XXVIII. pogovor

KAKO NAREDIMO ROJ IZ VEČ PANJEV

317. Pregnance delamo iz več panjev

Doslej smo narejali pregnance iz enega, kvečjemu iz dveh panjev, zdaj pa bomo izvedeli, kako naredimo roj ali pregnanca tudi iz več panjev. Delamo jih na tri načine: ali iz čebel, ki zasedajo pred panji; ali iz čebel, posnetih v panjih ali s prisipanjem čebel dan na dan k že vzrejeni matici. Oglejmo si eno delo za drugim.

318. Narejanje pregnancev iz več, spredaj prisedajočih panjev

Če misli kdo narediti roj iz več, spredaj prisedajočih panjev, naj vzame srednje čebelen panj (št. 286, 277), prežene iz njega čebele in matico v prazen panj ali medeno priklado. Ko jih preženemo, postavimo novi panj na mesto izpraznjenega, izpraznjenega, razen zadnje končnice, zapremo, da ne pomre zalega, in ga položimo na zemljo razprostrt prt.

319. Kako zajemamo sedeče čebele

Z drugim praznim panjem v eni roki in s posnema lko v drugi gremo pred čebelnjak k spredaj močnejše prisedajočim panjem, z njih nosimo sproti v prazni panj zajete čebele in jih potem stresamo na prt pred spraznjeni panj, dokler le-ta ne dobi toliko čebel, da obsedejo zalego. Pred nami nekdo drugi čebele kadi, da se med seboj ne koljejo, in išče matico, da bi jo ujel, če bi se znašla med drugimi čebelami, in jo vrnil v njen panj.

320. Zakaj jih devamo v praznega in sproti nosimo v spraznjenega

Čebele devamo v prazen panj, kajti, če bi spraznjenega nosili okoli, bi se utegnili podreti satje, ker je težak od medu in zalege. Čebele pa nosimo in stresamo sproti v spraznjenega zato, ker jih nismo pokadili in bi zato ne ostale dolgo notri, ampak bi se vračale v svoj panj ali pa bi se iz več panjev zbrane in nepokajene klale in bi matico, če bi se znašla med njimi, umorile; tako pa se, ker jih sproti nosimo in kadimo, poprej pobratijo.

321. Narejanje pregnancev iz več panjev z dodajanjem zalege.

Naredimo ga s čebelami iz enega ali več panjev, ki so zadaj zasedeni, če damo v prazen panj brez matice toliko čebel, kolikor jih je potrebno za srednje močan roj. Vanj dodamo na kobilici dva sata: medenega in drugi sat s potrebno zalego, nato zapremo čebele za dan ali dva, da pogreše matico in jo zastavijo iz dodane zalege. Zatorej ti pregnanci ne potrebujejo druge matice.

322. Katerim pregnancem moramo pomagati z matico

Ravno tako zgornji pregnanci, narejeni v satje v drug panj pregnanih čebel, ne potrebujejo druge matice, ker imajo v spraznjenem panju zalego, potrebno za matično zastavljanje, razen v primeru, ko bi imel kdo pripravljeno in bi jim hotel dodati obhrojeno zato, da bi, ker začne takoj zalegati, ene ali druge vrste pregnanec poprej prišel k moči.

323. Narejanje pregnancev s prisipanjem čebel k pripravljenim vzrejenim maticam

Zadnji način narejanja rojev je ta, da čebelar, ko je vzredil veliko matic in jih hrani v navadnih panjih (št. 264) ali v panjičih (št. 266), dan za dnem, dokler pregnanec ne postane dovolj čebelen, posnema čebele, prisedajoče na panjih spredaj ali zadaj, in jih dodaja k matici. O mojih panjičih je treba vedeti, da jih, kadar

moyeh je snati, kader k' tim fe mifli perfpipati, povesnejo fe ali na eno Priklado, v' katire je en malu Satuja inu Medu, ali na prasni Payn, v' katiriga na Kobilze fe podlosly en par Medenih Satu.

324. V' Dellaniu Rojow je mirkati po potrebne Salege k' Materniznimu sastaulaniu.

K' Sklepu teh Pregnanzow Dellania Svarim Zhebelaria, de kulikurkrat zhebelno Salego ustaula, ali Roje della, ima dobru gledati, ali v' Satuje tiga Roja ali Srojenza, katiri fhelei na Maternizo bo sastaulou, fe snaide potrebna N. 237. popifsana zhebelna Salega; sakai fo Zhervizhe preveliki inu prestari, is taistih svale fe Zhebele inu bres Maternize ostanejo: vezhi Gvifhnosti volo fe v' Gnesdu kej Satuja isreshe, inu po Salege ogleda inu to isresanu nasai v' takne inu saspili.

325. ali usai imajo biti Jaiza ali mlai fhi Salega.

Rekau fim prestari; sakai, kader fo premladi ali she Jaiza, ne shkodie tudi is teh kader srafsejo, k' pravi Starosti pridejo, Zhebele Maternize sastavijo, famu de kefhneje fe svale. Ni pak v' Paynu pravih Zhervizhou, tudi ne mlai fhih, ne Jaiz, sreshejo fe is drusiga Paynu, inu temu noter ustavijo: ali pak da fe nemu ena v' drugem Paynu sastaulena, ali she svalena perpraulena Materniza.

326. Paynovi is Mlado Maternizo inu ptujem Zhebelam imajo fe prenesti inu na Prostoru stati.

Snati je tudi, de vfe Zhebele, katire ali neobhojene Maternize imajo, ali taisto sastaulajo na Prostoru ozhejo biti, de, kader Materniza is Prafhena pride, v' druge Payni ne saide; sakai pride v' ptuje Payn, te Zhebele fe obfujeio, kolejo inu umore. Zhebele pak is drugih Paynou usete, de na taiste fe ne pourazhajo, *samuz*¹⁸⁴ tega noviga Paynu dershe je treba 3. Dny saperte imeti, bullhi she je taiste prenesti.

XXIX. Pogovor.

Od Rojow inu Srojenzow Perstaulania.

327. is Paynem nagmirale fo fe Zhebelarja Opravila.

Ogreneni fo Roje, Pregnanzi sturjene, Zhebelnak bo napounen, Serze fe fmeja Zhebelaria: ali Dellu niega ni dakonzhanu, is vezh Dershino nagmirou fi je Opravike, nakopou fi je vezhi Skerb. Podvuzhiti niega je treba v' Opraukih potrebnih po Rojeniu, de te is Dellam inu Theshavo doblene Paynovi skus niega Nevednost, inu Nemarnost doli ne pridejo. Usemimo naprei Oprauke po Verste, koker per Zhebelah gredo.

328. Ogrenene Zhebele fe v' Senze na en stol postavijo.

Roj vezhi Dejlo ogrenen /: sakai te malu she okul Lethezhe fame sa vezh Shemeniam fvojeh Tovarfhiz potegnejo :/ fe doli is iname, v' Senze postavi fe na Stol, de te druge Zhebele k' nemu fe perdrushijo. Postavi fe na Stol, sakai na Semle Mraule inu druga Shivau taistiga nadlesha, inu mu Napokoj della, v' Senzo fe pak dene, de Vrozhina od Sonza, katiro Zhebele prenesti ne morejo, taiste ne perfyli ven fe spustiti, inu v' Beig podati.

329. Paynovi fe nimajo na Sonze, fufebnu permafheni pufhat.

Sastopiti veliku vezh je od thefhkih Paynou, de fe nimajo na Sonzi pufhati; sakai pregreje Sonze Verh Paynu, Satuje od Thege Medu inu Salege fe poterga, potare Zhebele, inu vezhkrat tudi Maternizo vmane. Perpomore k' leti Shkode tudi Safapenie teh Zhebel, fufebnu kader taiste fo na Sonze dougu Zhafsa permafheni, skus katiru veliku mozhnih Paynou fe sadushy.

¹⁸⁴ Na drugih mestih v besedilu prevladuje zapis *samuzh* – 'temveč'.

jim mislim prisipati čebele, poveznem ali na priklado, v kateri je nekaj satja in medu, ali na prazen panj, v katerega denem na kobilici nekaj medenih satov.

324. Pri narejanju rojev je treba paziti na potrebno zalego za zastavljanje matice

Ob sklepu narejanja pregnancev opozarjam čebelarja, da mora dobro pogledati, kadarkoli dodaja čebelno zalego ali dela roje, ali je v satju roja ali izrojenca, ki bi šele zastavil matico, potrebna, pod št. 237 popisana čebelna zalega, kajti, če so žerke prevelike in prestare, se iz njih izvale čebele in pregnanci ostanejo brez matice. Zaradi večje gotovosti izrežemo iz gnezda nekaj satja in pogledamo po zalegi, nato pa izrezano vtaknemo nazaj in pritrđimo.

325. Biti morajo ali vsaj jajčeca ali mlajše žerke

Rekel sem prestare, zakaj, kadar so premlade ali šele jajčeca, to ne škoduje; tudi iz teh, ko zrastejo in so dovolj stare, zastavijo čebele matice, samo da se kasneje izvale. Če pa ni v panju pravih žerk, tudi ne mlajših, ne jajčec, jih zrežemo iz drugega panja in le-temu vstavimo, ali pa mu damo iz drugega panja zastavljeno ali že pripravljeno izvaljeno matico.

326. Panje z mlado matico in tujimi čebelami je treba prenesti drugam in pustiti tam

Vedeti je treba, da morajo ostati vsi panji, ki imajo ali neobhrojene matice ali jih zastavljajo, na mestu, da matica, ko pride s prašenja, ne zaide v druge panje, zakaj, če pride v tuj panj, jo čebele oklenejo, koljejo in umore. Da pa se čebele, vzete iz drugih panjev, ne vračajo, temveč drže novega panja, je treba imeti tri dni zaprte, še bolje pa je, če jih prenesemo.

XXIX. pogovor

O POSTAVLJANJU ROJEV IN IZROJENCEV

327. S panji so se povečala tudi čebelarjeva opravila

Roji so ogrenjeni, pregnanci narejeni, čebelnjak je napolnjen, čebelarjevo srce se smeji, toda njegovo delo še ni končano, z več družinami si je povečal tudi opravke, nakopal si je večjo skrb. Podučiti ga je treba o opravkih, potrebnih po rojenju, da ti, z delom in težavo dobljeni panji ne propadejo zaradi njegove nevednosti in nemarnosti. Vzemimo najprej opravke po vrsti, kakor si pri čebelah slede.

328. Ogrenjene čebele postavimo v senci na stol

Roj, večidel ogrenjen (kajti teh malo še okoli letajočih čebel potegne za večjim šumenjem svojih tovarišic), vzamemo dol, ga postavimo v senci na stol, da se mu pridružijo še druge čebele. Postavimo ga na stol, kajti na zemlji ga nadlegujejo mravlje in ga vznemirja druga žival. V sencu pa ga denemo, da jih sončna vročina, ki je čebele ne morejo prenesti, ne prisili, da zapuste panj in pobegnejo.

329. Panjev, zlasti zamašenih, ne smemo puščati na soncu

Veliko več je treba vedeti o težkih panjih, da jih ne puščamo na soncu, zakaj, če pregreje sonce stropnico panja, se satje od teže medu in zalege potrga, potarejo se čebele in večkrat zmečka tudi matica. K tej škodi pripomore tudi dihanje čebel, zlasti kadar so na soncu dolgo časa zamašene. Zaradi tega se namreč veliko močnih panjev zaduši.

330. Paynovi, katiri v' Zhebelnaku ostanajo, fe sdaizi perstavijo.

Niŋo Zhebelarje v' Perstaulaniu Rojou inu Srojenzou ene Miŋli: eni Roje da Vezher na Stolu letheti puste, de fe vŋe Zhebele ukupei spravijo: drugi inu bulŋhi is Perstaulaniam hite; sakai, kir Zhebele ogrenene sdaizi sazhnejo letheti, Shelifha fe navadijo, drugi Dan na taistiga fe urazhujejo, inu fvojga Paynu tamkei ne naidejo, veliku Zhebel fe sguby inu resnese.

331. Katiri fe *prenefhejo*, ŋhelei na Vezher perstavit. Hiteti is Perstaulaniam Pregnanzou inu Srojenzou.

Svjet moj je, Payni, katiri v' Zhebelnaku imajo oŋtati, sdaizi perstavit; katiri pak dergam fe bodo prenefli, kir v' vrozhine Zhebele prenaŋhati ne grede, da vezher na mesti pustiti. Is Pregnanzou inu nyh Srojenzou Perstaulaniam fuŋebnu je hiteti; sakai leta v' pol Ure Maternizo pogrefhe, Zhebele fe urazhajo na popreifhnu Shelyfhe, inu kir Payn ne naidejo, na Sofede udario, fe kolejo inu smainfhaŋo.

332. Katiri Paynove fe imajo v' Zhebelnak perstaviti? inu kam?

V' Perstaulaniu premiflit je, katiri Payn, Roj ali Srojenz v' Zhebelnaku fe bode perstavu, inu katiri preneŋseu? Sa perstaulanie fo vŋi Paynovi, bodi Roj ali Srojenz, katiri obhojeno Maternizo imajo; sakai, kir taista ne grede na Praŋhenie, niŋo v' Nevarnosti ob nyo priti: perstavijo fe pak nar bulŋhi na popreifhnu Shelifhe, defilih samovolni prvi Roje tudi dergi fe snajo perstavit; sakai, kir Zhebele tega fo navajene, v' Letheniu maine fe mothijo inu kolejo.

333. Katiri fe preneŋsejo?

Sa Prenafhanie ŋpruti fo vŋi, katiri imajo neobhojene Maternize, ali taiste ŋhelei sredili bodo; sakai ta more na Praŋhenie yti, inu je v' Navarnosti, kader is Praŋhenia pride, od ŋofednih Paynou Shemenia inu Lethenia ŋapelana biti, inu v' taiste ŋayti. Lete taisto oblujejo, v' Gruzhi fe jo dershe, ene jo shiplejo sa Repetnize, druge sa Noge ulazhijo dokler taisto umore.

334. Peuzhi¹⁸⁵ fe snajo tudi perstauti, de le na Straneh fe sa en Payn prasni Prostor pusty.

Peuzhy, bodyo kakershne Sorte ozhejo sizer ni treba *prenaŋhati*, fe snajo tudi v' Zhebelnaki perstavit, de fe le is to Previdnostio perstavijo, de na vŋaki Strani teh perstaulenih sa en payn je prasniga Proŋtora, toku Materniza nesaide lehku v' drugi Payn. Letu, kar je tudi is tem preneŋhenim sturiti, kader na eni Krai je vezh Paynou preneŋhenih.

335. Per Pregnanzih fe ali Roj ali Srojenz preneŋse.

Dergazh je s' Pregnanzim, taiste ne imajo obhojeno ali neobhojeno Maternizo, fe morejo preneŋfti ali Roj ali Srojenz; sakai Zhebele popreifhniga Lethenia navajene, na popreifhnu Shelifhe fylijo, inu te druge nekatire Dny yh volnu stariga Snainia volo gorusamejo, ŋkus katiru ta drugi Payn veliku Dellouzou sguby, oflaby, inu morebiti zoll¹⁸⁶ Maternize ne srede, ali zhe mu je dana ali s' nym potegne, ali jo ŋapuste.

336. Srojenzhi¹⁸⁷ fe morejo ufi prenefti.

Srojenz enaku ozhejo preneŋshene biti, savolo Maternizhniga¹⁸⁸ obhojenia inu Navarnosti, ŋunej kader bi fe nym obhojena materniza nameŋtila. Srojenze po danem prvim Royu eni na mesti puŋhajo, dokler popounuma srojejo, ali kir puŋledni Roje niŋo gvifhni, gvifhnu je pak Praŋhenie Maternize, tulkain bulŋhi je taistih Prenafhanie, kir puŋledni Roje tudi dergi fe lehku ogrenejo.

¹⁸⁵ Na drugih mestih prevladuje zapis *Peuzi* (*Peuz* – 'pevec').

¹⁸⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

¹⁸⁷ Sicer je v rokopisu dosledno naveden zapis *Srojenz* (*Srojenz* – 'izrojenc').

¹⁸⁸ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejŋi zapis *Maternizniga* (*Maternizni*).

330. Panje, ki bodo ostali v čebelnjaku, takoj postavimo na stalno mesto

Čebelarji niso glede postavitve rojev in izrojencev ene misli. Eni puste leteti roje na stolu do večera, da se spravijo vse čebele skupaj; drugi, boljši, pohite s postavljanjem rojev na stalno mesto, zakaj, ker začno ogrenjene čebele takoj letati, se navadijo na mesto in se drugi dan nanj vračajo, in ker svojega panja tamkaj ne najdejo, se jih veliko zgubi in razkropi.

331. Tiste, ki jih prenesemo drugam, šele zvečer postavimo na stalno mesto. Pohiteti moramo s postavitvijo pregnancev in izrojencev

Moj svet je, da panje, ki bodo ostali v čebelnjaku, takoj postavimo na mesto, katere pa bomo prenesli drugam, pustimo do večera na stolu, kajti ne gre prenašati čebel v vročini.

S postavitvijo pregnancev in njih izrojencev pa je treba še posebej pohiteti, kajti le-ti v pol ure pogreše matico, čebele se vračajo na poprejšnje mesto, in ker ne najdejo panja, udarijo na sosednje, se koljejo in ničijo.

332. Katere panje moramo postaviti v čebelnjak in kam

Pri postavljanju je treba premisliti, kateri panj, roj ali izrojenc bomo postavili v čebelnjak in katerega bomo prenesli. Na mesto postavimo lahko vse panje, bodisi roje ali izrojence, ki imajo obhrojene matice, zakaj, ker le-te ne gredo na prašenje, niso v nevarnosti, da bi prišli obnje. Najbolje pa je, da jih postavimo na poprejšnje mesto, čeprav lahko samovoljne prve roje postavimo tudi drugam, zakaj, ker so čebele tega mesta navajene, se pri letu manj motijo in koljejo.

333. Katere panje prenesemo

Sproti prenašamo lahko vse panje, ki imajo neobhrojene matice ali pa bodo le-te šele vzredili; kajti vsaka taka mora iti na prašenje in je v nevarnosti, da jo, ko pride s prašenja, šumenje in let sosednjih panjev zapelje, da zaide vanje. Tuje čebele jo obsujejo, drže v gruči, ene jo ščipljejo za perutnice, druge vlečejo za noge, dokler je ne umore.

334. Tudi pevce smemo postaviti v čebelnjak, vendar tako, da pustimo ob straneh za panj praznega prostora

Pevcev, naj bodo kakršne koli vrste, sicer ni treba prenašati, lahko jih tudi postavimo v čebelnjak, da le to storimo previdno, tako da ostane na vsaki strani postavljenih za panj praznega prostora. Tako matica ne zaide tako lahko v drug panj. To je treba napraviti tudi s prenesenimi, kadar prenesemo več panjev na isti kraj.

335. Pri pregnancih prenesemo roj ali izrojenca

Drugače je s pregnanci. Le-ti nimajo obhrojene ali neobhrojene matice, in je treba zato prenesti ali roj ali izrojenca, zakaj čebele, navajene na poprejšnji let, silijo na poprejšnje mesto, in drugje jih nekaj dni zaradi starega znanstva voljno sprejemajo. Zato drugi panj zgubi precej delavcev, oslabi in morebiti celo ne vzredi matice, če pa mu jo damo, potegne z njimi in jo zapusti.

336. Vse izrojence moramo prenesti

Prav tako je treba prenesti izrojence zaradi nevarnosti pri obhoji matice, razen tedaj, ko jim dodamo obhrojeno matico. Izrojence po prvem roju puščajo nekateri na mestu, dokler popolnoma ne izroje. Toda, ker ni gotovo, ali bodo še rojili, gotovo pa je prašenje matice, je toliko boljše, če jih prenesemo, ker naslednje roje tudi drugje lahko ogrenemo.

337. She obhoyene Prenefseni Paynovi fe v' Zhebelnak perstavijo.

Prenefsheni Paynovi, kader Maternize fo she obhidile¹⁸⁹ v' Zhebelnaku fe perstavijo, kir je, de Zhebelar taiste v' vñih Potrebah pred Ozhmi ima, inu is nepotrebno Hojo veliku Zhafsa nesamudy: Damu fe pak s' Vezher, kader Dershina je vfa v' Paynu, ali v' Jutru sgodei, preden Zhebele ven Lethje, prenesejo, sizher fe veliku Zhebel sguby, katire fem ter kie, kader fvoj Payn perstaulen ne najdejo, na Rop lethajo.

338. Zhebelar ima na Srojenzou inu Pregnanzou Petje¹⁹⁰ pofhlufhati, de taistih Peuze ogrene.

Opominam Zhebelarja, de na Srojenze, katiri shelej enkrat fo rojli¹⁹¹ samovolnu, kaker tudi na taiste Roje in fo, katirim Roj skus spolouenie, ali Priklade ene ali druge Sorte je useti inu enaku tudi na pulledneh Roju Petje ima dobru strezhti inu pofhlufhati; sakai eni inu drugi vezh Materniz sastavijo, inu potem samovolne Peuze dado, de na taiste ne samudy zhakati, inu kader rojejo ogreniti.

XXX. Pogovor.

Od Rojou potrebne hifhne Dote.

339. Ta mladi Gospodar od Zhebelarja pogirva eno hifhno Doto.

Ne le Starfhi Otrokam fvojem, kader taiste Oshenijo, inu novu Gospodarstvu rislozhen pelati sazhejno, eno spodobno Doto, temuzh tudi ti Ohzhetni povableni eni Dar vloshe, sa taistim eno Pomuzh k' prihodnimu Gospodarstvu inu Sazhetik taistiga sturiti. Ramnu toku stury en Zhebelar pridne is fvojem mladim Gospodarjem ali Royam, aku ozhe, de fe s' tem bulfhi temlajo.

340. Sa Doto fe niemu da en medeni Sat.

Samovolnim Rojam, koker N. 109. je govorejenu Srojenzi sa Doto dadó nekater¹⁹² Funte medu, de, kader skus Vreme by na Pafho letheti sadershane bile, od lakote ne umerjejo, leto pak ni sa dosti, temuzh Zhebelar sa hifhno Doto, inu Gospodarstva Sazhetik, veliko vezh Pregnanzam, katirem fe ny Odlog dau fe previdit, fe v' Payn vlosy en lep, beu, velik Medeni Sat.

341. Sat fe ustavi na Kobilze inu kader je perlothan, Lefs ven usame.

Leta Sat postavi fe na Kobilzo, porine fe v' spredni Konz Paynu, inu fe taku podloshy, de taistiga Rob odreshan Verha Paynu fe thefhy, taku Zhebele taistiga hitru k' Verhu perdellajo inu perlothajo, koker she N. 80. fim v' Milfi imeu. Kader Sat je k' Verhu perdelan inu Zhebele she druge satuje sraun niega sazhele fo dellati, odpre fe Payn, inu kir Sat Kobilze fe dershni, is Nosham fe poreshe, inu vñ Lefs ven usame, de fe Zhervje ne rodé.

342. Koku ima Sat obernen biti?

V' ustaulaniu tega Satuja, katiru tudi v' Ustaulaniu sa Maternizno Salego fe ima dershati, fe ima toku na Kobilzo postavit, koker je poprei v' Paynu stavu ali obernen bui, to je, de Pifkerzhe¹⁹³ k' Verhu gledajo; sakai bi napezhnu leshou, Zhebele, katire delu k' Verhu obrazhajo, de fe Med ven ne zhedy, bi imele prevezh Muje taistiga predellati. Raumnu toku leshe tudi Mladize na Herbtu is Nogam doli inu is Glavo k' Verhu obernene.

343. Kdaj fe Sat ustavy?

Ustavy fe pak Vezher, kader Zhebele od Lethenia nehajo, de skus Medeni Duh druge fe na Rop ne vabijo; sakai, kir od Rojenja Zhebele fo she vfe v' Smote, ni fo v' Stanu Nauratnizam superstati, inu skus te by v' vezh Smoto postaulene bile, de, kir taistem fe braniti ne more, sadnezh szagajo, fvoje prasnu Prebivalthe sapuste, inu is nyh Shiurashknikem v' Payn drugi potegnejo.

¹⁸⁹ V rokopisu je sicer dosledno naveden zapis *obhodile* (*obhoditi* – 'oprašiti').

¹⁹⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Petje*.

¹⁹¹ V rokopisu se pojavi tudi zapis *rojili*.

¹⁹² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

¹⁹³ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *Pifkerze* (*Pifkerz* – 'čebelja celica').

337. Prenesene panje z že obhopenimi maticami postavimo v čebelnjak

Prenesene panje postavimo v čebelnjak, ko so se matice obhodile, ker je treba, da jih ima čebelar v vseh potrebah pred očmi in da z nepotrebno hojo ne zamudi veliko časa. Domov pa jih prenesemo zvečer, ko je vsa družina v panju, ali zgodaj zjutraj, preden čebele izlete, sicer se veliko čebel izgubi, in ker letajo, kadar ne najdejo svojega panja, sem ter tja na rop.

338. Čebelar mora paziti na petje izrojencev in pregnancev, da ogrene njih pevce

Opozarjamo čebelarja, da mora dobro paziti na petje izrojencev, ki so šele enkrat prostovoljno rojili, kakor tudi na tiste, ki smo jim vzeli roj z razdelitvijo ali s prikladami ene in druge vrste, in enako na petje naslednjih rojev, kajti eni in drugi zastavijo več matic in dajo potem prostovoljne pevce. Čakati mora, da jih ne zamudi, in jih, kadar roje, ogreniti.

XXX. pogovor

O ROJEM POTREBNI HIŠNI DOTI

339. Mladi gospodar zahteva od čebelarja hišno doto

Ne dado samo starši svojim otrokom, ko jih oženijo in ko so se odločili začeti novo gospodarstvo, spodobne dote, ampak jim darujejo tudi na ženitev povabljeni, da bi jim bilo v pomoč pri prihodnjem gospodarstvu in za njegov začetek. Ravno tako naredi čebelar s svojim mladim gospodarjem ali rojem, če hoče, da tem bolje začne z delom.

340. Za doto mu damo meden sat

Samovoljnim rojem dado izrojenci, kakor je bilo pod številko 109 povedano, za doto nekaj funtov medu, da ne pomro od lakote, kadar jih zadržuje vreme pri letanju na pašo. Tega pa ni dovolj, temveč jim mora še čebelar dodati za hišno doto in začetek gospodarstva, še veliko več pa pregnancem, ki se pri odhodu niso oskrbeli z zalogo; v panj jim vloži lep, bel, velik meden sat.

341. Sat dodamo na kobilici, in ko ga prilepijo, vzamemo les iz panja

Ta sat postavimo na kobilico, porinemo v sprednji konec in ga tako podložimo, da se njegov prirezani rob tišči panjevega stropa. Tako ga čebele hitro pridelajo in prilepijo k stropu, kakor sem omenil že pod številko 80. Ko je sat pritrjen k stropu in so čebele začele ob njem delati še drugo satje, odpremo panj, in ker se sat drži kobilice, ga odrežemo z nožem od nje in ves les odvezujemo; da se ne rede črvi.

342. Kako mora biti obrnjen sat?

Pri dodajanju satja, kakršnega se je treba držati tudi pri dodajanju satja za matično zalogo, je treba postaviti sate na kobilico tako, kakor so poprej stali ali bili obrnjeni, to je tako, da so celice obrnjene navzgor; kajti, če bi ležale napačno, bi imele čebele, ki delo obračajo navzgor, da se med ne scedi, preveč truda, da bi ga predelale. Prav tako leže tudi bube na hrbtu, z nogami navzdol in z glavo, obrnjeno navzgor.

343. Kdaj dodamo sat

Dodamo ga zvečer, ko čebele nehajo letati, da drugih z medenim duhom ne vabi na rop; kajti, ker so čebele še vse zmešane od rojenja, se ne morejo dovolj upirati roparicam, in le-te bi jih spravile v še večjo zmešnjavo, da bi nazadnje, ker se ne morejo braniti proti njim, obupale, zapustile svoje prazno prebivališče in potegnile s sovražnikom v drug panj.

344. Payni sa ogrebanie ne vejla is Medam pomasat.

Is tega Govorjenja sposna fe Neumnost nekatirih Zhebelarjou, katiri Payni, v' katire Roje ogrebat mišlijo, poprei is medam snotrei pomashejo, menio skus to Zhebele pervadit, debi raifhi v' Payn fhle, inu ostale: raifhe reish je noter gredo, kir Duh yh vaby, ali s' tem ble ven fyljijo, inu pertifnejo Nauratenze, od teh Nadlege puntarske postanejo, inu v' Bejg fe podado.

345. Dobizhek is Vstaulania tega sa Doto daniga Satuja.

Vloshenie tega Satuja nima obeden sa en savershen Deltu, ali Trofsenie tega Medu dershat; sakaj, sadershi sa taistu Zhebele ne le od Vhajania, is Paynu, ampak tudi vsigne taiste, de veliku mozhneje na Pafho Lethje, pridneifhi dellajo, inu ta Payn is Blagam tulkain hitreifhi napounijo, ter Dellouze sastaulajo, inu gmirajo. Inu kaj vezh more shelety en Zhebelar, koker sa prihodno obilno Aidovo Pafho zhebelne is Satujam dobru previdene Payni imeti.

346. Sat vstaulen je sa Mufhter vfiga perhodniga Della, inu sa taistem v' spredni Konz potegnejo

She en Dobizhek je ukkladaina tega Satuja: fhlushi nym ta sa Navuk vfiga prihodniga Satuja Della; sakai koker fe nym ta vloshy podougama, sprizhjo [...] raumnju toku vezh Dejil is tem drugem Dellam naprei gredo. Sraun tiga, kir Sat fe v' spredni Konz Paynu porine, Zhebele sa nym vlezhejo, inu tamkej fe ufedejjo,¹⁹⁴ skus katiru v'fedenie one pred Nauratenzam fe loshej varjejo, inu Zhebelar v' Pokladainu¹⁹⁵ loshej nym streshe, ter maine ga Pikajo.

347. Katire Sathuja¹⁹⁶ Deltu, podougastu ali zhes je bulfhi?

Katiru Deltu pak Satuja, podougama, sprizhjo, na vogal [...] je bulfhi Uprashanie vstane. Zhebelne Della zhes fo gorkeje in ble teshke na Blagu: Deltu dougu sprutje je sizer merslej, inu lehkeje na Blagu; vender meni lubshi, kir Zhebelam v' ven inu noter Hojeniu veliku nepotrebniga Pota is eniga Sathu na drusiga sdei gori, sdei doli perkrati: Zhebele v' Rojeniu inu Kadeniu lehkeifhe fe is Satuja spravijo: Deltu podougastu je hitreje, inu v' Voshne ali Prenafhaniu maine fe podre, defilih tudi temu fe pomaga, kader Payn na Krofhno ali Vofs ne zhes, koker te drugi, temuz¹⁹⁷ podougastu fe poloshy.

348. Namesti Ukladania Satuja bulfhi je Roje v' Priklade devati.

Vfiga Satuja ukkladania Della ne le samu, ampak tudi Klaje Medene preusdignen je Zhebelar, katiri Roje, fufebnu te flabfhi Peuze inu Pregnanze v' medene Priklade po Navuku N 81. 144. Segnati deva. Ali kader Jelsen Priklade terga, v' teistih na Verhu Satuja sa l. Zollo popufha, sa prihodnem Rojam sazhetik vfiga Della pokasati; kir Zhebele raifhi inu hitreje Satuje dellajo, tudi Materniza obhोजना v' taistu poprej Salego sastaula.

XXXI. Pogovor.

Od Maternizniga Prafhienia ali Obhोजना.

349. Pogovorjenja Versta.

Perstauli fmo Roje inu Srojenje nekatire v' domazh Zhebelnak, druge dergam na kratik Zhafs prenefsene: Sa en Sazhetik tega noviga *Hilshovania* darovali fmo taiste is Lepo Doto: ali usaj dali fmo nym enu is Potrebo nekatire Tedne preskerblenu Prebivalfhe, toku de nafhe Strane nimajo Urshaha eniga Pomankania fe perthoshiti. Ozhemo sdej vidit, kaj nafhi mladi Gospodarje sazhejjo? Kuku ony inu nyh Starfhi fe temlajo.

¹⁹⁴ Na drugih mestih v besedilu je pogostejši zapis *vfedejo (vlehti)*.

¹⁹⁵ Na drugih mestih v rokopisu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *Pokladanie*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis v' *Pokladaniu*.

¹⁹⁶ Sicer je v rokopisu dosledno naveden zapis *Satuja (Satuje – 'satovje')*.

¹⁹⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

344. Panjev za ogrebanje ni dobro mazati z medom

Iz tukaj povedanega spoznamo neumnost nekaterih čebelarjev, ki namažejo panje, v katere mislijo ogrebat roje, znotraj z medom. S tem žele privabiti čebele, da bi šle raje v panj in ostale v njem; raje, res je, gredo noter, ker jih vabi duh, toda zaradi tega tudi bolj ven silijo, in še roparice pritisnejo. Zaradi te nadloge postanejo puntarske in pobegnejo.

345. Dobiček od vstavljanja za doto danega satja

Dodajanje tega satja naj ne jemlje nihče kot odvečno delo ali trošenje medu; kajti tak sat zadrži ne le čebele, da ne uidejo iz panja, ampak jih tudi spodbuja, da dosti močneje lete na pašo, pridneje delajo in panj toliko hitreje napolnijo z zalogo, zastavijo delavce in jih pomnože. In kaj več si more želeti čebelar kakor to, da ima za prihodnjo obilno ajdovo pašo čebelne, s satjem dobro oskrbljene panje.

346. Vstavljeni sat je vodilo vsega prihodnjega dela in za njim se potegnejo čebele v sprednji del panja

Še en dobiček je od dodajanja takega satja: je namreč vodilo za vse prihodnje delo satja; kajti, kakor jim ga vložimo, podolgoma, počez itd., tako večidel nadaljujejo z drugim delom. Ravno zaradi tega, ker porinemo sat v sprednji konec panja, čebele za njim potegnejo, se tam usedejo in se tako lažje ubranijo roparic, čebelar pa jim lažje streže pri pokladanju in ga manj opikajo.

347. Katero delo satja je boljše: podolžno ali počezno³⁰

Nastane vprašanje, katero delo satja je boljše: podolžno, počez, na vogal itd. Čebelno delo počez je toplejše in težje z blagom; podolžno delo je sicer mrzlejšje in lažje z blagom, vendar je meni ljubše, ker prihranim čebelam pri hoji ven in noter, iz enega sata na drugega, zdaj gor, zdaj dol, veliko nepotrebne delo. Čebele se pri rojenju in hoji lažje spravijo s satja. Podolžno delo je hitrejše in se pri vožnji ali prenašanju manj podira, čeprav tudi temu lahko odpomoremo, če položimo panj na krošnjo ali voz ne počez, kakor druge, temveč podolgem.

348. Namesto v panje z dodanim satjem je bolje devati roje v priklade

Ne le vsega dela z dodajanjem satja, ampak tudi pokladanja medu se reši čebelar, ki vsaja roje, zlasti slabše pevce in pregnance, v medene priklade po nauku pod št. 81, 144. Ali, kadar jeseni trga, pušča v njih na stropu palec širok pas satja, da bi pokazal prihodnjim rojem začetek vsega dela, ker čebele raje in hitreje delajo satje v taki prikladi in tudi obhrojena matica v njem prej zastavlja zalego.

XXXI. pogovor

O MATIČNI PRAHI ALI OBHOJI

349. Vrsta pogovora

Postavili smo roje in izrojence, nekatere v domači čebelnjak, druge smo prenesli za nekaj časa drugam. Za začetek novega hiševanja smo jim dali lepo doto ali pa smo jim dali s potrebnim za nekaj tednov preskrbljeno prebivališče, tako da nimajo vzroka pritoževati se čez nas zaradi pomanjkanja. Sedaj pa hočemo vedeti, kako se ti in njih starši ravnaajo.

³⁰ Odst. 347: Katero satje je boljše; podolžno ali počezno: Velja isto kot za odst. 340.

350. Kaj je Materniznu obhojenje.

Pervu po Svalene Maternize, ali dane neobhojene na mesti te popreifhne neobhojene po Navuku N. 235. Dellu je Materniznu Prafhenie ali obhojenje. Skus Obhojenje sastopy fe to Sparjenje ali Plemenenie inu Pomefhanie Maternize, koker Shenize, is Trotmy, koker fvojem Mosham, katiriga prejetu Seme taisto rodovitno stury Zhebele Rod skusi Leshenie Jaiz nagmirati.

351. V' katirimu Kraju Materniza obhody?

Snati inu vedit je pak, de Maternize od Boga vfih Stvary Stvarnika, katiriga Skriunosti inu niega prezhudnih Dell Urshahe sposnati nam ni danu, v' taistie Stvarjeniu udejlena je ta Lestnost, de ona v' fvojem Prebivalfhu nikuli fe is Trotmy nepomefha, temuzh kader Plemenenia je sheilna vfelej ven Lethy inu sunei fe spary: Lethenie to Materniznu po zhebelsku fe imenuje Prafhenie, inu to sparjenje obhojenje.

352. Maternizna fufebna Lestnost de skus enu Obhojenje sa ufelei je rodovitna.

Enaku snati je ta druga od Boga taisti udejlena Lestnost, de kader enkrat Materniza od Trota Pleme ali Seme je prejela, taista od eniga famiga Pomefhania is Trotam sa vf Zhafs Shivlenia rodovitna postane, inu nikuli vezh po Pleme ne grede. Katira fufebna Lestnost, usai kulikur je meni vedezhe, obene drugi Stvary od Boga ni udejlena.

353. Materniza sakaj fe vezhkrat inu kulikrat prafhy?

Permeri fe vender Maternizi, de ob enim Prafhenui ufelei fe is Trotmy ne pomefha, ali defilih fe pomefha, kir eden pred drugim k' taisti Syle, eden drusiga odrine inu saderfhy popounuma Dianje dapernosti, de ona tudi Seme v' fvojo Pofsodo popounema ne preime. Satorei sa rodovitna postati, vezh inu tulkat na Prahsenje¹⁹⁸ grede, dokler taistu vjame.

354. Zhafs Maternizniga Prafhenia.

Prafhenia Maternizniga Zhafs ni vfelei enu, temuzh po Vremene inu Pafhe hittrei ali kefnei. Je Vreme lepu inu Pafha dobra, de Zhebele fo she katire 2. ali 3. Perste douge Sathizhe naredile, ta mlada Materniza Roja ali Srojenja, katiri vezh royti¹⁹⁹ ne mifly, ta 3. ali 4. Dan vezhi Dejl na Prafhenie grede, je pak flabu Vreme inu Pafha, prafhy fe na 14. Dan od Rojenja inu tude kefhneje.

355. Videna je tudi prafhiti fe sdaizi po Rojeniu.

Ne opustim mojem Zhebelsarjam Nasnanie dati, kar is dvema Peuzhi²⁰⁰ fe je meni pergodilu, namerzh vidiu fim eniga Maternizo she is Veje, preden je ogrenen biu, tiga drusiga pak is Paynu prezhei po Ogrebaniu na Prafhenie Lethe, inu nasai priti, sa eniga, navejm fe spomniti katiriga, vej, de skus Desh nekatire Dny od Rojenja je sadershan biu, inu satu je tudi ona Prafhiti fe hittela: sa drusiga navejm, ali je sadershan biu, ali od Shejla poprei je po Plemenu fhla.

356. Koku fe Materniza prafhy?

Med 9. jutreino inu 4. Popodano Uro na Sonzni²⁰¹ Dan pride is Paynu Materniza v' Spremleniu vezh Zhebel inu Trotou pred Shrevenzo, na Bradelnu okuli hody, fe verty inu Payn ogleduje, sa taistiga dobru posnati inu v' Vrazhvaniu ne sgrefhiti. Kader taistiga je dobru ogledala, prozh slethy, Letha nasaj obnerna en Zhafs pred Paynam smiram fhirfhi inu vikfej, inu Payn premifhluje, dokler spred Ozhy ne sginge inu to je nye Prafhenie.

¹⁹⁸ Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *prafhenie*.

¹⁹⁹ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojiti*.

²⁰⁰ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *Peuzi* (*Peuz*).

²⁰¹ V besedilu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *sonzhni*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *sonzhni*.

350. Kaj je matična obhoja

Po izvalitvi matice ali dodaji neobhrojene namesto poprejšnje neobhrojene po nauku pod št. 335 je prvo delo matično prašenje ali obhoja. Pod obhojo razumemo sparjenje ali plemenjenje matice kakor ženice s trotom ali s svojim možem, od katerega sprejeto seme jo stori rodovitno, da z leženjem jajčec razmnožuje čebelni rod.

351. V katerem kraju se matica obhodi

Znati in pa vedeti je treba, da je matici od Boga, vseh stvari stvarnika, katerega skrivnosti in vzrokov njegovih prečudnih del nam ni dano spoznati, dodeljena pri ustvarjenju ta lastnost, da se v svojem prebivališču nikoli ne spari s troti, temveč zleti, kadar je željna plemenjenja, vselej ven in se zunaj spari. To letenje matice po čebelarstvu imenujemo prašenje in to parjenje obhojenje.

352. Posebna lastnost matice je, da je po enkratni obhoji za vselej rodovitna

Prav tako je treba poznati drugo, od Boga dodeljeno lastnost, da postane matica, ko je enkrat prejela od trota pleme ali seme, od enega samega parjenja s trotom ves čas življenja rodovitna in ne gre nikoli več po plemenu. Lastnost, kakršna - vsaj kolikor je meni znano - ni od Boga dodeljena nobeni drugi stvari.

353. Zakaj se matica večkrat praši in kolikokrat³¹

Vendar se matici primeri, da se vselej ne spari s troti pri enem samem prašenju, in četudi se pari, ker silijo trotje drug za drugim k njej, drug drugega odriva in ovira, da bi popolnoma opravil svoje dejanje, in tako tudi ona ne sprejme v svojo posodo semena popolnoma. Zatorej gre, da bi postala rodovitna, večkrat in tolikokrat na prašenje, dokler tega ne ujame.

354. Čas matičnega prašenja

Čas matičnega prašenja ni vedno isti, temveč je glede na vreme in pašo hitrejši ali kasnejši. Če je lepo vreme in dobra paša in so čebele napravile že nekatere, dva do tri prste dolge satiče, gre mlada matica iz roja ali izrojca, ki ne misli več rojiti, največkrat tretji ali četrti dan na prašenje. Če pa je slabo vreme in tudi paša, se praši 14. dan po rojenju in še kasneje.

355. Videli smo jo prašiti se takoj po rojenju

Nočem zamolčati svojim čebelarjem, kar se mi je pripetilo z dvema pevcema. Pri nekem rajcu sem namreč videl matico zleteti na prašenje in vrtniti se že z veje, preden je bil roj ogrenjen, pri drugem pa iz panja, precej po ogrebanju. Za enega, ne morem se spomniti katerega, vem, da ga je zadržal dež v rojenju nekaj dni, in je zato tudi ona pohitela s prašenjem, za drugega ne vem, ali je bil zadržan ali je šla iz sle prej po plemenu.

356. Kako se matica praši

Med deveto zjutraj in četrto uro popoldne sončnega dne pride matica iz panja v spremstvu več čebel in trotov pred žrelo, hodi po bradi okoli, se vrti in si ogleduje panj, da bi ga dobro spoznala in ga pri vračanju ne zgrešila. Ko si ga dobro ogleda, odleti, leta nekaj časa obrnjena nazaj pred panjem vse širše in višje in opazuje panj, dokler ne zgine izpred oči; in to je njeno prašenje.

³¹ Odst. 353: Zakaj se matica večkrat praši in kolikokrat: Podobno ugotovitev in pojasnilo o večkratnem parjenju matice s troti najdemo tudi v G. dopolnilu k Humlovemu članku iz l. 1771; gl. str. 43!

357. Koku fe Materniza obhody?

Je Materniza v' Tovarshtvu nekatirih Zhebel inu Trotou od Paynu slethela sa taisto eden sa drugim Trotje is Paynu spulhajo, inu nekatire Sterlaje delezh od Zhebelnaka ukupei nad eno lepo Raunoto Lethie, tamkei v' Lufti med velikem Sheniam²⁰² ne dergaz, koker v' Rojeniu sem ter kie fe sprelethujejo, Trotje k' taisti smiram gosteje pertiskajo, v' Sredo usamejo inu is nyo fe sprimejo, de vezhkrat v' Podobi eniga Klouzhezha na Semlo padejo inu od Kofszhou v' Sredi taistiga Materniza is sadnem Truplam odperta inu gori obernim, Trot pak nad nyo is Moshkim Udam v' taisto utifnenim ukupei fe dershati fo naidene bli.

358. Koku Materniza is Prafhenia pride?

So Materniza inu Trot Shile fvoje sadosti spounili, inu je doseгла, kar je iskala spuste fe eden drusiga, inu ta od Della struden ohzhetni Par po kratkim Pozhivainu, kir na taiste nekatire od Dershine pred Shrevenzo Skerbnu zhakajo, supet Damu lethje. Materniza supet pred Zhebelnakam okuli okrogglu vender smiram *volhei* fe spreletuje, inu kader Payn dobru je sposnala inu ogedala, na *Beadel fe ufede*,²⁰³ Zhebele taisto is Muftazam inu sprednem Nogam, katire pruti nye sprestirajo inu s' Jeshikam lishejo ali gladijo, sprejemlejo, od Vefselja is Repetnizam trefsejo, sadni Shivot na kvifhku dershe, inu v' Pohishtvu spremijo.

359. Zhafs fhelej drugi Dan fe poverne, kaj v' tem Zhebele sazhnejo?

Sgody fe pak tudi, inu sgodilu fe je meni is eno na oknu srejeno v' Paynizhu Maternizo, de, kir taista na Prafhenie grede, saide, od Vetra saneshe, ali od Vremena sadershy, inu fhelei drugi nasai fe poverne. Ne pride taista v' pravim Zhafsu nasaj Dershina vfa salostna postane, is salostnim Shemenjam jo klagujejo, pogrefhajo, fem ter kje tekajo, yfhejo, inu szhagajo, po blishneh Payneh fe sgube. Toku s' mojga Paynizha vifhlu to malu Zhebel, inu Maternizo is 2. Zhebelam inu 1. Trotam fhelej drugi Vezher na Verhu taistiga fim nefhau.

XXXII. Pogovor.

Snaminia Obhojene Maternize.

360. Maternize fo fe prafhile, vender navejmo ali fo obhojene?

Maternize nafhe vidle fmo na Prafhenje yti, sagledali fmo tudi ene ali *ne yfse*²⁰⁴ ..nasaj priti inu v' Payn poverniti, *yfse* toku dobru v' ven Hojeniu, koker v' Povurazhanu, *sposnati* moremo, godilu fe je, koker sgorei je podvuzhenu, Shejle fo nafs gnale taiste v' Luft spremiti, sa vidit, koku fe pariyo inu pomefhajo, ter snati fe saneshti, de fo obhojene; ali Repetniz nam je smankalu, inu sdei ne vejmo, kaj sazheti?

361. Snaminie obhojene Maternize kader is prafhenia fe poverne.

Ne poterbujemo k' letheniu Repetnizh²⁰⁵ sa sposnati, ali Materniza je obhojena, to lehku sposnamo inu is ozhmy vidimo, kader taista is Prafhenia v' Payn fe poverne. Poverne fe Materniza nasai is sadnim Truplam v' tim mestu, kir Shrelu ima odpertim, koker de by pretergana bila ali poshkodvana. Pride tudi Trot, katiri is Maternizo opravil je imeu, en malu naprei ali sadei nasai is nekej belim v' sadnem Konzu ven vifhezhim, koker en Kofsez kratki beliga Zvirna, katiri je nega moshki Ud, saneshti fe fme, de Materniza je obhojena, inu v' 5. ali 6. Dneh sazhela bo Jeiza Lezhi.

362. Redku fe Maternize is Prafhenia verniti naraimajo

Resnizhenu inu dobru to Sposnanie ali Snamine obhojene Maternize, kader taista is Prafhenia fe poverne: ali redku taista fe naraima v' Povurazhvanu, inu en Zhebelar, katiri pouhen Zhebelnak ima, kir ob enim Zhafsu vezh Materniz na Prafhenie grede, ni mogozhe, de na ufe bi stregau, stoy pred enim Paynam, po taisti gleda,

²⁰² Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *Shemeniam* (*Shemenie*).

²⁰³ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *vlede* (*vlelti*).

²⁰⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

²⁰⁵ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Repetniz* (*Repetniza*).

357. Kako se matica obhodi ³²

Ko je matica zletela v tovarišiji nekaterih čebel in trotov od panja, se iz panja za njo spuščajo drug za drugim trotje in nekaj stresljajev daleč od čebelnjaka lete skupaj nad lepo ravnino in tam v zraku se nič drugače kakor pri rojenju spreletujejo sem ter tja med velikim šumenjem. Trotje zmerom gosteje pritiskajo k matici, jo vzamejo v sredo in se z njo sprimejo, da večkrat v podobi klobčiča padejo na zemljo, in kosci so našli sredi njega matico z odprtim in gori obrnjenim zadkom, trota pa pod njo z moškim udom, potisnjenim vanjo; tako sta se držala skupaj.

358. Kako pride matica s prahe

Ko sta matica in trot dovolj izpolnila svojo slo in je matica dosegla, kar je iskala, spustita drug drugega, in ta, od dela utrujeni ženitovanjski par odleti po kratkem počivanju zopet domov, kjer pred žrelom skrbno čakajo na matico nekatere čebele iz njene družine. Matica se spet spreletuje pred čebelnjakom v krogih, vendar zmeraj ožje, in ko dobro spozna panj in si ga ogleda, se usede na brado. Čebele jo s tipalkami in sprednjimi nogami, ki jih stezajo proti njej, in z jezikom ližejo ali gladijo, sprejmejo, od veselja trepečejo s krili, drže zadke kvišku in jo spremijo v dom.

359. Včasih se povrne šele drugega dne. Kaj čebele med tem počnejo

Zgodi pa se tudi - in zgodilo se mi je z eno na oknu v panjiču vzrejeno matico - da se povrne šele drugega dne, ker je grede na praho zašla in jo je zanesel veter ali zadržalo vreme. Če ne pride v pravem času nazaj, postane družina vsa žalostna, z žalostnim šumenjem tožijo za njo, jo pogrešajo, tekajo sem ter tja, jo iščejo, obupajo in se porazgube po bližnjih panjih. Tako je iz mojega panjiča ušlo to malo čebel, in sem matico z dvema čebelama in enim trotom našel šele drugi večer na stropu panjiča.

XXXII. pogovor

ZNAMENJA OBHOJENE MATICE

360. Matice so se sprašile, vendar ne vemo, ali so obhrojene

Naše matice smo videli iti na prašenje, opazili smo tudi nekatere; a ne vse, ko so prišle nazaj in se vrnile v panj. Ugotoviti moremo, da se je vse pri izletu kakor pri vrnitvi zgodilo tako dobro, kakor je bilo zgoraj prikazano. Želje so nas gnale, da bi jih spremili v zrak, da bi videli, kako se pariyo in plemene, da bi se mogli zanesti, da so obhrojene, toda manjkalo nam je perutnic, in zdaj ne vemo, kaj početi.

361. Znamenje obhrojene matice, ki se povrne s prašenja ³³

Ne potrebujemo za letenje perutnic, da bi spoznali, ali je matica obhrojena. To lahko spoznamo in z očmi vidimo, ko se le-ta vrne s prašenja v panj, če se povrne z zadkom, odprtim na tistem mestu, kjer ima želo, kakor da bi bila pretrgana ali poškodovana. Če pride tudi trot, ki je imel opravka z matico, malo prej ali kasneje nazaj in mu viši iz zadnjega konca nekaj belega, kakor kratek košček belega sukanca, kar je njegov moški ud, se smemo zanesti, da je matica obhrojena in da bo peti ali šesti dan začela leči jajčeca.

362. Redko naletimo na matice, ki se vračajo s prahe

Resnično in dobro je to spoznanje ali znamenje obhrojene matice, kadar se le-ta povrne s prahe. Toda redko naletimo pri vračanju nanjo in čebelarju, ki ima poln čebelnjak, ni mogoče, da bi na vse pazil, ker gre ob

³² Odst. 357: Kako se matica obhodi: Večina misli je povzetih iz že omenjenega dopolnila k Humlovemu članku; gl. opombo 353!

³³ Odst. 361: Če pride (s prahe) tudi trot, ki je imel opravka z matico: Tudi o tem beremo že v G. dopolnilu k Humlovemu članku iz l. 1771; gl. opombi 353 in 357!

med tem v' 2. 3. druge Materenze²⁰⁶ nevidama fe nemu noter ukradejo. Satorei potrebnu je snati she druge keshneje Snaminia, is katirih to Obhojenie fe sposna.

363. Obhojenia Snaminie je raunu Letenie, inu debela Obnoshna na zhebelnih Nogah.

Sposna fe to is zhebelniga Lethenia inu Nofhne: Lethje Zhebele raunu ven inu noter v' Payn, nefsejo na sadnih Nogah debeo Obnoshno inu gostu, sanesti fe fme de Materniza shrezhnu is Prafhenia inu obhojena od Trotou je pershla; sakai Zhebele fo skerbnie sa Salego, katiro ona sastaulat je sazhelda, obilnu obnohno ali Prah tega Zvejta v' Payn nefsejo, taistiga is Medam smefhajo, inu isto pomefhano Klajo fvoje Mladize Pitajo, inu pafhejo.

364. Pregainanie Trotou Snaminie obhojene Maternize.

Morjenie inu Pregainanie²⁰⁷ teh Trotou je tudi Snaminie gvifhniga Maternizniga Obhojenia; sakai koker hitru rodovitna je postala, Trotje Zhebelam v' Paynu nifo k' enimu nar mainshimu Opraulu, samuz²⁰⁸ sabston veliku Medu vufhijejo; satorei Zhebele taiste pregainajo, is satuja ven is Paynu ali v' taistem v' en Vogal gonijo, yh fhiplejo, isdarjo, inu kolejo, de od Lakote pomerjejo, ter dokler supet druga obilna Pasha, inu Zhafs Rojenia ne pride, taiste v' Paynu ne terpe.

365. Reslozhik med velikim inu malim Trotovim Pregainaniam.

Sastopim inu govorim od tega velikega Trotou Pregainania²⁰⁹ k' Reslozhku od tega maliga, kader namerzh Pafha smankuje, ta Zhafs tudi Zhebele Trote pregainajo inu shiplejo, ali le pomalim, inu kratku Zhafsa, ter taisteh popolnoma fe ne snefe, temuzh taiste she naprei v' mainshim shtiveniu ohranijo to maihnu tedej Trotou Pregainanie ni obenu Snaminie obhojene Maternize.

366. Trotje Jelsen ali v' Sime Snaminie Jallove Maternize.

Satorei Paynovi, katiri Jelsen dougu Zhafsa Trote ne pokolejo, nad taistih *Maternizhnimu Obhojeniam* fe Zvibla; perhrani pak Payn Trote na Simo, taisti ali Maternize nima, ali obhojena ny: is takershnim Paynam, de taistiga Zhebele ne sprasnijo, drusiga ni sturiti, koker taiste istergati, ali, kader je mladu Deltu, ven sagnati, po drugih Paynehtresti, Payn pak na Spomlad sa Priklado hraniti.

367. Terdu zhebelnu med Satujam fedenie Snaminie obhojenia.

Obhojene Maternize Snaminie she dalei je, de one po Obhojeniu veliku huiishi inu Serditeifhi fo, inu terfhi na Kupu med Satujam fede na Salege, koker poprei; sakai one Salego grejejo, varujejo pred Shuirashnikam, inu merslim Vetram; satorei tudi ylse²¹⁰ Spranie inu Lukne tega Paynu is Smolö sadelajo inu salotajo: tar kader fe odpre Konzhniza ali per Shrevenze stoy v' Zhloveka fe spuste, inu pikajo.

368. Nar gvifhnei Snaminie obhojenia Salega v' Paynu naidena.

Sa popolnoma Maternizniga Obhojenia previfhan biti, nar kraifhi inu nar gvifhnei je, oduseti Paynu to Dnu, inu v' Gnesdu po strani po Salege gledati, ali is Gnesda en maihni Kolsez Satuja ven sresati: naidejo fe v' Satuje zhebelne *Pilkerzi* sadelani, ali maihni bele Zhervizhe, ali v' Dnu Piskerza sveitle Jaiza, koker ene Gnide vender dalffe, toku fe sanesti fme, de Materniza je obhojena.

369. Maternize Jallove od kod?

Ta Natura, desilih vfe Sveryni udejila je to Rodovitnost Rod fvoj naprei pelati, koker per drugi Shvali, toku tudi per Zhebelah pomanka, de ene inu druge vezhkrat nerodovitne postanejo. Satorei tudi najdejo *le*

²⁰⁶ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternize* (*Materniza* – 'matica').

²⁰⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Pregainanie*.

²⁰⁸ Na drugih mestih v besedilu prevladuje zapis *samuzh* – 'temveč'.

²⁰⁹ Glede na to, da v rokopisu prevladujejo oblike, ki kažejo na zapis *Pregainanie*, bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Pregainania*.

²¹⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

istem času na prašenje več matic. Medtem ko stoji pred enim panjem in pazi nanjo, se mu dve, tri matice nevidoma ukradejo v panj. Zatorej je potrebno vedeti še za druga, kasnejša znamenja, iz katerih spoznamo to obhojo.

363. Znamenje obhoje je ravno letenje čebel in debela obnožina na čebelnih nogah

To se spozna iz čebelnega letenja in nošnje. Če lete čebele iz panja in v panj naravnost in na gosto, z debelo obnožino na nogah, se smemo zanesti, da je prišla matica srečno s prašenja in da so jo troti obhodili, kajti čebele skrbe za zalego, ki jo je začela zastavljati, nosijo obilno obnožine ali cvetnega prahu v panj, ga mešajo z medom in s to pomešano klajo pitajo svojo zalego in jo hranijo.

364. Preganjanje trotov - znamenje obhojene matice

Morjenje in preganjanje trotov je tudi zanesljivo znamenje matične obhoje, kajti, kakor hitro je matica postala rodovitna, trotje čebelam v panju niso niti za najmanjše opravilo, samo zastonj uživajo veliko medu. Zato jih čebele preganjajo s satja, gonijo jih iz panja ali pa v njem v kot, jih ščipljejo, jezdarijo in koljejo, da od lakote pomrjejo in jih, dokler ne pride spet obilna paša in čas rojenja, ne trpe v panju.

365. Razloček med malim in velikim preganjanjem trotov

Mislím in govorim o velikem preganjanju trotov za razloček od malega. Kadar namreč zmanjkuje paše, takrat tudi čebele preganjajo trote in jih ščipljejo, toda le po malem in kratek čas, in se jih ne znebe popolnoma, temveč jih še naprej obdrže manjše število. To malo preganjanje trotov ni nobeno znamenje obhojene matice.

366. Trotje jeseni in pozimi znamenje jalove matice

Zatorej pri panjih, ki jeseni dolgo časa ne pokoljejo trotov, dvomimo o matični obhoji. Če pa ohrani panj trote za zimo, nima matice ali pa ni obhojena. S takim panjem, če hočemo, da ga čebele ne spraznijo, ni storiti drugega, kakor potrgati satje ali, kadar je mlado delo, čebele izgnati in jih stresti pred druge panje, panj pa prihraniti za na pomlad za priklado.

367. Gosto sedenje čebel med satjem - znamenje obhojenja

Nadalje je znamenje obhojene matice to, da so čebele po obhoji veliko hujše in srditejše in da gosteje sede v gruči med satjem na zalegi kakor poprej; kajti grejejo zalego, jo varujejo pred sovražniki in mrzlim vetrom; zatorej zadelajo tudi vse špranje in luknje panja s smolo in se, kadar odpremo končnico ali stojimo pred žrelom, spuste v človeka in pikajo.

368. Najbolj zagotovo znamenje obhojenja – najdena zalega v panju

Da si popolnoma prepričan o matični obhoji, je najhitreje in najbolj zanesljivo odvzeti panju dno in pogledati v gnezdu od strani po zalegi ali pa izrezati iz gnezda košček satja. Če najdemo v satju zadelane čebelne celice ali majhne bele žerke ali na dnu celic svetla jajca kakor nekakšne gnide, vendar daljše, se smemo zanesti, da je matica obhojena.

369. Od kod jalove matice

Narava, čeprav je dodelila vsej zverini rodovitnost, da nadaljuje svoj rod, kakor pri drugih živalih tako tudi pri čebelah zataji, da postanejo ene ali druge večkrat nerodovitne. Zatorej se najdejo tudi jalove matice, ki so ali niso zmožne obhoditi s trotje ali pa, četudi se obhodijo, se jih pleme ne prime in ostanejo nerodovitne.

Materenze²¹¹ Jallove, katire ali niŋo premošhne s' Trotmy obhoditi, ali aku tudi obhodijo, Pleme fe yh neprime, inu narodovitne ostanajo Paynovi, katiri takefhne Maternize imajo, v' kratkem doli pridejo; sakai Zhebele ufaki Dan ene umerjejo, ene fe pogube, druge Shiurashnike skonzhajo, kir saroda ny, Dan na Dan fe mainfhajo.

370. Obena Materniza Trote ne leshe.

Menijo szer eni Zhebelarje, de Jallove Maternize niŋo popolnuma nerodovitne, desilih zhebelne Jaiza ne leshejo, leshejo vender Trotove, fufebnu te male, katiri she mainfhi inu kraifhi fo, koker Zhebele. De pak ti Zhebelarje v' fvoje Mifli delez saidejo, govorjenu je N. 219. inu dalei skasala fe bode ta Reshniza od N. [...] kir previshani bodemo, de Maternize ne ene, ne druge Sorte Trote ne leshejo.

371. Koku Materniza Jaiza leshe?

K' Sklepu tiga Govorjenja, kir Maternize fo she obhojene, snati je tudi, koku ona Jaiza leshe? De v' Gnesdu Materniza sastaulat sazhe inu dalei inu dalei Sastaulanie sprestita, govorjenu je N. 85. Kader ona je pouna Jaiz grede od Piskerza da Piskerza, v' taistiga da Repetniz sleshe, pogleda aku je prasen, inu od Zhebel streblen: naide to, sleshe is Piskerza, fe okul oberne, inu sadne Shivot da Repetniz, katire sunei spresterete dershi, noter porine, fe napne, inu Jaize spusti, taku grede od eniga da drusiga. Kader nekatire je she sneshla, spozhije fe en malu, inu potem supet naprei leshe, dokler fe ne sprasni teh godnih Jaiz, inu taku della vŋs *Zhals* te leghe.

XXXIII. Pogovor.

Od Maternizhniga²¹² Pogrefhenia.

372. Ni popreifnih Obhojenia Snaminou per Paynu, taisti je v' Navarnosti

Ny obeniga *teh* v' popreifnim Pogovoru naprei pernefsenih Snaminou per Roju ali Srojenzu zhutiti, is Paynam hudu stoy: Materniza ali je Jallova N. 369. ali je v' Prafheniu sgublena. Pogreshe pak Maternizo ne le Roje inu Srojenze, ampak dostikrat tudi Jallouze ali Rejenze, kir taiste Materniza umerje, ali sa Pleme ufezh ny, drugo sastavio, to staro umore, ta mlada pak svalena na Prafheniu sgine.

373. Maternizhna²¹³ Nevarnost v' Prafheniu

Nar vezh Materniz na Prafheniu Konz usame, ta Zhals fo velikem Navarnostem podvershene. Saidejo v' Payzhne, Paikie yh sapredejo, umore inu Med is nyh Trupla is fefsajo. Viamejo yh Shershene, Glastouze, Srakoperie ali Shnize, inu yh poshrejo. Desh inu Veter yh pobyte: padejo na Semlo, Kazhe, Shabe, Krote, Mifhy inu druga Namarost yh posoble: padejo v' Vodo, potonejo, *inedo* yh Ribe. Sgrefhe v'druge Payn, ptuje Zhebele taiste pokolejo.

374. Pogrefhenie Materniza je enu Resdianie zhebelnu.

Smanka enkrat Materniza temu Paynu, sa vŋse²¹⁴ Zhebele je djanu, aku taistimu k' druge Maternize fe ne pomaga; sakaj zhebelna Dershina Dan na Dan fe mainsha, Dellu sastaja, Med fe s' zhafsama Saufhije, Zhebele fe sgube, Trotje gmirajo, na sadne vefhe Payn pofylijo, Zherve sarede, katiri vŋe Satuje sluknajo, sdrobe, snedo inu s' Payzham preulezhejo, de je ena Nagnufoba to Resdianie vidit.

375. Nar bulfhi je she kader Zhebele v' Sazhetku na drugi Payn udarjo.

Leto Resdianie fvoje Zhebele, toku rekozh previdijo; satorei nekatirih Paynou v' Sazhetku, kader taisto fhelei pogrefhe, na druge Payn udarjo, v' taistiga potegnejo inu fvojga popuste: to fufebnu sture Roje, katire she malu

²¹¹ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternize* (*Materniza* – 'matica').

²¹² Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizniga* (*Maternizni*).

²¹³ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizna* (*Maternizni*).

²¹⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vŋe*.

Panji, ki imajo take matic, v kratkem odmro, kajti čebele vsak dan ali umirajo ali se pogube, druge pa pokončajo sovražniki. Ker ni zaroda, jih je dan za dnem manj.

370. Nobena matica ne leže trotov³⁴

Nekateri čebelarji sicer menijo, da jalove matice niso popolnoma nerodovitne. Čeprav ne ležejo čebelnih jajc, ležejo vendar trotovska, zlasti malih trotov, ki so manjši in krajši kakor čebele. Da pa so ti čebelarji zašli predaleč v svoji misli, je bilo povedano pod št. 229 in kasneje, pod št. 414 se bo izkazala resnica, kjer se bomo pričeli, da matice ne ležejo ne ene ne druge vrste trotov.

371. Kako leže matica jajca

Ob sklepu tega pogovora, ko so matice že obhrojene, je treba vedeti tudi, kako matica leže jajca. Da začne matica v gnezdu zastavljati in da dalje in dalje širi zastavljanje, je bilo povedano že pod št. 85. Ko je polna jajc, gre od celice do celice, zleze vanjo do perutnic, pogleda, če je prazna in če so jo čebele očistile. Če najde tako, zleze iz celice, se obrne okoli in porine zadek v celico do perutnic, ki jih drži razprostrte, se napne in spusti jajce. Tako gre od ene do druge. Ko jih je že nekaj znesla, se malo spočije in nato leže zopet naprej, dokler se ne sprazni godnih jajc, in tako dela ves čas zaleganja.

XXXIII. pogovor

O IZGUBI MATICE

372. Če ni v panju poprejšnjih znamenj o obhoji matice, je le-ta v nevarnosti³⁵

Če ni zaslediti nobenega od le-teh, v poprejšnjem pogovoru omenjenih znamenj pri roju ali izrojencu, je s panjem hudo. Matica je ali jalova (št. 369) ali se je izgubila na prahi. Izgube pa matico ne le roji in izrojenci, ampak dostikrat tudi jalovci in rejenci, ker jim matica umre ali pa jim ni všeč za pleme in zastavijo drugo, staro umore, mlada izvaljena pa se zgubi na prahi.

373. Nevarnost za matico na prahi

Največ matic se izgubi na prahi. Tedaj so izpostavljene mnogim nevarnostim. Zaidejo v pajčevine, pajki jih zapreduje, umore in izsesajo iz njih trupla med. Ujamejo jih sršeni, lastovke, srakoperji ali sinice in jih požro. Dež in veter jih pobijeta, padejo na zemljo, kače, žabe, krastače, miši in druga nemarnost jih pozoblje; padejo v vodo, potonejo, snedo jih ribe. Zgreše v drug panj, tuje čebele jih pokoljejo.

374. Izguba matice je za čebele razdejanje

Če enkrat zmanjka v panju matice, je za vse čebele konec, če mu ne pomagamo z drugo matico; kajti čebelna družina se dan za dnem manjša, delo zaostaja, med sčasoma zaužijejo, čebele se gube, trotje množe, navsezadnje večje panj posilijo, zarede črve, ki vse satje zluknjajo, zdrobe, snedo in s pajčevino prevlečejo, da je to razdejanje nagnusno gledati.

375. Najboljše je še, kadar čebele takoj v začetku udarijo na drug panj

To svoje razdejanje čebele tako rekoč slutijo, zatorej iz nekaterih panjev v začetku, ko jo šele pogreše, udarijo na drug panj, vanj potegnejo in svojega zapuste. To store zlasti roji, ki so naredili šele malo satja,

³⁴ Odst. 370: Nobena matica ne leže trotov: Gl. opombo 219!

³⁵ Odst. 372: dostikrat tudi jalovci: Panji, ki niso rojili.

Satuja fo naredli, popijejo Med, fvoj Payn is ropajo,²¹⁵ v' tiga drusiga nefsio, de yh s' tem raifhi gorusamejo, katire posnajo de Maternize nimajo, inu fe yh veliku nebranjio. Inu to je she nar bulfhi, kir Zhebele vender she k' Nuzhe pridejo.

376. Kaj je is Zhebelam po pogrefhene Maternize v' druge Payn potegnenim sturiti?

Roju, kateri²¹⁶ po Pogresheni Maternizi na drugi Payn, preden Zhebelar je to sagledou, potegne, nar bulfhi fe stury, kader te ukupei spraulene Zhebele na myru ukupei fe puste; *sakai* ta skusi drusiga Zhebele nagmيران Payn tulkain mozhneifhi postane inu bode ali poprei Roju inu vezhi Roj dau, ali kader tudi ne roje tulkain poprei fe nanofu, inu vezhi Priklado napounu.

377. Koku je v' Pogrefheniu pomagat, kader Zhebele she nifso²¹⁷ na drugi Payn potegnile?

Ny pak she Roj v' drugi Payn potegnu, *temuzh* je na Potu taistimu fe pomaga kader po Nauku N. 158. 159. se enimu obhोजenimu obhोजना, inu neobhोजenimu neobhोजना Materniza saperta v' Payn postavi: te zhebelne volnu gorusamejo, na naglema potihnejo, inu s' Velsejlam obfedejo: ja zol te Zhebele, katire med tem fo v' drusiga potegnile, kader zhutijo, de v' nyh Paynu je vle myrnu, fe supet nasaj vernejo.

378. Svarjenje Zhebelarja v' Prashenio ob 4. Na Pogrefhenie strezhti.

Is tiga Govorjenja sleherni Zhebelar lehku sastopi, koku potrebnu je, de on ob Zhafsu Maternizniga Prashenia okul zheterte ure, kader Zhebele od Nofhne prenehajo, pred Zhebelnakam fe snaide, Zhebele fvoje premifhluje inu ogleduje; *sakai* katiri ta Zhafs mozhnu lethajo de spredna Konzhniza od Zhebel je zherna, taiste Zhebele Maternizo pogrefhajo, yfhejo, inu, kader taisto ne naidejo, tudi drugo sa lubu gorusamejo.

379. Kaj fe gody, kader Materniza is Prashenia v' ptuje Payn saide?

She N. 333. je rezhenu, de Maternize, kader is Prashenia nasaj fe vernejo vezh krat od blisnih Paynou letenja inu Shemenia sapelane v' taiste saidejo: koker hitru ona v' Payn pride Zhebele jo obfujejo, v' Gruzhi fe ukupei dershe, inu med sabo savolo navsetiga Ptuje Maternize Duhu fe sazhnejo fhipati, klati inu moriti, sadenz lotijo fe tudi ptuje Maternize, ene jo fhiplejo sa Repetnize, druge sa Noghe zelle ure dougu, preden taisto umore.

380. Koku fe more ta Zhafs pomagati?

Voiska ta med Zhebelam inu ptujo Maternizo v' Paynu posna se pred Paynam, kir Zhebele med Shrevenzo fe nepokoine sadershe. Sposna leto Zhebelar, more one hytru Payn bres Prevurazhania odpreti, inu on bode na Dnu tega Paynu Maternizo v' Gruzhi ali Kepi obdano od Zhebel nefhau, taisto more on refhyti, sapreti, inu fvojmu pravimu Paynovu, katiri jo pogrefha, poverniti, inu dati.

381. Per sdaunei pogrefhene Maternize te slabe Paynovi fe enujejo.

Katiri Paynovi she sdaunei Maternizo fo pogrefhli, theshei taistem pomagati. Ny ta Payn, katiri sdaunei ob Maternizo je prifhau mozhnu zhebelen, inu s' Blagam dobru preskerblen, malu od niega fe je dobriga saupati, inu redku katiri fe sbulsha ali k' Mozhy pride, defilih druga Materniza fe temu da, inu taisto gorusame: nar bulfhi je, taistiga Trotam po Nauku N. 166. Glave poresati, inu na eniga drusiga slabiga povesniti.

382. tim mozhnem s' drugo Maternizo fe pomaga.

Je pak Payn zhebeln inu s' Blagam previden, fe Zhebele v' prasen preshenejo inu saprejo, de Maternizo novezh pogrefhe, katiru fe is Shemeina zhebelniga sposna, med tem fe v' sprasnenim Paynu trotovi Salege Glave poreshejo, taisti sapre, inu v' Goboufhi saperta Materniza postavi, h' katiri perfujejo fe te pregnane Zhebele, one taisto obfedejo, od Shemenia potihnejo, inu zhes 2. Ure fe nym spusti, toku jo poterdijo: katiri Trotam Glave ne poreshe, Maternizo v' Poklaina Navarnost postavi; *sakai* fo terdouratne, is Trotove Salege fe sanashajo *lame* taisto srediti, svale pak fe Trota.

²¹⁵ Na drugih mestih v rokopisu je pogosteje naveden zapis *rupajo* (*rupati*).

²¹⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

²¹⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

popijejo med, svoj panj izropajo, v drugega znosijo, da jih s tem tujke raje sprejmejo in spoznajo, da nimajo matice, in se jih veliko ne branijo. In to je še najboljše, ker so te čebele vendar še v korist.

376. Kaj je storiti s čebelami, ki so po pogrešeni matici potegnile v drug panj

Za roj, ki je po pogrešeni matici potegnil v drug panj, še preden je to opazil čebelar, je najboljše, da pustimo združene čebele pri miru, kajti ta, z drugimi čebelami povečan panj, postane toliko močnejši in bo ali poprej rojil in dal večji roj ali, četudi ne bo rojil, bo toliko poprej nanosil in napolnil večjo priklado.

377. Kako si je pri izgubi matice pomagati, kadar čebele še niso potegnile v drug panj

Če pa roj še ni potegnil v drug panj, ampak je na poti, mu pomagamo, če po nauku pod št. 158, 159 dodamo roju, ki je izgubil obhojeno matico, zaprto obhojeno in roju z neobhojeno matico, neobhojeno. To sprejmejo čebele voljno, takoj potihnejo in jo z veseljem obsedejo. Da, celo te čebele, ki so medtem potegnile v drug panj, ko začutijo, da je v njih panju vse mirno, se zopet vrnejo.

378. Opozorilo čebelarju, da v času prašenja ob 4. uri, pazi na pogrešitev matice

Iz povedanega lahko sleherni čebelar razume, kako potrebno je, da se med matičnim prašenjem znajde okoli četrte ure, ko čebele prenehajo z nošnjo, pred čebelnjakom, presoja svoje panje in jih ogleduje, kajti tisti, ki ta čas močno lete, da je sprednja končnica črna čebel, tisti pogrešajo matico, jo iščejo, in ko je ne najdejo, tudi drugo za ljubo vzamejo.

379. Kaj se zgodi, kadar matica s prašenja zaide v tuj panj

Že pod št. 333 je rečeno, da matice, ko se vračajo s prašenja, pogostokrat zapelje letenje in šumenje bližnjih panjev, in zaidejo vanje. Kakor hitro pride v tak panj, jo čebele obsujejo, se spravijo v gruče in se začno zaradi navzetega duha tuje matice ščipati, klati in moriti, zadnjič se lotijo tudi matice, ene jo ščipljejo za perutnice, druge za noge cele ure, preden jo umore.

380. Kako moremo pomagati tedaj

Ta vojska med čebelami in tujo matico v panju se pozna tudi pred panjem, ker so čebele pred žrelom nemirne. Ko čebelar to spozna, mora panj brez prevračanja odpreti in našel bo na dnu panja v gruči ali kepi matico, obdano s čebelami. Mora jo rešiti, zapreti, vrniti in dati v njen pravi panj, ki jo pogreša.

381. Pri zdavnaj pogrešeni matici slabe panje združujemo

Panjem, ki so že zdavnaj pogrešili matico, je težje pomagati. Če panj, ki je že zdavnaj prišel ob matico, ni močno čebelen in dobro preskrbljen z zalogo, je od njega upati malo dobrega in redkokateri se zboljša ali pride k moči, čeprav mu damo drugo matico in jo sprejme. Najbolje je v njem porezati trotom glave (št. 166) in ga navezniki na drugega, slabega.

382. Močnim pomagamo z drugo matico

Če pa je panj čebelen in preskrbljen z blagom, preženemo čebele v prazen panj in jih zapremo, da vnovič pogreše matico, kar spoznamo iz čebelnega šumenja. Medtem porežemo v spraznjenem panju trotovski zalegi glave, ga zapremo in vanj postavimo zaprto matico, h kateri prisujemo pregnane čebele. Te jo obsedejo, prenehajo šumeti, čez dve uri pa jo spustimo, in čebele jo sprejmejo. Kdor ne poreže trotom glav, postavlja matico v nevarnost, da jo bodo čebele umorile; kajti trdovratne so, zanašajo se, da jo bodo zredile same iz trotovske zalege, zvale pa le trota.

383. Pomuzh v' Maternize Pogrefheniu inu Pomankaniu v'le Maternize.

V' Pomankainu perpraulene Maternize, po Navuku N. 132. Snajo fe tega Zhebele v' drugi Payn, katiri ima zhebelno Salego, de is taiste Maternizo sastavi, na krishem, inu tega drusiga v' tega s' Maternizo red pregnati: ali fe is eniga drusiga Paynu ena sastaulena Materniza, v' Smankajnu pak tudi te, po Navuku N. 237. 240. 249. zhebelna Salega v' Payn ustavi. Bullhi je to pervu; sakai Zhebele skus Svalenie zhebelne Salege pred k' Mozhy pridejo.

XXXIV. Pogovor.

Od Snaminiu Maternizhniga²¹⁸ Pogrefhenia.

384. Snaminia pogrefhene Maternize potrebne snati.

Sastopili fmo ne le Shkodo, v' katiro Payn pride skus Maternize Pogrefhenie, ampak tudi Vishe, is katerim²¹⁹ fe takershnim Paynem supet k' Maternize pomaga: ostaja nam she Snaminia naprei pernesti, is katirih en Zhebelar sposna Payni, katiri Maternizo fo pogrefhli. Snaminia fo doje: ene fhelej, druge she sdaunei Pogrefhene. Ene inu druge v' kratkim pregleimo.

385. Snaminie fhelei pogrefhene Maternize per enimu Roju.

Per enimu Mladizhu ali Roju, kateri²²⁰ Maternizo je fhelei pogrefhou, zoll²²¹ lehku je posnati; sakai Zhebele, koker hitru taisto pogrefhe is Repetnizam veliku *Shemenie* obude v' Paynu: v' temu, pred Shrevenzo inu po spredni Konzhnize Maternizo ifhejo, fem ter kje tekajo, koker kader Rojejo istem Reslozhkam, de v' Rojeniu fe v' luft spufhajo, v' Pogrefheniu pak v' fvoj, inu blifhne Payni lashijo: zhes malu pak, kader taiste ne naidejo, fvoj Payn sapuste inu na blifhniga potegnejo.

386. Snaminie fhelei pogrefhene Maternize per Srojenzu, ali Jallouzu.

Pogrefhi shelei Maternizo en Srojenz /: katiru tudi fe sastopi od Jallovih Paynou ali Rejenzou /: toku on tudi teka fem ter kje, inu is Trepetaniam teh Repetniz Shemenie obudy, vender maine koker per Rojeh, inu oni fvoj Payn ne sapuste, tudi v' druge ne fylio, kir fe sanafhajo she Maternizo srediti; Satorei lete je teshej posnati. Lete sazhejo Maternizo fhelei vezher okuli 5. Ure pogrefhati. Roje pak okul 3. Ure.

387. Puflednih Pogrefhenia drugu Snaminie.

Per Srojenzeh inu Jallouzah Pogrefhenie Maternize fe tudi is tega sposna, de, kader sadei v' Payn fe pihne en malu, Zhebele med Satuje beshe is Shemeniam inu Trepetaniam teh Repetniz; kir Zhebele katire Maternizo imajo smed Satuja Sylijo, verfhe, inu v' Glavo fe spufhajo. Letem k' Maternize fe na enako Vifho pomaga, koker N. 377.

388. Per sdaunei pogrefheni Maternize popreifhne Snaminia ne vejajo.

Je pak she 14. Dny ali vezh Zhafta preteklu, kar en Payn, body Roj, Srojenz ali Rejenz, ob Maternizo je prihfala inu pogrefhau, na popreifhne Snaminia fe ny danesti; sakai Zhebele Dan na Dan maine tekajo, shemé inu Letje: Maternizo tudi maine pogrefhajo, toku de zhes nekatire Dny navadijo fe bres nye biti, dokler Payn smiram slablhi prihaja inu sadenz k' nyzh pride. Sa te Payni druge Snaminia fo potrebne.

389. Traglivost zhebelna v' Dellu Snaminie sdaunei pogrefhene Maternize

Med tim enu Snaminie je zhebelna Traglivost ali Lenoba k' Dellu; sakai one shalostne pred Shrevenzho²²² pohaikajajo, kir druge Zhebele urnu na Pafho letje, pridnu Dellajo, one na Bradelnu postopajo, fim inu kje lasijo, od Paynu raunu prozh ne lethje hitru nasaj fe vernejo, s' Vefsejlam v' Payn *prezhei ne hitte*, na Nogah nyzh ali zoll²²³ drobnu inu redku Obnoshno is Pafhe pernefsejo.

²¹⁸ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizniga* (*Maternizni*).

²¹⁹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katirim*.

²²⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

²²¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

²²² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrevenza* – 'žrelo'.

²²³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

383. Pomoč pri pogrešanju matice in pomanjkanju vsake matice

Kadar nimamo pripravljene matice, lahko po nauku pod št. 132 preženemo čebele navzkriž, in sicer iz brezmatičnega panja v panj, ki ima čebelno zalego, da iz nje zastavi matico, in drugega z matico vred v brezmatičnega. Ali pa vstavimo v brezmatični panj zastavljeno matico iz drugega panja; če pa tudi te ni, pa po navodilu pod št. 237, 240, 249 čebelno zalego. Boljše je prvo, kajti čebele pridejo z validvijo čebelne zalege prej k moči.

XXXIV. pogovor

O ZNAMENJIH POGREŠITVE MATICE

384. Znamenja o pogrešeni matici je treba poznati

Spoznali smo ne le škodo, ki zadene panj, če izgubi matico, ampak tudi načine, kako takim panjem pomagamo, da pridejo do matice; preostaja nam še prikazati znamenja, po katerih čebelar spozna panje, ki so izgubili matico. Znamenja so dvojna; ena šele izgubljene matice, druga že zdavnaj izgubljene. Poglejmo na kratko ena in druga!

385. Znamenja pri roju, ki je šele pogrešil matico

Pri mladcu ali roju, ki je šele pogrešil matico, je to zelo lahko spoznati, zakaj čebele začno, kakor hitro jo pogreše, v panju močno šumeti; v njem, pred žrelom in po sprednji končnici iščejo matico in sem ter tja letajo, kakor kadar roje, le s to razliko, da se pri rojenju spuščajo v zrak, pri pogrešitvi pa lazijo v svoj panj in bližnje, čez nekaj časa pa, ko je ne najdejo, svoj panj zapuste in potegnejo v bližnjega.

386. Znamenje šele pogrešane matice pri izrojencu ali jalovcu

Kadar izrojenc šele pogreši matico (isto velja tudi za panje jalovce in rejence), tudi tako teka sem ter tja in s trepetanjem perutnic povzroča šumenje, vendar manjše kakor roji in ne zapusti svojega panja, čebele tudi ne silijo v druge, ker se zanašajo, da bodo še lahko vzredile matico. Zato je te težje spoznati. Matico začno pogrešati šele zvečer, okoli 5. ure, roji pa po 3. uri.

387. Drugo znamenje pogrešitve matice pri poslednjih

Pogrešitev matice pri izrojencih in jalovcih spoznamo tudi iz tega, da, kadar od zadaj nekoliko pihnemo v panj, čebele beže s šumenjem in trepetanjem perutnic med satje; kajti čebele, ki imajo matico, silijo izmed satja, vrše in se zaletavajo čebelarju v glavo. Le-tem pomagamo do matice tako, kakor je opisano pod št. 377.

388. Pri zdavnaj pogrešani matici ne veljajo poprejšnja znamenja

Kadar pa je preteklo že 14 dni ali več časa, kar je panj, bodisi roj, izrojenc ali rejenc, prišel ob matico in jo pogrešil, se ni zanesti na poprejšnja znamenja, kajti čebele dan na dan manj tekajo, šume in lete in tudi matico manj pogrešajo, tako da se čez nekaj dni navadijo biti brez nje, medtem ko panj postaja vse slabši in naposled odmre. Za te panje so pomembna druga znamenja.

389. Čebelna nedelavnost je znamenje že zdavnaj pogrešene matice

Med njimi je tako znamenje čebelna nedelavnost ali lenoba pri delu; kajti žalostne pohajkujejo pred žrelom. Medtem ko druge lete urno na pašo in pridno delajo, te postopajo po bradi, lazijo sem in tja, ne lete iz panja naravnost, se hitro vračajo, ne hite takoj z veseljem v panj, na nogah ne prinašajo iz paše nič ali pa redko čisto drobno obnožino.

390. Truma teh Trotou Snaminie sdaunei pogrefhene Maternize.

Drugu Snaminie sdaunei pogrefhene Maternize je velika Truma teh Trotou; sakai, kader po sglublene Maternize Zhebelam Zhaľs pľefeda, one Trote ne le ne preganiajo, ampak taiste tudi rede, sľol Trote Sastaulajo, inu dokler she kej Medu v' Paynu imajo, te od drugih Zhebel pregnane Trote pod Streho usamejo, toku de sadnezh vezh Trotou, koker Zhebel fe v' Paynu snaide.

391. Reslozhik Salege Trotove per obhojenim inu neobhojenim Paynu.

Snati je, de Zhebele, katire obhojeno Maternizo imajo v' Stranskim Satuje od Gnesda, koker tudi spred inu sadei Gnesda, kir vezh Dejl veliku debelſhi je Satuje, inu Piskerzhi²²⁴ sa polovizo vezhi, koker zhebelne v' Gnesdu, Trote redé; kader pak Maternize obhojene nimajo, Trote v' Gnesdu v' zhebelnih Piskerzeh tudi fem ter kje restresenu nekei na Dne, nekei na Verh inu nekej na sredi Satuja redé: inu v' enim Piskerzu po vezh Jaiz fe naide saleshenih ene na Dne, ene na Srede, inu druge per Verhu taistih.

392. Reslozhik Trotou per obhojenim inu neobhojenim Paynu.

Od tod pride tudi Reslozhik enih inu drugih svalenih Trotou, svaleni v' Trotovim Satuje sunej Gnesda, kir po Navuku N. 59. taiste Piskerza fo vezh, koker zhebelne, Trotje fo velike; svalene pak v' Gnesdu v' zhebelnih Piskerzih veliku mainſhih, tudi Trotje fo mainſhi, med Zhebelam inu gmein Trotmi sreedne Postave; sakaj, kir v' Gnesdu Piskerze fo mainſhi, taiste Zhebele perdellajo en malu, inu kader fe Trotje svale, to Satuje ny raunu, temuzh ostudnu, sterganu, inu smezhkanu vidit.

393. PBresmaternizne Zhebele is Trotove Salege na Maternizo sabston sastaulajo.

Vedit inu snati je raumnu toku, de Zhebele shejľne supet k' Maternize po taiste Pogreſheniu priti, vľo fvojo Mozh persadenejo, inu is Trotove Salege na vezh Materniz sastaujo, Maternizhne²²⁵ Zhoke naredé, Salego pitajo, grejejo, sadelajo, inu svale; kir pak is Pomankania zhebelneh Zhervizhou Trotove sa Materniznu Sastaulaine inu Pitajne te Sastave vsamejo, fe srote Sapelejo, inu na mesti Maternize, kir vezhi fo Zhoki, tudi vezh inu navadne Trotje is teh fe svale.

394. Katiri Zhebelar ta Rislozhik ne vej, dostikrat fe sapele.

De is tem uboshnim Zhebelam red tudi en *nevejdne* Zhebelar, katiri v' Gnesdu Paynu Salego Jaiz ali Zhervizhou, Maternizne Zhoke ali Sastavo naide, sapelan ne bo inu miľliu, de Payn obhojeno Maternizo ima, nalash en inu drugi Reslozhik tukei dalſhi fim popiľsou. Satorei nima on takerſhni Payn na myru pustiti is sapeliviga Upania obhojene Maternize, sizer sa Plazhilu fvoje Nevednosti prejeu bo v' Paynu en Kup ostudnih Zhervou inu en malu paizhnatiga *Inedeniga* Satuja.

395. Kaj tedei je Zhebelarju sturiti?

Temuzh on more zhes nekatire Dny, de v' tem Salega srafse inu sadelana je, Payn supet odpreti inu oľledati, toku bo is sadelane Salega lehku *ľodiu* ali fo Zhebele ali te mali Trotje: sna tudi Zhok is Knofelzo en malu odpreti, sa vidit ali v' taistim Materniza, ali en butasi Trot sadelan. Naide pak v' pervim bartu vezh Jaiz v' enim Piskerzu sľeshenih, fe ni treba dalei na Maternizo sanashati, samuzh h' taiste more ali Paynu pomagati, ali na drusiga povesniti.

XXXV. Pogovor.

Od zhebelniga Spolu.

396. Pifsarjou od zhebelniga Spolu resdejlene Miľly.

Sposnania Boshijga Uzheniki inu Pifsarje v' nar vezhjih Boshjih Skriunosti Popiľsvaniu niľo v' Miľlih taku fylnu resdejlene, koker fo zhebelarki²²⁶ Pifsarje v' zhebelniga Spolu Rezhyh. Veliku, Shtevenia ne vejm, fim moje Dny

²²⁴ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Piľkerzi* (*Piľkerz* – 'čebelja celica').

²²⁵ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizne* (*Maternizni*).

²²⁶ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *Zhebelarski*.

390. Truma trotov, znamenje zdavnaj pogrešene matice

Drugo znamenje zdavnaj pogrešene matice je velika truma trotov; kajti, kadar po izgubljeni matici čebelarom čas preseda, le-te ne le ne preganjajo trotov, ampak jih rede, zgolj trote zastavljajo, in dokler imajo še kaj medu v panju, jemljejo pod streho od drugih čebel pregnane trote, tako da se zadnjič znajde v panju več trotov kakor čebel.

391. Razložek med trotovsko zalego v panju z obhojeno in panju z neobhojeno matico

Vedeti je treba, da čebele, ki imajo obhojeno matico, rede trote v stranskem satju kakor tudi spredaj in zadaj, kjer je večidel veliko debelejše satje in so celice za polovico večje kakor v čebelnem gnezdu. Kadar pa nimajo obhojene matice, rede trote v gnezdu tudi v čebelnih celicah, raztreseno sem ter tja, nekaj pri dnu, nekaj na vrhu, nekaj na sredi satja in v eni celici najdemo zaleženih več jajčec, in sicer nekatera na dnu, druga na sredi in tretja pri vrhu celic.

392. Razložek med troti v panjih z obhojeno in panjih z neobhojeno matico

Od tod tudi razložek med enimi in drugimi izvaljenimi troti. Izvaljeni v trotovskem satju zunaj gnezda, kjer so po nauku pod št. 59 večje celice kakor čebelne, so trote veliki, izvaljeni pa v gnezdu v čebelnih celicah, veliko manjših, so tudi trote manjši, po postavi na sredi med čebelami in navadnimi troti; kajti, ker so v gnezdu manjše celice, jih čebele nekoliko predelajo, in ko se zvale troti, to satje ni ravno, temveč je videti ostudno, strgano in zmečkano.

393. Brezmatične čebele zaman zastavljajo matico iz trotovske zalege

Vedeti in znati je ravno tako treba, da si čebele, željne priti po izgubi zopet do matice, prizadevajo z vso močjo, in zastavijo iz trotovske zalege več matic, naredo matičnike, pitajo zalego, jo grejejo, zadelajo in izvale. Ker pa zaradi pomanjkanja čebelnih žerk zastavijo za matico trotovske in jih pitajo, se sirote prevarajo in namesto matice se izvale iz njih, ker so večji matičniki, tudi večji navadni troti.

394. Čebelar, ki ne pozna te razlike, se dostikrat zmoti

Da s temi ubogimi čebelarji vred ne bo zapeljan tudi nevedni čebelar, ki najde v gnezdu panja zalego jajčec ali žerk, matičnike ali zastavljene matičnike, in da ne bo mislil, da ima panj obhojeno matico, sem tukaj nalašč eno in drugo razliko bolj na dolgo popisal. Zatorej ne sme pustiti takega panja pri miru v zapeljivem upanju, da je v njem obhojena matica, sicer bo dobil za plačilo svoje nevednosti v panju kup ostudnih črvov in nekaj pajčevinastega snedenega satja.

395. Kaj je tedaj čebelarju storiti

Čez nekaj dni, potem ko zalega zraste in je zadelana, mora čebelar spet odpreti panj in ga pregledati. Tako bo iz zadelane zalege lahko presodil, ali je čebelna ali trotovska. Lahko tudi z buciko nekoliko odpre matičnik, da vidi, ali je v njem zadelana matica ali butasti trot. Če pa najde že prvič zaleženih po več jajčec v eni celici, se naprej ni treba več zanašati na matico, ampak mora panju pomagati, da pride do nje ali pa ga povezniti na drugega.

XXXV. pogovor

O ČEBELNEM SPOLU

396. Pisarji so o čebelnem spolu razdeljenih misli

Božjega spoznanja učenci in pisarji niso pri popisovanju največjih božjih skrivnosti tako razdeljeni v mislih, kakor so čebelarji pisarji o čebelnem spolu rečeh. Veliko, števila ne vem, sem svoje dni prebral

Buku prebrau, inu dva neprideta ukupei: ti stari maine refvetleni zol preproste, smiflene, nerefzinzhe Rezhny napreiguafsjio, ti mlafhi sadani pak skus Skufhno ble refvetleni premodri ozhejo videni biti, eden pred drugim nasnanfhi Mifly na Dan pernesejo.

397. Mifly moje sa Reshnizo nepostavim temuzh teh Vuzheneifih Sodbe podloshne sturim.

Jest, katiri fim fi napreiuuseu skus to Popifsuanie to gmein Lestou, katirimu is lubesni tudi v maternim Jesiku pifsem, *en malu refvetliti*, is nikomer ne miflim v' enu beflednu Pripiranie fe podati: samuzh shejlim le samu Shejlam, od katirih nekateri²²⁷ spodboden bodo snati ta zhebelni spol, sadosti sturiti, inu Mifel moja katire moja dougu Lejt Skusfina me je previshala, kir ne kej noviga vuzhity, ne vuzhen fe skasati ne shejlim, dapovedati tegnem vender katirim vuzhenim v' Pest priti, snaidejo taiste po Skufhne mojih Skufhen mene v' Miflih sapelaniga, profsim mene podvuzhiti inu previshati, volan inu perpraulen fim vfelej Befsedo ozhitnu nasai useti.

398. Maternize Shenshkiga inu Trotje Moshkiga Spolu Previshanie.

De Materniza shenskiga, katira zhebelne Jaiza leshe, inu Trotje, is katirim ona fe pomefha, moshkiga Spolu fo ne previsha mene tulkain drugih mojih Deshelnakou Sprizhuvanie N.357. koker moj dober Pogled kir vezhkrat N. 361 vidiu fim taiste is Prafhenia poverniti is odperto oteklo Maternizno Pofsodo, inu Trota is ven vifvezhim Udami, toku de enu inu drugu ta zhebelna Kosha, bulfhi Lepina pred mojem ozhmy N. 361 prekrti ni mogla, debi is Udov eniga inu drusiga nebiu posnan.

399. Daleine Materniznu Previshanie

Sraun tiga v' Zhafsu tega Rojenia inu Dellania Pregnanzou vjeu fim premnokatiro Maternizo, inu v' stifneni Roke hraniu, inu snefhou, de v' taisti 2. 3. vfe tem v' zhebelnih Piskerzih sastaulenim enake svetlje jaiza fo sneshle. Katiri Befsedam mojem neverjame ob Zhafsu Rojenia, kir Zhebele od Rojenia skus Deshevije sadershane te obhrojene Maternize pokolejo inu pred Shrevenzo vulezhejo, taistih, koker jest fim sturiju, nekatire ne usame inu is Britlo podougastu sadni Shivot ne preresho, taku bode nefhou Jajzhnek poven enakih Jaiz.

400. Skasaine od Maternizniga Spolu.

Reshnizo to poterdi tudi govorjenje sgornu od N. 388. inu poterjenu bode od N. [...] od bres Maternize Pajnou, de namerzh, kader en Pajni ob Maternizo pride inu k' taiste fe nemu nepomaga, obene zhebelne Salege vezh ni sagledati, kir vender, kader Materniza zhebelne Jaiza bi ne legla, samuzh Zhebele ali Trote, usaj Jaiza zhes dougu Dny bi fe mogle zhebelne v' Pajnu snaiditi.

401. Skasaine Trotoviga Spolu.

Nad Trotovim Moshtram katiri fe spremifhluje teh zoll²²⁸ nar mainfhi Shkoda je, taisti ne vjame nekatire, inu zhes Perfli per Repetnizah polagama ne ffishka ukupei, taku fe tega sadniga Shivota Konz refpozhi inu niegovu Moshtru v' Podobi Koshza beliga Zvierna ali Nitki med dvema vezhim dougu okroglim Prizhami v' Sredi snaidenu fe isfuje inu perkafhe. Maternizhni²²⁹ tedej inu Trotou Spol je snan, nesnan je zhebelni.

402. Zhebele fo Shenskiga Spolu.

Delloune Zhebele fo Shenskiga Spolu, katire tudi Jaiza leshejo, is katirih ne Materniza, ne delloune Zhebele, temuzh Trotje le samu fe svale ali srede. Postavo leto previsham ne is Urshoham, katiriga naprei pernefti nimam: ne is snotreiniga zhebelniga Shivota Udou, katire k' temu ufhafane she nifsem²³⁰ sposnau, temuzh is nyh fadja, ali bulfhi govoriti Saroda ali Poroda. Dve od mene sturjene Skufhne fo mene k' tem Sklepu ali Sodejna napelale.

²²⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatiri*.

²²⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

²²⁹ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizni*.

²³⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifem*.

knjig, a tudi dva si nista edina. Stari, manj razsvetljeni, čisto preproste, izmišljene, neresnične reči kvasijo; mlajši, sodobni, s skušnjami bolj razsvetljeni, hočejo biti premodr, drug pred drugim bolj neznane misli prinašajo na dan.

397. Moje misli, ne trdim, da so resnica, ampak jih podrejam sodbi bolj učenih

Jaz, ki sem si s tem popisovanjem prizadeval le-to preprosto ljudstvo, ki mu iz ljubezni pišem tudi v materinem jeziku, nekoliko razsvetliti, se ne mislim z nikomer podajati v besedno prepiranje, marveč želim samo zadostiti željam, ki bodo nekatere spodbode, da bodo spoznali čebelni spol, in povedati svojo misel, o kateri me je prepričala moja dolgoletna skušnja, ker ne želim kaj novega učiti, niti se učenega kazati. Če pa utegnem vendar priti kakšnemu učenjaku v pest, in če ti po skušnjah vgotove, da sem po svojih skušnjah v mislih zapeljan, sem voljan in pripravljen vselej očitno vzeti besedo nazaj.

398. Prepričanje, da je matica ženskega in da so trotje moškega spola

Da je matica, ki leže čebelna jajčeca, ženskega in da so trotje, s katerimi se spari, moškega spola, me ne prepričuje toliko zatrjevanje drugih mojih deželnikov (št. 357), kakor moj dober pogled, saj sem jih večkrat (št. 361) videl vračati se s prašenja z odprtim, oteklim matičnim zadkom in trota z ven visečim udom, tako da niti enega niti drugega ni mogla prikriti mojim očem (št. 361) čebelna koža ali bolje lupina in da ne bi bil iz udov enega ali drugega tega spoznal.

399. Nadaljnji dokaz o matici

Razen tega sem med rojenjem in narejanjem pregnancev ujel mnogotero matico, jo hranil v stisnjeni roki, in zgodilo se je, da so v njej znesle po dva do tri svetla jajca, enaka zastavljenim v čebelnih celicah. Kdor mojim besedam ne verjame, naj ob času rojenja, ko čebele, ki zaradi deževja ne morejo rojiti, pokoljejo obhrojene matice in jih izvlečejo pred žrelo, pobere nekatere od njih, kakor sem jaz storil, in naj jim z britvijo prereže zadnji del života. Našel bo jajčnik, poln enakih jajc.

400. Dokaz matičnega spola

Resničnost tega potrjuje tudi zgornji pogovor pod št. 388 in tudi pod št. 374 o brezmatičnih panjih, da namreč, kadar pride panj ob matico in mu ne pomagamo, ni najti več nobene čebelne zalege, saj bi se vendar morala najti, če ne bi legla čebelnih jajčec matica, temveč čebele ali troti, po več dnevih v panju vsaj čebelna jajčeca.

401. Dokaz trotovega spola

Kdor še razmišlja o trotovem moštvu - teh je celo najmanj škoda, ta naj ujame nekatere in jih počasi stiska pri perutnicah čez prsi. Tako se konec zadka razpoči in njegovo moštvo izskoči in se prikaže v podobi koščka belega sukanca ali niti med dvema večjima, podolžno zakrivljenima modoma. Matični in trotovski spol je tedaj znan, neznan je čebelni.

402. Čebele so ženskega spola

Delovne čebele so ženskega spola in tudi ležejo jajčeca, iz katerih pa se ne izvale ali zrede ne matice ne čebele, ampak samo trotje. O tem me ni prepričal kakšen vzrok, in ga zato ne morem navesti, niti za to primerni udje v notranjosti čebelnega trupa, ki jih še nisem spoznal, marveč njihov sad, ali bolje rečeno, zarod ali roditev. Dve skušnji, ki sem jih napravil, sta me pripeljali k temu sklepu ali sodbi.

403. Sgodik is Paynam per malih inu velkih Trotih pomefhanih

Perva škuſhna: pred 6 Lejtem nefhau fim pred enim mozhnim Paynam med vezh velikem Trotmi tudi ene teh maihnih N. 392. v' katirih sagledaniu *lodi*u fim inu derschau to sa Snaminie, de Payn ali Maternize, ali taista je jallova. Is Zvibla priti, odprou fim taistiga, inu pouniga Trotove na Straneh, inu v'Gnesdu zhebelne Salege nefhal; med posdno pak nefhau fim tudi v' Gnesdu fim ter kie maihne Trote sadela, saperu fim supet Payn inu taisti zhes nekatire Dny je 2. Roja dau.

404. male Trotje nifso²³¹ Snaminie pogrefhene ali Trotove Maternize.

Previſhalu je to mene, de te mali Trotje niſo Snaminie pogrefhene ali Jallove Maternize, koker Goreinzi menijo, de ta Zhafs Zhebele te male redé, kir sraun enih inu drugih trotou nefhau fim zhebelno Salego, inu Payn dvakrat, enkrat is obhogeno, v' druge is neobhogeno je rojou. Sraun fo mene Milfi obhajale, foditi, de Zhebele morejo Shenskiga Spolu biti, katire Jaiza sa ene inu druge Trote leshejo. Sa priti v' Sposnanie te Reshnize, sazheu fim

405. Shkuſhna is odvfeto 3. Paynam Maternizo.

Drugo Shkuſhno: Vſeu fim 3. srednu mozhne Payni A. B. C. katiri fo imeli obhogene Maternize, Trotovo inu zhebelno Salego, odufe u fim tim Maternize, inu fleherniga na fvoje Shelifhe perstavu. V' Zhafsu pol ure sazhele fo Maternize pogrefhati, obudle fo veliku Shemenie, med Satujam, v' Paynu, inu na unanie Konzhnize fem ter kje fo tekale, inu Maternizo skerbnu iskale.

406. Sastaulene mlade Maternize na Teden fe poreshejo.

Napokei ta terpu je do druge Vezher, vender smiram maine, tretje Jutru bilu je vſe tihu inu myrnu, de fodi u fim, de po Nozhi is zhebelne Salege Maternize so sastaule. Koker tudi od trekiga Dne na Teden, kir supet Payni fim odperu, v' A. nefhau fim 1. v' B. 2. inu v' C. 3. Maternize v' Zhokeh popolnuma sadele, katire sapedo fim poresau, oduseu, Payni supet saprou, inu na pervu Shelifhe perstavu.

407. Napokei Zhebele v' Pogrefheniu teh odvfetih Materniz.

V perstavleni Paynovi enako koker popreiſhni bart reſejali fhemeli, inu tekali is Reslozhkam, de B. na drugi, C. na tretje Dan je potihniu; A. Pak naprei tekau, vender od Dne do Dne maine, koker tudi maine je lethiu, inu maine obnoſhno nefhu. Sodi u fim istega, de vnih zhebelne Jaiza v' tim fo fe sgodile, inu ististih svalenih Zhervizhou supet Maternize *sastaula*; *pulledni* pak is Pomankaina prave Salege sastavit ni mogu.

408. Podoba teh mladih odvfetih Materniz.

Vsignu fim fe dalei zhes odvuse te Maternize, is Jeglo fim spodei per Glave Zhoka odperu, Materniza Paynu A. je shivela inu fhiva bila: Paynu B. tudi obedve fo fe gibale, vender beleifhi fe vidle: Paynu C. ena ny shivela, te druge dive shive fo ble belle. Payni fim supet en Teden per Myru perstavlene letheti pustiu, sa vidit, kaj med tem Zhebele sazhele bodo.

409. Per enim famem Paynu je she Materniza fe sastaulena nefhla.

Na 15. Dan odperu, inu ogle dau fim eniga sa drugem novezh: per A. ny blu vezh Maternize sastaulene, nefhu fim vender v' Gnesdu v' zhebelnih Piskerzih Jaiza restrefsen po 1. 2. inu 3. v' enim sdei na Dne, sdej v' Sredi, sdei per Verhu snefhene. Per B. ny blu vidit ne Maternizniga Piskerza, ne Jaiz, ne Zhervizhou; C. Pak imou je eno she ne popolnuma Maternizo Sastavo v' Podobi vezhiga Zherva sadelano, katiro fim supet odtergou.

410. Sodba zhes to

Po Navade perstavu fim Payni, katiri pokoini fo fe skasali, svunei C. je 3. Dny po malem reſsajou. Sodi u fim de v' A. Sastaulene Jaiza bodo sgol Trotje: v' C. fo fe mogle malu pred odvfeto obhogeno Maternizo snefhene Jaiza snajditi, is katirih svalenih Zhervizhou so Zhebele to Maternizo sastaule, inu s' tim drugim taisto pitale, poſhmalu pak taiste ne bodo vezh naidle.

²³¹ Na drugih mestih v röpokisu prevladuje zapis *niflo*.

403. Dogodek s panjem, v katerem so bili pomešani veliki troti z malimi

Prva skušnja. Pred šestimi leti sem našel pred močnim panjem med več velikimi troti tudi nekaj manjših (št. 392), po katerih sem sodil in jih imel, ko sem jih zagledal, za znamenje, da panj nima matice ali da je jalova. Da bi se rešil dvoma, sem ga odprl in našel v njem na straneh polno trotovske, v gnezdu pa čebelne zalege. Med poslednjo pa sem našel sem ter tja tudi v gnezdu zadelane male trote. Panj sem spet zaprl in čez nekaj dni mi je dal dva roja.

404. Mali troti niso znamenje izgubljene matice ali trotovke

To me je prepričalo, da mali troti niso znamenje izgubljene ali jalove matice, kakor menijo Gorenjci, in da tedaj čebele rede male, ker sem našel zraven enih in drugih trotov tudi čebelno zalego in je panj dvakrat rojil, enkrat z obhogeno, drugič z neobhogeno matico. Ob tem so me obhajale misli, da morajo biti čebele ženskega spola, ki ležejo za ene in druge trote jajčeca. Da bi spoznal to resnico, sem začel z drugo skušnjo.

405. Skušnja s trem panjem odvzetimi maticami

Vzel sem tri srednje močne panje A, B, C, ki so imeli obhogene matice, trotovsko in čebelno zalego. Odvzel sem jim matice in postavil slehernega na svoje mesto. V pol ure so začeli pogrešati matico, začeli so zelo šumeti, med satjem, v panju in po zunanji končnici so tekale čebele sem ter tja in skrbno iskale matico.

406. Zastavljene mlade matice sem čez teden dni porezal

Ta nepokoj je trajal do drugega večera, vendar je bil zmeraj manjši. Tretje jutro je bilo vse tiho in mirno, in sodil sem, da so ponoči zastavile iz čebelne zalege matice. Čez teden dni od tretjega dne sem zopet panj odprl, v A sem našel 1, v B 2 in v C 3 matice v popolnoma zadelanih matičnikih, ki sem jih zapored porezal, odvzel, panje zopet zaprl in postavil na prvotna mesta.

407. Nemir čebel pri pogrešitvi odvzetih matic

Postavljeni panji so razsajali tako kakor zadnjikrat, šumeli in tekali, a s tem razločkom, da je B drugega dne, C pa trejega, potihnil, A pa je še naprej tekal, vendar od dne do dne manj, kakor je tudi manj letel in manj nosil obnožino. Iz tega sem sodil, da so se v njih čebelna jajčeca zgodila in da so iz le-teh izvaljenih žerk čebele spet zastavile matice; poslednji pa jo zaradi pomanjkanja prave zalege ni mogel zastaviti.

408. Podoba mladih, odvzetih matic

Opazoval sem še naprej odvzete matice. Z iglo sem odprl spodaj pri glavi matičnike. Matica iz panja A je bila živa, iz panja B sta se tudi obe gibali, vendar sta bili videti bolj beli, iz panja C je bila ena mrtva, drugi dve sta bili živi in beli. Panje sem pustil zopet en teden v miru leteti, da bi videl, kaj bodo medtem začele čebele.

409. Pri enem samem panju je še bila zastavljena matica

Petnajsti dan sem odprl in si vnovič ogledal en panj za drugim: pri A ni bilo več zastavljene matice, našel sem vendar v gnezdu, v čebelnih celicah, raztresena jajčeca, po eno, dve in tri v eni celici, znesene zdaj na dnu, zdaj sredi, zdaj pri vrhu. Pri B ni bilo videti niti matičnika ne jajčec ne žerk; C pa je imel še eno popolno matično zastavo zadelano v podobi večje žerke, ki sem jo spet odtrgal.

410. Sodba o tem

Kakor navadno sem postavil panje na mesto in pokazali so se mirni, razen C, ki je tri dni po malem razsajal. Sodil sem, da bodo v A zaležena jajčeca zgolj trotja; v C so se morala pred odvzeto obhogeno matico znajti zaležena jajčeca, in čebele so, ko se iz njih izvalile žerke, zastavile matico in jo z drugimi vred pitale; poslej pa je ne bodo več našle.

411. V' Paynu A. Sneshla fe je sgol Trotova Salega.

Koker fodiuj fim, toku tudi na 2l. Dan per 3. obiskainu: v' Gnesdu A. blu je vfe pounu, nekatirih she sadelanih Trotou inu taistih Zhervou, ter med nym v' Maternizhen Zhoku tudi en velik belli Trot sadelan; ta Payn po poresanih Glavah fim na drusiga poveseu. V' B. vidli fo fe en vezhi Zhervie, katiri fo she kasali, de bodo Trotje v' Gnesdu. V' C. Pak vidlu fe je nekei Jaiz, nekei Zhervizhou srednih, is katirih fe ny moglu soditi kaj fe bo isvalilu; satorei fim eniga inu drusiga en Teden perstaulene pustiu.

412. V' glihi Vifhe v' Paynu C.

Sadenz kir fim te dva pusledna zhes Teden ogledau, nefhau fim v' B. v' Gnesdu maihne inu na straneh velke Trote, inu med nym veliku Maternizhlih Zhoku, v' taistih bli fo tudi velike Trotje, eden sadelan is zherno butasto Glavo, ta drugi nesadelan. V' C. bili fo tudi oboje Sorte Trotje, vender redki sadelane, inu v' 3. Zhokeh velike Zhervie Trotovi. Satorei tudi obedva po poresanih Trotovih Glavah na druge Payni fim poveseu, kir per obenim Paynu zhebelne Salege ni blu sagledat.

413. Sklep 1. zhebelne Jaiza samu Materniza leshe.

Sklene fe is tiga de Materniza samu zhebelne Jaiza leshe; ne Maternizhne,²³² kir taiste is zhebelne Salege po odvuseti Maternizi shelei Zhebele sastaulajo: tudi ne Trotove, kir Zhebele po odvuseti Maternize zhes dougu inu smiram naprei obduje Sorte Trote rede: samuzh le zhebelne, kir po odvuseti Maternizi zhes 4. Tedne med samem Trotmi inu Zhebelam ny ene zhebelne Salege v' Paynu spregledati.

414. Sklep 2. Zhebele leshejo samu Trotove Jaiza.

Dallei fe sklene, de Zhebele so Shenskiga Spolu, katire famu Trotove Jaiza leshejo ne Maternizhne,²³³ kir po sdaunei pogrefheni, kader ny vezh od popreifhne Maternize v' Paynu popufhenih Jaiz ali malih Zhervizhu, ne samorejo ene Maternize per v'fim svojem Persadeniu srediti, sakaj desilih is fvojeh Jaiz na Maternizo sestaulajo v' Zhokeh, is taistih fe le Trotje svale: tudi ne zhebelne, kir po sdaunei pogreshene inu svalene popreifhni Zhebele nikoli vezh v' Paynu ene Zhebele Salege ny spregledati. Samuzh le Trotove, kir le Spomlad, dokler fhe eniga Trota ni sagledati, inu zhes Lejtu, kader ob Materenzo²³⁴ pridejo, zhes dougu sastaulajo in vajle.

415. Sklep 3. Trotje obene Jaiza ne leshejo

Sadnez Trotje obene Sorte Jaiz ne leshejo: ne Maternizne; kir po taiste sdaunei pogrefhene, desilih vfe pounu yh je v' Paynu, taiste ne morejo srediti: ne zhebelne, ne Trotove; kir Spomlad, ja she po Sime per mozhnih payneh Zhebele inu Trotje fe valje, kir she Trota ni sagledat, inu tudi po pogreshene Maternize, inu nye Salege popufhene Svaleniu nikoli ene zhebelne Sastave v' Paynu vezh ny viditi.

416. Trotje Mandelze te Maternize, od Zhebel fe ne vej.

Samuzh fo Moshkiga Spolu, katiri is Maternizo fe pomelhajo inu taisto rodovitno sture, koker skasanu je od N. 350. Ali pak Trotje tudi is dellounim Zhebelam, kei, kdai, koku, inu kulikrat fe pariyo inu pomelhajo, ali Bug Zhebelam, koker Kukush inu druga Kuretna bres Parjenia Jaiza neshe, defilih taiste fe nesvalje, je to fufebno lestnost bres Parjenia Jaiza nefhti udeliu, is katirih Trotje skus Pomuzh te Paynovnie Gorkute inu Sape fe svalie, sponam Nevejdnost mojo.

²³² Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizne* (*Maternizni*).

²³³ Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Maternizne* (*Maternizni*).

²³⁴ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternizo* (*Materniza* – 'matica').

411. V panju A se je znašla zgolj trotovska zalega

Kakor sem sodil, tako je tudi bilo pri obisku 21. dne v gnezdu A vse polno nekaterih že zadelanih trotoev in njihovih žerk in med njimi tudi v matičniku zadelan velik bel trot. Ta panj sem potem, ko sem porezal trotom glave, naveznil na drug panj. V B sem videl večje žerke, ki so kazale, da bodo v gnezdu trotje. V C pa je bilo videti nekaj jajčec, nekaj srednje velikih žerk, iz katerih nisem mogel soditi, kaj se bo izvalilo, zato sem prvo in drugo pustil teden dni pri miru.

412. Enako v panju C

Ko sem si nazadnje ogledal ta dva poslednja panja čez teden dni, sem našel v gnezdu B majhne in na straneh velike trote in med njimi veliko matičnikov; v njih so bili tudi veliki trotje, eden zadelan, s črno, butasto glavo, drugi nezadelan. V C sta bili obe vrsti trotoev, vendar redki zadelani, in v treh matičnikih velike trotovske žerke. Zatorej sem tudi ta dva, potem ko sem porezal trotovske glave, poveznil na druge panje, ker ni bilo v nobenem panju videti čebelne zalege.

413. Sklep 1: Čebelna jajčeca leže samo matica

Iz tega sklepamo, da leže matica samo čebelna jajčeca; matičnih ne, ker le-te zastavijo šele čebele iz čebelne zalege, potem ko odvezamemo matico; tudi trotovskih ne, ker čebele po odvzeti matici čez dolgo časa in kar naprej rede obe vrsti trotoev; temveč le čebelne, ker čez tri tedne po odvzeti matici med samimi troti in čebelami ni bilo najti niti ene čebelne zalege.

414. Sklep 2: Čebele ležejo samo trotovska jajčeca³⁶

Nadalje sklepamo, da so čebele ženskega spola, ki ležejo samo trotovska jajčeca; matičnih ne, ker ne morejo po že pogrešeni matici, ko ni v panju več od poprejšnje matice puščenih jajčec ali majhnih žerk, pri vsem svojem prizadevanju vzrediti matice; zakaj, čeprav zastavljajo v matičnikih iz svojih jajčec za matico, se iz njih izvale le troti; tudi čebelnih ne, ker po že dolgo pogrešeni matici in izvaljenih poprejšnjih čebelah ni nikoli več najti v panju niti ene same čebelne zalege, temveč le trotovske, ker le-te jih spomladi, ko še ni videti niti enega trota, in čez leto, kadar pridejo ob matico, čez dolgo časa zastavljajo in vale.

415. Sklep 3: Trotje ne ležejo nobenih jajčec

Nazadnje, trotje ne ležejo nobene vrste jajčec, ne matičnih, kajti, čeprav že davno pogrešajo matico in čeprav jih je v panju vse polno, je ne morejo vzrediti; ne čebelnih ne trotovskih, ker se spomladi, da, pri močnih panjih že pozimi ležejo troti, ko trota še videti ni in tudi po pogrešani matici in po izvalitvi od nje puščene zalege ni najti v panju nikoli več čebelne zalege.

416. Trotje so samci matice, ali so tudi samci čebel, ne vemo

Trotje so moškega spola in se pariyo z matico in jo store rodovitno, kakor je povedano pod št. 350. Ali pa se trotje pariyo tudi z delovnimi čebelami, kje, kdaj, kako in kolikokrat, ali pa je dodelil Bog čebelam (kakor kokoš in druga kuretna nese jajca brez parjenja, čeprav se iz njih nič ne izvali) to posebno lastnost, da ležejo jajčeca brez parjenja, iz katerih se izvale troti ob toploti v panju in dihanju, priznam za svojo nevednost.

³⁶ Odst. 414: Čebele ležejo samo trotovska jajčeca: GI. opombi 219 in 370!

XXXVI. Pogovor.

Od zhebelne Klaje Medene.

417. Vedna Skerb per Zhebelah.

Defilih Roje, Srojenzi inu Rejenzhi nafhi eni fo srezhnu obhodilu, drugim pomagali fmo k' Maternizi po pogrefhni prvi, nima Zhebelar misliti, de opravila niegove fo per Kraju, inu siher bres Skerby saspy: Doushnost niega je, Payni sunaj inu snotrei pogostu ogledati, kaj fe s' nym gody? Kaj sa eno Pomuzh inu streshbo potrebujejo? Sakaj zha's fo lazhne v' pomankaniu Pafhe, zha's opadejo yh bolesni, zha's nadleshane fo od Shiurashnikou. Enu sa drugimu ozhemo naprei v'leti v' nafhimu podvuzheniu.

418. Lakote Snaminie.

Lakote zhebelne Snaminie je, kader v' Mrefhah na Robu Satuja redku fedie, sa Noghe, koker Paizhne vifsijo; po Dne inu Stranzah restrefsene inu lene pofedajo, inu malu fe sprehajajo, sdroblen Med inu Vofhek²³⁵ pred Shrevenzo nofsio;²³⁶ Vulazhijo pak inu brufsijo pred Shrevenzo restergane snedene Mladizhe,²³⁷ snaminie je, de fe nym zol Sylla gody, inu de v' Pomankanju Klaje she fo permorane od Salege shiveti.

419. Iakota Payni osflabi.

Shkodлива Zhebelam je Lakota; sakaj, kir malu je Klaje, Materniza ne le od zhebelniga Sastaulania preneha, ampak tudi szagane Zhebele od Salege fe shive, sastavo restergajo inu pokonzhanio, nym ny v' Mifly se vezh Dellouzam fe nagmirat, temuzh kaku v' fvoje Potrebe Shivlenie by perhranile, kir pak od Stran saroda ny, od druge zhebelnu shtivenie N. 30. 90. fleherni Dan doli jemle, Paynovi v' kratkim opefhajo.

420. Klaja Zhebele lene ne stury?

Delezh v' Miflih saidejo, katiri menijo, de skus Klajo Zhebele fe Traglivosti navadjo, inu kader Zhebelam snotrei fe poklada, na Pafho maine lethe, inu maine nofsijo inu dellajo: by tu bilu v' obilne unaine Pafhe, na taisto bi ne shle, dokler kar fe nym vloshy, ne saushijejo; kir vender vidimo, de v' velkim Zvejtu Klaje fe nedotaknejo, temuzh veliku vezh unaino Pafho, koker sdraufishi inu sdajovitnifhi lubijo.

421. Klaja Zhebele pridnei stury inu ny savershena.

Bulphi tedej je Zhebelam od vezh, koker premalu pokladati; sakai fe nym od vezh da, one zhes potrebo ne saushijejo, temuzh v' Satuje hranijo, k' Sbulfhainu Paynu, k' Dellu Vofka, k' Reje Mladiz. K' Nagmirainu Dellouzou obernejo, inu kar nyh potrebe ostaja, Zhebelar pomladenu Jelsen supet v' Paynu najde, inu tulkain teshy Priklade is fvojev Paynou isfname.

422. Katiri med sa Klajo.

Zhiste body fe iszhien Med bres Ognja, ali v' Satuje Med je zhebelna nar bulphi Klaja, Spomlad jest kladem iszhien Med, dokler Paynovi k' mozhy ne pridejo, inu zhes Satuje ne safedajo; sakai taistiga nemorejo sgreti, le drobe, veliku fe resnese, inu kir ven brufhijo Naouratenze vaby: kader fe safedajo bulphi je v' Satuje, ne savolo Medu Reslozhka, temuzh kir v' Satuje vezh preimejo. Med 6. Fzhishtiga Meda fe dene I. F. Vode, de je koker Shok gosti.

423. Katiri Med je shkodliu?

Med pak nefme is olemrajenga²³⁸ Paynu biti N. 53. sizer Paynovi fe vsemradjo inu pomerjejo ne fme tudi v' melsh priti Zhebele, she maine Salega nesgodna, katira raumu taku je shkodliu. Med is merletin ali mertvih Paynou, inu skifhan ni varen, tudi ne sunei v'figa drusiga Pomankania klasti. Obnoshnia²³⁹ defilih med Klajo pride, ne shkodie, v' Satuje Zhebele taisto popuste, v' szhienimu na Verh Pofsode stopy, inu fe med Medizo posterga.

²³⁵ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Vofsek*.

²³⁶ Drugod v rokopisu je pogost tudi zapis *nofsijo* (*nofsiti*).

²³⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalniki označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

²³⁸ Na drugih mestih v besedilu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *ulemrajen*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *ulemrajenga*.

²³⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Obnoshna* – 'cvetni prah'.

XXXVI. pogovor

O ČEBELNI MEDENI KLAJI

417. Vedno skrb za čebele

Čeprav so se matice naših rojev, izrojencev in rejencev srečno obhodile, drugim panjem pa smo pomagali do matice po pogrešitvi prve, ne sme čebelar misliti, da so njegova opravila pri kraju in da lahko zagotovo, brez skrbi zaspi. Njegova dolžnost je pogosto opazovati panje zunaj in znotraj, kaj se z njimi godi, kakšno pomoč in strežbo potrebujejo, kajti včasih so ob pomanjkanju paše lačne, včasih jih napadejo bolezni, včasih jih nadlegujejo sovražniki. Eno za drugim bomo načeli pri našem poduku.

418. Znamenje lakote

Znamenje lakote je, kadar sede čebele v mrežah, visijo redko na robu satja na nogah kakor v pajčevini, posedajo po dnu in stranicah raztresene in lene in se redko premikajo, zdrobljen med in vosek nosijo pred žrelo; vlačijo in brusijo pred žrelo raztrgane, snedene mladice. To je znamenje, da se jim godi celo sila in da so ob pomanjkanju klaje primorane živeti od zalege.

419. Lakota panje oslabi

Čebelam je lakota škodljiva, kajti, ker zmanjka klaje, preneha matica ne le z zaleganjem čebel, ampak žive obupane čebele tudi od zalege, zastavljeno raztrgajo in jo pokončajo, ne mislijo več, da bi se pomnožile z več delavci, temveč samo, kako bi si v potrebi ohranile življenje. Ker pa na eni strani ni zaroda, po drugi pa se število čebel (št. 30, 90) sleherni dan manjša, panji v kratkem opešajo.

420. Klaja napravi čebele lene

Daleč zaidejo v mislih tisti, ki menijo, da se s klajo navadijo čebele lenobe in da, kadar čebelam v panju pokladamo, manj letajo na pašo, manj nosijo in delajo in da bi, če bi to delali ob obilni zunanji paši, ne letele nanjo, dokler ne bi zaužile tega, kar jim damo v panj, saj vendar vidimo, da se ob obilnem cvetju ne dotaknejo klaje in da kot bolj zdravo in izdatno veliko bolj ljubijo zunanjo pašo.

421. Klaja napravi čebele bolj pridne in ni zavržena

Bolje je čebelam pokladati več kakor premalo; kajti, kar jim damo preveč, ne zaužijejo brez potrebe, temveč hranijo v satju in porabijo za izboljšanje panja, delo voska, rejo mladice, za povečanje števila delavcev; in kar jim ostaja, najde čebelar jeseni pomlajeno spet v panju, in zato odvzame s svojih panjev toliko težje priklade.

422. Kateri med je za klajo

Čist, bodisi odcejen brez ognja ali med v satju je najboljša čebelna klaja. Spomladi, dokler panji ne pridejo k moči in ne obsedajo satja, pokladam odcejen med, zakaj tistega v satju ne morejo segreti, le drobe ga, veliko ga raznesejo, in ker ga ven brusijo, vabijo roparice. Kadar čebele panj bolje zasedajo, je boljši med v satju, ne zavoljo razločka v medu, temveč zato, ker ga v satju dobe več. Med 6 funtov čistega medu dodamo funt vode, da je gost kakor sok.

423. Kateri med je škodljiv

Med pa ne sme biti iz usmrajenega panja (št. 53), sicer se panji usmradijo in pomrjejo; ne smejo priti vmes tudi čebele, še manj neгодna zalega, ki je ravno tako škodljiva. Med iz mrličev ali mrtvih panjev in skisan ni varen, in ga tudi ni pokladati razen v primeru pomanjkanja drugega. Obnožina, tudi če pride med klajo, ne škoduje, čebele jo puste v satju, v odcejenem medu stopi na vrh posode in jo posnamemo za medico.

424. Med sa Klajo varvati.

Hrani fe Med sa Klajo perpraulen na shuhim Kraju, de ne kifha, sagernen pred Mifhmy, na Polize ali vifseoz pred Mraulam: med taistiga fufebnu varvati fe ima Kruh inu Moka; sakai od eniga inu drusiga sazhne kifhati, Zhebele popokajo ali grishove postanejo. Vender ne Shkodje szien, dobru spraulen v' lefseni Pofsody 2., 3. lejta star, defilih je terfhi, inu kifsou ny: ali tega v' Satuje rade vefhe pofedejo, preprededejo s' Payzham, inu Zhervie sluknajo, fufebnu kader fo fe Mladize v' niemu valje.

425. Med koku fe Zhebelam klade?

Spomlad klade fe szhien en malu na Serjauzhi segret, de taistiga Zhebele obdufhe, inu kir Zhebele savolo Mrsa is Gnesda ne gredo, dvakrat v' Tedni, dokler Pafhe ny, vulije fe ena s' Verham Slizha na eni 7. Zolle dougo sgorei koker Neshke s' oblano tanko Deshko ali Shintel, katiri pod Gnesdu fe pahe: kader Zhebelle²⁴⁰ fo mozhnei, inu gorkeje vulije fe v' Koritze is Shebinam perdelanu, de Zhebele ne potonijo.

426. Kaku Satuje Medenu?

Po Lejtu daje fe v' satuje, na dalei Dny po 1. ali 2. Funtou pa enkrat ali na Kobilzhe²⁴¹ na 2 Nogah po Konzhu stojzesh, ali poloshy fe v' Payn na eni lefseni Rogovile, de taistu Zhebele ne perlothajo, inu lashei fe sprasnen ven vsame. Satuje fufebnu to belu, ne na Kupu, temuzh sprestertu savolo Vefh inu Zhervou hrani fe v' saperti Hishe ali Kamre, bo shlushilu sa Priklade: to zhernu pak fe opare is vurelim Kropam, sprestertu inu poshushenu hrani, de kader vezh ukupei taistiga pride, se sprefha.

427. Roje fufebnu je dobru pafhti.

Roje fufebnu jest is Medeno Klajo fyllum, de, kir malu Della imajo sa taisto shraniti, permoram yh vezh Satuja sturiti, koker Zhebele is Satujam hitte, taku hitti tudi Materniza is Salege Sastaulaniam. To obilnu Pokladaine²⁴² taistim terpi per meni, dokler od Satuja dellati ne prenehajo, pokashejo enkrat Robove Satuja dougu ali le po malim nym kladam, sakai fo she s' popreifhno Klajo v' Satuje shraneno prevedeni.

428. Dobizhek per Rojeh te Klaje.

Od tod pride, de vezh Dejil Mladizhe moje pred Aidovem Zvejtam Pofsodo zhes Polovizo napounijo, inu is Zhebelam Satuje vfe, tudi sadei vfsse²⁴³ je natlazhenu, ob Aydi pak vezh Deil Satuje k' sadne Konzhnize perdelajo, Payn is Medam napounijo, inu vezhkrat v' Priklade kaj Satuja naredo inu Medu nanofsijo, katire druge Lejtu obernem sa Payni stariga Della pred Aydo v' taiste prekaditi N. 82.

XXXVII. Pogovor.

Od druge nsnane Klaje zhebelne.

429. Zhebelam by fe radu vfe vselu, nyzh ne dalu.

Lakomnost, sa vfs Dobizhek zhebeleni v' Mofhno sprauti, je nekatire Zhebelarje pregnala na druge Reje ali Klajo teh Zhebel mifliti, sa skusi taiste, koker bulfhi zene Zhebele v' Pomankaniu unaine *Palhe* preshiveti, Med pak vf predati, inu Dnarje v' Skrino ali Ladizov skriti. O Prekainost tega Zhloveka! Tem fim preslab napreipriti, prossim taiste, per meni Shlushbo useti, jest nym oblubim dobro obilno Myso is mojem Kojnmy per Resanze.

²⁴⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

²⁴¹ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Kobilze* (*Kobilza* – 'držalo za vstavljanje koščkov satov v prazen panj').

²⁴² Na drugih mestih v rokopisu je pogosteje naveden zapis *Pokladanie* – 'krmljenje čebelje družine'.

²⁴³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

424. Med za klajo hraniti

Med, pripravljen za klajo, hranimo na suhem kraju, da se ne skisa, zavarujemo ga pred mišmi na polici ali pa ga obesimo, da je varen pred mravljami. Posebno je treba paziti, da ne pride vanj kruh ali moka, kajti od enega in drugega se začne kisati, čebele popokajo ali postanejo grizave. Vendar pa ne škoduje odcejen, dobro spravljen v leseni posodi tudi 2-3 leta star, čeprav je bolj trd, samo da ni kisel. Med v satju rade posedejo večše, ga prepredejo s pajčevinami in črvi ga zluknjajo, posebno, kadar so se v njem že valile mladice.

425. Kako pokladamo čebelam med

Spomladi klademo odcejenega, nekoliko na žerjavici segretega, da ga čebele zavohajo. In ker čebele zavoljo mraza ne gredo iz gnezda, vlijemo dvakrat na teden, dokler ni paše, zvrhano žlico na 7 palcev dolgo, zgoraj kakor nečke zdolbeno tanko desko ali skodlo, ki jo pahnemo pod gnezdo. Ko pa so čebele močnejše in je gorkeje, ga zlijemo v koritce s šibami prirejeno, da čebele ne potonejo.

426. Kako medeno satje

Poleti se daje med v satju za več dni po 1 ali 2 funta naenkrat ali na kobilici na dveh nogah, tako da stoji pokonci, ali pa ga položimo v panj na kaki leseni rogovili, da ga čebele ne pritrldijo na tla in da spraznjenega lažje odvezamemo. Satja, zlasti belega, ne hranimo na kupu, temveč v zaprti hiši ali kamri razprostrtega zaradi večš in črvov; uporabili ga bomo za priklade; črno satje pa oparimo z vrelim kropom in hranimo razprostrto in posušeno, da ga, ko ga je več skupaj, stisnemo.

427. Posebno roje je treba dobro pitati

Posebno roje silim z medeno klajo, da jih, ker imajo malo dela, v katerem bi ga hranili, primoram napraviti več satja. Kakor hite čebele s satjem, tako hiti tudi matica z zastavljanjem zalege. Tako obilno pokladam rojem, dokler ne prenehajo delati satja. Ko pa se enkrat pokažejo robovi satja, jim le še po malem pokladam; kajti preskrbljeni so že s poprejšnjo klajo, shranjeno v satju.

428. Dobiček od te klaje pri rojih

Iz tega sledi, da moji mladiči napolnijo panj do polovice večidel že pred ajdovim cvetjem in da je vse satje tudi zadaj, natlačeno s čebelami, ob ajdi pa pritrldijo večidel satje k zadnji končnici, panj z medom napolnijo in večkrat naredo nekaj satja v priklade ter nanosijo vanj medu. Te priklade uporabim drugo leto za to, da prepodim vanje pred ajdo panje s starim satjem.

XXXVII. pogovor

O DRUGI NEZNANI ČEBELNI KLAJI

429. Čebelam bi radi vzeli vse, pa nič dali³⁷

Lakomnost, da bi spravili ves čebelni dobiček v mošnjo, je prignala nekatere čebelarje do tega, da so začeli misliti na drugo rejo ali klajo za čebele, da bi jih z njo ob pomanjkanju zunanje paše ceneje preživeli, ves med pa prodali in denarje skrili v skrinjo ali predal. O prebrisanost človeška! Preslab sem, da bi jih spreobrnili, zato jih prosim, da naj stopijo pri meni v službo in obljubim jim dobro in obilno mizo s svojimi konji ob rezanici.

³⁷ Odst. 429: Lakomnost... je prignala nekatere čebelarje do tega, da so začeli misliti na drugačno rejo ali klajo: G. nasprotuje vsem tistim, ki skušajo čebele prehraniti z nadomestki za med zato, da bi jim lahka pobrali med; dovoljuje pa te nadomestke, kadar čebelarju zmanjka medu za hrano čebelam. GI. tudi odst. 44! Njegovi poskusi z nadomestki za med imajo samo ta namen.

430. Hrufkova Klaja.

Med tim nekatiri kuhajo Hruhove Kerhle, drugi Hrufike prefhajo, Vodo isprehano per kafhnem ognju kuhajo toku dougu, de taista fe s'gosty, koker en tanki Shok, ner bolhni dershe godne Tepke, Shok potem prezhede skus eno Rutho, sakai to gofhavo Zhebele v' Koritzu puste; Kuhaine terpy dokler tretje Dejlu fe povure: katiri Jed Zhebelam sbulfhat ozhejo, denejo Zukra v' mef, ali poloviza Medu szhieniga.

431. Skufhan is Hrufhkam inu Dynam.

Skufhne volo sprehau fim tudi jest Hrufhke, Tepke *imenovave*,²⁴⁴ dobiu fim en Verz Vode tanke. Kir sgotiti fe ny othela, desilih zhes polovizo povureti fim pustiu, hraniu fim taisto v' hladnim Kraju, debi *nekihsela* vuliu fim v' Glasha Verh Mandelnoy Ojle: Spomlad, kir Zhebelam od tega klashti fim misliu, nesheu fim s' Jefih. Enaku skufhau fim Vodo od sprehanih Dyn, katira fe je zol ulemradla.

432. Skufhna is Zukram.

Svejtiejo eni Zuker v' Vode ispuhnen inu kuhan: tega fim tudi skufhau, inu snefhou veliku drashei Klajo, koker Med: yelo Zhebele ga resh rade, inu ga jest zhafs na *Mefiz*²⁴⁵ enimu Paynu sa en Orih dajem, kir je gorezh, inu stury, de materniza vezh Jaiz leshe: ali taistiga stanavitnu dajati, nesdravu dershim, Zhebele prevezh fhufhy, tanke inu zherne ratajo.

433. Zuker Skodliu inu prehizig.

Rejzhani /: to je, te katiri blisu Mesta Rekha per Morju prebivajo na Krainskim:/ sprizhuvati more, de ob mojem Zhafsu, kir zukrene Fabrike v' Rekhii she ny blu, Zhebele fo nym, savolo [...] dobre Pafhe po taistih gollih Hribih, dobru sturile; sdei pak, kar tamkej je Fabrica, kamer v' Sazhetku mozhnu fo letjele, inu Zuker jedle, fo zol doli pershle, de delezh okuli Zhebele ni spregledati.

434. Grosdia vinu po redkin inu malu dajati.

Grosdie Vinsku fim jest prefhau inu polovizo povureti pustiu. Taistiga fo Zhebele vushile, meni pak ne le enaku draga Klaja, koker Med fe vidii; ampak tudi prekishla fe meni sdy: Satorei ne poterdim, de eni Vinu med Med blodijo; sakai kar nym zhes Potrebo prebya v' Piskerze hranijo, inu od tega she drugi Med v' Payneh skisha. Sna fe vender redku inu malu v' dougim Pafhe pomankainu, kar sprut *poushijejo*, od nar slafhiga stariga Vina med Medam klasty.

435. Skushna is sladkim Lefsam inu Roshizkam.²⁴⁶

Raumnu tudi Skufhno fim sturiu is sladkem lefsam, *Vuss Holz* inu *Roshizkem*, *Loch-bosuch* ufeu fim sleherniga I. Funt, vuliu fim Vodo zhes, I. Dejlu povouro, sprehan, inu skus Rutho prezhediu, kar ukupei je *tego* imelu tulkain fim is zhejeniga Medu perdiau: Zhebele fo zhistu polisale; ali spasnam, nifem ravnu gledau, zhe *taistim* je sdajalu, ali shkodvalu, kir malkrat, inu vezh Dej sa vidit, ali jedle bodo skufhau.

436. Skufhna is Zhesplouzam.

Nar vezhi inu nalash sturiena Skufhna moja je bila is Slivam ali Zhesplam: Ufeu fim dobru sgodne, kir fo she pokale, Koshize savergou, gosto *skt* saurety pustiu, hraniu zhes Simo na hladnim inu v' *fuhim*: Spomlad odlozhiiu fim dva enake mozhy Roja A., B. katira skus inu skus is Zhesplouzo bres druge Klaje rediu fim is tem Reslozhkam: odvagou fim sa A. 5 F v' en Pisker gole Zhesplouze, od katira v' tega drusiga odvagou fim sa B. 2 1/2 F inu tulkain Medu iszhieniga s' mefhau.

²⁴⁴ Drugod prevladuje zapis *imenuvane* (*imenuvan*).

²⁴⁵ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Mefsiz*.

²⁴⁶ Na drugih mestih v rokopisu je navedenih več oblik, ki v množini kažejo na zapis *Roshizhki*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Roshizhkam*.

430. Hruševa klaja

Med tem nekateri kuhajo hruševe krljje, drugi stiskajo hruške, iztisnjeno vodo pa kuhajo pri počasnem ognju tako dolgo, da se zgosti v redek sok. Najboljše so godne tepke. Sok potem precede skozi ruto, kajti goščavo puste čebele v koritcu. Kuhanje traja tako dolgo, dokler ne povre ena tretjina. Tisti, ki hočejo čebelam zboljšati jed, denejo vmes sladkor ali polovico odcejenega medu.

431. Skušnja s hruškami in dinjami

Za skušnje voljo sem tudi jaz stiskal hruške, tepke imenovane. Dobil sem vrč redke vode. Ker se ni hotela zgostiti, čeprav sem jo pustil čez polovico povreti, sem jo hranil v hladnem prostoru. Da bi se ne skisala, sem vлил na vrh steklenice mandeljevega olja. Spomladi, ko sem jo mislil pokladati čebelam, sem našel kis. Prav tako sem poskušal z vodo stiskanih dinj, ki se je celo usmradila.

432. Skušnja s sladkorjem

Nekateri svetujejo sladkor, raztopljen v vodi in kuhan. To sem tudi sam poskušal in ugotovil, da je to veliko dražja klaja kakor med. Čebele ga res rade jedo in ga včasih na mesec dajem kakemu panju za en oreh, ker je pekoč in povzroči, da matica leže več jajčec. Zdi pa se mi nezdravo, če bi ga dajali stalno, čebele preveč suši, tanke in črne postanejo.

433. Sladkor je škodljiv in prevroč ³⁸

Rečani (to so tisti, ki prebivajo blizu mesta Reka pri morju na Kranjskem) morejo pričati, da so jim čebele ob mojem času, ko še ni bilo sladkorne tovarne na Reki, zavoljo dobre paše po tistih golih hribih dobro delale; sedaj pa so, ker je tam tovarna, kamor so v začetku močno letele in jedle sladkor, prišle na nič, tako da daleč naokoli ni najti čebele.

434. Grozdno vino dajati poredko in po malem

Vinsko grozdje sem stiskal in pustil do polovice povreti. Le-to so čebele použile, meni pa se zdi ne le enako draga klaja kakor med, ampak tudi prekislja. Zatorej se ne strinjam s tem, da nekateri mešajo med med vino; kajti, kar ga je čez potrebo, ga čebele shranijo v celice, in od tega se skisa v panjih še drug med. Lahko pa vendar pokladamo ob dolgem pomanjkanju paše najslajše staro vino z medom, vendar poredkoma in malo, kolikor ga čebele lahko sproti použijejo.

435. Skušnja s sladičem in rožički

Ravno tako sem napravil skušnjo s sladičem - Süß-Holz in rožički - Losch-Körndl. Vzel sem slehernega po en funt, polil z vodo; en del povrel, stisnil in precedil skozi ruto. Kolikor je tehtalo, toliko sem priložil odcejenega medu. Čebele so vse čisto polizale, toda priznam, nisem ravno gledal, ali jim je kaj koristilo ali škodovalo, ker sem redkokdaj poskušal in večidel le pogledal, ali so pojedle.

436. Skušnje s češpljevcem

Največja in nalašč narejena je bila moja skušnja s slivami ali češpljami. Vzel sem dobre, godne, ko so že pokale, odstranil koščice, jih pustil gosto povreti, hranil sem jih čez zimo na hladnem in suhem. Spomladi sem določil dva enako močna roja A in B in sem ju vseskozi krmil s češpljevcem brez druge klaje, s to

³⁸ Odst. 433: ker je tam tovarna, kamor so v začetku zelo letele in jedle sladkor: Na Reki je postavil tovarno sladkorja Nizozemec Urban Arnaltdt in je že l. 1754 pridelovala precejšnje količine sladkorja. Verjetno spočetka ni imela naprav, ki bi preprečevale čebelam dostop do sladkorne melase, in so zato tam propadale.

437. Taisto fo zhistu inu rade jedle

En inu drugi Payn zhistu is Koritza snedle fo, inu drusiga nifo popustle, koker gollo Kosho inu *Mreshe* ali *Shille*. Velsejlilu je tu mene inu fim is Serza sheliu Konz vidit, srediū fim Payn A. do Jelsen, kir Nauratenze fo taistiga skonzhale: srediū fim tudi B. zhes Simo da Spomlad, kir enake Konz je sturiu. Obedva, sposnau fim, Mladize sta redila, vender ble B. katire je tudi zhebelnei skus inu skus biu.

438. Sodba zhes Skufhno sturieno

Sneshau fim tudi eniga inu drusiga Satuje, Shrevenzo, inu Payn snotrei gerdu is zhebelnim Blatam, vender maine B. podelane. Sodiū fim is Skufhne, de zhesplova Klaja je premersla, inu Zhebele grishove stury. Satorei posvetivau fim fe is enim Vuzhenikam imenitnim zhloveshkiga Sdravija, kaj by med Zhesplouzh fe imelu s' mefhati gorkeifhiga, de, kar *Zhelhple* prevez od shivota Zhebele shenejo, taistu by sapiralu.

439. Osdraulenika Vuzheniga Svejtuwanie k' sbulshanim *Zheshplovize*.

Meni je svejtuvanu k' 1 F zhesploviga Safta perdiati ¼ Safta od Oparenz inu 1/8 F Sheblou ali drusiga drobnu is shekaniga zhistiga Selesha na 24. Ure dougu noter namakati, potem fame Saft toku dougu vureti pustiti, dokler rata gost, koker Med, inu na to, kir savolo *Gorkote*²⁴⁷ fe she zhedy, skusi eno zhedno Ruto v' Pofsodo, v' katire en Zhebelam lepu dushezhe prejetnu Selifhe, koker Melifsa, Metha ... je sribanu, fe prezhedy inu sprefha, shlajenu potem fe hrany.

440. Sveituvanie is Zhesplouzo fe bo naprei skufhlu: koker tudi is Saftam turske Pfenize.

Svejtuwanie to perhranim fe drugu Lejtu, kir sdej v' Sime ne Zhespel, ne Oparenz nifem dobiti mogou, skufhat. Skufhat miflem tudi is Saftam od Turske Pfenize Shtiblo, kir, kader Storouje je v' Mleku, en toku sladke ne superne Saft koker Zuker v' febi ima, katira Shtibla, de Serne debelshi rata, bres tega fe odshanie, inu Shvine ali v' Gnoy verfhe: lete Shtible, bres Pirija, bodem drobnu isfhekou, skuhou, sprefhau, inu Zhebelam pokladat skufhau.

441. Med ostane vender Zhebelam od Boga Đdana nar bulfhi Reja.

Skufhau, pravim, bodem sa naprei inu aku dobru snaidem, Zhebelarjam osnaniu, ne de by jest ali ony is Skopusti Zhebelam Med prekratli, inu v' Perdeuk predajali, sakai, je od Boga Vollu, kader Shitu mane prepovedan ufta prevesati, desilih ne feje, inu ne shanie, kuliku maine kratiti fe ima Zhebelam Ufhitik nyh lestniga Perdenka, katiri bres Zvibla taistih nar bulfhi, sdraufhi inu sdajovitnifhi Klaja je: *temuzh* sa fhlfhiti fe taiste v' Medenim Pomankaniu, de one od lakote ne umerjejo.

XXXVIII. Pogovor.

Od zhebelne Grishe.

442. Katirim Bolesnam fo Zhebelle²⁴⁸ podvershene?

Preskerbeli fmo fe is dobro Klajo, da Novine saupamo ishajati, ali kaj pomaga fhlfhimo, de Zhebele mozhnu bolehajo inu umirajo ene od Grishe, druge od Kuge, skusi enu inu drugu snamo ob Upanie, Dellu, inu Premoshenie priti. Skerbeti vurednu je inu teh boleshen Snaminu inu Urshohe snati, sa skusi Sposnanie taistih te Nadluge napreipriti, inu tudi boune osdravit. Pomenimo fe tukei od Grishe.

²⁴⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Gorkute* (*Gorkuta*).

²⁴⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

razliko, da sem odtehtal v lonec za A 5 funtov samega čespljevca, v drugega pa sem ga odtehtal za B dva in pol funta in primešal še toliko odcejenega medu.

437. To so čisto vse pojedle in rade

Prvi in drugi panj sta snedla iz koritca čisto vse in nista drugega pustila kakor golo kožo in mreže ali žile. Veselilo me je in prav iz srca sem želel videti, kakšen bo konec. A panj sem zredil do jeseni, ko so ga roparice pokončale; zredil sem tudi B čez zimo do spomladi, ko je storil enak konec. Ugotovil sem, da sta oba redila mladice, vendar bolj B, ki je bil tudi vseskozi bolj čebelen.

438. Sodba o opravljeni izkušnji

Našel sem enega kakor drugega satje, žrelo in panj znotraj grdo podelan s čebelnim blatom, vendar manj panj B. Iz skušnje sem presodil, da je čespljeva klaja premrzla in da dela čebele grižave. Zato sem se posvetoval z nekim imenitnim učenikom človeškega zdravja, kaj naj bi gorkejšega pomešal med čespljevec, da bi jih le-to, ker česplje čebele preveč ženejo, zapiralo.

439. Nasvet učenega zdravnika za zboljšanje čespljevca

Svetovano mi je bilo dodati k funtu čespljevega soka 1/4 funta soka oparnic in v tem 24 ur namakati 1/8 funta žbljev ali drugega drobno narezanega čistega železa, nato pustiti sam sok tako dolgo vreti, dokler se ne zgosti kakor med, in ga nato, ker se zavoljo gorkote še cedi, precediti in stisniti skozi čedno ruto v posodo, v kateri je zribano čebelam lepo dišeče prijetno zelišče, kakor melisa, meta itd. Ohlajeno potem hranimo.

440. Nasvet s čespljevcem bom še naprej preskušal kakor tudi sok turščice

Ta nasvet bom prihranil za poskušnjo za drugo leto, ker sedaj pozimi ne morem dobiti niti česplj niti oparnic. Poskušati mislim tudi s sokom stebel turščice, ker ima tedaj, ko je štorovje v mleku, v sebi tako sladek in ne zoprni sok kakor sladkor. Njeno steblo tako in tako odžanjemo, da postane zrnje debelejša, in ga vržemo živini ali na gnoj. Ta stebela brez listja bom drobno sesekal, skuhal, stiskal in sok poskusil pokladati čebelam.

441. Vendar pa ostane med čebelam najboljša, od Boga dana hrana

Poskušal, pravim, bom še naprej, in če bom kaj dobrega znašel, bom oznanil čebelarjem, ne zato, da bi sam ali ti iz skoposti kratili čebelam med in ves pridelek prodajali, kajti od Boga je volu, kadar mane žito, prepovedano prevezati gobec, čeprav ne seje in ne žanje. Toliko manj smemo kratiti čebelam užitek njihovega lastnega pridelka, ki je brez dvoma njihova najboljša, najbolj zdrava in najizdatnejša klaja. To preizkušam zato, da bi jim koristilo ob pomanjkanju medu, da ne bi od lakote pomrle.

XXXVIII. pogovor

O ČEBELNI GRIŽI

442. H katerim boleznim so čebele nagnjene

Dobro smo se preskrbeli s klajo, upamo izhajati do novine, toda kaj pomaga, slišimo, da čebele močno bolehajo in umirajo ene od griže, druge od kuge. Zaradi ene ali druge lahko pridemo ob upanje, delo in premoženje. Vredno je skrbeti in spoznati znamenja in vzroke teh bolezni in se s tem spoznanjem tej nadlogi izogniti in bolne ozdraviti. Pomenimo se tukaj o griži!

443. Velika zhebena Zhednost.

Ne more fe prehaliti Zhednost teh Zhebel, katiro tulkain lubijo, de, akulih zhes vfo Simo, koker v' Jezhi v' Paynu, ne enkrat Gnoy nepopuste, samuzh da Spomladainiga Perstaulania v' febi obdershe, de od taistiga tege she letati nemore, temuzh, dokler fe nesprasniyo, koker Kobilze pred Zhebelnakam po Semli lashijo, inu skazhejo, potem shelei fe spreletujejo inu v' Payn vernejo.

444. Snaminie zhebelne Grishe.

Od Zhafsa tega Perstaulania enako Zhednost v' Paynu dershe, inu le po opoldanem Kofsilu v' Prasheniu te Nagnufsove v' Luftu fe sprasnijo. So pak Grishove, Payn snotrei, spredna inu Shrevenza *ne* le, ampak tudi Satuje snotrei inu Gnesdu je gerdu podelanu, ter Repetnize inu Shivot od Gnoja fo gerde vidit; satorei tudi nerade savolo Semradu noter bivajajo inu otheshe fe skashejo. To je Snaminie te Grishe zhebelne.

445. Smersnen Med v' Paynu Grishe Urshoh.

Bolesni te Urshoh eden je simski Mrash; sakai kader po Sime od Masha Med v' Satuje smersne, Med terd postane ne le samu koker Kamen, de taistiga Zhebele sagreti inu jesti ne more, temuzh per obilnem Medu od Lakote umerjejo; ampak tudi vushenkast inu nasdrou gratu, de v' sgodni Spomladi taistiga nemorejo vufhiti, temuzh drobe inu pred Payn bruhijo.

446. Skifan v' Paynu Med Grishe Urshoh.

Od skifhaniga v' Paynu Medu pride tudi Grisha; sakai po Sime inu Spomlad fe Zhebele mozhnu fapijo, de per Shrevenze Voda ven thezhe, Sapa fe na Satuje v' kupei sbyra inu v' medene nesadelane Piskerze steka. Med inu Voda pomeshanu sazhe kifhati, inu ta skifhan Med ima v' febi eno oistrust, katira Zhebele ne le od Shivota Shene, ampak tudi Zhreva poshkodje. Satorei Zhebele Med is Voskam sadelajo.

447. Klaje pomankanie Grishe Vrshoh.

Vezh Deil pak Bolesen vstane od Pafhe inu Klaje Pomankaina Spomlad; sakai, defilih Paynovi nifo prasni Medu, kir ta po Sime fe je sterdiu, Zhebele ga nemorejo ogreti sa Jed, skifhaniga sunei sadne Sylle fe branijo, na Pafhe Spomlad tudi drusiga ne dobe do velkiga Zvejta, koker Vodo inu Obnoshno, katire ukupei smeshajo, oufhijejo, ta v' Selodzu Zhebele kifha, inu *Deveine* v' Zhreveh obudy. Satorei tudi Zhebele le v' sgodne Spomladi inu ob drugim Zhafsu nifo sa Grisho bolne.

448. Pervarjejo fe Zhebele pred Grisho skusi Odejo po Sime

Pred Grisho Payni je lehku obvarvati, kir taiste Urshohe fmo sposnali de Med v' Payneh ne smersne, inu Zhebele, kir taistiga greti ne morejo, od Lakote neumerjejo N. 46. 48. prepisou fim taiste odeti. De pak savolo sterdeniga, skifsaniga Medu ali taistiga Pomankania Grisho ne dobe, koker hitru fo perstaulene, aku ne na drugi, usaj na tretje Dan fe nym ima na Sherjauze segreti Med pod Gnesdu pokladati.

449. Skus Medenu Pokladaine²⁴⁹ Spomlad

Pokladanie to potrebnu je vfem Paynem sploh nother da vezhi Pafhe, katira je ta perva tiga Drevia Zvetje; sakai katiri le tim slabeifhim poklada, ta skus Duh sgretiga Medu te mozhneifhi na Rop vaby, inu fe potem zhes inu zhes med fabo domazhe Zhebele kolejo, slabé, inu moré. fe pak vfem zhes poklada, sleherni Payn to fvoje jej, shkodliu Med pufhaio, k' Mozhy pridejo inu potem shelei, kir mozhneifhi fo, savushijejo.

450. Bolnim Zhebelam je sgodei pomagati.

Tegne fe vender pergoditi, de zhes vfe nafhe Persadeine ali po Sime per smersnenim Medu, ali Spomlad skus skifsani Med inu obnoshno Zhebele Grisho dob, bolehajo inu slabe, more fe taistem sgodei na eno ali drugo

²⁴⁹ Na drugih mestih v rokopisu je pogosteje naveden zapis *Pokladanie* – 'krmljenje čebelje družine'.

443. Velika čebelna čistost

Ne moremo prehvaliti čistosti čebel, ki jo toliko ljubijo, da, čeprav so vso zimo v panju kakor v ječi, niti enkrat ne izpuste blata, ampak ga obdrže v sebi do spomladanske postavitve v čebelnjak, da zaradi njega še letati ne morejo, temveč lazijo, dokler se ne spraznijo, kakor kobilice pred čebelnjakom po zemlji in skačejo, potem se šele spreletavajo in vrnejo v panj.

444. Znamenje čebelne griže

Od tedaj, ko smo jih postavili v čebelnjak, vzdržujejo v panju prav tako čistočo in le po opoldanskem kosilu se med prašenjem v zraku spraznijo te gnusobe. Če pa so grižave, so ne le panj znotraj, sprednja končnica in žrelo, ampak tudi satje in gnezdo grdo podelani in so perutnice čebel in život zaradi gnoja grdi videti. Zato tudi zavoljo smradu nerade prebivajo v takem panju in so otožne. To je znamenje čebelne griže.

445. Vzrok griže je zmrznjen med v panju³⁹

Eden izmed vzrokov te bolezni je zimski mraz, kajti, kadar pozimi zaradi mraza zmrzne med v satju, postane ne le trd kakor kamen, da ga ne morejo segreti in jesti, da tudi pri obilnem medu od lakote pomrjejo, ampak zrnat in nezdrav, da ga v zgodnji pomladi ne morejo užiti, temveč ga drobe in brusijo pred panj.

446. Vzrok griže je v panju skisan med

Grižo dobe tudi zaradi skisanega medu v panju, kajti pozimi in spomladi čebele močno sopejo, tako da pri žrelu odteka voda, sopara se na satju zbira in steka v nezadela medene celice, med, pomešan z vodo, se začne kisati in ta skisani med ima v sebi neko ostrost, ki čebele ne le žene, ampak jim poškoduje tudi čreva. Zatorej čebele izdelajo med z voskom.

447. Vzrok griže je pomanjkanje klaje

Večidel pa je spomladi vzrok bolezni pomanjkanje paše in klaje; kajti, čeprav panji niso brez medu, ga čebele ne morejo ogreti za hrano, ker se je pozimi strdil, skisanega se razen v zadnji sili branijo, na paši pa spomladi do velikega cveta tudi ne dobe drugega kakor vodo in obnožino, ki ju zmešajo in uživajo. To se v želodcu čebele skisa in povzroči v črevesju vrenje. Zatorej tudi zbole čebele za grižo le v zgodnji pomladi in ne ob drugem času.

448. Čebele obvarujemo pozimi pred grižo z odejo

Panje je lahko obvarovati pred grižo, ker smo spoznali njene vzroke. Da med v panjih ne zmrzne in da čebele, ki ga ne morejo greti, od lakote ne umro, sem jih pod št. 48 priporočil odeti. Da pa zaradi strjenega, skisanega medu ali zaradi njegovega pomanjkanja ne dobe griže, jim pokladamo, kakor hitro jih postavimo v čebelnjak, pod gnezdo na žerjavici segret med, če že ne vsak drugi dan, vsaj vsak tretji dan.

449. Z medenim pokladanjem spomladi

Pokladati je potrebno sploh vsem panjem tja do večje paše, katerih prva je cvetenje drevja. Kajti, kdor poklada le slabejšim, vabi zaradi duha segretega medu močnejše na rop, in zato se potem domače čebele med sabo čez in čez koljejo in more. Če pa pokladamo vsem, je sleherni panj svoje, puščajo škodljivi med, pridejo k moči in ga šele potem, ko so močnejše, zaužijejo.

450. Bolnim čebelam je treba pomagati zgodaj

Če pa se utegne vendarle prigoditi, da kljub vsemu našemu prizadevanju ali pozimi pri zmrznjenem medu ali spomladi zaradi skisanega medu in obnožine dobe čebele grižo, bolehajo in slabe, jim je treba zgodaj

³⁹ Odst. 445: Vzrok griže: G. v odst. 445, 446, 447 navaja enake vzroke griže kot jih navajajo večidel vsi pisci tedanje dobe.

Visho sgodei pomagati; sakei zhe *deli* bolesen zhes Roko usame, nevarnei je, teshei, inu vezh Deil preposna je Pomozh²⁵⁰ inu osdraulanie.

451. Reslozhik od Mrasa inu Lakote prevusetih Paynou.

Treba pred vřim je Zhebelarju snati Reslozhigk med Zhebelam od Mrasa inu Lakote osflablenim. Oflabe ali umerjejo od prevelikiga Mrasa, one is Glavam v' Gnesda *Piskerzhek* sleshejo inu med Satujam na Kupu tezhe. So pak od Lakote oflabele, na Dne Paynu leshe ene shive, druge Mertve, te shive fo ufe slabe inu is Trepetaniam teh Repetniz po Kruhu upiejo. Dokler she nifo mertve enim inu drugim je pomagati.

452. Pomuzh od Mrasa prevusetih Zhebel.

Oflablenim Ikus Mras fe pomaga, kader ti Paynovi v' srednu Topli Krai ali Hifho fe prenefsejo inu v' Temme postavijo, aku le she ny samujenu k' sebi pridejo, fe *legrejejo*, inu skus Shemenie isdajo, de fo she shive: ne Sheme taiste pomuzh je prekalhna, Dershina je mertva; kir kader Mrash yh prevusame v' 3. Dnyh, ufo Muzh sgube inu pomerjejo. Kader Mras Zhebelam prefeda, one v' Paynu mozhnu Verfhe po Sime.

453. Pomuzh od Lakote osflablenih Zhebel.

So oflabele od Lakote, prenefsejo fe raumnu toku v' mlazhni Kraj, odvsame fe temu Paynu to dolejne Dne, Zhebele na taistem koker mertve leshezhe is Medam s' Vinam smefhanim en malu fe pokrope, toku fe saznhjejo gibati od Gurkute, ena drugo lishejo, inu sleshejo med Satuje: letem fe na druge ali treki dan tople Med poklada. Se pak malu Zhebel gible, je she samujenu, vezhi Dej je mertvih, te druge gredo ena sa drugo, inu is tem sadnim tudi Materniza, te sdoleine fo mertve, inu teh sgoreinih redke oshive.

454. Slabu Mednem Zhebelam je Jelsen is Klajo pomagati.

Paynovi eni inu drugi ne fmejo fe dougu na Toplim pustiti, tudi nye prvi Dan da Shitiga napařhtai, temuz²⁵¹ le en malu pokropiti; șzer kir fe preobilnu najedo; Grisho dobe, inu Satuje podelajjo. Nar bullhi je temu Jelsen napreipriti, tim lashijem Paynem, katire fe sadosti nifo naneshli is Satujam stikama sadei zhes na Kobilze en Par medeniga Satuja vstauti inu taiste 3. Dny saperte dershati, inu redku spreleteti pustiti, de fe ozhedijo.

455. Po Sime oflablenih Zhebel Pomuzh.

Po Sime od Mrasa ali Lakote osflablene Payni eni v' Hisho nofsio²⁵² *gorko*, Dne odvasame, Zhebele na Dne v' Gnesdu smedejo, eno obilnu Shlizo Medu szieniga v' *lesgane* Janefhou tople Vode respuste, malu k' Prahu sturjene Marjetize Korenine, *Eberwuruz*, v' meřh poshtupajo, v' Gnesdu streřsenu vuliejo, Payn s' Erjuho preveshejo, de obena Zhebela ven nemore, inu perobernen zhes Nozh na gorkim pusty, one v' ene ure is Shemeniam fe glafsijo, inu v' Gnesdu ukupei spravijo: drugi dan fe Payn na Erjuho preverne, de na taisto te mertve padejo: potem Payn sabrejo, na mestu postavijo, inu is imenuvanim Medam sleherni Dan pafhejo.

456. Dober obilni Med zhebelna je narbullhi Arznia.

V' Grifhe zhebelne nar bullhi je Med *legrete* dati, ne she bo șgol, ali smeshan; sakai kir tega dobe, one vfo shkodljivo drugo Klajo popuste inu fe od tiga shivė: inu nym k' Sdrauje nar ble fhlushi, sakaj drusiga ny koker en od nar bullhish Shelsfh inu Zvejta v' Selodzu teh Zhebel skuhan Saft, ali is Shellha vun isvlezheni Mozh. Satorej od tega Zhebelam sadosti: inu po Potrebi dati je nym nar sdraushi, yh greje, pafhe, napoy, koker Mleku Otroke, inu v' kratkim k' Mozhy prideo.

²⁵⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Pomuzh*.

²⁵¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

²⁵² Drugod v rokopisu je pogost tudi zapis *nofsijo* (*nolsiti*).

pomagati tako ali drugače, kajti čim dlje traja bolezen, tem nevarnejša je, težja in sta pomoč in ozdravljenje večidel prepozna.

451. Razloček zaradi mraza in zaradi lakote napadenih panjev

Čebelar mora poznati predvsem razloček med čebelami, oslavljenimi zaradi mraza in zaradi lakote. Če oslabe ali umrjejo zaradi prevelikega mraza, zlezejo z glavami v celice v gnezdu in tiče na kupu med satjem, če pa so oslabele zaradi lakote, leže na dnu panja ene žive druge mrtve. Žive so vse slabe in s trepetanjem perutnic vpijejo po kruhu. Dokler še niso mrtve, je treba prvim in drugim pomagati.

452. Pomoč od mraza napadenim čebelam

Zaradi mraza oslavljenim panjem pomagamo, če jih prenesemo v srednje tople kraj ali hišo in jih postavimo v temo. Če le še ni zamujeno, pridejo k sebi, se segrejejo in s šumenjem izdajo, da so žive. Če ne šume, je pomoč prekasna, družina je mrtva, ker zgube, kadar jih mraz prevzame, v treh dneh vso moč in pomro. Kadar čebelam pozimi mraz v panju preseda, močno vrše.

453. Pomoč od lakote oslavljenim čebelam

Če so oslabele od lakote, jih prenesemo v mlačen kraj, odvezamo panju dno, čebele, ležeče na njem kakor mrtve, malo poškopimo z medom, pomešanim z vinom. Tako se začno od gorkote gibati, druga drugo liže in zlezejo med satje. Če pa se giblje malo čebel, je že vse zamujeno, večina je mrtva, druge pomro druga za drugo in s temi zadnjimi tudi matica. Spodnje so mrtve, od zgornjih pa le redke ožive.

454. Slabo medenim čebelam je na jesen pomagati s klajo

Enih kakor drugih panjev ne smemo dolgo pustiti na toplem in jih tudi ne prvi dan do sitega nakrmiti, temveč le nekoliko poškopiti, sicer dobe, ker se preobilno najedo, grižo in podelajo satje. Najbolje je temu odpomoči že na jesen in lažjim panjem, ki niso dovolj nanесли, zadaj vstaviti stikoma s satjem na kobilici nekaj medenega satja jih za tri dni zapreti in poredko spustiti, da se sprelete in očedijo.

455. Pomoč pozimi oslavljenim čebelam

Pozimi nosijo nekateri od mraza ali lakote oslavljenе panje v gorko hišo, odvezamejo jim dno, čebele na dnu ometeje v gnezdo, razpuste veliko žlico odcejenega medu v prežgani janeževi topli vodi, potrosijo vmes nekoliko v prah stolčene korenine bodeče neže - Eberwurz, poškrope s tem po gnezdu, panj prevežejo z rjuho, da ne more ven nobena čebela, in puste preobrnjenega čez noč na gorkem. Čebele se v eni uri oglasijo s šumenjem in spravijo v gnezdu skupaj. Drugega dne prevrnejo panj na rjuho, da padejo nanjo mrtve, potem ga zabijejo, postavijo na mesto in sleherni dan pitajo z omenjenim medom.

456. Dober in obilen med je za čebele najboljše zdravilo

Ob čebelni griži je najboljše dati čebelam segret med, naj bo čist ali zmešan; kajti, ko tega dobe, popuste vso drugo škodljivo klajo in žive od njega. Tudi njihovemu zdravju najbolj koristi, kajti ta med ni nič drugega kakor iz najboljših zelišč in cvetja v čebelnem želodcu skuhan sok ali iz zelišča izvlečena moč. Zatorej je najbolj zdravo, če ga damo čebelam dovolj in po potrebi. Greje jih, hrani, napoji kakor mleko otroke, in v kratkem pridejo k moči.

XXXIX. Pogovor.

Od zhebelne Kuge.

457. Huifhi Bolesen je Kuga.

Huda Grisha per Zhebelah ali she huishi je Kuga; sakai kader ta v' Zhebenak²⁵³ pride, inu fe sgođei ne pomaga, en Payn sa drugim pod Kofh spravi, inu ze Zhebelnake sprasny: katira tulkain teshei je sadershati, kir Zhebele ene na druge na Rop hodijo, inu katirakuli is eniga kushniga Paynu kei v' fvojga saneshe, tudi ta Payn kushen postane, inu Bolesen od eniga do drusiga fe sprešira.

458. Kaj je zhebelna Kuga?

Kuga zhebelna je te Sallege²⁵⁴ nesgodne v' Paynu umerjenje, kader taiste ali Jaiza sapertki gratajo, ali Zhervize inu she mlezhne Mladize umerjejo, inu taiste Zhebele hitru nestrebijo is Paynu: s' zhafsama fe ufemradjo, katiri Smrad je Zhebelam tulkain superen, de she to blishno sdravo Sallego sapuste, inu sapufhena umerje inu fe tudi ufemradi. Taku fe tu Hudu smiram dalei v' Paynu sprešira, dokler Zhebele od Semradu ali umerjejo ali Payn sapuste.

459. Snaminia unainie te Kuge je teshku sposnati v' sazhetku:

Unanie Snaminia te Bolesni fufebnu od Sazhetika, inu kader le Jaiza ali Zhervizhe fe ufemradjo, je teshku resumeti, is drusiga fe neposna, koker de Zhebele salostne, otoshne, inu trudne pred Shrevenzo postopajo, Repetnize nym doli višfijo, s'taistim trepezhejo, nerade od Paynu slethie, is Pafhe redku ali malu Medu inu Obnoshne nofhijo²⁵⁵ na Dne fe obutaulajo, koker de by Piane bile. Sposnainie teh Rezhy poterbuje eniga dougu Skufheniga pregnaniga Zhebelarja.

460. Lehku fe sposna zhes dougu.

Kader Payn she sdaunei je ufemrajen ali Zhebele na pogodne fe ufemradjo, lehku je opoznati; sakai Zhebele fame skerbe fe pomagati; te na po godne gnile Mladizhe²⁵⁶ erjave Podobe pred Payn vulazhijo. Raumnu toku tudi, kir sdaunei ufemrajene Zhervizhe fe gniloba k' Piskerzu perlfufhi, inu nefmerdi fylnu, leto one restergajo, pred Payn erjavo v' Kolhzeh, koker en perlfufhen tabakarski Smerkel, brufsijo, katira med Perstmi smeta, gerdu fmerdy.

461. Snaminia snotreine ufemrajeniga Paynu.

Snotreine ufemrajeniga Snaminia fo: kader fe Payn sadei podufhy, zhuty fe en superni Duh koker ene garjove otrozhje Glave. Salega v' Gnesdu je restrefsen: Jaiza nifo bele inu svetlie, ampak temne inu erjave: v' Dne Piskerzou namesti Zhervizhou naide fe ena Gniloba, katira fe vulezhe, koker tabakarki Smerkel: Piskerza sadelane fo noter ufhinene inu na Sredi s' luknane: Gnesdu je plesnou vidit: v' Paynu redku ali zol²⁵⁷ fe ne najde Trotova Salega.

462. Urshohe Kuge fo Dem, Pomankanie Dufhka, škodlive Roſe, sveplene Megle.

Urshohou te Bolesni je veliku, koker ta Dem inu veliku zhebelnu Kadenie, ter Pomankanie poptrebniga Dufhka, sakai Salega fe sadufhi, katiro Zhebele, kader hitru ne strebijo, sazgne gnyti, fimerdeti, inu jo zol popuste. Shkodlive Roſe, inu Sveplene Megle Zhebelam Pafho skashe, de katire taisto nofsijo, inu Mladize pitajo, bolehajo inu umirajo, ter aku mertve hitru ne strebjo, fe ufemradjo.

²⁵³ Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *Zhebelnak*.

²⁵⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Salege* (*Salega* – 'zalega').

²⁵⁵ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nofsijo* (*nofsiti*).

²⁵⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

²⁵⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *zol*.

XXXIX. pogovor

O ČEBELNI KUGI

457. Hujša bolezen je kuga ⁴⁰

Huda je pri čebelah griža, toda še hujša je kuga, kajti, kadar pride ta v čebelnjak in si zgodaj ne pomagamo, spravi en panj za drugim v koš in sprazni cele čebelnjake. Zadržati jo je še toliko težje, ker hodijo čebele druge k drugim na rop, in če katerakoli iz kužnega panja zanese kaj v svojega, tudi ta panj okuži, in bolezen se razširi z enega na drugega.

458. Kaj je čebelna kuga

Čebelna kuga je umiranje negodne zalege v panju, kadar le-ta ali jajčeca postanejo zaprtki, ali žerke in še mlečne mladice umrjejo. In če jih čebele hitro ne strebijo iz panja, se sčasoma usmrade. Ta smrad je čebelam toliko zoprno, da zapuste še bližnjo zdravo zalego, da zapuščena umrje in se usmradi. Tako se to hudo širi vse dalje v panju, dokler čebele ali ne umro od smradu ali ne zapuste panja.

459. Zunanja znamenja kuge je v začetku težko spoznati

Zunanja znamenja te bolezni, zlasti v začetku in kadar se usmrade le jajčeca in žerke, je težko ugotoviti. Po drugem je ne spoznamo kakor po tem, da čebele postopajo žalostne, otožne in trudne pred žrelom, perutnice se jim povešajo, z njimi trepečejo, nerade zlete od panja, s paše nosijo malo medu in obnožine, na dnu panja se obotavljajo, kakor da bi bile pijane. Za spoznanje teh reči je potreben dolgoleten, skušen, izurjen čebelar.

460. Lahko jo spoznamo po dolgem času

Ko je panj že zdavnaj usmraten ali se usmrade napol godne čebele, jo je lahko spoznati, kajti čebele same skrbe, kako bi si pomagale, in vlačijo pred panj na pol godne gnile mladice rjave podobe. Prav tako jo tudi, ker se gniloba že zdavnaj usmratenih ličink prisuši k celici in ne smrdi tako zelo, raztrgajo in jo rjavo v koscih kakor prisušen tobakarski smrkelj mečejo pred panj, in če jo zmanemo med prsti, grdo smrdi.

461. Notranja znamenja usmratenega panja

Notranja znamenja usmratenega so: če zadaj poduhamo panj, čutimo zoprno duho, kakor bi bil s kakšne garjave otroške glave; zalega v gnezdu je raztresena, jajčeca niso bela in svetla, ampak temna in rjava, na dnu celic najdemo namesto ličink gnilobo, ki se vleče kakor tobakarski smrkelj; zadelane celice so vboknjene navznoter in pokrovci na sredi preluknjani; gnezdo je videti plesnivo; v panju redko najdemo trotovsko zalego ali pa sploh ne.

462. Vzroki kuge so dim, pomanjkanje duška, škodljive rose, žveplene megle ⁴¹

Vzrokov te bolezni je veliko, kakor npr. dim in močno kajenje čebel ter pomanjkanje potrebnega duška, kajti zalega se zaduši, in kadar je čebele hitro ne strebijo, začne gniti, smrdeti, in jo celo zapuste. Škodljive rose in žveplene megle čebelam skaze pašo, da tiste, ki nosijo s paše, in pitajo mladice, bolehajo in umirajo, in če mrtvih hitro ne strebijo, se usmrade.

⁴⁰ Odst. 457: Hujša bolezen je kuga: G. govori vseskozi o lahki gnilobi ali smradu.

⁴¹ Odst. 462: Vzroke kuge, ki jih navaja G., omenjajo tudi drugi tedanji čebelarški pisci.

463. Smrad mertvih inu grishovih Zhebel.

Nezh maine Semrad od mertvih Zhebel, kader taiste Spomlad dougu ne strebijo, inu v' Paynu gnijejo: inu od grishovih Zhebel v' Paynu satrofseniga Blata, Zhebelam to Prebivalšhe ognufy, de nerade noter prebivajo, vezhi Dejl pred Paynam ali na Pafhe fe gori dershe, inu Salego sapuste; taista od Pomankania potrebne Gorkote,²⁵⁸ premre, umerje, gnye inu ostudnu fmerdy.

464. Vezh Dejl fe ufemradijo ali is Pomankania ali savolo sleht Klaje.

Nar vezh pak fe ufemradjo ali savolo pomankania Klaja, ali kader fe nym sleht Med Klade. Smanka Klaja, sapuste one Salego pitati, inu greti: namesti Medu med obnošno Vodo mefhajo, od eniga inu drusiga Salega slaby, umerje, inu gnye. Se Zhebelam skifsan Med daje, ali od ufemrajenih²⁵⁹ Paynou, ali merletin, ali kir Salega je med Med smezhkana je Zhebelam inu Salege en Strup, katiri yh umori.

465. Paynovi fe tudi ufemradjo od Vremena is gorkiga v' merslu sprevernena.

Dostikrat tudi Sprevernena Vremena Urshoh je ufemrajenih Paynou; sakai je Sima inu Spomlad v' Sazhetku gorka mozhna Materniza sgoedi inu veliku Salege sastavi: pride na tu hudi Mras, inu terpi nekatire Dny, Zhebele od Mrasa permorane v' Gnesdu fe ukupei spravijo, sadei nesafedeno popuste Salego, ta premerje, Konz usame, inu sazhne gnyti inu smerdeti, katire vezh fe ne postopijo.

466. Nekateri²⁶⁰ pro krivem Maternizo doushé.

Ozhejo tudi eni, de Zhaifs fe Salega ufemradi satu, kir materniza napezhnu Jaiza v' Piskerze leshe, to je Glavo spodei, inu ta drugi Shivot sgorei obernen, inu pravijo, de, kir is Jaiza svalen Zhervizh fe nemore okul oberniti, debi Piskerz prejedel, noter umerje inu fe ufemrade: ali ti Maternizo po krivem doushe; sakai obeden Zhervizh toku velik is Jaiza fe ne svali, de by ne imeu prostora fe preverniti: Ja nefhou fim taiste vezhkrat prevernene, inu preden Zhebele ga sadelajo, vfaki fe pokonzu postavi.

467. Koku fe Zhebele pred Ufemrajeniam obvarujejo?

Ufemraieniu teh Paynou lehkeifhi je naprei priti, koker ufemrajene osdrauti: katiri Zhebele redku, malu inu per odpertim Paynu kady Paynem potrebne Dufhek pusty: Spomlad Payni gordeva inu te na Dne mertve Zhebele prozh osterga: obilna, dober inu segred Med poklada: Payni dobru sagernene po Simo noter da posne Spomlad dershi, taisti Zhebelar fe nyma ufemrajenih Paynou bati.

468. Ufemrajene Payni osdraviti eni svetjejo Salego sresati.

Vender, kader Zhebele od dergot ali is Pafhe skodlive, ali is ptujeh ufemrajenih Paynou Bolesen by tegnile saneshti, tudi snati vejla, kaku taiste fe osdravijo? Svetjejo eni to ufemrajeno Salego sresati inu Paynu odvseti: sturiu fim jest toku, ali meni ny pomagalu, temuzh Payn fe supet ufemradiu; sakai Satuje, Med inu Pofsoda vfe je od Semradu oskrunenu inu Zhebelam she supernu, de prida ne sture.

469. Zhebele ufemrajene fe is sdravijo skus is stradanie.

Nar bulfhi je Zhebele is Maternizo red pregnati v' en Payn prasne is tega ufemrajeniga, tega Blagu sa Medizo oberniti, kir sa Klajo ny inu Payn shesgati: Zhebele 3. dny na hladnim saperte dershati, de ta ufemrajen Med v' Zhebelah fe izshira, potem pak taiste v' drugi Payn prasni, she bulfhi v' medeno priklado pregnati, od vfih Zhebel odlozheniga perstaviti, de fe sposna, ali fe je osdraviu. Skusi to zhebelnu is stradanie fim she nekatire smerdlive perhraniu.

²⁵⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Gorkute* (*Gorkuta*).

²⁵⁹ Na drugih mestih v besedilu se pogosteje pojavljajo oblike, ki kažejo na zapis *ufemrajen*, na osnovi česar bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *ufemrajenih*.

²⁶⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekateri*.

463. Smrad mrtvih in grižavih čebel

Nič manjši ni smrad mrtvih čebel, ki jih spomladi dolgo ne strebijo in ki gnijejo v panju; zaradi v panju raztresenega blata grižavih čebel se čebelam prebivališče zagnusi, da v njem nerade prebivajo, se drže večidel pred panjem ali na paši in zapuste zalego. Le-ta zaradi pomanjkanja potrebne gorkote premre, umrje, gnije in ostudno smrdi.

464. Večidel se usmrade ali zavoljo pomanjkanja ali slabe klaje

Največkrat pa se usmrade ali zavoljo pomanjkanja klaje ali kadar jim pokladamo slab med. Če zmanjka klaje, prenehajo pitati in greti zalego; namesto medu mešajo med obnožino yodo. Od prvega in drugega zalega slabi, umira in gnije. Če dajemo čebelam skisan med ali med usmranih panjev ali mrtvic ali med, med katerim je zmečkana zalega, je to za čebele in zalego strup, ki jih umori.

465. Panji se usmrade tudi zaradi vremena, ki se sprevrne iz gorkega v mrzlo

Dostikrat je vzrok usmranih panjev tudi sprememba vremena; kajti, če sta zima in spomlad v začetku topli, zastavi dobra matica zgodaj in veliko zalege; če pride na to hud mraz in trpi nekaj dni, so se čebele prisiljene zaradi mraza v gnezdu stisniti, zadaj zapuste nezasedeno zalego, in ta odmre in začne gniti in smrdeti, zato se je več ne lotijo.

466. Nekateri dolže po krivem matice ⁴²

Nekateri trdijo tudi, da se včasih usmradi zalega zato, ker matica napačno leže jajčeca v celice, to je z glavo navzdol in z drugim životom, obrnjenim navzgor; in pravijo, da umre in se usmradi iz jajčeca izvaljena žerka, ker se ne more obrniti okoli, da bi prejedla pokrovček. Toda ti dolže matico po krivem, kajti nobena žerka se iz jajca ne izvali tako velika, da bi ne imela prostora preobrniti se; da, našel sem večkrat prevrnjene, in preden jo čebele zadelajo, se vsaka postavi pokonci.

467. Kako obvarovati čebele pred usmratenjem

Usmratenja panjev se je lažje obvarovati kakor usmratenje ozdraviti. Kdor čebele redko, malo in pri odprtem panju kadi, panjem pusti potreben dušek, skrbi spomladi za panje in jim na dnu postrga mrtve čebele, obilo dobrega in segretega medu poklada, ima panje pozimi in tja do pozne pomladi dobro odete, temu čebelarju se ni treba bati usmranih panjev.

468. Zato da bi ozdravili usmratenje panje, svetujejo nekateri izrezati zalego

Vendar je treba tudi vedeti, kadar bi čebele od drugod ali iz škodljive paše ali iz tujih usmranih panjev utegnile zanesti bolezen, kako jih ozdraviti. Nekateri svetujejo izrezati usmratenje zalego in jo odvzeti panju. Storil sem tudi jaz tako, pa ni pomagalo, temveč se je panj spet usmratil; kajti satje, med in posoda, vse je od smradu oskrunjeno in čebelam še zoprno, da ne store kaj prida.

469. Usmratenje čebele ozdravimo s stradanjem ⁴³

Najboljše je pregnati čebele iz usmratenega panja z matico vred v prazen panj, njegovo blago pa uporabiti za medico, ker za klajo ni, in panj sežgati; ali pa imeti čebele tri dni zaprte na hladnem, da predelajo v sebi usmratenje med, potem pa jih pregnati v drug prazen panj, še bolje pa v medeno priklado, ločeno od vseh čebel, jih ločeno postaviti, da spoznamo, ali so ozdravele. S takim izstradanjem čebel sem že nekatere usmratenje ozdravil.

⁴² Odst. 466: Nekateri dolže po krivem matice: Npr. v čebelarški knjigi Sächssicher Bienenvater in v gornjelужиškem čebelarškem listu najdemo take trditve, pa tudi Krünitz piše o tem na str. 323-324 v svojem delu, omenjenem v naši opombi k odst. 80.

⁴³ Odst. 469: Usmratenje čebele se ozdravi s stradanjem: ta način zdravljenja lahke gnilobe smo pri nas pripisovali A. Janši, toda o tem piše že zgornjelужиški list pred Janšo in tudi drugi čebelarški pisci. G. I. 1768, kakor kaže njegov Odgovor, še ni poznal tega načina zdravljenja lahke gnilobe.

470. Med sa zhebelnu Sdrauje perpraulen

Usamejo nekatiri N. 455. popisani Med: drugi pomefhajo med l. Frakel Medu, tulkain vina inu l. Loth Zuker Candelna, per Serjauze h' gostim Shoku skuhajo, inu Pene dobru pofnamejo: na to drobnu stouzene Sladke Skorje ali Zimetha l. Quintelz noter pomefhajo inu sa Osdraulenie ufemrajenim Paynem mlazhnu po Slizhe na enkrat pokladajo. Supet drugi she imenitnei dershe Med is Janeshovo, inu Stupo od Merjetez pomefhan, katiriga toku perpraulajo.

471. Perpraulanie Marjetize, katire bodezhe Roshe eni sa ureme Kasaine na Oken obelhajo.

Merjetize [...] Radix Carlina v' Jutru Mefsiza Kimouza skoplejo, Perst v' Vode sperejo, Korenino v' Luftu inu Senze polhushe, na drobne Koshze sreshejo, per gorke Pezhe po Sime popounema pofhushe, inu k' Stupe stouzhejo: taisto v' Glasu dober samasheno na hladnim inu *luhem* Kraju sa Potrebo hranijo. Hraniti fe pusty is to Previdnostjo zhes Lejtu.

472. Janshove Vode Perpraulanie.

Janeshou Sheilise is Semenam inu Korenino fe Jelsen iskople, ~~dobru she~~ drobnu *refeka*, v' Kotlu koker Sgaine presge, Ojle *odlname*: kader fe ima od popreifniga Lejta presgana Janesha Voda, na mesti druge tekozhe, fe taista na refsekanu sejlenu Sheilise vulieje. Toku presgana Voda v' Glasu dobru *samalshena* po Lejtu fe v' hladnim; po Sime pak v' Keudru hrany. Oboje ima Zhebelar sa naprei fi perpraut, inu v' Potrebi

473. Koku fe tre Rezhy ukupei smefhajo?

Vsame fe l. Mafselz zhistiga respuhfeniga Medu, inu fe nad Ogniam v' Ponvje is Mefinga ali Broma rezedy, Pene pofnamejo: med Gorak vulie fe v' pozineno Pofsodo, med tega fe dene 3. Slizhe Janshove Vode, inu fe Merjetezne Stupe l ½ Lotha, dokler je Gorak, toku dougu, pomefhajo, de taista vezh per Verhu ne plava: potem fe na Pezhy dobru sagernen pusti, kir fe gorak Zhebelam daje, inu kader je pregost, fe supet janshove Vode perlije; nar bulphi je, de fe spruti nareja, de ne skifha.

474. Koku fe Zhebelam sa Sdrauje daje.

Od toku naprauleniga Medu fe da enimu slabimu l., srednimu l ½., mozhnimu *Paynovu* 2. Slezhe na en bart: vender fe imajo poprei samafhiti, sakaj Zhebele piane gratajo, vun *vurejo*, inu by na semle zhes Nuzh ostale; de pak Duh Nauratenze ~~nafe~~ na fe ne vulezhejo, fe v'fim Paynem na enkrat da. Ta Med, po taistih govorjeniu, by imeu fa vfe zhebelne bolesne byti, inu da Krefsa sleherni Mefsiz fe dajati. Jest tiga skufhou nifsem,²⁶¹ inu ne vejm hvalit, ali savurezhti.

XXXX. Pogovor.

Od zhebelnih Sovrashnikou.

475. Sovrashnikou veliku zhebelnih

Potem kir od snotreiniga zhebelniga Pomankainia tega Sdrauja govorli fmo; naprei nam stoy od unanie zhebelne Slabusti ali Sovrashnikou, katirem fo podvershene pomeniti: teh je tulkain, de nam Zhalsa smankuje od v'fih govoriti, v' tim podvuzheniu ozhemo le te huje naprei pernesti; na perhodnu pak preloshili bodemo tega narhuifhiga, katiri je Zhebela Zhebeli.

²⁶¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifem*.

470. Med, pripravljen za čebelno zdravje ⁴⁴

Nekateri vzamejo pod št. 455 popisani med; drugi pomešajo med frakelj medu toliko vina in lot kandis sladkorja, to pri žerjavici skuhamo v gost sok in pene dobro posnemamo, nato pomešamo vmes kvinteljc drobno stolčene sladke skorje ali cimeta in pokladajo mlačno po žlici usmranim panjem za ozdravljenje. Zopet drugi še bolj penijo med, pomešan z janeževim prahom in prahom bodeče neže, ki ga tako pripravljajo.

471. Pripravljanje bodeče neže, katere bodeče rože nekateri obešajo na okno za napovedovanje vremena

Bodečo nežo-Eberwurz, radič carlina skopljejo zjutraj meseca kimovca, prst sperejo z vodo, korenino posuše na zraku v senci, zrežejo na drobne kosce, pozimi pri gorki peči popolnoma posuše in stolčejo v prah; to hranijo za potrebo dobro zamašeno v steklenici in na hladnem in suhem kraju. S tako previdnostjo jo lahko hranimo čez leto.

472. Pripravljanje janeževe vode

Janežovo zel s semenom in korenino jeseni izkopljemo, drobno razsekamo, prežgemo v kotlu kakor žganje in odvezamo olje. Kadar imamo od poprejšnjega leta prežgano janežovo vodo, jo vlijemo namesto druge tekoče na razsekano zelišče. Tako prežgano vodo, v steklenici dobro zamašeno, hranimo poleti na hladnem, pozimi pa v kleti. Oboje mora čebelar za potrebo vnaprej pripraviti.

473. Kako se te tri reči zmešajo

Vzamemo malce čistega, razpuščenega medu in ga raztopimo nad ognjem v ponvi iz medi ali bronca, pene posnamemo; gorak med vlijemo v pocinjeno posodo, in dokler je še gorak, mu dodamo tri žlice janeževe vode in še 1 1/2 lota prahu bodeče neže. Mešamo tako dolgo, da prah ne plava več po vrhu, nato pustimo dobro medeno mešanico zagrnjeno pri peči, ker dajemo čebelam gorke. Kadar pa je pregosta, zopet prilijemo janeževe vode. Najboljše je, da jo narejamo sproti, da se ne skisa.

474. Kako jo dajemo za zdravje čebel

Od tako pripravljenega medu damo slabemu panju eno, srednjemu eno in pol, močnemu panju dve žlici naenkrat, vendar je treba panje poprej zamašiti, kajti čebele se upijajo, vrejo ven in bi ostale čez noč na zemlji. Da pa z duhom ne privlačimo roparic, dajemo vsem panjem naenkrat. Ta med bi bil po njihovem govorjenju za vse čebelne bolezni, in ga je treba dajati do kresa sleherni mesec. Sam tega nisem poskušal, in ne morem ne hvaliti ne zavreči.

XXXX. pogovor

O ČEBELNIH SOVRAŽNIKI

475. Koliko je čebelnih sovražnikov

Potem ko smo govorili o notranjem pomanjkanju čebelnega zdravja, se nam je pomeniti še o zunanjih čebelnih slabostih in sovražnikih, ki jih nadlegujejo. Teh je toliko, da nam zmanjkuje časa govoriti o vseh; zato bomo v tem poduku prikazali le najhujše, na prihodnjic pa preložili najhujšega, in ta je - čebela čebeli.

⁴⁴ Odst. 470: Med, pripravljen za čebelno zdravje: Take in podobne recepte najdeš v večini tedanjih čebelarških knjig; lot: utežna mera, 17,502g; kvinteljc ¼ lota.

476. Mifhy inu Podgane

Sovrashniku eden fo Mifhy inu Podgane, katire vezh dejl per Shrenze²⁶² yfhejo v' Payn prejesti: ukradejo fe noter veliku sture, Satuje drobe, mertve Zhebele shrejo, Gnesda dellajo, is praskaniem Zhebele is Gnesda po Sime spravio, de smersnejo inu yh ydejo: is Zainam fvojem Semrad obude, de od taistiga Zhebele boleajo, ali Payn sapuste. Snaminie teh v' Paynu je, kader pred Srevenzo²⁶³ sdroblenu Satuje inu is fnedejne Mifhy fe vidijo.

477. Pomuzh potrebna

Kolefza kofsitarjove pred nafnih Paynou Shrevenzo na Sobze obrnene fo Mifham sa Saturenzo, de taiste ne morejo prejesti; vender, de kej dergi noter fe ne Vukradejo dobre fo Mazhke, de yh strebijo: Zhebelar tudi nima sanikern biti v' nastaulaniu vezh Pafty po Zhebelnaku restrefsenih, de to Nemarost polovy, inu od taistih Zhebele obvaruje.

478. Shershene fo zhebelne Jastrobi.

Shershene fo zhebelne Jastrobi, katiri ne le Maternize v' Rojeniu inu Prafhenui viamejo: ampak tudi po Zvejtu letajo, inu Zhebele na Pafhy kradejo: ja fo toku ne sramne inu posrefhni, de fe ne sramujejo pred Shrevenzo ufediti,²⁶⁴ inu tamkei te nar teshei Zhebele, katire is Pafhe pridejo, is fvojem Klefham sgrabiti, na blishno Vejo nesti, inu sneshti. Toku fe *palhejo* en sa drugim inu veliku Dershine skozhajo.

479. Shershene ubyati inu nyh Gnesda konzhati

Vurednu je teh Gnesda v' votlim Dreviju is Skompo ali drugo Slamo, vezh Vezher sapored, kir nekatire zhes Nuzh vun ostajajo, smodyti: je Gnesdu v' Zimpru, Saime fe v' Saklu, Gnesdu per Verhu fe poreshe, de doli pade, sadergne fe Sakel, inu vle ukupei v' Krop vutakne. Zhebelar ima tudi perpraulen imeti en plafhat Shintel, de, kir eniga zhuti, is Ploskam ga pobije, inu s' Nogo smane.

480. Glastouze, Srakoperje, Snize, Legat inu Shoune.

Glastouze Zhebele v' Leteniu soblejo inu sa taistem Letajo: Srakoperje na Dreviju streshejo, inu kader sagledajo, katiro ufesti,²⁶⁵ sgrabijo: Snize, kader mertve pred Paynam ne naidejo, na Konzhnizo s' Klunam pikajo, inu *katira* vun pride gledati, s' Klunam jo odnesejo: Shoune, de le more Payn na Verhu odprejo, v' Gnesdu ali skus Shrevenzo is fvojem dougem Jesikam drashio, de fe gori ufedajo inu taiste poshyrajo. Dobru je ene inu druge skonzhati ali is Loulenjam ali Sterlaniam.

481. Krote Zhebele soblejo.

Krote vezher skazhejo pred Payni, fufebnu te velike gerde, safedene Zhebele soblejo, inu kader taiste sunei ne naiejo, skus Shrevenzo v' Payn pihajo, de Zhebele pridejo inu skus odperti Gobenz nym v' Goutanz. Satorei je dobro to spodno zhebelno Lego 1. Komouz od Semle povigshati: Saganza pred nym more ramnu tudi vikfhej, szer po taisti gori pred Payni lasijo.

482. Mraule kradejo Med.

Mraule tim mozhnem Paynem nifo Gvautik, ali te slabei moistrijo, inu nym Med kradejo, Sa tem naprei priti dobru je, na Podfke Zhebelnaka sune inu snotrei, spred inu sadei eden per drugem en Komouz nad Semlo nabyti ali perlimat en perst shroko staro Kosuhouna; sakai, kir ta yh shegetazhe, zhes taisto ne lasijo, samuzh fe nasai vernejo.

483. Visha Mraule pregnati.

Sna fe tudi v' Semlo, she bulshi v' Mraulinznu Gnesdu, svezher en is Medam namasan, sgorei is Ruto prevevan Pisker da Roba sakopati: v' sredi Rute je ena Lukna, skus katiro utakne fe inu perveshe ena besgova Zeu, katira

²⁶² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrevenze* (*Shrevenza* – 'žrelo').

²⁶³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrevenzo* (*Shrevenza* – 'žrelo').

²⁶⁴ Na drugih mestih v besedilu je glagol pogosteje zapisan s predpono *v-*, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vediti*.

²⁶⁵ Glagol je na drugih mestih v besedilu pogosteje zapisan s predpono *v-*, tako da bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *vfesti*.

476. Miši in podgane

Med sovražniki čebel so miši in podgane, ki skušajo večidel pri žrelu pregrizti panj. Če se ukradejo vanj, napravijo veliko škode, drobe satje, žrejo mrtve čebele, delajo gnezda, s praskanjem spravijo pozimi čebele iz gnezda, da zmrznejo, in jih jedo; s svojim scanjem povzročajo smrad, da zaradi njega čebele bolehajo ali zapuste panj. Znamenje, da so v panju, je, kadar opazimo pred žrelom zdrobljeno satje in mišje zjedi.

477. Potrebna pomoč

Kositrna kolesca pred žreli naših panjev, obrnjena z zobci navzdol, so mišim za zaporo, da se le-te ne morejo pregrizti v panj, vendar so, da se kje drugje ne ukradejo noter, dobre mačke, da jih strebijo. Čebelar tudi ne sme biti zanikrn in mora nastaviti po čebelnjaku več raztresenih pasti.

478. Sršeni so čebelni jastrebi

Sršeni so čebelni jastrebi, ki ob rojenju in prašenju ne love le matice, ampak letajo tudi po cvetju in kradejo čebele na paši, da, tako so nesramni in požrešni, da se ne sramujejo uvesti pred žrelo in tam zgrabiti najtežjih čebel, ki pridejo s paše, jih s svojimi kleščami nesti na bližnjo vejo in snesti. Tako se pasejo drug za drugim in pokončajo veliko čebel.

479. Sršene je treba ubijati in njih gnezda pokončevati

Koristno je njihova gnezda v votlem drevju s škopo ali drugo slamo več večerov zapored smoditi, ker nekateri ostanejo čez noč zunaj. Če je gnezdo v ostrešju, ga zajamemo v vrečo, gnezdo pri vrhu odrežemo, da pade vanjo, vrečo zadržnemo in vse skupaj vtaknemo v krop. Čebelar mora imeti pripravljeno tudi ploščato škodlo, da ga, kjer kakega čuti, ploskoma pobije in zmane z nogo.

480. Lastovke, srakoperji, sinice, legat in žolne

Lastovke zobljejo čebele med letom in letajo za njimi; srakoperji pazijo na drevju, in kadar zagledajo, da se je katera usedla, jo zgrabijo; sinice, ko ne najdejo mrtvih pred panjem, pikajo s kljunom po končnici, in tisto, ki pride ven gledat, odnesejo v kljunu; žolne, če le morejo, odpro panj pri vrhu, v gnezdu ali pred žrelom dražijo čebele s svojim dolgim jezikom, da se usedejo nanj in jih požirajo. Dobro je ene kakor druge pokončevati ali z lovljenjem ali streljanjem.

481. Krastače jedo čebele

Krastače skačejo zvečer pred panji, zlasti velike, grde zobljejo sedeče čebele, in kadar jih ne najdejo zunaj, pihajo skozi žrelo v panj, da pridejo ven in skozi odprt gobec njim v goltanec. Zatorej je dobro spodnjo čebelno lego zvišati za komolec nad zemljo; žaganica pred čebelnjakom mora biti ravno tako tudi višje, sicer lazijo po njej gor pred panje.

482. Mravlje kradejo med

Mravlje močnim panjem ne delajo sile, toda slabейše strahujejo in jim kradejo med. Da jih odpravimo, je dobro na pokončne stebre čebelnjaka zunaj in znotraj, spredaj in zadaj nabiti ali prilepiti drugo ob drugo komolec nad zemljo prst široko staro kožuho; kajti, ker jih ta ščegeta, ne lazijo čeznjo, ampak se vračajo.

483. Način kako pregnati mravlje

Lahko tudi zakopljemo do roba v zemljo ali še bolje v mravlinčje gnezdo zvečer z medom namazan, zgoraj z ruto prevezan lonc; sredi rute je luknja, skozi katero vtaknemo in privežemo bezgovo cev, ki ne doseže

da Dna nedosheshe ta je snotrei tudi s' Medam pomashana: Maraule zhutijo Medene Duh, lasijo v' Pisker inu Pota nasai ne naidejo: V' jutru fe is Kropam oparijo. To fe vezhkrat stury, dokler fe vfe polove.

484. Vefhe ali mali Metuli

Vefhe fo med imenovanim²⁶⁶ Sovrashnikam te nar huifhi, katiri fo eni maihni Metuli, eni shive, drugi erjavi: eni inu drugi Vezher okuli luzhi toku dougu Letajo, de fi Repetnize persmode, Lete vulezhe ta medene zhebelne Duh na fe, de zhes Dan, fufebnu Vezher okuli Paynou Letajo, per Shrevenze ali katiri Spraine noter v' Payn gledajo fe vukrasti. Mozhne Zhebele taiste v' strahujejo, ali flabe one pofyllio.

485. Zhebelam skodlive.

Spravijo fe nekatire teh nepovablenih *Gofly* v' Payn skus Pomuzh zhebelne Gorkute srede Vefhe is teh od nyh leshenih Jaiz eno Sorto Zhervou po Sprainah inu vogaleh, katiri Satuje jedio, sluknajo, is Payzham prepredejo, inu Zhebele preshenejo, de sadenz drusiga neostane koker en malu snedeniga *Satuja*, inu *payzhnatiga* Satuja, ter med taistim veliku ostudnih Zhervou inu Vefh.

486. Snaminie teh Vefh v' Paynu.

Snamine Vefh v' Paynu je, kader na Dne Paynu ali pred Shrevenzo naide fe nyh Blatu ali Gnoy, katieru je fuhu inu zhernu koker Pulfer ali star inu gnile lefs, *lamu* de je en malu dalei koker okroglu: nakatire Strani fe ta naide, na taiste Strani satrofsile fo tudi Vefhe svoje Jaiza. Ne preshenejo fe te hitru is Payna, pofedejo taistiga one, inu je v' kratkim s' nym dianu. Per mozhnih pak, katiri yh v' Payn nepuste, ufedejo²⁶⁷ fe med Stranizam teh ukupei perstaulenih Paynou, inu Jaiza sastavijo, is katirih svaleni Zhervie Strainize prejedejo, inu v' Payn sleshejo; satorei v' Perstaulainu Paynove ne vejla prevezh ukupei stiskat.

487. Vefhnatih Paynou Pomuzh.

Katiri Payni pred Vefham obvarvati Sheilij, kirkuli katiro vidy, smezhka taisto; fo pak she v' Paynu, fe Payn gordene, Vefhe umore, Zhervie is eno Shebinzo Lefseno ven strebijo, to sapredenu Satuje, dokler je she zhebelen, poreshe: je Payn slab enuje fe skus Povesnenie is enim mozhnejem po Navuku od N. 157. Koker hitru te vefhnate Zhebele fe v' tega mozhneiga spravijo, is fname fe ta sprasnen Payn, de v' tiga drusiga Vefhe ne pridejo.

488. Nova Skufhna sturiti.

Kir Vefhe po govorjeniu N. 484. Luzh tulkain lubijo, de okul taiste letajo, dokler fe ne persmode, skufhit ozhem, koker Stazhmarie, de Vejter v' Stazhunah Luzh ne gafhy, taisto v' Glash postavijo, Luzh v' Glashu pred Payn, v' katirim bodem Vefhe zhutiu, pø Vezher postavit. Sodim skus Svejtko taiste is Paynu vabyt, de kir okuli in blifhej Luzh letajo, fe persmodé: Vejim, de tudi Zhebele na Luzh poletje, ali kir one raunu Letje, na Glash bodo sadele, doli padle, inu fe ne persmodile.

XXXXI. Pogovor.

Od zhebelniga Vojfkovanja inu Rupania.

489. Zhebele fo fe med fabo nar huifhi Sovrashniki

Je szer stari pregovor: Zhlovik je Zhloveka Vouk, sastopim, Sovrashnik; ali veliku vezh inu med vřim drugim zhebelnim Sovrashnikam nar huje fo Zhebele, ena druge je Vouk, eni Payn drusiga poshreti inu k' nyzh sturiti yfhe; kir ene na druge Letje med fabo fe Voifkujejo, kolejo, Rupajo, more, inu dergazh naprei ne pride, koker de na enkrat vř Zhebelnak ima resdian biti.

²⁶⁶ V rokopisu je navedenih več oblik, ki kažejo na to, da je podstavni glagol imel pripono -uva-. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *imenuvanim* (*imenuvan*).

²⁶⁷ Na drugih mestih v besedilu je pogostejši zapis *vfe* (*vlefti*).

dna. Ta je tudi znotraj namazana z medom. Mravlje začutijo medeni duh, lazijo v pisker in pota nazaj ne najdejo. Zjutraj jih s kropom oparimo. To napravimo večkrat, dokler ne polovimo vseh.

484. Vešče ali mali metulji

Vešče so med navedenimi sovražniki najhujše. To so majhni metulji, nekateri žive barve, drugi rjave; prvi in drugi letajo zvečer okoli luči tako dolgo, da si prismode perutnice. Nase jih vleče medeni duh, da čez dan, posebno pa zvečer letajo okoli panjev in se skušajo pri žrelu ali kaki špranji ukrasti v panj. Močne čebele jih ustrahujejo, slabiče pa posilijo vešče.

485. Čebelam so škodljive

Če se spravijo nekatere teh nepovabljenih gostij v panj, zarede po špranjah in vogalih ob čebelni gorkoti iz svojih zaleženih jajčec neko vrsto črvov, ki jedo satje, ga zluknjajo, s pajčevinami prepredejo in preženo čebele, da naposled drugega ne preostane kakor malo medenega in pajčevinastega satja in med njim veliko ostudnih črvov in vešč.

486. Znamenje vešč v panju

Znamenje, da so vešče v panju je, kadar najdemo na dnu panja ali pred žrelom njihovo blato ali gnoj, ki je suho in črno kakor smodnik ali star in gnil les, samo da je bolj dolgo kakor okroglo. Na kateri strani ga najdemo, na tisti strani so tudi vešče zatrosile svoja jajca. Če jih hitro ne preženemo iz panja, ga zasedejo in v kratkem je z njim opravljeno. Pri močnih panjih pa, ki ne puste vešč v panj, se usedejo med stranice skupaj postavljenih panjev in zastavijo jajčeca, iz katerih izvaljeni črvi prejedjo stranice in zlezejo v panj; zatorej pri postavljanju ne velja panje preveč stiskati.

487. Pomoč panjem, ki so jih napadle vešče

Kdor želi obvarovati panje pred veščami, naj jih, kjerkoli jih vidi, pomečka; če pa so že v panju, panj pregledamo, pomorimo vešče, črve iztrebimo z leseno šibico, prepredeno satje, dokler je panj še čebelen, porežemo, če pa je panj slab, ga združimo tako, da ga naveznemo na močnejšega po navodilu pod št. 157. Kakor hitro se čebele, ki so jih napadle vešče, spravijo v močnega, odvzamemo naveznjeni panj, da ne pridejo vešče še v spodnjega.

488. Nova skušnja, kaj je storiti

Ker vešče po povedanem pod št. 484 toliko ljubijo luč, da letajo okoli nje, dokler se ne prismode, hočem poskusiti kakor štacunarji, ki postavijo luč pod steklo, da jim je v štacuni ne pogasi veter, postaviti zvečer luč pred panj, v katerem bom začutil vešče. Mislim jih s svetlobo zbabiti iz panja, da se, ker letajo okoli in bližje luči, prismode. Vem, da tudi čebele lete k luči toda, ker lete naravnost, bodo zadele ob steklo, padle, in se ne bodo prismodile.

XXXXI. pogovor

O ČEBELNEM VOJSKOVANJU IN ROPANJU

489. Čebele so med seboj najhujši sovražniki

Sicer je star pregovor: človek je človeku volk, razumem sovražnik, toda veliko večji in med vsemi drugimi čebelnimi sovražniki najhujše so si čebele; druga je drugi volk, en panj poskuša drugega požreti in uničiti, ker lete ene na druge, se med seboj vojskujejo, koljejo, ropajo, more, in drugače ne gre, kakor da je nenadoma razdejan ves čebelnjak.

490. Zhebele k' Rupanii napelejo Shejle vezh Blaga spraviti.

Shivrastvu leto med Zhebelam obude inu podpihujejo te taistim perrojene Shejle vezh inu vezh medeniga Blaga ukupei snoshti; satorai Spomlad sdaizi kir lepu vreme ustane vun leteje sazhnje, inu, kir savolo she nerespokaniga Zvejta sunei Pafhe ne najdejo, sa od fvoje Previdnosti ne shiveti, v' Letenju fe sprehajajo, inu na druge Payni *udarjo*, sklenejo raifhi umreti, koker prasne fe verniti, inu sa gotovu Blagu shiveti. Enaku dellajo Jelsen inu med Lejtam, kader nym Pafha prehaja.

491. Zhebelne pouni Paynovi ne gredo na Rupanie

Vfe tedej Zhebele fo Nauratenze, katire na Rupanie hodijo is famim Reslozhkam, de maine ene koker te druge: Maine na Rupanie gredo te zhebelni, Blaga pouni Paynovi; sakai kir obilnu previdene fo is Medam, nym she mar nye sa unanio obilnu Pafho, desilih prejetnihi nym je, koker snotreifhi Med; satoraj sa nym Prebivalfhe spretrati dajejo fe taistim Priklade: maine nym je she mar sa ptuje Med, taistiga is Navarnostjo shivlenia iskati.

492. Sunei od drugih sdrashene, ali k' Rupanii ble nagnene.

Inu akulih katiri mozni Payn na Rupanie fe usdigne, on ali od drusiga Paynu Zhebel, katire zhes niega fo fe spustile, je isdrashen, inu gorje je nym; sakai kir zhebeln je is vfo mozhijo, fe usdigne, ter ne neha, dokler taiste ne skonzha: ali je te Rugarke Sorte; sakai ene Sorte Zhebele fo veliku vezh Rupanii, koker te druge podvershene.

493. Slabe Paynovi ne rupajo mozne ampak druge slabe.

Temuz²⁶⁸ Rupajo vezh DejI ti slabei paynovi, katirim Dershina, Med inu Satuje permankuje: ti ne usdignejo fe lehku zhes te mozne; sakai dobru snajo, de taisti fe moznu superstavijo, inu nizheser opravijo: ampak gredo le zhes te slabei, inu katiri ali bres Maternize ali boune fo, ali kei drusiga nym mankuje; fufebnu pak zhes Srojenze, katirih Maternize ali she svalene ali obhrojene nifo; sakai tem Serze hitru upade, Nauratenzam fe super postavit.

494. Preden gredo na Rupanie ene pofhlejo naprei na Rasgled

Preden en Payn na Rupanie fe spusty, gredo vfele nekateri²⁶⁹ Zhebele na Rasgled, katire od Paynu da Paynu fe spreletujejo, skulfhajo inu yljejo katiri fe maine superstavio, vohajo pred Paynam, katirim kei doli grede: katiriga med drugim slabei sposnajo, nad taistiga fe vernejo, letajo od delezh okul niega, ogledujejo, kei by mogle lehkei v' Payn predreti, fe perblishujejo, sdei ena, sdei druga fe vukrade noter, kir maine superstaine vide: sakai pred Shrevenzo Zhebele nar ble super Nauratenze zhujejo; prederejo tamkei v' Paynu, snotrei fe nym veliku ne branijo, inu puste nym fe Medu naloshiti.

495. Sazhetik Voiske med nym

Kader te Rasgledauke Medu theshke fe povernejo, druge s' nym pofhlejo, inu toku dalei inu dalei vezh, dokler fe nym popolnuma zhes ne dado, desilih moznu fe branijo, koker hitru v' Payn prederejo s' vezh mozhijo, inu ta sadelan Med nazhnejo, fo Nauratenze Voisko dobile; sakaj one pervudario s' ufo Mozhyo, tedei je en Klajne, Metaine, Shipaine, Pikanie med nym, de vfe krishem gre, kir ufaka v' Rupainu²⁷⁰ ozhe ta perva biti; satorei tudi od ene inu druge Strani veliku Zhebel fe pomory.

496. Konz Voiske Resdianie tega opadeniga Paynu.

Ta Boy med nym 2. 3. Dny douku terpi, preden te opadene fe nym isdado, h' katirmu fe permorane snaidejo, kir nyh Mozhy superstati nemorejo, sakai pride 10. Zhebel zhes eno, inu v' Klouzhizhu fo obfute. Predere vezhi Shunder v' Payn s' Potama gredo zhes Maternizo inu taisto umore: tedei nym Serzhe upade, inu fvojem fe isrozhe Sovrashnikam, ja s' nym potegnejo, fame febe srupati pomagajo, is fvojga Paynu v' Sovrashnikou fhe nekatire Dny prozh vulazhio.

²⁶⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

²⁶⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

²⁷⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis v' *Rupanii* (*Rupanie*).

490. Čebele napeljejo k ropanju želje, da bi spravile skupaj čimveč blaga

To sovraštvo med čebelami obujajo in podpihujejo njim prirojene želje, da bi spravile skupaj čimveč medenega blaga. Zatorej začnejo spomladi, takoj ko nastane lepo vreme, izletati in se, ker zunaj zaradi še ne razcvetelega cvetja ne najdejo paše, in zato, da ne bi živele od svoje zaloge, spreletujejo sem in tja ter udarijo na druge panje. Pripravljene so raje umreti, kakor pa se vrniti prazne in živeti od že zbranega blaga. Enako delajo jeseni in med letom, kadar jim zmanjkuje paše.

491. Čebelni in polni panji ne hodijo na ropanje

Torej so vse čebele, ki hodijo na ropanje, roparice s tem razločkom, da ene ropajo manj kot druge. Manj ropajo čebelni, blaga polni panji, kajti, ker so obilno preskrbljeni z medom, jim še mar ni za zunanjo obilno pašo, čeprav jim je prijetnejša kakor med znotraj. Zatorej jim dajem, da bi povečal njihovo prebivališče, priklade. Manj jim je tudi mar iskati z nevarnostjo za življenje tuj med.

492. Zunaj, od drugih zdražene, ali bolj nagnjene k ropanju

In če se vendar kakšen močan panj loti ropanja, ga je ali razdražil drug panj čebel, ki so se njega lotile, in gorje jim; kajti, ker je čebelen, se loti ropanja z vso močjo, in ne neha prej, dokler jih ne pokonča; ali pa je roparske vrste, kajti ene vrste čebel so dosti bolj kakor druge nagnjene k ropanju.

493. Slabi panji ne ropajo močnih, ampak druge slabe

Večidel ropajo slabši panji, ki jim primanjkuje družine, medu in satja. Te se lahko ne lotijo močnih, zakaj dobro vedo, da se ti močno upirajo in da pri njih nič ne opravijo, ampak gredo na slabše in na brezmatične ali bolne ali pa na tiste, ki jim manjka kaj drugega, zlasti pa na izrojence, katerih matice ali še niso zvaljene ali so še neobhojene, kajti tem srce naglo upade in se potem roparicam več ne upirajo.

494. Vselej, preden gredo na ropanje, pošljejo naprej nekaj čebel na ogled

Vselej, preden se kak panj spusti na ropanje, pošlje nekaj čebel na ogled, in te se spreletujejo od panja do panja, poskušajo in iščejo, kateri se manj upira, vohajo pred panji, katerim gre kaj narobe; in katerega med drugimi spoznajo za slabšega, nad tistega se vrnejo, letajo od daleč okoli njega, kje bi mogle laže udreti v panj, zdaj se ena zdaj druga ukrade noter, kjer opazi manj upiranja; kajti pred žrelom čebele najbolj pazijo na roparice. Če prederejo tam v panj, se jih znotraj veliko ne branijo in jim puste, da se založe z medom.

495. Začetek vojske med njimi

Ko se te oglednice težke z medom vrnejo, pošljejo za seboj še druge, tako čedalje in čedalje več, dokler se jim napadene popolnoma ne udajo, čeprav se močno branijo. Kakor hitro uderejo v panj z večjo močjo in načno zadelan med, so roparice vojsko dobile, kajti zdaj udarijo z vso močjo. Tedaj se začne med njimi klanje, metanje, ščipanje, pikanje, da gre vse križem, ker hoče biti vsaka pri ropanju prva. Zatorej je tako na eni kakor na drugi strani veliko pomorjenih čebel

496. Konec vojske je razdejanje napadenega panja

Ta boj trpi dva do tri dni dolgo, preden se napadene vdajo. K temu so primorane, ker se moči roparic ne morejo upirati, saj pride 10 čebel na eno, in so obkoljene v klobčič. Če udere v panj večja vojska, gredo roparice spotoma na matico in jo umore. Tedaj napadenim upade srce in se izroče svojim sovražnikom ter z njimi potegnejo, same sebe pomagajo ropati, iz svojega panja vlačijo v sovražnikovega nekaj dni.

497. Zhafs Rupania, inu te nar huje Nauratenze fo domazhe Zhebele

Rupanie sunei obilne Pafhe /: ta Zhafs prenehajo:/ je zeilu Lejtu, to je, od Spomlad sgodne da posne Jelsen, zhafs maine, zhafs vezh: nar huje je Spomlad pred Drevija inu teh Rosh, Jelsen pak po Aidovim Zvejtu. Inu nar huje Nauratenze fo domazhe le Zhebele; sakai kir ukupei dergam is vezh Payni na Rupanie hodijo, fe is snanjo, sbratjo, inu ene drugim pomagajo; kader pak tamkei vfim smanka, ene drugih fe lothijo, inu kulkain ble fo snane inu is vajene, tulkain maine fe branijo.

498. Nauratenze od Zhebel koku fe reslozhijo?

Nauratenze od drugih Zhebel je teshku reslozhiti, fe ne posnajo dergazh, koker kader is Paynu pridejo, teh Nauratenz sadne Shivot je ble napihnen ali napounen, koker teh drugih; Sakaj domazha obena fhita is Paynu ne grede, aku je kei na Pafhe dobila, poprei v' Piskerz sprasni: Nauratenza pak lazhna is Paynu ne grede, temuzh fe nashre, kar v' nyo more satorei, kader fe preterga, je pouna Medu.

499. Posnajo fe tudi na Letejnu.²⁷¹

Sposnajo fe tudi is Letenia; sakai one raunu v' Payn ne letje, timuz²⁷² ovinke dellajo, is trepezim Repetnizam v' Payn grede, domazhe yh kolejo, inu kader is Paynu pride te pred Shrevenzo taiste pregainajo. V' Sazhetku le *lanotes* fe perkashejo, sdei pred enim, sdei pred drugim Paynam, sdei na eni, sdei na drugi Strani, ogledujejo, kej by mogle noter predreti, kir pak Zhebele na taiste streshejo, hitru sbejshe.

500. Snaminia tega Rupania.

Snaminia tega Rupania fo l. [...] kader per enim Paynu ob Zhafsu, kader drugi sraun fo pokoini, veliku Zhebel pred Shrevenzo je ukupei spraulenih inu zhes Navado mozhnu lethje. 2. [...] kader okul Paynu is Shemeniam letajo, inu noter priti ishejo, naidejo, de Zhebele nym branijo, hitru prozh s' lethje: ne naidejo superstaulenia, urnu v' Payn thezhio, inu kader fo fe najedle, koker Pshiza prozh s'leithje. 3. [...] domazhe v' taiste pred Shrevenzo fe spufhajo, one fe nym neobranijo, fe perkashejo, koker debi domazhe bile, perstopijo pak te domazhe ena drugi na Pomozh²⁷³ toku Boy med nym ustane.

501. Posnati Payn katiri na Rupanie grede.

Katiri ozhe svediti Rugarja, Zhebele kir fe pred Paynam kolejo, ima s' Vodo poskropiti inu s' Pepelam potresti, katire v' druge Payni postupane pridejo, taisti fo Rugarje. Is Moko Zhebele obenimu stupati nesvetujem; sakai one satrofsijo taisto med Med, ta od Moke kifha, inu je Zhebelam shkodliu. Skusi to fe sna en Zhebelar fvoje lestne Zhebele, katire med drugim fe perdrushio, fentati.

502. Urshoh Rupainia.²⁷⁴

Vezh Rezh y je, katire Zhebele na Rupanie napelejo: 1. Kader fe Zhebelam per Sonze poklada Klaja. 2. Podresuvanie zhebelnu per lepim gorkem Vremenu. 3. Prestaulanie teh Paynou v' enim Zhebelnaku is eniga Kraja v' drusiga. 4. Spomlad inu Jelsen preobilnu odmashene Shrevenzhe.²⁷⁵ 5. Prestaulanie Priklad is eniga Paynu na drusiga, dokler vfe Zhebele nifo pregnane. 6. zhebelnu prevezh spodresuvanie. Is tega fe sklene, de Zhebelarje vezh Dejl fami Zhebele k' Rupaniju navadijo, fufebnu kader is Klajo ne Previdnu rounajo, taisto refzhejajo ali Payni mashejo.

503. Payni pred Rupainiam²⁷⁶ obvarvati.

Rupanie lehkeje pervarvati, koker sazhetu ubraniti. Pervarjejo fe, kader 1. Sdaizi Spomlad po perstaulaniu Paynovi fe odprejo inu Drobish Medene is mertvem Zhebelam fe od Dna postershe. 2. Ti slabi paynovi ali na samotne Kraje prenelsejo, ali na mozhneje enujejo. 3. tim s' Medam slabu previdenim sgodei inu pogosto fe uklada. 4. Paynove fe dobru ogernene dershe. 5. Shrevenze fe smainfhajo. Svetujejo tudi eni, Shrevenze is Pibrouno namasati ali v' taisto en Kofsez Merjethzhne Korenine vutekniti, sakai od superniga Duha Ptuje ne navajene bejshe.

²⁷¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Leteniu* (*Letenie*).

²⁷² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*, nekajkrat pa se pojavi tudi zapis *temuz*.

²⁷³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Pomuzh*.

²⁷⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Rupania* (*Rupanie*).

²⁷⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrevenze* (*Shrevenza* – 'žrelo').

²⁷⁶ Glede na to, da v rokopisu prevladujejo oblike, ki kažejo na zapis *Rupanie*, bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Rupainiam*.

497. Čas ropanja in najhujše roparice so domače čebele

Razen ob obilni paši (ta čas prenehajo) traja ropanje vse leto, to je od zgodnje spomladi do pozne jeseni, včasih ga je manj včasih več. Najhujše je spomladi, pred cvetenjem drevja in rož, jeseni pa po ajdovem cvetju. In najhujše roparice so domače čebele, kajti, ker hodijo iz več panjev skupaj drugam na ropanje, se seznanijo, zbratijo in ene drugim pomagajo. Kadar pa tam vsega zmanjka, se lotijo ene drugih, in kolikor bolj se poznajo in so navajene druga na drugo, toliko manj se branijo.

498. Kako se razločijo roparice od čebel

Roparice je težko ločiti od drugih čebel, ne spoznamo jih drugače kakor takrat, ko pridejo iz panja. Zadek roparic je bolj napihnjen ali napolnjen kakor drugih, kajti nobena domača ne gre iz panja sita. Če je kaj dobila na paši, poprej sprazni v celice. Roparica pa ne gre lačna iz panja, temveč se nažre, kolikor gre vanjo, zatorej je, če jo pretrgamo, polna medu.

499. Spoznamo jih tudi po letenju

Spoznamo jih tudi po letenju; kajti ne lete naravnost iz panja, temveč delajo ovinke, hodijo v panj s tresočimi perutnicami, domače jih koljejo, in kadar pridejo iz panja, jih pred žrelom preganjajo. V začetku se prikažejo le posamič, zdaj pred enim zdaj pred drugim panjem, zdaj na eni zdaj na drugi strani, ogledujejo, kje bi mogle udreti noter. Ker pa čebele nanje pazijo, naglo zbeže.

500. Znamenja ropa

Znamenja ropa so: 1. kadar je pred nekim panjem tedaj, ko so drugi okoli mirni, zbranih pred žrelom veliko čebel in nenavadno močno lete; 2. kadar letajo okoli panja s šumenjem in iščejo, kako bi prišle noter; če vidijo, da jim čebele branijo, hitro odlete, če ne najdejo odpora, pa tečejo urno v panj, in ko so se najedle, odlete kakor puščica; 3. domače čebele se pred žrelom zaletavajo vanje, le-te pa se ne branijo, delajo se, kakor bi bile domače; če pa pridejo domače druga drugi na pomoč, vstane med njimi boj.

501. Kako spoznati panj, ki hodi na ropanje

Kdor hoče zvedeti za roparja, mora čebele, ki se koljejo pred panjem, poškopiti z vodo in potresti s pepelom. Tiste, ki pridejo v druge panje potresene, tiste so roparji. Z moko ne svetujem nikomur potresati čebel; kajti zatrosijo jo med med, ta pa se od moke skisa in je čebelam škodljiv. Tako lahko čebelar uniči svoje lastne čebele, ki so med drugimi.

502. Vzrok ropanja

Več reči je, ki čebele napeljejo k ropanju: 1. kadar čebelam pri soncu pokladamo klajo; 2. spodrezovanje čebel pri lepem gorkem vremenu; 3. prestavljanje panjev v čebelnjaku z enega mesta na drugega, 4. spomladi in jeseni preveč odprta žrela; 5. prestavljanje priklad z enega panja na drugega, dokler nismo pregnali iz njih vseh čebel; 6. preveliko spodrezovanje čebel. Iz tega sklepamo, da čebelarji večidel sami napeljujejo čebele k ropanju, zlasti, kadar neprevidno ravnajo s klajo, jo polivajo ali z njo mažejo panje.

503. Panje obvarovati pred ropanjem

Ropanja se je lažje obvarovati kakor se že začetega ubraniti. Obvarujemo se ga, če 1. takoj spomladi, po postavitvi v čebelnjak, panje odpremo in postrgamo medeni drobir z mrtvimi čebelami vred z dna; 2. slabe panje ali na samotni kraj prenesemo ali združimo z močnimi; 3. slabo preskrbljenim pokladamo zgodaj in pogosto med; 4. imamo panje dobro odete; 5. zmanjšamo žrela. Eni tudi svetujejo namazati žrelo s pivovrno ali vtakniti vanj košček korenine bodeče neže, kajti zoprnega duha nenavajene tuje čebele beže.

504. V' Sazhetku Rupaina²⁷⁷ koku fe Payn pervaruje.

V' Sazhetku Rupanija fe Nauratenze odvernejo, kader tem Rugarjam fe Shrevenza da ene Zhebele smainsha, inu ta opadeni zol sapre na mestu, vender fe ufake pol Ure en maihnu odpre, de nega Zhebele noter inu ptuje vun gredo: potem fe 2. ali 3. Dny *samathen* pusty, de Nauratenze ga posabijo: pertifnejo supet na niega, potreba je taistiga ½ ure delezh na en od Zhebel odlozhen na 2. ali 3. Tedne dougo prenesti, inu fe taistim Shrevenza da ene Zhebele smainfha.

505. Kader Rupanije je zhes Roko v'felu ny vezh pomagati.

So pak Nauratenze Payn she premoistrile, ne pomaga drusiga, koker taistiga sapreti, zhes Dan v' hladnu inu Temme skriti, svezher odpreti, de ptuje Damu gredo, ny Materniza fhe mertva, fe odvusame, Zhebele pak inu fe na eniga mozhneiga povsesnejo, sizher fe she ob ta maihni Ostanik Blaga inu Zhebel pride; kir sadenzh taiste *Velhe* inu Zhervie pofedejo inu skonzhajo.

506. Zhebelarje vezh dejl fami fo fe kervi, de Zhebele fo obrupane.

Ny varnu popifsati, kulkain Prepirania inu Sovrashtva savolo Rupanija med Zhebelarjem vstane? Kaj sa ene vurashe eni inu druge spogajo? Na kaj sa ene neperpufhene Vishe pregrefhne eden drusiga Zhebele polove, inu skonzhajo? Kir vender sleherni Zhebelar fam fe je Nashrezhe kriju, inu taisto napelau, bode on po Navuku N. 503. Previdnu fe sadershau, dobru zhebelne inu s' Maternizam previdene Payni dershau, taistem potrebno Klajo ne pertergau, oblubim v' veliko Shkodo Nauratenze ga ne bodo perpraue.

XXXXII. Pogovor.

Od zhebelniga Ponovlenia.

507. Ostajajo da Shetve fhe 2. Oprauka

Prevulekli, defilih is veliko Skerbjo, Teshavo, *Trudam* inu Putam, fmo nafhe Zhebele da Aidove Sejtve, perblifhuje fe zhebelna nar obilnifhi Pafha, katire aku v' nafhe Krainske Dushele bi neimeli, ne en Payn vurednu by blu rediti, kir od Spomlad da sdej Zhebele vezh sa ydejo, koker Medu napravijo. Sdei imamo she dva Opravik is nym, to ponovlenie namerzh starih Paynou, inu nastaulanie tih Priklad. Govorimo od tega perviga tukei, to drugu odloshimo na prihodnu podvuzhenie.

508. Kaj fe sastopi skus Zhebel ali Paynou pomladienie.

Pomladienie zhebelnu, ponovlenie Paynou ena nova v' nafhlih ufhefsah nesnana Belseda: koku fe more ena stara Rezh ponoviti, ali Sval preroditi, inu pomladiti? Is Zhebelam to ny nemogozhnu v' tem Sastopnosti, de fe nym le Satuje, ali Dellu inu Prebivalfhe pomlady inu ponovy; Sakai kir skus Sarod Zhebele fame sleherne Lejtu Dershino premenie, lehku je tudi nyh Dellu inu Prebivalshe pomladit inu ponoviti.

509. Urshohe Pomladienia teh Paynou.

Sneschau, inu kar je meni snanu, ta prvi sazheu fim jest Payni pomladit inu ponoulati, k' temu napelan fim biu skus dveh reshniz Sposnania: Sposnau fim od ene Shkodlivost starih Paynou Tergania ali morjenja, od katiriga govorili bomo od N. 542. Od druge Strani sposnau fim, de Stari Paynovi sa Reyo naprei ne *fhlushijo*, malu Dobizka pernefsejo, ali zol doli pridejo.

²⁷⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Rupanija* (*Rupanije*).

504. Kako obvarujemo panj na začetku ropanja

Na začetku ropanja odvrnemo roparice, če roparjem zožimo žrelo toliko, da more le ena čebela skozi, napadenemu pa ga celo zapremo na mestu, vendar ga vsake pol ure malo odpremo, da gredo lahko njegove čebele noter, tuje pa ven. Potem pustimo zamašenega dva do tri dni, da roparice pozabijo nanj. Če pa zopet pritisnejo nanj, ga je treba prenesti četrte ure daleč na od čebel ločen kraj za dva ali tri tedne in mu zožiti žrelo tako, da more skozi le po ena čebela.

505. Kadar se je ropanje razpaslo, ni več pomoči

Če pa so roparice panj že premagale, ne pomaga drugega, kakor da ga zapremo, čez dan skrijemo na hladnem in v temi, zvečer pa odpremo, da gredo tuje domov. Če matica še ni mrtva, jo odvezamo, čebele pa navezemo na kakšnega močnejšega, sicer pridemo še ob ta mali ostanek blaga in čebel, ker ga nazadnje posedejo in pokončajo večče in črvi.

506. Čebelarji so večidel sami krivi, da se čebele ropajo

Ni varno popisovati, koliko prepiranja in sovraštva vstane med čebelarji zavoljo ropanja, kakšne vraže si eni in drugi izmišljajo, na kakšne nedovoljene, pregrešne načine drug drugemu čebele love in pokončujejo. Ker je vendar sleherni čebelar sam kriv svoje nesreče in jo je povzročil, se bo po nauku pod št. 503 previdno zadržal, imel dobre, čebelne in z maticami oskrbljene panje, jim ne bo pritrgoval potrebne klaje, in obljubim mu, da ga roparice ne bodo pripravile v veliko škodo.

XXXII. pogovor

O ČEBELNEM OBNAVLJANJU

507. Do žetve ostajata še dva opravka

Privlekli smo, čeprav z veliko skrbjo, težavo, trdom in znojem naše čebele do ajdove setve, približuje se najobilnejša čebelna paša, brez katere v naši kranjski deželi ne bi bilo vredno rediti niti panja, ker od spomladi do zdaj čebele več zajedo kakor nanesejo medu. Sedaj imamo z njimi še dva opravka, tj. namreč obnavljanje starih panjev in naklad. Tu spregovorimo o prvem, drugo odložimo za prihodnji poduk.

508. Kaj razumemo pod pomlajanjem čebel ali panjev

Čebelno pomlajanje, obnavljanje panjev je v naših ušesih nova, neznana beseda. Kako se more neka stara reč obnoviti ali žival preroditi in pomladiti? S čebelami to ni nemogoče v tem pomenu, da se njih delo in prebivališče obnovi, kajti z zarodom čebele same sleherni leto družino zamenjajo, lahko pa je tudi njih delo in prebivališče pomladiti in obnoviti.

509. Vzroki pomlajanja panjev ⁴⁵

Iznašel sem, in kolikor je meni znano, sem prvi začel pomlajati panje in jih obnavljati. Do tega sem prišel po dveh spoznanjih resnicah: spoznal sem škodljivost trganja ali morjenja starih panjev, o katerem bomo govorili pod št. 542. Na drugi strani sem spoznal, da stari panji za nadaljnjo rejo niso koristni, prinašajo malo dobička ali celo odmro.

⁴⁵ Odst. 509: Iznašel sem, in kolikor je meni znano, sem prvi začel pomlajati panje in jih obnavljati: G. pač tu ne misli, da dotlej v čebelarstvu ni bila poznano pomlajanje panjev, saj npr. pri nas poroča že Valvasor v svoji Slavi vojvodine kranjske (Die Ehre des Herzogthums Krain), I. 1689, III, 455 o tem, ko govori o spodrezovanju panjev, da drugih sploh ne naštevamo. G. je treba razumeti tako, da je iznašel svoj način pomlajanja, ki ga je v resnici do kraja izpopolnil, zlasti še potem, ko se je odločil za nove priklade, podobne Janševim.

510. Satuje smiram zhernei inu sadnez Plefnou perhaja

De Stari Paynovi sa Rejo nifo, snati je, de Satuja Dellu eniga Roja to pervu Lejtu je bellu, drugu je ermenu, Tretje ermenkastu zhernu, zhetertu popolnuma zhernu, potem od Lejta da Lejta debelshi, terdeifshi, shivu inu *Plefnou*: Spremenienie to Satuja, fufebnu v' Gnesdu pride nekei od zhebelniga Safaplenia Mokrote, nekej od Vurozhine inu Valenia Mladiz.

511. Piskerzi od vfake Zhebele svalene fe smainshajo.

Vfakatiri Zherviz, kader je sadelan, preden fe v' Zhebelo spreurazha, fe saprede v' eno tak tanko gosto Paizhno, koker vidimo per Ofenzah inu Shidanih Zhervih: on raste naprei, de vf Piskerz napouni, inu kir taistiga okul inu okuli ta paizhnata Mrena fe thesy, taista k' Piskerzu fe *perfnushy*; satorei vfaki Bart plitvei inu voshei piskerzi perhajajo toku dougu, de sadnezh sa Gnesdu ne shlushijo: previshajo nafs tega Zhebele v' Satuje starem svalene, katire sa Sposnanie manfhi Postave fo, koker od mladih Paynou srejene.

512. Starshi Paynovi zhes 4. Lejta sa Rejo nifo.

Sraun tiga Starih Paynou Satuje, defilih theshei je, je maine volhenu; sakai od zhebelne Sapé Mokrote sprepeli inu strohni: *Vofhek*²⁷⁸ je slabei, inu temmneifhi: Med je nasmahtnei inu fe popreje skifha: Zhebele fo salostnei, Boleshnam inu Sovrashnikam, fufebnu Vefham, katire popreje staru Satuje prepredajo, inu v' taiste ble fyllijo, vezh podvershene. S' eno Befsedo: stari Paynovi zhes 3. 4. Lejta Starosti sa Rejo naprei nifo.

513. Urshoh *Tergaina*²⁷⁹ inu Morjenja starih Paynou.

Napelani, ali bulfhi govoriti, sapelani od tiga te Zhebelarie, sa usai kej vufhitka is starih Paynou, preden taisti by toku Konz vseli, dobiti, navadli fo fe taiste Jelsen *meshtne* tergati inu moriti. Nizheser ny na Mitelne ali Sredne inu Visho mifliu, koku stari Paynovi per Mozhy by fe mogli ohraniti bres Tergania inu Morjenja teh Zhebel is enakim ali usaj ne veliku *Dobizh* Reslozhenim Dobizhkam, *kateru*²⁸⁰ skus Terganie fe sadoby.

514. Starost Paynou ne pride od Starosti zhebelne, temuzh tega Satuja.

Jest, katiri fim fam per febe v' mojih Miflah to Rezh ble reskuhau inu premiiflavu sposnau fim, de starost Paynou sa Rejo napridnih nye od Starosty te zhebelne Dershine katiro vediu fim, de Zhebele sleherne Lejtu premeine, inu Jelsen *flové*, taku de obeno zhes $\frac{3}{4}$ Lejtha staro neperhranijo, inu aku lih, katira v' nyh Pregledaniu [...] odyde, fama od starosty umerje: temuzh od Starosty tega v' Paynu snaideniga Della ali Satuja.

515. Skufhna skus Pregainanie starih Paynou v' novo Pofsodo.

Smifliu fim fe jest she pred vezh Lejtmu inu sa Skufhno pred Aidovim Zvejtm pregnau fim ene Payni stare v' zol prasno *Pofsodo*, druge pregnou fim v' Priklade [...] katire fo meni od Povesnenia ali Namasvaina, v' Blagu 4. 5. F theshke, prebivale: tem prasnim pred Zvejtm pokladou fim Klajo, enimu is tem drugem po 3. F v' spredne vogale vustaveu fim Medeniga Satuja, te od vfih Zhebel inu Materniz sprasene Payni pak povesniu fim na druge srednu zhebelne Payni.

516. Reslozhigk med Zhebelam v' prasne bres ukladena Satuja

V' te moje Skufhne nefhau fim jest, de te v' prasne Payni is stariga Satuja pregnane Zhebele, fufebnu katire veliku pred Zvejtm fo ble pregnane, ene fo ubejgnile, druge na blishne Sofedne Payni fo potegnile, inu is nym fe sbratile: malu inu sgol taisti, katire lih v' Sazhetku Zvejta fim pregnau, fo ostali, inu komej $\frac{1}{3}$. Paynu napounile de vezh DejI nekei po Sime od Mrasa, nekei Spomlad od Lakote inu Nauratenz teh ostanenih Zhebel je Konz uselu.

²⁷⁸ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Vofsek*.

²⁷⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Tergania* (*Terganie*).

²⁸⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiru*.

510. Satje postaja zmeraj bolj črno in nazadnje plesnivo

Treba je vedeti, da stari panji niso za rejo, da je prvo leto delo roja belo, drugo rumeno, tretje rumenkasto črno, četrto popolnoma črno, potem pa od leta do leta debelejšje, trdnejše, sivo in plesnivo. Do spremembe satja pride, posebno v gnezdu, nekaj zaradi mokrote, nastale zaradi čebelnega dihanja, nekaj zaradi vročine in valjenja mladice.

511. Celice se ob vsaki zvaljeni čebeli zmanjšajo

Vsaka žerka se, ko je pokrita in preden se spremeni v čebelo, zaprede v tenko, gosto pajčevino, kakor to vidimo pri gosenicah in žerkah sviloprejk. Žerka raste dalje tako, da napolni vso celico. Ker pa se je okoli in okoli tišči, se ta pajčevinasta mreža prilepi k celici, in zatorej postajajo celice vsaki krat bolj plitve in ožje, in to tako dolgo, da niso več uporabne za gnezdo. O tem nas prepričajo čebele, zvaljene v starem satju, ki so za spoznanje manjše kakor zrejene v mladih panjih.

512. Panji, stari več kot štiri leta, niso za rejo

Razen tega je satje starih panjev, čeprav je težje, manj voščeno, kajti od vlage čebelnega dihanja preperi in strohni. Vosek je slabši in temnejši, med je manj okusen in se popreje skisa; čebele so bolj žalostne in bolj nagnjene k boleznim in izpostavljene sovražnikom, posebno veččam, ki prej prepredejo staro satje in bolj silijo vanj. Z eno besedo: tri do štiri leta stari panji niso za vnaprejšnjo rejo.

513. Vzrok trganja in morjenja starih panjev

Zapeljani, ali bolje rečeno, v želji, da bi imeli od čebelarjenja v starih panjih vsaj nekaj dobička, preden bi le-ti tako in tako pomrli, so se navadili nekateri težke panje na jesen trgati in moriti. Nič ne mislijo na sredstva in način, kako bi mogli ohraniti stare panje pri moči brez trganja in morjenja čebel in imeti od njih enak ali vsaj ne dosti drugačen dobiček, kot ga imajo od trganja.

514. Vzrok starosti panja ni starost čebel, marveč starost satja

Jaz, ki sem sam pri sebi to reč v svojih mislih bolj prekuhal in preudaril, sem spoznal, da starost panjev, najboljših za rejo, ni odvisna od starosti čebelje družine (za katero sem vedel, da jo čebele sleherno leto obnove, jeseni pa preženejo stare čebele, tako da nobene ne ohranijo čez 3/4 leta; in če se ravno katera izogne njihovemu pregledu, umre sama od starosti), ampak od starosti dela ali satja v panju.

515. Skušnja s preganjanjem starih panjev v novo posodo

Že pred več leti sem si izmislil in pregнал pred ajdovim cvetjem za poskušnjo nekaj starih panjev v čisto prazno posodo, druge pa sem pregнал v že medene priklade, težke 4 do 5 funtov. Praznim sem pred ajdovim cvetjem pokladal, enemu k drugemu sem dal v sprednji konec panja po tri funte medenega satja, spraznjene panje, brez čebel in matic, pa sem naveznil na druge, srednje čebelne panje.

516. Razloček med čebelami v praznih panjih, brez dodanega medenega satja

Po teh svojih skušnjah sem ugotovil, da so s starega satja v prazne panje pregnane čebele, zlasti tiste, ki so bile pregnane dosti pred ajdovim cvetjem, ali pobegnile ali potegnile v bližnje sosednje panje in se z njimi zbratile; malo jih je ostalo, ali zgolj tiste, ki sem jih pregнал ravno ob začetku cvetenja. Ti so napolnili komaj 1/3 panja in večina je pozimi pomrla, nekaj od mraza nekaj spomladi od lakote in roparic.

517. is układaniam Medeniga Satuja Paynou

Vedit je, de pervu Lejtu moje Skufhne nifem Zhebelam pregnanim Medenu Satuje układou, temuzh taiste le is zhienim Medam rediu; satorei fo meni tudi toku mozhnu uhajale: kir pak drugu Lejtu Skufhne fim Medenu Satuje ustaulati sazheu yh je meni vezh ostaulu, inu sa Sposnanie fo fe obilnei na nefle, toku de nekatere²⁸¹ taistih fim prerediti, inu fo dobri Plemenzi ali Rejenzi ostali.

518. inu v' Medene Priklade is starih Paynou pregnanijh Zhebel.

Od teh v' Priklade Medene pregnanijh Zhebel ne ene nišo pobegnile, napounile fo ene polovizo, druge 2/3. Paynu, zhes Simo inu Spomlad ostale fo skorei vfe, inu nekatire fo tudi rojle.²⁸² Bile fo teđe sredni Rejenzi inu veliku mozhnei, koker te v' popolnuma prasne pregnane. Skleniu fim is tiga, de skusi Pregainanie zhebelnu is stariga Satuja v' mlade Medene Priklade Starosty zhebelne volo, kader drusiga by ne perstopilu, one smiram naprei fe lehkku per Shivlenju perhranijo.

519. Sprasneniga Paynu, inu tega, katiri je taistiga Napounu Blagu Theshava

Te od Zhebel sprasnene, inu na druge srednu zhebelni Payni povesnene Konz Kimouza, ~~đođi~~ kader v' taistih Salega je ufa svalena, doli fem vuseu, Zhebele nasai v' Payn pregnau inu nefhal eniga s' drugem zhes 30 F zhistiga Blaga theshke. Nefhal taiste fim tudi skus to v' sprasnenimu Paynu svaleno Salego toku mozhne, de ti Paynovi drugu Lejtu fo bli ti nar bullhi Plemenzi, katiri Jelsen na Blagi vezh Dejł 30. F. fo potegnili.

520. Raitinga med Theshavo na nefheniga v' Pregainaniu

Delajmo sđei Raitengo, sa vidit Pregainanie zhebelnu is Stariga Satuja v' Priklade, Dobizhek ali Shkodo pernese? Priklade, govorem od eniga Paynu is tem drugem v' katire fo Zhebele pregnane Jelsen fo potegnile na Blagu zhistimu 15. F. Sprasnen namasan na drusiga Payn 30. inu tulkain ta spodni, snefhe vfe ukupei 75. Po doli potegnenih pak v' Prikladi 5. F. Blaga, zhistu 70 F.

521. inu kader by pregnani ne bly

Prevudarimo dalei inu, veliku govoreti, postavimo ta stari sprasnen Payn, kader by pregnan ne biu, koker tudi ta srednu Mozhni, katiri tega sprasneniga je na nefhau, eden s' tem drugim k' vezhem 24. ukupei pak 48. F. Blaga by bla na nefhla: postavimo tudi k' vezhem eden is tem drugem 15. ukupei pak 30. v' Priklade by bla na nefhla. Snefhe vfe 78. F. Toku sa 8 F je vuf Reslozhegk, kader ta stari Payn by biu restergan inu ta sredne mozhni fam na febe pufhen.

522. Sodba zhes sturieno Skufhno.

Sody sđei, katiri ozhe, ali ne kafhe bullhi stare Payni v' Priklade medene pregainati k' Aidovem Zvejtu, koker Jelsen tergat, inu moriti? Raitinga, sposnati more sleherni Zhebelar, ble nagnena je sa Terganie, koker Pregainanie teh Zhebel. Sa 8 F. Blaga, katirih Dobizhek kafhe to Tergaine²⁸³ na mesti eniga sredniga, perhrani fe popreifhnu Paynou shtivenie, inu ta pregnani je med srednim, ta drugi poprei med srednim, sđei med bullhim Plemenzam.

523. V' Priklade fe Zhebele v' Sazhetku maliga Serpana pregainajo.

Sodbo inu Klep, kir drugim sastopneifhim inu ble Skufhenim Zhebelarjam zhes pustim, taiste katiri skufhno mojo poterđili bodo, Svarim, Zhebele is stariga Della po Sazhetku maliga Serpana v' Medene Priklade pregainati; sakaj ta Zhafs prefhau je she Zhafs tiga Rojenia, tiga Sastaulania zhebelne Salege, toku snajo fe tudi te Paynovi srojenu ali katirim fo Roye useti inu staru Satuje imajo pregnati, toku Maternize sazhejnoj supet Salego sastaulati.

²⁸¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nekatire*.

²⁸² V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile*.

²⁸³ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Terganie*.

517. O panjih z vloženim medenim satjem

Vedeti je treba, da prvo leto svoje skušnje pregnanim čebelam nisem dodajal medenega satja, temveč sem jih redil le z odcejenim medom. Zato so mi tudi tako močno uhajale. Ko pa sem drugo leto skušnje začel dodajati medeno satje, mi jih je ostalo več in so za spoznanje več nanesele, tako da sem nekatere preredit in so postali dobri plemenci ali rejenci.

518. In o čebelah, pregnanih iz starih panjev v medene priklade

Od čebel, pregnanih v medene priklade, niso niti ene pobegnile, ene so napolnile polovico, druge 2/3 panja, čez zimo in spomladi so ostale skoraj vse in nekatere so tudi rojile. Bile so tedaj srednji rejenci in veliko močnejši kakor čebele, pregnane v popolnoma prazne panje. Iz tega sem ugotovil, da se ob preganjanju čebel s starega satja v mlade medene priklade čebele zavoljo svoje starosti, če bi kaj drugega ne prišlo, lahko vedno ohranijo pri življenju.

519. Teža blaga spraznjenega in naveznjenega panja in tistega, ki ga je napolnil

Panje pregnanih čebel, naveznjene na druge srednje močne čebelne panje sem konec kimovca, ko je bila v njih že vsa zalega zvaljena, odvzel, čebele pregнал v spodnji panj in ugotovil, da sta tehtala povprečno po 30 funtov. Prav tako sem ugotovil, da so bili zaradi povaljene zalege v spraznjenih in naveznjenih panjih spodnji tako močni, da so bili drugo leto najboljši plemenci in so nanесли jeseni večidel po 30 funtov.

520. Račun teže nanesenega blaga pri pregonu čebel

Napravimo sedaj račun, da vidimo, ali prinese preganjanje čebel iz starega satja v priklade dobiček ali škodo. Priklade, govorim o povprečnih panjih, v katere sem jeseni pregнал čebele, so tehtale po 15 funtov čistega blaga. Spraznjeni naveznjeni panj 30 in toliko spodnji, kar da skupaj 75 funtov; po odštetih 5 funtih medu, ki so ga dobile čebele že v prikladah, ostane čistega blaga 70 funtov.

521. In če bi jih ne bil pregнал

Preudarimo nadalje, ne da bi veliko govorili! Recimo, da bi bil stari, spraznjeni panj, če bi ga ne bili spraznili, kakor tudi srednje močni, ki je nanesel v starega naveznjenega, drug k drugemu nanesele kvečjemu po 24 funtov, skupaj torej 48 funtov blaga. Recimo, da bi bila tudi v priklade nanesele drug k drugemu kvečjemu po 15, skupaj 30 funtov blaga. Vsega skupaj torej 78 funtov. Tako je ves razložek 8 funtov v primeru, če bi stari panj podrl in bi srednje močnega prepustili samemu sebi.

522. Sodba o storjeni izkušnji

Sodi zdaj, kdor hoče, ali ne kaže bolj pregnati ob ajdovem cvetju stare panje v medene priklade kakor pa jih na jesen trgati in moriti. Račun, kar lahko sleherni čebelar spozna, se nagiblje bolj k trganju kakor k preganjanju čebel. Za tistih 3 funtov blaga, ki bi ga dobil več pri trganju, ohranimo namesto enega srednjega, poprejšnje število panjev in pregnani je med srednjimi; drugi, poprej med srednjimi, je sedaj med boljšimi plemenci.

523. V priklade preganjamo čebele v začetku malega srpana

Sodbo in sklep prepuščam drugim, samostojnejšim in bolj skušenim čebelarjem, tiste pa, ki bodo mojo skušnjo potrdili, opozarjam, da naj preženejo čebele iz starega dela v medene priklade po začetku malega srpana, kajti tedaj je že prešel čas rojenja in zastavljanja čebelne zalege. Tako lahko preženemo tudi izrojence in tiste panje, ki smo jim vzeli roje in imajo staro satje. Tako začno matice zopet zastavljati zalego.

524. V' prasne Payni fe pregainajo lih kader Aida je v Drefnu.

Katiri pak Medene Priklade perpraulene nima, taisti ima Zhebele, de nemu ne bodo uhajale, Konz maliga Serpana pregainati, de sdaizi Pafho dobé: vuloshiti nym ima en Medeni Satuje na Kobilze v' eni spredne Vogal Paynu, zhes en Teden lih snotrei sa Shrevenzo tega drusiga, inu ta drugi Teden tega trezhiga v' tim drugim Vogalu; sakai Zhebele od Aide *fybnu* hitru naprei gredo is Satuja Dellam, inu katiri te previdnost nima, kir lehkej nym je naprei dellati, koker novu Satuje sazheti, smiram podougama naprei dellajo, Deltu v' tim drugim Vogalu popuste, inu je prasnu, satorei tudi kader Payn zhes inu zhes is Satujam ni sadelan, Mras taiste po Sime preusame.

XXXIII. Pogovor.

Od zhebelnih Priklad Namasvania.

525. Sdajovitnost aidoviga Zvejta.

Je Zhebelar te is starim Satujam Payni she v' medene Priklade ali prasne Pofsode pregnau, niega Deltu je Priklade sa Namasuvanie ali Povesnenie na mozhne inu sredne Payni, sakai te slabi sadosti nym je, de fe fami na nefhejo, inu k' Mozhy pridejo, perpraulati; kir ob Aide v' nafhe Dusheli imajo Zhebele toku obilno Pafho, de en mozhni Payn na Dan 3. 4. ja 5. F. Medu pernefse, inu v' 14. Dneh fe napouni.

526. Katira Pofsoda fe ima sa Priklade jemati?

Sa Priklade mozhnih inu srednih Paynou, katiri *royle*²⁸⁴ nifo ali nym Roje odvuseti, Svetujem jest enake velikusti, inu Podobe N. 10. popifsanih Goreinskih Paynou: sa sredne Srojenze, inu mozhnei Roje pak te N. 247. popifsane male Paynizhe. Leti skus pregainanie sprasneni inu povesneni stari Paynovi Jelsen fe stergajo: ti Paynovi na mozhne inu sredne povesneni drugu Lejtu shlushijo sa keshnei Roje inu slabshi Peuze ter Pregnanze noter devati; Paynizhi pak sa Maternize rediti, Pregnanzam, Srojenzam inu Rejenzam, katiri jo pogrefhe, k' taisti pomagati, ali tudi Roje is vezh Paynou dellati.

527. Klaja Medena more she sa Priklade v'Satuje Jelsen previdena byti inu Zhafs taiste Pokladania.

Katiri ozhe Priklade s' Dobizhkam namasat ali povesniti, leta she Jelsen fe ima is dvoje Sorte Klajo, eno is szhienim, to drugo is v' Satuje Medam obilnu preskerbeti, una fe Zhebelam od spomladniga Perstaulania ali *Letejnia*²⁸⁵ da Konz velikiga Travena, kir Zhebele fo slabei, inu ne mozhnu zhebelne poklada: ta v' Satuje poklada fe Konz taistiga, ali kader Zhebele she fo ble k' Mozhy pershle, inu v' Stanu med v' Satuje bres Droblenia inu Resnafhania taistiga fegreti inu vushiti.

528. Hranenje szhienga Medu sa Klajo.

Ta szhien Med hrany fe zhes Simo v' hladnim vender fuhim Kraju, de od Mokrote ne skifha, kir skifsan Med Zhebelam je savolo Grishe shkodliu: Spomlad, kir sa Klajo fe nazhne v' Kiblah, Bariglah ali druge Lefsene Pofsode /: Perstena desilih pozhinena popoka inu Med vun tezhe, druga pak erjovi :/ Drosge od Voska inu Obnoshne, katire Med, preden fe s' terdy, fe doli pofnamejo sa Medizo.

529. Hranenje Medu sa Klajo v' Satuje.

Sa Med pak v' Satuje perpraulena je dobru ukupei sbyta snotreine Svitlobe ½ Zheula Vishosti, 6. Shirjosti, inu 9. Dougusti /: sastopim po Vikshosti Goreinskih Paynou, inu to drugu smirenu po vezh ali mainfhim Shtivilu teh sa Pleme ali Rejo pufhenih Paynou :/ Skrina ali Shramba is fvojem Pokrovam, katira na Skladih inu Gerzhah dobru je slimana, inu Papyr /: ta fe od Medu, ki le fhufhy nepromozhy :/ od sunei je zhes potegenen ali perliman.

²⁸⁴ V rokopisu se pojavlja tudi zapis *rojile*.

²⁸⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Letenia* (*Letenie*).

524. V prazne panje jih preganjamo ravno takrat, ko je ajda v dresnu

Kdor pa nima pripravljenih medenih priklad, mora, da mu čebele ne bodo uhajale, preganjati stare panje konec malega srpana, da imajo takoj pašo. Vložiti jim mora po en meden sat na kobilici v enega sprednjih voglov panja, čez en teden prav znotraj za žrelom drugega in naslednji teden tretjega v drugi vogal, kajti čebele ob ajdi silno hitro napredujejo z delom satja, in v panju, ki ni tako oskrbljen, čebele, ker jim je lažje nadaljevati sat kakor novega začeti, nadaljujejo z delom naprej po dolgem, delo v drugem voglu pa puste, da ostane praznina. Zatorej tudi panj, ki ni čez in čez zadelan s satjem, pozimi vzame mraz.

XXXIII. pogovor

O DODAJANJU ČEBELNIH PRIKLAD

525. Izdatnost ajdovega cvetja

Če je čebelar že pregnal panje s starim satjem v medene priklade ali prazne posode, je njegovo nadaljnje delo, da pripravi priklade za nalaganje ali poveznjenje na močne in srednje panje (kajti slabim je dovolj, da si sami nanesejo in pridejo k moči), ker imajo v naši deželi čebele na ajdi tako obilno pašo, da močan panj prinese na dan 3, 4 do 5 funtov medu in je v 14 dneh poln.

526. Katero posodo naj jemljemo za priklade?

Za priklade močnih in srednjih panjev, ki niso rojili ali ki smo jim odvzeli roje, svetujem panje enake velikosti in podobe, pod št. 10 popisane gorenjske panje, za srednje izrojence in močnejše roje pa le-te pod št. 247 popisane manjše panjiče. Stare panje, ki smo jih s preganjanjem spraznili in poveznili na druge, jeseni potrgamo, priklade, poveznjene na močne in srednje, uporabimo drugo leto za kasnejše roje in slabše pevce ter vanje delamo pregnancy; panjiče pa za vzrejo matic, da pregnancem, izrojencem in rejencem, ki jo pogreše, pomagamo ali da jih uporabimo tudi za narejanje rojev iz več panjev.

527. Medeno klajo v satju je treba za priklade že jeseni predvideti in tako tudi čas, ko jo pokladamo

Kdor hoče priklade navezniti z dobičkom, ta se mora že jeseni obilno preskrbeti z dvojje vrst klajo, in sicer s klajo iz odcejenega medu in z medom v satju; eno pokladamo čebelam od spomladanske postavitve v čebelnjak ali od izletanja do konca velikega travna, ker so panji tedaj šibkejši in ne močno čebelni; to v satju pa pokladamo konec istega meseca ali pa, ko pridejo čebele že bolj k moči in lahko brez drobljenja in raznašanja segrejejo in uživajo med v satju.

528. Hranjenje odcejenega medu za klajo

Odcejen med hranimo čez zimo na hladnem, vendar suhem kraju v kiblah, bariglah ali drugi leseni posodi (prstena, čeprav je položčena, popoka in iz nje teče med, druga pa rjavi), da se od mokrote, ko ga spomladi načnemo, ne skisa, ker je skisan med čebelam zavoljo nevarnosti griče škodljiv. Medeno brozgo z voskom in obnožino pa posnamemo za medico, preden se med strdi.

529. Hranjenje medu v satju za klajo

Za med v satju pa pripravimo dobro zbito, znotraj pol čevlja visoko, šest široko in devet dolgo (v mislih imam višino gorenjskih panjev, drugo pa je zmerjeno po večjem ali manjšem številu za pleme ali rejo puščenih panjev) skrinjo ali shrambo s pokrovom, ki je na skladih in grčah dobro zlepljena in je zunaj čezno potegnjen ali prilepljen papir (ta se od medu ne premoči, ker ga le suši).

530. Previdnost potrebna v' Hraneniu Medeniga Satuja sa Klajo.

V' Hraneniu Medu v' Satuje potrebne fo te Previdnosti: 1. de sa Klajo popufha fe le to belu lepu zhebelnu Satuje, v' katirnu she Salega ny bila sastaulena: sposna fe to is Farbe tistiga; sakaj kir Mladizhe²⁸⁶ fo fe valile, taisti Pishkerzi fo zherneji. 2. de to shrainenu Satuje v' Truko raumnju toku obernen fe poloshy, koker poprei v' Satuj Paynu je stalu. 3. de Skrina od treh Vogalou na eniga sa l. Zollo v'isfy, de v' Podresaniu nazheti Piskerze, is katirih Med fe zhedy, skus to v' ponishanem Vogalu v' podstaulen Pisker, katiri fe kifha, fe othezhe sa Potizhe.

531. Previdnost potrebna te Skrine sa Shrambo Medeniga Satuja sa Klajo.

Noghe te skrine, de Mraule na Med ne Syllijo, is Kosuhauno fe prevulezhejo, she bulfhi pak is thizhjem Limam premashejo, katiri vezhkrat ponovy, toku je tudi Milham ta Pot sapert. Dershy fe taista po Sime odperta, de Med ne kifsu; odsaperta po Lejtu, de Nauratenze na Rupaine²⁸⁷ ne pidejo, inu tudi Velhe v' taisto ne pofyllijo; sakaj nar popreje pridejo v' taistu, v' katirim Zhebele fo fe valile, defilij je mladu.

532. Hranenie od Medu sprasneniga Satuja.

Toku shrainenu Satuje fe Zhebelam sa Klajo poklada, kader k' Mozhy pridejo taistu segreti inu vulhiti: je taistu od Zhebel spitu inu sprasnenju, hrany fe na shuhem, temmnem Kraju do Zhafsa Namasuvania Priklad. Raumnju toku ob Zhafsu Tergaina²⁸⁸ hranijo fe to zol prasnu bellu Satuje, kir to drugu, v' katirim Zhebele fo Mladize valile, med Voskam fe sprefha.

533. Satuje prasnu v' Priklade nastavit

To sprasnenju od Medu Satuje ob Zhafsu Namasvania nad Luzhijo, ali Serjanzu na te strani, katira v' Paynu k' Verhu je obernena bila, segreje fe inu v' Prikladu segretu pertifne, katiru Zhebele, kader v' Prikladu potegnejo, k' Verhu, preden v' taistu Med nofhijo,²⁸⁹ terdnu perdelajo, de redku katiri fe podere. Kuliku vezh Satuja fe nastavi, bulfhi je, vender more eden od drusiga 1/3. Zolle prozh perstaulen biti, de Zhebele med taistim Stese imajo, inu k' Deltu hodijo.

534. Koku fe Priklade nastaulajo?

Kader v' Priklade je sadosti Satuja vstaulenu povesnejo fe taiste na Payni, potem kir v' Verhu Saturenza fe je odmashila, katire Veba ali Pilka sadej v' Prikladu inu na Verh taiste to odvusetu Dne fe poloshy, de fe ne smefhajo; Priklade pak Shrevenza fe sapre, inu Spraine is Kraujekam samashejo, de ne Vefhe, ne Nauratenze fe nemorejo v' Prikladu vkrasti.

535. Katirim fe Priklade dajejo?

Navesnejo fe na vfe Payni, bodyo Roje, Srojenzu, ali Jallovi na fame te slabe fe ne devajo; kir bulfhi je de, fe napounijo: pridejo pak te k' Mozhy, inu fo is Dellam she blisu Konzhnize, kir bulfhi je savolo Dufhka, de nifo da Konza sadellani, kader she Zvejtje terpi, de fim fe na nye povesne ena mainshi Priklada ali Payniz.

536. Zhafs doli jemlenia teh Priklad.

Po male Mafhe, defilijh Aida popolnuma ny odzvedla, taista ny taku medena inu Pafha neha: ta Zhafs fe Priklade sazheje doli jemal, Zhebele is Taistih fe sadei v' Payn zhistu preshenejo, fufebnu je skerbeti, kir Materniza vezhkrat v' Prikladu potegne, de taista fe ne satrosi, ali s' prikladu ne odnese, szer Payn je kje; Priklade fe spruti nolsijo v' eno pred Nauratenzam dobru saperto Kamro.

²⁸⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'mlada čebela'). Obravnavani samostalnik sicer v rokopisu pogosteje označuje pomen 'čebela pred izleženjem'.

²⁸⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Rupanie*.

²⁸⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Tergania* (*Terganie*).

²⁸⁹ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

530. Pri hranjenju medenega satja za klajo je potrebna previdnost

Pri hranjenju medu v satju je potrebna tale previdnost: 1. da puščamo za klajo le belo, lepo čebelno satje, v katerem še ni bila zastavljena zalega; to se spozna iz njegove barve, kajti, kjer so se valile mladice, so celice bolj črne; 2. da položimo v skrinjo shranjeno satje ravno tako obrnjeno, kakor je prej stalo v panju; 3. da je skrinja s treh voglov nagnjena za palec proti četrtemu, da se tako pri izpodrezovanju načetih celic, iz katerih se cedi med, ki se rad skisa, odteče na nižjem voglu v podstavljeni pisker za potice.

531. Pri skrinji za shrambo medenega satja za klajo je potrebna previdnost

Da mravlje ne silijo na med, prevlečemo noge skrinje s kožuhovino, še bolje pa jih je premazati s tičjim lepilom, kar večkrat ponovimo, in tako je tudi mišim pot zaprta. Pozimi imamo odprto, da se med ne skisa, poleti zaprto, da ne pridejo čebele roparice na rop in da tudi večče vanjo ne silijo, kajti najprej pridejo v tisto satje, v katerem so se valile čebele, čeprav je mlado.

532. Hranjenje spraznjenega satja

Tako shranjeno medeno satje pokladamo čebelam za klajo, kadar pridejo k moči, da ga lahko segrejejo in užijejo. Ko ga čebele spijejo in spraznijo, ga hranimo na suhem, temnem kraju do tedaj, ko nalagamo priklade. Ravno tako shranimo pri trganju samo belo satje, ker drugega, v katerem so čebele valile mladice, stisnemo med vosek.

533. Prazno satje nastaviti v priklade

Spraznjeno satje tedaj, ko nalagamo priklade, segrejemo nad lučjo ali žerjavico na tisti strani, ki je bila v panju obrnjena k stropu, in segreto pritisnemo na strop priklade, čebele pa ga, ko zasedejo priklado, trdno pritrdijo k stropu, preden začno vanj nositi med, da se redko katero podere. Kolikor več satja nastavimo, toliko boljše je, vendar mora biti sat drug od drugega oddaljen 1/3 palca, da imajo čebele med njimi steze in da lahko delajo.

534. Kako nastavljam priklade

Ko je v priklade vstavljeno dovolj satja, jih poveznemo na panje, potem ko smo jim odmašili na stropu zaporico, panjevo veho ali pilko pa položimo zadaj v priklado, na vrh priklade pa odvzeto dno, da se ne zameša; prikladi zapremo žrelo in špranje zamažemo s kravjekom, da se niti večče niti roparice ne morejo ukrasti v priklado.

535. Katerim panjem dajemo priklade

Naveznemo jih na vse panje, naj bodo roji, izrojenci ali jalovci, samo na slabe jih ne devamo, ker je bolje, da se sami napolnijo. Ko pa pridejo k moči in so z delom že blizu končnice (ker je zavoljo duška bolje, da niso do konca zadelani), in če cvetje še traja, naveznemo nanje manjše priklade ali panjiče.

536. Čas odvzemanja priklad

Po mali maši, četudi še ni docela odcvetela, ajda ni več tako medena in paša neha. Ta čas pričnemo odvezmati priklade. Vse čebele iz njih preženemo zadaj v panj, posebno pa moramo paziti, ker matica zaide večkrat v priklado, da je ne zgubimo ali s priklado vred ne odnesemo, sicer je po panju. Priklade nosimo sproti v sobo, dobro zaprto pred roparicami.

537. Katire Priklade fe narprei doli usamejo

Vsamejo fe doli narpoprei te ble Priklade; szer pridejo Zhebele, to malu kar fo nanefle popiejo is Priklad inu v' Payn snofsijo. Sa tim slabshim Prikladam v' doli jemaniu na Verste fo te sredne: te vezhi puste fe da Konz Kimouza, de Sallego²⁹⁰ katira tudi v' Prikladah fe naide, Zhebele *svajle*; kader by pak malu Sallege blu fe ven sreshe; sakaj ta je skodliva med Klajo medeno.

538. Priklad Hranenie sa Roje inu Pregnanze k' Aidi.

Priklade *te slabei*, katire fe pufhajo, sa drugu Lejtu Roje noter devati ali is starih Paynou k' Aide Zhebele v' taiste pregainati, fe sabiejo, Konzhniza sapre inu Shrevenza, de Mifhi noter *ne* pridejo, fe nasad ena druge v' poſebnem Kraju hranijo, de v' Potrebe fo pred Rokam, inu dougu ne yfhejo: k' taistim je od velikiga Travena vezhkrat *pogledati*, de Vefhe fe noter ne spravijo.

539. Priklad Hranenie sa Klajo v' Satuje.

V' glihi vishe spravijo fe na drugem mesti od popreifnih odlozhene Priklade te sredne sa zhebello Klajo v' Satuje, katira spruti fe vun reshe, inu poklada. V' vun jemleniu tiga Satuja popufha fe to lepfhi, inu od tega gershiga ta Rob per Verhu sa en dober Pauz, toku fe snajo v' te tudi te slabei inu posneje Roje, de le Satuje ni staru, noter diati.

540. Theshke stare Priklade fe is tergajo inu Med lozhy sa Rejo.

Mozhne inu stare priklade, fufebnu is katirih h' Aide Zhebele fo pregnane. Kir te fe ne puste hraniti, sakai taiste Vefhe pofedejo. Se potergaio: ta bulfhi Med spredei inu sadei fe odlozhi sa zhieno Klajo, ta drugi fe proda ali Mediza kuha: prasnu Satuje fe otrebe sa *Vofhek*,²⁹¹ de v' zieniu Medu fe neusame, inu napije: to belu Medenu Satuje fe tudi hrani v' Skrino sa Klajo.

XXXXIV. Pogovor.

Od zhebelniga Morjenja ali Tergania.

541. Dobizhek zhebelne vuf Put sladak stury

Prifhau, hvala Bogu! Je Zhafs te Shetove, Zhafs te Tergatve: koker marsketerikrat od Della struden jezhu je Zhebeler, toku obilnei Vefselie bode sdai on obzhutiu: s' tem vezh skerb fe je persadeu inu putiu, s' tem Plazhilu bo on vulekau: vfs Trud, Muja, Shuli sladki bodo niega Uftam: v' kratkim posabiu bode *vfs*²⁹² popreifnhu Terpleine inu is pouno Mofhno bode bahau.

542. Zhafs tergania.

Mestne Svine, inu mestnimu Paynu, pravijo eni, drusiga ne flishe koker Nofh, satorei *vfe* zhes 3. Lejta stare, zhes 20. F. theshke Payni Jelsen, koker hitru Aidova Palha mine, pokolejo inu satarejo: te mlaiſhi inu lehkeifhi Payni pak sa Rejo inu Pleme pufhajo, defilih sposnajo, de is slabih Paynou redku inu malu Dobizhka pride, ja vezh deil taisti po Sime Konz usamejo, ali Spomlad taiste Nauratenze doli denejo.

543. Terganie bres lozhenia sploh.

Terganie zhebeltu je dvoje: enu bres, drugu is lozheniam tega bulfhiga Medu inu *lepfhiga* Satuja sa Klajo: v' enim inu drugim fe Payn dobru pokady, napek preverne, eni Satuje sa drugim zhistu porreshe inu Payn postershe, v' Lodrizhe is Zhebeleram pomezhe, v' katire taistu is enim mozhnem Kolam fe *vfe* ukupei smezhka, potare, pomane, inu kader je pouna, sabije, inu preda.

²⁹⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Salago* (*Salaga* – 'zalega').

²⁹¹ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Vofsek*.

²⁹² Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

537. Katere priklade odvezamemo najprej

Najprej odvezamemo bolj prazne priklade, sicer pridejo čebele in to malo, kar so nanesele, iz priklad popijejo in znosijo v panj. Za slabšimi prikladami pridejo na vrsto za odvezanje srednje, večje pustimo do konca kimovca, da čebele zvale zalego, ki se tudi najde v prikladah. Kadar pa bi bilo v njih le malo zalege, jo izrežemo, kajti le-ta je med medeno klajo škodljiva.

538. Hranjenje priklad za roje in pregnance ob ajdi

Priklade, slabše, ki jih puščamo za drugo leto, da dajemo vanje roje ali preganjamo vanje ob ajdi stare panje, zabijemo, končnico in žrelo zapremo, da ne pridejo vanje miši, nazadnje drugo ob drugi hranimo v posebnem kraju, da so po potrebi pri rokah in da jih dolgo ne iščemo. K le-tem je treba od velikega travna dalje večkrat pogledati, da se ne spravijo vanje večče.

539. Hranjenje priklad za klajo medu v satju

Prav tako spravimo na drugem mestu, ločeno od poprejšnjih, srednje priklade za čebelno klajo medu v satju, ki jo spodrezujemo sprti in pokladamo. Pri odvezanju tega satja lepšega puščamo, od gršega pa za dober palec roba ob stropu, in tako vsajamo lahko tudi v te priklade slabše in poznejše roje, samo da ni satje prestaro.

540. Težke stare priklade potrgamo in ločimo med za rejo

Močne in stare priklade, zlasti tiste, iz katerih smo ob ajdi pregnali čebele (ker teh ni moč hraniti, kajti zasedejo jih večče), potrgamo, ločimo spredaj in zadaj boljši med za cejeno klajo, drugega prodamo ali pa skuhamo iz njega medico, prazno satje otrebimo za vosek, da se pri cejenju ne navzame in napije medu. Belo medeno satje shranimo v skrinjo za klajo.

XXXIV. pogovor

O MORJENJU IN TRGANJU ČEBEL

541. Dobiček od čebel stori ves znoj sladak

Prišel je, hvala bogu, čas žetve, čas trgatve! Kakor je marsikateri krat čebelar, truden od dela, ječal, tako bo sedaj občutil obilnejše veselje. S kolikor večjo skrbjo si je prizadeval in se potil, tem večje plačilo bo dobil. Ves trud, napor, vsi žulji bodo sladki njega ustom, v kratkem bo pozabil vse poprejšnje trpljenje in se bo bahal s polno mošnjo.

542. Čas trganja

Mastni svinji in mastnemu panju, pravijo nekateri, ne gre drugega kakor nož, zato je pokoljejo in poderejo jeseni vse čez tri leta stare, čez 20 funtov težke panje, kakor hitro mine ajdova paša, mlajše in lažje panje pa puščajo za rejo in pleme, čeprav vedo, da je od slabih panjev redek in majhen dobiček, da, večidel le-ti pozimi pomro ali pa jih spomladi uničijo roparice.

543. Trganje brez ločenja medu in satja nasploh

Čebele trgamo na dva načina: ali brez ločenja ali z ločenjem boljšega medu in lepšega satja za klajo. V prvem kakor v drugem primeru panj dobro pokadimo in ga obrnemo narobe. Nekateri porežejo čisto sat za satom in panj postrgajo, pomečejo vse s čebelami vred v lodrico, v njej vse skupaj z močnim kolom zmečkajo, potarejo, pomanejo, in kadar je polna, jo zabijejo in prodajo.

544. inu is Lozheniam medu sa Rejo

Katiri pak Lozhijo med inu Satu je sa Rejo, Zhebele s' Dimam v' spredni Konz preshenejo, sadei Med sa Rejo blisku sazhetka Gnesda poreshejo, to beleifhi v' Skrinio v' Satu je shranio, to drugu reszejde v' lodrize ali Skafe sa Klajo: toku pride 2/3 Dejla Paynu is Zhebelam na Prodei sa Medizo, inu 1/3 sa Klajo; satorej uni Med je pusteifhi inu slabfhi zhene, je pak posledni s' drashej.

545. Dem od Shvepla, Tabaka, Babiga Pesdeza shkodliu.

Toku dober k' Terganiu, koker drugim Kadeniu teh Zhebel eni Jemlejo shveplu, drugi Tabak, inu eni te Gobe, Babje Pesdez imenuvane. Shveplu Zhebele sadushy, med pak ne smahten stury, de sa Klajo ne flushy. Tabak je taistem superen, Mladizam shkodliu vender maine, de le fe nesmasnu ne kade. Babje Pesdez po Shkushne od nih sturjene tudi Mladizhe²⁹³ sadushy.

546. Kadenje katiru nar bulfhi.

Jest Zhebele is drugem ne vukrotim ali kadim, koker is Zuinam stariga pozherneniga Platna, katiri pak ozhe, sna tudi *Krauujuk poshushen* sdroboti, Verbou drobnu is shekan poshushenu Listije, papyr na drobne Koszhe restrishen, resfekane Zuine is en malu Tabakam v' Pyrju is reshan inu okupei pomefhanu v' Skatle lefsene sa Potrebo, inu Kadenie napraulenu hraniti.

547. Tergaine²⁹⁴ inu Morjenie teh Zhebel vurednu je prepovedati.

Ali Shkoda k' by fe jest per terganiju nashrezhnimu teh Zhebel dougu gor derschau katirim shivlenie selym, dokler same Konz nevusamejo: ja tulkain shkodlivu sposnam, de aku taistimu od Dushelske skus oistro Prepoud pod veliko Strafengo ne bo v' kratkim Meja sturjena inu postaulena; dokler to fe ne sgody, ny miflit, de by Zhebelaarstvu gorjemalu, samuzh previdem, de taistih Rod skus Terganie bo fe skonzhau.

548. Shkodlivost zhebelniga Morjenja.

Shkodlivost Morjenja teh Zhebel sleherni lehku is tega sposna, de od eniga mertviga Paynu na vekomei ne Medu, ne Roja se nima upati, kir vender, kader taisti by biu per shivleniu ohranen, na eno ali drugo Visho obeduje skus veliku Lejt by fe blu mogeli sadobiti; tedaj Zhlovek skus polakommenie eniga Medeniga maihniga Dobizha sam fe tebe tega vezhiga sa ufelej obrupa. Ali fo fe le Zhebele skus fvojo Pridnost eni takershnu kervizhnu Plazhilu te Smerti saflushile?

549. Terganie Sarod zhebelne sadershi.

Terganie teh Paynou shkodlivu je Sarodu teh Zhebel; sakaj slabe tergati inu lehke na Blagu fe Dellu ne plazha, desilih veliku bulfhi by blu lete moriti, koker sa Rejo ali Pleme pufhati, kir vezh dejl po Syme ali Spomlad umerjejo, ali, katiri tudi ostanejo redku inu zhes nekatire Lejta shelei fe sbulshajo; te mozhne pak inu theshke doli diati, od katirih fe vufhitik skus vezh Lejt ima upati, je ena pregreffhna Neumnost kir taisti she veliku Saroda lohku pernefsejo, inu ramnu to Blagu zhes veliku Lejt fe sadoby, fhuma is Zhimsham obdershy.

550. Zhuda, de she popounima Zhebele nifso²⁹⁵ doli pershle.

Resnizhnu zhudim fe, de od velizhiga Tergania teh Zhebel she sdaunej zhebelne Rod ny Skonzhan, vfako Jelsen fe v' Dushele veliku 1000. Paynou pokonzha, taku de komei tretje Dejlu od Shtivlenia teh Mertvih je bilu v' Lejtu Rojou. Kej fe ufamejo? Letha fe na Koroshku, Steiershku, Hrovashku, povufod she pokupijo, inu dragu pred Aido plazhujejo, de dostokrat po Aide teh poterganih Blagu, ne sneshe, kar fo taiste shteli. She 3. Lejta sapored fo marskatiriga Zhebele oklale.

²⁹³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

²⁹⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Terganie*.

²⁹⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *niflo*.

544. Z ločenjem medu za rejo

Nekateri pa ločijo med in satje za rejo, preženejo z dimom čebele v sprednji konec panja, porežejo zadaj med za klajo skoraj do začetka gnezda, bolj belega shranijo v satju v skrinjo, drugega odcede za klajo v lodrice ali škafe, tako da pride 2/3 dela panja s čebelami vred na prodaj za medico in 1/3 za klajo. Zato je prvi med bolj pust in slabše cene, je zato pa poslednji dražji.

545. Dim žvepla, tobaka, babjega pezdeca je škodljiv

Tako uporabljajo nekateri pri trganju kakor tudi drugem kajenju čebel žveplo, drugi tobak, eni pa gobe, imenovane babji pezdec. Žveplo čebele zaduši, med pa postane neokusen, da ni za klajo. Tobak jim je zoprni, mladicom škodljiv, vendar manj, da jih le preveč ne kadimo. Po nekaterih opravljenih skušnjah tudi babji pezdec zaduši mladice

546. Katero kajenje je najboljše

Sam ne krotim in ne kadim čebel z drugim kakor s cunjami starega, črno pobarvanega platna. Kdor pa hoče, lahko zdrobi tudi posušen kravjek, vrbovo drobno seseklano in posušeno listje, papir, razstrižen na drobne kosce, razsekane cunje z nekoliko narezanega in pomešanega tobaka v listju in pripravljeno hrani v leseni škatli za potrebo in kajenje.

547. Trganje in morjenje čebel je treba prepovedati

Škoda, da bi se predolgo zadrževal pri nesrečnem trganju čebel, ki jim želim življenje, dokler same ne pomro. To trganje imam za tako škodljivo, da ni misliti, da bi se čebelarstvo povzdignilo, temveč bo čebelni rod s trganjem pokončan, če ne bo temu gosposka v kratkem napravila in postavila meje z ostro prepovedjo in veliko kaznijo.

548. Škodljivost morjenja čebel ⁴⁶

Škodljivost morjenja čebel spozna lahko sleherni iz tega, da od mrtvega panja ni upati nikoli več ne medu ne roja, če pa bi ostal pri življenju, bi mogli od njega dobivati tako ali drugače oboje še veliko let. Človek zatorej zaradi lakomnosti po majhnem medenem dobičku samega sebe za vselej oropa večjega dobička. Ali čebele s svojo pridnostjo zaslužijo tako krivično smrt?

549. Trganje uničuje čebelni zarod

Za čebelni zarod je trganje panjev škodljivo; kajti ne izplača se delo, če trgamo slabe in lahke, čeprav bi bilo veliko boljše te moriti kakor pa puščati za rejo, ker jih tako in tako večji del pozimi in spomladi umre; če pa kateri tudi ostanejo, se redkokdaj in šele čez nekaj let izboljšajo. Močne in težke podirati, od katerih lahko pričakujemo še več let dobiček, pa je pregrešna neumnost, saj nam le-ti lahko dajo še veliko zaroda in od njih pridobimo lahko ravno toliko blaga še veliko let, to se pravi, ohranimo število panjev z dobičkom vred.

550. Čudno, da čebele niso še popolnoma pokončane

Res se čudim, da zaradi množičnega podiranja panjev čebelni rod ni že zdavnaj pokončan, saj se v deželi vsako jesen pokonča veliko tisoč panjev, tako da je poleti v primerjavi s številom pokončanih komaj tretji del rojev. Kje naj se vzamejo novi? Letajo na Koroško, štajersko in na Hrvaško, povsod vse pokupijo in drago plačujejo pred ajdo, tako da dostikrat po ajdi potrganih blago ne znese toliko, kolikor so zanje odšteli. Že tri leta zapored so čebele marsikoga oklale.

⁴⁶ Odst. 548: Škodljivost morjenja čebel: V G. času so nastopali skoraj vsi napredni čebelarški pisci proti morjenju čebel, med njimi so znani J. de Gelieu, Riem, Schirach idr., med našimi pa zlasti Glavar in Janša, manj Furlan. Zahtevali so celo, da oblast z zakonom prepove jesensko podiranje in morjenje čebel. Čebelarški patent iz l. 1775 prepoveduje morjenje čebel, seveda le v avstrijskih deželah, za katere je bil izdan.

551. Zhebele savolo Starosti fe nimajo moriti.

Menijo eni, de Zhebele savolo starosti fe morejo moriti, kir ena 18. k' vezhim 21. Mefsizou dougu ne shivi: by tu bilu, by fe obeni Payn zhes 1 ½. Lejtu ne imeu pustiti, inu Bug persylen biu, na drugu Lejtu Zhebele novezh vstvariti. Reish je dalei one ne shive, vender Dershino smiram naprei ponaulajo inu premenujejo skus Mladizhnu sastaulane. Sajdejo leti delezh v' Mislah fvojeh inu imajo tulkain vezh popustiti to navadnu Morjenje, kir taistem od N. 507. Pokasau fim Visho stare Payni pomladiti, ali mlade sturiti.

552. tudi ne savol pomankania Pashe, ali mainfhi zhene Zhebel Medu inu Voska.

Golfajo fe drugi, katiri menijo, de, kader by fe Zhebele ne morile, taiste by fe prevezh nagmirale, de bi nym ali Pafhe smankalu, ali Med inu Volsek prevezh po zhene biu. Shtivenie Zvejta v' Dushele je naisrezhenu vezh, koker teh Zhebel, toku de Pafha 10. Paynem na sleherni Grent ali Semlo shteti she prebiva. Zhena Paynou v' 30. Lejteh mojga Zhebelaarstva od 1. Paynu od 2. na 4. 5. inu 6. Rainsh, od 6. Rainsh na 12. 13. inu 14. sa Cent Medu /: desilih sdej je veliku Zhebel vezh, koker poprei :/ inu od 8. na 15. Reparjou sa Funt Voshka je srasla.

553. Morjenje teh Zhebel je Dushele shkodlivu.

Sklene fe is govorjenja, de Morjenje teh Zhebel je enu Dushele med drugim narshkodliushi Rezh; sakai gmiranje zhebelniga Saroda skus Roje, inu enuvanie slabih Paynou grede fylnu keshnu od Rok: enu premoshenie je hitru resdejenu inu sapraulenu; ali keshnu ukupei spraulenu inu na gmiranu. Kej fo she Nashrezhe, ~~inu~~ Nevarnosti, inu Shivrashniki, katirim Zhebele veliku vezh, koker druge Stvarij, fo podvershene?

554. Koku by fe Dushelske Gosposhke Prepoud v' Dianiu spuniti mogla.

Satorei sazhudim fe, de deshelska Gosposka, szer skerbna sa gorjemlenie te Dushele, she sdaunei prepovedala ny to shkodlivu Morjenje teh Zhebel pod sapadeinam Medu, katiru v' Predajaniu, kader na Vago Auslaka pride, lohku fe sposna skus Prevertaine teh Lodrizh; sakai fe is Svedram med Medam Zhebele ven pervulezhejo, je snamine, de vfe ukupei je pomefhkanu inu potertu.

555. Urshah Gosposkne Prepoudy.

Tulkain vezh by fe imela Gosposka eno toku potrebno inu sveto Sapoud ven dati, inu oistru terditi resgledati, kir skus pomladienie teh Paynou Zhebelaarje bres Morienia ramnu ta Dobizheg po Svishaniu od N. 515. is zhebelne Reje sadobiti samorejo, katiriga dofhmalu sadobli fo skus Morjenje: inu zhes to sraufhi, mozhneje, inu mlaifhi Paynove bodo imeli, od katirih veliku vezh Rojou bodo prejeli.

556. Slabe Paynovi fe Jelsen preshenejo.

Na mesti Morjenja svetujem jest, Jelsen teh spod 15. F. *theskeh Payniu*, *kateri*²⁹⁶ fylnu redku ostanejo, Zhebele ven fegnati, inu Zhebele drugem Rejenzam dati, Satuje pak sa Roje prihodniga Lejta v' Paynu pustiti inu hraniti. Hraniti je tudi dobru nekatire Maternize is l. Malselzam Zhebel v' medene Paynizhe sa taiste Payni, katirih Maternize prerofene fo jallove ostale, perpraulene imeti, inu Spomlad k' maternize nym pomagati.

557. Te stare k' Aide pomlade.

Te zhes 3. Lejta stare pak drugu Lejtu v' Priklade pregnati inu pomladiti, ter ta sprasnen od Zhebel Payn savolo Starosti na eniga srednu mozhniga povesniti, inu tega povesnena, kader Zhebele is maternizo fo v' sduleiniga fegnane, resdreti, *kateri*²⁹⁷ bo moj Navuk goruseu inu toku naprei delau, bo smiram dobre mlade Payni sa Rejo ali Pleme naprei imeu.

²⁹⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

²⁹⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

551. Čebel ne smemo moriti zavoljo njih starosti ⁴⁷

Nekateri menijo, da je treba moriti čebele zavoljo njih starosti, ker živi posamezna čebela le 18, kvečjemu 21 mesecev. Če bi bilo to res, bi ne smeli pustiti nobenega panja nad eno leto in pol, in Bog bi bil prisiljen vsako drugo leto vnovič ustvariti čebele. Res je, da dalj časa ne žive, vendar pa družino neprestano obnavljajo in menjavajo z zastavljanjem zalege. Le-ti so torej zašli v svojih mislih predaleč in morajo toliko bolj opustiti to navadno morjenje, ker sem jim pod št. 507 pokazal način, kako moremo stare panje pomladiti in obnoviti.

552. Tudi zavoljo pomanjkanja paše ali manjše cene čebel, medu in voska

Goljufajo se drugi, ki menijo, da bi se čebele, ko bi jih ne morili, preveč namnožile, da bi jim zmanjkalo paše ali da bi bila med in vosek preveč poceni. Množina cvetja je v deželi neizrečeno večja kakor čebel, tako da je paše za deset panjev na slehernem gruntu ali zemlji. Cena panjev je zrasla v 30 letih mojega čebelarstva od 2 na 4, 5 in 6 goldinarjev pri panju, od 6 na 12, 13 in 14 goldinarjev pri centu medu (čeprav je sedaj veliko več čebel kakor poprej) in od 8 na 15 reparjev pri funtu voska.

553. Morjenje čebel je deželi škodljivo

Iz tega pogovora lahko sklepamo, da je morjenje čebel ena izmed najbolj škodljivih reči za deželo, zakaj množitev čebelnega zaroda z roji in združevanjem slabih panjev gre zelo počasi od rok. Neko premoženje se naglo razdeli in zapravi, toda počasi spravi skupaj in poveča. Kje so še nesreče, nevarnosti in sovražniki, h katerim so čebele dosti bolj nagnjene kakor druge stvari.

554. Kako bi se mogla prepoved deželske gosposke v resnici izpolniti

Zatorej se čudim, da deželska gosposka, sicer skrbna za napredek dežele, že zdavnaj ni s kaznijo odvzema medu prepovedala tega škodljivega morjenja čebel, kar se lahko ugotovi pri predaji medu, ko pride pri razkladanju na tehtnico, z navrtanjem lodrice; kajti s svedom se z medom vred izvlečejo tudi čebele, kar je znamenje, da je vse skupaj pomečkano in potrto.

555. Vzrok za gosposkino prepoved

Toliko prej bi morala gosposka izdati tako potrebno in sveto zapoved in jo strogo uveljaviti, ker imajo čebelarji s pomlajevanjem panjev od čebelne reje brez morjenja ravno tak dobiček zaradi povečanja števila panjev (št. 515), kakor so ga imeli doslej z morjenjem čebel, poleg tega pa bodo imeli bolj zdrave, močnejše in mlajše panje, od katerih bodo dobili veliko več rojev.

556. Slabe panje jeseni preženemo

Namesto morjenja svetujem na jesen manj kot 15 funtov težke panje, ki zelo redko prežive, pregnati in jih dodati drugim rejencem, satje pa pustiti za roje prihodnjega leta v panju in hraniti. Dobro je hraniti tudi nekatere matice z maseljcem čebel v medenih panjičih in imeti pripravljene za tiste panje, katerih vzrejene matice so ostale jalove, in jim spomladi pomagati z maticami.

557. Stare pomladimo ob ajdi

Čez tri leta stare pa drugo leto preženemo v priklade in pomladimo, in tako spraznjen panj brez čebel zavoljo starosti poveznemo na srednje močnega. Po končani paši poveznjenega, ko preženemo čebele z matico vred v zdljnega, razdremo. Kdor se bo držal mojega nauka in delal vnaprej tako, bo imel zmeraj dobre mlade panje za rejo ali pleme.

⁴⁷ Odst. 551: Nekateri menijo, da je treba čebele moriti zavoljo starosti: V G. času si še nihče ni bil popolnoma na jasnem, koliko časa čebela živi, tudi Glavar in Janša ne. Odtod mnenje, da je treba panje s »starimi« čebelami podirati.

XXXXV. Pogovor.

Od zhebelniga Podresovanja.

558. Podresovanie sunei Syle je enu nepotrebnu Dejlu.

Enaki Priatel, koker fim biu od Tergania, fim tudi od zhebelniga Podresovanja ja taistu meni, katiri stare Payni ponaulam, skorei potreba ny, kir Zhebele meni v' Priklade sadosti na nofsijo, inu Satuje sa Rejo naprei prestaru ny: k' vezhim podreshem podreshujem te od eniga da drusiga Konza pouna Payni is Strahu sadushenia, inu sa taistem drugo Spomlad loshej Klajo pokladati.

559. inu tudi navarnu

Podresovanie je enu nevarnu Dejlu; sakaj fe nym prevzh Blaga odusame fo v' Navarnosti ali po Sime od Lakote umreti, ali Spomlad od Nauratenz premagani byti: fe nym malu odusame, ny muje vurednu fe mershiti, inu Zhebele drashiti: vusame fe nym srednu, negmira fe Zhebelar Dellu, kir tem podreshanim Paynem tulkain obilnifhi drugu Lejtu pokladati more, sa taiste k' Mozhi sprauti.

560. Podresaniga Satuja Zhebele fe ne radu postopijo.

Skus veliku Lejt Skushno previshan fim biu, de en spodresan Payn redku fe Della tega Satuja N. 643. *postoby*, inu pred nye koker ob Zvejtu Aidovim drusiga Lejta kir komej Satuja Rob, kir je podreshan biu, ponove. Nje dergazh koker k' by Nosh ostruplen biu, meni Rezh naprei pride; satorej fim Podresovanie sunei, savolo *imenuaniga* Dulfka zhes Simo, inu spomladanje Klaje popounuma opustiu, bres vfiga Dobizhka, ja shkodlivu sneshau.

561. V' enih Dushelah sa Pafho rodovitnih fe dvakrat spodresujejo.

Zhafs tega Podresovanja nje po vfih Dushelah eden, temuzh po Dushele Pafhe reslozhen, po sdajovitnih gorkeh Dushelah pouna Zvejta spodreshujejo fe dvakrat, koker tudi per nash, kader Semreka ali Jeuka Rodi po Krefhu inu Jelsen, katiru redku fe sgody: inu tu vezh Dejil satu, kir Semrekou Med v' Paynu fe toku sterdy, de Zhebele taistiga vushiti ne morejo, inu per Meda pounim Paynu umirajo od Lakote Previdnei jest sponam v' take obilni Pafhi te pounefhi Payni v' Priklade ali prasne pregnati.

562. Jelsensku Spodresovanie je bulfhi koker Spomladanie.

V' nafhe Krainski Dufhele Zhebele vezh Dejil fe le enkrat spodresujejo, Jelsen ali Spomlad: spomladnu *Podresovanie*²⁹⁸ jest savershem, inu fe Jelsenskiga dershim; sakai Spomlad fe skus Spodresovanie Nauratenze navadjo, katire Jelsen savolo Mrasa Payni pofylit ne morejo, ja taiste popuste: Spomlad, sa sgodne Roje prejeti, Zhebelam veliku vezh fe ima pokladati Med, koker odjemati, de pred k' Mozhy pridejo.

563. *Podreshovanie*²⁹⁹ na polovizo fe savershe.

Spodresovanie teh snagotnih Zhebelarjou je na *polovizho*³⁰⁰ Blaga: enu Lejtu vsamejo spredni Dellu, drugu to sadne sa smiram mladu Dellu ohraniti. Neumni menijo, de bulfhi je to od vezh odvuseti, de le zhes Simo Shivesh imajo, koker taistu na ne gvishnu nyh Sparounosti saupati, kir vender zhes Simo ta nar zhebelnifhi Payn zhes 5. 6. k' vihfhem 7. F. Medu ne savushije: inu ne premiflijo, de, kulikan vezh prasniga Prostora je v' Paynu, tulkain vezh Zhebele po Sime od Mrasa premirajo inu umirajo.

564. Bulshi je Spodresovanie trezhiga ali zhetertiga Dejla.

Previdneifhi rounajo, katire le en tretje ali zheterti Dejlu spodreshejo is Upajna de to odvusetu drugu Lejtu Zhebele hitru is novem Blagam namestijo. Ali sponam, de tudi to Spodresovanie sa Sarod zhebelne meni

²⁹⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Podresovanie* – 'pobiranje medu in voska iz panja'.

²⁹⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Podresovanie* – 'pobiranje medu in voska iz panja'.

³⁰⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Polovizo* (*Poloviza*).

XXXXV. pogovor

O SPODREZOVANJU ČEBEL

558. Spodrezovanje, če ni sila, je nepotrebno delo

Tak prijatelj, kot sem trganju, sem tudi spodrezovanju. Meni, ki stare panje obnavljam, to skoraj ni potrebno, ker mi čebele nanosijo dovolj v priklade in satje za naprejšnjo rejo ni prestaro. Kvečjemu spodrezujem od enega do drugega konca polne panje iz strahu pred zadušitvijo in da jim drugo pomlad laže pokladam klajo.

559. In je tudi nevarno

Spodrezovanje je eno izmed nevarnih del, kajti, če čebelam odvzamemo preveč blaga, so v nevarnosti, da ali pozimi od lakote pomro ali da jih spomladi premagajo roparice. Če jim odvzamemo malo, ni vredno truda, da bi se lotili in dražili čebele; če jim vzamemo srednje, si čebelar poveča delo, ker mora spodrezanim panjem drugo leto toliko obilneje pokladati, da jih spravi k moči.

560. Spodrezanega satja se čebele nerade lotijo

Z velikoletno skušnjo sem se prepričal, da se spodrezan panj redko loti dela tega satja (št. 643) in ne prej kakor ob ajdovem cvetju drugega leta, saj obnovi komaj rob satja, kjer je bilo spodrezano. Nič drugače se mi ne zdi, kakor da bi bil nož zastrupljen; zatorej sem spodrezovanje razen zaradi omenjenega duška čez zimo in zaradi spomladanske klaje popolnoma opustil in ugotovil, da je škodljivo in brez sleherne koristi.

561. V nekaterih deželah z dobro pašo spodrezujejo dvakrat

Čas podrezovanja ni v vseh deželah isti, temveč se razlikuje glede na izdatnost paše. Po gorkih deželah z obilico cvetja spodrezujejo dvakrat kakor tudi pri nas, kadar med smreka ali jelka, po kresu in jeseni, kar pa se redko zgodi, in to večidel zato, ker se smrekov med v panju tako strdi, da ga čebele ne morejo uživati in pri medu polnem panju umirajo od lakote. Ob taki obilni paši se mi zdi previdneje pregnati bolj polne panje v priklade ali prazne panje.

562. Boljše je jesensko spodrezovanje kakor spomladansko

V naši kranjski deželi spodrezujejo večidel čebele le enkrat, jeseni ali spomladi. Spomladansko spodrezovanje zavračam in se držim jesenskega; kajti spomladi s podrezovanjem navadimo roparice, ki jeseni zaradi mraza ne morejo udreti v panje, in jih puste na miru. Spomladi pa je zato, da bi dobili zgodnje roje, treba čebelam veliko več medu pokladati kakor pa odvezmati, da preje pridejo k moči.

563. Spodrezovanje do polovice zavračam ⁴⁸

Samogoltni čebelarji spodrezujejo polovico blaga; eno leto spodrezujejo sprednje delo, drugo zadnje, da tako za zmeraj ohranijo mlado delo. Neumni mislijo, da je dovolj, če imajo čebele le živčez za zimo in da ga je bolje odvzeti kakor pa ga zaupati njihovi negotovi varčnosti, saj vendar najbolj čebelen panj čez zimo ne zaužije več kot 5, 6, kvečjemu 7 funtov medu; in ne premislijo, da čebele pozimi, kolikor več je praznega prostora v panju, toliko bolj prezebajo in umirajo od mraza.

564. Boljše je spodrezovanje tretjega ali četrtega dela

Previdneje ravnajo tisti, ki spodrežejo le tretji ali četrti del dela v upanju, da bodo čebele odvzeto drugo leto naglo dodelale z novim blagom. Menim pa, da je tudi to spodrezovanje toliko koristno za čebelni zarod,

⁴⁸ Odst. 563: eno leto spodrezujejo sprednje delo, drugo pa zadnje: G. misli način spodrezovanja satja, kakršnega omenja že Valvasor. Gl. op. 38 na 64. strani!

tulkain nuzhnu naprei pride, koker eno Svino reshati debi ble plemenila; sakaj koker skus Reshanie te Svine, taista k' Plemeneniu ne premoshna je sturjena, toku nepremoshne skus Spodresuvanie ratajo Zhebele k' Rojeniu, kir kulkain vezh Klaje Zhebele imajo, tulkain hitreje rojejo.

565. Visha nar bulfhiga Spodresuvania.

Is teh Urshohou volo Spodresuvanie moje, koker fim rekau, le is Potrebe inu Previdnosti per teh pounih Payneh sturjenu pred Sredo Mefsiza Kosaperska, de fe Zhebele polyshejo inu sprashijo, je ta ofmi Dejil Blaga: resdelim Payn na 4. Dejele, per zhetertim saznhem inu sprizhjo ali *pruti* Konzu *sgubleni* en Sat sa drugim kraifhi odreshem; sakaj toku Zhebele permoram Satuja Della fe postopiti, kir raifhi sdej eniga sdej drusiga fe primejo, koker vfeh na Raunost *podreshanil* v' enim Bartu.

566. Previdnost v' Spodresuvaniu potrebna.

V' Spodresuvaniu je *potrebnu* ufo Previdnost imeti, de fe Zhebele, veliku vezh Materniza is Medam ne pomashejo ali neumore; satorei fe Payn po Navade pokady, inu Zhebele is sadniga v' spredni Konz tulkain preshenejo, de timu naprei usetimu Deltu na Potu nifo. Deltu leto fe pak ne mersla temuzh hladne Jutra inu Vezhera lohkeifhi sturi, kir savolo Mrasa Zhebele fame v' Gnesdu ble potegnejo maine fe resnafhajo inu po Spodresuvaniu fe Zhebelam 2. ali 3. Dny Shrevenza smainsha, de, dokler Med ne polishejo, taiste pofylit Neuratente³⁰¹ Mozh nimajo.

567. Smasnost v' Spodresuvaniu perporozhena.

Katiri Podresuvanie sapustiti nezhejo, defilih per tem obogately ne bodo, kir taistu ble shkodlivu, koker sdajovitnu snaidem: taiste svarim, ne lakomne o' Deltu na Med byti, inu zhes tretelz Blaga ne odvuseti: Paynovi spod 24. F. na Blagu teshti fe zol nimajo spodresati, temuzh same taisti, katiri zhes 30. F. Blaga imajo, inu tem spodresanim fe ima nar maine 24. F. Blaga pustiti.

XXXXVI. Pogovor.

Od Zhebelarstva Imenitnost, Sdajovitnost inu Sadershkou.

568. Zhebelarstvu kaj je?

Zhebelarstvu je en Deilu tiga imenitniga Gospodarstva, katiru nafs vuzhy is tem od Boga ustvarjenim Zhebelam toku previdnu rounati, de is taistih Reje v'f mogozhni Dobizhek ali Vushitek dafeshemo; sakaj, kir Bug v'fse³⁰² Stvari stvoriu je savolo Zhloveka, deby on skus Shlushbo inu Vushitek teh Stvari taistih loshej Zhit tega to is velizhanie dofegau, Zhloveka Doushnost je tudi v'fo Skerb inu Mujo v'fo fe persadeti sa is taistih, kar nar vezh mogozhe je; v'f mogozhni Dobizhek sadobiti.

569. Zhebelarja Imena katiri fo neuredni?

Satorei Zhebelaria Imena neuredni fo v'fisi³⁰³ taisti, katiri, defilih obilnu Zhebel dershe, vender taiste fame febi isrozhe, na mar popuste, is Sanikernosti ali Nevednost taistem potrebno Streshbo ne skashejo, satorei tudi od Zhebel le en maihni inu ne v'f Dobizhek preimejo; kir v'fse³⁰⁴ Rezhy, is katirim previdnei inu pridneifhi fe rouna, obilneifhi vushitik temu Gospodarju povernejo.

570. Katiri fo pravi Zhebelarje?

Pravi Zhebelarje fo, katiri skus lestno dougu Lejtno Shkufhno ali od drugih podvuzheni Zhebelam v'fo potrebno streshbo skashejo ne le famu, ampak tudi s' taistem Zhaker okuli hoditi sadosti fo pregnani, fa v'f mogozhni Vushitik od is zhebelne Reje prejeti. Toku shkushenih, vuzhenih, pregnanil Zhebelarjou, sponnam, fe malu naide, kir enih Um inu Pamet to sapopasti nemore; ti ble resvetleni pak redku k' Sapopadeniu Zhebelarstva potrebnih Rezhy fe podado.

³⁰¹ Na drugih mestih prevladuje zapis *Nauratenze* (*Nauratenza* – 'čebela roparica').

³⁰² Drugod v rokopisu prevladuje zapis *v'fe*.

³⁰³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *v'fi*.

³⁰⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *v'fe*.

kakor rezanje svinje zato, da bi bolje plemenila, kajti, kakor postane svinja zaradi rezanja nesposobna za plemenjenje, tako postanejo čebele zaradi spodrezovanja nesposobne za rojenje, ker čebele toliko hitreje roje, kolikor več imajo klaje.

565. Način najboljšega spodrezovanja

Iz teh vzrokov, kakor sem rekel, spodrezujem le iz potrebe in previdnosti pred sredo meseca kozoprska v polnih panjih, da se čebele polizejo in spraše, le osmi del blaga. Panj razdelim na štiri dele, pri četrtem začnem in režem pošev, tako da odrežem od vsakega sata manjši kos, kajti čebele tako prisilim, da se lotijo dela satja, ker se raje primejo zdaj enega zdaj drugega kakor vseh naravnost porezanih naenkrat.

566. Pri spodrezovanju je potrebna previdnost

Pri spodrezovanju je treba delati z vso previdnostjo, da se čebele, zlasti še matica, ne pomažejo z medom ali ne umore. Zatorej se panj po navadi pokadi in čebele toliko preženejo iz zadnjega v prednji konec, da niso pri nameravanem delu na poti. To delo pa je lažje opraviti ne v mrzlih, ampak hladnih jutrih ali večerih, ker se čebele zavoljo mraza same bolj potegnejo v gnezdo, se manj razprše; žrelo pa se po spodrezovanju čebelam dva ali tri dni zmanjša, da jih ne morejo, dokler ne polizejo medu, posiliti roparice.

567. Pri spodrezovanju priporočamo zmernost

Tiste, ki nočejo opustiti spodrezovanja, čeprav pri tem ne bodo obogateli, ker menim, da je to bolj škodljivo kakor koristno, opozarjam, da ne smejo biti lakomni na med in ne odvzeti čez tretjino blaga. Panjev, težkih manj kot 24 funtov, sploh ne smejo spodrezati, temveč samo tiste, ki imajo čez 30 funtov blaga, spodrezanim pa je treba pustiti najmanj 24 funtov blaga.

XXXXVI. pogovor

O IMENITNOSTI, IZDATNOSTI ČEBELARSTVA IN ZADRŽKIH V ČEBELARSTVU

568. Kaj je čebelarstvo

Čebelarstvo je delo imenitnega gospodarstva, ki nas uči s temi, od Boga ustvarjenimi čebelami, tako previdno ravnati, da z njihovo rejo dosežemo ves mogoč dobiček ali užitek, kajti, ker je bog ustvaril vse stvari zaradi človeka, da bi z njihovo službo in užitkom lažje dosegel izveličanje, je dolžnost človekova prizadevati si z vso skrbjo in trudom, da bi pridobil od njih ves mogoč dobiček.

569. Kateri so nevredni imena čebelar

Zatorej so nevredni imena čebelar vsi tisti, ki - čeprav imajo dosti čebel - le-te prepuščajo same sebi, ne skrbje zanje, jim iz zanikrnosti ali nevednosti ne izkazujejo potrebne nege, in imajo zato tudi od čebel le malo in ne vsega dobička; ker vse reči, s katerimi se previdneje in pridneje ravna, povračajo gospodarju obilnejši užitek.

570. Kdo so pravi čebelarji

Pravi čebelarji so tisti, ki iz lastne dolgoletne izkušnje ali poučeni od drugih izkazujejo čebelam ne le vso potrebno nego, ampak so se tudi pripravljani z njimi ukvarjati tako, da imajo od čebelarstva ves mogoč dobiček. Priznam, da najdemo tako izkušenih, zavzetih čebelarjev malo, ker nekaterih um in pamet tega ne more dojeti, tisti, bolj razsvetljeni, pa se redko lotijo potrebnih reči, da bi doumeli čebelarjenje.

571. Imenitnost Zhebelarstva.

Imenitnost tiga Zhebelarstva doli usame fe is S. Pisma, katiru v' vezh Krajeh sdei od Zhebel, sdei od taistih sladkiga Sadu govori. Sambson v' Goutanzu tiga pred malu Dnem ubitiga Leva neshau je en zhebelne Roj is Medenim Satujam, jedou od tega je on, niega Starfhi inu Nevesta. Sam Bug v' fvoje Perkasne gorezhiga Germa kir Moysefa svoliu je sa Vaivoda Israelskiga Leshtva is Egyptarske Shusnosti, sa hvaliti to oblubleno Deshelo, perglihau je taisto enimu thekozhimu Medu, sa dati Nasnanie te Dushele Rodovitnosti.

572. Bug je fufebnu Mogožnost fvojo nad Zhebelam Skasau.

Ali morebiti ny Bug fvojo Vlsigamogozhnost nad Zhebelam skasau, kir taiste sa Zhlovekam istem nar imenitnishim Darmi inu Lestnostim je prevideu, de veliku Sveta Vuzhenih taistih prezhudne Della nifo sgruntat mogli? Nje le en Philisius Talso is lubesni teh Zhebel v' Goisde fe podal? En Aristomachus Solos 58. Lejt *dougu* Lestnosti teh Zhebel premiflivau inu gruntau? Ali morebiti ti nar vuzheneishi nad Dellam teh Zhebel fe sadosti ne sazhudijo?

573. Zhebelne dvoje Nuzh Med inu Vofsek.

Nezh maine savusheti fe je nad Sadam ali Dellam te maihne Svali teh Zhebel, pernefsejo nam taiste dva nar imenitneifhi inu potrebneifhi Sadu, sastopim Med inu Vofsek: Med k'Jedy, Piazhni inu Sdrauju nalhiga dostikrat bolniga Shivota: Vofsek to slahnto Svezhavo tiga *Gofpostva* ne le famu, temuzh tudi k' Shlushbi famiga nar vezhiga Gospuda inu Boga.

574. Taistih Sdajovitnost.

Dvoini ta Sad, katiriga Zhebele pernefsejo, inu Zhebelarjam darujejo, je tulkain sdajoviten, de redku katira Svau tulkain Dobizhka ali Voshitka fvoimu *Gofpodarju* pernefse, koker Zhebele. Taiste sizer ny vfe Lejta, inu v' *vřsih*³⁰⁵ Dushelah enaki, temuzh po Reslozhku te Pafhe inu Vremen reslozhen; vender taistiga sredne Lejta bres Štrahu na 14. od 100. Shtejem, toku de is 50. Paynem en gmein Zhlovik bres *vřse*³⁰⁶ stranske *Pomozhy*³⁰⁷ ali Sashlushenia lohku fe preshivi.

575. Oblastnikou Skerb inu Sheyle sa Pogmiranie tega Zhebelarstva

Kaj Zhuda tedej, de Dushelske Oblasty, katirih Doushnost je fvojev Podlosnih gori Jemanie pogmirat, v' nafih puslednih Zhalseh med drugem Rezhmy fufebnu to Zhebelarstvu v' Zvejtu inu popounemost postavit yfhejo, skerbe, ja, sa k'taistim tem ne premoshnim pomagati, fvoje Milostve Roke spreirajo. Lete Materne Milosti nad nalho Svetlo Kralizo inu Cefarizo sadaino Prizha shiva fim jest, kir na moje noter Dajanie pred nekatirim Lejtmu k' Pogmiraniu tega Zhebelarstva je sa 600. G Zhebel skus mene pustila kupiti, inu med moje podloshne resdeliti.

576. Sadershki tiga Zhebelarstva fo dvojne.

Ali previdem, inu fe boym, inu skufhim, de vfe malu sdalu bode, kir v' Rezhch Zhebelarstva veliku Sadershkou *naidem*, katirih eni fo od Strane teh Oblastnikou druge od Strane teh Podloshnih. Od Strane teh Oblastnikou je Pomankanie sadostne *Pomozhy*³⁰⁸ v' Dershainu potrebnih vezh po Dushelah resdeleneh v' Zhebelarstvu skufhenih Vuzhenikou, v' Pomankaniu oistrih Sapoudi inu taistih Terdenia. Od Strane pak teh Podloshnih, nekei taistih Terdouratnost v' gori jemlenu potrebnih navukou, nekej v' te perrojene tem gmein Lestvu Neumnosti, vezh Dejtl pak v' taistih Nepremoshnosti.

577. Neumnost gmein Lestva v' Zhebelarstvu.

Neumnost tiga Kmeta, fufebnu v' doleine Kranski Dushele, je toku velika de taista popifsat ny: on ne nesna te nar mainfhi Rrezhy is Zhebelam okul hoditi. Zhebele pusty Zhebele byti, taiste na mar pusty, she enkrat k' taistim ne pogleda *vřso* Skerb, katiro fe persadene, je de Roj, aku taistiga k' Shrezi naraima, is Shlizo sajemle, inu, je kulikan slabu *vuleden*, 2. Dny is tem samudy.

³⁰⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vřih*.

³⁰⁶ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

³⁰⁷ Glede na to, da na drugih mestih v besedilu v 1. sklonu prevladuje zapis *Pomuzh*, bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Pomuzhy*.

³⁰⁸ Glede na to, da na drugih mestih v besedilu v 1. sklonu prevladuje zapis *Pomuzh*, bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Pomuzhy*.

571. Imenitnost čebelarstva

Imenitnost čebelarstva izhaja iz svetega pisma, ki na več mestih govori zdaj o čebelah, zdaj o njihovem sladkem sadu. Samson je našel v goltancu pred nekaj dnevi ubitega leva čebelni roj z medenim satjem, je jedel od tega on, njegovi starši in nevesta. Sam Bog je v svoji prikazni gorečega grma, ker je Mojzesa izvolil za voditelja izraelskega ljudstva iz egipčanske sužnosti, da bi pohvalil obljubljeno deželo, primerjal le-to s tekočim medom, da bi povedal, kako je rodovitna.

572. Bog je izkazal svojo posebno mogočnost pri čebelah ⁴⁹

Ali ni morebiti Bog skazal svoje vsemogočnosti pri čebelah, ker jih je za človekom obdaril z enakimi najimennitnejšimi darovi in lastnostmi, da veliko učenih na svetu teh prečudnih del ni moglo doumeti? Ali se ni zaradi ljubezni do čebel podal Silisius Tasso v gozdove? Ali ni Aristornah Solos 58 let dolgo premišljeval o lastnostih čebel in jih skušal razumeti? Ali se morda najbolj učeni ne čudijo dovolj delu čebel?

573. Dvojna korist od čebel - med in vosek

Nič manj se ni zamisliti nad sadom ali delom te majhne živali, čebel. Prinašajo nam dva najimennitnejša in najpotrebnejša sadova, mislim med in vosek; med za hrano, pijačo in za zdravje našega dostikrat bolnega života; vosek, to žlahtno svečavo, ne samo za gosposko, ampak tudi za službo samemu največjemu gospodu in Bogu.

574. Njuna vrednost

Dvojni sad, ki ga prinašajo čebele in darujejo čebelarjem, je toliko vreden, da redko katera žival prinaša tak dobiček svojemu gospodarju. Ta ni sicer vsako leto in v vseh deželah enak, ampak se razlikuje po različnosti paše in vremena, vendar pa ga cenim brez strahu povprečno na 14 od sto, tako da se lahko preprost človek brez vsestranske pomoči s 50 panji preživi.

575. Skrb in želje oblastnikov za povečanje čebelarstva ⁵⁰

Kaj čuda tedaj, da skušajo deželjske oblasti, katerih dolžnost je večati blaginjo svojih podložnih, v naših zadnjih časih med drugimi rečmi spraviti zlasti čebelarstvo v razcvet in kvišku, skrbe, da, in razprostirajo svoje milostne roke, da bi pomagale nepremožnim priti do čebel. Te materinske milosti naše svetle kraljice in sedanje cesarice priča sem jaz, ker mi je na moje posredovanje pred nekaj leti naročila nakupiti za 600 goldinarjev čebel in jih razdeliti med moje podložne, da bi tako povečala čebelarstvo.

576. Zadržki v čebelarstvu so dvojni

V čebelarskih rečeh najdemo dosti zadržkov, tako z ene strani pri oblastnikih, kakor z druge pri podložnikih. S strani oblastnikov manjka zadostna pomoč pri nastavitvi več potrebnih, po deželah razdeljenih, v čebelarstvu izkušenih učencikov, manjkajo ostre zapovedi in njih veljava; s strani podložnih pa so zadržki nekaj v njihovi trdovratnosti pri sprejemanju potrebnih naukov, nekaj v preprostem ljudstvu prirojeni nevednosti, večidel pa v njih nepremožnosti.

577. Nevednost preprostega ljudstva v čebelarstvu

Nevednost kmeta, posebno v Dolenji Kranjski deželi, je tako velika, da je ni moč popisati, saj ne zna tudi v najmanjših rečeh ravnati s čebelami. Čebele prepušča same sebi, niso mu mar, še enkrat k njim ne pogleda, vso skrb, ki jo ima, je, da roj, če po sreči naleti nanj, z žlico ogrebe, in s tem, če roj količkaj slabo sedi, zamudi dva dni.

⁴⁹ Odst. 572: Silisius Tasso: neznan. Aristomah iz mesta Soli (med l. 320 do okoli l. 40 pr. n. št.), Grški pisatelj: napisal je delo o čebelarstvu Melissurgika.

⁵⁰ Odst. 575: Te materinske milosti ... priča sem jaz: GI. op. 84, str. 64!

578. Terdouratnost Terjenja stare Navade.

Perstopy sraven she ta Terdouratnost, de on Svejta ali Navuka nezhe gori useti, je ufe Upanie sgubleno, terdouratno per stare Navade ostane, fe sgovarja is Starfhim, de taistem fo Zhebele dobru sturile defilih vezh Mujo fe nifso³⁰⁹ persadeli, sdei pak doli pridejo, nifso vezh toku pridne koker v' popreifnih Zhassih, Lejta fo maine rodovitne, Pafha slabshi, inu maine Zveita.

579. Vender Volnost k' gorusetju tiga Navuka.

Bres Lestniga Hvalenia govoriti, te 10. Lejta od moiga is Gorenskiga³¹⁰ na Dolleinsku Prefaluvania, kir poprei, sa ne govoriti od Kmetou, redka Gralhina je Zhebele inu le malu Payni dershala, sdai kir od mene shlishali inu vidli fo, koku fe is taistim rounati ima, Gosposhke ne le veliku, temuzh tudi Podloshne fim ter kje restrefsensu nekatire Payni dershe, inu fo sazheli taistim ble strezhti. Nje tedei tulkain ta Sanikernost ali Terdouratnost, k' Navuka, koker pomankanie taistiga potrebniga Navuka Sadershek tiga Zhebelaarstva.

580. Vbosnost teh Podloshnih je Zhebelaarstva Sadershik.

She vezh Sadershek je ta Nepremoshnost teh Podloshnih, sufebnu na Dolleinskim k' taistim perstopiti, nekej savolo Uboshnost tiga Podloshniga, nekej tudi savolo Pomankania teh Zhebel. Vbosnost teh Podloshnih na Dolleim Krainskim je toku velika, de redki fo Kmetje, katiri by sadosti Shita sa Hishni Shivesh inu Potrebo perdelali: temuzh sa Preskerblenie taistiga, sa oblazhilo inu Dauke she vlfse³¹¹ Vinstou sgine; tedej is lestne Mozhy k' taistim perstopiti nym je ne mogozhnu.

581. Pomankanie zhebelniga Saroda nar vezhi Zhebelaarstva Sadershik.

Pomankanie teh Zhebel je toku veliku tudi je tulkain na Dolleinskim, defilih v' taistem okul 382. Semel vezh fe shteje, koker na Gorenskim, vender Dolleinsku komei defsetino Zhebel od Gorenskiga redy, kir savolo Vinstva inu obilnu Hoste, v' katirih skus inu skus Zhebele Palho imajo dobiva, de maine taistim je treba pokladati, kir na Gorenskim sunei dreviega, Koshenin, Reshi, inu Aide Zvetja smiram fe morejo pafhti /: sakai Semreka le redku rody:/ she enkrat tulkain vezh Zhebel by fe lohku redilu.

582. Urshoh toku veliziga zhebelniga Pomankania v' Dushele.

Skonzhanie to zhebelniga Saroda, koker od N. 547. Skasem, pride semkei od nashrezhniga Tergania ali Morjenja teh Zhebel, kir sleherni Lejtu veliku 1000. Paynou v' Dushele fe pomory, rehnizhnu dvakrat vezh koker je Rojou, Zhuda je, de skus to Morjenje zhebелne Sarod she ny doli prishal, inu prifhou by biu tudi na Gorenskim, koker per Kraju je na Dolleinskem, kader bi taisti is Koroshke inu Steuerske Dufhele nekatire 1000. Paynou sleherni Lejtu v' nafho ne slekli.

583. Sadershke Zhebelaarstva je potreba s' Pota spraviti.

Dokler Sadershki naprei pernefheni is Pota fe ne spravijo, Shkoda je Glavo fe ubiati, Mitelne smishluvati, sa Zhebelaarstvu v' Zvejt inu popounuma Stan postaviti: saversheru je vle Deltu, Skerb inu Muja, Zhebelaarstvu bo le dalei inu dalei doli jemalu, de Sadenz prekasnu bo Sadenz na gori usignenie teh Sadershkou mililit, inu, aku fe bo othelu k' zhebelnimu Sarodu supet priti, is dalneh Dushela s' mno katiro Nashrezho, inu v' drage Zhene fe bodo mogle priti pustiti.

XXXXVII. Pogovor.

Od Vishe Saderske Zhebelaarstva is Pota spraviti ali gorusdigniti.

584. Neumnost ali Nevednost gori usdignejo to prizheozhe Podvuzhenie.

Sa Naumnost teh Zhebelaarjou gorusdigniti, inu taiste v' potrebnih Opraukih podvuzhiti, kir eni inu druge moje Dushelnaki Kransku brati snajo, is lubesen pruti taistem fim jest te Bukve v' maternim Jesyku popifsau, de v' teh koker v' enim Shpegelu fe bodo imeli ne le fami resgledati, temuzh tudi drugem fvojem Sofedam k' Podvuzheniu naprei nesti inu braty.

³⁰⁹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

³¹⁰ Glede na prevladujoč zapis na drugih mestih v rokopisu bi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Gorenskiga*.

³¹¹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vle*.

578. Trdovratnost utrjene stare navade

Če se pridruži k temu še trdovratnost, da noče sprejeti sveta ali nauka, je vse upanje izgubljeno, trdovratno ostane pri stari navadi, se izgovarja na starejše, češ da so jim čebele dobro delale, čeprav si niso bolj prizadevali, zdaj pa propadajo, niso več tako pridne kakor v prejšnjih časih, leta so manj rodovitna, slabše paše so in manj cvetja.

579. Vendar voljnost za sprejemanje naukov

Ne da bi se hvalil, teh deset let, odkar sem se preselil z Gorenjskega na Dolenjsko, kjer je poprej, da o kmetih ne govorim, imela redka graščina čebele in le malo panjev, imajo sedaj, ker so od mene slišali in videli, kako je z njimi ravnati, ne le gosposke veliko, temveč tudi podložni sem ter tja raztresene nekatere panje, in so jim začeli bolj streči. Ni tedaj zadržek čebelarstva toliko zanikrnost ali trdovratnost, kakor pomanjkanje potrebnega nauka.

580. Zadržek v čebelarstvu je ubožnost podložnih

Še večji zadržek je v nepremožnosti podložnih, posebno na Dolenjskem, da bi začeli čebelariti; nekaj ubožnost, nekaj pomanjkanje čebel. Ubožnost podložnih na Dolenjskem je tako velika, da so redki kmetje, ki pridelajo dovolj žita za domačo hrano in potrebo, zato morajo, da si ga preskrbe, za oblačila in davke oddati vse vino; torej jim iz lastne moči ni mogoče priti do čebel.

581. Največji zadržek je v pomanjkanju čebelnega zaroda

Čeprav šteje Dolenjska okoli 382 zemelj več kakor Gorenjska, redi komaj desetino toliko čebel kakor Gorenjska, četudi bi se zavoljo vinstva in obilne hoste, v kateri imajo čebele vseskozi pašo, da jim je treba pokladati manj, lahko redilo še enkrat toliko več čebel, na Gorenjskem pa jih je treba razen ob paši na cvetju drevja, košeninah, resi in ajdovem cvetju vedno krmiti (zakaj smreka le redko med).

582. Vzrok tako velikega pomanjkanja čebel v deželi

Pokončevanje čebelnega zaroda, kakor je povedano pod št. 547, je tu posledica nesrečnega trganja ali morjenja čebel, ker se sleherno leto v deželi pomori veliko tisoč panjev, resnično dvakrat več, kakor je rojev. Čudno je, da zaradi tega morjenja še ni čebelni zarod uničen, in bi bil tudi na Gorenjskem, kakor je pri kraju na Dolenjskem, če ne bi privlekli sleherno leto v našo deželo s Koroške in Štajerske nekaj 1000 panjev.

583. Zadržke v čebelarstvu je treba spraviti s pota

Dokler ne bomo spravili s pota prej navedenih zadržkov, si je škoda ubijati glavo, si izmišljevati sredstva, kako bi spravili čebelarstvo v razcvet in popolnost. Odveč je vse delo, vsa skrb in muja, čebelarstvo bo šlo le dalje in dalje navzdol, da bo navsezadnje prekasno misliti na odpravo zadržkov. In če bomo hoteli spet priti k čebelnemu zarodu, jih bo treba dobiti iz daljnih dežel z marsikatero nesrečo in za drago ceno.

XXXXVII. pogovor

KAKO SPRAVITI S POTA ZADRŽKE V ČEBELARSTVU IN JIH ODPRAVITI

584. Neumnost ali nevednost naj bi odpravil pričujoči pouk

Da bi odpravil nevednost čebelarjev in jih poučil o potrebnih opravilih, ker eni ali drugi moji deželniki znajo kranjsko brati, sem iz ljubezni do njih napisal te bukve v materinem jeziku, da se bodo mogli v njih ne le kakor v ogledalu razgledati, ampak tudi druge svoje sosede poučiti in jim jih brati.

585. Svejť sa Gospořhke inu Duhoustvu.

Kir pak malu Krainzou braty sna, shely fe, de *Gosposke* inu Duhoustvu skus fvoje Shlushabnike tem Podlošnmem, Prasnike inu Nedele, koker tudi Dellounike fufebnu po Sime, gvishne Dny v' Tednu by en bart emu, druge drugu Podvuzhenie is teh Bukviz naprei braly, en Odstavik sa tim drugim v' kratkim rislošhili, inu taiste is tega, sa ble sapopasti, isprafhuvali. Lubeshen leta pruti tem Blishnimu je en Bogu inu Ludem fufebnu dopadeozhe dobru Deltu.

586. Ozhitne po Farah Shule tega Zhebelarstva potrebne.

Ali ny meni nesnanu, de toku dobru Gosposke, koker ~~Gosposk~~ Duhoustvu is Opravilim fo preloshene, de, defililh volni by bili, to Lubeshen tim Podlošnmim skasati, lestne Opravila nym ne perpuste. Satorei zol potrebnu snaidem ozhitne po vezhlih Farah Zhebelarske Vuzhenike postaviti, h' katirim k' Nauku te brihtneishi Fantje Prasnike inu Nedele is vřsake³¹² Vafhi 1. ali 2. by mogli hoditi.

587. Shularje is Vuzheni imajo Sofede vuzhiti.

Shularje lete svuzheni po prestanim Sprafhuvaniu zhes 2. ali 3. Lejta snajo potem druge Sofede sleherni v' fvoje Sofheski v' potrebnih Rezhez tiga Zhebelarstva podvuzhiti. Inu na tako Visho ta zhebelarski Navuk v' Zhafsu 4. 5. Lejt fe bode po vřsi³¹³ Dusheli sprestrau, eden od tega drusiga fe bode vřso³¹⁴ Zhebelarsko Streshbo *navuzhili*.

588. Polonanie teh isvuzhenih Zhebelarjou

Sa Sheile k' Navuku v' Podlošnih obuditi by fe imeli od Vihlhi Gosposke tim katiri dobru podvuzheni v' Sprafhuvaniu Snaideni bodo, inu fo uboshneifhi slehernimu 6. zhebelne Paynovi sa eni Sazhetik niega Zhebelarstva darvati ~~inu~~ ta skus 3. ali 4. Lejta sapored. Vidla fe bo ozhitnu, is kaj sa enim Shejlam eden pred drugim pridneifhi bode v' Vuzheniu.

589. Ponudenie moje k' Podvuzheniu sabston.

Vřim Navuka sheilnim, katiri fe ozhejo vuzhiti bleshnem inu dalneim sabston ponudim fe sa Vuzhenika, aku yh vezh pride, lublhi bode meni, de fe le poprei k' meni oglafsijo, sa taistem vřem Skupei Navuk sazheti dajati. Taistem, katiri stanovitni tukei bodo ostali, dokler fe svuzhe, sleherni Dan bom Podvuzhenie dershau 1. uro dougu: tim drugim pak le Prasnike inu Nedele famu de fe is Jedjo previdijo.

590. Nepramoshnost teh Podlošnih sama Krajliza samore prevusdigniti.

Nepremoshnost tih Podlošnih, fufebnu na Dolleinskim, ne jest, ne *Gosposke* druge fe snaidejo v' Stanu prevusdigniti, kir obedem tulkain ne premore: premore samu Sveitla Krajliza fvoje milostve Roke odpreti, inu tem uboshneifhem Semlakam, katiri isvuzhili fe bodo, slehernimu k' Sazhetku tega Zhebelarstva 6. Paynou darvati, is Sapoudijo to Shtivenie per Semli perhraniti inu is Prepoudjo, obeniga nikuli satreti.

591. Skerb zhes Semleske Zhebele Gosposkam isrozhená.

Zhes te resdeilene Zhebele ima sleherna Gosposka dobru Oku imeti, de taiste od Semle ne skus Predajanie, ne skus Saterenie, tudi ne skus Sladkosnednost ne sginejo: Perredik tih Rojou ima ramnu tudi smiram per Semle ostati, inu taistim famu Med is Priklad k' Nuzhu priti. Satorei nuzhnu by blo Register od ufih podlošnih Zhebel is Tegho taistih od Lejta do Lejta spřsati.

592. Prepoud Vihlhi Oblasti Zhebele moriti ali Tergati.

K' temu sa to neusmilenu Morjenje teh Zhebel doli perpraviti, potrebnu je to skus Dushelsko Oblast oistru prepovedati, mozhnu pod Sapadeniam vřsiga³¹⁵ Medeniga Blaga p terditi, inu na Auslakeh medene Lodrize prevertati, taiste v' katirih *le* Zhebele poterte med Medam snaidejo, koker skus vihľhi Oblasty Prepoud

³¹² V rokopisu je sicer pogostejři zapis *vřake* (*vřak*).

³¹³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vři*.

³¹⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vřo*.

³¹⁵ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *vřiga*.

585. Svet gosposki in duhovščini

Ker pa zna malo Kranjcev brati, želim, da bi služabniki gosposke in duhovščine podložnim ob praznikih in nedeljah kakor tudi ob delavnikih, zlasti pozimi, enkrat eden, drugič drugi prebrali nauk iz bukvic, en odstavek za drugim na kratko razložili in jih iz tega, da bi bolje dojeli, spraševali. Ljubezen do bližnjega je tako Bogu kakor ljudem posebno všečno dobro delo.

586. Po farah so potrebne javne čebelarške šole

Toda ni mi neznano, da so tako gosposke kakor duhovščina preobložene z opravili, da jim, čeprav bi bili voljni skazati podložnim ljubezen, lastna opravila tega ne puste. Zatorej se mi zdi še celo potrebno nastaviti po večjih farah javne čebelarške učitelje, h katerih nauku bi mogli hoditi ob praznikih in nedeljah pametnejši fantje, iz vsake vasi po eden ali dva.

587. Izučeni šolarji bi morali učiti sosede

Ti izučeni šolarji bi mogli potem po prestanem spraševanju, čez dve ali tri leta, podučevati druge sosede, sleherni v svoji soseski, o potrebnih čebelarških rečeh. In tako bi se v štirih, petih letih čebelarški nauk razširil po vsej deželi, drug od drugega bi se naučil vseh čebelarških opravil.

588. Plačevanje izučenih čebelarjev

Da bi pri podložnih obudili željo po nauku, bi morala višja gosposka tri do štiri leta zapored darovati slehernemu, ki se pri spraševanju izkaže kot dobro podučen in ki je revnejši, za začetek njegovega čebelarstva šest čebelnih panjev. Očitno se bo pokazalo, kako bo želel biti drug pred drugim bolj pridren pri učenju.

589. Ponujam se za brezplačno poučevanje

Vsem nauka željnim, kateri se hočejo učiti, bližnjim in daljnim, se zastonj ponujam za učitelja. Če jih več pride, ljubše mi bo, da se le preje pri meni oglasijo, da bi jih začel skupaj poučevati. Tiste, ki bodo ostali tukaj, dokler se uče, bom podučeval sleherni dan eno uro, druge pa le ob praznikih in nedeljah, samo da se oskrbe s hrano.

590. Nepremožnost podložnih more rešiti samo kraljica

Nepremožnost podložnikov, posebno na Dolenjskem, ne jaz ne druge gosposke ne morejo rešiti, ker nobeden toliko ne premore, samo svetla kraljica lahko odpre svoje premilostljive roke in podari slehernemu od zemljakov, ki se bodo izučili, za začetek čebelarstva po šest panjev z zapovedjo, da to število ohranijo na zemlji, in s prepovedjo, da bi kakšen panj kdaj zatrli.

591. Skrb za zemeljske čebele izročena gosposkam⁵¹

Sleherna gosposka mora na te razdeljene čebele dobro paziti, da ne zginejo z zemlje niti s prodajo niti podiranjem niti zaradi sladkosnednosti. Priredok rojev mora vselej ostati ravno tako na zemlji in smejo od njih uporabiti samo med iz priklad. Zatorej bi bilo koristno od leta do leta pisati register s težo vseh čebel podložnikov.

592. Višja oblast naj prepove morjenje in trganje čebel

Zato, da bi odpravili to neusmiljeno morjenje čebel, naj ga podeželska oblast strogo prepove in to kaznuje z odvzemom vsega medenega blaga, pri razkladanju pa prevrta medene lodrice in tiste, v katerih najdejo

⁵¹ Odst. 591: Skrb za zemeljske čebele: Čebele, dane podložnikom v oskrbo. Odst. 598: po en skupen čebelnjak s čebelarjem: Zametek vaške čebelarške skupnosti.

sapadene, bres ufmilenia prozh vuseti; kir skus Pomladienie teh Paynou bres zhebelniga Tergaine³¹⁶ fe samore is Zhebel enake Dobizhegk sadobiti od N. 507. 547.

593. Prepoud teh medenih Prekupzou.

Enaku nuzhnu snaidem prepovedati vfe Prekupuvanie Medenu, bres katiriga Prepovid tega Tergania ne b obstala, kir te medene Prekupze vfe obletajo eden pred tem drugim, skus Piazhe inu Pregovarjanie tiga uboshniga Podloshniga sapelejo, te nar bulfhi Payni satreti, de le vezh Blaga ukupei spravijo: per tem per obilnih Vagah inu Plazhilu te uboshne golfajo.

594. Med imajo Podloshni Gosposkam na Dauku odraitati.

Med, katiriga Zhebelarje is Priklad inu k' vezhimu is Podresuvania sadobe ima Gosposkam na Dauku odraitan, inu od teh tem Podloshnim po te Zhene, koker ony taistiga predado, samu ta 4. Dejl bulfhi Kup, savolo Voshne, drugih Daukou, koker savolo nyh zhes Lejtu zhebelne Skerby, saraitan biti, toku bo veliku golfije, inu sapraulania per Podloshnih perkraifhanu, ta Podloshni gotoviga Dauka prevusdignen, inu Gosposka Plazhila sasihrana.

595. Sleherni Semlak ima 6. Paynou dershati.

Sa to v' sadnim Pojemaniu snaidenu Zhebelarstvu supet oshiveti, v' Zvejt inu popounema Stan postaviti, potrebu je tedei en oistru Povele dushelske oblasti skus katiru sleherni Semlak sadershan bo, nar maine 6. Paynou *rediti*. Prepoud tergaina teh Zhebel inu Prekupzou: vfe to ima Gosposkem, ali drugih, katiri fe te Skerby postopijo, ~~ozhe~~ ~~ozh~~ oku ali Previdnosti isrozhenu biti.

596. Katiri te Payni previdit ima.

Ti *Premoshneifhi* fe imajo sami [...] is Zhebelam preskerbiti, ali usai Gosposke fvoje objkati sa nyh Plazhilu taiste previditi: tem srednim ima *Firsh* te Dushele is Pofsodilam perstopiti inu poterpleine imeti, dokler fvoيجا Pofsodila is Blaga bo splazhan: tim uboshnim pak, fufebnu katiri v' Navuku fe pridne skashejo, spodobi fe, de k'vezh Aifra obudenu Paynovi sabston inu sa Polonanie nyh Pridnosti fe darujejo.

597. Potrebni v' Sazhetku zhebelarski Vuzhenike.

Sraun tiga imajo na Dushele dobru skusheni Zhebelarje sa Podvuzhenie teh Podloshnih restrefsen nastauleni biti skus nekatire Lejte, dokler ti Podloshni od taistih te potrebneifhi zhebelarske Opravila sapopadejo is Sapoudijo, de Prasnike inu Nedele is Vafhi eno Uro delezh k'taistih Navuku imajo te mlaiifhi inu brihtounifhi hoditi.

598. (596.)³¹⁷ Potrebni sadenz Zhebelar

Kader vezh taistih je isvuzhenih po Sofeskah ali Vafeh ½. Ure delezh imajo Sofefke, vfaka skupei en Zhebelnak is enim Zhebelarjam pod Gosposko Oblastijo inu Vishaniam dershati, katiri³¹⁸ od Skopneniga Sneiga da Konz Kimouza taistem streshe. Shivesh tiga inu Plazhilu ima sleherna Sofeshka skladati, to je, od ufaziga Paynu, kulikur da Jelsen ta Zhebelar obdershau inu perhraniu bode 17. Creuzarjou ali Petizo plazhati is Doushnoshtjo tudi taiste po Sime nesapustiti.

XXXXVIII. Pogovor.

Od Zhebel sploh.

599. (597.) Kaj je Zhebela?

Zhebela /:od drugih Bezhele savolo Bezhenia ali nyh Shemenia inu Glafsu toku imenuvane:/ fo ena Sorta Muh od Boga satu ustvarjena, de Zhloveka skusi fvojo Pridnost inu neistrudnim Dejlam is potrebnim Medam inu

³¹⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Terganie*.

³¹⁷ Na tem mestu je v rokopisu napačno številčenje, in sicer je odstavek oštevilčen kot 596. Od tega mesta dalje Glavarjevo številčenje iz rokopisa navajamo v oklepajih, medtem ko popravljeno številčenje navajamo pred oklepajem.

³¹⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *katiri*.

potrte čebele med medom, kakor z zapovedjo višje oblasti zajete brez usmiljenja odvzame, ker je mogoče imeti s pomlajanjem panjev brez čebelnega trganja enak dobiček (št. 507, 547).

593. Prepoved medenih prekupcev

Enako koristno se mi zdi prepovedati vse prekupčevanje z medom, ker brez te prepovedi trganje ne bo prenehalo, saj prekupci z medom drug za drugim vse obletajo, s pijačo in pregovarjanjem zapeljejo ubogega podložnika, da podre najboljše panje, samo da spravi skupaj več blaga, pri tem pa prekupci pri mnogih tehtanjih in plačilu ubožne goljufajo.

594. Med naj podložni z gosposkami obračunajo pri davku

Med, ki ga dobe čebelarji iz priklad in kvečjemu še s podrezovanjem, naj z gosposkami obračunajo pri davku, in te naj ga podložnim zaračunajo po ceni, kakor ga same prodajo. Le četrti del naj bo boljši kup zaradi prevoza, drugih davkov kakor tudi zavoljo skrbi čebelarjev za čebele čez leto. Tako bo odpravljeno veliko goljufije in zapravljanja pri podložnih, podložni bo rešen določenega davka, gosposki pa bo zagotovljeno plačilo.

595. Sleherni zemljak mora imeti šest panjev

Zato se mi zdi, da je treba po zadnjem pojemanju spet oživiti čebelarstvo, ga spraviti v razcvet in na višek. Potrebno je tedaj ostro povelje deželске oblasti, po katerem je dolžan vsak zemljak rediti najmanj šest panjev. Prepoved trganja čebel in prepoved prekupcev - vse to mora biti na očeh in skrbi gosposke ali drugih, ki se lotijo te skrbi.

596. Kdo naj preskrbi te panje

Premožnejši si morajo oskrbeti čebele sami ali vsaj obiskati svoje gosposke, da jim jih preskrbe proti plačilu; srednjim naj deželni poglavar priskoči na pomoč s posojilom in potrpi, dokler mu posojila ne izplačajo z blagom; ubožnejšim, zlasti tistim, ki se izkažejo pri pouku pridni, pa se spodobi, da jim zato, da bi jih spodbudili k še večji vnemi in za zahvalo za njihovo pridnost, panje podare.

597. V začetku so potrebni čebelarški učitelji

Razen tega je treba nastaviti tu in tam po deželi skušene čebelarje za poučevanje podložnikov za nekaj let, dokler se podložni ne nauče od njih najpotrebnejših čebelarških opravil z zapovedjo, da morajo mlajši in brihtnejši prihajati ob nedeljah in praznikih eno uro daleč iz vasi k njihovem nauku.

598. Nazadnje je potreben čebelar

Kadar je več teh po soseskah in vaseh pol ure daleč že izučenih, morajo soseske, vsaka zase, urediti pod oblastjo in vodstvom gosposke po en skupen čebelnjak s čebelarjem, ki opravlja čebele od skopnega snega do konca kimovca. Hrano in plačilo zanj mora zbrati sleherna soseska, to je, od vsakega panja, kolikor jih bo ta čebelar obdržal in prihranil do jeseni, mu bo plačala 17 krajcarjev ali petico pod pogojem, da čebel tudi pozimi ne bo zapustil.

XXXXVIII. pogovor

O ČEBELAH SPLOH

599. Kaj je čebela⁵²

Čebele (od drugih bečele zavoljo bečanja in njihovega šumenja in glasu tako imenovane) so vrsta muh, ustvarjene od Boga zato, da s svojo pridnostjo in neutrudnim delom previdijo in oskrbe človeka s potrebnim

⁵² Odst. 599-616: G. pomanjkljivosti in nepravilnosti pri opisovanju anatomije čebeljih bitij na tem mestu ne morem omenjati in popravljati, ker bi to zahtevalo preveč prostora. Opis čebeljih bitij je narejen po lastnih opazovanjih in tedanjih čebelarških spisih, na kar kažejo tudi nekateri izrazi, npr. rožički za tipalke, nos, smrček ipd.

Vofsekam previdijo inu preskerbe. Med ufim od Boga stvarjenim stvarim ali sivalam nyene sa Zhlovekam taku pridne, sdajovitne, inu nar mainshi shtreshbe, ali shivesa inu spendije potrebne Stvari, koker fo Zhebele.

600. (598.) Zhebele Truplu v' 3. Dejle resdelenu.

Truplu zhebelnu obstoy is 3. poľebnih Dejľ: ta sredni je Glava sadosti maihna: ta sredni Perfhi en malu vezhi: inu ta sadni shivot dalfhi inu shierfhi, koker obedva ta popreifhna. Glava je zherna, vender sveitla: Perfhi fo temne, inu mozhnu koshmate: sadne shivot je sveitlei, inu is 4. ermenim Pafam sgorei koker is Perstanzmi, kir eden na drugim leshe, resdeilen.

601. (599.) Ozhy zhebelne.

Glave zhebelne Udye fo Ozhy, Mushtazhe ali Rosizhke, Nuf, Zhelusti, Sobje inu Jesyk. Ozhy ima Zhebela spredei na mesti Zhela doje zhernu sveitle is tenko Mreno en malu koshmato prevulezhene, sgorei okrogle, spodei pak da Zhelusti restegnene inu spizhast sgublenu od unanih Strani ukupei gredo, na Srede pak fe raunu ukupei dershe is enim noter vulhinenim resdeleniam.

602. (600.) Pogled slab.

Pogled zhebelne, desilih Ozhy pruti Truplu fo velike vidit, je slab, kir fo is kosmato Mreno preulezhene, skus katiro koker skus Shitu gledajo: defilih med drugim zhebelenem Pozhutkim je ta nar slabfhi, vidijo vender inu delezh: inu maine v' Blishnosti, toku de vezhkrat v' Leteniu fe sadenio, inu kader is Pafhe pridejo prezhei Shrevenzo ne vidijo, inu okul [...] ihfeyo; kader pak is Paynu na sveitlu pridejo, fe nym blefhi, inu is sprednim Nogam ozhy *brilhejo*.

603. (601.) Roshizhke zhebelne.

V' spodnem Konzu inu Med Ozhmy pod Nofsam Zhebele imajo dva Roshizhka na vľsaki³¹⁹ strani eniga v' Podobi eniga na Sredi is Pantam sbitiga na dveh nogah stojezhiga zimpermanskiga Stola, is 2. *Udankam*, enim kratkim prezhei per Nofsu inu drugim na Sredi, toku de Roshizke³²⁰ fo na troje resdelene inu ta unaine je ta nar dalfhi inu Zhebele taiste lohku ali podougama stegnejo, ali popounema h' Glavi pertifnejo.

604. (602.) Doteknenie zhebelnu shivu.

Shlushijo lete Zhebelam na mesti Rok, inu fo toku shive inu ypezhni, de narmaine, kar fe eden Paynu datakne, ali na taistiga poterka, sdaizi one zhutijo, is Shemeniam isdado, ja da le eden kulkain Shape³²¹ v' Payn spusty, v' branenie fe super postavijo, v' Glavo hitte, pikajo inu kolejo. Satorei zhes zhebelne Pikanie, katiri veliku is Zhebelam Zhaker hodijo, nar bullfhi je Shapo k' sebi dershati, taistem skus Perjemanie inu Terkanie ne drashiti.

605. (603.) Shmerzhek zhebelne inu Duhanie.

Nufs ali Shmerzhek imajo Zhebele svetau inu zheren en malu povusdignen, spodei sprestert inu sgorei spizhast ali na 3. Vogale, katiri en malu zhes Zhelusti fe stegne, inu zhes Roshizhke med ozhmy v' Dougust fe sprestre. Leta na Konzu doleinem nad Jesyka ima zhes inu zhes eno Respokno, skus katiro one od delezh medeno Pafho inu Zveitje obdulhe, inu sa taisto eno Millo delezh Lethie.

606. (604.) Poflufhanie tenku.

Uhfesa per Zhebelah jest nifem nefhau inu smano vured nobeden Zhebelarjou; vender tanku flifhijo.³²² Sakaj, de le nyh Strasha pred Shrevenzo kulkain saverfhi, ali s' Repetnizam satrepezhe, inu Shi Sovrashnike isda, to Zhebele v' Paynu sdaizi flifhijo, sabezhe, inu na Boy perpraulene is Paynu fe ven uderejo, ter fe dobru nad nym smufhej smafshujejo. Sodim tedej, de koker ti gluhi Ludije, raumnju toku Zhebele skus Usta flifhijo.

³¹⁹ V rokopisu je sicer pogostejši zapis *vľaki* (*vľak*).

³²⁰ Na drugih mestih v rokopisu je navedenih več oblik, ki v množini kažejo na zapis *Roshizhki*. Torej bi tudi na tem mestu lahko pričakovali zapis *Roshizhke*.

³²¹ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Sapa*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *Sape*.

³²² Na drugih mestih v gradivu prevladuje zapis *flifhijo* (*flifhati*).

medom in voskom. Med vsemi od Boga ustvarjenimi stvarmi ali živalmi ni nobena za človeka tako pridna in koristna in manjše strežbe ali živeža in stroškov potrebna stvar kakor čebela.

600. Čebelno telo se deli na tri dele

Čebelno telo ima tri posebne dele, sprednji je glava, dovolj majhna; srednji oprsje, nekaj večje, in zadek, daljši in širši kakor oba dva poprejšnja. Glava je črna, vendar svetla, oprsje je temno in močno kosmato, zadek je svetlejši in zgoraj razdeljen s štirimi rumenimi pasovi kakor s prstani, ker leže drug čez drugega.

601. Čebelne oči

Udje čebelne glave so oči, brki ali tipalke, nos, čeljusti, zobje in jezik. Čebela ima spredaj, na mestu čela, dvoje črno svetlih oči, prevlečenih s tenko, malo kosmato mrežo. Zgoraj so okrogle, spodaj pa raztegnjene do čeljusti in se od zunanje strani koničasto zožijo, na sredi pa se drže ravno skupaj v navznoter upognjenem razdelku.

602. Vid slab

Čebelni vid je, čeprav so videti oči v primeri s telesom velike, slab, ker so oči prevlečene s kosmato mrežo, skozi katero gledajo kakor skozi sito. Čeprav je med drugimi čebelnimi čuti ta najslabši, vidijo vendar in daleč in manj to, kar je blizu, tako da se v letenju večkrat zadenejo, in kadar pridejo s paše, takoj ne zagledajo žrela in iščejo okoli, kadar pa pridejo iz panja na svetlo, se jim blešči in si s sprednjimi nogami brišejo oči.

603. Čebelne tipalke

Na spodnjem koncu glave in med očmi pod nosom imajo čebele dvoje tipalk, na vsaki strani eno v podobi nekakšnega na sredi s tečajem spojenega, na dveh nogah stoječega tesarskega stola, z dvema pregiboma, enim kratkim, precej pri nosu, in drugim na sredi, tako da so tipalke razdeljene na tri dele, od katerih je zunanji najdaljši; čebele jih lahko stegnejo po dolgem ali popolnoma pritisnejo h glavi.

604. Čebelni tip je živ

Čebele jih uporabljajo namesto rok in so tako občutljive in gibčne, da takoj začutijo in izdajo s šumenjem, če se kdo le malo dotakne panja ali potrka nanj, da, če kdo le malo pihne v panj, se postavijo v bran, zaletijo v glavo in koljejo. Zatorej je za tiste, ki s čebelami veliko v caker hodijo, proti čebelnemu pikanju najboljša, da zadržujejo sapo in jih s prijemanjem in trkanjem ne dražijo.

605. Čebelni nos in duhanje

Nos čebel je svetel in črn, nekoliko privzdignjen, spodaj razširjen, zgoraj pa koničast, torej na tri ogle, in sega malo čez čeljusti, po dolžini pa sega med očmi še čez tipalke. Na dolenjem koncu ima nad jezikom čez in čez razpoko, skozi katero čebele zavohajo od daleč medeno pašo in cvetje in na njo lete miljo daleč.

606. Posluh je tenak

Ušes pri čebelah nisem našel in z mano vred nobeden od čebelarjev, vendar tanko slišijo, kajti, da njih straža pred žrelom le nekoliko završi ali zatrepeče s perutnicami in izda sovražnika, to čebele v panju takoj slišijo, zabuče in pripravljene na boj uderejo iz panja ter se dobro nad njim maščujejo. Sodim tedaj, da ravno tako kakor gluhi ljudje čebele slišijo skozi usta.

607. (605.) Zhelusti zhebelne.

Usta zhebelne fo med dvema Zhelustim, katire po Strani od Ozhy doli višsijo, spizhastu ukupei gredo, ena prutje druge gleda, koker ene Klefhe, inu na Konzu od snotrei sareshe, koker eni spileni Sobje fe naidejo: is tem Klefham *litilkajo* medeno *Sokrouzho*³²³ is Serza tiga Zvetja, inu fe tudi pred Nauratenzam branijo, kir taiste perdufhku pod Repetnizam da Mertvilha shiplejo.

608. (606.) Jesyk zhebelne

Jesyk zhebelne, katire prezei pod Vuratam fe sazhne, med Zhelustem naprei grede, inu med dvema risparanem stranskim Noshenzam ven spred Uste višsij; ta je *lylhu* doug inu pruti Konzu sgublen tenak. Is tem Zhebele ne le unaino medeno Rofso zhistu polifhejo, *temuz*³²⁴ is taistem to medeno Sokrouzo is Kelha *tega* Zvejta, potem kir taistiga is Zhelustem fo nazhele, noter utaknejo, inu ven is felsajo.

609. (607.) Smaha Pozhutik.

Pozhutik tiga Smaha zhebelniga je sylnu tenak; sakai is tem one reslozhijo Vodo od Slahkusti, Med od Strupa, one lishejo le te dobre, inu popuste nesdrave Rofse. Is Jesykam one fvoje Vofhenu Deltu ali Satuje brufsyo, inu gladku dellajo, ter is flino preulezheio, de fe sveity, koker en svetli Glash, dokler v' niemu fe *Mladizhe*³²⁵ *nifso*³²⁶ svalene: pitajo fvoje Mlade.

610. (608.) Zhelu zhebelnu

Zhelu Zhebele od Verha doli da Roshizhkou *theshe* da po Glave, na Srede je skus inu skus noter utifsnenu, koker debi na dvoje resdelenu bilu, je mozhnu erjavu Kosmatu inu okrogle Podobe. Taistu Zhebelam flushi ne le sa shrambo belu erdezhkasteh Moshganou, temuzh tudi v' Deltu tih Piskerzou, one na Dne taistih, kaker ta Grunt k' Piskerzam postavijo, Zhelu noter vutifsneno, de okrogli inu sgublenu Klobuki ven pridejo.

611. (609.) Gerlu inu Persi zhebelne.

Gerlu ali Goutanz je en tanku bele Zhrevu, katiri zhebelno Glavo is Persim ukupei staknene dershi, potem poshirajo Zhebele inu gori vulezhejo to is Zvejta is felsano sladzhizho, katire noter v' Shelodez dershi, inu v' taistiga fe sbira. V' srednim *zhebelnim*³²⁷ Truplu snotrei fe naide en erdezhkastu shilastu Mefu, Serze inu Pluzha, skus katire Sapo k'febi vulezhejo.

612. (610.) Repetnize k' letheniu.

To sredne Truplu zhebelnu od sunei je *vise*³²⁸ is erjavim Lafmi ali Kozhinam sarashenu. Per Srede Persh, ble per verhu na vřakaturi Strani je eni par mrenastih Repetniz, katire v' enim Kraju so staknene, inu na dvoje resdejlene, vender te *goreine* veliku shirshi inu dalei, koker te spodne, tudi terdneishi. Nym flushijo sa Lethenie na Pafho, hitte naprei koker strela, de Oku taiste ne more spremiti.

613. (611.) Noghe zhebelne.

Spodei inu na Sredi Persi na *vřsaki*³²⁹ Strani fo 3. Noghe, inu na *vřsakatiri* Krempla dva, is katirim fe Zhebele perjemajo, inu na nar glaiři Rezhi terdnu dershe Nogha *vřsakatira* na 3. Krajeh fe udaja. Ta spredni Par je nar kraifhi sredni ta sredne, inu dalři ta sadni, na katirim sdolei fo plashate, koker ena Lopata, kamer is tem sprednim, v' tem kir na srednih stoye, inu te sadne naprei stegnene dershe, to *Obnosno*³³⁰ na kladajo.

³²³ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Sokrouzo* (*Sokrouza* – 'medičina').

³²⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

³²⁵ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

³²⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifo*.

³²⁷ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *zhebelnim* (*zhebelni*).

³²⁸ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

³²⁹ V rokopisu je sicer pogostejši zapis *vřaki* (*vřak*).

³³⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Obnoshno* (*Obnoshna* – 'cvetni prah').

607. Čebelne čeljusti

Čebelna usta so med dvema čeljustma, ki vise ob strani od oči navzdol, gredo koničasto skupaj, ena gleda proti drugi kakor kleščice, in imajo na koncu na notranji strani zareze, podobne spiljenim zobem. S temi kleščicami stiskajo iz srca cvetja medičino, se branijo proti roparicam in jih pri dušku pod perutnicami do mrtvega ščipljejo.

608. Čebelni jezik

Čebelni jezik, ki se prične takoj pod vratom, se razteza med čeljustmi in visi pred usta med dvema razparanimi nožnicama; je zelo dolg in proti koncu tenak. Z njim čebele ne polijejo čisto le zunanjo medeno roso, temveč ga vtaknejo v cvet in izsesajo z njim tudi medičino iz cvetne čaše, potem ko so ga s čeljustmi načele.

609. Čut okusa

Čut čebelnega okusa je zelo tenak kajti z njim razločijo vodo od sladkobe, med od strupa, ližejo le zdrave rose in puste nezdrave. Z jezikom brusijo in gladijo svoje voščeno delo ali satje in ga prevlečejo s slino, da se sveti kakor svetel kozarec, dokler se v njem ne poležejo mladice; z njim pitajo svojo zalego.

610. Čebelno čelo

Čelo čebele od vrha do tipalk sega do polovice glave; na sredi je vseskozi vtisnjeno navznoter, kakor da bi bilo razdeljeno na dvoje, je močno rjavo, kosmato in okrogle podobe. Čebele ga rabijo ne le za shrambo belo rdečkastih možganov, temveč tudi za delo celic. Ko namreč postavijo celicam temelj, vtisnejo v njihovo dno čelo, da tako nastanejo okrogli in zgubani klobuki.

611. Čebelno grlo in oprsje

Grlo ali goltanec je tanko belo črevo, ki drži skupaj staknjeno čebelno glavo in oprsje. Po njem čebele požirajo in vlečejo navzgor iz cveta izsesano slaščico, ki gre v želodec in se tam zbira. V čebelnem oprsju so rdečkasto žilasto meso, srce in pljuča, s katerimi vdihavajo zrak.

612. Perutnice za letenje

Čebelno oprsje je zunaj vse zaraščeno z rjavimi lasmi ali kocinami. Pred sredo oprsja, bolj zgoraj, je na vsaki strani par mrežastih perutnic, ki so na enem mestu staknjene, in na dvoje razdeljene, vendar so gorenje veliko širše in daljše kakor spodnje, in tudi bolj trdne. Rabijo jih za letenje na pašo, z njimi lete naprej kakor strela, da jih oko ne more spremljati.

613. Čebelne noge

Spodaj, na sredi oprsja, so na vsaki strani po tri noge in na vsaki po dva kremplja, s katerimi se čebele oprijemljejo in na najbolj gladki reči trdno drže. Vsaktera noga se pregiblje na treh mestih. Sprednji par je najkrajši, srednji srednji in zadnji daljši. Ta je spodaj ploščat kakor lopata, kamor s sprednjimi nogami, medtem ko na srednjih stoje in drže zadnje stegnjene naprej, nakladajo obnožino.

614. (612.) Perstanze sgorei v' sadnim Shivotu, inu sdolei Spire, pod katirim Vofsek putejo.

Sadne Shivot zhebelne je po dougastu okrogel, inu per Konzu omusnen spizasti, sgorei fo [...] ermenkaste ³. belkaste obrozhe koker sveitle ermene Perstane, katire sdolei na Straneh fe sgube: med Konzmi teh Perstanzou pod Teruham fo 4. Spire, sreshane v' Podobe eniga Sherza: pod katirim fe Vofshegk³³¹ snaide, katiriga Zhebele is Vushitiga inu v' Selodzu skuhaniga Medu, koker v' enim Kotlu to Sgaine preshejo, inu med Spiram ta vosheni Put fe sterdi.

615. (613.) Dva Shelodza v' sadnem Shivotu na enim Zhrevelu.

Od Goutanza zhebelniga grede snotrei is Perfsy en Zhrevu v' sadne Shivot, katire taiste sklenene ukupei dershi, v' sadnim Shivotu tiga Zhreva fe derhsita dva shelodza, eden *flushi* sa Mehur, kamer Med na Pafhe devajo, noter skuhajo, inu potem v' Piskerze *skoslajo*, ali shranijo: ta drugi flushi sa zhebelno Jelfho kuhati, v' katirem ostanik tiga Gnoja supet v' Zhrevu grede, inu taistiga erjaviga na Konz Zhrevela inu shivota fe *ledigjejo*.

616. (614.) Na Konz tega Zhrevela je en Mehurz is oistro Vodo napounen inu v' Noshenzhe enu na sredi votlu Shrelu, is katirim Zhebele pikajo.

Sgorei Konza tega Zhrevela je supet en mailhni Mehur, v' katirmu ena oistra sveitla Voda is Zhebel fe ukupei sbira: unani Konz tega Mehurja, je ena Noshenza na dvoje na Konzu restdejlana terda, koker ena Lepina na Sredi votla, inu v' taisti ena bodeza lepinasta Spiza ali Shrelu po sredu votlu, na Konzheh ima dve nasai savite Peruta, koker ena Pfhizha; is tem Shrelam Zhebela pizhy inu Rano sturi, skus taistiga v' MeFu to oistro Vodo spusty, katira v' Kervy vureti sazhe; Pezhe, inu othezhe, Zhebela pak kir Shrelu nasai potegniti ozhe, nemore; sakai Peruta stranske fe fak febi sprestrejo, inu ne puste s' lagama tistiga ven potegniti: ta Zhafs fe Zhrevu preterga inu Zhebela more umreti.

XXXXIX. Pogovor.

Od Sorte teh Zhebel.

617. (615.) Zhebele 4. Sorte.

Zhebele katire Sterd ali Med inu Vofsek nofsijo, inu v' Krainski Dushele fe snaidejo, kar je meni vedezhe fo 4. Sorte: ene Velike Zhmerli imenuvani: druge sredne, od katirih je prizheozhe moje Podvuzhenie: supet ene posemleske, zherne, inu mainshi: inu druge zol mailhne inu armene, ble ofam podobne. Med Zhebele eni tudi Shtejejo Shershene inu Ofse, ali taisti ne nofsijo Medu, inu tudi Vofsek ne napraulajo, samuzh³³² fo veliku vezh zhebelne Tatje inu Jastrobi.

618. (616.) Zhmerle fo Zhebele

Zhmerle v' Semli prebivajo, Med nofsijo v' lepim Vremeni, katiriga v' kratkeh Dneh desheunih supet savushijejo, Vofshenu Satuje delajo inu Piskerze le po Verhu, v'katire Mladize sastaualajo inu toku en Sat na Verh drusiga is pufheno med nym Steso: Vofsek je perfhez inu drobex, leshe le sak *lebi*, inu fe ne pusty ukupei v' Kepe stlazhti; satorej ne flufhi sa Svezhavo: vender she nifem skufou.

619. (617.) Posemelske Zhebele

Te posemelske mailhne Zhebele na stesah 2. 3. Perste Kloboke Lukne skoplejo, noter restrefsene prebivajo, nad nyh Gnesdam je Semla povihshana sa sposnaine, koker de by bli Zhervije srili. Lete fo mailhne okrigla inu ble zherniga Shivota, Sterd po Zvejtu, fufebnu Aidovem sbirajo, inu ukupei nofsijo, ali fyta malu spravijo, inu is aidovim Zvejtam sginejo, de ny ne Zhebel, ne Blaga naidit.

³³¹ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Vofsek*.

³³² Na drugih mestih v besedilu prevladuje zapis *samuzh* – 'temveč'.

614. Prstani na gornjem delu zadka in spodaj luske, izpod katerih pote vosek

Čebelni zadek je podolgasto okrogel in na koncu gladko koničast. Zgoraj so trije belkasti obroči kakor svetli, rumeni prstani, ki se zdolaj ob straneh zgube. Med konci teh prstanov pod trebuhom so štiri luske, izrezane v podobi srca, pod katerimi se najde vosek, ki ga čebele prežgo iz užitega in v želodcu skuhanega medu kakor žganje v kotlu; med luskami. pa se ta voščeni pot strdi.

615. V zadku dva želodca na enem črevesu

Od čebelnega goltanca gre znotraj iz oprsja v zadek črevo. ki ju drži skupaj. V zadku se držita tega črevesa dva želodca, eden rabi za mehur, kamor spravljajo na paši med, ga v njem skuhamo in nato izbljuvajo v celice ali hranijo; drugi rabi za kuhanje čebelne hrane. Preostali odpadki gredo zopet v črevo in le-teh rvajih se znebijo na koncu črevesa in telesa.

616. Na koncu črevesa je mehur, napolnjen z ostro vodo, v nožnici pa je po sredi votlo želo, s katerim čebele pikajo

Zgoraj je na koncu črevesa zopet majhen mehur, v katerem se zbira iz čebele neka ostra, svetla voda. Zunanji konec tega mehurja je nožnica, na koncu razdeljena na dvoje, trda kakor lupina, na sredi votla in v njej bodeča lupinasta konica ali želo, po sredi votlo, na konceh ima kakor puščica dve nazaj zaviti peruti. S tem želom čebela piči in naredi rano, skozenj spusti v meso ostro vodo, ki začne v krvi vreti, peče in povzroči oteklino. Čebela pa, ko hoče potegniti želo nazaj, tega ne more, kajti stranski peruti se razpro in ne puste, da bi ga mogla izvleči. Tedaj se pretrga črevo, in čebela mora umreti.

XXXIX. pogovor

O ČEBELNIH VRSTAH

617. Štiri vrste čebel

Kolikor mi je znano, so štiri vrste čebel, ki nosijo strd ali med in vosek in jih najdemo v kranjski deželi: ene velike, čmrlji imenovane; druge srednje, o katerih je tale moj poduk; zopet druge so podzemeljske, črne in manjše; in spet druge zelo majhne in rumene, bolj osam podobne. Med čebele štejejo eni tudi sršene in ose, toda ti ne nosijo medu in tudi ne delajo voska, temveč so prej čebelni tatovi in jastrebi.

618. Čmrlji so čebele

Čmrlji prebivajo v zemlji, med nosijo ob lepem vremenu in ga v kratkih deževnih dneh zopet zaužijejo, voščeno satje in piskrce delajo le po vrhu, vanje zastavljajo zalego, in tako en sat vrh drugega z med njimi puščeno stezo. Vosek je prhek in se drobi, leze le vsaksebi in se ne da stlačiti v kepe, zato ni za svečavo, vendar pa tega nisem poskusil.

619. Podzemeljske čebele⁵³

Male podzemeljske čebele skopljejo po stezah dva do tri prste globoke luknje in v njih raztreseno prebivajo. Nad njihovim gnezdom je zemlja za spoznanje zvišana, kakor da bi jo bili zrili črvi. Le-te so majhne, okroglega in bolj črnega života, strd zbirajo po cvetju, zlasti po ajdovem, in znašajo, toda sila malo zberejo in z ajdovim cvetjem zginejo, da ni najti ne čebel ne blaga.

⁵³ Odst. 619: podzemeljske čebele: G. misli najbrž na čebelo samotarko, imenovano *Osmia papaveris* (krojačica).

620. (618.) ene nesnane maihne Zhebelzhe ermene

Nefhal fim tudi na Doleinskim na Koriandra inu Senofa Zveitu ene zol maihne, tanke inu ble Ofam, koker Zhebelam savolo ermenusti podobne Zhebele, fylnu urne, de taiste je theshku vijeti: vijeu fim vender ene, smezhkau, inu v' nyh sadnim Shivotu v' nafnih Zhebel v' Smahu ali Sladkusti enake Med nefhau: Kej pak taiste prebivajo? Koku Satuje dellajo? Inu ali je *Volhenu ne* vejim povedati.

621. (619.) Navadne Zhebele domazhe inu Divije.

Od leteh Zhebel ny moje Podvuzhenie, samuzh le od nafnih srednih navadnih Zhebel: Lete ene fo domazhe, katire skus zhloveshko Streshbo u' krotene inu pervajene v' Payneh dellajo: druge Divje, katire v' votlih Skalah, Osydu inu Dreviu prebivajo. Sizer v' Sazhetku Sveta fo *v'fse*³³³ divije bile, naidene pak od Zhloveka domazhe sturiene: koker tudi she sdaj veliku Zhebel vuyde inu *obdivje*.

622. (620.) Troje Sorte Zhebele v' eni Drushbe.

Jest, kir napreivusel fim le v' Streshbe zhebelne Zhebelarje podvuzhiti le od domazheh ali pervajenih Zhebel govorim inu med tem v' enim zhebelnem Truplu ali Tovarshtvu le naidejo troje Sorte, ena od druge rislozhene, Zhebele: *namerz*³³⁴ Materniza od drugih Mazhizha ali Kraliz imenuvana, Trotje inu te gmein ali Delloune Zhebele.

623. (621.) Maternize Udje inu Podoba

Materniza sunei Zhafo Rojenia je le ena fama v' Paynu na *polovizho*³³⁵ dalfhi inu vezhi, koker delloune Zhebele, vende nishej inu drobneifhiga Shivota, koker je Trot. Lete Podoba, inu Udje fo enaki is zhebelnim, famu de fo vezhi, dalfhi, inu sveitleifhi. *Repetnize niso nyzh vezhi*, koker zhebelne; satorei ne more veliku Lethati, kir je prethesak Shivot sa taiste.

624. (622.) Taiste Farba, Glava, Zhelust, Jesyk, sredne inu sadne Shivot.

Nye Herbet je zhef inu zhef svejtlu arjau, ta druge Shivot pak temnu ermen ali poslaten. Glava Materniza je okroglei koker zhebelna: Jesyk inu Zhelust polovizo kraifhi; satorei tudi ny v' stanu is Zvejta kej Sterdi dobiti: *Perfle taiste* sgorei fo kosmate koker Samet: sredne Shivot je maihen: ali sadne velik inu doug , ter per Konzu veliku ble ospizhen.

625. (623.) Maternize Noge, Perstanze, inu Shrelu.

Sadne Par Nog *Materenze*³³⁶ je poslaten, kir zhebelne je zhern inu kir Zhebele na verh sadniga Shivota imajo 3. bele Perstanze, Materniza ima 4. poslatne. Ima tudi kraifhi Shrelu, katiriga famu zhes druge Maternize, kader fe sa *Zhebelarstv* Gospodarstvu byejo inu prepirajo, flufhijo: mene je ena mlada v' Rojeniu vjeta, kir taisto prevezh fim stfinau, prou dobru v' Perst pizhla, k' mojemu previshaniu, vender ny otekau. V' sadnim Shivotu ima ta Jaizhnek is *Odrastkem stranskem koker en Dervu*.

626. (624.) Trotou spredni Shivot.

Trotje fo tem dellounim Zhebelam podobne, vender en tretje Deilu vezh inu dalfhi is okroglo ble kofsmato Glavo: taistih Sobje na Zhelusti fo mainshi: Jesyk kraifhi inu tainshi; taku de s' unim ne more Kelh tega Zveita nazheti, ne is tem is fefsati Rosizhke imajo en Ud vezh: ozhy Trotove fo tudi sa Sposnanie vezhi koker zhebelne.

627. (625.) Sredne Trotou Shivot.

Sredne Shivot Trotou ali Perfi fo mozhneifhi. Noghe inu Repetnize enake zhebelnem is famem Reslozhkam, de na sadneh Nogah Lopate nimajo; sakai ony ne dellajo, inu tudi Obnoshno ne *nofhijo*,³³⁷ katiro ony tudi ne ydo, temuzh Shive od zistiga Medu, inu imajo en fam Selodez bres uliga shrela: satu tudi ne pizhijo, inu fe Nauratenzam ali drugim Sovrashnikam ne branijo.

³³³ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vle*.

³³⁴ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *namerzh*.

³³⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Polovizo (Poloviza)*.

³³⁶ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Maternize (Materniza – 'matica')*.

³³⁷ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo (nolsiti)*.

620. Neke neznane, majhne rumene čebele ⁵⁴

Tudi na Dolenjskem sem našel na cvetju koriandra in gorčice zelo majhne, tanke in zaradi rumene barve bolj osam kakor čebelam podobne čebele, silno urne, da jih je težko ujeti. Vendar sem ujel nekatere, jih zmečkal in našel v njih zadku po okusu in sladkobi medu naših čebel enak med. Kje pa te prebivajo, kako delajo satje, ali je voščeno, ne vem povedati.

621. Navadne čebele domače in divje

O teh čebelah ne učim, temveč le o naših srednjih, navadnih čebelah. Le-te, ki s človekovo strežbo ukročene in udomačene delajo v panjih, so domače, druge pa so divje in prebivajo v votlih skalah, obzidju in drevju. Sicer so bile v začetku sveta vse divje, kakor še zdaj veliko čebel uide in podivja. Ko jih je našel človek, jih je udomačil.

622. Troje vrst čebel v vsaki družini

Jaz, ki sem se namenil podučiti čebelarje, kako streči čebelam, govorim le o domačih in udomačenih čebelah. Pri teh najdemo v vsaki čebelji združbi ali tovarštvu troje vrst čebel, ki se ločijo druga od druge: matica, od drugih mačica ali kraljica imenovana, trotje in navadne ali delovne čebele.

623. Matični udje in podoba

Razen v času rojenja je v panju le ena sama matica; za polovico je daljša in večja kakor čebele delavke, vendar nižja in drobnejšega života, kakor je trot. Njena podoba in udje so enaki čebelnim, samo da so večji, daljši in svetlejši. Perutnice niso nič večje kakor čebelne zatorej ne more veliko letati, ker je život zanje pretežak.

624. Njena barva, glava, čeljust, jezik, oprsje in zadek

Njen hrbet je čezinčez svetlo rjav, drugi život pa temno rumen ali pozlačen. Matična glava je bolj okrogla kakor čebelna; jezik in čeljust za polovico krajša; zatorej tudi ne more dobiti iz cveta strdi. Oprsje je zgoraj kosmato kakor žamet; srednji život je majhen, toda zadek je velik in dolg in pri koncu veliko bolj koničast.

625. Matične noge, obročki in žela

Zadnji par matičnih nog je pozlačen, kjer je čebelen črn, in kjer imajo čebele na vrhu zadka tri bele obročke, ima matica štiri pozlačene. Ima tudi krajše želo, ki ga rabi samo proti drugim maticam, ko se bijejo za gospodarstvo in prepirajo. Mene je neka mlada, ob rojenju ujeta, ker sem jo preveč stisnil, prav dobro pičila v prst, ki pa mi ni otekel, čeprav sem bil prepričan. V zadku ima jajčnik s stranskimi odrastki kakor drevo.

626. Glava trotov

Trotje so podobni čebelam delavkam, vendar za tretjino večji in daljši, z okroglo, bolj kosmato glavo. Njih zobje v čeljustih so manjši, jezik krajši in tanjši, tako da z zobmi ne morejo načeti cvetne čaše, z jezikom pa ne sesati iz njih. Tipalke imajo en člen več; oči trotov so tudi za spoznanje večje kakor čebelne.

627. Oprsje trotov

Srednji život ali oprsje trotov je močnejše, noge in peruti enake čebelnim, s tem razločkom, da zadnje noge nimajo lopat. Trotje namreč ne delajo, tudi ne nosijo obnožine in je tudi ne jedo, temveč žive od čistega medu, imajo en sam želodec in so brez vsakega žela. Zato tudi ne pikajo in se proti roparicam in drugim sovražnikom ne branijo.

⁵⁴ Odst. 620: bolj osam kakor čebelam podobne: Nisem mogel ugotoviti na katere misli G.

628. (626.) Sadne Shivot inu Moshvtu taistih.

Sadni Shivot je okrogleifhi, inu na Konzu ble tumpast, ter zhernei. V' Sadnem Konzu imajo ta moshki Ud doli pervihan, katiri je kratik inu tenak, skrit snotrei Lupine v' *sredi* 2. Vezhjih okroglu podougastih Jaizh:³³⁸ Ud leta v' *sredi* je voteu, skus kateriga:³³⁹ v' Pomefhanu eni belu Mleku spuste. To Trotou Moshvtu, kader zhes Perffi stifsne, per Sadenze vun skozhy inu te potrebni Udje fe lohka is Ozhmy reslozhijo.

629. (627.) Dellounih Zhebel Podoba.

Dellounih Zhebel Podoba, Ude inu Pozhutke sastopili fmo od N. 597. snati je she, de Zhebele Farbo unanio trikrat prevernejo: v' Mladosti lih svalene fo pepeunate, inu smiram erjaufhi perhajajo: v' sredne starosti fo erjave poslatne: na sadne postanejo zherne ali five. Lete fe imenujejo Delloune; sakaj one fame bres Maternize inu Trotou vfo:³⁴⁰ Dershino is Potrebo previdijo, inu ukupei nofhijo:³⁴¹

630. (628.) Sazhetik zhebelne je enu Jeize

Vfsh:³⁴² Zhebel prvi bitija nyh Sazhetik je enu Jaize v' Piskerz sleshen, katiru Jeize je sveitlu belu koker en Perl, en malu vezhi koker teh mefseneh Muh, vender kraifhi. Jeize to lesly v' enim na 6. Vogalou sturjenim Piskerzu na Dnu, toku de eni Konz Jaiza fe eniga Vogala theshi, ta druge obernen je zhes sredo Dna zhes, inu Jeize Dnu Piskerza na dvuje dejly, inu toku rafte naprei, dokler is tem Konzam Jeize v' ta drugi Vogal fe nestegne, sa vezh Rastia prostora imeti.

631. (629.) Jeize fe v' shiviga Zherviza spreverne, inu raste

Kader she Jeize is eniga Vogala is Rasteniam fe je Sprestereu, ta Zhafs oshivy v' Jeizu ta Zhervizh, Lepina Jaiza pozhi, Zhervezh fe svali, inu na Dnu Piskerza koker en Serp ali pol Obrozha svit inu skriulen lesly: v' te Leghe ostane inu raste, dokler is *Ralteniam* te dva Konza ukupei ne prideta. Kader je she popolnma okroglu svit fe Zhervizh po Konzu vershe, is enim k' Dnu, istem drugem gorobernen, namerzh is Glavo na *kvihku*.

632. (630.) Zhervezh fe pokonzi postavi.

Pokonzu Stojezh Zhervizh ostane v' te Leghe nekatire Dny inu *rafte* na dougust inu *deb* shirjost, kir od svalenja is Jaiza taistiga Zhebele stanovitnu pitajo: kader on sadosti sraste, de je koker en Melsen Zherov mozhan bres Repetniz, Vratu [...] inu Nog v' velikusti ene Zhebele, je vidit, koker, deby biu *mer* umereu, ta Zhafs Zhebele Piskerz is Volkam sadelajo, ne doby jesti, ne Dufhka inu toku sapert ostane nekatire Dny.

633. (631.) Zhervezh fe v' Zhebelo spreverne.

V' tem Zhafsu te sapertije tega Zhervizha fe on v' Zhebelo spreverazhuje: pervezh zhes nekatire Dny od Sadelania fe perkashe Vurat: potem ozhy: natu Repetnize inu sadnez nog: Zhebela lesly snag na herbtu, je bela koker Mleku, inu smiram temneifhi perhaja kader je she shiva inu godna, is spizhasto Zhelustio Pifkerz preverta, Kapzo odgrise; inu sleshe is Gnesda ena pepelnata Zhebela, katira te druge is Jesikam pitajo, dokler fama na Pafho sazhe Letheti.

634. (632.) V' kuliku Dneh is Jaiza Zhebela grata.

Zhebelarje v' Zhafsu tega zhebelniga valenia ne pridejo ukupei: eni dershe de Jaize v' Podobe 7. inu tulikain Zhervizh v' Podobe Zherva Dny rastie, te sadne 7. Dny pak v' Zhebelo fe spremenuje: toku de od sleshenga Jaiza v' 21. Dneh Zhebela fe svaly. Druge fodijo v' trikrat 9 ukupei pak v' 27. Dneh: *š* puflednim dershim jest; sakaj kir v' dellejnu teh Materniz Salego fim v' Paynizhe vustavil, she ta 28. Dan nefhau fim te sadne Mladize fe prejedati.

³³⁸ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *Jaiz* (*Jaize*).

³³⁹ Na drugih mestih je dosledno naveden zapis *katiriga*.

³⁴⁰ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfo*.

³⁴¹ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

³⁴² Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfi*.

628. Njihov zadek in moškost

Njihov zadek je bolj okrogel, na koncu bolj top in bolj črn. V zadku imajo moški ud, privihan navzdol; kratek je in tenak, skrit znotraj v oklepu v sredi dveh večjih, okroglo podolgovatih jajc. Ta ud je sredi votel in skozenj spuste pri parjenju neko belo mleko. Ta trotova moškost izskoči, kadar ga stisnemo čez prsi, pri zadnjici in potrebne ude lahko razločimo z očmi.

629. Podoba čebel delavk

Podobo čebel delavk, ude in čute smo spoznali pod št. 597. Vedeti je še, da čebele trikrat spremene zunanjo barvo. V mladosti, komaj zvaljene, so pepelnate in postajajo zmeraj bolj rjave. V srednji starosti so rjave, pozlačene; nazadnje postanejo črne ali sive. Pravimo jim delavke, kajti samo one, brez matice in trotov, oskrbujejo s potrebnim vso družino in znašajo.

630. Čebelni začetek je jajčece

Prvi začetek bitja vseh čebel je jajčece, zaleženo v celico. Jajčece je svetlo belo kakor biser, nekaj večje kakor od mesarskih muh, vendar krajše. To jajčece leži na dnu v na šest oglov narejeni celici, tako da se en konec jajčeca tišči ogla, drugi konec pa je obrnjen čez sredo dna počez in deli dno celice na dvoje. In tako raste, dokler se z drugim koncem ne stegne do nasprotnega ogla, da ima več prostora za rast.

631. Jajčece se spremeni v živo žerko in raste

Kadar se jajčece v rasti potegne z enega ogla, oživi v jajčecu žerka, jajčna lupina počí, žerka se zvali in leži na dnu celice zvita in zakrivljena kakor srp ali pol obroča. V tej legi ostane in raste, dokler z rastjo ne prideta oba konca skupaj. Ko je že docela okroglo zvita, se postavi pokonci, z enim koncem proti dnu, z drugim pa je obrnjena navzgor, namreč z glavo kvišku.

632. Žerka se postavi pokonci

Pokonci stoječa žerka ostane v tej legi nekaj dni in raste po dolgem in po širini, ker jo čebele od izvalitve iz jajčeca neprestano pitajo. Ko zadosti zraste, da je močna kakor meseni črv brez perutnic, vratu in nog v velikosti čebele in je videti, kakor da bi poginila, tedaj čebele celico zadelajo z voskom, jesti ne dobi več, ne duška, in tako zaprta ostane nekaj dni.

633. Žerka se spremeni v čebelo

Medtem ko je žerka zaprta, se preobraža v čebelo. Najprej se čez nekaj dni, ko je zaprta, prikaže vrat, nato oči, nato perutnice in nazadnje noge. Čebela leži vznak na hrbtu, je bela kakor mleko in postaja vse temnejša. Ko je že živa in godna, prevrta s čeljustjo celico, odgrizne kapico in iz gnezda zleze pepelnata čebela, ki jo druge pitajo z jezičkom, dokler ne začne sama leteti na pašo.

634. V koliko dneh postane iz jajčeca čebela ⁵⁵

Čebelarji so glede časa čebelnega valjenja neenotni. Eni menijo, da je v podobi jajčeca 7 dni, da žerka prav toliko dni raste v podobi črva, zadnjih sedem dni pa da se spreminja v čebelo; tako da se, šteto od zaleženega jajčeca, izvali čebela v 21 dneh. Drugi sodijo, da se izleže v trikrat devetih, skupaj v 27 dneh. S poslednjimi držim tudi jaz, kajti, ko sem pri vzreji matic vstavil v panjčice zalego, sem še 28. dan našel zadnje mladiče, ki so se presedale.

⁵⁵ Odst. 634: se izleže v trikrat devetih dneh: G. je v zmoti, ves razvoj traja 21 dni.

N. Pogovor.

Od zhebelniga Satuja Della.

635. (633.) Zhebele Payn pred vřim ozhedjo.

To pervu zhebelnu Dellu, katiriga one, koker hitru v' drugu prasnu Prebibalŕhe³⁴³ fo potegnile, je taistu dobru ozhedit; satorej one Slamo, lifene Splitve is fvojem Zhelustim ali Klefham, kar nyh Mozh perpusti, odgrisejo inu odŕhiplejo, tar is vřsim³⁴⁴ Praham, Peskam inu karkuli v' Payn ne fhliŕhi, pred taistiga islazhijo inu sbruřsijo, de taistu v' nyh Dellu nym ny k' Napotju. Previdnu rouna Zhebelar, katiri v' tem poprei Zhebele prevusdigne, inu Payn ozhedil ali ostershe.

636. (634.) Potem sdaizi Satuje dellajo.

Potem sazhejno Zhebele sdaizi, de Materniza ima kam fvoje Jaiza lezhti, inu Zhebele Sterd, Vodo, inu obnořno sprulat, ali hraniti, Satuje delati: is Delam tiga Satuja gredo smiram naprei, dokler one Prořtora sadosti dobijo, v' tem med Satujam puřhenim prasnim Prořtoram, koker tulkain Vulizah inu Gafah prebivati. Koker hitru fe pak supet nagmirajo, is Dershino inu Dellam to Satuje Vulizhe inu Gafe napouni [...], inu supet prasniga Prestora nym smankuje, sazhejno supet to she enkrat opuřhenu Satuja Dellu inu toku gredo naprei dokler fe napounijo, ali rojejo.

637. (635.) Kej Zhebele Vofsegg³⁴⁵ imajo?

Snati je, de Vofsek drusiga ny koker en zhebelne med Spiram sadniga spodniga Shivota isterden Put, katiri per taistih fufebnu Spomlad per mertvih Zhebelah fe naide; sakai, kader eden is Jeglo med Spiram yfhe, naide ene zol tankhe svejtle inu koker Perelne bele, vezh Deil na 3. Vogale, vofhene Platelne ali Plofhe, komei en tretje Dejlu od eniga Aydoviga Serna na 3. Vogale stranske Lufhine Velikosti, katiri od delezh k' Ognju dershane fe szhede ali restope v' enu maihnu Sernu, koker ena Rořha, Vořska.

638. (636.) Kdaj fe pod Spiram Vofsek naide?

Vofhene lete Platelne, sunei v' sgodne Spomladi, teshej je per Zhebelah naidit sakaj, koker hitru je Gorkeje Vreme [...] inu Zhebele na Dershine fe pogmirajo, taiste v' Dellu Satuja spruti podellajo. Vender najde fe vezhkrat veliku teh Platelnu Vofhenih pod Gnesdam ne sdaunei ogrenenih Paynu, katiri v' Dellu tiga Satuja Zhebelam doli padejo, inu med taistem Vefhe narpoprei Jaiza fvoje satrořsijo.

639. (637.) Koku Zhebele Satuje dellajo.

Kader Zhebele Satuje dellajo, one to mestu tega Della okroglu obfedejo, inu na Srede en prasni ali votle Krej sa Dellu puste, toku de nje mogozhe vidit, koku taistu dellajo vender, kar fe je sposnati *moglu* v' tem Kraju Della sazhetiga ena Zhebela sa drugo perstopy stoy na srednih Nogah, is sadnim Shivotam na k' viřhku pervufignenim, de ta, katira sa nyo je na vershti, is Jesykam lofej ta Vofheni Platel ledigje inu is taistem ali s' Zhelustijo, na mestu, kamer ima poloshenu biti, poloshi, ta Zhafs Zhebela, katiri je Platel vuset is sprednem nogam pohody, smane, inu gnede, ter is Zhelustijo v' to potrebno Podobo slezhe inu is Jesykam pogladi. Kader ena fe je Vofhka sprasnila, na nye mestu nastopy druga, inu toku grede Dellu smiram naprei.

640. (638.) Satuje dellajo od Verha doli.

Navada zhebelna je Satuje od Verha doli pruti Dnu delati, inu koker one is Dellam gľobokeje doli gredo, toku druge od Verha Satuje perdelľujejo inu mozhneje sture, de taistu, kader Mladize inu Sterd noter pride, fe ne vuterga: gredo tede is Dellam naprei v' Podobi eniga napezhnu *obnereniga Shtoka ali Klobuka Zukra* inu od Verha doli Viřhijo koker en Groisd, kir ena te druge fe sa Noghe dershi. Satorei tudi kader Satuje dellajo od Gnedenia teh Zhelusti v' Paynu je enu Skrebelenie shliřhati.

³⁴³ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *prebivalŕhe*.

³⁴⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vřim*.

³⁴⁵ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Vofsek*.

L. pogovor

O DELU ČEBELNEGA SATJA

635. Čebele najprej panj očedijo

Prvo delo čebel, ki ga opravijo, kakor hitro pridejo v drugo, prazno prebivališče, je to, da ga dobro očedijo; zato v njem slamo, lesene trske s čeljustmi ali kleščami, kolikor jim da njihova moč, razgrizejo in poščipljejo in ves prah, pesek ali karkoli ne sliši v panj, izvlečejo predenj in zbrusijo, da jim to ni pri delu v napoto. Previdno ravna čebelar, ki čebele v tem prehití in panj očedi ali ostrga.

636. Nato takoj delajo satje

Potem začno čebele takoj delati satje, da ima matica kam leči jajčeca in čebele spravljati ali hraniti strd, vodo in obnožino. Z delom satja neprestano nadaljujejo, dokler ne dobe dovolj prostora za prebivanje v tem med satjem puščenem prostoru kakor v tolikih ulicah. Kakor hitro pa se spet namnože, napolnijo z družino in delom satje, ulice ter jim spet zmanjkuje praznega prostora, začno spet z že opuščenim delom satja in gredo tako naprej, dokler ne napolnijo panja ali pa roje.

637. Kje imajo čebele vosek

Vedeti je treba, da vosek ni nič drugega kakor med luskami na zadku spodaj strnjen pot, ki ga najdemo pri njih, zlasti spomladi pri mrtvih čebelah, kajti, kadar iščemo z iglo med luskami, najdemo zelo tanke, svetle in kakor biser bele, večidel trioglate voščene liste ali ploščice, komaj tako velike kakor tretjina trioglate stranske luščine ajdovega zrna, in se, če jih od daleč držimo k ognju, scede ali raztope v kakor rosa majhno zrnce voska.

638. Kdaj najdemo pod luskami vosek

Te voščene lističe je, razen v zgodnji spomladi, pri čebelah težje najti, kajti, kakor hitro je gorkejša vreme in čebele povečajo družino, jih pri delu satja sproti podelajo. Vendar najdemo večkrat veliko teh voščenih lističev pod gnezdom ne dolgo ogrenjenih panjev, ki čebelam pri delu satja popadajo na tla, in med njimi zatrosijo večče najprej svoja jajčeca.

639. Kako delajo čebele satje

Kadar delajo čebele satje, obsedejo v krogu delovno mesto in na sredi puste za delo prazen ali votel prostor, tako da ni mogoče videti, kako delajo satje. Vendar, kar sem mogel spoznati, na ta kraj začetega dela pristopa ena čebela za drugo, stoji na srednjih nogah s kvišku prizdignjenim zadkom, da ta, ki je za njo na vrsti, lažje odloči z nje voščeno ploščico z jezikom in jo z njim ali s čeljustjo položi na mesto, kamor jo je treba položiti. Ta čas jo čebela, ki ji je bila odvzeta ploščica, s sprednjimi nogami pohodi, zmane in gnete ter s čeljustjo vanjo vtisne potrebno podobo in pogladi z jezikom. Ko se je ena znebila voska, stopi na njeno mesto druga, in tako gre delo zmerom naprej.

640. Satje delajo od vrha navzdol

Čebelna navada je delati satje od vrha proti dnu. In kakor gredo ene z delom vse niže navzdol, tako druge od vrha sate dodelujejo in utrjujejo, da se, ko pridejo vanj mladice in strd, ne utrga. Z delom gredo tedaj naprej v podobi nekakšnega narobe obrnjenega čoka ali štule sladkorja in vise od vrha navzdol kakor grozd, ker se ena druge drži za noge. Zatorej je tudi slišati, kadar delajo satje, v panju zaradi gnetenja čeljusti nekakšno škrebljanje.

641. (639.) Koku dellajo Pifkerze?

V' Dellaniu Satuja Zhebele sazheje od sredne Stene, katira nym flushi sa grunt teh na oboje Strane gori spelanih Piskerzou, leteh Dna fe ukupei theshe, kir enim inu drugim ta sredna Stena sa Dnu flushi, inu v' taisto sa Grunt Piskerza noter udaniga Glavo noter utifsnejo inu toku od ene inu druge strani Piskerzhe³⁴⁶ na Dnu fo dolinasti katire gori obrnene pruti Verhu, de fe Sterd vun ne zhedy, na 6. Vogalou gor ulezhejo, *defilith* Dnu je na 3. Vogale; sakai sleherni Piskerz stoy na 3. Piskerzeh druge Strani.

642. (640.) Vezh Sorte Vofsek.

Satuje v' Terganiu *slozhenu* inu v' *fakateri*³⁴⁷ pofsebei *prefhanu* da 4. Sorte Vofsek: to 5. 6. Lejt staru zhernu Satuje da redezhe ermen Vofsek: to 3. 4. Lejta staru Satuje da irhounast armen Vofsek: to mladu Satuje is Gnesda 2. 1. Lejt staru bledu armen Vofsek: inu to bellu, v' katirem Mladize fe nyfo valile en belu selenu armen Vofsek. Zhe starei je Satuje, tershi je Vofsek; satorei is beliga Satuja Vofsek je taku Mehak, de fe Rok perjema koker en Tyzje Lim, katieri s' *zhalsma* fe sterdy, vender, kader fe prekuha, je veliku mehphi koker is stariga Satuja.

643. (641.) Vofsek je pomefhan sunei med Medeno Rofso inu Zvejta Sokrouzo

Vofsek Zhebele slozhen sunei na Pafhe ne dobe, inu ne nafejo v' Payn, temuzh taistiga dobe med to *sterdeno* Sokrouzo, katiro one na Rofsah, inu Zvejtu *polishejo* ter v' prekuhaniju, inu Jede tega Medu v' nyh Shelodzu, koker v' enim Sgaina Kotlu, fe prekuha, preshege, inu taistiga Zhebele med Spiram is Trebuha vun pute, kir ta Put fe shlady, fe sterdi, de je koker eni Perelnasti svejtli Platelzi vidit.

644. (642.) Is kom Zhebele Satuje savolo vezhi Terdnosti prevulezhejo.

Smolo Zhebele ne berejo, temuzh le to Sokrouzo ali Saft, katiriga Drevije, fufebnu Hrastie is debila puty, inu skus Sonze v' Smolo fe sterdy leto Sokrouzo popiejo one, is taisto Robe teh Piskerzou prevulezhejo sa vezh terdnosti Satuja volo, inu kader fe sderdy je bledu erdezhu vidit. Is to Sokrouzo sadelajo vfe Sprane Paynu inu *Skade*, de Mladize od Vejtra fe ne prehlade, tudi Sovrashnike skus taiste v' Payn ne prederejo: kader fe sterdy je koker en Gummi sa Kadilu flushi, kir lep Duh daje.

645. (643.) Vofsek katiri Zhebele predellajo?

Vofsek kir Zhebele sunei naraimajo, koker na *Zhepeh* fim nefhau, taistiga one is Zhelustjo Gnedejo, inu na Lopate sadnih Nog nakladajo, ter v' Satuje podelajo: Satuja mladiga fe tudi lothijo, drobe, inu predelajo, ali stariga popuste, kir nyh mehkim Jesyku je preterd inu fe ne pusty vulezhti. Satorei poprei velikosti eniga Dlana Sat nov narede, koker eno Zollo velikosti stariga popravijo; Urshoh is katiriga med drugim Podresuvanie savershem od N. 558.

646. (644.) Katiru Satuje je ble Vofhenu?

To mladu Satuje je lehku koker ene Penne, inu to staru zhe je starei, je theshei; sakai od Sape, Hoje zhebelne ble je pomasanu, inu debelshi od perrashenih Mren teh v' Zhebele sprevernenu Zhervizhou. Satorei v' Prefhaniju Vofka od stariga Satuja veliku, od sredniga maine, inu od letashniga skorei obene Lushine ne ostanejo. Vofsek is Satuja v' katirim mladize fe nifo sastaulene bile, fe imenuie Dekelza, katiri flushy fa Flaifhtre v' Bolezhinah, sa katire ny ta pobeleni; sakaj is taistiga skus belenje je ta Lepu dushezhi Duh inu Mozh teh Rosh isprana.

647. (645.) Od zhes, inu pomefhanga ali svitiga Satuja Della.

Satuja Dellu je vezh enu je podougastu, drugu zhef: en dellajo na Vogale, druge vfe smefhanu. To smefhanu inu zhes Dellu je theshei inu po Sime gorkeje, kir *Vet* Vejter fe sguby; ali nevarnei v' Voshne inu *Nollmie*, tudi slehtnei sa Rojenie inu Pregananie, kir Maternizo inu Zhebele is taistih fe theshku spravijo: Zhebele raumnu toku is gori inu doli hojo med Satujam veliku Zhafsa ne pridnu sgube, inu fe kashnei *napoulnijo*.³⁴⁸

³⁴⁶ V rokopisu sicer prevladuje zapis *Pifkerze* (*Pifkerz* – 'čebelja celica').

³⁴⁷ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *vlakatiri*.

³⁴⁸ Na drugih mestih v rokopisu je dosledno naveden zapis *napounijo*.

641. Kako delajo celice

Satje začno čebele delati od srednje stene, ki jim rabi za temelj na obeh straneh navzgor speljanih celic. Njihova dna se tišče skupaj, kajti eni kakor drugi je srednja stena za dno, in vanjo za vboknjen temelj celice vtisnejo glavo. Tako so celice na eni in drugi strani na dnu dolinaste in jih, obrnjene navzgor proti vrhu, da se ne cedi strd, vlečejo navzgor na šest oglov, čeprav je dno na tri ogle; kajti sleherna celica stoji na treh celicah z druge strani.

642. Več vrst voska

Satje, pri trganju ločeno in vsako posebej stiskano, da štiri vrste voska, tj. 5-6 let staro črno satje da rdeč vosek, 3-4 leta staro satje da irhasto rumen vosek, mlado satje iz gnezda, staro 1-2 leti, bledo rumen vosek, in belo, v katerem se mladice še niso valile, belo zeleno rumen vosek. Čim starejše je satje, tem trši je vosek. Zatorej je iz belega satja vosek tako mehak, da se prijema rok kakor tičji klej in se sčasoma strdi, vendar je, če ga prekuhamo, veliko mehkejši kakor iz starega satja.

643. Zunaj je vosek pomešan med medena roso in cvetnim sokom

Čebele ne dobe zunaj na paši že izločenega voska in ga ne nosijo v panj, temveč ga dobe med medecino, ki jo polizejo na rosah in cvetju in se pri prekuhanju in jedi medu v njih želodcu kakor v kotlu za žganjekuho prekuha in prežge. Tega potem čebele pote med luskami na trebuhu, kjer se shladi, strdi, da je videti kakor svetla biserna ploščica.

644. S čim zavoljo večje trdnosti prevlečejo čebele satje

Smole čebele ne berejo, temveč je to sokrvca ali sok, ki ga drevje, zlasti hrastje, poti iz debla in se zaradi sonca strdi v smolo. Le-ta sok popijejo, z njim prevlečejo robove celic zavoljo večje trdnosti satja, in kadar se strdi, je videti bledo rdeč. S to smolo zadelajo vse špranje panja in sklade, da se mladice ne prehlade od vetra in da tudi sovražniki skoznje ne priderejo v panj. Ko se strdi, rabi kakor gumi za kadilo, ker ima lep duh.

645. Vosek, ki ga čebele predelajo

Vosek, na katerega nalete čebele zunaj, kakor sem ga našel na cepeh, gnetejo s čeljustmi in nakladajo na lopate zadnjih nog ter podelajo v satje. Lotijo se tudi mladega satja, ga drobe in predelajo, toda starega puste, ker je za njih mehki jezik pretrd in se ne da vleči. Zatorej naredo poprej za dlan velik nov sat, kakor popravijo za palec velikosti starega. To je vzrok, zaradi katerega med drugim odklanjam (št. 558) spodrezovanje.

646. Katero satje je bolj voščeno

Mlado satje je lahko kakor pena in staro, čim starejše je, tem težje; kajti od dihanja in čebelne hoje je bolj pomazana in debelejša od prirastlih kožic v čebele preobraženih žerk. Zatorej ostane pri stiskanju starega voska veliko, od srednjega manj in od letošnjega pa skoraj nič luščin. Vosek iz satja, v katerem se še niso legle mladice, se imenuje deviški in rabi v bolečinah za obliže, za katere ni pobeljen, kajti z beljenjem sta izprana lepo dišeči vonj in moč rož.

647. O delu satja počez, pomešanem in zvitem satju

Načinov dela satja je več: eno je podolžno, drugo počez, nekatere ga delajo na ogle, druge pa vsega pomešanega. Zmešano in delo počez je težje in pozimi gorkejše, ker se veter zgubi, toda nevarnejše pri vožnji in nošnji, tudi slabše za rojenje in preganjanje, ker matico in čebele iz takega težko spravimo. Prav tako zgube čebele s hojo med satjem gor in dol brez koristi veliko časa, in taki panji so polni kasneje.

648. (646.) Od Podougastiga inu na Vogale Satuja Della.

Podougasti inu na Vogale sturienu Satuja Dellsu, defilih na Blagu lehkeifhi, inu Vejtru po Sime ble podvershene fo Zhebele kir Vejter med Satujam raunu naprei paha bres vřsiga³⁴⁹ sadershka; vender bullhi sposnam; sakaj Zhebele hitrifhi dellajo inu fe pred nanofhio,³⁵⁰ kir imajo raune [...] Ceste bres ovinkou: satorei tudi loshei rojejo inu preshenejo: v' *Nofhne* inu *Voshne* je maine per teh Nevarnost, deby fe poderly.

NI. Pogovor.

Od zhebelniga Medeniga Della.

649. (647.) Lakomnost zhebelna na Med inu taistiga Varvanie.

Konz Sadne vřsiga³⁵¹ zhebelniga Della je veliku Medeniga Blagu ukupei spraviti; satu rede inu gmirajo dershino, de skusi obilnih Dellouzhe³⁵² vezh sterdi bi ukupei snoshili: Satuje je nyh Kashta, kamer Sterd koker v' tulkain Pridale skladajo. Defilih pak Zhebele fo neistrudene v' ukupei spravlanju Medu, inu na taistiga Lakomne, is tem fo vender toku sparoune, de tega ne *ydo*, dokler sunei kej Pafhe dobe; satorei tudi Piskerze is Vofskam sadelajo, inu ta v' taiste shranen Med sa Simo inu Spomlad perhranio.

650. (648.) Lepu Vreme da obilno Pafho.

Suhu gorku Vreme is Jutrenim Rofsam Zhebelam sa Pafho nar ble flushi; sakaj to Rofso, inu Sokrouzo v' Rastie Sonze skus fvoje Sarke skuha v' eno sladko Medeno Vodo, katiro one piejo inu nofhijo.³⁵³ Sufha vende velika Zhebelam Pafho pofnhli inu Sufha Pafho *odvusame*, de zol nyz ne lethje; sakaj savolo pomankania potrebniga Safta, katiriga is Selfha Sonze is lezhe, taistu Svene, inu Zhebele ne dobe.

651. (649.) Koker tudi veliku Deshevje.

Obilnu Deshevije Pafho Zhebelam kasy; sakaj utopi inu spere tega Zvejta Saft, ta Saft od preobilne Vode fe skasy, de Zvejtje fe ukupei skerzhy, sveine, inu v' Kelhu tega Zvejta Zhervizhe rede, katiri Buzhezho ali Muho tiga Sadja obydo, de vřse³⁵⁴ ukupei odpade. Nar bullhi tedej sa Zhebele fo gorke Dneve *Sonzne*³⁵⁵ is pogostno Rofso inu nekatirikrat pomefhanim Desheviam.

652. (650.) Snagotnost na Pafho urshoh Mladizhniga Usemrajenia.

Na Pafho fo Zhebele tulkain snagotne, posrefhne inu sylne, de, defilih mladize sa lubu imajo, varjejo inu pitajo, vender Spomlad v' Zvejtu tiga Drevija, taiste vezhkrat sapuste, inu na Pafho taku mozhnu Lethje, de od Pomankania Dershine, potrebne Gorkute inu Shivesha, kir fe Zhafsa nevusamejo Zhervizhe pitati, premrejo inu od Lakote *umerjejo*, de potem fe *usemradjo* Paynovi inu kushne postanejo, fufebnu ti maine zhebelne.

653. (651.) Smah zhebelne islozhi ta dobro od neuredne Pafhe.

Smah imajo Zhebele tenak, sakaj, de fe one is Jesykam le eniga Zvejta ali Rofse dotaknejo, inu okuffijo, slozhijo sdaizi vle grenku, kislju, inu supernu, ter taistu popuste: ja ne postopijo fe vřiga sladkiga koker Olse, *temuz*³⁵⁶ le tega prejetnu *fladkiga* lepu dufhezhiga, inu od Sonza dobru skuhaniga Safta od Zvejta ali Rofse, katiriga one polishejo, inu Satuje hranijo.

³⁴⁹ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *vřiga*.

³⁵⁰ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi podstavnega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nolsiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *nanolsio*.

³⁵¹ Sicer v rokopisu prevladuje zapis *vřiga*.

³⁵² Na drugih mestih v rokopisu je pogostejši zapis *Dellouze* (*Dellouz* – 'čebela delavka').

³⁵³ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

³⁵⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vře*.

³⁵⁵ V besedilu je navedenih več oblik, ki kažejo na zapis *sonzhi*, na osnovi česar bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *sonzhne*.

³⁵⁶ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *temuzh*.

648. O podolžnem delu satja in delu na ogle

Podolžno in na ogle napravljeno delo satja vendar bolj cenim, čeprav je lažje in so v njem čebele pozimi bolj izpostavljene vetru, saj piha veter med satje naravnost, brez vsakega zadržka, kajti čebele hitreje delajo in ga prej napolnijo, ker imajo ravne ulice, brez ovinkov, zatorej tudi lažje rojijo in jih lažje preženemo. Pri nošnji in vožnji je zanj manj nevarnosti, da bi se podrlo.

LI. pogovor

O ČEBELNI MEDENI ZALOGI

649. Čebelna lakomnost na med in varovanje medu

Zadnji cilj vsega čebelnega dela je spraviti skupaj veliko medenega blaga; zato rede in večajo družino, da bi s številnejšimi delavci znosile več strdi. Satje je njih kašča, kamor skladajo strd v številne predale. Čeprav pa so čebele neutrudne pri zbiranju medu in nanj lakomne, so z njim vendar tako varčne, da ga ne jedo, dokler dobe zunaj kaj paše; zatorej tudi celice zadelajo z voskom in v njih shranjen med prihranijo za zimo in pomlad.

650. Lepo vreme da obilno pašo

Suho, gorko vreme z jutranjimi rosami najbolj ustreza čebelam za pašo, kajti sonce s svojimi žarki skuha roso in sok v rastju v sladko medečino, ki jo čebele pijejo in nosijo. Suša, zlasti velika, posuši čebelam pašo in jo odvzame, da čisto nič ne lete, kajti zavoljo pomanjkanja potrebnega soka, ki ga sonce izvleče iz zelišča, le-to zvene, in čebele ne dobe nič.

651. Kakor tudi veliko deževje

Obilno deževje kazi čebelam pašo, kajti stopi in spere cvetja sok, sok se zaradi preobilne vode skazi, da se cvetje skrči, zvene in v cvetni čaši se zarede črvi, ki objedo cvetno bučko ali muho, da vse skupaj odpade. Najboljši so tedaj za čebele gorki, sončni dnevi s pogosto roso in nekajkrat pomešanim dežjem.

652. Pogoltnost na pašo vzrok usmratenja zalege

Na pašo so čebele tako pogoltno, požrešne in sivne, da spomladi ob cvetenju drevja zalego, čeprav jo imajo rade, jo varujejo in pitajo, vendar večkrat zapuste in lete na pašo tako močno, da se zaradi pomanjkanja družine, potrebne gorkote, živeža, ker si ne vzamejo časa, da bi pitale žerke, zalega prehladi in od lakote umre, da se potem usmrade panji in postanejo kužni, zlasti manj čebelni.

653. Čebelin okus razloči dobro pašo od ničvredne

Čebele imajo tenak okus, kajti, če se z jezikom le dotaknejo cveta ali rose in jo poskusijo, razločijo takoj vse grenko, kislo in zoprno in puste. Da, ne lotijo se vsega, kar je sladko, kakor ose, temveč le prijetno sladkega, lepo dišečega in od sonca dobro skuhanega soka cvetja ali rose, ki ga polizejo in hranijo v satju.

654. (652.) Od kod pride Med.

Ta medena sladka Voda, katiro Zhebele is Zvejta berejo, ny obena is Nebefs doli padena Rofsa, temuzh ena skusi Sonze is Korenin v' Stiblo ali Deblu noter da Zvetja pervulezhena, inu v' eno *fladko* Sokrouzo skuhana Vodiza is Rofso pomefhana. Med tedej pride femkei nekei od Rofse, vezh Dejł pak od pomesemelske Morote, katiro Korenine naſhe vulezhejo temu Deblu ali Shtible vřiga Rastja, inu toga podeli noter v' Kelh tıga Zvetja, inu taisto tamkei Sonze skus sredno Gorkuto k' eni fladke Vode skuha ali sgody.

655. (653.) Rofse Medene.

Padejo Zhařs velikıga Travena inu malıga Serpána sladke Rofse: te spomladanie katire Sonze, kir ta Zhařs gorıemle, vezhi Dejł is Semle slezhe, řo velıku ble řrove, inu fe ble vulezhejo, koker te Lejtne, katire Sonze v' doli jmenliu is Drevija inu Zvejta is *lezhe*, tainřhi skuha inu ble pořhushy, de Listije ali Pierje od te fe svejty, je *fladku* inu lepřhi dushy koker ta Spomladania.

656. (654.) Rofse Lejtne sdrave.

Zhebele eno inu drugo Lubıjo, vender ta Lejtna je Sdrauřhi, smahtnei inu sdajovitnei, tudi dalei /: 10. Dny pred inu po S. Jacobu:/ terpy, Zhařs tudi Roshnıga Zvejta pade, koker ta Spomladania, od katire, aku Desh taisto v' kratkem ne spere, Listije inu Zvejť fe kerzhi inu mokrota u' taistem saduřhi inu sterdy, ter Zhervije rede.

557. (655.) Nesdrave Spomladanie.

Od te Spomladanie Rofse Zhebele kader berejo, ta Med fe skısha, inu od tıga bolehajo. Posna fe ta spomladania Rofsa na Pirju, kader řhusha pertıřne, fe pořhulhi na Listije, inu vıdi na Pirju en pepeunati Prah, is katırıga fe blede Selene Muhe, koker ene Uřhi svaile, katire Pierje inu Mladıke odydo: od te Rofse Pierje od Shıta svene, inu, aku je v' Zvejtu, gluhu rata.

658. (656.) Sterdene Berne sazhetik inu Konz.

Berna Sterdena fe sazhne v' Spomladne Dne inu Nozhi sglihe inu skonzha is to Jefsensko, to je, od Drenovıga Zvejta da odzvedena Aide, pred inu potler ne dobe vezh Medu, temuzh le Obnoshno: inu aku lih kei malıga dobe, taıstu ne gvıra sa nyh inu Mladızhne Shivesh spruti. V' Zvejtu tedei sadnıga Drevija sazhnejo fe naprei is Sterdjo prevedıt.

659. (657.) Koku Zhebele Sterd berejo?

Zhebele kader na Sterdeno Berno gređo, kir na Zveıtu ali Rastju Med zhutıjo, taıstıga nar pervezh od Verha polıshejo, potem utaknejo v' Dnu tega Zvejta řvoi dougi Jefık, is tem is feřfajo to sladko Vodo, katıra po nyh Jesyku noter v' gerlu, inu istega v' ta medene Mehur ali Shelodezh tezhe: inu kader v' Kelhu to slahkoto duřhe, taısta je pak she saperta v' *Buzhezhe*, taısto is Zhelustjo shıplejo, inu stıskajo, de fe odpre inu polıshejo.

660. (658.) Koku Med v' Pıskerze spravıjo?

Kader Zhebela fe she dobru *nalıje* medene Vode, de nye sadne Shıvot je nabařan koker en Meh, de komei od Thege lese, damu slety inu fe persılina od Trudnosti marsketırıkrat pozřıvat, is tem hıtti noter v' Payn, inu taıstıga v' Pıskerz Skosla ter Glavo noter utakne inu sprasnıla kir fe je, supet na Pařho fe spusty. De pak ena druge na Potu nıřo, v' Delłu ne mude, inu fe ne shokajo, ufakatıra v' pořebni Pıskerz nořhi,³⁵⁷ dokler ni poven.

661. (659.) Medene Vode v' Pıfkerzeh ofole

Kir pak ta skoslana medena Voda rada fe skıřsa, taısto is řlano mozhırnastjo Sulıřo od Szaina, katiro na Gnojenzhah inu Makushah najdejo: inu piejo, ofole, de fe ne kashy: ta druga Sul je premozřna inu prehuda Sakai, dokler je keř Pařhe, Zhebele od Nořhne ne prenehajo, temuzh po Pařhe, po Nozhi, inu kader řo od Lethenia skus Vreme sadershane, řhelej v' Med predelajo.

³⁵⁷ Na drugıh mestıh v' rukopısu so pogostı zapısi tega glagola v' razlıčnıh glagolřkih oblikah, iz katerıh lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapısoval *nořsıti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapısi *nořsi*.

654. Od kod je med

Medena sladka voda, ki jo čebele bero na cvetju, ni nobena z neba padla rosa, temveč po soncu iz korenin v steblo ali deblo tja do cveta privlečena in v sladek sok skuhana vodica, pomešana z roso. Med nastaja tedaj deloma iz rose, večji del pa iz podzemelske mokrote, ki jo korenine vlečejo nase za deblo ali steblo vsega rast ja in odto v cvetne čaše. To mokroto tam sonce z izredno gorkoto skuha ali zgodi v medečino.

655. Medene rose

Včasih padejo velikega travna ali malega srpana sladke rose. Spomladanske, ki jih sonce, ker se ta čas viša, izvleče večidel iz zemlje, so veliko bolj surove in se bolj vlečejo kakor letne, ki jih sonce, ko se niža, izvleče iz drevja in cvetja, tanjše skuha in bolj posuši, da se od nje sveti listje ali perje, je sladka in lepše diši kakor pomladanja.

656. Poletne rose so zdrave

Čebele ljubijo tako prvo kot drugo, vendar je poletna bolj zdrava, okusnejša in izdatnejša; tudi dlje traja (10 dni pred sv. Jakobom in po njem, včasih pade tudi košnega cveta) kot pa pomladanja, od katere se, če jo dež v kratkem ne spere, krči listje in cvet in se v njem mokrota zaduši in strdi ter se zarede črvi.

657. Nezdrave spomladanje rose⁵⁶

Med pomladanje rose se, kadar jo berejo, skisa in po njem čebele boleajo. Pomladanja rosa se spozna na perju. Ko pritisne suša, se posuši na listju, kjer opazimo pepelnat prah, iz katerega se izvale blede, zelene muhe kakor kakšne uši, ki jedo mladike in perje. Od te rose zvene žitno perje, in če je v cvetju, postane gluho.

658. Začetek in konec strdene bernje

Strdena bernja se začne ob spomladanskem enakonočju in se konča z jesenskim, traja od drenovega cveta do odcvitanja ajde. Prej in potem čebele ne dobe več medu, temveč le obnožino. In četudi dobe kaj malega, to ne ostane, ampak gre sproti za hrano zalege. Torej se začno ob cvetju sadnega drevja oskrbovati s strdjo za naprej.

659. Kako berejo čebele strd

Kadar gredo čebele na strdeno bernjo, ker čutijo na cvetju ali rastju med, ga največ polizejo z vrha, potem vtaknejo v dno cveta svoj dolgi jezik, z njim izsesajo medečino, ki teče po jeziku v grlo in iz njega v medeni mehur ali želodec. Kadar zaduhajo v čaši sladkobo, pa je ta zaprta v bučici, le-to preščipnejo s čeljustjo in stiskajo, da se odpre, in jo potem polizejo.

660. Kako spravijo med v celice

Kadar se čebela že dobro nalije medečine, da je njen zadek nabit kakor meh, da komaj leze od teže, leti domov in je prisiljena od trudnosti marsikaterikrat počivati. S tem hiti v panj, vtakne glavo v celico in izbruha vanjo; in ker se je spraznila, se zopet spusti na pašo. Da pa ena drugi niso napoti, da se pri delu ne mude in ne suvajo, nosi vsaktera v posebno celico, dokler ni polna.

661. Medečino v celicah osole⁵⁷

Ker pa se izbruhana medečina rada skisa, jo osole s slanico iz seči, ki jo najdejo in pijejo v gnojnicah in mlakužah - druga sol je premočna in prehuda - da se ne skazi, kajti, dokler je kaj paše, čebele ne prenehajo z nošnjo in medečino predelajo v med šele po paši, ponoči in kadar jih vreme zadržuje v letenju.

⁵⁶ Odst. 657: pepelnat prah, iz katerega se izvale blede zelene muhe kakor kakšne uši: Ta prah so suhi izločki listnih uši.

⁵⁷ Odst. 661: s slano mokroto iz seči: G. in tedanji čebelarji so na splošno mislili, med njimi tudi Janša, da čebele »sole« med in cvetni prah s slanico iz gnojšč.

662. (660.) Koku fe ta sladka Vodo v Sterd predela?

Ob Zhařsu predelania te medene noter pernefsene Mokrote ali Vode, katira med tem fe je she en malu uřhushila inu sgostila, taisto Zhebele supet popiejo, inu v' fvojem Shelodzu toku dougu prekuhajo, de fe k' Medu sgosty, inu ta obilna Mozhirnost vodena povure: potim skoslajo taisto v' druge v' Pifkerze, katire is Vofřkam sadelajo, de od Mozhirnost nyh Shape³⁵⁸ ne skifsa, na Simo inu na Spomlad hranijo; sakai po Lejtu shive od zhiste pernefsene Medene Vode.

663. (661.) Podoba medene perve Podobe inu deklifhkiga Medu.

Ta noter pernefsena medena Voda je v' Sazhetku zol bela, zhista inu Sveitla, katira is nefadelanih Piskerzou sbrana, aku fe skus eno Ruto prezhedy, je zhista inu svejtla, vender she savolo pomefhane folne mokrote selenkast ermene Farbe, ter v' Slahkote v' drugi Med premaga, inu fe imenuje deklifshke Med, *Jungfer Honig*, katiru sa Sdrauje Zhloveka flushi: smersne leta toku postane motne mlezhne Podobe.

664. (662.) Kaku Med Farbo spremenuje?

Skus zhebelnu Prekuhanie, kir fe sgosty, inu she v' drugi Piskerz pride, fe je ermenkast, gostei, inu theshei, kir ođ Voda is nega je she ble preshla, inu zhe dalei v' Paynu ostane savola zhebelne Āorkote,³⁵⁹ ble fe voda pořhushi, ermenei in thesei je: kader je pak she star je nar theshei inu arjoukast, ter aku smersne, postane zol arjou inu terd.

665. (663.) Katiri Med je terfhi inu theshej.

Satorei en Duneiska nove Mire Candla /: katire Voda potegne 2. F. 29 3/4 Lothe:/ mladiga Medu potegne 5 F 4 10/29 Lothou: sredne Starosti 5 F. 13 85/348 Lothou: inu stariga Medu 5. F. 20 329/348 Lothou; sakai kulker dalei stoy ble v' nyemu fe Voda is řhufh, gosteje, inu arjaufhi, tudi terfhi perhaja: toku de, kader je zol star, aku fe nepogreje inu s' Vodo neshmeřha, taistiga Zhebele vushiti nemore, vuřhenkast grata inu le drobe.

666. (664.) Zhebelnu Branie Zvejtu ne shkodje, samuzh rodovitnei stury?

Defilih pak Zhebele Sylnu na Zvejte Lethje, inu is taistiga mozhnu nořhijo,³⁶⁰ taistu neposhkodiejo, debi maine rodovitnu bilu na Sadju ali Sernu, temuzh řhe rodovitnei inu sdajovitnei sture; sakaj skus nyh obiskanie to Seme tika Zvejta, skus katiriga Pomeřhanie rodovitnu postane, fe le ble smeřha, toku, de, kader by Zhebele taistiga ne meřhale, veliku vezh gluhiga by ostalu. Sody fe to is Resheniga Zvejta; sakaj kader Vejtra ny, deby ta Prah od eniga Zvejta da drusiga neřhau, Reřh ima presledke inu je gluha.

III. Pogovor.

Od Obnoshne Nofhne zhebelne.

667. (665.) Pridnost zhebelna v' Nofhne

Pridnost zhebelna sposna is nyh ne preterganiga Lethenia na Pařho, kir ne le řamu te Medene Mokrote nashrejo fe, kar v' taisteh sadnu Truplu more yti; temuzh tudi is Obnoshno toku Noghe sadne na Lopatah obloře, de komei koker ene Krote lasijo: ja zol Glavo inu Herbet, kar kuli je kosmatiga is Obnoshno potreřsejo inu v' taiste fe valajo is Shejla vezh damu pernesti.

668. (666.) Kaj je obnoshna inu koku taisto berejo?

Obnoshna drusiga nye, koker ta Prah tiga Zvejta, katiri je v' Dnu tega Kelha inu na Niteh taistiga fe snaide: leta Prah Zhebele, kir na srednih Nogah stoye, inu te sadne naprei pred te řpredne stegnene dershe is eno ne

³⁵⁸ Več pojavitev samostalnika v besedilu v različnih sklonih kaže na zapis *Sapa*, na osnovi česar bi lahko tudi na tem mestu pričakovali zapis *Sape*.

³⁵⁹ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Gorkute* (*Gorkuta*).

³⁶⁰ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo* (*nolsiti*).

662. Kako medečino predelajo v strd

Med predelavo prineseno medečino ali medeno vodo, ki se je medtem že malo posušila in zgostila, čebele spet popijejo in v želodcu tako dolgo prekuhavajo, da se zgosti v med in le-ta obilna vodena voda povre. Potem jo čebele izbruhajo v druge celice, ki jih zadelajo z voskom, da se od vlage njihovega dihanja ne skisa, in jo hranijo za zimo in spomlad, kajti poleti žive od čiste prinesene medečine.

663. Prvotna barva medu in deviškega medu

Prinesena medečina je v začetku čisto bela, čista in svetla, in če jo zberemo iz nezadelanih celic in precedimo skozi ruto, je čista in svetla, vendar pa zavoljo primešane slanic zelenkasto rumene barve. V sladkobi prekaša vsak drug med, in ga imenujemo deviški med, Jungfer Honig, ki koristi človekovemu zdravju. Če se strdi, postane mlečne barve.

664. Kako med spreminja barvo

Ker ga čebele prekuhajo, se zgosti, in ker pride še v drugo celico, postane rumenkast, gostejši in težji, ker je šlo iz njega že več vode. In če ostane dalj časa v panju, se zavoljo čebelne gorkote voda še bolj posuši, postane bolj rumen in težji. Ko pa je že star, je najtežji in rjavkast, in če se strdi, postane čisto rjav in trd.

665. Kateri med je trši in težji⁵⁸

Zatorej kangla nove dunajske mere (ki potegne 2 funta, 29 lotov in 3/4 lota vode) potegne mladega medu 5 funtov, 4 lote in 10/29; medu srednje starosti 5 funtov, 13 lotov in 85/348 in starega medu 5 funtov, 20 lotov in 329/348, kajti čim dlje med stoji, bolj se v njem posuši voda, gostejši, bolj rjav in tudi trši postaja, tako da ga, kadar je čisto star, čebele ne morejo zaužiti, če ga ne pregrejemo in ne zmešamo z vodo; postane kristalast in ga le drobce.

666. Čebelno branje cvetju ne škoduje, ampak ga napravi še bolj rodovitnega⁵⁹

Čprav lete čebele silno na cvetje in z njega močno nosijo, ga ne poškodujejo, da bi rodilo manj sadja ali zrnja, temveč ga store še rodovitnejšega in izdatnejšega, kajti zaradi njihovega obiska seme cveta, ki postane rodovito z oprahitvijo, še bolj oprasha, in bi ostalo veliko več gluhega semena, če bi ga čebele ne oprashile. To sodim po rženem cvetu, kajti, kadar ni vetra, da bi nosil prah z enega cveta na drugega, so v rži presledki in je gluha.

LII. pogovor

O ČEBELNI NOŠNJI OBNOŽINE

667. Čebelna pridnost v nošnji

Čebelna pridnost se spozna iz njihovega nepretrganega letenja na pašo, kjer se napijejo ne le medečine, kolikor je le more iti v njih zadek, temveč si oblože z obnožino tudi lopate na zadnjih nogah, da komaj lazijo kakor žabe, da, celo glavo in hrbet in karkoli je kosmatega potresejo z obnožino in se v njej valjajo v želji, da bi prinesle čimveč domov.

668. Kaj je obnožina in kako jo bero

Obnožina ni nič drugega kakor cvetni prah, ki je na dnu cvetne čaše in njenih nitkah. Ta prah pobirajo čebele, ki stoje na srednjih nogah in drže zadnje stegnjene naprej pred sprednje, z jezikom z neizrečeno

⁵⁸ Odst. 665: funt: utežna mera, 560,060 g; lot utežna mera, 17,502 g. Kako je G. tako natančno tehtal med, je uganka.

⁵⁹ Odst. 666: Čebelno branje ... stori (cvetje) še rodovitnejše: to odkritje pripisujejo Sprenglu, češ da je l. 1793 odkril koristnost čebel za kmetijstvo zaradi oprahševanja cvetov. Iz navedenega je razvidno, da je to odkril že Glavar.

isrezheno Hitrobo, toku de komei zhlovesku oku more sposnati is Jesykam pobirajo, is sprednem Nogam, katire na mesti Rok nym flushijo na sadneh Nog plashate od snotrei ven ulhinene kosmate Lopate nakladajo, is Jesikam inu Zhelustijo srounajo, inu perterdijo, tar okroglo podougasto Kepo na obedve sadne Noge naloshe, koker k' by Hlazhe obule.

669. (667.) Koku obnoshno slazhijo?

Kader is obnoshno obloshene is Pafhe v' Payn pridejo, de ena drugi na Potu nye, sleherna k' fvojmu enkrat sazhetimu Pifkerzu hiti to Buttaro odloshyti, stopy is srednem Nogam na Rob Pifkerza, sprestre naprei noter v' tiga nar pervez to defno sadno Nogo, taisto na Rob poloshy inu is sprednim Nogam doli teshi inu to sadno po Robu ven potegne, toku v' Piskerz Obnoshna fama is Noge pade: inu t̄ enaku della is levo Nogo.

670. (668.) Koku obnoshno v' Pifkerze skladajo?

V' glihi vifhe rouna is tem na Shivotu potrefsenim Praham, katire nekei is Jesykam, nekei is Nogam doli stepe, inu zhe ny dergazh tudi is Shivotam fe plashy po Robu Pifkerza: kader v' tega *po Robu* she vfiga fe je sprasnila, te Kepe is Zhelustijo sdroy, is Jesykam porauna poufem Piskerzu, inu s' tem sprednem Nogam pohody ali potlazhy, de zhes̄ inu zhes leshy koker ena Plofha erjave Podobe.

671. (669.) Zhel Brania Obnoshne.

Brania Obnoshne Sazhetik fe sazhe Spomlad is Jagnedovem Jeusham, inu Lefhoujam Zvejtam, na katirem famo Obnoshno dobe, inu terpi skus vfe Zveitje noter da Jelsen. Satorei kader Spomlad ali Sufheza je gorku Vreme bres veliku Vejtra inu Deshja, de taisto dva ali 3. Sapored veliku berejo fe je sgodnih inu obilnu Rojow vefseliti; sakaj Materniza obilnei Jaiz leshe, kir sa Mladize obilnei Klajo naide.

672. (670.) Obnoshna h' zhemu Zhebelam flushi?

Slushi ta Obnoshna ali Zveita Prah sa Zhebelam sa pitanie teh Zhervizhou sastaulenih, koker tudi teh novez fvalenih Mladizh,³⁶¹ dokler taiste od Slabosti ne Pafho ne Lethe, po tem taisto ne ydo, ampak shive od unanie Pafhe inu notreine Sterdy ali Medu: ja lazhne Mladize naidejo fe med Shrenzho³⁶² te stare is Obnoshno obloshene zhakat, katirem is Nogh obnoshno prozh shiplejo inu ydo.

673. (671.) S kom obnoshno smefhajo?

Obnoshna, koker is Pafhe je pernefsena, srova kader dougu v' Pifkerzeh leshy, fe skashy inu plesnuje, de Zhebele jo vun brufijo;³⁶³ sato sa to sa dalei perhraniti, taisto Zhebele is medeno mokroto noter pernefseno pomefhajo inu is Slanizo od Gnojenze, de eno grenko Sladkust sadoby: *kader pak ta obnoshna* od Gorkute v' Paynu fe sterdy, usamejo Zhebele supet en malu Medu, inu Vode, is katirim obnoshno po Verhu smozhjo, is Jesykam smeshajo inu sprut Mladizhe³⁶⁴ inu Zhervizhe pitajo.

674. (672.) Obnosna³⁶⁵ Stara ny sa Pitanie.

Le taku smeshana Obnoshna terpy da Jelsen, zhes Simo pak od zhebelne Sape, kir Obnoshno nesadelajo, tar Sapa v' Pifkerze fe sbira, taista fe skasy, inu doby en kislou grenke Smah, katiri Zhebelam je superne, satorei ny vezh sa pitanie, inu taisto Zhebele sdroye inu Spomlad ven brufyo inu savershejo.

³⁶¹ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Mladiz* (*Mladiza* – 'mlada čebela'). Pogosteje obravnavani samostalnik v rokopisu označuje pomen 'čebela pred izleženjem'.

³⁶² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Shrenzenzo* (*Shrevenza* – 'zrelo').

³⁶³ Sicer je v rokopisu dosledno naveden zapis *brufsijo*.

³⁶⁴ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *Mladize* (*Mladiza* – 'čebela pred izleženjem'). Na nekaterih mestih v rokopisu obravnavani samostalnik označuje tudi pomen 'mlada čebela'.

³⁶⁵ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Obnoshna* – 'cvetni prah'.

hitrostjo, tako da more človeško oko komaj zaznati; s sprednjimi nogami, ki jih rabijo namesto rok, nakladajo v ploščate, od znotraj navzven ukrivljene kosmate lopate na zadnjih nogah, z jezikom in čeljustmi zravnajo in pritrdijo ter okrogli podolgasti kepi nalože na obedve zadnji nogi, kakor da bi obule hlače.

669. Kako obnožino spravljajo s sebe

Ko pridejo s paše z obnožino obložene v panj, hiti sleherna, da ena drugi ni napoti, odložit butaro v svojo, že začeto celico. S srednjimi nogami stopi na rob celice, stegne vanjo najprej desno zadnjo nogo, jo položi na rob in s sprednjimi nogami tišči navzdol, nato potegne nogo po robu ven. Tako pade obnožina z noge sama v celico. Enako napravi z levo nogo.

670. Kako skladajo obnožino v celice

Enako ravna s po životu raztresenim prahom, katerega stepe s sebe nekaj z jezikom nekaj z nogami; in če ni drugače, se plazi s telesom po robu celice. Ko se je vanjo po robu že vsega znebila, zdrobi kepe s čeljustjo, ga poravna z jezikom po vsej celici in pohodi ali potlači s sprednjimi nogami, da leži čez in čez kakor plošča rjave barve.

671. Čas branja obnožine

Začetek branja obnožine je spomladi z jagnedovim, jelševim in leskovim cvetom, na katerem dobe samo obnožino, in traja med vsem cvetjem tja do jeseni. Zatorej se je, kadar je spomladi ali sušča gorko vreme, brez veliko vetra in dežja, da jo dva ali tri (tedne) zapored veliko berejo, veseliti zgodnjih in obilnih rojev; kajti matica leže obilneje, ker najde za zalego obilnejšo klajo.

672. Zakaj potrebujejo čebele obnožino

Obnožino ali cvetni prah potrebujejo čebele za pitanje zaleženih žerk kakor tudi na novo zvaljenih mladice, dokler le-te zaradi šibkosti ne lete na pašo. Potem je ne jedo, ampak žive od zunanje paše in notranje strdi ali medu. Da, lačne mladice najdemo pred žrelom, ko čakajo na stare, obložene z obnožino, in jim jo z nog ščipljejo in jedo.

673. S čim mešajo obnožino

Obnožina, kakršno prinašajo s paše, je surova, in kadar dolgo leži v celicah, se skazi in splesni, da jo čebele izmečejo. Zato jo, da bi jo dlje prihranile, čebele pomešajo s prineseno medicino in s slanico, da zadobi nekakšno grenko sladkobo. Ko pa se ta obnožina v panju od gorkote strdi vzamejo čebele spet malo medu in vode in s tem zmočijo obnožino po vrhu, zmešajo z jezikom in sproti pitajo mladice in žerke.

674. Stara obnožina ni za pitanje

Le tako zmešana obnožina vzdrži do jeseni. Čez zimo pa se zaradi čebelnega dihanja zbira v celicah sopara, in ker obnožine ne zadelajo, se skazi in dobi kisló grenak okus, ki je čebelam zoprno. Zatorej ni več za pitanje, in čebele jo zdrobe in spomladi izmečejo in zavržejo.

675. (673.) V' Lakoti obnoshna is vodo smeshana stury Zhebele grishove

Smanka Zhebelam Spomlad Sterd v' Paynu, dokler she Drevje ne zveide, kir na Pafhe drusiga ne dobe koker obnoshno, Lakota yh permora taisto jesty inu kir Medu nimajo med taisto pomefhat, Vodo v' mef denejo, ta vufhita Obnoshna od Shivota Zhebele sene, inu Grifho dobe, de is fvojem Blatam vfe Satuje gerdo podelajo, tudi Shrevenzo posvinajo, de kir ven inu noter lasyo, Repetnize od tiga fo pomashane.

676. (674.) Zhebele nofyo tudi Vodo inu Gnojenzo.

Nofh³⁶⁶ tedei Sraun medene Vof Mokrote inu Obnoshne tudi Vodo, inu Mokroto od Gnojenze inu Makush. Vodo piejo one per studenznah inu na Potokih, ter v' Pifkerze skoslajo: nar lubshi nym je pak ta Rofsa: inu de Voda fe ne usemrade ali ne fkasy is Slano Mokroto, katiro na Gnojenzhah inu Makusah piejo pomefhajo. Leto Vodo smefhano poterbujejo one sa Mefhanie med obnoshno, koker tudi sa ta sterjen Med zhes Simo smozhiti inu losfei vushiti: po Sime pak na mesti Vode flushijo fe spruti k' omezhanu tega Medu Mokrote od Sape: Slanize nepoterbujejo, kir obnoshno ne dellajo inu Sprut Med meshajo.

NIII. Pogovor.

Od zhebelne Pafhe.

677. (675.) Obilnost Vofhka inu Medu Nasnanie dobre obilne Pafhe.

Govorili fmo od zhebelniga Vofheniga Della, fhlishali fmo tudi od taistih velike Pridnosti v' Nofhni Medu inu Obnoshne, snati nam she naprei stoy, kej one to veliku Blagu dobe inu ukupei spravijo; sakai, kir sleherni Lejtu zhes tu, kar v' Dufhele Medu v' Jedy, Piazhe inu Arznie fe savushije, inu tega Vofka sa Flaistre, nar vezh pak sa svezhavo ponuza, veliku od eniga inu drusiga Blaga v' ptuje Dushele fe spele: is katiriga fe sklene ena dobra obilna Pafha.

678. (676.) Vfe Zvejtje ne flushi Zhebelam enaku sa Pafho.

Vise³⁶⁷ Rástje te Semle, Selsha, Roshe inu Zvejtje ne flushi enaku Zhebelam k' Pafhe: enu one Lubijo, drugu Sovrashijo: enu da dosti, drugu malu Pafhe: enu je sdravu, drugu nesdravu: enu je bogatu is samim Medam, drugu is famo Obnoshno, drugu supet is obdvojem. Letu vfe dobru Zhebele is Duham fvojem inu Jesykam reslozhijo; satorei ene mozhnu, druge malu inu ene zol neobifhejo. Ufmimo naprei te sa katire ne mrajo, potem taiste katire lubijo.

679. (677.) Roshe is Klobokem Kelham ali Buzhezho popuste.

Roshe inu Zvetje, katiru ima en klobok Kelih, koker Koprive, ta perva erdezha Dettela, inu vezh drugih, Zhebele popuste; sakai, kir v' taistih ta medena mokrota v' klobokeh Buzhezah je saperta, sposnajo, de k' taisti is fvojem kratkim Jesykam perstopiti ne morejo; satorei s' taistim Zhafs ne potrebnu ne samuditi fe raifh na drugu Zvejtje podado.

680. (678.) Zvejtje od sgorei sapertu Zhebele ne obifhejo.

So supet ene Roshe inu Zvejtje, katire sizer nimajo fylnu kloboke Buzhezhe, vender to Zvejtje od sgorei je spizhastu inu ukupei stifnenu, ali is enim platelnam tega Zvejta, koker is enim Pokrovam toku sagernenu, de Zhebela ne noter sleshti, ne is Jesykam doshezhti nemore, koker je *Gralhza, Grah ...* taistu istega sgoreiniga Urshoha Zhebele popuste, inu famu Shtible, kader kej medene Mokrote ven stezhe, oblishejo.

681. (679.) Vezh drusiga Zvejta ne lubijo.

Dalei ne lubjo Zvetje od Grenkiga Selfha, koker Pellen, Shiuka ... Ne smerdliva, ne mozhnu dufhezhe, ne te saspame, ne Zvejtje od Selfha per Vodah rastozhiga, kir fe Vode boje. Rolhe, katirih Platelzhe fo sylnu gosty inu terdi, de fe neudado, k' taistim tudi ne more is Jesykam fvojem perstopiti, ne noter med Zvejtje sleshte, sa to medeno Mokroto ven is felfati.

³⁶⁶ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nolsijo (nolsiti)*.

³⁶⁷ Drugod v rokopisu prevladuje zapis *vfe*.

675. V lakoti obnožina, zmešana z vodo, povzročca pri čebelah grižo

Če zmanjka spomladi v panju čebelam strdi, dokler še ne cvete drevje, ker na paši ne dobe drugega kakor obnožino, jih prisili lakota, da jo jedo, in ker nimajo medu, da bi ga pomešale mednjo, denejo vmes vodo. Tako užita obnožina čebele žene in dobe grižo, da s svojim blatom vse satje grdo podelajo, tudi žrelo posvinjajo, da se jim, ker lazijo ven in noter, od tega pomažejo perutnice.

676. Čebele nosijo tudi vodo in gnojnico

Čebele tedaj nosijo razen medečine in obnožine tudi vodo in slanico z gnojišč in iz mlakuž. Vodo pijejo pri studencih in potokih in jo izbruhajo v celice; najljubša pa jim je rosa. In da se voda ne usmradi ali ne skazi, jo pomešajo s, slanico, ki jo pijejo na gnojiščih in v mlakužah. To pomešano vodo rabijo za mešanje med obnožino kakor tudi za močenje čez zimo strnjenege medu, da ga laže užijejo. Pozimi pa namesto vode rabijo za sprotno mehčanje medu soparo od dihanja. Slanice ne potrebujejo, ker ne delajo obnožine in sproti mešajo le med.

LIII. pogovor

O ČEBELNI PAŠI

677. Obilnost voska in medu naznanja dobre, obilne paše

Govorili smo o čebelnem voščenem delu, slišali smo tudi o njihovi veliki pridnosti pri nošnji medu in obnožine, zvedeti moramo še, kje dobe toliko tega blaga in zbero. Kajti, ker se izvozi sleherno leto mimo tega, kar se porabi v deželi medu za hrano, pijačo in zdravila ter voska za obliže in svečavo, veliko enega in drugega blaga v tuje dežele, lahko sklepamo, da je dobra in obilna paša.

678. Vse cvetje ni v pogledu paše enako za čebele

Vse rast je te zemlje, zelišča, rože in cvetje ni za čebele v pogledu paše enako, eno imajo rade, drugo sovražijo, eno da dosti, drugo malo medu, eno je zdravo, drugo nezdravo, eno je bogato s samim medom, drugo s samo obnožino, tretje zopet z obojim. Vse to čebele z vohom in jezikom dobro razločijo, zatorej eno zelo, drugo malo ali čisto nič ne obiskujejo. Vzemimo najprej te rastline, za katere ne marajo, potem za tiste, ki jih ljubijo.

679. Rože z globoko čašo ali bučico puste⁶⁰

Rože in cvetje, ki imajo globoke cvetne čaše, kakor koprive, prva rdeča detelja in več drugih, čebele puste, kajti v njih je medečina zaprta v globokih čašah. Vedo, da ne morejo priti do nje s svojim kratkim jezikom, zatorej se na njih ne mude brez potrebe, raje lete na drugo cvetje.

680. Od zgoraj zaprtega cvetja čebele ne obiskujejo

So spet neke rože in cvetje, ki sicer nimajo zelo globokih čaš, vendar je to cvetje od zgoraj koničasto in stisnjeno ali s cvetnim listom kakor s pokrovom tako zagrnjeno, da čebela ne more zlesti vanj, niti ga doseči z jezikom, kakor so npr. grašica, grah itd. Tako iz gorenjega vzroka čebele puste in obližejo samo stebila, kadar priteče ven kaj medečine.

681. Več drugega cvetja ne ljubijo

Dalje ne ljubijo cvetja grenkih zelišč, kakor so pelin, sivka itd. Ne smrdljivega ne močno dišečega ne zaspanega ne cvetja zelišč, rastočih pri vodah, ker se boje vode. Dalje rož, katerih listi so zelo gosti in trdi, da se ne udajo in tudi ne morejo z jezikom do njih, ne zlesti med cvetje, da bi sesale medečino.

⁶⁰ Odst. 679: ne zaspanega: Na kakšno cvetje misli tu G., ni jasno; zaspanka pravijo ponekod podlesni vetrnici (*Anemone* sp.), zaspanec pa lisičjeku (*Lycopodium clavatum*).

682. (680.) Zvejtje shkodlivu Zhebelam

Je tudi veliku Rosh inu Zvejta, katire one szer ljubijo, fo nym pak skodlive fufebnu, katire Vezher inu k' Deshju fe Sapirojo, koker Tulipe, Buzhe ... sakai kir Zhebele taiste obyŕhejo, dostikrat v' Jezhe ostanejo, inu kader nekatire Dny deshuj, od Lakote inu Mrasa v' taistih Konz usamejo, inu skus to zhebelna Dershina fe mozhnu mainsha.

683. (681.) Abrenke Drevija nifso³⁶⁸ Medene.

Drevije, katiriga Zvejt v' Abrenkeh obstoy, koker Mazhke, Topolouje, Leshouje, Jeushe, Jagnede, Zhebele Spomlad mozhnu ljubijo, na taistim pak, koker she N. 669. Je govornu, malu ali zol nyzh Medu ne dobe, samuzh berejo veliku Obnoshne. Topoluje tudi Zhebelam da na fvojeh Popkah leto Smolo, is katiro one Spranie tega Paynu sadela pred Mrasam inu Nauratenzam.

684. (682.) Sadja Zvejt da obilno Pafho.

Ternie belu inu zhernu, koker tudi *ladnu* Drevje zsheshne, Dren, Oparenze, Zhesple, Hrushke, Zsheshmile, Jabouka ... da Zhebelam obilno Pafho inu Obnoshno. Med drugem Jablanou Zveit je nar slabeifhi, inu ta Zhafs sazhejo pefhati. Ob Sadnim Zvejtu te mozhneje Zhebele sa volo obilne *Palhe* na Roje sastavijo.

685. (683.) Semrekova inu Jeukova Pafha pernefse slab Med.

Semreka inu Jeuka nekatire ali redke Lejta sa Shpizam rody ene erjave Bulle okrogle v' velikosti ene Lezhe, katire fo mozhnu Medene: druge Lejta sa Spizham pote eno medeno Mokroto. Enu inu drugu Zhebelam da veliko Pafho ali ta Med, *kader* fe sterdy, fufebnu kader smersne, je toku terd, de taistiga nemorejo vushiti; satorei je dobru taiste Lejta Zhebele pred Aido spodresati, ali, taiste is stradati, de ta slehni Med savushijejo, inu ob Aidovim Zvejtu drusiga namestijo.

686. (684.) Kostainova Pafha imenitna, defilih Med je nesmahten.

Kostainou Zvejt Zhebelam Sufebnu k'Pafhe dougu flushi ob Zhafsu pokofhenih Travenkou, kir tista nym nar ble smankuje: na tem okul 3. Tedne dobe obilnu Medu, defilih ta kostainou Med je nesmahten, grenak, inu po Zvejtu smerdy, taisti nym dobru sadene. O Krefsu, kir je veliku Kostajna, je dobru stare Payni pomladiti, sakaj per obilne Pafhe veliku Satuja sture inu fe mozhnu gmirajo, toku de ob Aide fe vezh Deilu napounijo.

687. (685.) Rofse Medene na Perju Drevija.

Na Hrastje, Verbe, Hrushkah inu vezh drugem Dreviju, koker od N 653. je podvuzhenu, *padejo* vezhkrat Medene Rofse na Listje, toku de taistu fe sveti inu je sladku, to Rofso Zhebele Lishejo, inu noŕhijjo³⁶⁹ vender sdraufhi inu smahtneifhi je ta Lejtna, koker ta spomladania, tudi dalei terpy, de lje veliku Desheveje taiste ne spere.

688. (686.) Refsje da obilno Pafho pod Shneshnikom.

Refsa, Sufebnu Spomladania Zhebelam pernefse obilno Pafho, katira pod Shneshnikom od spomlad sgodne zhes Kresh dougu terpy, inu Zhebele veliku Medu dobe, Dershinstvu nagmirajo, ter obilnu Rojou dajejo; sakai kader enu Refsje odzvejde, koker Sneh polagama kopny, toku sapored fe drugu Zvejtje perkasuje; satorei Gorenzhi Zhebele Spomlad v' Gore na Pafho devajo. Jefsenska Refsa, katira is Aydo zvede noter do S. Martina je maine Medena.

689. (687.) Selsha Zhebelam prejetna

Selsha, na katirih Zhebelle³⁷⁰ med drugim Zvejtam nar vezh Pafhe dosheshejo v' nafhe Dushele, fo Telloch, ta bella Detelza, Senoff, Mack, Shetrai, Dushizhouana, Regrat, Kapes, Repa, Gorshizha, Salata, Sonzhne Roshe, Majaron, Melifsa, Metha, Pollai, Koriander, Violzhe, Gautroshe, Kumare, Dine, ta druga Detela, *Isopp* inu veliku vezh drugih Zvejtje.

³⁶⁸ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *niflo*.

³⁶⁹ Na drugih mestih v rokopisu je pogost tudi zapis *nofsijo* (*nofsiti*).

³⁷⁰ Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *Zhebele* (*Zhebela*).

682. Cvetje, škodljivo čebelam

Je tudi veliko rož in cvetja, ki jih čebele sicer ljubijo, so jim pa škodljive, zlasti tiste, ki se zvečer in ob dežju zapirajo, kakor tulpe, buče itd.; kajti, ker jih čebele obiskujejo, ostanejo dostikrat v ječi, in če nekatere dni dežuje, od lakote in mraza v njih pomro, s tem pa se čebelja družina močno zmanjša.

683. Abranki drevja niso medeni

Drevje, katerega cvet so abranki in mačice, npr. topolovje, leščevje, jelše, jagnedi, čebele spomladi zelo obiskujejo, kakor je povedano že pod št. 669, na njih pa dobe malo ali čisto nič medu, pač pa bera veliko obnožine. Topolovje daje čebelam na svojih popkih smolo, s katero zadelajo pred mrazom in roparicami špranje panja.

684. Cvet sadja da obilno pašo

Trnje, belo in črno, kakor tudi sadno drevje, češnje, dren, oparnice, češplje, hruške, češmin, jabolka itd. dado čebelam obilno pašo in obnožino. Med drugimi je jablanov cvet najslabši, in ta čas začno pešati. Ob sadnem cvetju zastavijo močnejše čebele zavoljo obilne paše na roje.

685. Smrekova in jelkova paša daje slab med

Nekatera, a redka leta smreka in jelka rodita za iglami nekakšne rjave, okrogle bule, v velikosti leče, ki so močno medene; druga leta potita za iglami nekakšno medeno mokroto. Eno in drugo je za čebele obilna paša, toda ta med je, kadar se strdi, posebno kadar zmrzne, tako trd, da ga čebele ne morejo uživati; zatorej je dobro tista leta čebele pred ajdo spodrezati ali jih izstradati, da slabi med použijejo in ob ajdovem cvetju nanesejo drugega.

686. Kostanjeva paša je imenitna, čeprav je med neokusen

Kostanjev cvet daje čebelam posebno dolgo pašo v času pokošenih travnikov, ko jim le-te najbolj zmanjkuje. Na njem dobe približno v treh tednih obilno medu. Čeprav je kostanjev med neokusen, grenak in smrdi po cvetju, jim dobro dene. Kjer je veliko kostanja, je dobro o kresu stare panje pomladiti, zakaj pri obilni paši napravijo veliko satja in se močno razmnože, tako da se ob ajdi napolnijo.

687. Medene rose na listju drevja

Na listje hrastja, vrbe, hruške in na več drugega drevja, kakor je poučeno pod št. 653, padejo večkrat medene rose, tako da se sveti in je sladko. To roso čebele ližejo in nosijo v panje, vendar je bolj okusna in zdrava letna kakor spomladnja, tudi dalj trpi, da jo le ne spere močno deževje.

688. Resa pod snežniki je zelo medena

Resa, posebno spomladnja, prinese čebelam obilno pašo, ki traja pod snežniki od zgodnje pomladi čez kres, in čebele dobe veliko medu, povečajo družino in obilo roje; kajti, kadar odcveta eno resje, kakor sneg polagoma kopni, tako se zapored prikazuje drugo cvetje; zatorej nosijo Gorenjci čebele spomladi v gore. Jesenska resa, ki cvete z ajdo tja do sv. Marti-na, je manj medena.

689. Zelišča, prijetna čebelam ⁶¹

Zelišča, na katerih čebele med drugim cvetjem dobe največ paše, so v naši deželi teloh, bela deteljica, gorčica, mak, šetraj, dušičovna, regrat, gabez, repa, solata, sončnice, majaron, melisa, meta, polaj, koriander, vijolice, vrtnice, kumare, dinje, druga detelja, isop in še veliko drugega cvetja.

⁶¹ Odst. 689: kariander: zdravilna rastlina z belimi ali rdečkastimi cveti v kobulih (*Corriandrum sativum*); izop: primorska rastlina z modrimi, rožnatimi ali belimi cveti v klasu, zelo diši; ožeppek.

690. (688.) Shita Zhebelam Lube.

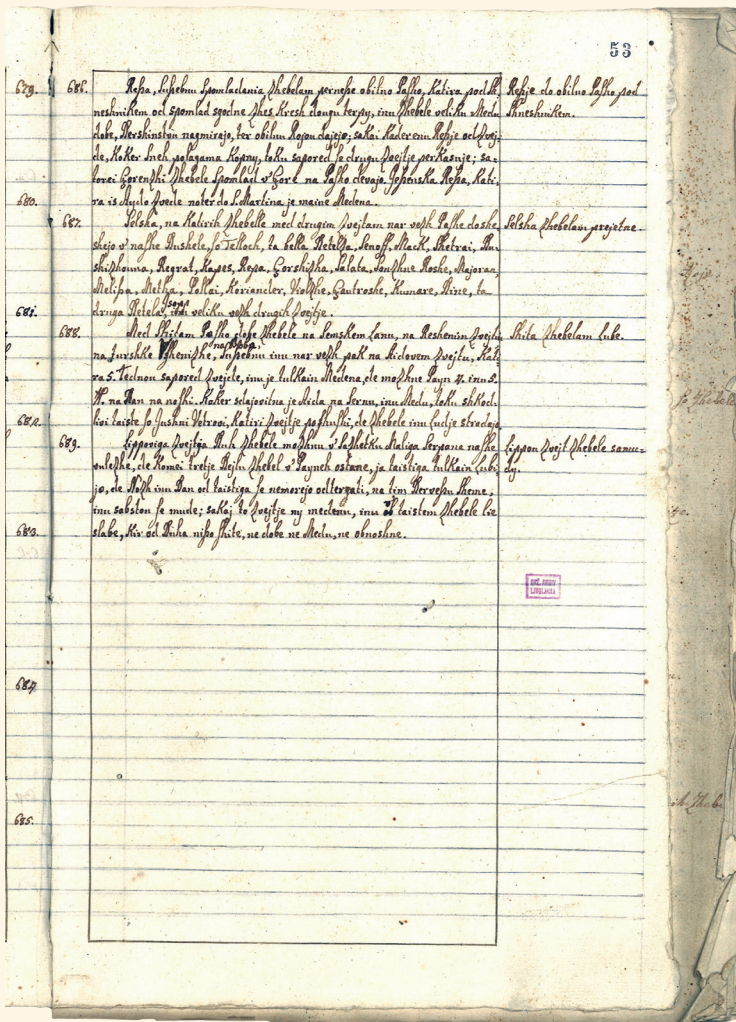
Med Shitam Pafho dobe Zhebele na Semskem Lanu, na Reshenim Zvejtiu na turshke Vihenizhe na Bobu, Sufebnu inu nar vezh pak na Aidovem Zvejtu, katira 5. Tednou sapored zvejde, inu je tulkain Medena, de mozhne Payn 4. inu 5. F. na Dan na nošhi.³⁷¹ Koker sdajovitna je Aida na Sernu, inu Medu, toku shkodlivi taiste fo Jushni Vetrovi, katiri Zvejtie poñulhi, de Zhebele inu Ludje stradajo.

691. (689.) Lippou Zvejtz Zhebele samudy.

Lippoviga Zvejtia Duh Zhebele mozhnu v' Sazhetku Maliga Serpana nafhe vulezhe, de komei tretje Dejlu Zhebel v' Payneh ostane, ja taistiga tulkain Lubijo, de Nozh inu dan od taistiga fe nemorejo odtergati, na tim Dervefsu Sheme, inu sabston fe mude; sakaj to Zvejtie ny medenu, inu oñ taistem Zhebele lie slabe, kir od Duha nifso.³⁷² fhite, ne dobe ne Medu, ne obnoshne.

³⁷¹ Na drugih mestih v rokopisu so pogosti zapisi tega glagola v različnih glagolskih oblikah, iz katerih lahko sklepamo, da bi se nedoločnik zapisoval *nošiti*. Torej bi lahko na tem mestu pričakovali zapis *nofsi*.

³⁷² Na drugih mestih v rokopisu prevladuje zapis *nifso*.

Zadnja stran rokopisa

690. Žita, čebelam ljuba

Med žitom dobe pašo čebele na semenskem lanu, na rženem cvetu, na turščici, na bobu, posebno in največ pa na cvetju ajde, ki pet tednov zapored cvete in je tako medena, da nanosi močan panj 4 in 5 funtov na dan. Kakor daje ajda obilo zrnja in medu, tako so ji škodljivi južni vetrovi, ki posuše cvetje, da stradajo čebele in ljudje.

691. Lipov cvet čebele zamuja

Duh lipovega cvetja v začetku malega srpana močno vleče nase čebele, da jih ostane v panjih komaj tretjina, da, tako ga ljubijo, da se ne morejo noč in dan odtrgati od njega, na tem drevesu šume in se zastonj mude, kajti to cvetje ni medeno in ob njem čebele le slabe, kajti od duha niso site, ne dobe pa ne medu ne obnožine.

Nekaj manj poznanih izrazov

abranek	– viseča cvetna mačica; npr. leska
barigla	– lesen ročni sodček
bedenj	– panj iz dela votlega ali izdolbenega, navadno bukovega, debla; korito
bernja	– dajatev učitelju ali cerkvenim ljudem, bera; npr. strdena bernja
caker	– imeti opravka s kom, v caker hoditi
cepi	– enoletni poganjki, s katerimi se cepi
čebelna smola	– zadelavina, propolis
dresen, ajda v dresnu	– še ne odprti cvetovi ajde
hiševanje	– gospodarjenje
kibla	– vedro, vedrica
klaja	– hrana za čebele
kobilica	– podstavek, ki daje oporo pokonci postavljenemu satu v panju
lodrica	– velik, podolgovat sod za tovorjenje
lopata	– vdolbinica, obrobljena z daljšimi dlačicami, na zadnji nogi delavke, za prenos cvetnega prahu, propolisa; košek
obhoja	– parjenje
obhojena matica	– oprášena, osemenjena matica
ogrenjen roj	– ogreben roj
oparnica	– črni trn, <i>Prunus spinosa</i>
pilka ali voha	– odprtina na stropu panja z nepremičnim satjem, povezava s panjem, ki so mu odstranili dno in ga poveznili nanj
štulast sak	– izbočen sak
veha	– glej pilka

Dediči prof. Staneta Miheliča so ljubeznivo dovolili ponatis zgornjega besedila. Iskrena hvala!

Po poti knjige Pogovor o čebelnih rojih

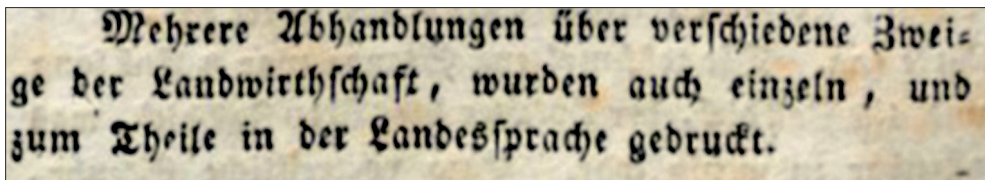
Prva slovenska čebelarska knjiga

Andrej Šalehar

Uvod

Najprej pojasnilo k naslovu Po poti knjige Pogovor o čebelnih rojih, prva slovenska čebelarska knjiga. Knjiga je bila napisana leta 1776 (povzeto po Rechfeldu (1848)), objavljena pa je bila šele v zborniku Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu leta 1976, dvesto let je ostala v rokopisu. To ne spremeni dejstva, da je bila napisana v slovenskem jeziku in da je to knjiga. Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič in sod. 2011) in Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000) to potrujeta. Če bi Kranjska kmetijska družba Glavarjevo knjigo tudi natisnila, kakor ji je bilo predlagano, ali če bi Glavarjev varovanec Tomelj izpolnil Glavarjevo naročilo pred smrtjo, da bi dal knjigo tiskati, ne bi bilo nobenih dilem in vprašanj.

Opozoriti je treba še na zapis, objavljen leta 1828 v 11. številki na 43. strani časopisa Ilyrisches Blatt:

Ilyrisches Blatt, 1828, str. 43

Prevod: Več razprav o različnih kmetijskih področjih je bilo natisnjenih posamezno in deloma v deželnem jeziku.

Kljub vsestranskim prizadevanjem in iskanjem to ostaja še vedno nepojasnjeno. Morda je bilo kaj objavljenega tudi o čebelarstvu?

Namen raziskave je bil preučiti razpoložljiva arhivska in druga gradiva, povezana z Glavarjevo knjigo Pogovor o čebelnih rojih. Razprava je napisana kot sklepna študija ob njeni izdaji ob 240-letnici.

Prvi zapisi o čebelarstvu na Kranjskem

Valvasor (1689) je v Slavi vojvodine Kranjske čebelam in čebelarjenju na Kranjskem posvetil veliko prostora – (III. knjiga/strani 454–457). Uvodoma je poudaril pomen medu kot sladila in zdravila ter vsestransko uporabnost voska. »Na Kranjskem ji pravijo zhebela in jih imajo tu silno veliko, ker obogatijo tudi marsikaterega poštenega hišnega gospodarja.« Omenja »posebne hišice za čebele, kamor spomladi okoli cvetne nedelje postavijo panje in jim odprejo luknje.« Poleti čebele rojijo, pogosto roji panj dvakrat, trikrat

ali celo kar štirikrat. Prvi in drugi novi panj dasta nove roje. Tako iz enega panja dobijo šest ali celo sedem panjev. To potrjuje, da Valvasor opisuje kranjsko čebelo, ki se odlikuje v rojivosti. Jeseni po sv. Mihaelu (29. september) odvezemajo med. Iz dve- ali triletnih panjev vzamejo med in čebele ter vse skupaj zmečkajo. Pri novih panjih, če so težki, pa prerežejo pokrov, z dimom iz tleče cunjke čebele preženejo v zadnji del panja, dvignejo pokrov in izrežejo del medišča, del pa pustijo, da imajo čebele dovolj hrane za zimo. Potem pokrov zaprejo in panje postavijo na prostor, kjer ni preostrega mraza. Spomladi pa jih vrnejo v čebelnjak. Podobna ravnanja pri odvezemanju medu so opisana tudi v prvih slovenskih čebelarstvenih knjigah, ki so izšle v 18. in na začetku 19. stoletja. Veliko medu pošiljajo v druge dežele, zlasti v Salzburg. Veliko prodajo tudi voska – v Italijo, še posebej v Benetke. Na Kranjskem je med poceni, veliko pa ga porabijo za kuhanje medice, ki je priljubljena pijača. V nadaljevanju je opisan postopek za pripravo medice. Med uporabljajo tudi za velikonočne potice – (VII/472). Trgovanje z medom je omenjeno tudi v odstavku, kjer je opisano težavno preživljanje kmetov na Kranjskem – (XV/609). V Slovenskem čebelarju je Zupan (1934) objavil članek Kako popisuje Valvasor čebelarstvo v l. 1689, kjer so obširneje predstavljeni Valvasorjevi zapisi o takratnem kranjskem čebelarstvu.

Čebela kot pojem delavnosti, pridnosti, redoljubnosti slovenskega naroda – simboli (grbi) kot primer: **Akademija delavnih (1693)** in njeni člani.

Grb: Akademija delavnih (1693)

V grbu Akademije so tudi čebele in panj.

V grbu Kranjske kmetijske družbe, ustanovljene 26. oktobra 1767, so tudi čebele in čebelnjak, kar na svoj način potrjuje, da je bilo na Kranjskem med kmetijskimi panogami razširjeno in pomembno tudi čebelarstvo.

Urbarji, dajatve: Gruden (1910) v knjigi »Zgodovina slovenskega naroda« na 438. strani piše:

Pri opisovanju slovenskega poljedelstva ne smemo prezreti čebelarstva, ki je bilo že od nekdanj med našim ljudstvom udomačeno. Urbariji nam v tem oziru nudijo zanimive podatke. Žički kartuzijani so dobivali iz županije Laško 19 vrčev medu na leto in v mariborski županiji so znašale letne služnosti medu nad 150 vrčev ali loncev. V ptujski okolici se je nahajala cela vrsta vasi, ki niso služile nič žita, prav malo živine, pač pa toliko medu, da je njegova vrednost daleč presežala vse druge služnosti. Za druge dežele še ni toliko urbarijev objavljenih, da bi mogli zasledovati, kje je bilo čebelarstvo posebno razvito. Vendar že zgornje številke pričajo, da se čebeloreja ni gojila le za zabavo, temveč namenoma, zaradi pridelovanja voska in medu. Med tem ko je dandanes ajda glavna paša za čebele, se ta v srednjem veku skoraj nikjer ne omenja. Najboljši čebelni pašniki so bili takrat z vresjem pokrita gorska pobočja ali nižave. Videti je, da so take pašnike namenoma napravljali ali vsaj neobdelane puščali, da so čebele lahko tamkaj brale med in vosek. Marsikje se namreč poleg njiv, travnikov in gozdov posebej izrecno omenjajo „pašniki za čebele“ (Zeidelweide). Cerkve in samostani, ki so rabili mnogo voska za svoje potrebe, so čebelorejo posebno pospeševali.

Gruden (1910), str. 438

V stoletjih so kranjski čebelarji dobili veliko čebelarskega znanja in izkušenj, kar se je prenašalo iz roda v rod. To so vedeli in priznavali številni tedanji in tudi sedanji čebelarski strokovnjaki. Rihar (1998) poroča, da je med študijskim bivanjem na poskusni čebelarski postaji Montlavet pri Avignonu ob študiju strokovnih piscev iz 16., 17. in 18. stoletja v njihovi bogati knjižnici spoznal, da v 18. stoletju nobena Evropejcem znana dežela ni imela tako izdelanega načina gojenja čebel, kot so ga imeli na Gorenjskem. Napredno čebelarstvo je poznal in priznal tudi Schirach (1770), ki je v svoji knjigi zapisal: »*Ausländer, die solche beträchtliche Summen aus ihrem Bienen lösen, müssen unsere Lehrmeister werden* (prevod: *Tujci, ki imajo od svojih čebel tako veliko koristi, morajo postati naši učitelji*).« Naprednost takratnega kranjskega čebelarjenja naj poudarimo s primerom opraševanja matice s troti v zraku, kar so poznali že stari gorenjski čebelarji. Prvi na svetu je to opisal in objavil Scopoli (1763). O prahi matice so pisali tudi Peter Pavel Glavar (1768, 1771, 1776), Furlan (1768/1771 (?)), Scopoli (1770), Humel (1773) in Janša (1771, 1775).

Vsi našteti zapisi so v nemškem jeziku, razen Scopolijevih (1763, 1770), ki sta v latinščini, in Glavarjevega (1776, 1779?), ki je v slovenskem jeziku, a je do leta 1976 ostal v rokopisu. Preprosto kmečko ljudstvo, ki ni bilo večje nemškega in še toliko manj latinskega jezika, je bilo tako prikrajšano za pouk o čebelarjenju. Razen slovenskih pratik pa drugega slovenskega čtiva, ki bi poučevalo preproste kmečke ljudi – čebelarje, sploh ni bilo. Stabej (1952) meni, da pred Glavarjevim rokopisom leta 1776 (1779?) nismo imeli napisanih ali natisnjenih v slovenščini o čebelarstvu nobenih del ali obravnjav. Že naslednje leto (1953) pa je mnenje dopolnil in predstavil prvo samostojno slovensko besedilo o čebelah, ki ga je napisal pater Hipolit. O njem poročata tudi Kopitar (1808) in Marija Stanonik (1993). Slovenski čebelar (1928) je v rubriki Drobiž objavil slovenski prevod besedila iz dela Orbis Pictus (Svet v slikah) »Kunšt med delati«, ki ga je napisal pater Hipolit (pred letom 1711). Objava je povzeta iz revije Popotnik – Lah (1916).

47. Kunšt med delati.

Te čibele royé inu dajó timu royu eno mačico ali kraljiča; taisti roy, kadar on hoče proč zletejti ali pobejniti, bo nazaj poklican iz žvenkajnom ene medenice ali ponve inu se zapre inu dene v en nov pajn, korbo ali čibelnik; one napravljajo šestovogalaste celice inu napolnio z rožnim žonftam inu delajo medenu satovje, s kateriga ta med ven solzy. Tu suhu satovje na ognju rezcvrenu rata k vusku.

Popotnik, 37(1916)6, str. 238

Jezikovna posodobitev: Čebele rojijo in vsakemu roju dajo matico (kraljico). Roj, ki je pripravljen, da izleti ali pobegne, se lahko prikliče nazaj z udarjanjem po ponvi ali medenini. Vseli se ga v nov panj (koš ali čebelnjak). Čebele delajo šestoglate celice in jih polnijo z medom ter delajo medeno satje, iz katerega solzi med. Suho satje stopljeno na ognju daje vosek.

Slika iz knjige Orbis Pictus za »Kunšt med delati« - slika XLVII, I658

Prvo v slovenščini tiskano poročilo o čebelarstvu na Kranjskem je bilo objavljeno v knjigi Kmetam sa potrebo inu pomozh šele leta 1789 in ga je v Slovenskem čebelarju predstavil Šalehar (2013). Jezikovno posodobljeno poročilo se glasi: »Kranjci znajo tako dobro gojiti čebele, da o tem uče tudi druge. Ko cveti na planinah resje, preselijo tja svoje čebele in kadar cvetita ajda in ogrščica, jih prestavijo v ravnino. To je lepo, kadar se ljudje in cele vasi ali soseske prijazno med seboj razumejo. Marsikateri razumen čebelar s svojimi čebelami na leto pridobi 100 do 200 goldinarjev.« Mesečna opravila pri čebelah so bila istega leta objavljena v Večni pratiki od gospodarstva, ki jo je uredil Breznik (1789).

O pisanju knjige

Zgodovina nastajanja Glavarjeve knjige Pogovor o čebelnih rojih sega v leto 1768, ko je Glavar napisal znameniti »Odgovor«, v katerem je na podlagi svojih 24-letnih praktičnih čebelarških izkušenj kritično presodil predloge za izboljšanje čebelarstva, ki jih je dunajska dvorna pisarna posredovala tudi na Kranjsko. V njem je podrobno in strokovno opisal čebelarjenje na Kranjskem in predlagal, kako odpraviti ovire, ki zavirajo razvoj čebelarstva. V nobenem primeru s kaznimi, ampak s podukom ter nagradami. **Poudaril je izobraževanje čebelarjev, čebelarstvo šolo in zakonodajo ter vprašanje slovenskega čebelarskega čtiva.** Glavarjev »Odgovor« je prevedel Stane Mihelič in ga leta 1934 objavil v svoji knjigi »Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba« in nato še leta 1984 v reviji Slovenski čebelar.

Na koncu »Odgovora« je Glavar zapisal:

»Kmetom pa hočem olajšati čebelarjenje s tem, da jim bom ob nedeljah in praznikih v prostih urah ustno tolmačil čebelarški nauk, kateremu si laskam, da sem v deželi najbolj večč. Pokazal jim bom tudi dejansko pri svojih čebelah vsa letna čebelarstva opravila in spretnosti... Da, če je slavni Kmetijski družbi do tega, se ponujam, da bom vse svoje znanje (ker sem se mogel na tako majhnem prostoru le prav malo česa dotakniti) spraval na papir, da ga potem po okrožnicah ali javnem tisku oznanim deželi...«

Ali je Kranjska kmetijska družba na Glavarjevo ponudbo odgovorila, ni znano. Glavar (1771 – cit. Mihelič, 1948 in Glonar, 1938) je v pismu Kranjski kmetijski družbi z dne 25. novembra 1771, v katerem je na njeno prošnjo kritično presojal Humlov spis »Sporočilo iz prakse, da matico res troti zunaj panja obhodijo« že uvodoma zapisal: »... to in drugo razlagam v svoji učni knjigi »O praktičnem splošnem čebelarstvu«, ki jo pravkar pišem.« Zupan (1984) meni: »Ob Odgovoru pa se je Glavarju oblikovala misel, da bi napisal knjigo o praktičnem čebelarstvu. Janševa nemško pisana knjiga Razprava o rojenju čebel pa ga je spodbudila, da se je dela lotil z večjo vnemo in ponašil Janševo delo.« Podobno je menil tudi Mihelič (1976): »... na misel, da bi napisal knjigo o praktičnem splošnem čebelarstvu, ni pripeljala Janševa leta 1771 izdana nemško pisana Abhandlung vom Schwärmen der Bienen (Razprava o rojenju čebel), kakor bi človek sodil po naslovu Glavarjevega Pogovora, pač pa ga je verjetno spodbudila, da se je dela lotil z večjo vnemo ... Glavarjev rokopis Pogovora šteje skupaj 691 oštevilčenih odstavkov in od tega je 233 originalnih Janševih, 162 Janševih odstavkov je Glavar dopolnil, 296 odstavkov pa je originalnih od Glavarja.« Stabej (1976) je poudaril: »Primerjava Glavarjevega rokopisa z A. Janševo Abhandlung von Schwärmen der Bienen pokaže takoj, da Glavarjev Pogovor od Zhebelnih Rojou zdaleč ni kak slovenski prevod Janševe Abhandlung, ampak da je precej samosvoje Glavarjevo delo, ki pa se opira na Janševo.« Rihar (1993) poroča o svojem proučevanju Glavarjeve in prve Janševe knjige naslednje: »Glavarjev Pogovor od čebelnih rojev ni niti prevod, niti dopolnilo Janševe razprave o rojenju čebel, kar ugotovi brez težave tudi vsak v stroki nepoučeni, temveč povsem njegovo samostojno delo.«

Glavar je v knjigi Pogovor o čebelnih rojih v 396. odstavku z naslovom »Pisarji so o čebelnem spolu razdeljenih misli« zapisal:

»Božjega spoznanja učeniki in pisarji niso pri popisovanju največjih božjih skrivnosti tako razdeljeni v mislih kakor so čebelarški pisarji o čebelnega spola rečeh. Veliko, števila ne vem, sem svoje dni prebral knjig, a tudi dva si nista edina. Stari, manj razsvetljeni, čisto preproste, izmišljene, neresnične reči kvasijo; mlajši, sodobni, s skušnjami bolj razsvetljeni, hočejo biti premudri, drug pred drugim bolj neznane misli prinašajo na dan.«

V Glavarjevi knjižnici v Komendi so tri čebelarske knjige:

- Entwurff der vollkommensten Bienenpflege für alle Landes-Gegenden (prevod: Zasnova najpopolnejšega gojenja čebel za vse deželne okoliše), ki jo je leta 1766 napisal Johann Leonhard Eyrich. V prvem poglavju je opisal sedem ovir v čebelarstvu, in sicer: morjenje čebel je prva in glavna ovira za povečevanje čebelarstva, neprimerno vsajanje rojev, premajhni panji, postavitve čebelnjaka, pomanjkanje veččin (usposobljenosti), slabo ogrebanje rojev in zunanji ter notranji sovražniki.
- Formanoir de Palteau, Guillaume Louis, Schirach, Adam Gottlob, Schreber, Daniel Gottfried. Sächsischer Bienenvater, oder des Herrn Palteau von Metz neue Bauart hölzerner Bienenstöcke: nebst der Kunst, die Bienen zu warten, und einer Naturgeschichte dieser Insekten (prevod: Saški čebelar ali nov način izdelave lesenih čebelnih panjev od gospoda Palteau von Melz-a: poleg večine negovanja čebel in naravoslovja teh insektov). Leipzig in Zittau, 1766. 752 + 23 strani

Naslovnica knjige – Eyrich 1766
 (foto: Andrej Salehar)

Naslovnica knjige - Formanoir de Palteau
 in dr. 1766 (foto: Janez Gregori)

- Vollständiges Bienen-Magazin (prevod: Popolni čebelarški nauk), ki jo je leta 1769 napisal Johann Jacob Griesingers. Knjiga je zelo obsežna, saj obsega kar 542 strani in je razdeljena v 26 poglavij.

Naslovnica knjige - Griesingers 1769 (foto: Janez Gregori)

Glavar je v teh knjigah poleg Janševe knjige Razprava o rojenju čebel (1771) našel koristnega pomočnika pri pisanju »Odgovora« (1768) in svoje čebelarške knjige (1771 in 1776).

V Glavarjevi knjižnici pa ni več prve Janševe knjige. Demšar (1967) piše, da se je Glavar v svojem pismu Tomelju 3. marca 1780 pritoževal, da »Iskano knjigo »O čebelnih rojih« avtorja Janše, nikjer ne najdem.« Glavar je imel sodeč po zapisu v 396. odstavku Pogovora o čebelnih rojih še veliko drugih čebelarških knjig, ki pa niso bile vrnjene z Lanšpreža v Glavarjevo knjižnico in so se porazgubile.

Mihelič (1976) poudarja, da je »...lastna čebelarška praksa, razgledanost po starejših in sodobnih čebelarških spisih (v opombah so omenjeni poleg antičnih piscev tudi Schirach, Riem, Haase, de Gelieu ...) in zasledovanje napredka tedanje znanosti sploh, vse to je vplivalo na Glavarja, da je načine čebelarjenja sproti izpopolnjeval in dopolnjeval.« Oražem (1999) je zapisal: »Ko je Glavar pisal Pogovor o čebelnih rojih, ni imel pred seboj samo Janševe Razprave o rojenju čebel, temveč tudi njegovo drugo delo Vollständige Lehre von der Bienenzucht (Popolni nauk o čebelarstvu) iz leta 1775.« Tako piše in dokazuje tudi Rihar (1993). To je mogoče, ker je Marija Terezija po izdaji čebelarškega patenta 8. aprila 1775 tega poslala po svojih vojvodinah in zraven priložila po šest izvodov druge Janševe knjige, kar je prejela tudi tedanja Kranjska kmetijska družba.

Uredniki Wochentliches Kundschaftsblatt so leta 1775 pod Glavarjev članek o vzrokih pšenične snetljivosti, objavljen v dveh nadaljevanjih, pripisali, da »... upajo, da jim Glavar ne bo odrekel objave svojih koristnih prizadevanj o čebelarstvu, da bi jih tako mogli sporočiti javnosti.«

Odgovor je treba najti še na vprašanje, zakaj je Glavar svojo čebelarstvo knjigo poimenoval Pogovor o čebelnih rojih. Mihelič (1976) nadaljuje: »Glavar je verjetno že vnaprej slutil, da bo imel pri kmetijski družbi v Ljubljani težave pri izdaji svoje čebelarstvo knjige, pisane v slovenskem jeziku, in ji je najbrž zato dal naslov po Janševi Razprava o čebelnih rojih, razen tega pa tudi zato, da bi kdo ne mogel oporekati, da Glavarjev tekst ne ustreza, ker se ne drži navodil, ki jih predpisuje »Instrukcija za čebelarstvo mojstre«, izdana leta 1775 skupaj s čebelarstvom patentom, v kateri je rečeno, da je treba poučevati čebelarstvo v čebelarstvih šolah po Janševih načelih.«

Oddaja in usoda rokopisa

Ema Umek (2006) poroča, da je Glavar svoj v slovenskem jeziku napisani in dopolnjeni prevod Janševih knjig o čebelnih rojih poslal Kranjski kmetijski družbi 26. julija 1779, da bi presodili, ali zasluži, da se izda. Toda družba dela ni izdala, bržkone zaradi tega, ker je bilo napisano v slovenskem jeziku in naj bi se bilo »izgubilo«. Vprašanje, ki ostaja nepojasnjeno, je tudi, zakaj je Glavar, ki je napisal čebelarstvo knjigo leta 1776, to poslal na Kranjsko kmetijsko družbo šele sredi leta 1779. Delno to pojasnjuje Kidrič (1929): »Končno se je spomnil lanšpreški Glavar svojega »Pogovora od čebelnih rojev« ter se je ob misli nanj preporodni tendenci še bolj približal. Postal je prvi Slovenec, ki se je dokopal do resnega sklepa, da bi morala izdajati kranjska »Kmetijska družba« tudi slovenske spise. Poslal je namreč 27. julija 1779 prevod iz Janše družbinemu kanclerju grofu Dionizu Barbu, »da bi družba razsodila, ali zasluži, da se natisne«. Uspel ni.«

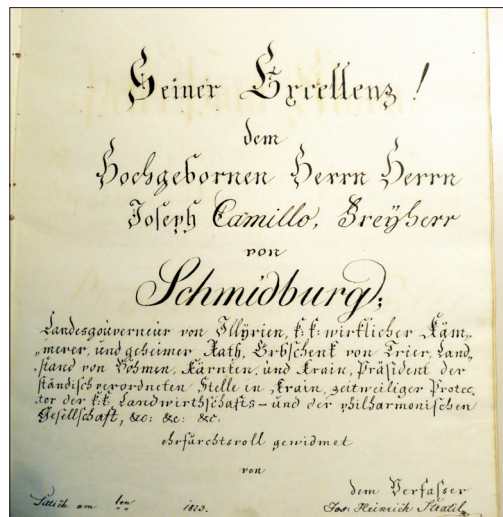
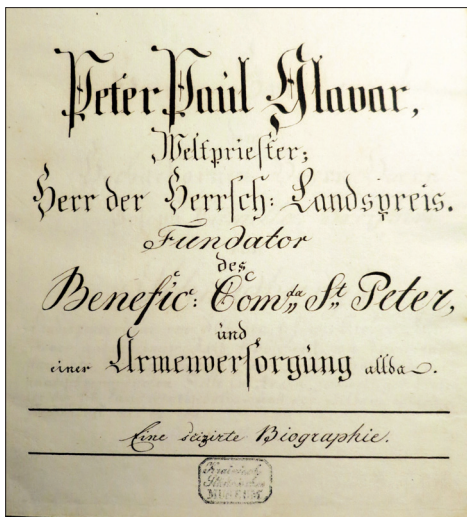
Rihar (1993) je primerjal Janševi knjigi in Glavarjev Pogovor. Opozarja in našteva nedoslednosti, napačne razlage, nezanesljiva priporočila ter podobne pomanjkljivosti iz Glavarjeve knjige. Avtor zaključuje: «... kar vse dopušča domnevo, da je v vsebini Pogovora iskati vzrok, zakaj Kmetijska družba v Ljubljani 1779 prejetega rokopisa ni dala tudi natisniti.»

Zato je Glavar kmetijsko družbo prosil, naj mu vrnejo vsaj rokopis, ker nima duplikata. Ni znano, ali ga je kmetijska družba uslišala. Demšar (1967, 2004) je iz Glavarjevih izvornih pisem Tomlju z dne 17. decembra 1781 in 31. decembra 1781 razbral, »da je prvotni spis Pogovora tedanji tajnik Kranjske kmetijske družbe grof Barbo izgubil in zato je treba na novo spis oskrbeti in prav v teh dneh ga končuje. Na koncu pisma 31. decembra 1781 ponovno omenja, da je moral na novo napisati namesto tistega, ki ga je pred dvema letoma Barbo izgubil.« Mihelič (1976) pa poroča, da sta skupaj z Demšarjem pri ponovnem pregledu omenjenih pisem ugotovila, da Glavar nikjer ne piše, »da je moral na novo napisati namesto tistega, ki ga je pred dvema letoma Barbo izgubil« Napisano je: »...Zahtevaj od blagajnika moje navodilo o čebelah, ki ga bom vnovič uporabil za izdelavo novega, namesto tistega, ki ga je izgubil Barbo...« Nejasnostim ob tem dodaja Stabej (1952), ko piše: »Rokopis o čebelarstvu je dal Glavar nedolgo pred smrtjo svojemu gojencu in nadarbinarju Jožefu Petru Tomlju z naročilom, da ga natisne »zum Wohle der Landbewohner« (prevod: za blagor podeželanov). Tomelj pa tega Glavarjevega naročila ni izpolnil.« Podobno piše Gruden (1910): »Prestavil je tudi v slovenščino in pomnožil z lastnimi dodatki Janševo Razpravo o rojenju čebel in nastala je knjiga Pogovor od zhebelnih rojev. Spis je izročil svojemu gojencu, beneficiatu Tomlju, da ga tiskanega objavi, kar se pa ni zgodilo.« Podobno piše tudi Stratil (1823) v prvi biografiji Petra Pavla Glavarja. Ni pojasnjeno, kateri rokopis je Glavar izročil Tomlju. Mihelič (1976) je podvomil o teh zapisih, ker po njegovem mnenju kmetijska družba Glavarju rokopisa ni vrnila in tudi novega naj ne bi bil Glavar napisal. O usodi Glavarjevega rokopisa nam tako še veliko ni znanega.

¹ pravilno: 26

Prvi podatki o rokopisu

V prvi polovici 19. stoletja sta bili napisani v nemškem jeziku dve biografiji o Petru Pavlu Glavarju. Prvo je leta 1823 napisal Josip Henrik Stratil, ki pa ni bila objavljena, a je ohranjena v Arhivu republike Slovenije in to celo v dveh izvodih (SI AS 869). Stratil (1823, cit. Stabej, 1952) je o pisanju čebelarke knjige zapisal: »Er schrieb auch zu gleicher Zeit, jedoch mit mehr Critic als Janscha, ein treffliches theoret. praktisches Werk über die Bienenpflege, in der krainischen Sprache, welches er seinem Zögling Tomelli mit dem Auftrage kurz vor seinem Tode übergab, solches zum Wohl der Landesbewohner in Druck legen zu lassen; allein! Tomelli befolgte dieses so wenig, als so manch anders, was ihm sein Wohlthäter auftrug.« Ta zapis navaja v prevodu Vrhovec (1885): »Pisal je tudi, a bolj premišljeno kot Janša, izvrstno »Čebelorejo« v slovenskem jeziku ter jo oddal svojemu gojencu Tomelju malo pred svojo smrtjo, da jo da tiskati v prid rojakov; toda Tomelj ga je ubogal tudi v tem tako malo, kakor v marsičem družem, kar mu je naročil Glavar.«

Naslovna in prva stran: Biografska skica PPG, Stratil 1823 (SI AS 869)

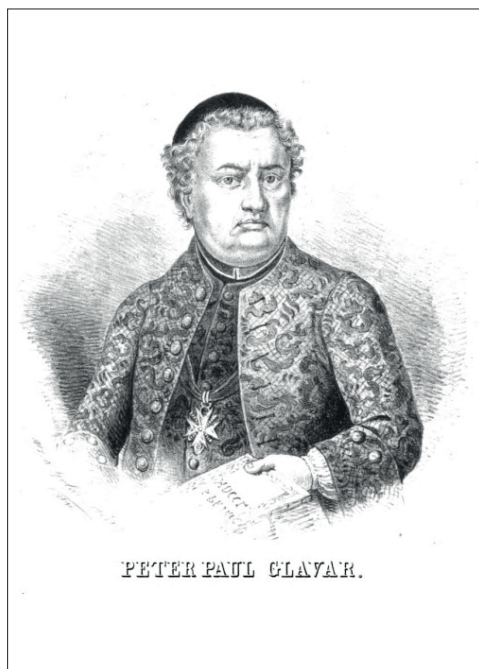
V drugi biografiji o Petru Pavlu Glavarju, ki jo je objavil Rechfeld (1848), je praktično enako poročilo o pisanju čebelarke knjige, kot ga je napisal Stratil (1823) in je v zgornjem odstavku. Vzadnjem delu biografije pa Rechfeld (1848) poroča, da je prejel zelo dobro ohranjen Glavarjev rokopis šele tik pred zaključkom redakcije. Nobenega podatka ni, od kod je Rechfeld dobil Glavarjev rokopis in tudi ne komu ga je potem izročil. V svojem sestavku je objavil portret Petra Pavla Glavarja, naslov in predgovor njegovega rokopisa.

Predgovor (jezikovna posodobitev):

»Že v letu 1771 je A. Janša, Kranjec rojen pri Radovljici na Gorenjskem, napisal v nemškem jeziku majhno knjižico o čebelnih rojih za svoje vedoželjne dunajske čebelarje, ki je bila razdeljena po deželah, tako tudi na Kranjsko; toda ker v naši deželi na kmetih nemško ne znajo, je bila koristna le nekaterim. To in pa prošnje nekaterih iz vrst navadnih podeželanov, ki že dalj časa čebelarijo, me je spodbudilo, da delo našega čebelarja prevedem v kranjski jezik.

Mittheilungen des historischen Vereins
für Krain, 1848

Mittheilungen des historischen Vereins für
Krain, 1848, slika: list med 28. in 29. stranjo

POGOVOR*)
o d
Zhebelnih Rojou
fkusi
A. JANSHA,
Zhebelniga Duneiskiga Vuzheuka V' nemškim jefiku
popiffan, na Kranfku preloffen, inu pogmiran fkusi
visoku vuredniga, Zhaftiliviga, Vuzheniga Duhouniga
PETRA PAVLA GLAVARJA,
nekadajnega Commende S. Petra Faimaftra, Sedaj-
niga Landspreffike Gosposke lafniga gospuda.
V' tem Leitu 1776.

Rechfeld, P. J. Peter Glavar; naslov rokopisa
Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, 1848, str. 41

She v' Lcjtju 1771 je A. Janscha, Krajnez, per Radolze na Gorenkim rojen, v nemškim Jesiku popifsou ene maihene Bukve od Zhebelnich Rojou sa fuo je Navuka Sbelne Dunejfske Zhebelarje, katere po Dshelach resdelene prishle, so tudi na krainfku; ali kir v nashi Dsheli to Nemshtvu na Kmetich navadnu ni, malukaterim flushijo. Napelalu je to mene, in Proshne nekaterich is gmein Lestva, kateri vezh deil Zhebele flipogajo, nashiga kraufkiga Zhebelarja na krainfski Jesik preloshiti.

Kir pak tudi jest sim v' Dsheli en stari Zhebelar, inu skusi dougo-lejtno Skushno Souzhen v' potrebnih Rezheh tega Zhebelarstva, sa obilnifhi podvuzhine dati, postopou sim fe, is moje Skufhne, ene inu druge Rezhy perstaviti, inu nashiga Janscha Delu s taistim dovolnemeishi sturiti. de vsi zhebelni Gospodarje fe bodo resgledati imeli v' potrebnih Opravilich fvojeh Zhebel, fusebnu pak v' freshibi inu Pogmiraniu teh Rojov.

Rechfeld, P. J. Peter Glavar; Predgovor Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, 1848, str. 41

Ker pa sem tudi sam v deželi poznan čebelar in sem skozi dolgoletno izkušnjo poučen o potrebnih stvareh za čebelarjenje ter sem sposoben več podučiti, sem se odločil, da iz mojih izkušenj dodam eno ali drugo stvar in s tem izpopolnim Janševo delo, da se bodo vsi čebelarji lahko podučili o potrebnih opravilih pri svojih čebelah, posebej o ravnanju in dopolnjevanju rojev.»

Rechfeld je pri naslovu Glavarjevega rokopisa dodal »*« in na isti 41. strani tudi pojasnil, da je naslovno stran in predgovor natančno prepisal iz rokopisa. Naslovno stran in predgovor iz Glavarjevega rokopisa so po Rechfeldu povzeli v svojih objavah tudi Navratil (1906), Glonar (1938), Stabej (1952), Mihelič (1976) in Zupan (1984). Glavar v predgovoru kratko pojasnjuje, zakaj in kako je napisal svojo knjigo Pogovor o čebelnih rojih. Namenil jo je svojim preprostim rojakom (gmajn ljudstvo), da bi jih podučil o umnem čebelarstvu in jim tako pomagal iz revščine.

Slovenska čebela je v sestavku Znan rodoljub (1875) predstavila Petra Pavla Glavarja kot izvrstnega čebelarja. Pri tem omenja tudi njegov rokopis, ki ga je spisal v poduk čebelarjem, in povzema zapise Rechfelda (1848) ter dodaja domnevo, da naj bi on dobro ohranjeni rokopis še hranil. Uredništvo revije je o tem pri njem poizvedovalo, a odgovor v naslednjih številkah revije ni bil objavljen. Zapis v Slovenski čebeli so povzele Kmetijske in rokodelske novice v sestavku Spomini na zaslužene kmetovalce (1875).

Rihar (1993), ki ugotavlja, da je Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih samostojno delo, je kritičen do Rechfeldovih zapisov: «...Zato sta Rechfeldov (1848) naslov in predgovor, ki sta bila vstavljena kot naslov in predgovor v posodobljeni Miheličev Pogovor o čebelnih rojih (1976) neustrezna, ker navajata, da je Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih prevod z dopolnili Janševe razprave o čebelnih rojih iz 1771., le na določenih mestih (v letih 1776/78) pa mu je služil tudi Janšev Popolni nauk o čebelarstvu. Besedilo pogovora kaže duhovitega, k poskusništvu nagnjenega pisca, ki skuša biti čim bolj nazoren, da bi se približal preprostemu bralcu...»

Rokopis so našli

O najdbi rokopisa v tedanjem Osrednjem državnem arhivu Slovenije je Stabej (1952) napisal obširno razpravo v Slovenskem čebelarju in tudi v letu 1976 v posebnem poglavju v knjigi *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Stabej je decembra 1950 in januarja 1951 v državnem arhivu zbiral gradiva o slovenskem pratikarstvu in slovenskih imenih mesecev in takrat ga je arhivarka gospa dr. Marija Verbič opozorila na slovenski rokopis o čebelarstvu. Pozneje je bilo po primerjavi z drugimi Glavarjevimi rokopisi potrjeno, da je to Glavarjevo delo. Najden je izvirnik in njegov prepis, za katerega ni znano, kdo ga je napisal. Rokopis so odkupili februarja 1932 za Narodni muzej od plemiške rodbine Hohenwart. Stabej (1976) meni, da so Glavarjeve rokopise pridobili ob opravljanju funkcij pri kranjski kmetijski družbi. Stabej (1952) je zapisal: »Glavarjev izvirni rokopis je napisan na dobrem in lepem belem papirju folio oblike, prepis izvirnika pa je napisan z drugo, do zdaj nam še neznano roko na nekoliko manj belem papirju večje folio oblike. Oba rokopisa sta uvezena skupaj v trde platnice iz sive lepenke, hrbet pa in ogli so usnjeni.« Izvirnik in prepis rokopisa opisuje tudi Dolenc (1983/1987): »Glavar P. Peter, Pogovor od Zhebelnih Rojou. Iz leta 1776, 148 listov, 33,0 x 20,0 cm; papir, trde platnice, slovenščina, bohoričica.«

Naslovne strani in predgovora pri izvirniku in prepisu rokopisa niso našli. Za oba so edini poznani podatki v Rechfeldovi objavi iz leta 1848, ki je opisana v prejšnjem poglavju. Stabej (1976) opisuje rokopis in poroča, da je vsebina razdeljena v 53 pogovorov (oddelkov ali poglavij). Celotna vsebina je razčlenjena na 691 odstavkov, ki so napisani zelo skrbno, redke napake so popravljene kar na robu. Omenja tudi možnost, da je Glavar rokopis pisal na osnovi nekega osnutka.

Izdaja zbornika *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*

Stabej (1952) je predlagal, naj rokopis natisnejo kot knjigo. Šele na občnem zboru Zveze čebelarških društev za Slovenijo (v nadaljevanju: ZČDS) dne 8. maja 1966 so sprejeli delovni program, kjer je v drugi točki zapisano: »V obdobju od leta 1968 do 1973 izda ZČDS tudi Peter Pavel Glavarjev Slovenski rokopis *Razprave o rojenju, to je Pogovor o čebelnih rojih, kakor ga je priredil P. P. Glavar s svojimi pripombami k Janševi »Razpravi«*. Za izvedbo je bil zadolžen Leopold Debevec.« V prvi številki Slovenskega čebelarja leta 1972 je zapisano poročilo takratnega predsednika ZČDS Valentina Benedičiča o uresničevanju nalog v letu 1971. Podrobno je predstavil Zbornik o slovenskem čebelarstvu v dobi Antona Janše in namen, da bo po načrtu v zborniku objavljen Glavarjev rokopis *Pogovor o čebelnih rojih iz leta 1776*. Na kratko je pri tem tudi predstavil, kako se je rokopis izgubil in bil potem leta 1950 zopet najden. Poudaril je, da to delo ni pomembno samo za čebelarje kot še vedno aktualno strokovno čtivo, temveč tudi za slovensko jezikoslovje kot prispevek za razvoj slovenskega jezika. Dodal je, da bo v zborniku objavljen tudi slovenski prevod v nemščini napisanega rokopisa iz 18. stoletja *Praktische Bienen Oeconomie* (Praktično gospodarno čebelarstvo), ki naj bi ga napisal Matej Furlan. Zbornik naj bi bil zgovoren prikaz našega čebelarstva v 18. stoletju.

ZČDS je izdajo zbornika uresničila leta 1976, ko je bila izdana knjiga *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Uredil jo je Martin Mencej in obsega 335 strani. Jezikovno posodobljeno je bilo po 200 letih končno izdano delo Petra Pavla Glavarja *Pogovor o čebelnih rojih*. Najdenemu rokopisu sta bila dodana naslovna stran in predgovor iz Rechfeldove objave leta 1848.

Slovenski čebelar je leta 1976 v deseti številki objavil obsežen članek *Monumentalna čebelarška publikacija – Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*, ki ga je napisal France Guna.

POGOVOR
O
ČEBELNIH ROJIH,

ki ga je napisal v nemškem jeziku

A. JANŠA,

*dunajski čebelarški učitelj, na
kranjsko pa preložil in dopolnil
zelo cenjeni, častitljivi, učeni
duhovnik*

PETER PAVEL GLAVAR,

*nekdanji župnik Komende sv. Petra,
sedaj lastnik lanšpreške gosposčine
V letu 1776*

Jezikovno posodobil
STANE MIHELČ

Naslovnica Glavarjeve knjige *Vir: Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu, 1976, str. 79*

Poudarja, da je knjiga neprecenljive vrednosti, ki odlično prikazuje in osvetljuje napredne tendence in napore naših prednikov s Petrom Pavlom Glavarjem kot osrednjo osebnostjo. Zasnovana je kot zbornik. Vključene so jedrnat in izčrpne razprave o Petru Pavlu Glavarju, ki so jih prispevali: Viktorijan Demšar, Stane Mihelič in Jože Stabej. Sledi objava jezikovno posodobljenega (Stane Mihelič) Glavarjevega dela *Pogovor o čebelnih rojih*. Na koncu zbornika je objavljen tudi prevod (Leopold Debevec) Furlanove knjige *Praktično gospodarno čebelarstvo skupaj s spremno besedo*.

Za koga je Glavar pisal čebelarstvo knjigo?

Odgovor na vprašanje je Glavar v 36. in 37. pogovoru, ko razpravlja o zadržkih v čebelarstvu, napisal v knjigi kar sam. Posebej poudarja pomanjkanje znanja o čebelarjenju in potrebo po poučevanju (šoli), kot na primer v odstavkih:

584. Neumnost ali nevednost naj bi odpravil pričujoči pouk

Da bi odpravil nevednost čebelarjev in jih poučil o potrebnih opravilih, ker eni ali drugi moji deželniki znajo kranjsko brati, sem iz ljubezni do njih napisal te bukve v materinem jeziku, da se bodo mogli v njih ne le kakor v ogle-dalu razgledati, ampak tudi druge svoje sosede podučiti in jim jih brati.

586. *Po farah so potrebne javne čebelarske šole*

Toda ni mi neznano, da so tako gosposke kakor duhovščina preobložene z opravili, da jim, čeprav bi bili voljni skazati podložnim ljubezen, lastna opravila tega ne puste. Zatorej se mi zdi še celo potrebno nastaviti po večjih farah javne čebelarske učitelje, h katerih nauku bi mogli hoditi ob praznikih in nedeljah pametnejši fantje, iz vsake vasi po eden ali dva.

577. *Nevednost preprostega ljudstva v čebelarstvu*

Nevednost kmeta, posebno v Dolenji Kranjski deželi, je tako velika, da je ni moč popisati, saj ne zna tudi v najmanjših rečeh ravnati s čebelami. Čebele prepušča same sebi, niso mu mar, še enkrat k njim ne pogleda, vso skrb, ki jo ima, je, da roj, če po sreči naleti nanj, z žlico ogrebe, in s tem, če roj količkaj slabo sedi, zamudi dva dni.

Vir: Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu, 1976, str. 227–230

Pomen prve čebelarske knjige za slovenski jezik

Mencej (1972) v sestavku Peter Pavel Glavar poudarja: »... P. P. Glavar je bil prvi, ki je pisal o čebelah in čebelarjenju v slovenskem jeziku z namenom in željo, da bi s svojim znanjem in izkušnjami koristil preprostemu slovenskemu človeku. Njegova slovensko pisana razprava »Pogovor o čebelnih rojih« res da ni bila natiskana in razmnožena, kar je želel, ker ni šlo v račune in so tudi prepredili takratni nemški in nemčurski oblastniki na Slovenskem...« Podobno poroča Pavlin (2003), da je bil Peter Pavel Glavar pomemben za razvoj slovenskega čebelarstva, saj je med drugim **napisal prvo čebelarsko knjigo v slovenskem jeziku**. Mencej (1984) je še zapisal: »Neprecenljivo uslugo sta napravila slovenski kulturni zgodovini Jože Stabej in Marija Verbič, ko sta po skoraj 200 letih izbrskala in rešila pozabe »izgubljeni« in vse do tedaj toliko iskani Glavarjev slovenski rokopis Pogovor o zebelnih rojou... Glavar pa je bil prvi (z izjemo Kranjske pratike), ki je pri nas pisal zunaj okvira nabožne literature. Kot umen in izkušen čebelar se je glede tega še posebno uveljavil na čebelarskem področju.« Mihelič (1991) piše: »Z Glavarjem se je pričelo slovensko strokovno in poljudno gospodarsko slovstvo, saj je Pogovor o čebelnih rojih prvi slovenski poljudno gospodarski spis sploh in tudi prvi učbenik za čebelarje. Ni izključeno, da se je pri P. P. Glavarju učil tudi dvorni čebelar Anton Janša, ki je bil trinajst let mlajši od njega.« Podobno poudarja Špela Ledinek Lozej (2012) v zapisu: »Peter Pavel Glavar je v letih 1776 in 1778 prevedel in dopolnil Janševo razpravo Pogovor o čebelnih rojih, ki velja za prvo knjigo o gospodarjenju s čebelami in nasploh prvi primer strokovne literature v slovenščini.«

Kidrič (1929–1938) piše, da je Peter Pavel Glavar prevedel Janšev spis o čebelnih rojih iz 1771. »Storil je to, ker je upošteval »prošnjo nekterih iz gmajn lestva«, češ »kir v naši deželi to nemštvo na kmetih navadno ni«, naklanjali so ga morda tudi še kaki drugi globlji razlogi, da je postal prvi Slovenec, ki je hotel s pomočjo slovenske tiskane besede širiti gospodarski nauk.« To je zapisal tudi Debevec (1952). Kidrič (1930) navaja, da je Glavar priredil 1776 Janševo »Abhandlung von Schwärmen der Bienen« iz leta 1771. V nadaljevanju je ponovil, kar je zapisano pod njegovim prejšnjim citatom. Glonar (1938) v obsežnem in v nadaljevanjih objavljenem sestavku o Petru Pavlu Glavarju piše: »Sedaj imamo tudi že točnejše poročilo o njegovi knjigi o čebelarstvu, ki jo je tri leta prej še samo označil kot

namero. Vendar pa je trajalo še nekaj let, preden je bila končana. Rokopis je namreč postal šele 26. julija 1779 kanclerju kmetijske družbe, grofu Barbu, s prošnjo, naj ga da družba komu v presojo in poskrbi za tisk. Ta želja se Glavarju ni izpolnila. Knjiga ni izšla, in tudi rokopis, ki je bil še leta 1848 v rokah raznih ljudi, je po tem letu izginil.« Podobno je zapisal tudi Valenčič (1972): »...P. P. Glavar v prvi preporodni generaciji, ki se je zavzemala za uveljavljanje slovenskega jezika. Leta 1776 je prevedel spis Antona Janše o čebelnih rojih in je prvi Slovenec, ki je hotel s pomočjo slovenske tiskane besede širiti gospodarski nauk. Kot prvi je tudi občutil potrebo, da bi kranjska kmetijska družba izdajala slovenske spise, ki naj bi prišli v roke kmetov in jim pomagati do boljše strokovne izobrazbe in gospodarskega napredka. Zato je »Pogovor od čebelnih rojev« izročil kmetijski družbi za natis, vendar spis ni bil objavljen.« Podobno je zapisano v Slovenski biografiji (2013), kjer je objavljena biografija Petra Pavla Glavarja, ki jo je sestavil Glonar. Mihelič (1976) je predstavil Glavarja in njegovo knjigo takole: »Glavar je pisal za preprostega, kakor pravi sam, za neukega slovenskega čebelarja, deloma obremenjenega z zaostalostjo in polnega vraževerja. Zato je menil, da ni dovolj v praktični čebelarški knjigi le nakazovati potrebna opravila in svoje izkušnje, ampak jih tudi utemeljevati in dokazovati, zakaj so potrebne in zakaj prav take. Posledica tega je, da se ponekod le preveč ponavlja in da tudi zahaja v res nepotrebne nadrobnosti.

Po drugi strani pa je treba poudariti, da Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih ni le prvi slovenski poljubno strokovni tekst in čebelarški učbenik, ki po svoji izčrpnosti, samostojnosti in pristnem slovenskem izrazju prekaša domala vse v 18. stoletju izšle slovenske poljudno strokovne tekste, ampak veliko več. Reči smem, da se z njim začenja slovensko strokovno in poljudno gospodarsko slovstvo. V njem je podana tudi realna podoba tedanjega čebelarstva na Kranjskem, njegove odlike in ovire, ki mu stoje nasproti, predlogi za izboljšanje, skratka, tudi vse tisto, kar je nakazal že leta 1768 v Odgovoru in kar je še nadrobneje osvetlil v svojem poročilu kranjski kmetijski družbi.« Oražem (1999) tudi poudarja: »Pogovor o čebelnih rojih je pisan v slovenščini in je prvi slovenski poljudno-gospodarski spis sploh in prvi učbenik za čebelarje.« Pridružimo se lahko mislim Miheliča (1972): »Ko bi bila usoda Slovincem bolj naklonjena in bi bil izšel l. 1776 Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih, potem bi bili že tedaj, t. j. pred skoraj dvesto leti, izvedeli resnico o večkratnem parjenju matice.«

Zupan (1984) piše, kako je Glavar pojasnil, da se je: » ... pisanja lotil iz ljubezni do podložnikov, kakor tudi do te nedolžne živalce, ki mi je edina zabava...Da bi odpravil nevednost čebelarjev in jih poučil o potrebnih opravilih, ker eni ali drugi moji deželaki znajo kranjsko brati, in iz ljubezni do njih sem napisal te bukve v materinem jeziku, da se bodo mogli v njih ne le kakor v ogledalu razgledati, ampak tudi druge svoje sosede poučiti in jih jim brati... Pogovor o čebelnih rojih je prvi slovenski poljudno gospodarski spis in prvi učbenik za čebelarje. Z njim se začenja slovensko strokovno in poljudno gospodarsko slovstvo.« Sivec (1984) poudarja, da je Glavarjev Pogovor prvi slovenski poljubni strokovni tekst in čebelarški učbenik, ki zdaleč presega tovrstne tekste 18. stoletja, zato mu bo treba posvetiti še več pozornosti. O knjigi Pogovor o čebelnih rojih piše tudi Šalehar (2014). Andreja Legan Ravnika (2011) pojasnjuje, da se je v poljudno strokovnih priročnikih tistega časa, v drugi polovici 18. stoletja, razvijalo izrazje različnih kmetijskih panog. Pri tem omenja tudi čebelarstvo in Glavarjevo delo Pogovor o čebelnih rojih.

V knjigi Obujeni spomin, ki sta jo uredila ob 220-letnici Glavarjeve smrti Šivic in Zupan (2004), je Šivic v sestavku Peter Pavel Glavar – čebelar zapisal: »... iz njegove v rokopisu ohranjene knjige Pogovor o čebelnih rojih.... Za naše čebelarstvo pa je nedvoumno največjega pomena Pogovor o čebelnih rojih, ki je prvi slovenski poljudnoznanstveni spis sploh in prvi učbenik za čebelarje posebej. Lahko rečemo, da se z njim začenja slovensko strokovno in poljudno gospodarsko slovstvo.«

Zanimiv in pomemben je tudi zapis Miheliča (1948), ko piše: »Po vsem tem nam mora biti samo žal, da ni izdal svoje učne knjige »O praktičnem splošnem čebelarstvu« in da se je izgubil tudi njegov prevod Janševe knjige »Razprava o rojenju«, ki ga je opremil s svojimi pripombami. Prav gotovo bi bili

našli v teh delih še večje dokaze za to, da je parthenogeneza našim čebelarjem že tedaj v praksi ni bila neznana in da danes pripisuje po krivici čebelarstva zgodovina marsikatere zasluge in izume ljudem, ki so svojo učenost pobrali pri nas.«

Spominska plošča Petru Pavlu Glavarju na benefiicijski hiši v Komendi (1972) - (foto: Andrej Šalehar)

Zveza čebelarških društev za Slovenijo je skupaj s prebivalci Komende in okolice ob 250- letnici Glavarjevega rojstva leta 1972 na benefiicijski hiši v Komendi odkrila Petru Pavlu Glavarju spominsko ploščo (glej sliko). Vabilo je objavil Slovenski čebelar (1972) in v njem so zapisali: »Peter Pavel Glavar je bil prvi Slovenec, ki je hotel s pomočjo slovenske tiskane besede širiti med preprostim ljudstvom gospodarske nauke. Leta 1776 je namreč napisal v slovenščini »Pogovor od čebelnih rojev«, ki naj bi bil prevod Janševe »Razprave o rojenju čebel«. V to delo pa je vnesel toliko lastnega čebelarškega znanja, da ga ni več mogoče smatrati zgolj za prevod omenjene Janševe »Razprave«. Na spominski plošči pa so poudarili:

Regijska čebelarška zveza Petra Pavla Glavarja je na pročelju kapele na Lanšprežu leta 2015 odkrila spominsko ploščo Petru Pavlu Glavarju (Č.E (2015)). Zapisali so tudi:

»NAPISAL PRVO SLOVENSKO ČEBELARSKO KNJIGO (1776)«

V slavnostnem nagovoru ob odkritju spominske plošče PPG je Dovč (2015) predstavil pot pisanja prvega strokovnega čebelarškega dela v slovenskem jeziku od leta 1768 dalje, oddajo rokopisa leta 1779 Kranjski kmetijski družbi in njegovo nenavadno usodo, ki priča o človeški majhnosti.

Za popolnejšo presojo pomena prve čebelarške knjige v slovenskem jeziku dodajmo še zapis, ki ga je pripravil Zdešar (2009): »Začetnik strokovnega dela in učenja čebelarstva v Sloveniji je Peter Pavel Glavar, zato je naš prvi čebelarški klasik. Čeprav so se njegova v slovenščini pisana strokovna dela ohranila le v rokopisu, so neprecenljivi prispevki k razvoju čebelarstva na slovenskih tleh njegova čebelarška šola in zadruga, poučevanje čebelarjev v slovenskem jeziku, odgovor dvoru v imenu Kmetijske družbe in drugo, še posebej pa njegov vizionarski način čebelarjenja... Glavarjeva zapuščina vsebuje temeljno sporočilo slovenskemu čebelarstvu tudi za tretje tisočletje... Njegova fiziokratska in

razsvetljenska prepričanja, neutrudna pospeševalna dejavnost in neizmerna dobrotà do preprostih ljudi so bila povod za to, da je o čebelarstvu učil in pisal v domačem jeziku, čeprav je brez težav pisal v petih jezikih. Tujemu plemstvu na naših tleh, ki je imelo tudi monopol nad tiskom, ni bilo všeč, da bi v slovenščini natisnili strokovna dela za preprosto kmečko ljudstvo. To je bila ob občudovanja vredni življenjski in čebelarški poti Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo in slovenstvo neugodna zgodovinska okoliščina.«

O Glavarjevih zapisih na področju čebelarstva poroča Mencej (1992): »Sicer je vsestransko razgledani in za čebelarstvo zagreti P. P. Glavar v slovenskem jeziku pripravil nemško pisane razprave A. Janše O ČEBELNIH ROJIH že dve desetletji prej in s tem zaoral ledino, »da bi odpravil nevednost čebelarjev in jih podučil o potrebnih opravilih, ker eni in drugi moji deželani ne znajo nemško brati in iz ljubezni do njih sem napisal le te bukve v maternem jeziku.« Rokopis, pripravljen za tisk, pa je bil (ne)namerno izgubljen...«

Podrobnejša presoja čebelarjenja, o katerem piše v svoji knjigi Glavar, naj bo prepuščena drugim poznavalcem čebelarstva. Za slovensko slovstvo je neprecenljive vrednosti **prvo in obširno slovensko čebelje in čebelarstvo izrazje**, ki je prvič zapisano v tej knjigi. Nekatere slovenske izraze so v svojih delih sicer zapisali pred njim že drugi, kot na primer Valvasor (1689), ki je zapisal v nemškem tekstu slovenski izraz ZHEBELA, ali Scopoli (1770) v latinskem tekstu izraza MATERNZA in TROTTA. Tudi to knjigo Glavar namenja preprostim, ubožnim rojakom. S poučevanjem jim želi pomagati iz ubožstva, poklanja jim svoje znanje in izkušnje, torej pred 240 leti na način, ki je v veljavi tudi še danes.

Na koncu še zanimivost iz Slovenskega čebelarja. Šivic (2010) v svoji rubriki Novice iz sveta poroča o ukrajinskem čebelarju Prokopoviču, ki je leta 1827 v Ukrajini ustanovil prvo zasebno čebelarstvo šolo in napisal knjigo Razmišljanja o čebelah, ki pa ni bila nikoli natisnjena. Na koncu se sprašuje: »Ali ni njegova usoda nekoliko podobna usodi našega Petra Pavla Glavarja?«

Objave na spletu

Glavarjev rokopis Pogovor od Zhebelnih rojou si je mogoče ogledati na spletnih naslovih:

<http://www.dedi.si/dediscina/460-pogovor-o-cebelnih-rojih> - 27. 1. 2016.

Pogovor o **čebelnih** rojih – Glavar, Peter Pavel, 1776.

<http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00527-1776.html> - 27. 1. 2016.

Tiskano izdajo knjige Pogovor o čebelnih rojih (iz knjige: Ob 200-letnici pisane besede v slovenskem čebelarstvu, Ljubljana 1976) si je mogoče ogledati na spletnem naslovu:

<http://www.dedi.si/virtualna-knjiga/28706> - 27. 1. 2016.

Izdaja knjige ob 240-letnici

Stabej (1952) je predlagal: »Ker rokopis ni preveč obširen, ne bi bilo, po mojem, prav nič odveč, da bi bil natisnjen kot knjiga z vsemi potrebnimi pripomočki in pojasnili, saj je prvo slovensko pisano delo o čebelarstvu in s slovenskim gospodarskim poukom...Delo naj bi izšlo za 170. letnico Glavarjeve smrti l. 1954.« Tudi Debevec (1967) poziva, naj bo vseh nas dolžnost, da rokopis v dostojni opremi izdamo v tisku. Predlog se je deloma izpolnil šele leta 1976, ko je bil izdan zbornik Ob 200-letnici slovenske pisane besede o slovenskem čebelarstvu in sestavni del zbornika je tudi Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih. V zadnjih letih je Glavarjev rokopis Pogovor o čebelnih rojih dostopen tudi na spletu. Prav tako je na spletu dostopna jezikovno posodobljena Glavarjeva knjiga.

Minilo je že 240 let od nastanka Glavarjeve prve slovenske čebelarke knjige – Šalehar (2016) in čas je, da se izpolni Glavarjevo naročilo Tomelju nedolgo pred smrtjo, da naj da knjigo natisniti in uresniči Stabejev predlog iz leta 1952.

Zaključek in sklepi

Na osnovi raziskave arhivskih in drugih gradiv o knjigi Petra Pavla Glavarja Pogovor o čebelnih rojih lahko naredimo naslednje zaključke in sklepe:

1. Peter Pavel Glavar je napisal prvo slovensko čebelarstvo knjigo.
2. Peter Pavel Glavar je že leta 1768 ponudil Kranjski kmetijski družbi, da napiše za slovenske čebelarje knjigo s poukom o čebelarstvu v domačem (slovenskem) jeziku.
3. V pismu Kranjski kmetijski družbi 25. 11. 1771 sporoča, da piše učno knjigo z naslovom O praktičnem splošnem čebelarstvu. Le malo je verjetno, da bi takrat že imel v rokah prvo nemško pisano Janševo knjigo iz leta 1771.
4. Pozneje jo je preimenoval po Janševi knjigi Razprava o rojenju čebel v Pogovor o čebelnih rojih, ki jo je napisal leta 1776. Vendar to ne pomeni, da je to le prevod prve Janševe knjige, marveč temeljito in obširno dopolnjena z Glavarjevimi dolgoletnimi praktičnimi čebelarskimi izkušnjami in znanjem iz tujih čebelarskih knjig, izmed katerih jih je nekaj ohranjenih tudi v njegovi knjižnici v Komendi. Rihar (1993) je mnenja, da je to povsem samostojno Glavarjevo delo.
5. Leta 1779 je knjigo poslal Kranjski kmetijski družbi. Ta je ni natisnila, verjetno zaradi tega, ker je bila napisana v slovenskem jeziku. Rihar (1993) dodaja, da je tudi v vsebini Pogovora iskati vzrok, zakaj Kmetijska družba v Ljubljani 1779 prejetega rokopisa ni dala tudi natisniti.
6. Leta 1823 je o Glavarjevem pisanju knjige pisal Stratil.
7. O rokopisu Glavarjeve knjige je obširno poročal leta 1848 Rechfeld.
8. Leta 1932 je grofica Hohenwart prodala Glavarjeve rokopise Narodnemu muzeju.
9. Na rokopis, ki so ga našli v letih 1950/51 med Glavarjevimi rokopisi po prenosu v tedanji državni arhiv Slovenije, je opozorila arhivarka dr. Marija Verbič.
10. V reviji Slovenski čebelar je rokopis Pogovor o čebelnih rojih obširno in temeljito predstavil Stabej leta 1952 (v treh nadaljevanjih).
11. Čebelarska zveza Slovenije je leta 1976 v zborniku Ob 200-letnici pisane besede v slovenskem čebelarstvu izdala tudi Pogovor o čebelnih rojih.
12. Rokopis knjige in izdaja iz zbornika sta objavljena na spletu.
13. Kot samostojna knjiga Pogovor o čebelnih rojih še ni izšla.
14. Pogovor o čebelnih rojih je med prvimi slovenskimi strokovnimi publikacijami in v njej je zapisano prvo in obširno slovensko čebelarstvo izrazje.

Viri

1. Akademske čebele ljubljanskih operozov. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1988, 85 strani
2. Anmerkung zu dem Versuche des Herrn Glavar. I(1775)8, str. 117 – 120. Wochentliches Kundschaftsblatt im Herzogtume Krain (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nyp.33433013584010;view=lup;seq=9> – 23.7.2017))
3. Benedičič, Valentin. Izvajanje nalog naše čebelarске organizacije v letu 1971. Slovenski čebelar, 74(1972)1, str. 2 – 4. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XXBQ6TVIK> – 26. 1. 2016)
4. Breznik, Anton. Vezhna pratika od gospodarstva. Ljubljana 1789, 93 strani <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-796D5K83> – 12. 1. 2016)
5. Commenii, Joh. Amos. Orbis sensualium pictus. Die sichtbare Welt (etc.), Noribergae 1658, 309 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ206865600 – 16.3.2017)
6. Č. E. Spominska plošča. Odkrili so jo na Lanšprežu Petru Pavlu Glavarju. Aplenca. Glasilo občine Komenda, 24(2015)5, str. 5 (<http://www.komenda.si/wp-content/uploads/2015/05/Aplenca-05-2015-LI500550.pdf> - 20. 5.2016)
7. Debevec, Leopold. Nekaj čebelarskih obletnic. 54(1952)1, str. 3 – 4. Slovenski čebelar
8. Debevec, Leopold. S čebelami in čebelarji skozi stoletja. Zveza čebelarskih društev za Slovenijo, Ljubljana 1967, 36 strani
9. Delovni program. Slovenski čebelar, 68(1966)10, str. 259. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NRBVU5MW> - 26. 1. 2016)
10. Demšar, Viktorijan. Še o velikem čebelarju 18. stoletja – Petru Pavlu Glavarju. Slovenski čebelar, 69(1967)3, str. 88 – 92, (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KGPFBJPA> – 28. 1. 2016)
11. Demšar, Viktorijan. Zbrani spisi o Petru Pavlu Glavarju in Komendi. Ljubljana 2004, 270 strani
12. Dolenc, Milan. Bibliografija rokopisnih ljudsko-medicinskih bukev in zapisov s slovenskega etničnega območja. Slovenski etnograf, 31(1983/1987), str. 31 – 74, (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-AQNNYLED> – 29.9.2013)
13. Dovč, Peter. Uvodnik. Slovenski čebelar, 117(2015)9, str. 278 . 279 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UYI6EH69> – 28. 5.2016)
14. Eyrich, Johann Leonhard. Entwurf der vollkommensten Bienenpflege für alle Landes-Gegenden. Ussenheim, 1766, 63 strani. (<http://dfg-viewer.de/v2/?set%5Bimage%5D=3&set%5Bzoom%5D=default&set%5Bdebug%5D=0&set%5Bdouble%5D=0&set%5Bmets%5D=http%3A%2F%2Fdigitale.bibliothek.uni-halle.de%2Foa-i%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D7029423> – 6. 12. 2013)
15. Formanoir de Palteau, Guillaume Louis, Schirach, Adam Gottlob, Schreber, Daniel Gottfried. Sächsischer Bienenvater, oder des Herrn Palteau von Metz neue Bauart hölzerner Bienenstöcke : nebst der Kunst, die Bienen zu warten, und einer Naturgeschichte dieser Insekten. Leipzig in Zittau,1766. 752 + 23 strani (<https://books.google.si/books?id=Tjc7AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false> – 28. 2. 2017)
16. Furlan, Matej (?). Practische Bienenoeconomie, das ist kurzer Begriff von dennen Bienen, wie man mit Dennensleben mit besonderen Vorteil und Nutzen umgehen solle, allen jenenso Bienen halten, zum besten an das Licht herausgeben. (prevod Leopold Debevec: Praktično čebelarstvo ali kratak pouk o čebelah in kako naj se zaradi posebnega dobička in koristi z njimi ravna). Napisano verjetno med letoma 1768 in 1771(?). V: Martin Mencej (ur.). Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana: Zveza čebelarskih društev Slovenije 1976, str. 261–317
17. Geschichte der Akademie der Operosen und des Ackerbaues in Krain. (1828)9, str. 34 in 10, str. 37-39 in 11, str. 42-44 in 12, str. 46-48 in 13, str. 50-52, Illyrisches Blatt (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-V194STWN> – 6. 6. 2016)
18. Glavar, Peter Pavel. Vorschlag Beantwortung zur Verbesserung der Bienenzucht in den Kaysl. Königl. Erb-ländern. (Prevod: Predlog odgovora za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah). Napisano na Lanšprežu leta 1768, 26 strani (SI AS 869, Osebni fond Petra Pavla Glavarja)
19. Glavar, Peter Pavel. Pismo kranjski kmetijski družbi o Humlovem zapisu o prahi matice v zraku z dne 25. novembra 1771. AS SI 869 Glavar Peter Pavel mapa I/2
20. Glavar, Peter Pavel. Pogovor od zhebelnih rojou. Napisano na Lanšprežu v letu 1776, 105 listov. <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00527-1776.html> - 28. 2. 2016 in <http://www.dedi.si/virtualna-knjiga/28822> - 11. 3. 2016)

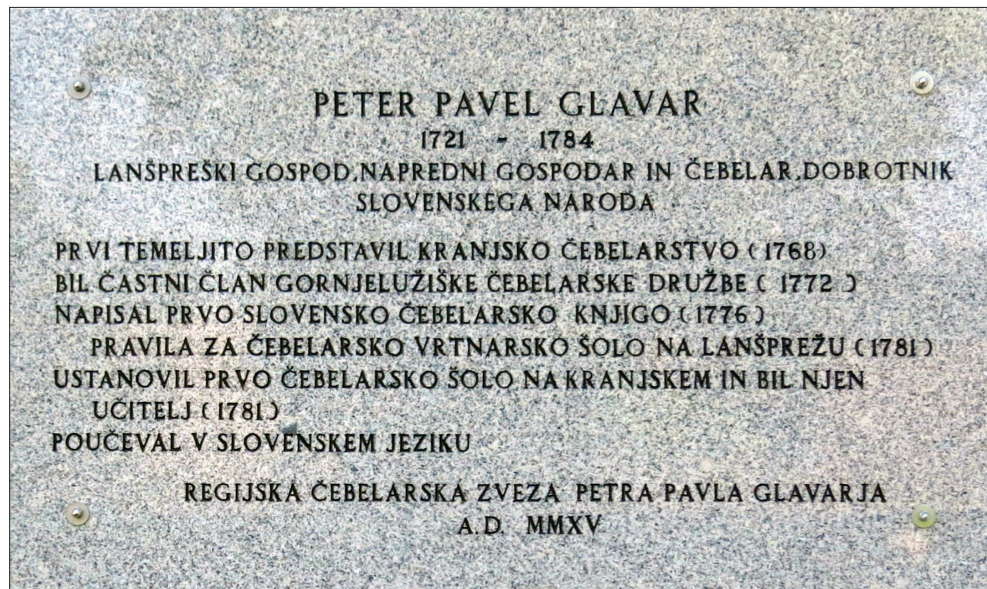
21. Glonar, Joža. Peter Pavel Glavar. Slovenski čebelar, 41(1938)7, str. 105 – 109, št. 8, str. 121 – 123, št. 9, str. 139 – 140, št. 10, str. 152 – 154, št. 11, str. 169 – 171 in št. 12, str. 185 – 186. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YDIWFWGY> – 27. 1. 2016)
22. Glonar, Joža: Glavar, Peter Pavel (1721–1784). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. (<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi201840/#slovenski-biografski-leksikon> - 1. junij 2016).
23. Griesingers, Johann Jacob. Vollständiges Bienen-Magazin. Ulm 1769, 542 strani (https://books.google.si/books?id=HOo6AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Johann+Jacob+Griesinger%22&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false – 28. 1. 2016)
24. Gruden, Josip. Razmere kmečkega stanu. Str. 427 – 440. V: Zgodovina slovenskega naroda. Celovec 1910, 1088 strani (<https://archive.org/stream/zgodovinaslovens00gruduoft#page/438/mode/2up> – 24. 4. 2017)
25. Gruden, Josip. Marija Terezija in njene državne reforme. Str. 939 – 954. V: Zgodovina slovenskega naroda. Celovec 1910, 1088 strani. (<https://archive.org/stream/zgodovinaslovens00gruduoft#page/952/mode/2up> - 24. 4. 2016)
26. Guna, France. Monumentalna čebelarstva publikacija – Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. P. P. Glavar – zbornik. Slovenski čebelar, 78(1976)10, str. 323 – 326. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JMGYRBTN> – 26. 1. 2016)
27. Humel, Anton. Physische Erfahrung, dass der Weysel wirklich von den Drohnen ausser den Bienenstock befruchtet werde. Str. 64 – 71. V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz : die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen. Erster Band. Berlin in Leipzig, 1773, 451 strani (<http://bsb3.bsb.lrz.de/~db/1029/bsbl0293787/images/index.html?id=10293787&fip=&no=10&seite=1> - 20. 04. 2015)
28. Janša, Anton. Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Wien 1771, 1774, 140 strani. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GQIOTNUU> – 27. 9. 2013)
29. Janša, Anton. Vollständige Lehre von der Bienenzucht. Wien 1775, 204 str. (<http://www.dedi.si/virtualna-knjiga/15701> - 8. 8. 2012); Wien 1790, 204 str. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NNKCAIZ6> – 27. 9. 2013)
30. Kanič, Ivan, Leder, Zdenka, Ujčič, Majda, Vilar, Polona, Vodeb, Gorazd. Bibliotekarski terminološki slovar (elektronski viri). Kamnik, Amebis, Ljubljana 2011, Zbirka Termania (<http://www.termania.net/slovarji/85/bibliotekarski-terminoloski-slovar> - 6. 6. 2016)
31. Kidrič, France. Zgodovina slovenskega slovstva. Od začetkov do marčne revolucije. Ljubljana 1929 - 1938, 724 + 78 strani. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-6DSZIJIM> – 30. 1. 2016)
32. Kidrič, France. Dobrovsky in slovenski preporod njegove dobe. Ljubljana, 1930, 246 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3SAZFGW> – 22. 5. 2016)
33. Kopitar, Jernej. Gramatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark. Ljubljana 1808, 460 strani
34. Kunst med delati. 31(1928)9, str. 144, Slovenski čebelar (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HD5N9HL5> – 20. 9. 2016)
35. Lah, Ivan. Pater Hipolit in njegov »Orbis pictus«, 37(1916)6 str. 238, Popotnik (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-2D8255IK> – 20. 0. 2016)
36. Ledinek, Lozej Špela. Čebelarstvo na Idrijskem. 9(2012), str. 50 – 52, Izvestje Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ECVUYWXU> – 5. 10. 2016.)
37. Legan Ravninar, Andreja. Slovenski strokovni jezik in izrazje pri Vodniku v primerjavi s starejšim Pohlinom in mlajšim Jamnikom. Str. 319 – 338. V: Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem. Ljubljana 2013, (elektronski vir: <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sdl8zll/VIEW/> - 15. 10. 2016)
38. Mencej, Martin. Veličastna manifestacija slovenskih čebelarjev. Slovenski čebelar, 74(1972)9, str. 225 – 233 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SWBAYMAM> – 20. 5. 2016)
39. Mencej, Martin. Peter Pavel Glavar. Velečebelar in gospodarstvenik. Slovenski čebelar, 74(1972)4, str. 121 – 123 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NKTZT47S> – 27. 5. 2016)
40. Mencej, Martin (ur). Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani

41. Mencej, Martin. V letu 1984 praznujemo slovenski čebelarji dva izjemna jubileja. Slovenski čebelar, 86(1984)2, str. 33 – 36 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-J4SVPPSC> – 30. 5. 2016)
42. Mencej, Martin. Pred 200 leti je izšla prva slovenska čebelarska knjiga. Slovenski čebelar, 94(1992)2, str. 33 – 35 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DXSDEXCW> – 22. 5. 2016)
43. Mihelič, Janez. Proslava ob 270-letnici rojstva Petra Pavla Glavarja v Komendi. Slovenski čebelar, 93(1991)7/8, str. 218 – 220. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ZFN4UOJB> – 1. 6. 2016)
44. Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba. Ljubljana 1934, 163 strani
45. Mihelič, Stane. Kako so opazovali praho matice leta 1769. Slovenski čebelar, 50(1948)1-2, str. 22 – 26. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-I0BFYIUY> – 11. 3. 2016)
46. Mihelič, Stane. Prispevek slovenskih čebelarskih piscev druge polovice 18. stoletja v zakladnico čebelarskega znanja. Slovenski čebelar, 74(1972)7/8, str. 206 – 209. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3SAE-4DAZ> – 28. 1. 2016)
47. Mihelič, Stane. Peter Pavel Glavar, čebelar, čebelarski pisec, učitelj in organizator. str. 20 – 65. V: Martin Mencej (ur.). Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani
48. Mihelič, Stane. Ob dveh znamenitih obletnicah. P. P. Glavar – »Odgovor« na predlog za izboljšanje čebelarstva, o čebelarjenju na Kranjskem sredi 18. stoletja. Slovenski čebelar, 84(1984)7/8, str. 257 – 262, št. 9, str. 289 – 292 in št. 10, str. 321 – 323. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OFFMXAEQ> – 1. 2. 2016)
49. Navratil, Ivan. Anton Janša, slavni kranjski čebelar. Slovenski čebelar, 9(1906)11, str. 168 – 173. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NYLBQJ3A> – 24. 1. 2016)
50. Oražem, France. Peter P. Glavar – čebelar. str. 177 – 186. V: Škulj. Edo (ur). Glavarjev simpozij v Rimu. Celje 1999, 400 strani
51. Pavlin, Mirko. Regijska čebelarska zveza »Petra Pavla Glavarja« za Dolenjsko in Belo Krajšino. Slovenski čebelar, 105(2003)5, str. 123 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VVMSC3TY> – 27. 5. 2016)
52. Rechfeld, Philipp Jacob. Peter Glavar. Eine biographische Scizze. Jahrgang 1848, zweites Quartal, str. 29 – 42, Mittheilungen des historischen Vereins für Krain (<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000115828323;view=lup;seq=5> – 22. 1. 2016.)
53. Rihar, Jože. Delež Janeza Goličnika in drugih prevajalcev del Antona Janše ter njihovo mesto v razvoju čebelarstva in tiska. 26(1993)9, str. 380 – 395, Sodobno kmetijstvo
54. Rihar, Jože. Načini čebelarjenja na Slovenskem. Pomembna odkritja Slovencev na področju čebelarstva. Slovenski čebelar, 100(1998)12, str. 349 – 363. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SLVGWWIX> – 29. 12. 2013)
55. Schirach, Adam Gottlob. Bayerischer Bienen-Meister, oder deutliche Anleitung zur Bienen Wartung. München 1770, 244 strani (https://books.google.si/books?id=5Vc7AAAACAAJ&vq=Ausl%C3%A4nder&dq=Baye-rischer+Bienen-Meister,+oder+deutliche+Anleitung+zur+BienenWartung+as_brr=1&hl=sl&source=gbs-navlinks_s – 23. 12. 2014)
56. Scopoli, Giovanni Antonio: Entomologia Carniolica : exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana..Vindobonae 1763, 420 strani. (http://books.google.si/books?id=66E-AAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Entomologia+Carniolica&hl=sl&sa=X&ei=sxjBUoHsM-cXmywPl_oGoDA&redir_esc=y#v=onepage&q=Entomologia%20Carniolica&f=false – 30. 12. 2013)
57. Scopoli, Giovanni Antonio. Dissertatio de Apibus. str. 7–47. V: Annus IV. historico-naturalis. Lipsine 1770, 150 strani. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-S0MLTISX> – 27. 9. 2013)
58. Sivec, Ivan. Ob 200-letnici smrti Petra Pavla Glavarja. Kamniški občan, 24(1984)3, str. 3, (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-I9WCMND4> – 29. 1. 2016)
59. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana 2000 (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> - 13. 2. 2017)
60. Spomini na zaslužne kmetovalce. Peter Pavel Glavar. Kmetijske in rokodelske novice, 33(1875)16, str. 131 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-27URXZ69> – 1. 6. 2016)
61. Stabej, Jože. Pogovor od zhebelnih rojou. Slovenski čebelar, 54(1952)7, str. 130 – 135, št. 9, str. 177 – 180 in št. 10, str. 202 – 204, (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OWFYJGMY> – 11. 3. 2016)
62. Stabej, Jože. Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu. 55(1953)11, str. 297 – 302, Slovenski čebelar

63. Stabej, Jože. Pogovor od zhebelnih rojou skusi. str. 66 – 78. V: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani
64. Stanonik, Marija. II. Prvi slovenski spisi o čebelarstvu. 95(1993)7/8-12, str. 242- 244, Slovenski čebelar. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VIR7P7M9> – 20. 9. 2016)
65. Stratil, Josip Henrik. Peter Paul Glavar..., eine scizirte Biographie. Rokopis, Zatična 3. 1. 1823. (SI AS 889, Osebni fond Petra Pavla Glavarja)
66. Šalehar, Andrej. Prvo v slovenščini tiskano poročilo o čebelarstvu na Kranjskem. Slovenski čebelar, 115(2013)10, str. 326. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-7FTB7LFW> – 22. 1. 2016)
67. Šalehar, Andrej. Poučevanje čebelarstva na Kranjskem. Rodica, Novo mesto 2014, 151 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GERFHPW7> – 6. 1. 2016)
68. Šalehar, Andrej, Koželj, Anton, Dovč, Peter, Šušteršič, Vanda. Prva slovenska čebelarska knjiga. Rodica, Novo mesto, 2016, 23 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-1PPGJYDB> – 26. 2. 2017)
69. Šalehar, Andrej. 240 let prve čebelarske knjige v slovenskem jeziku. Slovenski čebelar, 118(2016)3, str. 105 – 107
70. Šivic, Franc. Peter Pavel Glavar – čebelar. Str. 32 – 44. V.: Šivic, Franc (ur.), Zupan, Jože (ur.). Obujeni spomin: ob 220 letnici smrti Petra Pavla Glavarja. Lukovica 2004, 120 strani
71. Šivic, Franc (ur.), Zupan, Jože (ur.). Obujeni spomin: ob 220 letnici smrti Petra Pavla Glavarja. Lukovica 2004, 120 strani
72. Šivic, Franc. Novice iz sveta. Slovenski čebelar, 112(2010)6, str. 203. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ZNTDLVBP> – 30. 5. 2916)
73. Umek, Ema. Kranjska kmetijska družba 1767–1787. Arhivi, 29(2006)1, str. 1-34. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VCPM9PN8> – 25. 2. 2016)
74. Valenčič, Vlado. Kaj je pomenil Peter Pavel Glavar za razvoj slovenske kulture in gospodarstva? Slovenski čebelar, 74(1972)5, str. 151 – 152. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GXRPOCKV> – 26. 1. 2016)
75. Valvasor, Janez Vajkard. Von allerley Geziefer und Ungeziefer. Ljubljana 1689, XXXVII Kapitel, III: Buch, str. 454–457. V: Die Ehre dess Herzogthums Crain. 4 zv. Ljubljana 1689. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NQQSKQM6> – 27. 11. 2013)
76. Vsem čebelarjem! Vabilo na Petra Glavarja tabor slovenskih čebelarjev 2. julija 1972 v Komendi. 74(1972)6, str.. 184 – 186, Slovenski čebelar
77. Vrhovec, Ivan. Slavni Slovenci; II. Peter Pavel Glavar. Ljubljanski zvon, 5(1885)6, str. 352 – 360, št. 7, str. 405 – 411, št. 8, str. 469 – 475, št. 9, str. 541 – 548, št. 10, str. 599 – 607 in št. 11, str. 660 – 669. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-E2JUFDU3> – 11. 3. 2016)
78. Zdešar, Pavel. Peter Pavel Glavar – prvi klasik čebelarske stroke pri nas. Kako pomembna je njegova čebelarska zapuščina za tretje tisočletje? str. 74 – 84. V.: Borko, Marko (ur.). Peter Pavel Glavar. Zbornik prispevkov iz simpozija Grm, Novo mesto 2009, 142 strani
79. Znan rodoljub – izvrsten čebelar. Slovenska čebela, 3(1875)3, str. 21 – 22 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QIRENKRN> – 1. 6. 2016)
80. Zupan, A. Kako popisuje Valvasor čebelarstvo v l.1689. 37(1934)5-6, str. 95 – 97, Slovenski čebelar
81. Zupan, Jože (ured. in avtor). Peter Pavel Glavar, Lanšpreški gospod. Šentrupert 1984, 28 strani.

Kapela na Lanšprežu (foto: Andrej Šalehar)

Spominska plošča Petru Pavlu Glavarju na kapeli na Lanšprežu (foto: Andrej Šalehar)

II. del: Listina in rokopisi

Slovensko čebelarstvo v času Petra Pavla Glavarja

Andrej Šalehar

Uvod

Glavarjevo čebelarско pisno zapuščino hrani Arhiv Republike Slovenije v Osebnem fondu Petra Pavla Glavarja (SI AS 869) in v Zbirki rokopisov (SI AS 1073, rokopisa I 23 r in I 24 r) in Arhiv Glavarjevega beneficija v Komendi – Baraga (1998). Rokopis knjige Pogovor o čebelnih rojih je napisan v slovenščini, v bohoričici, pisma Tomlju pa v latinščini ter le nekaj v nemščini. Vsi drugi rokopisi so napisani v nemščini, v gotici in Glavar jih je napisal na Lanšprežu v obdobju 1768–1783, ko je bilo napisano zadnje Glavarjevo pismo, povezano s čebelarstvom. Zadnji podatek povzemamo po Demšarju (1967).

V tem času je na Dunaju vladala cesarica Marija Terezija, ki jo poznamo po njenih reformah. Med drugim je vpeljala obvezno osnovno šolstvo in spodbujala splošen gospodarski razvoj – Reforme (2003). Pomembno je tudi njeno ustanavljanje kmetijskih družb, strokovnih organizacij za pospeševanje kmetijstva. Opravljale so različne poskuse in uvajale novosti v kmetijsko proizvodnjo, kot na primer: kolobarjenje, nove kulturne rastline (recimo krompir), hlevska živinoreja, gnojenje in drugo. Na Kranjskem je bila z imenom Družba za kmetijstvo in koristne spretnosti (v nadaljevanju: Kranjska kmetijska družba) ustanovljena 26. oktobra 1767. V sedemdesetih letih 18. stol. je izdajala v nemškem jeziku zbornik *Sammlung nützlicher Unterrichte* (izšli so štirje zvezki in četrty v ponatisu) in tednik *Wochentliches Kundschaftsblatt* (v letih 1775 in 1776). Podrobno o Kranjski kmetijski družbi in njenem delu pišeta E. Umek (2006) in Bleiweis (1855). V grbu družbe so tudi čebele in čebelnjak, kar na svoj način potrjuje, da je bilo na Kranjskem med kmetijskimi panogami razširjeno in pomembno tudi čebelarstvo.

Grb Kranjske kmetijske družbe (Naslovnica:
Zweyte Sammlung Nutzlicher Unterricht, 1771)

Zapis v grbu »*Omnis in hac certam regio iacit arte salutem*« je 294. vrstica iz četrte Vergilove pesnitve *Georgica* v prevodu mag. Barage pomeni: »Vsa dežela polaga svojo rešitev v to veččino«

Posebej naklonjena je bila Marija Terezija tudi čebelarstvu. Leta 1769 je ustanovila na Dunaju, kot prvo na svetu, čebelarsko šolo, ki je pričela s poukom v letu 1770. Za dvornega čebelarskega mojstra in prvega čebelarskega učitelja pa je 6. aprila 1770 imenovala preprostega gorenjskega kmečkega mladeniča, čebelarja Antona Janšo, ki je učil gorenjski čebelarski nauk, temelječ na znanju starih gorenjskih čebelarjev. Čebelarski patent in Instrukcijo za čebelarske mojstre je izdala 8. aprila 1775 - Šalehar (2014).

Izbrani poudarki iz zgodovine slovenskega čebelarstva

Veliko je napisanega in objavljenega o zgodovini slovenskega čebelarstva. Že v prvem delu knjige sta predstavljena zapisa Hipolita (pred letom 1711) in Valvasorja (1689). Izbrali smo še pet zapisov:

- Praho matič s troti v zraku so izkušeni gorenjski čebelarji poznali zanesljivo že v 18. stoletju, verjetno pa še prej. Prvi na svetu je to objavil Scopoli (1763) v knjigi *Entomologia carniolica*, kjer je opisal kranjsko čebelo (str. 303 – 304). O prahi matič s troti v zraku pišeta v svojem delu »Odgovor« tudi Peter Pavel Glavar (1768) in v knjigi »Praktično čebelarstvo« Furlan (1768 – 1771(?)). Leta 1769 je opazoval praho matice s troti v zraku Humel. Njegov zapis, ki ga je Kranjska kmetijska družba posredovala v presojo, sta leta 1771 potrdila Peter Pavel Glavar in Matej Furlan. Humlov članek je bil objavljen leta 1773 v »Abhandlungen und Erfahrungen« in v skrajšani verziji leta 1775 v »Wochentliches Kundschaftsblatt des Herzogthum Krain«. O prahi matič s troti v zraku piše

»Čebelarstvo je ena izmed glavnih panog deželnega gospodarstva; dokler se kupujeta in iz tujih dežel uvažata vosek in med, ne bo nihče dvomil o vrednosti le-teh proizvodov. Kljub temu pa pridnost podeželskega ljudstva še ni dovolj poživiljena; kmetovalcu je čebela dar narave, mnenja je, da ji je narava le zategadelj vcepila tolikšno marljivost, da bi njemu prihranila trud. Odtod izhaja, da ne skrbi za pašo in krmljenje čebel; ker pa je poleg tega tudi neveden, je njegovo sodelovanje pri tem čebelam večkrat nevarno. Vojvodina Kranjska je že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami. Zato so iz te dežele poklicali spretnega čebelarja gospoda Janšo, ki je tudi v drugih umetnostih pokazal svoj talent, in mu iz razloga deželnoknežjega skrbstva poverili pouk na neki javni šoli. Ta se je začela prešlo poletje v c. kr. Augartenu in se bo prihodnje poletje nadaljevala. Za to primeren čas nastopi proti koncu meseca aprila, do polovice meseca septembra pa upa gospod Janša, da bo vsakemu ljubitelju, ki ima nekaj zmožnosti in znanja o navadnem čebelarstvu, v toliko pojasnil svoj neizrečeno hasnoviti način (čebelarjenja), kolikor je treba, da ga bo lahko uvedel pri sebi in pri drugih. Vse dni v tednu je od 6—7 ure zvečer določena ura za javno poučevanje; izven te ure pa gre lahko vsakdo kadarkoli čez dan h gospodu Janši po nasvet. Pouk je brezplačen; tistim torej, ki hočejo poslati učence iz drugih krajev, bo skrbeti le za njih vzdrževanje. Svetovati pa je tem, da izbere za to zmožne, čitanja in pisanja večše ljudi, predvsem pa take, ki že znajo ravnati s čebelami.

Gospod Janša nam obeta, da bo v kratkem izdal tiskano navodilo o čebelarstvu po svojih načelih in izkušnjah, ki ga željno pričakujemo.«

Prevod (Mihelič, 1934, str. 97-98)

Anton Janša v obeh knjigah: Razprava o rojenju čebel (1771) in Popolni nauk o čebelarstvu (1775). Številni to odkritje pripisujejo Janši, kar pa ne velja. Janša je poučeval stara gorenjska spoznanja o prahi matic. Njegova ugotovitev pa je, da matico oprashi več trotov. O oploditvi matice s trotom v zraku pa je zapisal tudi Peter Pavel Glavar (1776) v knjigi »Pogovori o čebelnih rojih«. Praha matic s troti v zraku je izviren slovenski prispevek k poznavanju biologije medonosnih čebel.

- O čebelarstvu na Kranjskem v 18. stoletju in Antonu Janši kot čebelarškemu učitelju na prvi čebelarški šoli na Dunaju je Realzeitung objavil 4. marca 1771 obširen sestavek. Objava je bila napisana še pred izidom Janševe prve knjige Abhandlung vom Schwärmen der Bienen (Razprava o čebelnih rojih).
- Hacquet (1801) je takole opisal kranjsko čebelarstvo:

Reja čebel je pri Kranjcih v kar mogoče najboljšem razcvetu. Skrb za te takó koristne žuželke je tolikšna, da jih — če jim zmanjka hrane, kjer prebivajo — ponoči drugam prenesejo ali prepeljejo, za kar imajo posebne vozove z obešenimi gredmi. Prevoz je pri njih [= Kranjcih] tem lažji, ker so ležeči panji sestavljeni iz šest deščic. Vsak panj je na ozki prednji strani poslikan s podobo kake živali, rastline ali svetnika. Čebelnjak s takimi panji je posnet na 3. podobi.¹³¹

Prevod: Stabej (1955):

Hacquet (1801),
slika med 18 in 19 stranjo

- Bleiweis (1855) piše: »Krajnci čebele neznano ljubijo. Ne samo podučeni gospodarji, temuč celo priprosti kmetiči čbelam tako ljubeznjivo in tako iznajdeno postrezajo, kakor bi jim v družih deželah le redko kdo postreči umel. Krajnec si ne razume samo od svojih rojev največji dobiček naklanjati, on tudi tuje čebele v svoje ulnjake v postrežbo jemlje. Vir tolike ljubezni do čbelarstva in tudi velicega dobička pri njem sta resje, ki zgodaj spomladi, že clo pod snegom in spet pozno v jesen precvita, in ajda, ki v sternišo po ozimini zavlečena ravno med (šmarnima mašama) Šmarnoma polje s svetjem prepreza in sterdenim duhom napolnuje.«
- Kratek pregled čbelarske zgodovine do 21. stoletja je objavil Gregori (2011). Poudarja, da je bilo »v Sloveniji od nekdanj čbelarstvo dobro razvito in priljubljeno. Uspešno čbelarjenje je že temeljilo na dobrem poznavanju čebel, domiselni tehniki čbelarjenja, ki so jo pogojevale pašne razmere, in ne nazadnje tudi na naši kranjski čbeli z odličnimi lastnostmi, ki so uspehe omogočale. Za napredek čbelarstva imajo izreden pomen možje, ki so z žarom človeške veličine učili nekega kmeta, kako umno čbelariti, obenem pa ponesli svoje bogato znanje o čbelah in čbelarjenju v širni svet. Največja imena tega časa so Peter Pavel Glavar (1721-1784), velečebelar, duhovnik in graščak na gradu Lansprež pri Mirni na Dolenjskem, Janez Goličnik (1737-1807), narodni gospodar, čebelar in prevajalec, Anton Janša (1734-1773), čebelar, čbelarski učitelj in ljudski slikar z Breznice na Gorenjskem, in Joannes Antonius Scopoli (1723-1788), naravoslovec, zdravnik v Idriji, doma iz mesteca Cavalese na južnem Tirolskem.«

Zaključki

Cesarica Marija Terezija si je prizadevala za razširitev čbelarstva, ustanovila je prvo čbelarsko šolo v Augartnu na Dunaju in za prvega čbelarskega učitelja imenovala Antona Janšo, kmeta in čbelarja iz Breznice na Gorenjskem.

V tem času je bilo dobro razvito čbelarjenje na Kranjskem. O tem pričajo številni zapisi iz tega obdobja, začenši z Valvasorjem v letu 1689, ki je o čbelarjenju obširno pisal v Slavi vojvodini Kranjski. Gorenjski čbelarji so med drugim dobro poznali praho matic s troti v zraku, uporabljali so lesene panje (kranjiče) in prevažali na posebnih za to prirejenih vozovih čebele na pašo.

Naprednosti kranjskega čbelarjenja poudarja tudi sestavek v Realzeitung z dne 4. marca 1771, kjer je zapisano, da je vojvodina Kranjska v čbelarstvu pred drugimi vojvodinami.

Viri

1. Baraga, France. Arhiv Glavarjevega beneficija. (1998)20, str. 97 – 194, Acta ecelesiastica Sloveniae
2. Bleiweis, Janez. Zgodovina ces. kralj. Kranjske kmetijske družbe s statističnim popisom kmetijstva na Kranjskem. Ljubljana, 1855, 32 strani.
3. Demšar, Viktorijan. Glavarjeva pisma Tomlju. Str. 91 – 96. V: Demšar Viktorijan. Zbrani spisi o Petru Pavlu Glavarju in Komendi. Ljubljana 2004, 270 strani.
4. Fuchs, Ernest. Maria Theresia – grossartige Förderin der Bienenzucht. Teil 1. II(2017)5, str. 28 -29, Bienen-aktuell.
5. Furlan, Matej (?)Praktično čbelarstvo ali kratek pouk o čbelah in kako naj se zaradi posebnega dobička in koristi z njimi ravna. Napisano verjetno med leti 1768 - 1771(?) Iz nemškega rokopisa prevedel in uvodne besede napisal Leopold Debevec. Objava v knjigi: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čbelarstvu. Ljubljana 1976, str. 261– 317.
6. Hacquet, Baltazar. Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven. 1. zvezek, Leipzig, 1801. 246 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DE5DSQTZ – 21.4.2017>).

7. Humel, Anton. Physische Erfahrung, dass der Weysel wirklich von den Drohnen ausser den Bienenstock befruchtet werde. Str. 64 - 71. V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Saächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz : die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen. Erster Band. Berlin in Leipzig, 1773, 451 strani. (<https://books.google.si/books?id=VO86AAAA-cAAJ&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q=HUMEL&f=false> - 21.4.2017).
8. Glavar, Peter Pavel. Pogovor o čebelnih rojih. 1776. Jezikovno posodobil Mihelič Stane. str. 79 - 260. V: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani.
9. Glavar, Peter Pavel. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. str. 11 - 38. Napisano 1768, prevod Mihelič Stane. V: Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Čebelarstvo društvo za Slovenijo. Ljubljana 1934, 163 strani.
10. Gregori, Janez. Kratek pregled čebelarstva do 21. stoletja. Ljubljana 2011, 9 strani (http://www.tms.si/fck_files/image/Dogodkill/TE/zgodovina.pdf - 21.4.2017).
11. Jansa, Anton. Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Wien 1771, 140 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ181295509 - 21.4.2017).
12. Janscha, Anton. Vollständige Lehre von der Bienenzucht. Wien 1775, 204 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ179176704 - 21.4.2017).
13. Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba. Ljubljana 1934, 163 strani.
14. Nachricht. 10 zvezek. 4 marec 1771, str. 145 - 146. K.K. Allerg. Privil. Realzeitung der Wissenschaften und Künste. (http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fsl/object/display/bsb10615032_00311.html - 22.4.2017).
15. Praktische Eröffnung eines Binnen Liebhabers, dass Weiser wirklich von Trohnen ausser den Binnenstock befruchtet werde. I(1775)21, str. 321 - 324, Wochentliches kundenschaftblatt des Herzogthum Krain.
16. Reforme Marije Terezije in Jožefa II. Seminarska naloga, II. Gimnazija Maribor, Maribor. 2003, 18 strani (http://www.dijaski.net/gradivo/zgo_ref_reforme_marije_terezije_in_jozefa_ii_01?r=1 - 22.4.2017).
17. Scopoli, Giovanni Antonio. Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana. Vindobonae 1763, 420 strani (<http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/24197/1/> - 22.4.2017).
18. Scopoli, Giovanni Antonio. Dissertatio de Apibus. str. 7 - 47. V: Annus IV. historico-naturalis. Lipsiae 1770, 150 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-S0MLTISX> - 22.4.2017).
19. Stabej, Jože. Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu. 57(1955)3/4, str. 83 - 86, Slovenski čebelar (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UPPNFNMP> - 22.4.2017).
20. Šalehar, Andrej. Prvo v slovenščini tiskano poročilo o čebelarstvu. CXV(2013)10, str. 326, Slovenski čebelar (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-7FTB7LFW> - 22.4.2017).
21. Šalehar, Andrej. Poučevanje čebelarstva na Kranjskem. Od Petra Pavla Glavarja (1768) in Antona Janše (1770) do Emila Rothsčütza (1874). Rodica, Novo mesto, 2014, 151 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GERFHPW7> - 22.4.2017).
22. Umek, Ema. Kranjska kmetijska družba 1767 - 1787. 29(2006)1, str. 1 - 34, Arhivi (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VCPM9PN8> - 22.4.2017).
23. Valvasor, Janez Vajkard. Die Ehre dess Herzogthums Crain. 4 zv. Ljubljana 1689 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NQQSQQM6> - 27. 11. 2013)
24. Valvasor, Janez Vajkard. Čast in slava vojvodine Kranjske (slovenski prevod Die Ehre dess Herzogthums Crain - 1689; prevod Doris Debenjak in drugi), 4 zv. Ljubljana, Zavod dežela Kranjska, 2009 - 2013.
25. Vergilius Maro, Publius. Čebelarstvo. Poljedelstva četrte bukve. str. 92 - 115. V: Publija Virgilija Marona Georgikon to je Poljedelstvo. Čvetera bukve. Poslovenil dr. J. Šubic. Celovec 1863, 118 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KDPSFHFU> - 22.4.2017).
26. Zweyte Sammlung Nützlicher Unterrichte : auf das Jahr 1771 / herausgegeben von der Kaiserlich Königlichen Gesellschaft des Ackerbaues, und nützlicher Künste im Herzogthume Krain. Laibach, 1773, 207 strani.

Kratek popis Glavarjeve čebelarske pisne zapuščine

France Baraga*, Andrej Šalehar

Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja je shranjena na dveh mestih. Najdemo jo v Arhivu Glavarjevega beneficija v Komendi, ki ga je uredil in predstavil javnosti Baraga (1998), in v Arhivu Republike Slovenije v Osebnem fondu P. P. Glavarja SI AS 869 in v Zbirki rokopisov 1073, ki ga je prav tako predstavil Baraga v omenjenem delu.

1. Naj na prvem mestu omenimo listino s priznanjem Glavarju z njegovim imenovanjem za člana čebelarske družbe na Gornjem Lužiškem (*Oberlausitz*). Arhiv Glavarjevega beneficija v Komendi, fasc. 1/26, 5. junija 1772.
2. Predlogi za izboljšanje čebelarstva v c.-kr. dednih deželah iz leta 1786 in Glavarjev odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c.-kr. dednih deželah z dne 7. julija 1768. Arhiv Republike Slovenije, Osebni fond P. P. Glavarja SI AS 869, mapa 1, št. 2a-2
3. Rokopis: Pogovor o čebelnih rojih. Arhiv Republike Slovenije, Zbirka rokopisov SI AS 1073, rokopis I 23 r.
4. Rokopis: Poročilo c.-kr. Kmetijski družbi v Ljubljani o možnosti pospeševanja čebelarstva na Kranjskem, 17. Decembra 1781, in Pravila za čebelarsko-vrtnarsko šolo na Lanšprežu. Arhiv Republike Slovenije, Zbirka rokopisov SI AS 1073, rokopis I 24 r.
5. Pisma Jožefu Tomlju. Arhiv Glavarjevega beneficija v Komendi, fasc. 4/2.
Med njimi se omenjajo čebele oziroma čebelarstvo v naslednjih pismih:
Pismo št. 6   **1777** IV/16 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 11   **1777** VII/3 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 12   **1777** VII/24 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 20   **1778** VII/3 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 22   **1778** IX/22 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju, nem. jezik.
Pismo št. 24   **1778** XI/17 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 25   **1778** XI/26 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
Pismo št. 30   **1779** VI/8 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.

---

* Mag. France Baraga, upokojeni arhivar, prevajalec (france.baraga@gmail.com)

- Pismo št. 35 **1779** IX/21 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 42 **1780** III/13 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 43 **1780** IV/2 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 53 **1781** IV/8 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 58 **1781** VII/10 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 59 **1781** VII/17 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 69 **1781** XI/28 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.
 Pismo št. 85 **1783** II/9 Lanšprež. Glavarjevo pismo Tomlju.

6. Pismo ljubljanskega mestnega ranocelnika Antona Humla o prahi matic, 25. septembra 1771, in Glavarjevo pismo, poslano Poljedelski družbi kot odgovor na Humlovo razpravo, 25. Novembra 1771. Arhiv Republike Slovenije, Osebni fond P. P. Glavarja SI AS 869, mapa I, št. 2b -1 (Humel) in 2b-2 (Glavar).

Celotna Glavarjeva čebelarska pisna zapuščina je bila napisana na Lanšprežu.

Viri

1. Baraga, France. Arhiv Glavarjevega beneficija. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 20 (1998), str. 97–194.
2. Demšar, Viktorijan. Še o velikem čebelarju 18. stoletja – Petru Pavlu Glavarju. *Slovenski čebelar*, 69(1967)3, str. 88 – 92, (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KGPFBJPA> – 28. 1. 2016).
3. Demšar, Viktorijan. Zbrani spisi o Petru Pavlu Glavarju in Komendi. Ljubljana 2004, 270 strani.
4. Glavar, Peter Pavel: Pisma Petra Pavla Glavarja Jožefu Tomlju 1761 – 1784 (prireديل Jože Gregorič). *Acta ecclesiastica Sloveniae*, 4 (1982), 255 strani.

Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah

Prevedel Stane Mihelič

Priredil in dopolnil France Baraga

Uvodna pripomba

Konec leta 1767 ali v začetku 1768 je Nižjeavstrijska ekonomska družba sestavila in poslala cesarici Mariji Tereziji na Dunaj *Predloge za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah*. Vlada jih je že januarja 1768 poslala v presojo odboru kmetijskih družb posameznih avstrijskih dežel, med njimi tudi Krajski kmetijski družbi v Ljubljani, ki je bila ustanovljena leto poprej. Peter Pavel Glavar je takrat že živel na Lanšprežu, kamor se je iz Komende preselil 1766, da bi se tem lažje posvetil »umnemu gospodarstvu«, še posebej čebelarstvu. Predlogi so bili poslani z Dunaja 28. januarja 1768. Kranjska kmetijska družba jih je prejela 24. februarja in je 28. marca povabila med drugimi tudi Glavarja, naj napiše svoje mnenje o njih z vidika čebelarstva na Kranjskem.

Glavar je dobil Predloge v roke šele 12. maja, a so mu številne obveznosti preprečile, da bi se takoj poprijel dela. Kmetijska družba ga je 30. maja ponovno pisno zaprosila za mnenje, a je dobil pošto šele 15. junija. Kljub temu je delo že toliko napredovalo, da ga je končal in predložil že 7. julija z naslovom *Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah*. Na prvi strani zgoraj je kasnejši pripis predloženo *prae[sentiert]*) 7. julija 1768, na zadnji strani pa poslano (*exp[ediert]*) 30. julija 1768. Glavar svoj odgovor sicer naslavlja na Kmetijsko družbo, glede na to pripombo pa lahko sklepamo, da ga je Družba poslala na Dunaj. – Celotno besedilo je pisano z drugo roko, le podpis je Glavarjev, kar lahko imamo za Glavarjevo avtorizacijo rokopisa.

Dokument je kasneje prišel v Deželni muzej, kjer je postal osnova za Glavarjev osebni fond. Pridruženi so mu bili tudi Predlogi, poslani z Dunaja, dodan pa še kratek Povzetek Odgovora.

Vse tri dokumente danes hrani Arhiv Republike Slovenije pod signaturo SI AS 869 v mapi I, št. 2-a. Predlogi imajo izvirni naslov: *Vorschläge zur Verbesserung der Bienen zucht in den Kays(erlich) Königl(ichen) Erblanden* in obsegajo 16 nepaginiranih strani (popisanih samo na levi oziroma desni polovici lista, kakor je bil takrat običaj pri uradnih dokumentih, tako da je je obseg besedila za polovico manjši). Njihovo vsebino je na kratko predstavil Mihelič v uvodnem poglavju k Janševemu življenjepisju z naslovom Anton Janša, slovenski čebelar, njegovo življenje, delo in doba, Ljubljana 1934, str. 8–11.

Povzetek Odgovora oziroma (dobesedno) Izvleček iz pisma prečastitega gospoda Petra Glavarja z dne I. in prispetjem 7. julija 1768. leta z izvirnim naslovom *Extract aus einem Schreiben des Wohlerwür(digen) H(err)n Peter Glavar dd^o 1ten et praes^o 7ten Julii 1768ten Jahrs* ima 7 strani, od katerih prva stran vsebuje najprej opravičilo, ker da je avtor »zaradi pomembnosti zadeve in ker mu preobremenjenost s posli tega ni dovoljevala prepozno dokončal svoje misli o čebelarstvu«. Temu sledi podatek o nekem neuspelem poskusu s senom. Potem pravi, da ne bo mogel pred zimo odgovoriti na 172 vprašanj, ki mu jih je zastavila Kmetijska družba v zvezi s kmetijstvom. Nazadnje je še navodilo, kako se skodlasti strehi podaljša doba trajanja.

Potem šele pride na vrsto: »Isti, o čebelarstvu«. Glede na to, da zadnja stran ni popisana niti do polovice, obsega ta Povzetek le slabih 6 strani.

1. Prva izdaja Odgovora je iz leta 1934 (ob 200-letnici rojstva Antona Janše) v knjigi: Stane Mihelič, Anton Janša slovenski čebelar, njegovo življenje, delo in doba, str. 11–38, kot del uvodnega poglavja k Janševemu življenjepis: Čebelarstvo na Slovenskem pred nastopom Antona Janše na Dunaju. Glavarjev Odgovor avtor takole najavlja: »Ker moram tako in tako podati sliko o naših čebelarskih razmerah in načinu čebelarjenja v tem času, mislim, da ne bo odveč, ako podam tukaj Glavarjev odgovor v slovenskem prevodu v celoti. Izpustil bom samo Glavarjeve opombe na robu teksta, ki podajajo le kratko vsebino posameznih odstavkov, a drugače ne prinašajo nič novega.« Sklepa pa ga z besedami: »Glavarjevim izvajanjem niso potrebni še posebni komentarji. Preostaja nam še samo, da Glavarjev opis o načinu čebelarjenja nekoliko izpopolnimo in poudarimo one točke, o katerih je čebelarska javnost tako po naših, še bolj pa po tujih spisih o čebelarjenju pri nas v teh časih deloma ali pa tudi popolnoma napačno poučena.« O tem se poučimo na straneh 38–49.

2. Druga izdaja Odgovora je iz leta 1984 (ob 200-letnici smrti P. P. Glavarja), objavljena v nadaljevanjih v reviji: Slovenski čebelar, letnik 86 (1984), št. 7–8, str. 257–262, št. 9, str. 289–292, št. 10, str. 321–323.

Uvod k ponatisu Odgovora je Miheličev članek Ob dveh znamenitih obletnicah, v: Slovenski čebelar, 86 (1984), št. 7–8, str. 257, iz katerega se zdi primerno navesti naslednji avtorjev zapis: »Zanimivo je, da je prav ta Glavarjev članek zbudil takoj po objavi precejšnje zanimanje med nekaterimi domačimi čebelarji in tudi v tujini. [...] Nič čudnega, če je Glavarjev članek zbudil toliko zanimanja, saj je pravzaprav prvo poročilo o čebelarstvu in načinu čebelarjenja na Kranjskem in prvo poročilo skoraj o vseh tistih odkritjih iz čebeljega življenja, ki jih je tri leta kasneje Janša v tisku razodel dunajskim in drugim čebelarjem.«

Za razliko od prve izdaje je Mihelič tu izpustil prvi odstavek Odgovora. Petdeset let po prvi izdaji je besedilo tudi nekoliko jezikovno posodobil in vnesel nekaj manjših popravkov. V uvodu k tej drugi izdaji avtor napoveduje, da bo Odgovor objavljen »z ustreznim komentarjem«, s čimer je pač mišljenih 28 opomb, objavljenih na str. 322–323 desete številke Čebelarja.

3. Pričujoča izdaja Odgovora je dopolnjena z oštevilčenjem, ki ga original sam nima, in dodanim prevodom naslovov ter podnaslovov posameznih odstavkov originala. Besedilo sledi jezikovnim spremembam druge izdaje. Redki popravki oziroma dopolnila prireditelja so, tako kot oštevilčenje in naslovi, označeni s kurzivo.

Besedilo spremljajo tri vrste opomb. Najprej vse opombe druge izdaje Odgovora z enakim oštevilčenjem 1–28, potem tri opombe, ki jih je imela prva izdaja (med besedilom) sicer veliko več, označene z velikimi črkami abecede A, B, C, in nazadnje opombe prireditelja z malimi črkami abecede od a do n.

Pripomba o oklepajih – velja za vse prevode Glavarjevih rokopisov: okrogle oklepaje je za svoje dodatke uporabljal že Glavar, zato se dodatki prireditelja nahajajo v oglatih oklepajih, da se ločijo od Glavarjevih. Mihelič sam oglatih oklepajev ni uporabljal, a smo njegove dodatke prilagodili temu pravilu in jih postavili v oglate oklepaje.

Prevod odgovora

[1] *Prošnja slavne [Kmetijske] družbe. – Vzrok za pozno dostavo odgovora*

Slavna c.-kr. Kmetijska družba na Kranjskem me je v prizadevanju za splošno blaginjo naše domovine dobrohotno obvestila o Predlogih za izboljšanje čebelarstva, ki jih je predložilo Njeno c.-kr. Apostolsko Veličanstvo, in me 28. marca tekočega leta tudi pozvala, naj z vidika te pokrajine izrazim in čim prej predložim svoje pisno mnenje o njih, da bi mogla tukajšnja slavna Družba v skladu z odločujočo Najvišjo namero izstaviti oblasti zanesljivo poročilo o tem. – Sicer je prispel ta dopis do mene deloma pozno (12. maja), deloma pa sem bil preobložen z drugimi opravki, ki mi še vedno ne dajo do sape, in sem zaradi sedanjega obilnega duhovniškega in poljskega dela prezaposlen. Ker pa me je slavna Družba z dopisom z dne 30. maja, ki mi je bil izročen 15. junija, ponovno zaprosila za moje tozadevno mnenje, ne smem odpovedati, temveč bom odložil vse druge opravke in napisal ta odgovor, ki od odstavka do odstavka obravnava sporočeni predlog in poleg tega vsebuje še opombe o tej ali oni moji skušnji.¹

[2] *Pomembnost čebelarjenja. – Tu bi ga lahko izboljšali; vzroki njegovega upadanja*

Ne bom zanikal, da je čebelarstvo pomembna veja kmetijstva, kajti to mi dokazuje prodaja medu in voska iz naše dežele v sosednje, medtem ko se iz tujih dežel nič ne uvaža razen tranzitno. Iz tega izhaja, da kranjska dežela ni povsem zanemarila čebelarstva, ampak da *poleg domače potrošnje* privablja z njim obilo denarja, zlasti s Koroškega^{2A} in Salzburškega, o čemer se lahko zadostno prepričamo iz mitninskih in carinskih knjig. – Če pa se ne bo nič storilo za to, da bi se čebelarstvo izboljšalo, in bi tako ta kupčija deželi lahko dosti več donášala, bi se kmet ob svojih pičlih sredstvih za to koristno rejo kljub zadovoljivemu čebelarskemu znanju v lastni pridnosti prehitro izčrpal. Prvo je samo ob sebi jasno, zakaj *ex nihilo nihil fit*;³ da pa ima vsako podjetje poseben način ravnanja, je tudi nesporno, kajti že Ciprijan Soarius je v svojem navodilu o govorništvu dokazal, da »ars perficit naturam«. ⁴ Da se pa s samimi sredstvi in znanjem brez človeškega prizadevanja ne da nič izvesti in da malomarnost uniči vse, to uči izrek »Dii laboribus omnia vendunt«. ⁵

[3] *Kratek prikaz dejstva, da čebelarjenje zahteva marljivost in čas*

Zato mi pač ne bo vzeti za zlo, če se pomudim pri uvodoma v predlogu izraženem mnenju, da čebelarjenje zahteva zelo malo truda in ne jemlje kmetu časa pri njegovih poslih. Prvega in drugega pa je treba za dobro urejeno čebelarstvo. Pozimi, ob hudem mrazu, je treba čebele zjutraj in zvečer pregledati, da se odstrani voda, ki se nabira in zmrzuje na dnu panjev, in da se ne bi v svojem bivališču zaradi pomanjkanja zraka zadušile. Brž ko začne sneg po svečnici kazati rebra, je treba dati čebelam priložnost, da se otrebijo, nekaj dni nato pa jih očistiti mrtvic in drobirja. Ko pa sčasoma opazimo, da so čebele svojo sladko zalogo porabile, jih maramo dvakrat na teden – vse do cvetenja sadnega drevja – zvečer krmiti, da jih lakota ne odvrne od zaleganja in ne povzroči s tem izgube kasnejših rojev.⁶ Ob cvetenju s tem prenehamo, a potem nadaljujemo, dokler ne zacvete žito, ko pa to odcvete, do cvetenja ajde, čeprav imajo čebele morda bogato pašo na mani, ki jo je treba odvzeti.⁷ Od začetka maja do kresa

¹ "Ta odstavek je v pričujoči izdaji bistveno popravljen, če ne na novo preveden. Zdi se, da tudi Mihelič z njim ni bil zadovoljen, poleg tega pa se je zdel takrat tudi brez pomena, zato ga je v drugi izdaji izpustil.

² ^A Odtod so prihajali prekupčevalci z medom, ki so ga potem prodajali v druge dežele.

³ Iz nič ne nastane nič.

⁴ Umetnost izpopolnjuje naravo.

⁵ Bogovi za trud vse prodajo.

⁶ Spodbujevalno pitanje čebel k zaleganju.

⁷ Ker mana ni zdrava za zimsko prehrano čebel.

kakor tudi med cvetenjem ajde, od sv. Lovrenca do malega šmarna,⁸ je treba med 10. in 12. uro paziti na roje, da ne bi odleteli ali da se jih ne bi združilo več, temveč bi se vsak roj posamič ogrebel. Po mali maši pa se začne škodljivo spodrezovanje in kruto morjenje čebel, precejanje medu in stiskanje voska.⁹

[4] Oskrba čebel vendar ne ovira kmetijstva. – Nasvet, naj imajo več panjev

Iz tega in še marsičesa pri ravnanju s čebelami, kar pa – da ne bom preobširen – molče preidem, je lahko spoznati, koliko truda in časa zahteva čebelarjenje. Vendar pa naj se spričo velike koristi nihče ne odvrne od tega, zakaj vsi ti posli se lahko opravijo priložnostno, ne da bi bilo zaradi tega ovirano poljsko delo, ob deževnem vremenu in mimogrede. – Kdor se je odločil za čebelarjenje, mu celo svetujem, da naj ima raje več kakor manj panjev, najmanj pa naj si jih omisli 12, kajti pri manjšem številu je pričakovati tudi manjše koristi in panji lahko celo propadejo. Pri več panjih pa je pridelek večji, in tudi če ta ali oni propade, se vendar njihovo število dopolni s poznejšimi roji (ki so nam zagotovljeni pri večji, ne pa pri manjši reji). Poleg tega zahteva oskrbovanje čebel skoraj prav toliko truda in izgube časa, če jih imamo več ali manj.

[5] Moj novi predlog o tem

Graščaki in posestniki naj dajejo podložnikom v čebelarjenju primeren zgled in naj imajo pri hiši, na vrtu ali v cvetličnjaku po 50 in tudi 100 panjev, zlasti tisti, ki imajo vrtnarje. Ker so ti neprestano zaposleni pri vrtnem delu, lahko poleg tega, ne da bi bilo treba z velikimi stroški vzdrževati še posebnega čebelarja, oskrbujejo tudi čebele in jih negujejo. Če vpeljejo kaj takega, bo to za erar in za javnost kakor tudi za lastnika samega mnogo koristnejše, kakor pa da za drag denar in v samo zabavo vzdržujejo oranžerije in cvetličnjake. Zato, menim, je potrebno, da najvišja oblast določi, da v prihodnje ne bo potrdila niti vzela v službo nobenega vrtnarskega učenca, ki se po prestani skušnji pri kmetijski družbi ne bo izkazal s potrdilom, da je v čebelarskem znanju dovolj poučen.

[6] Pojasnilo o zunanji legi čebel

Glede posameznih točk predloga, in sicer glede prve, ki se tiče zunanje lege čebel, menim na podlagi 24-letne skušnje, da je moja domovina za čebelarjenje primerna in ugodna, vendar pa je razlika med okrožji, ki dajejo to več, ono manj pridelka. Gorenjsko okrožje daje več medu, pa manj rojev, dolensko pa več rojev in manj medu. Notranjsko pa bi zaradi stalne burje in velike poletne suše imel za neprimerno za čebelarjenje. Razlogi za to so utemeljeni v naslednji moji skušnji.

[7] Čebelarstvo je odvisno od zunanje lege dežele

Zunanje razmere in klima ne le močno vplivajo na čebelarstvo, ampak ga tudi pospešujejo ali zavirajo; zato ni vsaka dežela glede na zemljo in zemljepisno lego primerna za to. To mi bo priznal vsakdo, ki kolikor toliko ve, da niti čebele paše niti paša čebel ne more pogrešati¹⁰ za proizvodnjo voska in medu. Treba je torej najti sredstva, da se čebele, kadar je treba, krmijo doma kakor druga žival, treba pa jih je tudi siliti, da oboje izdelujejo na poseben, njim ne prirojen način.¹¹

[8] Kakovost in učinek paše gorate pokrajine. – Zakaj so v čeških hribih panji cenejši

Kar zadeva pašo, ta ni v vseh krajih ne po dobroti ne po množini enaka. Gorata pokrajina ponuja čebelam zaradi nenehno menjajočega se cvetenja sadnega drevja, grmovja in zelišč boljše in dolgotrajnejšo pašo, čeprav ne obilnejše. Taka pokrajina se zaradi pičlega pridelka medu nasprotno ponaša s številnejšimi roji; ker imajo čebele tu zdržema od pomladi do pozne jeseni nekaj paše, se tem bolj poprimejo zaleganja, in to je vzrok, da se – kakor navaja pisec predloga – v čeških hribih dobe

⁸ Od 10. avgusta do 8. septembra.

⁹ Glavar je bil odločen nasprotnik spodrezovanja in morjenja čebel.

¹⁰ Mišljeno je tako, da so čebele rastlinstvu koristne, ker prenašajo cvetni prah. Nadrobneje govori o tem v 666. odstavku Pogovora o čebelnih rojih. To odkritje pripisujejo Konradu Sprenglu, ki pa je to skrivnost odkril šele kakih 25 let za Glavarjem.

¹¹ S spodbujevalnim pitanjem.

panji za polovico ceneje kakor v ravnini. Niso pa po piščevih podatkih hribovci na višji stopnji glede prebrisanosti in podjetnosti, zakaj skušnja nas uči, da so slej ko prej neumni in nerodni.

[9]Kakovost in učinek paše ravninske pokrajine. – Njena najboljša paša je cvetenje ajde

Ravninski kraji pa imajo redkejšo, a zato obilnejšo pašo, in sicer tedaj, ko cvetejo sadno drevje, žito, ajda, travniki in vresje. Zato se ponašajo z obilnejšim voskom in medom, imajo pa malo rojev; kajti čebele, zelo željne medu, izletajo pridno na pašo, ne skrbe pa dovolj za zalego. Ko pa se začno pripravljati na rojenje, ga morajo zaradi vedno skromnejše paše opustiti. Najboljša in najdlje trajajoča paša v ravnini je, ko cvetita ajda in vresje,¹² ki ga je le malo vrst; raste namreč samo na suhih tleh, a taka tla je dolinec z večjo koristjo porabil za poljedelstvo. Z ajdo pa je posejal obširna polja, česar gorjanec zaradi ozkih tal ne more storiti, temveč se mu je zadovoljiti z ovsom.

[10]Kakovost zraka in strani neba. – Za čebelarjenje potrebno vreme

Paša zahteva nabiralcev in zato je Bog ustvaril plemenite čebele, ki v svojem naravnem nagonu nikdar ne odpovedo, pač pa klima ugodno ali neugodno vpliva nanje. V hudem mrazu namreč zmrzujejo, hudi vetrovi jih ovirajo v poletu, v rekah, močvarah in jezerih se utapljuje, prevelika vročina jih žge in dela lene, suša osuši medeni sok v cveticah, dež izmije mano. – Zato potrebujejo čebele, da lahko neovirano izpolnjujejo svojo nalogo, zmerno klimo in toplo vreme. Kjer to imajo, se lastniku izkažejo tako z obilnim donašanjem medu kakor tudi s številnimi roji; sicer pa bo – kakršno je pač podnebje – enega ali drugega manjkalo. Bolj vlažno leto namreč pomnoži roje in zmanjša bero medu, zlasti ker ne morejo čebele tako pogosto izletavati na pašo in se vržejo bolj na zaleganje. Nasprotno pa se dogaja v bolj suhem vremenu.

[11]Potrdilo ravninske rabe pri Gorenjcih. – Njihovo posnemanje pri hribovcih

Zgoraj izrečeni stavek mi potrjuje splošna praksa Gorenjcev, ki jim je to znanje menda že od rojstva vcepljeno in ki ga je še pospeševala želja po dobičku, ki vzdržuje pri njih nihalo neutrudne pridnosti v stalnem zagonu. Gorenjci namreč nalože čebele pri tu in tam že skopnelem snegu, ko so se otrebile, na vozove in hite z njimi ne le v notranjost dežele, ampak v koroške hribe ob jezeru¹³ in jih puste tam na paši do sv. Jakoba¹⁴. Šele potem jih vzamejo domov v cvetočo ajdo. Delajo pa to tudi zaradi tega, da dobe več rojev, ki jih je v dolini redko pričakovati, ker je tam spomladi slaba paša. – Polagoma pa sem izvedel, da so tudi neumni kranjski in koroški hribovci to posnemali in tudi oni imeli navado prevažati svoje panje ob cvetenju ajde.

[12]Dolincem se včasih ponesreči. – Vsaj meni se je tako zgodilo

Pri tem ne morem tajiti, da se omenjenim dolincem pri tem poslu večkrat dogaja, da pridejo celo ob plemenjake in da morajo s praznimi panji domov, namesto da bi dobili močne roje. To pa zategadelj, ker so gorate pokrajine bolj izpostavljene hudemu mrazu, vetrovom in dežju. – Jaz sam sem tako delal in dve leti pošiljal svoje čebele k jezeru, ko pa sem jih hotel odpeljati domov, sem ugotovil, da mi je večina panjev odmrta. Tisti, ki so ostali, pa so imeli zelo malo živali. Tudi potem se na ajdovem cvetju niso mogli popraviti, čeprav sem jim na sporočilo, da ni več paše, pošiljal med škafor za škafor, samo da bi jih ohranil in nakrmil. Možno pa je – ker nisem mogel iti po navadi drugih čebelarjev sam to gledat – da je sladka čebelja piča privabila krščene čebele. Ker torej stavka v tem pogledu ne morem z gotovostjo potrditi, naj ga potrdi moja zadnja skušnja s prevozom.

¹² V orig. Heyde-Krauth. Glavar piše tu o jesenskem resju, in ne o pomladanski resi, kakor sem napačno[?] pisal v komentarju k prvi izdaji Odgovora v knjigi A. Janša, Slovenski čebelar, 1934.

¹³ To so koroški hribi okoli Jezerskega, porasli s spomladansko reso. *Napačno domnevo, da je tu omenjeno Vrbsko jezero, je Mihelič popravil že v knjigi Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu (uredil Martin Mencej), Ljubljana 1976, str. 62, op. 3.*

¹⁴ 25. julija.

[13] Stavek potrjuje moja skušnja

Ko sem se leta 1766 preselil z Gorenjskega,¹⁵ sem si dal o sv. Jakobu pripeljati tudi tam puščene svoje čebele, ki pa mi v cvetenju ajde, ki je nastopilo takoj zatem, niso nanosile več kot pol panja medu. Ko sem jih postavil v čebelnjak naslednjo pomlad, se tudi niso hotele prav poprijeti dela, ker je ta pokrajina izpostavljena mrzlemu, hudemu in dolgotrajnemu severnemu vetru. Nabirale so malo in malo rojile; čeprav je bila stalna paša, ker pač niso bile vajene ostrega in mrzlega podnebja in spomladi jih je petina odmrila. Ob zadnjem ajdovem cvetju so nanese že za četrtno več medu. To pomlad pa, čeprav je bilo pogosteje mraz in dlje vetrovno kakor v prejšnji, so se mi prav dobro obnesle. Čeprav jim namreč tukaj zaradi nepretrgane paše pokladam precej manj medu, kakor sem jim ga na Gorenjskem, sem 7. maja dobil že prvi in tako dalje do 11. junija v celem 33 rojev iz 19 od 45 panjev. Prepričan sem tudi, da bi jih bilo še več rojilo, če bi jih ne bila neprestan dež in veter ovirala in pripravila do tega, da so bile prisiljene umoriti staro matico. Na Gorenjskem nisem nikdar naštel več kot 20 rojev, čeprav sem imel navadno 60, včasih pa tudi nad 100 plemenjakov.

[14] Dolenjska bolj ustreza čebelarjenju kakor Gorenjska

Podoba je torej, da je v marsičem in predvsem odločilna vnanja in zemljepisna lega pokrajine, da je v goratih krajih več rojev, ravnine pa so bogatejše z medom. Zato je v naši deželi dolnje hribovito okrožje posebno prikladno za čebelarstvo na roje, zaradi sicer ne obilne, pa malodane stalne paše, ki nam prihrani polovico tega, kar v ravnini ob času, ko ni paše, pokrmimo čebelam, da jih obvarujemo lakote. Čebele se sčasoma privadijo ostremu zraku in ne glede nanj živahno in marljivo izletavajo na pašo. Ne glede na to, da je ravnina zaradi gosto posejane ajde bogatejša z medom in je zato tudi bera obilnejša, je tu mogoče izhajati, ne da bi bilo treba čebele pogosto pitati. Ker pa so tudi po Dolenjskem tu in tam ravnine, kjer se seje prašna ajda, se lahko čebele, še preden ta zacvete, odpravijo in prepeljejo tja na pašo.

[15] Gorenjska se za ohranitev rodu zaradi izgube rojev oprijemlje narejencev. – Neprimernost Notranjske za čebelarjenje

Gorenjska – mišljen je le ravni svet – donaša več medu, malo pa naravnih rojev. Ker pa je treba že zgodaj in kasneje spet do ajdovega cvetja zaradi pičle paše čebele neprestano pitati, se uporabi za to pridelek prejšnjega leta. Z roji je Gorenjska zelo revna, zaradi česar se umni domačin čuti primoranega misliti na pomnoževanje panjev z narejenimi roji, s čimer se reja sicer pomnoži, a se pri tem poveča tudi poraba medu. Jaz vsaj malo dam na takšne narejene roje, ki se po dobroti ne dajo primerjati z naravnimi ali prostovoljnimi, nikar šele, da bi mogla oba, narejeni roj in izrojenc, res dobro uspeti.¹⁶ – Notranjska pa, čeprav je bolj hribovita kot Dolenjska, se mi zdi neugodna za čebelarstvo, ker je tam večji del golo, neporaslo hribovje. Poleg tega piha na Notranjskem večinoma hud pa tudi mrzel veter, ki podira ljudi, živino in vozove. Kako naj se mu torej upira tako slabotna žuželka, kakor je čebelica?

[16] Najboljši položaj čebel po kompasu je med vzhodom in poldnevom ali jugovzhodom

Glede drugega odstavka predloga o ureditvi in namestitvi čebelnjaka piscu sicer priznavam, da je zelo mnogo na tem, da ne pride noter ne preveč in ne premalo toplote. Če ga tedaj postavimo proti vzhodu, dobi sicer zgodaj sonce, a spomladi pihajo tudi mrzli vetrovi v žrela, pri čemer se čebele ne počutijo dobro. Če pa ga postavimo proti poldnevu, jih v pasjih dneh sonce preveč pregreva in morajo iz panjev, da se hlade. Pogosto posedajo pred žrelom, nad njim in pod njim in postanejo lene za delo; v veliki vročini pa se mladim panjem posede satje. Če ga obrnemo proti zahodu, dobe čebele pozno sonce in malo toplote, in ker tudi kasneje izlete, pridelamo manj medu. Proti polnoči jih ne obrača nihče, da ne bi zaradi mrzlih severnih vetrov celo zmrznile. Zato pa sem mnenja, da je najboljša lega [na sredi med vzhodom in poldnevom] meditulum inter orientem et meridiem. V tej legi dobe zgodaj dovolj

¹⁵ Glavar se je preselil iz Komende na grad Lanšprež v Mirnski dolini na Dolenjskem.

¹⁶ Prav tako piše tudi Janša o narejencih.

sonca, ne da bi bile izpostavljene mrzlemu vetru, popoldanska vročina pa jih vendar ne nadleguje. Kdor za to ne najde možnosti, naj izbere rajši vzhodno kakor poldanjo lego, da čebele v februarju ne bodo izletavale in se tako izpostavljale nevarnosti, da zmrznejo.

[17]Material panjev. – Oblika mojih panjev

Glede materiala kakor tudi zunanje oblike panjev je pripraven vsak les in čim mehkejši je, tem boljši je za to. Zato je najboljši lipov in vrbov, potem smrekov, jelov in borov, macesnov les je že trši in pozimi manj gorak. Iz vrbovih palic in slame pleteni koši so, čeprav so zamazani z mešanico kravjaka ali prediva in blata, le za silo, zato ker jih rade prežrejo podgane in miši. – Oblika panja je poljubno ležeča ali stoječa; prvi rajši rojijo, ti pa jih prekašajo po teži medu. Bolj od vseh drugih pa cenim svoje, iz smrekovih, pol cole debelih desk narejene ležeče panje,¹⁷ ki so štirioglati, dva čevlja in pol dolgi, dvanajst col in pol široki, od zunaj sedem col in dve tretjini visoki. Spredaj pri žrelu imajo zaradi večje trdnosti vdeleno končnico, zadaj pa enako vdeleno vratca, tako da jih je mogoče vsak čas odvzeti, če hočemo pogledati noter. Spredaj sta dve žreli, četrt cole visoki, da ne morejo noter rovke, in tri cole široki, ki pa sta odprti le med pašo in poletno vročino. Sicer pa je eno, da je topleje, zamašeno s koščkom lesa. Obe stranski steni sta z železnimi žebli pritrjeni na strop, spodaj pa je dno zvezano s stenami z vrezanimi žičnatimi kljukicami; to zategadelj, da bi v primeru, ko hočemo odpreti panj, ne da bi ga obračali, to lažje storili in bi ostal drobir na tleh. Sicer bi morali s kleščami odstraniti žeblje in jih spet zabiti. Pri zabijanju žebeljev pa udarci kaj pogosto povzročijo, da se podre satje in se čebele razburijo.

[18]Nastavki v času cvetenja ajde. – Zakaj so moji panji primernejši

S temi mojim panji je lahko ravnati, in če so dobro napolnjeni, tehtajo več kot pol centa.¹⁸ Vsakemu izmed njih navezmem med cvetenjem ajde drug, prav tak prazen panj,¹⁹ ki sem mu odvzel dno, da čebele, ko napolnijo svoje bivališče, ob dalje trajajoči paši začno delati v zgornjem. Zato naj bo tudi v vsak strop vrezana štirioglati, eno colo široka in dve coli dolga odprtina, nad njo pa v zgornjem panju pritrjen prazen sat, tako da dosega odprtino in olajšuje čebelam prehod. Dno vsakega panja naj bo spredaj za tri cole podaljšano, da se čebele pri letanju lažje usedejo, počivajo in tam zadržujejo. Ko tako združim po dva panja, ju zamažem s kravjakom, kjer opazim večjo špranjo, da ne morejo roparice in mravlje noter. – Ti, pri meni vpeljani panji se mi zde pravilno porazmerjeni; ker niso preveliki, se čebele v njih pozimi zlahka grejejo, spomladi zgodaj zasedejo satje, da varujejo mlado zalego pred mrazom. Jeseni jim odvezmem zgornji nastavek. Močni panji mi ga napolnijo, srednji do polovice, šibkejši pa nanesejo blizu deset funtov [ok. 5,60 kg].

[19]Vzrok za to, da uporabljam take nastavke. – Uporaba dima, da se čebele pomirijo

Vzrok tega, da navezmem na vsak panj tak nastavek, ni le želja, da bi pridelal več medu, ampak tudi to, da v slabo napolnjene nastavke naslednje leto ogrebem druge in tretje roje, ki zaradi premajhnega števila čebel prvo leto ne morejo toliko delati in večkrat ne napravijo satja preko vsega panja. Zato trpijo pozimi mraz ali celo od lakote in mraza pomrejo. S to pomočjo pa delajo pogumneje in se kakor prvi okrepijo. – Kar zadeva dim, kolikorkrat mi je pri čebelarjenju potreben, rabim pipo tobaka ali črno barvano platneno cunjo, da s tem pomirim in omotim čebele. Ali dim smolnatih skorij čebelam škoduje, nisem mogel ugotoviti, to pa vem, da se čebele od žveplena dima zaduše.

¹⁷ Po tej in podobnih Glavarjevih izjavah moremo sklepati, da je prav on prvi izdelal panje takih mer in da so jih drugi, med njimi tudi Janša, prevzeli po njem, saj ni mogoče, da bi si dva čebelarja – vsak zase – izmislila enake mere panjev. Kako so prišli ti čebelarji do Glavarjevih mer panjev, moremo samo ugibati: ali so jih videli na pasiščih, kamor je Glavar prevažal svoje čebele, ali pa pri Glavarju samem.

¹⁸ *Opomba iz prve izdaje na tem mestu:* več kot 28 kg. *Tukajšnja opomba iz druge izdaje:* Isto tezo navaja tudi Janša (*bi morala morda stati kje drugje*).

¹⁹ Glavar piše, da je začel uporabljati naklade leta 1766. Ker doslej nimamo nobenih dokazov, da bi jih bil kdo pri nas uporabljal že prej, smemo sklepati, da jih je vpeljal pod tujimi vplivi. Vendar ostane vprašanje, kako da so razširjene povsod, kjer so čebelarili v ljudskih panjih – kranjcih.

[20]Namestitev rojev

Nekaj pa bi bil skoraj pregledal, kar zadeva namestitev čebel. Predlagatelj namreč pravi, da je treba panje postaviti tako, da stoje spredaj višje in zadaj nižje. To delam z novo ogrebenimi roji, kajti, ker se čebele drže le kolikor mogoče visoko, so s tem prisiljene začeti svoje delo s satjem spredaj, blizu žrela, in tako nadaljevati do konca. To nam daje dve svojevrstni prednosti: prvič, ker so se čebele usedle spredaj, se lažje varujejo roparic in se lažje upirajo pred žrelom, kakor pa če so se [roparice] že polastile panja in vdrla vanj, kajti: *facilius non admittitur, quam ejcitur hostis*;²⁰ drugič čebelar lažje opazuje čebele skozi veho v zadnji končnici in spozna napake, lažje jih krmi, jih manj potere in se mu tudi ni batil pikov.

[21]Postavitev ostalih panjev

Brž ko čez nekaj dni zapazim, da so se roji usedli spredaj in začeli delati satje, pa postavim panje spredaj za eno colo nižje (to napravim z vsemi panji) kakor zadaj. To storim zato da: **1.)** od sopare nastajajoča vlaga ali voda lažje odteka skozi žrelo in tako spomladi v panju ne povzroča plesni, pozimi pa pri odtekanju ne zmrzne. Če pa je žrelo tudi že zaledenelo, ga lahko hitro brez vznemirjenja čebel očistimo z nožem, kar zadaj ni mogoče. Najmanjše vznemirjenje pa v tem času čebelam škoduje. V takem primeru namreč zlezejo iz gnezda gledat, kaj jim preti, pri tem pa jih zaloti mraz in zmrznejo. **2.)** Čebelam je v olajšanje, če lahko mrtvice in vso nesnago brez prevelikega truda odnesijo iz panja.

[22]Pozimi čebel ni treba zapirati. – Nega čebel pozimi. – Kdaj jih je treba pustiti izleteti

Čisto prav je, da pozimi pred žrelo ne stavimo preluknjane pločevine, da bi tako čebelam preprečili izletanje. Potem bi se namreč prav na gosto zgrnile tja, druga drugo trle in bi zaradi premajhne odprtine nastala v panju taka toplota, da bi se razkropile po vsem panju, onesnažile satje, se naužile preveč medu in ob nočnem mrazu otrpnile. Ob nakopičenih mrtvih pa bi nastal okužujoč smrad, ker čebele ne bi našle izhoda, da bi izletele. – Zato imam navado, da jih ob prvem snegu prenesem na temno podstrešje ali v kako leseno shrambo (zidovje s svojo vlago namreč povzroča čebelam škodljivo kisanje medu).²¹ Postavim pa jih tako, da leže panji spredaj nižje in da so manjši in šibkejši v sredi, da jih močnejši grejejo. Zjutraj ali zvečer jih vsak teden dvakrat pregledam in z ukrivljeno žico pri žrelu in zunaj njega narahlo, da ne motim čebel v panju, odstranim mrtvice. Če je hud mraz in zmrzal, da jih slišimo močno šumeti, jih je treba pokriti s senom ali staro odejo in vsak dan zvečer in zjutraj ostrgati led iz žrela, da imajo dovolj zraka. – Po svečnici dam sneg pred praznim čebelnjakom potresti z zemljo, da prej skopni, in brž ko pokaže rebra (kajti februarja že silijo čebele ven, se spredaj močno nagnetejo, in ko zapazijo najmanjšo špranjo, zlete tja, zaradi teme ne najdejo več nazaj, se razkrope, pomrznejo in pomrejo ter tako panji oslabijo), jih kakega vedrega dne postavim v čebelnjak, da se izletijo in otrebijo; zato pa potem, ko spet zapade sneg in posije sonce, ostanejo mirno v panju.

[23]Kdaj in kako jih je treba spomladi omesti. – Preiskava, da ugotovimo, ali je panj brez matice. – Kako pomagamo panju brez matice do nove matice

Prehajam k tretji točki predloga. Ko sem tako panje postavil v čebelnjak in so se čebele nekajkrat sprašile, ometem panje, odvzamem prav previdno (ker je satje še vedno krhko in se rado lomi; zgoraj omenjeni moji panji so za to delo najbolj pripravi) dno, ne da bi panje obračal, z njega odstranim vse mrtve in drobir s strguljo in pogledam s paličico med satje v gnezdu po mladi zalegi, da se prepričam o matici. Če najdem čebelo zalego, zaprem panj in ga položim na njegovo mesto. V nasprotnem primeru pokadim čebele, če nimajo nobene matice ali imajo nerodovitno matico (na kar je sklepati, če najdemo le enega trota ali grbasto zalego in nič čebelje), jo odvzamem in zavržem ter pomagam panju do nove matice tako, da sredi gnezda izrežem tri cole dolg in dve coli širok košček satja in namesto tega

²⁰ Laže je sovražnika ne pustiti blizu kakor pa ga vreči ven.

²¹ Prezimovanje čebel na podstrešjih in v drugih poslopih zunaj čebelnjaka dokazuje, da tudi Glavar spočetka ni imel takega čebelnjaka, da bi lahko v njem prezimoval čebele.

vtaknem enak, v drugem panju izrezan košček satja z jajčeci ali prav majhnimi črvički čebelje zalege. Iz te zalege si bodo namreč brezmatične čebele vzgojile mlado matico, ki se bo potem sprašila.^{22B}

[24] Opomba, da se ne pre naglimo, poleg drugega znamenja rodovitne matice. – Za to ukrepanje je dober večerni mrak

S tem pa se ne smemo pre nagliti, zakaj šibkejši panji niso tako zgodnji, ampak zalegajo šele konec marca. Zato je treba nekaj časa počakati, pač pa dobro paziti na izletavanje čebel, da vidimo, ali nosijo na zadnjih nožicah obnožino, ki izpričuje mlado zalego. Če pa tega ne opazimo, lahko panj spet odpremo, pogledamo po zalegi, in če je ne najdemo, pripomoremo panju do matice, kakor je bilo povedano. – Vsega navedenega pa ne delam zjutraj, ampak vselej proti mraku. Če bi namreč opravljali to podnevi, kakor nepremišljeno svetuje predlagatelj, nas ne bi oviralo le pikanje čebel, ampak bi odprte panje tudi izpostavili nevarnosti, da jih napadejo roparice. Ko namreč nekatere, tudi domače čebele zasledijo med pri sosednjih, opozorijo na to tudi tovarišice, jih zvabijo s seboj in iz ropaželjnosti se vname prava bitka.

[25] Škoda izpodrezovanja. – Koliko meda použije panj čez zimo

Določiti čas izpodrezovanja mi je nemogoče, ker sem odločen nasprotnik tega in menim, da je čebelam skrajno škodljivo. Vse moje izpodrezovanje je v tem, da odvezam s panjev že omenjene nastavke, spodnje panje pa v celoti prepustim čebelam čez zimo. O sv. Mihaelu²³ stehtam svoje panje in jih zapišem v čebelarški register. Ko pa jih spomladi postavim v čebelnjak, napravim isto, da vem slabšim pomagati s hrano in koliko je vsak panj porabil pozimi. – Pri tem sem opazil, da čebele porabijo najmanj dve tretjini, navadno štiri petine, največ pa šest sedmin in povprečno ne več kot štiri petine. Zato prepuščam vsakomur, da po svoje sodi o uvodni misli predloga, ali je treba čebele krmiti pozimi. Ker v naši deželi v najhujši zimi ni nobeden porabil 10 funtov, ne svetujem nikomur izpodrezovanja spomladi, ko pri nas ni preveč paše, nikomur, kdor noče svojih čebel sestradati ali si nakopati nepotrebnega dela s tem, da bo vračal z vsakodnevnim pitanjem čebelam to, kar jim je odvezel. Treba pa jim je pred začetkom paše nekajkrat pokladati, da jih pripravimo za zaleganje in delo.

[26] Moj opravljen poizkus

To mi potrjuje skušnja. Pred leti sem se jeseni iz želje po medu in večjem dobičku tudi oprijel razširjene zlorabe izpodrezovanja pri težkih panjih, tako da sem jim odvezel tretjino. Pozimi pa mi jih je mnogo pomrlo. Ker je bilo več praznega prostora v panjih, jih je uničil mraz. Preostalih pa, čeprav sem jih pridno negoval in jim več pokrmil, kakor sem jim jeseni odvezel, dolgo nisem mogel spraviti do moči, da, do ajdovega cvetja se niso hotele dotakniti satja na spodrezanem mestu, kakor da bi bilo okuženo. Še dosti manj pa morem odobravati spomladansko izpodrezovanje, kajti v začetku februarja sem stehal nekaj najtežjih, to leto napolnjenih panjev, in čeprav sem jih med tem večkrat krmil, so, če sem odštel čebele in taro, tehtali komaj 4 ali 5 funtov.

[27] Pravi čas za spodrezovanje. – Zanesljiv poseg namesto spodrezovanja

Kvečjemu to dopuščam, da naj, kdor že ne more opustiti spodrezovanja, odvzame konec julija le toliko, kolikor najde teži primerno. V tem času imajo namreč panji najmanj zalege in se to lahko opravi brez posebnih težav in brez škode za zalego. Hkrati pa ni nevarnosti, da bi čebele zaradi bližajočega se ajdovega cvetja pomrle od lakote. Posebno pa je to svetovati zategadelj, ker postane poletni med pozimi pretrd in ga čebele spomladi ne morejo zlahka ogreti in pojesti, ampak ga znašajo samo v drobcih pred

²² ^B Glavar in tudi mnogi drugi čebelarji pri nas so v šestdesetih letih 18. stoletja in verjetno tudi že prej prav dobro vedeli, da matico oplodijo trotje zunaj panja v zraku. – V opombi št. 11 na str. 157–158 Življenjepisa Antona Janša navaja Mihelič Glavarjevo (oziroma Humlovo) razpravo o tem iz leta 1771 (ki je bila takrat še v Narodnem muzeju pod Glavariana, zdaj se nahaja v Arhivu Republike Slovenije, SI AS 869, osebni fond P. P. Glavarja, mapa 1, 2b/1 in 2.). Omenja tudi njen natis v Wöchentliches Kundschaftsblatt [...] 1775, št. 21, str. 321–324. Obe pismi, tako Humlovo kot Glavarjevo, je Mihelič kasneje tudi objavil v prevodu v Slovenskem čebelarju 50 (1948), str. 22–26, pod naslovom Kako so opazovali praho matic leta 1769.

²³ 29. septembra.

žrelo in s tem privablja mravlje in roparice. – V takem primeru uporabljam še neki drugi poseg namesto izpodrezovanja: čebele z dimom požnem v drug panj, izpraznjenega pa položim, kakor rečeno, na šibkejšega, ki se s tako dobljeno zalego in zalogo medu okrepi ter mi napolni spodnji panj in nastavek, ki ga jeseni odvezam. Pregarne čebele napravijo prvo leto do dveh tretjin satja v novem panju, prihodnje leto pa roje.

[28] Dve vrsti rojev. – Kateri roji so najboljši. – Kaj je deviški roj. – Ajdovi roji redko uspejo

O rojenju bi lahko dosti govoril. Ker sem se pa prej preveč zamudil v posameznostih, moram biti kratek in opozoriti le na najpomembnejše. Poznamo dve vrsti rojev: naravne ali prostovoljne in narejene ali prisiljene roje. Naravni roji se delijo po času, ko zletijo, v spomladanske in poletne ali roje ob cvetenju lipe ter šmarne roje, ki zletijo v medmašnih dneh.^{24a} Pri vseh teh razlikujemo prve, druge in tretje. – Čim zgodnejši so spomladanski roji, tem boljši so, ker imajo več časa za delo in razmnoževanje. – Zato se dogaja, da zgodnji roji včasih v medmašnih dneh ob ajdovem cvetenju dajo nove roje, ki se v deželnem jeziku imenujejo deviški roji ali vnuki. Roji, ki zletijo ob cvetenju lipe, to je po sv. Urhu, so manjvredni, čeprav so močnejši, ker imajo manj časa za delo,^{25b} vendar jih ni za zavreči ali zaničevati. Naslednjo pomlad se dobro obnesejo. – Ajdovi ali šmarni roji so najšibkejši, posebno tisti po sv. Tilnu, ker imajo prav malo časa za delo, (po moji skušnji ne napolnijo niti že s satjem napol izdelanega nastavka). Večina jih pozimi pomre, če pa kateri ostane, je od vseh najbolj marljiv.

[29] Prvi roji so dobri. – Kaj je pevka. – Drugi roji so šibki in tretji najšibkejši. – Kako ohraniti druge in tretje roje

Prvci so najmočnejši in niso v nevarnosti, zakaj mlade čebele vzamejo z delom starih tudi staro matico s seboj, ki – ker je že oplojena – do prihodnje rojčitve ne gre več iz panja, temveč začne zalegati, brž ko delavke izdelajo nekaj satja, kar se zgodi v treh dneh. – Dogaja pa se, da marsikateri panj zaradi zunanjih vremenskih neprilik ni mogel rojiti. Zato potem čebele staro matico umore, še preden so se izlegle mlade. Zasliši se nato v panjih prijetno petje pi, pi, pi in kva, kva, kva, nakar je pričakovati, če ne nastopi nova ovira, v treh dneh roj z več mladimi maticami, ki se za razliko od prvcev imenujejo pevci.^{26c} Ti roji so prav tako dobri kakor prvi, brž ko je matica oplojena. – Drugi roji niso tako močni in redno devet dni za prvcev se prav tako izdajajo nekaj dni prej s petjem. Ti so že slabši, tretji pa so najslabši zaradi majhnega števila čebel, zakaj delajo malo in največ jih pozimi pomre. Tako je bolje tretji roj, ko smo mu odvzeli matico in ga čez noč zaprli, obenem z izrojencem pokaditi in ga vrniti starcu. – Znamenje tretjih rojev je, če po drugem roju še ne preneha petje v panju. Da ohranim druge in tretje roje, jih zaradi večje gotovosti vsadim v omenjene nastavke, kjer je že prej izdelanega dve tretjini satja.

[30] Mlade matice izletijo na oprашitev.^{27cc} – Znamenje brezmatičnega panja. – Kako jim pomagati

Vedeti je treba, da mlada matica tistih panjev, ki so izrojili, kakor tudi drugega in tretjega roja čez nekaj dni med 12. in 2. uro izleti na oprășitev.^{28dd} Ker pa se večkrat dogaja, da jo v poletu ujamejo lastovke ali sršeni ali da na vračanju zablodi v tuj panj, kjer jo čebele umore, postane tako panj brezmatičen. – Čebele jo kmalu pogreše, kar je posneti iz tega, če čebele v panju šume, tu in tam tudi pred žrelom iščejo matico, raztreseno letajo okrog in se, medtem ko druge mirujejo, ne morejo umiriti. – Da jim pomagam, imam navado ob rojenju stati pred panjem pri pevcih in drujcih.^{29d} Prvo matico, ki izleti, pustim, ker so jo čebele izbrale za pleme, druge pa polovim in denem vsako posebej

²⁴ a Med veliko in malo mašo, to je od 15. avgusta do 8. septembra.

²⁵ b Nadaljevanje (tu v kurzivi) je Mihelič pomotoma izpustil. – Sv. Urh je 4. julija, sv. Tilen 1. septembra.

²⁶ c Tako v orig. Mihelič uporablja ime za matice: ki se za razliko od prve imenujejo pevke.

²⁷ cc Orig: »Vermischung«.

²⁸ dd Orig.: »Beschwangerung«. Mihelič ima oploditev.

²⁹ d Mihelič ima: pri rojih s pevko in drujcih.

s polno žlico čebel v 10 col dolg, 13 col širok in enako visok iz deščic narejen panj. Ta panj postavim vstran in ga zvečer le malo pitam; tako začno čebele delati in matica se oprahi.^{30c} Ko torej opazim brezmatičen panj ali takšen roj, vanj postavim matico v zaprti matičnici. Brž ko jo čebele začutijo, nehajo šumeti in preletavati, se zberejo okrog matičnice in jo obsedejo. Potem naslednji dan izpustim ujetu matico, ki jo te mirno sprejmejo v svoje gnezdo.

[31]Matica ostane včasih na izletu tudi čez noč

Da matice ne izpustim takoj, pa je vzrok v tem, ker bi jo čebele, pričakujoč vrnitev prejšnje, umorile. S tem se nikakor ni prenačliti, kajti ko sem pred kratkim postavil tak panjič na svoje okno in ga obdržal tam 8 dni, pri čemer so čebele pridno gradile, sem opazil, da so čebele zvečer letale okrog, in slišal sem šumenje v panju. Spoznal sem, da je matica izletela in se ni vrnila; odprl sem mali panjič in nisem našel v njem več kot 10 čebel, ki pa so se naslednje jutro razletele, da je bil panj opoldne popolnoma prazen. Zvečer, ko sem šel k oknu, pa sem pogledal omenjeni panj proti svetlobi in proti pričakovanju opazil matico, obdano s petimi čebelami. Dal sem jo v manjši panjič, katerega stranske stene so bile zaradi opazovanja steklene, položil vanj košček satja in vzel iz nekega drugega panja za žlico čebel, ki sem jih drugega dne združil s prejšnjimi. Nove čebele so rade volje sprejele tam nahajajočo se matico, pomorile pa so vse prejšnje čebele. Potem sem svoje prijateljice večkrat opazoval, a so jih moje druge čebele v treh dneh uničile; zavohale so namreč satje, se roparsko prikradle, se polastile panja in malo peščico čebel s kraljico vred pomorile.

[32]Drug poskus z odvzeto pravo matico

Ne smem pa preiti dejstva, da sem nekoč nekemu sledečemu roju pustil prvo matico in odvzel drugo, roj pa se dolgo ni hotel usesti. Nisem pa vedel, da je vzrok v tem, ker sem mu odvzel pravo, od čebel izbrano matico. Ker je ni našel, se je po dolgem letanju primoran končno le usedel na neko vejo. Ogrebel sem ga kakor navadno. Čebele so bile vso noč nemirne, strašno so se preletavale po panju in se niso hotele kakor navadno usesti v gručo. To se mi je zdelo čudno in sem pričakoval konec ob jasnem nebu zjutraj ob 9. uri, videl pa sem, da so se čebele kakor ob rojenju pripravljale na izlet, zakaj hotele so pobegniti. Zato sem urno zamašil žrelo, hitel po odvzeto matico in jo položil v panj. Komaj sem zaprl zadnjo končnico, se je hipoma ves hrup in nemir podel. Ko sem žrelo odprl, so tiste, ki so bile zunaj, šle v panj. Čez četrte ure sem spet pogledal v panj in našel matičnico popolnoma obdano s čebelami. Iz tega sem sklepal, da je to prava matica, in sem jo spustil iz kletke. Tedaj so se čebele z njo nemudoma pomaknile višje v panj. Ko pa sem pred zadnjo končnico zagledal za velik oreh debelo kepo mirujočih čebel, sem jih potisnil v matičnico in našel med njimi nepravo matico, ki sem jo shranil za kasnejšo uporabo.

[33]Način, kako delati roje

Poznam tri načine, kako delati narejene ali prisiljene roje, ki jih ne povzročijo čebele same, ampak jih naredi človeška roka s posebnim ravnanjem.³¹ Prvič vzamemo prazen panj in vtaknemo vanj iz gnezda kakega drugega panja daljše, spodrezane, s čebelami obsedene sate, v katerih je mlada zalega. Ko smo dobro pregledali, da ni med njimi matice, jih vstavimo v prazen, na hrbet obrnjen panj, pritrldimo k stropu z voščenimi kroglicami in pustimo med vsakim satom toliko prostora, da se lahko srečata po dve čebeli druga z drugo. Povprek čez sate pritrldimo k stranicama na obeh konceh satov letvici, da držita sate. Na dno pa podložimo pod letvico leseni zagozdi, da pri obračanju ne odpadeta. Potem panj zapremo, zamašenega čim bolj previdno prenesemo v temno hladno klet in tam pustimo dva dni, da čebele pritrldijo satje na strop. Potem pa ga lahko postavimo ven, zakaj brž ko čebele pogreše matico, iz

^{30c} C Poleg izraza Befruchtung, befruchten rabi Glavar v istem pomenu včasih tudi izraz Staubung, stauben, kar je pač prevod slov. praha, prašiti. Dokaz, da je bil izraz praha, prašiti že tedaj identičen z izrazom plemenjenje, plemeniti.

³¹ Narejence ali prisiljene roje so poznali na Kranjskem vsaj nekaj desetletij, če ne stoletje prej kot drugod, saj je znani gornjeluziški čebelar Schirach odkril to umetnost šele na začetku šestdesetih let 18. stoletja. Delal jih je približno tako, kot tu opisuje Glavar na prvem mestu. Med načini narejanja rojev omenja tudi Janša vse tri načine, ki jih navaja Glavar.

razpoložljive mlade zalege nastavijo matičnike za novo matico. Čez en mesec panj spet odpremo, trske s podloženim lesom vred vzamemo ven in že opazimo mlado, po novi matici zaleženo zalego. Ker pa so čebele trske nalepile na satje, moramo vmes narahlo potegniti z nožem, da jih odstranimo.

[34] Drugi način prisiljenega roja

Drugi način: vzemimo močan, z mlado zalego napolnjen panj in preženimo dve tretjini čebel z matico v prazen panj; tega postavimo na mesto starega panja, ki ga moramo odnesti četrtr ure^{32e} daleč od čebelnjaka (da čebele ne odletijo nazaj na prejšnje mesto in ne zapustijo zalege). Tu bodo brezmatične čebele izlegle zalego, se namnožile in zredile mlado matico, ki bo zletela na praho. Panj je treba nato čez mesec dni prenesti nazaj v čebelnjak. Stari panj pa moramo med tem pridno pitati z medom, zlasti če ni paše, sicer čebele obupajo in matica neha zalegati. Prav tako je treba paziti, da narejenega roja ne napadejo roparice, kajti brezmatični panj je sploh v nevarnosti, ker nima kraljice, kar druge čebele hitro opazijo, brezmatične pa zgube pogum za odpor in se z bivališčem vred vdajo, *čemur sledi neusmiljen pomor in ropanje*.^{33f}

[35] Tretji način pomnožitve čebeljih panjev

Tretji način, ki sem si ga izmislil, je pa tale: vse čebele z matico vred je treba pregnati v prazen panj in ga postaviti na prejšnje mesto. Izpraznjeni panj, v katerem je satje z zalego, postavim, ko sem odprl ali privzdignil veho, na drug, močan in poln panj. Združenima zamažem špranje s kravjakom proti roparicam in ju pustim 24 ur skupaj, da čebele zasedejo izpraznjeni panj iz skrbi do zalege. Potem vzamem nastavek proč, ga zadelam kakor prej in prenesem – prav tako kakor panj, s katerega sem ga vzel – kakor že rečeno, drugam, da tisti, ki je pri združitvi ostal brezmatičen, vzgoji iz zalege mlado matico. Čez mesec dni pa ga^{34g} postavim spet v čebelnjak. Tako narejenih rojev sem dobil lani iz dveh panjev pet, in sicer pregnanca in oba združena, ki sta potem še enkrat prostovoljno rojila, ker je matica iz spodnjega panja šla v zgornji panj.³⁵ Vse te roje je treba prav pridno pitati. Dogodilo se je pa, da tega ne pozabim, da mi je tudi pri drugem načinu narejanja rojev stari panj nekajkrat, vendar redko, dal drugi roj.

[36] Kdaj je priporočljivo delati roje. – Kateri način je boljši; prvega odsvetujem

Ta ali oni način razmnožitve panjev bi svetoval le v takih letih, ko je malo prostovoljnih rojev. Sicer dobimo mnogo panjev, pa malo medu, zakaj čebele se ne morejo hkrati vreči na obilno zaleganje in na delo. Čebelar poleg tega, da ne bo mogel nič medu prodati, prihodnje leto ne bo imel dovolj hrane za svoje čebele, zaradi česar mu bodo čebele pomrle ali pa bo moral to preprečiti z dragim nakupom medu. – Na vprašanje, katerega od omenjenih načinov imam za najboljšega, odgovarjam, da prvemu nisem prijatelj,³⁶ kajti poleg tega, da tako z odvzemom zaleženega satja svoje panje slabimo in s tem izrezovanjem mnogo zalege uničimo, sta oba izpodrezana panja v nevarnosti pred roparicami zaradi načetega medu in z njim pomazanega satja. Ker pa se ta posel opravlja v maju, odvzame to čebelam pogum za rojenje, ker hočejo zapolniti prazni prostor in se tako namnožiti za roj. S tem pa se sami oropamo večjega števila čebel.

[37] Drugi način je boljši, vendar ni brez nevarnosti. – Zadnji način je najboljši

Prej je svetovati drugi način, ki pa ni brez nevarnosti pred roparicami. Da, neredko se zgodi, posebno ob hudi suši in če ni paše, da narejeni roj pobegne. Kdor pa hoče tako narediti roj, naj to napravi [o kresu] o sv. Janezu Krstniku, ko je glavni čas za rojenje minil, da ima roj pred ajdovim

³² e Tako v orig. V drugi izdaji je Mihelič četrtr ure popravil v tri četrtr ure.

³³ f Mihelič ima: Tiste, ki imajo matice, pa se junaško ustavljajo, čeprav jim grozi pomor in rop. V orig.: »gefangen geben, selben aber mit Mordt und Raub unbarmerzig begegnet wird.«

³⁴ g V drugi izdaji je Mihelič popravil *ga* v *ju*, v orig. je ednina.

³⁵ Stavek ni prav jasen.

³⁶ Zanimivo je, da tudi Janša zavrača ta način narejanja rojev s skoraj enakimi argumenti kot Glavar. Mislim pa, da so pretirani.

cvetjem čas za grajenje satja, da more stari panj izvaliti mlado matico in da bo ob ajdovi paši dovolj čebel. – Zadnji način pa je najboljši, zakaj prvič je kljub temu še pričakovati drugih rojev, drugič se ni bati, da bi pregnane čebele zaradi velikega števila zapustile novi panj in pobegnile, tretjič z novo čebeljo družino napolnjeni panjski nastavek ni v nevarnosti pred roparicami, ker se pri pregonu ne zamaže z medom; sicer pa bi ga, ker je združen s spodnjim in je zgornje žrelo zaprto, nove prebivalke lahko ponoči oblizale. To naj se napravi – prav tako iz že navedenih razlogov – kmalu po kresu.

[38] Kako je najboljšo začeti s čebelarjenjem

Kdor hoče uspešno čebelariti, naj iz omenjenih vzrokov kupi in začne vsaj z 12 panji. Določi naj si tudi število, ki ga hoče doseči in stalno obdržati. Da to doseže, naj pusti vsako leto za rojenje polovico panjev, drugo polovico pa za nabiranje medu. Tako mu ne bo zmanjkalo ne plemenjakov ne medu. Če mu kljub temu čebele ne dajo 6 naravnih rojev, naj iz močnejših plemenjakov, ki niso še rojili, odvzame narejence, da bo dobil določeno število; druge in šibkeje pa naj pusti, da mu donajajo med. Tako bo čez zimo že prvo leto imel 18 plemenjakov, ki jih bo spomladi postavil v čebelnjak. Naslednje leto naj si prizadeva število morebitnih odmrlih in še 9 panjev z naravnimi in narejenimi roji pomnožiti, da mu bo čez zimo ostalo 27 plemenjakov. Tako naj nadaljuje, dokler ne doseže zaželenega števila; potem pa naj stalno ostane pri njem. Če pride ob kak panj, naj pomnoži število z roji, če pa se naključni prebitek, naj proda slabotnejše drugam, vse prej, kakor pa da bi jih moril.

[39] Grozljivo morjenje čebel naj se ukine. – Edino okuženi panji naj se pomorijo. – Pomagalo za prezimitev šibkih panjev

Morjenje čebel naj se kot javni blaginji skrajno škodljivo popolnoma opusti, ko imamo sredstva in pota, da lahko slabše panje združimo in stare s pregonom v nove panje pred ajdovim cvetjem pomladimo. Moji opisani panjski nastavki mi donajajo med, ki bi ga drugače dobil le z morjenjem čebel. Brezmatične ali pa po izropanju oslABLJENE panje postavim, ko sem čebele pregnal iz panja in združil z drugimi, spet na močnejše panje, ki jih zato ob ajdovem cvetju izdelovanje voska ne ovira pri zaleganju in nabiranju medu. Ko pride čas, popolnoma izrežem iz nastavkov staro satje, točim med in stiskam vosek.^{37h} – Edinole z gnilobo okužene družine uničim, in sicer tako, da od njih ne ostane niti ena čebela niti ne dobe druge čebele njihovega medu, s katerim bi se lahko okužile. Prazni okuženi panj pa sežgem in bi nikomur ne svetoval, da bi v tak panj ogrebel roj, saj že čebele same nerade ostanejo v njem. – Če se mi je bati, da bi kak roj zato ne prezimil, ker ni izdelal satja niti do polovice panja in bi zaradi mraza in pomanjkanja hrane odmril, ga preženem o sv. Matiji³⁸ⁱ v kak vsaj do polovice napolnjen panjski nastavek.

[40] Sredstva proti mišim. – Način, da se čebele pozimi ne zadušijo. – Pajčevine je treba odstraniti

Miši se ne bojim, kajti žrela mojih panjev so premajhna, da bi se mogle splaziti noter, panj pa tako debel, da ga tudi ne bi mogle pregledati. Vendar pa zaradi večje previdnosti postavim v čebeljih prezimovališčih nekaj pasti za miši. Še manj pa se mi je bati, da bi moji panji zaradi malobrižnosti imeli pozimi premalo medu, ko jih nič ne spodrežem. – V skrbi, da se ne bi čebele pozimi zadušile, če bi žrelo, ki ostane tudi pozimi odprto, zamrznilo, potisnem iz previdnosti med strop in zadnjo končnico za nožev hrbet debel kos lesa pri obeh straneh in tako dobe panji v vsakem primeru dovolj zraka. – Dobro je, če pajčevine v čebelnjaku in pred njim odstranimo, brž ko jih opazimo, pajke pa pobijemo.^{39j}

[41] Bolezni čebel. – Kako se pokaže gniloba, proti kateri ni nobenih sredstev

Pri svojih čebelah sem doslej opazil dve bolezni: gniloba in grižo. O ušeh,^{40k} naj mi bo dovoljen ta izraz, ne vem ničesar, ker nimam povečevalnega stekla. Gniloba nastane od gnijoče zalege – ki ima

^{37 h} V drugi izdaji: stiskam med in vosek.

^{38 i} 24. februarja.

^{39 j} V drugi izdaji: pajke pa odstranimo.

^{40 k} V orig. »von Läusen«. Mihelič ima: O griži.

v čebelnih celicah temno siv videz in se vleče – naj mi bo dovoljen izraz – kakor smrkelj. Ima zoprni duh, ki se čebelam gnusi, da zapustijo tudi zalego v sosednjih celicah, zaradi česar začne tudi ta od pomanjkanja potrebne toplote gniti. Tako se zlo neprestano veča, in ko se je že razširilo po vsem panju, ga začutimo tudi zadaj pri končnici, kjer se širi hud smrad. Da temu odpomoremo, ni drugega sredstva, kakor da tak panj uničimo, skuhamo med in napravimo iz njega medico, prazno satje stisnemo v vosek, zaleženo pa sežgemo, kajti če kaka druga čebela obliže okužen sat in nese tak med v svoj panj, se tudi ta in polagoma tudi drugi okužijo, zlasti če se čebele med seboj ropajo.⁴¹

[42] Kako se pokaže griža. – Zaščita proti nje

Griža nastane, če čebele v mili zimi použijejo preveč medu, zaradi mraza pa ne morejo izleteti, da bi se otrebile. Tako se ponesnažijo kar po satju, znotraj po panju in zunaj pri žrelu. Isto se zgodi, če traja zima predolgo, zakaj tedaj se prenapolnijo z blatom, a izleta, da bi se otrebile, jim ne dopušča mraz. Tako so prisiljene, ponesnažiti se znotraj. Dalje povzroča grižo skisan med. Skisa se zlasti nepokrit med v satju. To se dogaja zlasti ob vlažnem vremenu in posebno, če čebele prezimujejo med zidovjem. Nič manj ne dela medu neužitnega preobilica mrtvih čebel, ki povzroča, da se čebelam hrana gnusi. Svoj delež pa ima pri tem tudi lakota spomladi. – Iz tega sledi: prvič, da ne smemo čebel pozimi pitati, zakaj ob vsakem pitanju se *sprašijo in izletajo*,⁴² da se lahko očistijo. Ker pa pozimi tega ne morejo, odložijo blato v panju. Drugič, da je treba čebele po svečnici^{43m} čim prej postaviti ven, da se otrebijo. Ko se je to zgodilo, ne bodo ob ponovnem nastopu mraza silile iz panjev. Tretjič, da čebelam ne smemo dajati skisanega medu in da ne smemo prezimovati čebel v vlažnih prostorih in med zidovjem. Četrtrič, da je treba pozimi in spomladi z ukrivljeno žico izvleči mrtvice iz panjev. Ne smemo pa seči pregloboko, da čebel v gnezdu ne motimo v njihovem spanju. Petič, da jih je treba spomladi pridno pitati z medom.

[43] Zdravilna sredstva

Svoje čebele, kadar so griževe, zdravim s krepilno pijačo: vzamem namreč mero tekočega medu, četrť mere vode, potem 20 klinčkov, enako količino cimetine skorje, ingverja, citronovih olupkov, moškatinega cveta in en moškatin orešek. Vse to strem in pomešam z medom, raztopljenim v vodi. V kozarcu pripravim četrť mere najmočnejšega vina, v katerem raztopim za moškatin oreh velik košček zdrobljene kafe. Omenjeno vino, ki ga hočem dati čebelam, zlijem v zgornjo medeno raztopino, ki jo nato nalijem v majhne skodelice ali koritca, položim počez slamnate bilke, da čebele ne utonejo, in potisnem v panj. To delam zvečer, brž ko sem postavil svoje čebele v čebelnjak in so se izletele. Pitanje s to raztopino ponavljam vse spomladanske mesece. Tako se ne pozdravi samo griža, ampak se čebele tudi nenavadno okrepijo, da potem mnogo pridneje letajo na pašo in panji več zalegajo. Ne smemo pa tega prepogosto delati, da ne nanesejo te zmesi v satje, ker bi ta mešanica povzročila vretje, se skisala in tudi škodovala čebelam.⁴⁴

[44] Ne odobravam prevažanja čebel pozimi. – Prav tako tudi ne spomladi. – Najboljši čas za to je v juliju in oktobru

Prevažanja čebel pozimi nikakor ne priporočam, zakaj prvič to čebele vznemirja v njihovem počitku, da lezejo iz gnezda, se razkrope po panju, kjer jih zaloti mraz, da otrpnejo ali pa celo zmrznejo. Drugič pa je satje pozimi polno medu in ohlajeno; zato bi se pri najmanjšem sunku odlomilo kakor ledena sveča ter strlo pod seboj čebele, če ne morda tudi matice. – Iz istega razloga ne svetujem

⁴¹ Iz opisa gnilobe sklepam, da Glavar kakor tudi drugi njegovi sodobniki ni ločil hude gnilobe od lahke, saj so znaki obeh vrst, kakor jih navaja Glavar, pomešani med seboj; povsem sodoben pa je njegov način zatiranja teh dveh bolezní, čeprav je njegovo mišljenje o vzrokih napačno.

⁴² ¹ Tako v orig. Mihelič ima: se morajo sprašiti in izletati.

⁴³ ^m 2. februarja.

⁴⁴ Recepte za zdravljenje griže z različnimi »zdravili« najdemo v Glavarjevem času skoraj v vseh čebelarških priročnikih. Kje ga je dobil Glavar?

prevažanja niti spomladi, v maju in juniju pa zato ne, ker so se nekateri panji v tem času že pripravili na rojenje in bi čebele močno premikanje razjarilo, da bi uničile zaležene matičnike. Zatorej naj čebelarji prevažajo v juliju; tedaj je namreč v panju zaradi pomanjkanja paše najmanj medu in zalege. Lahko pa vozijo čebele tudi v začetku oktobra.⁴⁵

[45] Opreznost pri prevozu

Prevoz zahteva posebne opreznosti. Lege [na vozu] morajo biti na močnih jermenih ali peresih, kakor so pri poštnem vozu, da se zibljejo sem in tja. Panje je treba nakladati tako, da bodo tisti, ki imajo satje počez ali po diagonali panja, ležali na vozu po dolgem, tisti, ki imajo satje po dolgem, pa počez. Žrela jim zamašimo z lesom ali smrečjem, zadnje končnice je treba panjem odzvzeti, namesto njih pa panje zadaj dobro zavezati s platnениmi krpami, tako da ne more nobena čebela ven, a se kljub temu od sopare in vročine ne zadušijo, niti satje ne posede. Prevažati je treba prav počasi po večernem zvonjenju⁴⁶ do sedme ure zjutraj, ko je treba zaviti s ceste, izpreči voz in čebelam pod kakim košatim drevesom odpreti žrela, da izletajo do večera, čeprav leže panji zaradi večje varnosti na hrbtu.

[46] Kako iztrebiti sovražnike čebel

Kar zadeva sovražnike čebel, je lastovka zelo škodljiva, zakaj v poletu lovi čebele, da prehrani sebe in mladiče. Da to preprečimo, jo je treba streljati, še lažje pa jo je zvečer ujeti v njenem gnezdu. Vpeljati bi bilo treba nabiranje njihovih glav kakor glav vrabcev. Nikakor pa ne bi smeli siliti k temu ljudi s kaznijo, kar bi gotovo ne razširilo čebelarstva, ampak bi ga kvečjemu osvožilo pri ljudeh; pač pa naj bi s četrt krajcarja nagradili vsakogar, ki bi prinesel lastovičjo glavo. Zelena žolna škoduje divjim, v votlih drevesih gnezdečim čebelam, domačim pa bolj malo, ker navadno ne prileti v bližino hiš. Vendar pa bi lovцем lahko nakazali denarno nagrado za odstrel. Tudi ose niso tako škodljive, zakaj hranijo se večidel z medom, ki ga izsesajo iz mrtvih čebel; če pa se že ta ali ona iz pohlepnosti po medu splazi v panj, jo številne čebele kmalu odženejo. Sršeni pa povzročajo zelo veliko škodo, kajti med rojenjem se radi pojavijo, se pomešajo med roj in ugrabijo matico, s čimer je roj ali panj izgubljen. Zato naj bi vsakomur, ki uniči kakšno sršenovo gnezdo, po vsej pravici dali nagrado 7 krajcarjev. To [uničevanje] je prav lahko: na votlih drevesih, kjer izletajo, je treba namazati mesto s ptičjim limom ali pa jim z gorečo slamo zažgati gnezda. V hišah in podstrešjih jih pokrijemo z žitnimi vrečami ter potem vse skupaj vtaknemo v vrelo vodo. Med tako uničenimi lahko najdemo njihovo za mezinec dolgo matico.⁴⁷

[47] Čebelarstva ni mogoče uvajati s kaznijo. – Mnenje o širjenju čebelarstva

Da bi razširil prekornost čebelarstva, ki so ga zlasti na Dolenjskem kjer le malokateri podložnik čebelarji in so prav redki, ki imajo nad dva panja, skoraj popolnoma opustili, ne bo oblastveni ukaz deželnega kneza s kaznimi ničesar dosegel. Tako ravnanje pa tudi ne bi bilo pravilno, ker to ne izhaja iz trdovratnosti kmeta, ampak iz sile razmer. Tukajšnji kmet je čisto izmozgan in nima sredstev, da bi si preskrbel dovolj kruha, nikar šele, da bi si oskrbel čebele, čeprav bi jih imel rad. Deloma pa nima

⁴⁵ Glavar tu močno pretirava z nevarnostmi pri prevažanju.

⁴⁶ ⁿ To je, ko se zvečer zmrči.

⁴⁷ Njegovi predlogi o ubijanju ptic so res nesprijemljivi. – O tem pravi Janez Gregori: »Še danes kakšen čebelar jamra, da mu bodo lastovke uničile vse čebele. Ne morem jim dopovedati, da lastovka v zraku ne more čebele požreti, ker bi jo ta pičila. Ptiči, ki jedo čebele, s plenom vedno sedejo na kakšno vejo in želo odstranijo - velika sinica in rvavi srakoper tako, da pojesta samo čebelino oprsje, čebelar (legat) pa čebelin zadek podrgne ob podlago, da odstrani želo.« – Več o tem piše Janez Gregori v članku: »Kaj si čebelarji mislijo o lastovkah in čebelah« v Slovenskem čebelarju, letnik 109 (2007), št. 10, str. 300–302. – Krivdo za Glavarjev pogled na to pa lahko pripišemo tudi Predlogom z Dunaja iz leta 1786, ki navajajo lastovke pri naštevanju »nevarnih in škodljivih sovražnikov pridnih čebel« na prvem mestu: »Glede lastovk nas vsakdanja izkušnja uči, da delajo med čebelami presenetljivo škodo, posebno kadar imajo mladiče, ki jih hranijo z ulovljenimi čebelami, dajejo pa čebelam prednost pred muhami in drugimi insekti tudi zunaj časa hranjenja mladičev. Kdor dvomi o tem, naj le [ulovi] nekaj lastovk okrog panjev in jim prereže trebuh, pa bo našel v njih 20, 40 in do 50 čebeljih žel. Ta zlahka izvedljivi poskus dokazuje, da v enem ali dveh dneh sto lastovk požre v povprečju 2.500 čebel, tisoč lastovk pa 25.000. Iz tega nujno sledi, da je treba te ptiče pokončati ali vsaj zmanjšati [njihovo število]. Brez tega pač ne moremo upati na povečanje koristnega čebelarstva« [fol. 6].

pojma o tem, kako je treba s temi živalcami ravnati in jih negovati, ampak prepušča vse naravnemu razvoju stvari, zaradi česar pa je tudi kmalu obnje. – Pač pa bi bilo moje neodločujoče mnenje, da bi bilo treba kmetu omogočiti, da se poprime čebelarstva. Treba bi bilo nagraditi tistega, ki bi imel v tej ali oni fari ali graščini največ rojev, in tistega, ki bi pridelal največ medu. Dalje bi bilo za povzdigo čebelarstva potrebno, da bi kak spreten izvedenec nevednega kmeta poučil o čebelarjenju.

[48] Kako naj bi se to izpeljalo. – Moja ponudba za to

Da bi to dosegli, naj bi Najvišji dvor odprl milostne roke in preskrbel – bodisi iz lastne, bodisi iz komercialne blagajne – vsakemu siromašnemu kmetu vsaj tri panje čebel, in sicer pred ajdovim cvetjem (kajti prej bi jih ne mogel vzdrževati, ker ne bi imel medu). Te panje bi imel kmet skozi tri leta brezplačno, da bi z roji prišel do čebel. Šele potem bi lahko prišel ukaz, da je treba pod kaznijo imeti določeno število panjev. Če kmet po preteku treh let panjev, ki so mu bili dani v rejo, ne bi mogel odkupiti z denarjem, bi jih moral ali prodati ali pa vrniti, da bi se s tem krili stroške. Vendar pa kmet ne bi moral jamčiti za nevarnosti, ki pretijo čebelam. – Če hoče dvor stvar poskusiti pri podložnikih moje graščine, se ponujam, da bom pod njegovo zaščito in na njegove stroške z največjo gospodarnostjo nakupil na Gorenjskem (zakaj tu jih ni nič naprodaj) potrebno število panjev, jih dal prepeljati semkaj in jih razdelil med podložnike. Kar najbolj bom pazil, da ne bo kak panj po nemarnosti šel po zlu, ne da bi moral nositi odgovornost zanj. Kmetom pa hočem olajšati čebelarjenje s tem, da jim bom ob nedeljah in praznikih v prostih urah tolmačil čebelarški nauk, o katerem si laskam, da sem v deželi najbolj izveden. Pokazal jim bom tudi dejansko pri svojih čebelah vsa letna čebelarška opravila in spretnosti.

[49] Ponudba, da opiše znanost čebelarjenja

Če bo prišlo do tega, da bi se čebelarstvo tod povsod vpeljalo in bi se moji podložniki poučili o tem, se bo čebelarstvo polagoma razširilo po vsem okrožju, po vsej deželi, kar bo v korist tudi Visokemu erarju. Tega se lotevam iz ljubezni do podložnikov kakor tudi do te nedolžne živalce, ki mi je edina zabava. Da, če je slavni Kmetijski družbi do tega, se ponujam, da bom vse svoje znanje (ker sem se mogel na tako majhnem prostoru le prav maločesa dotakniti) spravil na papir, da ga potem po *okrožnicah* ali javnem tisku oznanim deželi. Zato pa prosim potrpljenja, ker mi razen pozimi zaradi mnogih drugih opravkov in lastnega poljedelstva ne preostaja časa. S tem se slavni družbi najpokorneje priporočam.⁴⁸

Slavni Kmetijski družbi
najpokornejši
Peter Pavel Glavar, l. r.

⁴⁸ Njegovih predlogov za poživitev čebelarstva pri nas vlada sicer ni sprejela, je pa po njih ravnala, ko je ustanovila čebelarške šole na Dunaju, na Češkem in Moravskem, izdala čebelarški patent za Nižjeavstrijsko in pripravljala še druge ukrepe v korist čebelarstva, ki pa jih je prekrižala verjetno prav nenadna smrt Antona Janše in cesarice Marije Terezije. Kažejo pa ti Glavarjevi predlogi njegovo zavzetost za revnega kmeta in pripravljenost pomagati mu s tem, da dvigne njegovo izobrazbo.

O dokumentu je pisal Hacquet, kar povzema Slovenski čebelar v sestavku Hacquetov zapisek o kranjskem čebelarstvu – Wester (1956). Hacquet je o njem pisal kritično:

Vedno se moram s posmehom spominjati, ko sem bil še tajnik pri ekonomski družbi kranjske vojvodine in je prišlo z Dunaja težko prebavno povelje, da naj si (družba) prizadeva čebele bolj razmnožiti, kakor se je dotlej godilo. In vendar je bila ta deželica čebelarstvo dvignila na najvišjo stopnjo v vsej monarhiji. Ko so to zadevo na seji obravnavali, sem predlagal, da naj nas z Dunaja pouče, kako bi se mogla piča za te živalce pomnožiti. Le-te kakor tudi podaniki spričo pomanjkanja hrane v južnem nerodovitnem delu često od lakote umirajo. Kranjcu ni žal ne truda ne spretnosti, da svoje čebele preživlja. Izmislil si je celo posebno vozilo, da čebele več milj daleč prepelje, kjer si toliko (medu) naberejo, da jim pozimi hrane ne zmanjka. Kmet iz te dežele je bil vendar prvi, ki je Dunajčana čebelarstva učil, kakor imamo za zgled nekega Janša (Janfha), ki so ga bili za vlade Marije Terezije poklicali kot rednega učitelja v stolno mesto. Seveda se morajo taka nesmiselna povelja vselej pripetiti, če jih izdajajo možje, ki tako oddaljenih provinc prav nič ne poznajo.«

Wester, 1956, str. 159

Vsebino dunajskega dokumenta je predstavil Mihelič (1934) in kratek povzetek je: Čebelarstvo je pomembna kmetijska panoga in škoda je, da je v dednih deželah popolnoma zanemarjeno. V nadaljevanju je svetovano, da so za čebelarjenje primerni praktično vsi kraji, da panji ne smejo biti obrnjeni proti poldnevu in da morajo biti izdelani iz smolnatega lesa, da naj se izpodrežuje v mesecu marcu ter da so sovražniki čebel lastovice, zelena žolna in zlasti sršeni in drugo.

Glavarjev »Odgovor« - prvi strokovni opis slovenskega čebelarstva

E. Umek (2006) piše, da je Kranjska kmetijska družba na svoji seji 28. marca 1768 izvolila iz vsakega okrožja po pet članov, ki naj bi dali svoje mnenje glede predlogov za izboljšanje čebelarstva. Prejela je sedem odgovorov. Zaprošila je tudi svojega člana, duhovnika in lanšprežkega graščaka Petra Pavla Glavarja, da ga presodi in o tem napiše mnenje. Tako je še isto leto (7. julija 1768) nastal njegov znameniti »Odgovor« (Glavar, 1768; prevod Mihelič, 1934, 1984), ki je prvi strokovni opis čebelarjenja na Kranjskem.

Celoten Odgovor je prevedel in objavil Mihelič (1934, 1984), priredil in dopolnil pa Baraga (2017). V Odgovoru, ki ga je Glavar napisal na osnovi svojih 24-letnih praktičnih izkušnjah, je podrobno in strokovno popisano čebelarjenje na Kranjskem. Še posebej so pomembni njegovi izvirni predlogi, kako odpraviti ovire, ki zavirajo razvoj čebelarstva. Pri tem je postavil v ospredje: »...izobraževanje čebelarjev, čebelarško šolo in zakonodajo ter vprašanje slovenske čebelarke literature.« - Mihelič (1976). Glavar že v Odgovoru obljublja, da bo kmetom ob nedeljah in praznikih ob prostih urah ustno razlagal čebelarški nauk. Hkrati se je ponudil, da bi čebelarstvo znanje zapisal v domačem jeziku. Pred predstavitvijo vsebine Glavarjevega Odgovora še podatek, da je v Glavarjevi knjižnici v Komendi knjiga »Vernunft- und erfahrungsmäßiger Entwurff der vollkommensten Bienenpflege für alle Landes-Gegenden (prevod: Zasnova najpopolnejšega gojenja čebel za vse deželne okoliše), ki jo

Zanimivejši poudarki Glavarjevega Odgovora

Zanimivejši poudarki iz Glavarjevega Odgovora (1768 cit. Mihelič 1934, 1984, Baraga 2017):

- »Zato mi pač ne bo vzeti za zlo, če se pomudim pri uvodoma v predlogu izraženem mnenju, da čebeloreja zahteva zelo malo truda in ne utruje kmetu časa pri njegovih poslih. Prvega in drugega pa je treba za dobro urejeno čebelarstvo. Glonar (1938) je povzel: »Prav nasprotno je res: zanj sta potrebna čas in trud, zato je sestavil podroben koledar čebelarskih opravil od zime do jeseni.«
- *Graščaki in posestniki naj v čebelarjenju dajejo podložnikom primeren zgled in naj imajo pri hiši, na vrtu ali v cvetličnjaku po 50 in tudi do 100 panjev, posebno tisti, ki imajo vrtnarje.....Zato je smatrati za potrebno, da najvišja oblast določi, da v bodoče ne bo potrdila niti vzela v službo nobenega vrtnarskega učenca, ki se po prestani skušnji pri Kmetijski družbi ne bo izkazal s potrdilom, da je v čebelarskem znanju zadostno poučen.*
- *... splošna praksa Gorenjcev, ki jim je to znanje menda že od rojstva vcepljeno in ki ga je še pospeševala želja po dobičku, katera vzdržuje pri njih nihalo neumorne pridnosti v stalnem zagomu. Gorenjci namreč čebele pri tu in tam skopnelem snegu, ko so se otrebile, nalože na vozove in hite z njimi ne le v notranjost dežele, ampak tudi v koroške hribe ob jezeru (najbrž je tu mišljeno Vrbsko jezero; op. avtorja) in jih puste do sv. Jakoba na paši. Šele potem jih vzamejo domov v cvetočo ajdo...Jaz sem tako delal in skozi dve leti pošiljal svoje čebele k jezeru, ko pa sem jih hotel odpeljati domov, sem videl, da mi je večina panjev odmrta, oni, ki so ostali, pa so imeli zelo malo živali...*
- *Kdor hoče uspešno čebelariti, naj kupi in začne vsaj z 12 panji. Določi naj si tudi število, ki ga hoče doseči in stalno obdržati.*
- *Čebelnjake je najbolje namestiti na sredino med vzhodom in poldnevom. Svetuje panje iz mehkega lesa (najbolje lipov ali vrbov). Najbolj ceni svoje ležeče panje, ki so narejeni iz pol cole* debelih smrekovih desk in so 2½ čevlja** dolgi, 12½ cole široki in 7½ cole visoki. Spredaj imajo vdeleno končnico z dvema ¼ cole visoki in 3 cole široki žreli, zadaj pa vratca, da se lahko pogleda v panj. Dno je pritrjeno z železnimi kljukicami. (* cola = 2,54 cm, ** čevlj = 30,48 cm)*
- *Spodrezavanje ni primerno in avtor ga smatra za skrajno škodljivo. Odvzame gornji nastavek, spodnji panj pa v celoti prepusti čebelam čez zimo. Konec septembra stehta svoje panje in zapiše podatke v čebelarski register. Tehtanje panjev opravi tudi spomladi in iz razlike v masah ugotovi, koliko je panj pozimi porabil in kateremu je treba pomagati s krmo.*
- *Podrobno je opisano rojenje čebel. Loči naravne ali prostovoljne in narejene ali prisiljene roje. Pri opisu vključuje svoje praktične izkušnje. Pri narejenih rojih so opisani trije načini in med njimi enega predstavi kot svojega.*
- *Morjenje čebel naj se kot javni blaginji skrajno škodljivo popolnoma opusti, ko imamo sredstva in pota, da lahko slabše panje združimo in stare s pregonom v nove panje pred ajdovim cvetenjem pomladimo.*
- *Da razširi prekorišno čebelarstvo, ki se je posebno po Dolenjskem skoro popolnoma opustilo, kjer le malokateri podložnik čebelari in so prav redki, ki imajo nad dva panja, ne bo oblastveni ukaz deželnega kneza s kaznimi ničesar dosegel.*
- *Tukajšni kmet je čisto izmozgan in nima sredstev, da bi si preskrbel dovolj kruha, nikar šele, da bi si nabavil čebele, dasi bi jih imel rad. Deloma pa nima pojma o tem, kako je s temi živalcami ravnati in jih negovati, ampak prepusti vse naravnemu razvoju stvari, radi česar pa je kmalu obnjo. Pač pa bi bilo moje nemerodajno mnenje, da bi bilo treba kmetu omogočiti, da se poprime čebelarstva. Treba bi bilo nagraditi tistega, ki bi imel v tej ali oni fari ali graščini največ rojev, in tistega, ki bi pridelal največ medu. Dalje bi bilo za povzdigo čebelarstva potrebno, da bi kak spreten veččak nevednega kmeta poučil o čebeloreji.*

- *Da bi se to doseglo, naj bi Najvišji dvor odprl milostne roke in preskrbel – bodisi iz lastne, bodisi komercialne blagajne – vsakemu siromašnemu kmetu vsaj tri panje čebel in sicer pred ajdovim cvetjem.*
- *Kmetom pa hočem olajšati čebelarjenje s tem, da jim bom ob nedeljah in praznikih v prostih urah ustno tolmačil čebelarški nauk, kateremu si laskam, da sem v deželi najbolj vešč. Pokazal jim bom tudi dejansko pri svojih čebelah vsa letna čebelarska opravila in spretnosti.*
- *Da, če je slavni Kmetijski družbi do tega, se ponujam, da bom vso svojo znanost (ker sem se mogel na tako majhnem prostoru le prav maločesa dotakniti) spravil na papir, da jo potem po cirkularjih ali javnem tisku ozananim deželi.»*

Tudi E. Umek (2006) je povzela vsebino Glavarjevega Odgovora. Takole piše:

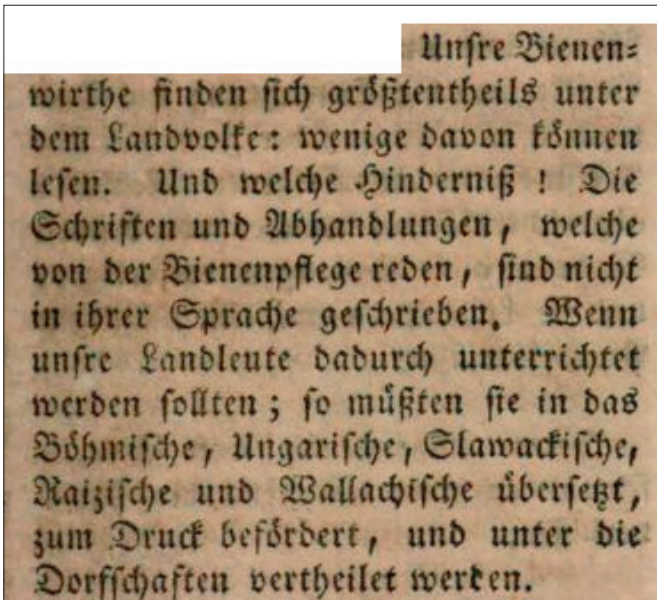
Dne 1. julija 1768 je odgovoril P. P. Glavar glede izboljšanja čebelarstva, da čebelarstvo v deželi ni neznano, a potrebno bi bilo, da bi se podložnike podučilo. Zato je pripravljen, da napiše poduk za podložnike.²²³ P. P. Glavar je v svojem predlogu odklanjal vsako silo in svetoval, da bi se revnim podložnikom razdelili panji brezplačno in da se razpišejo nagrade. Predlagal je, da bi zemljiške gosposke uredile čebelnjake in dajale pouk podložnikom o čebelarstvu. Smatral je, da je Dolenjska mnogo bolj primerna za čebelarstvo kot Gorenjska, ker je bolj ravninska. Ker je tu več paše, naj bi se na Dolenjsko pripeljale čebele od drugod na pašo. Panji morajo biti iz lesa, ne pa koši iz slame ali protja, ki jih grizejo miši. Čebelarstvo se ne sme vpeljati pod pritiskom, da mora vsak podložnik vzdrževati določeno število panjev, ker bi to pomenilo uničenje kmeta, ker je ta popolnoma izčrpan in nima sredstev niti za vsakdanji kruh. Kmetu, ki je brez denarja, naj bi se dalo najmanj 3 panje na račun komercialne blagajne in se mu jih prepustilo za 3 leta brez odškodnine, da bodo rojile. S tem bi prišli kmetje do čebel. Če ne bi mogli panjev po 3 letih odkupiti, naj se jih odvzame ali pa proda.²²⁴

Na pobudo P. P. Glavarja je zaprosila Kmetijska družba komerčni konses, da bi se ji dalo v prihodnjih 5 letih iz komercialnega fonda vsako leto 200 goldinarjev, da bi nabavila panje in jih razdelila med revne podložnike.²²⁵ Z dvornim dekretom z dne 30. septembra 1768 se je določilo, da dominiji ne smejo odvzemati podložnikom medu in drugih proizvodov čebelarstva po poljubni ceni in se je določila kazen 50 dukatov za onega, ki bi to kršil.²²⁶

Umek, 2006, str. 20

E. Umek (2006) v nadaljevanju poroča, da so se na predlog Kmetijske družbe »razdelile nagrade za čebelarstvo in sicer za Dolenjsko 100 goldinarjev, Notranjsko 60 goldinarjev in za Gorenjsko 30 goldinarjev. Gospodstva pa so preko okrožnih uradov javljala, koliko panjev jim je potrebno. Leta 1769 pa so se nagrade potrdile še za naslednji dve leti. Dne 28. avgusta 1769 so se objavile nagrade za prihodnje leto. Do zadnjega oktobra so morale gosposke ali župniki javiti tiste podložnike, ki so se izkazali. Panje so razdeljevali tudi v letu 1772 in 1773, ko je kupoval čebele za družbo P. P. Glavar.«

Vrhovec (1885) poroča: »Glede čebelarstva pak je bil Glavar prva avtoriteta na Kranjskem ter sestavil l. 1768. jako obširne predloge, kako naj bi se zboljšalo čebelarstvo v avstrijskih deželah.« Dunaj je bil s pomočjo Odgovora podrobno seznanjen z naprednim čebelarjenjem na Kranjskem. Gregori (2010) je zapisal: »S svojim odličnim poznavanjem čebel in naprednega čebelarjenja je torej Peter Pavel Glavar Antonu Janši tlakoval uspešno strokovno pot na Dunaju. Njegova zasluga je, da so za prvega učitelja na dunajskem dvoru - in pravzaprav na vsem svetu - izbrali neznanega kranjskega mladeniča. In ni jim bilo žal«. S to trditvijo se je mogoče samo strinjati in dodati, da je bil Odgovor vsaj ena izmed posrednih spodbud za ustanovitev dunajske čebelarske šole in izdajo čebelarskega patenta Marije Terezije (Bienenzucht-verbretung...,1775). Kakor da bi brali Glavarjev Odgovor, pa je neznan avtor v članku Bienenzucht v Anzeigen med drugim zapisal (1771):

IV. Von der Landwirtschaft. Bienenzucht. Anzeigen (1771) str. 55

Prost prevod: »Naši čebelarji so večinoma med podeželani: le nekateri med njimi znajo brati. In kakšna je ovira? Spisi in razprave, ki pišejo o gojenju čebel, niso napisani v njihovem jeziku. Če želimo naše podeželane o tem poučiti, moramo te razprave prevesti v češki, madžarski, slovanske in druge jezike, natisniti in razdeliti med podeželane.«

Omenimo še eno zanimivost, ki jo je v povezavi z Odgovorom zapisal Petkovšek (1977): »...podrobnejša primerjava in analiza Scopolijeve Razprave o čebelah z Glavarjevim Odgovorom nam namreč jasno kaže, da je Scopoli razen prvega in tretjega poglavja (opazovanja) in nekaj v drugem in

devetem opazovanju vse drugo bolj ali manj spretno prepisal iz Glavarjevega Odgovora, prevedel v latinščino in deloma drugače razporedil«. Mihelič (1989) piše, da sta se Scopoli in Glavar poznala kot člana ljubljanske kmetijske družbe in da se je Scopoli, ki ni bil čebelar, pri pisanju popolnoma naslonil na P. P. Glavarja. Scopoli (1770) je svoje delo *Disertatio de Apibus* (Razprava o čebelah), kjer podrobno opisuje čebelarstvo na Kranjskem, izdal v Leipzigu in na Dunaju so bili seznanjeni s kranjsko čebelo in s kranjskim čebelarjenjem tudi preko tega dela. Vir pa je bila tudi že leta 1763 izdana »*Entomologia carniolica*« - Scopoli (1763), kjer je pod številko 811 opisana naša čebela (*Apis mellifica*).

Viri

1. Arhiv Republike Slovenije: SI AS 869 Osebni fond Glavar Peter Pavel.
2. Arhiv Republike Slovenije: SI AS 1073 Zbirka rokopisov I 24r.
3. Baraga, France. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. Pripredba in dopolnitev Miheličevega prevoda. 2017. V: knjiga Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja
4. Bienenzuchtverbreitung. 8. April 1775. V: Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. Dunaj 1786-1787, zvezek VII, št. 1680, str. 204-208 (<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=tgb&datum=1776&page=205&size=45> – 10.11.2017).
5. Eyrich, Johann Leonhard. Vernunft- und erfahrungsmäßiger Entwurf der vollkommensten Bienenpflege für alle Landes-Gegenden. Ussenheim, 1766, 63 strani (https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/WTGMXDPZRISUWX7WKXAINTEP7ZVRMJUU?query=search_all%3A%28eyrich+johann+leonhard%29&rows=20&offset=0&viewType=list&firstHit=NTATGGOEILAUQVFK2IG6S33PRYC-DODN&lastHit=lasthit&hitNumber=10 – 10.11.2017).
6. Hacquet, Baltazar: Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven. 5 zvezkov, Leipzig, 1801. 246 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DE5DSQZT> – 10.11.2017).
7. Glavar, Peter Pavel. Pogovor o čebelnih rojih. 1776. Jezikovno posodobil Mihelič Stane. str. 79 - 260. V: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani.
8. Gregori, Janez. Peter Pavel Glavar in njegovo mesto v slovenskem čebelarstvu. CXII(2010)2, str. 55 – 56, Slovenski čebelar (<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-NKJYHXFI> – 10.11.2017).
9. IV. Von der Landwirtschaft. Bienenzucht. I(1771)7, str. 54–56. Allergnädigst-privilegirte Anzeigen aus sämtlich kais. königlichen Erbländern (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ203439703 – 10.11.2017).
10. Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba. Ljubljana 1934, 163 strani.
11. Mihelič, Stane. Ob dveh znamenitih obletnicah. Glavarjev odgovor. 86(1984)7/8, str. 257 – 262, št. 9, str. 289 – 293 in št. 10, str. 321 – 323, Slovenski čebelar (<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-OFFMXAEQ> – 10.11.2017).
12. Mihelič, Stane. Zgodovina slovenskega čebelarstva. str. 15 – 31. V: Makarovič, Gorazd in dr. Die Mensch und die Biene, Ljubljana 1989, 313 strani.
13. Petkovšek, Viktor. J. A. Scopoli, njegovo življenje in delo v slovenskem prostoru. Razprave XX/2, Ljubljana 1977, 104 strani.
14. Scopoli, Giovanni Antonio. Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordinis, genera, species, varietates, methodo Linnaeana. Vindobonae 1763, 420 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ221022205 – 10.11.2017).
15. Scopoli, Giovanni Antonio. Dissertatio de Apibus. str. 7 – 47. V: Annus IV. historico-naturalis. Lipsiae 1770, 150 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SOMLTISX> – 10.11.2017).
16. Umek, Ema. Kranjska kmetijska družba 1767 – 1787. 29(2006)1, str. 1 – 34, Arhivi.
17. Wester, Josip. Hacquetov zapisek o kranjskem čebelarstvu. 68(1956)7-8, str. 158 – 160, Slovenski čebelar (<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-UHXGGTXX> – 10.11.2017).

Humlov zapis o opazovanjih prahe matice s troti v zraku (1769) in Glavarjeva ocena za Kranjsko kmetijsko družbo (1771)

Andrej Šalehar, Stane Mihelič*, Janez Gregori

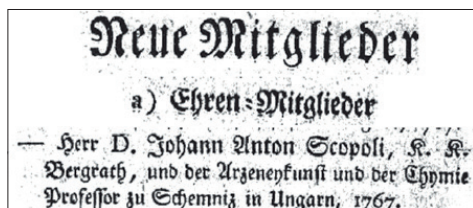
Praha matice

V času Petra Pavla Glavarja svetovni čebelarji še niso vedeli, kako se oplemeni (opraši) matica. Izkušeni gorenjski čebelarji pa so zanesljivo že v 18. stoletju, a verjetno že prej, poznali praho matic s troti v zraku. O tem piše Scopoli (1763) v knjigi *Entomologia carniolica*, kjer je pod številko 811 na str. 303–304 opisal kranjsko čebelo (takrat poimenovana *Apis mellifica*), kar je prva na svetu do sedaj najdena zapisana objava o prahi matice s troti v zraku. V slovenščino je to prevedel Wester (1935):

Samica, matica (lat. regina = kraljica) ima zelo, s katerim le redkokedaj piči; mati je jalovkam ali brezplodnicam (lat. spadones: skopljenci, jalovci); obdaja jo nekoliko čet trotov; ona izleti, v zraku leteča se oplemeni. Na tem poletu je izpostavljena prežečemu sršenu; na povratku pa jo čaka smrt, če zaide v tuj panj. Mladica daje skozi tri dni, vsako četrt ure neki glas (lat. stridor = šum, cvrkèt) od sebe, s katerim družino opozarja, da se namerava izseliti. Rodí se, ločena od delavk, v posebnih celicah ob robu sata.

Wester (1935), str. 88

Gornjelužiška čebelarska družba je Scopolija leta 1767 (*Abhandlungen... 1770*) imenovala za častnega člana.

Abhandlungen und Erfahrungen... 1770, str. XIII

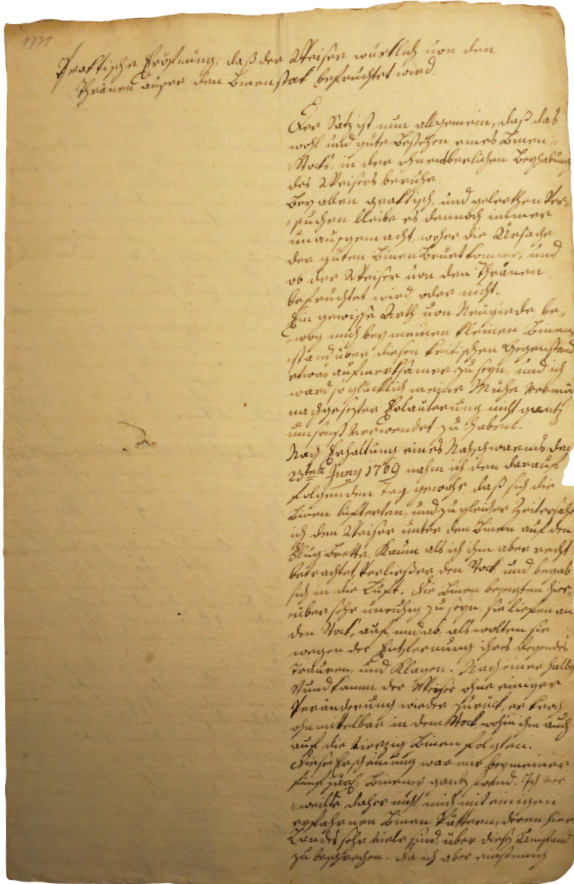
* Prof. Stane Mihelič, pokojni čebelar

Praho matice s troti v zraku so poznali in o njej pisali tudi Peter Pavel Glavar (1768, 1771, 1776), Furlan (1768/1771 (?)), Scopoli (1770) in Humel (1773) ter Janša (1771, 1775). Objave o prahi matice je zbral, kronološko uredil in objavil Šalehar (2015). Pomembna je tudi objava, povezana s praho matice (Rihar, 1998).

Humlova opazovanja leta 1769

Humel je z zapisom svojih opazovanj prahe matice seznanil Kranjsko kmetijsko družbo. Ta je zaprosila za oceno in presojo slavnega čebelarja Mateja Furlana in Petra Pavla Glavarja. Kakor piše Schirach (1773), je Kranjska kmetijska družba seznanila Čebelarstvo družbo v Gornjih Lužicah s Humlovim zapisom, priložila oceni Glavarja in Furlana ter dodala, da so te nove ugotovitve o prahi matice vredne pozornosti.

V Arhivu Republike Slovenije je shranjen Humlov zapis z dne 25. septembra 1771 v mapi I, št. 2b-1 v AS SI 869 Glavar Peter Pavel z naslovom: Praktische Eröffnung dass der Weiser wirklich von den Thränen ausser den Bienenstock befruchtet wird (prevod po Miheliču (1948): Sporočilo iz prakse, da matico res troti zunaj panja obhodijo).

Humlovo pismo (naslovna stran) o prahi matice s troti v zraku z dne 25. septembra 1771

Prevod Humlovega pisma je objavil Mihelič (1948) v Slovenskem čebelarju:

Sporočilo iz prakse, da matico res troti zunaj panja obhodijo

Splošno je sedaj znano, da je matica za blaginjo in uspevanje panja nujno potrebna; pri vseh praktičnih in učenjskih poskusih pa ostane vendarle zmeraj nerešeno, od kod pravilna čebelja zalega, in ali matico troti obhodijo ali ne.

Neka vrsta radovednosti me je gnala, da sem bil v svojem malem čebelnjaku na ta sporni predmet bolj pozoren, in postal sem tako srečen, da moje prizadevanje, kakor kaže sledeče pojasnilo, ni bilo zastonj.

Ko sem dobil 23. junija 1769 drugega, sem naslednji dan opazil, da so se čebele prašile, obenem pa sem videl matico na bradi. Komaj pa sem si jo dobro ogledal, je zapustila panj in zletela v zrak. Čebele so bile pri tem zelo nemirne; tokale so ob panju sem in tja, kakor da bi hotele zaradi odhoda svoje vladarice žalovati in tarnati. Čez pol ure je prišla matica, ne da bi bilo opaziti na njej kako izpremembo, zopet nazaj; zlezla je takoj v panj, kamor ji je sledilo tudi okoli 40 čebel. Ta pojav mi je bil kljub mojemu petletnemu čebelarjenju popolnoma tuj. Zato nisem odlašal, da bi se z nekaterimi skušenimi čebelarstvi očanci, katerih je tu v deželi zelo veliko, o tej okolnosti ne porazgovoril. Pa sem soglasno za odgovor dobil, da jim je to že davno znano, da so videli v tem vselej dobro znamenje, če je matica tako zgodaj izlelela na praho in z belim ustjem domov prišla. Vendar pa da ni znano, ali prihaja to znamenje združitev od kako žuželke ali od vpliva kakšnega cveta, da pa je gotovo, da se matica, če to znamenje domov prinese, ne prikaže več, čeprav je prej, preden je to dobila, do trikrat ali pogosto še večkrat izlelela.

Ko sem vse to slišal, je bila moja radovednost tem bolj vzpodbujena in podvojil sem svoje raziskovanje s še večjim prizadevanjem, ko sem 5. julija dobil novega drugega. Prvi in drugi dan ni bilo nič opaziti; čebele so izlelele zelo plašno. 3. dan kot 7. dan meseca je prišla matica proti 2. uri po predidčem močnem brečanju na brado, lezla nad 15 minut z nje na panj in s tega zopet nazaj na brado, končno se je vzdignila v višino in letala nekaj časa v krogu okoli, z glavo k njemu obrnjena, kakor bi hotela panj opazovati, da bi ga pri vrnitvi ne zgrešila; potem je odletela in prišla čez eno uro taka, kakor je bila prej, torej brez kakršnega koli znamenja zopet domov. 8. in 9. pa ni bilo nič opaziti, kajti vreme je bilo zelo oblačno.

10. pa je postalo nasprotno zelo jasno, občno in soparno. Ob 1. uri so se začele čebele kakor zadnjič prašiti; tudi matica je prišla na brado, opravila zopet prejšnje slovesnosti in odletela. Tukaj sem jo imel večkrat priliko natanko opazovati in našel sem jo še zmeraj nespremenjeno; v 28 minutah nato je prišla zopet nazaj, toda vsa drugačna kot prej, ko je odletela, kajti spolovilo je bilo belo, zelo dvignjeno in razširjeno, tudi je šla popolnoma medlo s poklapanimi krili po bradi v panj, kamor ji je sledilo zelo mnogo čebel, ki so vse s krili mahale, kakor da bi hotele s tem kazati veselje nad prihodom svoje matice.

In tako sem tudi po tem času in pretekla leta v glavnem večkrat opazil isto, razen da so se včasih razlikovale postranske okolnosti.

Pri vsem tem mi je ostalo vendar še zmeraj neznano, od kod dobi matica to znamenje sprašitve, dokler mi ni končno častivredni duhovnik v samostanu visokega plemstva v Mekinjah Matej Forlani, ki je v pravem čebelarstvu z dolгим izvrševanjem postal zelo slaven, s pripovedovanjem svojih opazovanj v tej zadevi razvozlal vozla. Moja navedena opazka, je rekel, mu ni prav nič novega, ker ve, da je to med svojim 22letnim čebelarjenjem videl tudi 40krat in da lahko pri tem vselej opazujemo, da čebele iz drugecev in tretjecev ne prihajajo prej z obnožino domov, dokler matica ni obhojena; od kod pa znak sprašitve dobi, je pojasnjeno iz tega, kako je v 5 letih pri vročem poletju dvakrat opazil, da je velika kepa trotov pred čebelnjakom padla na tla. To kepo je prijel in, ko jo je preiskal, je našel obakrat v sredi matico, s katero je bil vselej po načinu metuljev trot tesno združen.

Iz tega razkritja zdaj morebiti nekaterim učenim raziskovalcem čebel ne bo težko marsikaj sklepati, do kamor še moja omejena znanost ne more prodreti. Le to naj mi bo dovoljeno domnevati, da je to, potem ko sem ponovno sam videl, kako gre matica pri vsakem drugem roju na praho in da jo po razkritju zgoraj imenovanega prijatelja res troti zunaj panja obhodijo, tudi večinoma vzrok, zakaj panji večkrat ostanejo brez matice; komu ni znano, kako raznovrstnim neugodam je ta nežna samica v zraku in vremenu izpostavljena? In kako lahko pri vrnitvi svoj lastni panj zgreši in jo na drugi bradi lahko umorijo.

Prav tako se lahko zgodi, če med cvetenjem ajde, to je na koncu avgusta ali v začetku septembra, kaka družina roji, da materni panj navadno ne napreduje, ker je takrat malo ali pa sploh nič več trotov.

To naj mi bo za zdaj dovolj, potem ko sem zgoraj iz svoje in drugih izkušenj ugotovil, da obhodijo matico troti, in sicer samo zunaj panja.

Zalaj bi končno rad vsakega raziskujočega prijatelja čebel prosil, naj se ne ucha truditi, če mu morebiti poizkus takoj prvič ne uspe po želji, tistim pa, ki matici sprašitev po trotilih še zdaj bodisi popolnoma ali deloma odrekajo, priporočam ta poizkus prav posebno. In ker se bodo pri tem prepričali, da je drugače, njam na njihovo pravilnost, da za naprej ne bodo dvomili; kako zelo so se ljudje motili pri poizkusih, pri katerih so matici zmeraj branili odleteti na praho.

Prevod Humlovega zapisa Mihelič (1948)

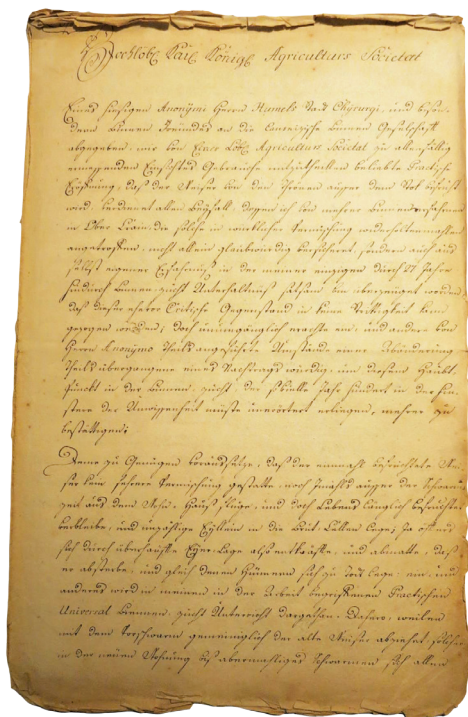
Povzetek: »Humel, mestni kirurg iz Ljubljane, uvodoma pojasni, da je še vedno nerešeno ali matico troti obhodijo ali ne. Zaradi tega je bil na to pri svojem čebelnjaku še posebej pozoren. Junija 1769 je opazil pri drugem roju že naslednji dan, da so se čebele prašile, da je bila matica na bradi in potem je odletela v zrak. Vrnila se je čez pol ure in takoj je zlezla v panj, kamor ji je sledilo okoli 40 čebel. To je prvič videl po petletnem čebelarjenju in povprašal je o tem izkušene čebelarske očance, katerih je tu v deželi zelo veliko. Povedali so, da jim je to že davno poznano, da so videli v tem vselej dobro znamenje, če je matica tako zgodaj izletela na praho in z belim ustjem domov prišla. Humel je to opazil pri novem drugem roju in še večkrat pri naslednjih rojih in naslednja leta.

Podrobneje mu je to pojasnil duhovnik Matej Furlan, ki je bil izkušen in slaven čebelar. Povedal je, da njegova opazovanja niso nič novega, ker je v času svojega dvaindvajsetletnega čebelarjenja to velikokrat opazil. Pripovedoval je tudi, da je dvakrat videl, kako je kepa trotov padla pred čebelnjakom na tla in ko jo je pregledal je vedno našel v sredini matico, ki je bila združena s trotom.

Humel zaključuje, da je sedaj pojasnjeno, da se matica oprashi s troti v zraku in spodbuja druge čebelarje, da naj bodo na to pozorni, da se sami o tem prepričajo. Še posebej pa to svetuje tistim, ki v to dvomijo.«

Glavarjevo pismo kmetijski družbi z dne 25. novembra 1771

V Arhivu Republike Slovenije je shranjen Glavarjev odgovor kmetijski družbi z dne 25. novembra 1771, ki je ocena Humlovega zapisa o prahi matice s troti v zraku – dokument je v mapi I, št. 2 AS SI 869 Glavar Peter Pavel.

Glavarjevo pismo Kranjski kmetijski družbi o Humlovem zapisu o prahi matice v zraku z dne 25. novembra 1771

Glavarjevo pismo Kmetijski družbi

Nekoga tukajšnjega anonimnega gospoda Humla*, mestnega kirurga in posebnega prijatelja čebel, lužiški Čebelarški družbi podano in meni po slavni Kmetijski družbi blagohotno za pregled in morebitne pripombe izročeno poročilo iz prakse, da matico proti zunaj panju obhodijo, zasluži vse priznanje, kajti ne le, da mi je več zaupanja vrednih in izkušenih čebelarjev z Gorenjskega to zatrjevalo, ki so tako resnično združitve večkrat videli, ampak sem se tudi sam po lastni izkušnji v svojem 27 letnem gojenju čebel popolnoma prepričal, da ta prej dvomljivi predmet ne more biti več sporen; vendar pa se mi zdi potrebno, da neke druge okoliščine, ki jih neimenovani gospod navaja, deloma spreminim, deloma pa izpuščene dopolnim, da to najvažnejšo točko čebelarstva, ki je ostala toliko stoletij v temi nevednosti nepojasnjena, bolj potrdim.

Da temu zadostim, trdim predvsem, da matica po spravitvi ne dovoli več združitve, da razen z rojem sploh ne zleti več iz bivališča, vendar pa vse življenje plodna ostane in nešteta jajčeca v celice zleže; da celo s prepogostim poleganjem jajčec tako oslabi in se tako utruji, da umrje in se z zaleganjem kakor čmrlji usatruji; to in drugo razlagam v svoji učni knjigi »O praktičnem splošnem čebelarstvu«, ki jo pravkar pišem. Zatorej, ker obenem s prvim rojem stara matica odleti, se ta v novem bivališču do zopetnega rojenja vsakršnega izletanja vzdrži in je z ležanjem jajčec tako zaposlena, da čebelice komaj morejo zadosli celice zgraditi, in sem v komaj začelih celicah že res našel položena jajčeca. Rekel sem pa — v splošnem — kajti, če prvemu roju vreme nekaj dni brani izleteti, ali če je stara matica za to pretrmasta, jo velja to življenje in zarod izroji z mlado, kar se spozna po predhodnem petju; zato se take matice tudi pevke imenujejo in maticarjajo, čeprav so to prvi roji, enako kakor pri poznejših rojih v združitvi s troti za poleganje jajc sprašene biti. Vse novorojene matice, ki naj skrbe za razplod čebeljega rodu, kajti odvišne so v kratkem pomorjene, morajo biti za to po samcih obhrojene. Časa za to ne moremo z gotovostjo določiti, vendar v splošnem se zgodi to vselej v prvih 14 dneh, če je vreme ugodno; kajti nekatere so tako pohotne, da smo jih videli že z mesta, kamor se je roj usedel, k združitvi odleteti, druge pa bolj mrzle narave, da veliko pozneje ali pa sploh ne gredo na praho; v zadnjem primeru se dnevno zmanjšuje zarod, ker ni prirastka, in mora končno poginiti.

To in drugo sem to leto, ki je bilo za čebele zelo slabo, opazil. Opazil sem, da so deloma roji šele ob cvetju ajde napravili nekaj zalege, pri dveh pa sem našel, čeprav sta dovolj satovja zgradila in že nekaj medu nabrala, ko sem ju znotraj ogledoval, sicer matico, ampak nič zalege; brez dvoma je to znak, da matica še ni obhrojena; oba ta roja so po dveh mesecih, ko je nehala ajda cveteti, družine drugih panjev napadle, oplenile in pomorile.

* Humel je najbrž psevdonim (izmišljeno ime); drugače bi ga Glavar ne mogel imenovati anonim (brez imena, neimenovani).

Popoldanska doba prašenja pri toplem sončnem vremenu brez vetra med prvo in tretjo uro je pravi čas za izlet matice k obhoji. Pri žrelu pride prav pravi čas iz panju, obstane za kratek čas in ogleduje svoje stanovanje, da bi ob vrnitvi luže našla pot, potem se dvigne v višino in odleti zelo urno. Tukaj navaja neimenovani gospod neko okoliščino, ki je jaz nisem opazil, da so namreč čebelice pri odletu matice zelo vznemirjene, da tekajo ob panju sem ter tja in da zaradi njene oddaljitve žalujejo in tarnajo. Jaz — da po pravici povem — sem nasprotje tega večkrat videl; da so se čebele pri odletu matice kazale popolnoma mirne, kakor da bi tega niti ne bile opazile; pač pa se to zgodi, če matica odlaša ob navadnem času se vrniti; zaradi suma, da je zgubljena, začne v notranjosti panja nenavadno šumeti, v panju se popolnoma razprše, tekajo išoč, jo sem ter tja, prilezejo tudi k žrelu in begajo po bradi, kakor da bi hotele rojiti, z edino razliko, da od tam ne odletijo, ampak se zopet vrnejo noter; da, odletijo celo k sosednemu panju, kakor da bi jo hotele zapustiti, kar se tudi ne le enkrat zgodi; če pa pride matica med tem alarmom domov, brž ko se dotakne desčice, to opazijo. Na mah je vse mirno znotraj in zunaj panja, svoje žalostno šumenje spremenijo v navadno, da bi izpričale svoje veselje, stojijo živahno na nogah z navzgor privzdignjenim zadkom in puhajo veselo s krili, kar sem večkrat občudoval, ko sem matice, ki je padla v travo, našel in pred žrelo postavil.

Nasprotno pa, če se delj zamudi — in če družina ne zapusti takoj svojega panja in se pridruži sosednim — traja alarm vsekakor nekaj časa, vendar čedalje bolj pojema. Med tem nemarom po eni uri od izgube, ko so matice že popolnoma pozabile, prevzamejo čebelice rade volje tujo matico, če pa ta čns prezremo, je roj zgubljen. Čebele ne potrdijo več tuje matice, če jim jo pozneje pridemo, kajti medtem so že začele mlado matico vzgajati, iz česar pa ne bo nič, ker se bo iz novezgrajene kraljevske celice izlegel trot. Drugače je pri plemenskih čebelah, če zgube matice; te najdejo, če je zgubljena matic nedavno že legla jajčeca, ker je bila sprašena, preko 2 ali 3 dni staro ličinko med njimi, vzgojijo iz nje mlado matico, in če ta srečno izleze, odleti na praho, in če se zdrava vrne, si je družina sama pridobila novo vodnico.

Koliko časa pa matica zunaj panja ostane ali koliko časa je treba za njeno sprašitev, se ne da določiti, temveč se ravna po tem, če njame priliko združiti s troti. Včasih se vrne že čez četrt ure, če se je hitro zgodilo, drugič pa čez eno, dve ali tudi več ur. Včasih se vrne celo, ne da bi kaj opravila; zato izlet tako dolgo ponavlja, dokler ji ni popolnoma zadoščeno. Pred dvema letoma sem neki drugi roj z odvisno matico in prgiščem čebel ujel ter ga v stekleni omarici obenem s kosčkom medenega sata na okno postavil, da bi ga opazoval. Drugi dan popoldne sem videl matico izleteti. Ker je zapustila 3 pare čebel, sem sumil, da so vse skupaj ušle. Sumnja je bila tem bolj upravičena, ker so do večera tudi ostale čebelice izgubile. Toda motil sem se, kajti matica je izletela le na praho. Prihodnji dan zvečer sem jo namreč nepričakovano opazil sedeti z mnogo bolj belim zadkom nad omarico, obdan od dveh čebel, in jo dal nazaj noter. Toda tretji dan je med, ki je bil tam, privabil tuje čebele in te so matico popolnoma pokomčale, ker je nekaj domačih čebel ni moglo braniti.

Popisani dogodek, ki se je zdel neimenovanemu gospodu pri njegovem čebelarstvu popolnoma tuj, ga je pripravil do tega, da se je posvetoval z nekaterimi izkušenimi sodeželani, ki so mu soglasno povedali, da je to znak resnične sprašitve, če namreč pride matica z belim usticem domov; tudi da ne odneha od izletanja prej, dokler ne prinese tega znaka s seboj, potem pa se ne prikaže več. Ta novica je zbudila v gospodu radovednost, na kakšen način in s kom se ta združitev matice zgodi. Zato je podvojil svoje raziskovanje, dokler ni istega leta dobil drugega in tretjega dne opazil, da je matica proti drugi uri popoldne po predločenem močnem brenčanju prišla na brado, nad 15 minut dolgo s te na panj in s tega zopet nanjo nazaj lezla, končno pa se v višino dvignila in nekaj časa v krogu letala z glavo proti panju obrnjena in ga ogledovala, da bi ga pri vrnitvi ne zgrešila, po eni uri pa je zopet domov prišla brez znaka, torej ne da bi kaj opravila.

Zato je morala matica svoj izlet ponoviti, kar je 5. : 7. dan* po pomirjenem oblačnem vremenu pri jasnem, sončnem, soparnem (vremenu) ob popoldanskem

* Tu se je P. P. Glavar zmotil. Ta datum velja za prvi izlet, tretji dan roja, to je 7. dan julija 1769. leta; drugi izlet pa je bil 10. julija, to je 6. dan roja, po njegovem načinu torej 6. : 10. dan.

prašenju ali zračanju čebel ob 4. uri napravila, ko je zopet s slovesnostmi, ki jih je videl pri prejšnjem izletu in z letanjem, še zmeraj na telesu nespremenjena, z brade odletela, po 28 minutah pa zopet nazaj prišla, vendar močno spremenjena, kajti njeno spolovilo je bilo belo, zelo dvignjeno in razširjeno; šla je popolnoma medlo s poklapanimi krili po bradi v panj, kamor so jo čebele spremljale s pahljajočimi krili, da bi izrazile veselje nad prihodom svoje vodnice. Tudi ta dogodek ni zadovoljil radovednosti neimenovanega gospoda, ker mu je še zmeraj ostalo neznan, od kod je matica ta znak prejela, dokler ma ni duhovni gospod Matej Furlan iz samostana devic v Mekinjah, po 22 letnem izvrševanju čebelarstva zanesljiv čebelar, moj bivši najbližji sosed, vozla razvezal.

Imenovani duhovnik je zatrdil raziskovalcu, kako je v 5 letih dvakrat v vročih poletnih dneh opazil, da je velika kepa trotoev pred čebelnjakom na tla padla; to je takoj prijel in ko jo je preiskal, je našel obakrat v sredi matico, s katero je bil vselej po načinu metuljev trot tesno združen; zato je tudi dodal, da dokler matica ni sprašena, čebelice drugega roja ne pridejo z obnožino domov, da pa je tako izletavanje matice tudi vzrok, če ostanejo panji brez matice, ker so te samice v zraku ne le mnogim nevarnostim in slabemu vremenu izpostavljene, ampak tudi pri svojih redkih izletih in sledečih vrnitvah svoj panj lahko zgreše in gredo v tujeva, njegova družina pa prihajajo zelo slabo s pikanjem in grizenjem pozdravi.

Navedena opuzovanja neimenovanega gospoda se z mojimi skoro popolnoma ujemajo, razen v nekaterih malih postranskih okoliščinah, ki pa glavnega uspehu njegovega namena nikakor ne ovržejo; tako na primer v daljšem ali krajšem ostajanju matice na izletu, ki naj bi se ravnalo po njeni poželjivosti, da bo več veselja; ali v tem, da sem (videl) nekolikokrat ne le matico z belim, privzdignjenim in razširjenim ustjem spolovila, ampak tudi trote, s katerimi se je kratko pred tem združila, da so se deloma pred matico, deloma za njo domov vrnili in imeli med obema modoma, kakor med dvema navzvem zakrivljenima rožičkoma, ki pri stisku trotoev ven zlezeta, štrleč, bel moški ud v debelosti srednje niti sukuncu, pa ne daljšega kakor 1 črto ali $\frac{1}{2}$ palca, kar še bolj potrjuje pričujoči predmet. To mi je znano iz popolnoma gotove izkušnje, ker sem nekoč videl matico drugega roja izleteti in sem zato čakal na njeno vrnitev, toda zaman, kajti zagledal sem trota z omenjenimi znaki iti v panj, dočim matica kar najdaljši čas ni prišla. Že po tem, še bolj pa zato, ker so čebele, ki so bile prej mirne, začele opisani alarm, sem sklepal, da se je morala matica po združitvi ponesrečiti, kar so najbrž čebele po vonju domov vrnivšega se trota spoznale in se zmedle. Da bi to zlo pravočasno preprečil, sem vzel drugo, za tak primer pripravljeno matico, jo postavil med čebele na brado, nakar je takoj postalo vse mirno, kakor prej.

Trditve duhovnega prijatelja (da je videl kepo trotoev) moram kar z molkom obiti, ker take sreče nisem nikdar imel, čeprav sem po njej hrepenel. Pač pa so mi drugi o tem pripovedovali, posebno moji kosci, ki so mi nedavno letos potrdili, da je pred nje nenadoma iz zraka kepa trotoev na zemljo padla, vendar niso razumeli, kaj je temu vzrok. Trote sem zelo pogosto v popoldanski sončni pripeki nad travniki šumeti (slišal), pogosto sem in tja sem jih tudi letati videl, da bi pa na tla padli, doslej še nisem opazil. Da matica kakega drugega roja še ni sprašena, ali da je kak panj ostal brez matice, brž ko čebele hrane na nogah bodisi sploh nič, ali prav redko in v majhni količini prinašajo, nasprotno pa druge z njo polno natovorjene prihajajo, je nesporen znak. Da pa po mnenju neimenovanega ajdovi roji zato ne uspevajo, ker je takrat malo, ali pa sploh nič več trotoev, je gospod zelo v zmoti, kajti le preveč jih je. Marsikateri (panji) jih pridržijo do Michaelovega dne in še čez, kar je gotovo znamenje, da je drugi materni panj vzredil mlade matice; te imajo namreč navado tudi v oktobru na praho letati in ležejo še v novembru jajca, če je dovolj toplo. Nasprotno pa smo lahko, brž ko kak panj resno začne trote daviti, zagotavljeni, da je njegova matica sprašena, in kolikor prej se jeseni to zgodi, toliko zgodnejše roje nam za prihodnjo pomlad obljublja.

Hi koncu moram neimenovanega gospoda radovednost in raziskovalno prizadevanje odobriti in pohvaliti z željo, naj bi ga mnogi, zlasti učeni čebelarji posnemali, kajti v temi nevednosti ležijo pogreznjene in zakopane kakor v globokem morju še zelo mnoge reči, ki se tičejo čebel. Slavna Družba na naj, če se ji zdi vredno, to moje izjavo sporoči Lužiški družbi, da razpravo neimenovanega gospoda potrdi, v nekaterih okoliščinah morda izpremeni, v drugih pa večino objavi v spisu o čebelah, ki gre vsako leto v tisk. Priporočam se posebno pokorno.

Lampreška graščina, 23. septembra 1771.

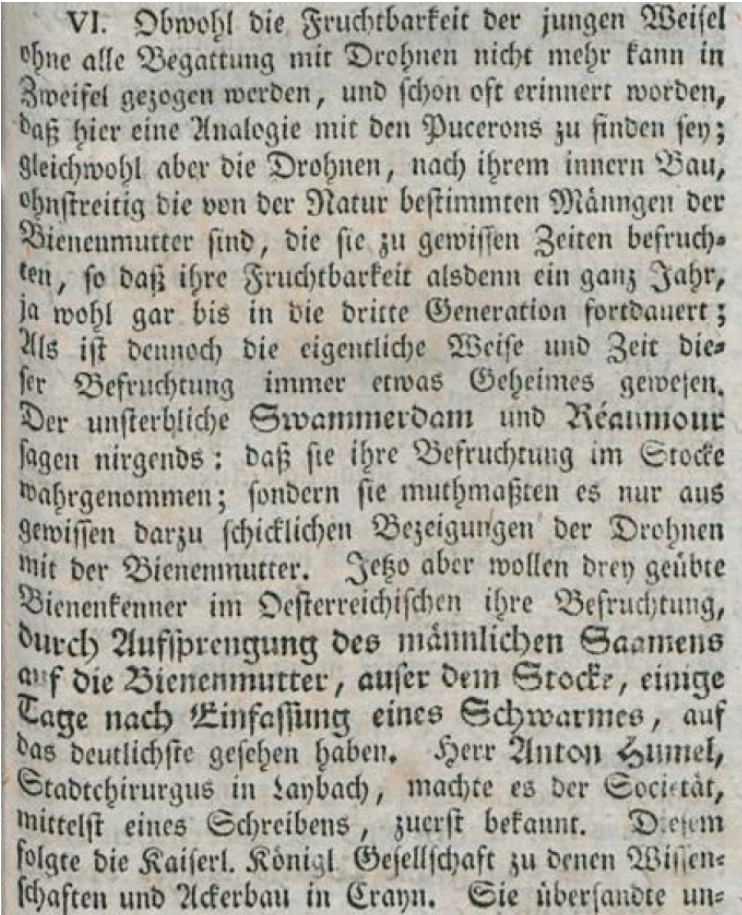
Peter Pavel Gluvar

Mihelič (1948) je Glavarjevo pismo prevedel in objavil v Slovenskem čebelarju v članku Kako so opazovali praho matice leta 1769. Kratek povzetek se glasi: »Glavar že na samem začetku pove, da g. Humla sicer ne pozna, a njegovo delo zasluži vse priznanje, ker so tudi njemu izkušeni gorenjski čebelarji pripovedovali o prahi matice s troti v zraku in da je to večkrat videl tudi sam. Tako o tem ne more biti več dvoma. Matica po sprašitvi ne dovoli več združitve in razen z rojem ne zleti več iz panja ter ostane plodna vse življenje. To razlaga tudi v svoji učni knjigi »O praktičnem splošnem čebelarstvu«, ki jo pravkar piše. V nadaljevanju podrobno opiše prašenje (glej opis v objavi na 25. strani). Omenja, da sam še ni imel take sreče kot Matej Furlan, da bi našel pred čebelnjakom na tleh kepo trotov, kjer je bila vedno na sredi matica sprejeta z enim trotom.

Na koncu zaključí s priporočilom kmetijski družbi, da naj, če se ji bo zdelo vredno, to njegovo pismo sporoči Lužiški družbi s priporočilom, da Humlov zapis objavi v svoji čebelarski publikaciji.«

Objave Humlovega opazovanja prahe matice (1769)

Čebelarska družba v Gornjih Lužicah je o Humlovem opazovanju prahe matice v letu 1769 najprej poročala leta 1772 (Geschichte ... Bienengesellschaft). V sestavku z naslovom Naravoslovni prispevki je v šestem poglavju (str. 5–6) zapisala:

VI. Obwohl die Fruchtbarkeit der jungen Weisel ohne alle Begattung mit Drohnen nicht mehr kann in Zweifel gezogen werden, und schon oft erinnert worden, daß hier eine Analogie mit den Pucerons zu finden sey; Gleichwohl aber die Drohnen, nach ihrem innern Bau, ohnstreitig die von der Natur bestimmten Männen der Bieneummutter sind, die sie zu gewissen Zeiten befruchten, so daß ihre Fruchtbarkeit alsdenn ein ganz Jahr, ja wohl gar bis in die dritte Generation fortdauert; Als ist dennoch die eigentliche Weise und Zeit dieser Befruchtung immer etwas Geheimes gewesen. Der unsterbliche Swammerdam und Réaumur sagen nirgends: daß sie ihre Befruchtung im Stocke wahrgenommen; sondern sie muthmaßten es nur aus gewissen darzu schicklichen Bezeigungen der Drohnen mit der Bieneummutter. Jezo aber wollen drey geübte Bieneenkennner im Oesterreichischen ihre Befruchtung, durch Aufsprennung des männlichen Saamens auf die Bieneummutter, ausser dem Stocke, einige Tage nach Einfassung eines Schwarmes, auf das deutlichste gesehen haben. Herr Anton Sumel, Stadtchirurgus in Laybach, machte es der Societät, mittelst eines Schreibens, zuerst bekannt. Diesem folgte die Kaiserl. Königl. Gesellschaft zu denen Wissenschaften und Ackerbau in Crayn. Sie übersandte un-

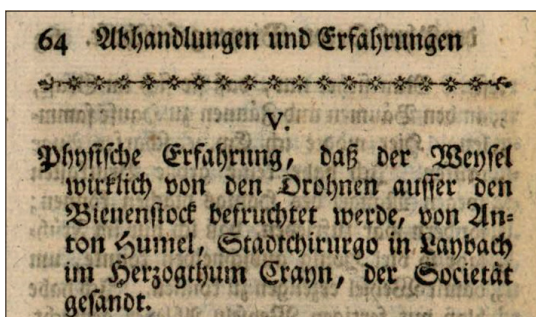
ferer Societät die physischen Wahrnehmungen zweier
 dorten Herren Geistlichen, nämlich Hrn. Peter Paul
 Glorars, zu Landpreiß und Hrn. Matthäi Furlani,
 in dem jungfräulichen Stifte Minkendorf, welche jenes
 durch lange Erfahrung behaupten. Es soll dieses meh-
 rentheils vom 2. bis den 12. Tag der Einsetzung des
 Schwarmes, in den Spielfunden, geschehen; da denn
 die Bienemutter zu der Zeit ausgehe, sich im Fluge
 befruchten lasse, und dann aufgeschwollen mit weißem
 Hinterleibe zurückkomme. Wir ersuchen also Bienens-
 freunde, die Zeit und Geduld haben darauf Achtung zu
 geben, um ihre Aufmerksamkeit hierinnen.

Geschichte ... Bienengesellschaft Oberlausitz 1772, šte. 7, str. 5 – 6

Prost prevod:

»Čeprav ni več dvoma, da je plodnost mladih matic povezana s plemenjenjem s troti, se išče analogija z listnimi ušmi. Kljub temu pa so troti po svoji notranji izgradnji nesporno po svoji naravi moški od čebeljih matic, ki jih ob določenem času oplodijo, da so plodne celo leto, celo do tri generacije. Kako in kdaj pa se to dogodi, je še vedno skrivnost. Swammerdamm in Reamour nista nikoli rekla, da se ta oploditev dogodi v panju, ampak to domnevata na osnovi določenih povezav (dotikanj) trotov s čebeljo matico. Sedaj pa trdijo trije izkušeni avstrijski poznavalci čebel o njeni oploditvi s prašenjem z moškim semenom izven panja, nekaj dni po rojenju, kar je jasno videl gospod Anton Humel, mestni kirurg v Ljubljani, kar je najprej sporočil družbi. Temu je sledila Kranjska kmetijska družba, ki je poslala naši družbi mnenji dveh gospodov, namreč gospoda Petra Pavla Glavarja z Lanšpreža in gospoda Matija Furlana iz samostana v Mekinjah, ki to potrujeta na osnovi svojih dolgoletnih izkušnjah. To se dogodi večinoma od drugega do dvanajstega dne po nastanku roja v času prahe, ko matica izleti in se pusti oploditi ter se vrne z belim nitjem pokritim zadkom. Prosimo vse ljubitelje čebel, da so na to pozorni in da si zamejo za to čas in potrpljenje za opazovanje.«

Celoten sestavek Humlovega opazovanja prahe matice s troti v zraku v letu 1769 je Gornjeluziška čebelarska družba objavila leta 1773 v Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend Abhandlungen und Erfahrungen.

Naslov objave Humlovega sestavka Gemeinnützige Arbeiten... 1773, str. 64

Prevod naslova: Fizična izkušnja, da trotje resnično oplodijo matico zunaj panja, od Antona Humla, državnega kirurga v Ljubljani na Kranjskem, ki jo je poslal družbi.

Mihelič (1948) je objavil v Slovenskem čebelarju prevod tega Humlovega zapisa, ki je bil pozneje objavljen (1773). Pri prevodu pa manjka polemični pripis uredništva, ki ga povzemamo v nadaljevanju: »Čeprav ni več dvoma, da je plodnost mladih matic povezana s plemenjenjem s troti, se išče analogija z listnimi ušmi. Kljub temu pa so troti po svoji notranji izgradnji nesporno po svoji naravi moški od čebeljih matic, ki jih ob določenem času oplodijo, da so plodne celo leto, celo do tri generacije. Kako in kdaj pa se to dogodi, je še vedno skrivnost. Swammerdamm in Reaumur nikjer ne pišeta, da se matica oplodi v panju; ampak to predvidevata iz določenih dotikanj trotov z matico. Fantazija o tej skrivnostni stvari je vredna omembe. Družba je torej sporočila te ponavljajoče izkušnje in opažanja trem izkušenim avstrijskim poznavalcem čebel, ki so soglasno ugotovili, da je matica oplojena z moškim semenom izven panja. O tem je s posebnim pisanjem Humel obvestil Kranjsko kmetijsko družbo. Ta nas je s tem seznanila in dodala dve mnenji, ki sta ju napisala gospod Peter Pavel Glovar z Lanšpreža in gospod Matej Forlani iz samostana v Mekinjah. Mogoče bomo njuni mnenji objavili v izvlečkih v naših publikacijah. Iščemo torej prijatelje čebel, ki imajo čas in so potrpežljivi, da bi bili na povedano pozorni in to potrdili. Na koncu je zapisan latinski pregovor: *Oculi plus vident, quam oculus* (Oči več vidijo kot oko).«

O Humlovi objavi je poročal Christ (1805) v Allgemeines theoretisch-praktisches Wörterbuch über die Bienen und die Bienenzucht:

Die Paarung der Königin mit der Drohne außer dem Stock im Flug sollte sehr unwahrscheinlich seyn, wenn solches nicht schon mehrere Bienenwirthe wollten gesehen haben, und es aus einigen Umständen geschlossen würde. — Wenigstens ist es nicht wahrscheinlich, daß die Königin ihre Caressen bey der kaltblütigen Drohne im Flug anbringen kann. — Indessen thun verschiedene Bienenschriften solches Paarung außer dem Stock Meldung. Unter den neuern will Niemand solches gesehen haben. In den Abhandl. und Erfahr. der Oberlaus. Bienengesellschaft von 1773. S. 66. wird erzählt: der Stadtkirurgus Anton Hummel zu Kaybach im Herzogthum

Christ (1805), str. 397 - 398:

Prost prevod:

Parjenje kraljice (mattice) s troti zunaj panja v letu bi se zdelo zelo neverjetno, če ne bi to že videlo več čebelarjev in na osnovi raznih okoliščin sklevalo o tem. Najmanj je verjetno, da matica v letu sprejme seme od trotov. Medtem so o parjenju zunaj panja objavila poročila različna čebelarstva občila. Med novejšimi so tudi opazovanja Riema. V Arbeiten der Churfürstlichen Bienengesellschaft in Oberlausitz, prvi del, 1773, je na strani 66 pisal mestni kirurg Anton Humel iz Ljubljane ...

Objava skrajšanega članka »Praktische Eröffnung eines Binnen Liebhabers, dass Weiser wirklich von Trohnen ausser den Binnenstock befruchtet werde« - brez navedbe avtorja v Wochentliches Kundschaftsblatt des Herzogthum Krain (1775).

Wochentliches
Kundschaftsblatt
des

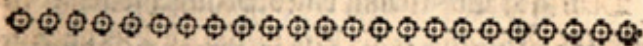
Herzogthum Krain.

Auf das 1775te Jahr.

Ein und zwanzigstes Stück.

Laybach den 27ten May.

In Wirthschaftsfachen.

Praktische Eröffnung eines Binnen
Liebhaders, daß der Weißer wirklich von
den Trohnen auffer den Binnenstock
befruchtet werde.

Der Satz ist bereits allgemein, daß das
Wohl eines Binnenstocks, in der un-
entbehrlichen Beyhabung des Weißers beruhe;

Ben allen praktisch, und gelehrten Ver-
suchen bliebe es dennoch immer unausgemacht,

¶

woher

Prevod listine (mag. France Baraga):

»S to javno listino Naravoslovno-gospodarska (physicalisch-oeconomische) čebelarstva družba v Gornjih Lužicah (Oberlausitz) izpričuje in priznava naslednje: z zadostnimi izkušnjami je bilo moč ugotoviti, kako uspešno korist prinaša skrbno gojenje čebel njihovim lastnikom, in tudi, da bo ta dejavnost, če se bo dalje širila, velike koristi prinašala tudi državi. Tega nedvomno zelo koristnega in častnega namena pa doslej v mnogih krajih ni bilo mogoče doseči, in sicer zaradi pomanjkanja naravoslovnega znanja o naravi čebele, o njenem zdravju oziroma boleznih, o tem, kako se razmnožuje in ohranja ta žuželka, ki je tako čudovita predstavnica delavnosti, umetnosti in reda. Brez primernih navodil namreč ni mogoče pospeševati njenega gojenja, razmnoževanja in ohranjanja zaroda. Zato smo se združili v družbo v želji, da se lotimo čebelarstva, te veje kmetijskega gospodarstva, ki je bila doslej v naši domovini zelo zanemarjena, čeprav je lahko brez velikih stroškov in truda zelo donosna. Z Božjo pomočjo, z združenimi močmi v skladu z geslom, ki smo ga dali v naš pečat, iz domovinske gorečnosti in iz ljubezni v korist naše ljubljene domače dežele, kakor tudi drugih dežel, nameravamo z naravoslovnimi in gospodarskimi poizkusi naravo in lastnosti čebele na novo proučiti, pridobljene izkušnje, odkritja in izboljšave pa drug drugemu sporočati, preizkušati in v splošno korist objavljati v tisku ter javnost obširneje obveščati o pravilih, ki se jih drži družba, kakor tudi o že izdanih publikacijah. Ker je torej prečastiti in nadvse učeni gospod, gospod Peter Pavel Glavar (Glovar), duhovnik na Lanšprežu itd. itd. ter član Družbe za poljedelstvo in znanost kot prijatelj in poseben služabnik čebel sklenil sodelovati pri teh domoljubnih prizadevanjih, smo omenjenega gospoda Glavarja s soglasnim sklepom sprejeli za naravoslovnega (physicalischen) člana Gornjelužiške naravoslovno-gospodarske čebelarstva družbe. S tem želimo napraviti, da bi bil deležen tistih pravic in prednosti, ki jih je po naših pravilih lahko deležen pravi član. Obenem trdno upamo, da bo z nadaljnjimi poizkusi in dognanji obogatil ta del gospodarske znanosti ter z nasveti in dejanji z veseljem pomagal podpirati ta naš glavni smoter.

Listinsko potrjeno in podpisano s podpisom direktorja, starešine in njegovega tajnika ter podkrepljeno z vtisnjenim pečatom. Narejeno v Kleinbautzenu 5. junija, v letu odrešenja 1772 (A[mno] R[ecuperatae] S[alutis] MDCCLXXII).

Johann Rudolph August de Rodewitz

[Mesto pečata]

Adam Gottlob Schirach p[astor], tajnik družbe,
član Cesarske akademije naravoslovcev,
ruske Cesarske ekonomske [akademije] v Sankt Peterburgu
Kraljeve [velikobritanske] akademije znanosti v Göttingenu,
Holandske [akademije] v Haarlemu,
Saške [akademije] umetnosti, znanosti in ekonomije v Leipzigu,
Ekonomske [družbe] v Altöttingu,
Čebelarstva (Melitturg[orum]) [družbe] Frankonije itd. itd.«

Pečat na Listini Čebelarske družbe v Gornjih Lužicah za Petra Pavla Glavarja z dne 5. 6. 1772
Arhiv Glavarjevega beneficija, Fascikel 1/26, Komenda
(foto Andrej Šalehar, oblikovanje Adolf Pen)

Opis pečata:

Pečat ima na obodu latinski krožni zapis: * SPLENDE[n]TE NUMINE * SIG[ILLUM] SOC[IES]TATIS MELITTUR[GORUM] LUS[ATIAE] S[UPERIORIS] / * V Božjem sijaju * Pečat Čebelarske družbe Gornjih Lužic. V sredini je zgoraj simbol Svete Trojice v trikotu, iz katerega sevajo žarki, od tod izraz *V Božjem sijaju*, in ga obdajajo oblaki. Iz njih segata dve med seboj sklenjeni roki, ki ponazarjata pod črto zapisano geslo družbe VIRIBUS UNITIS / *Z združenimi močmi*. V sredini nad geslom je polje z mizico in čebeljim panjem - košem, ki ga obdajajo rože in obletavajo čebele.

Zaključki

Na osnovi predstavljenih objav in zapisov o prahi matice s troti v zraku lahko naredimo naslednje zaključke:

- Praho matic s troti v zraku so dobro poznali gorenjski čebelarji. O tem je leta 1763 kot prvi na svetu pisal Scopoli.
- Ljubljanski mestni kirurg Anton Humel jo je opazoval leta 1769 ter s posebnim zapisom to poročal Kranjski kmetijski družbi. Peter Pavel Glavar in Matej Furlani sta bila zaprosena za oceno tega Humlovega opazovanja in potrdila sta, da je njima to že dolgo znano.
- Kranjska kmetijska družba je Humlov zapis in obe oceni (Glavarja in Furlanija) poslala v objavo čebelarski družbi v Gornjih Lužicah. V svojih publikacijah je to poročala najprej leta 1772 in Humlovo opazovanje prahne matice s troti v zraku objavila leta 1773.
- Objava je zbudila v čebelarstvih strokovnih krogih veliko zanimanja in spodbudila številne raziskave prahne matice, ki so potrdile to izvirno slovensko odkritje.
- Glavar je leta 1772 imenovan za častnega člana čebelarske družbe v Gornjih Lužicah. Listina o imenovanju je shranjena v Arhivu Glavarjevega beneficija v Komendi (F1/26).

Viri

1. A. Physische folgende Zugänge erhalten. VI. (1772)7, str. 5 . 6, Geschichte der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz betreffende Sachen (<http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd18p/periodical/pageview/12822174> - 9.5.2017).
2. Abhandlungen und Erfahrungen der gnädigst bestätigten physikalisch-oeconomischen Bienengesellschaft in Oberlausitz (Band 3. 1768/69). Leipzig 1770, 157 strani (http://gdz.sub.uni-goettingen.de/dms/load/img/?PID=PPN682495395|LOG_abhaunerd_PPN682446432_0003_26&physid=PHYS_0018 - 21.4.2017).
3. Abhandlungen und Erfahrungen III. Die Begattung der Königin.... Str. 52 – 54. V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen. Erster Band. Berlin in Leipzig, 1773, 451 strani (<https://books.google.si/books?id=VO86AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q=HUMEL&f=false> - 21.4.2017).
4. Arhiv Republike Slovenije: SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel, mapa I, št. 2b
5. Baraga, France. Arhiv Glavarjevega beneficija. (1998)20, str. 97 – 194, Acta ecclesiastica Sloveniae.
6. Christ, Johann Ludwig. Allgemeines theoretisch-praktisches Wörterbuch über die Bienen und die Bienenzucht. Frankfurt am Main, 1805, 417 strani (<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10228544.html> - 21. 4. 2017).
7. Furlan, Matej (?)Praktično čebelarstvo ali kratek pouk o čebelah in kako naj se zaradi posebnega dobička in koristi z njimi ravna. Napisano verjetno med leti 1768 - 1771(?) Iz nemškega rokopisa prevedel in uvodne besede napisal Leopold Debevec. Objava v knjigi: Martin Mencej (ur.). Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, str. 261 – 317.
8. Humel, Anton. Physische Erfahrung, dass der Weysel wirklich von den Drohnen ausser den Bienenstock befruchtet werde. Str. 64 - 71. V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen. Erster Band. Berlin in Leipzig, 1773, 451 strani (<https://books.google.si/books?id=VO86AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q=HUMEL&f=false> - 21.4.2017).
9. Glavar, Peter Pavel. Pogovor o čebelnih rojih. 1776. Jezikovno posodobil Mihelič Stane. str. 79 - 260. V: Martin Mencej (ur.). Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976, 335 strani.
10. Glavar, Peter Pavel. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. str. 11 – 38. Napisano 1768, prevod Mihelič Stane. V: Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Čebelarsko društvo za Slovenijo. Ljubljana 1934, str. 11 - 38.
11. Glavar, Peter Pavel. Pismo kranjski kmetijski družbi o Humlovem zapisu o prahi matice v zraku z dne 25. novembra 1771. AS SI 869 Glavar Peter Pavel, mapa I, št. 2b-2.
12. Jansa, Anton. Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Wien 1771, 140 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ181295509 - 21.4.2017).
13. Janscha, Anton. Vollständige Lehre von der Bienenzucht.Wien 1775, 204 strani (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ179176704 - 21.4.2017).
14. Mihelič, Stane. Kako so opazovali praho matice v letu 1769. 50(1948)1/2, str. 22 – 26, Slovenski čebelar (<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-I0BFYIUY> - 9.5.2017).
15. Neue Mitgleider. Str. XI – XVI, V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürst[lichen] Sächsis[chen] Bienengesellschaft in Oberlausitz, die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen, Berlin in Leipzig 1773, 357 strani (http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fsl/object/display/bsb10293787_00020.html - 23.4.2017).
16. Praktische Eröffnung eines Binnen Liebhabers, dass Weiser wirklich von Trohnen ausser den Binnenstock befruchtet werde. l(1775)21, str. 321 – 324, Wochentliches kundschafftblatt des Herzogthum Krain.
17. Rihar, Jože. Načini čebelarjenja na Slovenskem. Pomembna odkritja Slovencev na področju čebelarstva. 100(1998)12, str. 349 – 363, Slovenski čebelar (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MXB6WWG7> - 22.4.2017).
18. Schirach, Franz. Sendschreiben an den Herrn Carl Chais, Prediger der französischen Gemeine im Haag. III. Die Begattung der Königin mit Drohnen im Stock. Str. 52 – 54. Gemeinnützige Arbeiten..., Berlin in Leipzig

1773 (https://books.google.si/books?id=VO86AAAacAAJ&printsec=frontcover&dq=begattung+k%C3%B6nigin+dronnen+stock+1773+schirach&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false - 22.4.2017).

19. Scopoli, Giovanni Antonio. *Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana*. Vindobonae 1763, 420 strani (<http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/24197/1/> - 22.4.2017).
20. Scopoli, Giovanni Antonio. *Dissertatio de Apibus*. str. 7 – 47. V: *Annus IV. historico-naturalis*. Lipsiae 1770, 150 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-S0MLTISX> - 22.4.2017).
21. Šalehar, Andrej. *Praha matice s troti v zraku, izvirno slovensko odkritje*. Ljubljana 2015, 27 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UIKTN76V> - 22.4.2017).
22. Wester, Josip. Ivan Anton Scopoli o kranjski čebeli in čebelarstvu. 38(1935)6, str. 87 - 89, *Slovenski čebelar* (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-5SKTQJ2U> - 12. 10. 2016).

Čebelarški patent in Navodilo cesarice Marije Terezije

Prevedel in opremil z opombami France Baraga

Patent o pospeševanju čebelarstva

8. aprila 1775

Korist čebelarstva, v katerem najde marsikateri moj skrben podložnik najčistejši in najzaneslivejši vir svojega prispevka za potrebe države, nas je, kot skrbno mater dežele spodbudil, da smo se odločili s posebno pozornostjo in podporo ta pomembni hranilni poganjek v naših deželah postopoma razširiti in tako po eni strani dati čebelarstvu potrebno pomoč, po drugi pa odstraniti ovire, ki so napoti njegovemu razširjanju.⁴⁹

Zato smo na stroške erarja:

1. na Dunaju, v vrtu Belvedere, ustanovili glavno čebelarško šolo, ki bo na razpolago vsem ukaželnim. Tam bodo lahko brezplačno nabirali potrebno teoretično in praktično znanje.
2. Sklenjeno je tudi, da se ustanovita njej podrejeni čebelarški šoli v Spodnji Avstriji in na Moravskem. Deželni uradom so dana potrebna navodila, kako naj bi se ta pouk razširil tudi po drugih deželah, kjer je to mogoče.
3. Predpisi tega patenta imajo zato zakonsko veljavo le za Avstrijo pod Anižo in za Moravsko
4. in se bodo izvajali pod zaščito deželnih vlad.
5. Kakor je glavna čebelarška šola na Dunaju pod neposrednim nadzorom najvišjega urada, tako naj bosta tudi šoli v omenjenih deželah pod budnim nadzorom tamkajšnjih okrožnih uradov. Zato naj deželni vladi učitelje, ki so določeni zanju, vedno opozarjata na njune dolžnosti. Njima naj se sporočajo tudi njune pomanjkljivosti, da se jima opomore oziroma da se zamenjata.
6. Za širjenje teh šol naj se poiščejo za čebelarstvo primerne pokrajine, še posebej tam, kjer gojijo za čebelarstvo primerno rastlinje.
7. Za večjo spodbudo oproščamo čebelarstvo za večne čase vsakršne desetine povsod, kjer je gospostvo doslej ni jemalo in kjer te dajatve niso bile uradno potrjene. V primeru, če ima katero gospostvo v omenjenih dveh deželah te dajatve resnično prijavljene, naj se to gospostvo zgledi pri svoji deželni vladi, da se na podlagi strokovnega mnenja naredi ustrezen odpis ali da se to upošteva na kakšen drug način, če že ne bo gospostvo iz ljubezni do splošne blaginje samo sklenilo da odstopi od teh majhnih dohodkov.
8. Poskrbeti je treba le za nadomestilo sedanjih dohodkov gospostev in se ne sme dovoliti, da bi v želji po dodatnih služnostih dušili kmečko vneto.
9. Lastnik čebel sme svoje panje odpeljati na pašo, na primer, konec poletja na cvetoča polja resja in lastnik zemljišča ga ne sme ovirati pri tem, vendar naj se to stori brez škode zanj. Za to neškodljivo uporabo zemljišča naj se mu da skromen pašni novčič, a ne več kot 2 krajcarja za panj, pri čemer je, seveda, skrb za čebelnjak in njegovo varstvo naloga lastnika panjev.

⁴⁹ Izdaja Terezijanskih zakonov, ki jo vsi citirajo, tega uvoda nima, vzet je iz objave v Tedniku ministrstva za kmetijstvo, kot ga navajamo v op. št. 4.

10. Za vožnjo čebeljih panjev na pašo in s paše se ne plača mitnina, ampak samo cestnina.
11. Podložnikom dajemo deželnoknežje zagotovilo, da čebelarstva ne bomo nikoli obdavčili s kakšno posebno naklado, ampak ga bomo podpirali s popolno svoboščino.
12. Zemljiškim gospodom priporočamo enako učinkovito dejavnost. Revnejšega kmeta naj za njegovo lastni blagor podpre, da si bo lahko nabavil vsaj prvi čebelji panj in da si bo z vedno bolj razširjeno čebeljo šolo lahko sam učinkovito pomagal.
13. Vsakomur je prosto dano, da lahko goji poljubno število čebel, gospostvom in uradnikom pa zapovedujemo, naj podložnikov v ničemer ne motijo ali jih omejujejo pri čebelarski obrti ali pri trgovanju in prometu z medom in voskom oziroma pri dobičku z njim.
14. Lastniku čebel se dovoljuje, da roje, ki so odleteli, v roku štiriindvajset ur išče tudi na tujem zemljišču in da jih spravi domov s pravičnim plačilom, tja do tretjine naložbe.
15. Z zagroženim plačilom dvojne vrednosti je prepovedano pokončati čebele koga tretjega pod katerokoli pretvezo. ta prepoved velja tudi za čebele roparice, saj obstajajo druga sredstva, da se čebelji panji zavarujejo pred njimi.
16. Proti tatovom čebel je treba, ker spada takšna tatvina med kvalificirane tatvine, strogo postopati po uradni poti na deželnem sodišču po 94 členu kazenskega zakonika, paragraf II. Odgovornost za popustljiv postopek pri ovadbi v tej zadevi bremeni gospostva.
Patent, Dunaj, 8. aprila 1775.

Navodilo za učitelje čebelarstva

8. aprila 1775

Za učitelje čebelarstva je bilo temu patentu dodano naslednje navodilo:

1. Učitelj čebelarstva mora imeti svojo šolo v primernem deželnem okraju, ki mu ga dodeli okrožni urad.
2. Učitelj mora naročiti čebeljak z ustreznimi panji in ob njem javno poučevati po preizkušanih navodilih prvega čebelarskega učitelja Janše na Dunaju. V tej šoli bo poučil učence brez prikrajšanja o vsem, kar je mogoče vse leto opazovati glede poznavanja čebel, njihove hrane, razmnoževanja in gojenja.
3. Učitelj poučuje brezplačno, sam pa mora dobivati določeno plačo.
4. Učitelj mora biti v učiteljski službi vztrajen in jasen v poučevanju. Dolžen je vsakomur odgovoriti na vse dvome in pripombe, ki se zastavijo pri čebelarjenju, in vsakogar poučiti. Če bi od njega zahtevali, je za preučevanje in pospeševanje čebelarstva dolžan brez obotavljanja oditi tudi na deželo, ima pa brezplačen prevoz, prenočišče in povrnjene druge stroške.
5. Za javnega učitelja čebelarjenja v deželah naj se ne sprejme nihče, ki se ni učil na glavni čebelarski šoli na Dunaju, ki ga ni izprašal tukajšnji prvi učitelj in ki ne prinese spričevala o tem, da je ne le obvladal večino pravega čebelarjenja, ampak je tudi sposoben poučevati druge o tem.
6. Učitelj prav tako ne sme dati nobenemu učencu pred odhodom potrdila o pridobljenem znanju, razen če ga je sam izprašal in ugotovil, da je sposoben za čebelarjenje.
7. Vsako leto mora okrožnemu uradu dati obširen izkaz o panjih, ki so mu bili izročeni, o tem, kako jih je gojil in hranil, kakor tudi o čistem dobičku, ki ga je dosegel. Okrožni urad naj ga potrdi s

svojo ugotovitvijo o resničnem napredku in predloži deželnemu uradu. Ta po izkazanem dobičku učitelju določi njegov delež plačila, premalo skrbne učitelje pa lahko zamenja z boljšimi.

8. Deželni urad mora enkrat na leto dvoru poročati o napredku čebelarjenja v deželi, pri čemer naj se v splošno vzpodbudo objavijo v javnih časopisih resnični rezultati za zgled postavljenih šol in učiteljev. Učitelji, ki so v svojih okrožjih dosegli pomemben napredek pri čebelarjenju, naj se posebej izpostavijo.
9. Učitelj naj se potruzi, da bo čebele, ki ne živijo v krajih, kjer je tudi ob koncu pomladnega in poletnega cvetenja najti dovolj hrane, odpeljal na pašo in tako čebelarjem v svojem okolišu pokazal tudi ta srečni postopek, ki so mu nekateri še vedno nenaklonjeni, čeprav ga izkušnja potrjuje.

Odlok, dan na Dunaju 8. aprila 1775.

Spremna beseda k prevodu Čebelarskega patenta

Že v 19. stoletju sta izšla dva, nekoliko skrajšana slovenska prevoda Patenta in Navodila. Leta 1873 ju je objavil Jožef Jerič v prvem letniku Slovenske čebele.⁵⁰ Za patent predlaga v oklepaju »odprto očitno povelje« navodilo (v orig. instrukcija) pa prevaja kot »podučivni navod«. Leta 1899 ju je v nekoliko izboljšanem prevodu objavil Frančišek Rojina v drugem letniku Slovenskega čebelarja.⁵¹ Jerič navaja svoj vir, namreč Tednik c. k. ministrstva za kmetijstvo 1870.⁵² V njem cesarica svoj patent pospremlja z daljšim uvodom, ki ga je imela uradna objava, privatna objava,⁵³ ki jo je priskrbel Joseph Kropatschek pa ne. Omenjeni Tednik sicer kot svoj vir navaja prav to Kropatschkovo (privatno) zbirko zakonov Marije Terezije,⁵⁴ a je imel očitno na razpolago tudi uradni dokument z uvodom, ki ga je Kropatschkova izdaja izpustila.

Še en zanimiv dodatek k Čebelarskemu patentu

Patent in Navodilo sta objavljena v 7. knjigi Zakonov Marije Terezije,⁵⁵ pod št. 1680, str. 204–209. Temu sledi na str. 210–212 citat iz 11. paragrafa 96. člena Terezijanskega kazenskega zakonika, ki ga navaja Patent. Paragraf govori o oteževalnih okoliščinah tatvine, za katere je predpisana smrtna kazen, omenja pa tudi krajo čebeljih panjev ponoči, ko je kljub oteževalnim okoliščinam sodniku dovoljeno upoštevati olajševalne okoliščine, tako da namesto redne kazni lahko izreče izredno. Sem sodijo, kakor navaja Kazenski zakonik, tatvine »ponoči in za stvari, ki jih ni mogoče dobro hraniti, kot če kdo ukrade čebelji panj ...«

⁵⁰ Postave in zaukazi o čebelarstvu, v: Slovenska čebela 1 (1873), št. 9, str. 69–70 in št. 12, str. 95–96.

⁵¹ Čebelarske postave Marije Terezije, v: Slovenski čebelar 2 (1899), št. str. 43–44.

⁵² Gesetze und Verfügungen über die Bienenzucht, v: Landwirtschaftliches Wochenblatt des k. k. Ackerbauministeriums 2 (1870), št. 35, str. 429–430.

⁵³ Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780 ... ali ista izdaja pod drugim naslovom: K. k. Theresianische Gesetzbuch, enthaltend die Gesetze von den Jahren 1740 bis 1780 ... [Uredil Joseph Kropatschek], 7. zvezek, Wien 1786, št. 1680, str. 204–208 (Patent), str. 208–210 (Instrukzion).

⁵⁴ Dejansko jo navaja z napako kot »Kropatschek, Gesch. Mar. Ther.«, kar je Jerič razumel kot Zgodovino Marije Terezije, Rojina pa je to zavedlo celo v trditev: Več o teh postavah govori Kropaček (Kropatschek) v svojem velikem delu »Zgodovina Marije Terezije«.

⁵⁵ Za to zbirko se je uveljavil nemški naziv Theresianisches Gesetzbuch in je brez težave dosegljiva na spletu.

Glavarjevo poročilo c.-kr. Kmetijski družbi v Ljubljani o možnostih pospeševanja čebelarstva na Kranjskem

Prevedel in opremil z opombami France Baraga

Uvodna pripomba

Potem ko je Peter Pavel Glavar leta 1768 napisal svoj Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c.-kr. dednih deželah, se je na svojem dolenskem posestvu še bolj intenzivno ukvarjal s čebelarstvom. Nov zagon mu je dal leta 1775 na Dunaju izdani Čebelarški patent Marije Terezije za Moravsko in Spodnjo Avstrijo. Tudi ob tem dogodku ga je Kmetijska družba prosila, naj preudari, v kolikšno meri bi bili predlagani ukrepi primerni za Kranjsko. Tokrat si je vzel Glavar veliko več časa za odgovor. Posebej temeljito je obdelal Navodilo za učitelje čebelarstva in na koncu dodal svojemu rokopisu še razdelan načrt za čebelarsko šolo na Lanšprežu, ki je tu predstavljen v posebnem poglavju. Obenem omenja tudi svoj »Popolni pouk čebelarstva«, ki ga je želel dati natisniti v deželnem jeziku. To je rokopis, ki ga danes poznamo pod naslovom Pogovor o čebelnih rojih.

Poročilo, ki ga lahko imenujemo tudi drugi odgovor Kmetijski družbi je Glavar zaključil 17. decembra 1781. Kmetijska družba ga je prejela 21. januarja 1782, kakor izpričuje pripis na prvi strani rokopisa: predloženo *pr(ae)s(entiert)* 21. januarja 1782. Dostopen je postal šele februarja 1932, ko ga je Narodni muzej v Ljubljani odkupil od Hohenwartovih dedičev pod št. 873/32, oziroma 1951, ko je bil sprejet in evidentiran v takratnem Osrednjem državnem arhivu Slovenije. Sedaj se nahaja v Arhivu Republike Slovenije v zbirki rokopisov s signaturo SI AS 1073, rokopis I 23 r.

Naj za konec omenimo še povzetek vsebine tega rokopisa, ki ga je v zborniku Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu (uredil Martin Mencej), Ljubljana 1976, na str. 5762 objavil Stane Mihelič. V svoji razpravi o Petru Pavlu Glavarju, čebelarju, čebelarskem piscu, učitelju in organizatorju (str. 20–65) označi ta »doslej znani zadnji čebelarški spis« na kratko kot »Glavarjevo vseskozi zanimivo poročilo, ki bolj kot katerikoli dotlej podaja celovito podobo tedanjega stanja čebelarstva na Gorenjskem in Dolenskem, na drugi strani pa kaže Glavarja kot neutrudnega čebelarskega vzgojitelja, organizatorja, pa tudi socialno izredno čutečega in delavnega človeka« (str. 57). Na naslednjih petih straneh dodaja še kratek, a pregleden povzetek rokopisa.

Slavni cesarsko-kraljevi Družbi za kmetijstvo in umetnosti!

1. Deželnoknežja skrb za razširjanje čebelarstva v vseh deželah

Dne 14. aprila 1775 je z visokega deželnega urada prišel dvorni dekret s priključenim patentom o avstrijskem čebelarstvu v deželi pod Anizo in na Moravskem, da bi ju zrelo preudarili in odgovorili nanju. To prepričljivo priča o deželnoknežji skrbi za napredek teh dežel v želji, da bi se čebelarstvo v njih kolikor mogoče razširilo, in sicer ne brez razloga, kajti čeprav so čebele med neštetimi drugimi bitji najmanjše božje stvarce, zasluži nepogrešljivo pridobivanje njihovega medu in voska posebno pozornost, tako da je treba čebelarstvo primerno razporediti in uvrstiti med glavne obrti.

2. Posebno na Kranjskem, po zaslišanju deželnega urada

Zdi se, da se je cesarsko veličanstvo posebno ozrlo na deželo Kranjsko, ki je med vsemi najsiromašnejša, saj je v želji, da bi njenim prebivalcem olajšalo dajatve in jim poleg hrane priskrbelo tudi nujni zaslužek, semkaj poslalo ukrepe visokega deželnega urada, predpisane za Avstrijo in Moravsko, da bi zrelo preudarili njihovo pomembnost in primernost za to deželo, da bi se po njih ravnali in znali odrediti deželi potrebne učitelje čebelarskih šol, tako da ne bi zaman trošili zanje potrebnih sredstev in da nepoučenim v čebelarstvu ne bi manjkalo potrebnega pouka.

3. Kmetijska družba in njeni člani

Skladno s to nalogo je visoki deželni urad z namenom, da bi se temeljito lotili stvari, omenjene ukrepe poslal slavni Družbi za kmetijstvo in umetnosti, da bi posamezne v čebelarstvu izkušene člane zaslišali o tem, koliko bi jih bilo mogoče uporabiti za to deželo, in da bi potem omenjenemu visokemu uradu poročali o uspehu. Slavna družba je predlagane ukrepe in čebelarski patent poslala tudi meni in od mene, najmanjšega njenega člana, vztrajno zahtevala strokovno mnenje, v kolikšni meri bi lahko bili primerni za deželo Kranjsko.

4. Razčlenitev poročila

Čeprav sem deloma zaradi bolezni, deloma zaradi preobloženosti s posli stvar dalj časa odlagal, pa zdaj s tem zapisom toliko natančneje izpolnujem dolžno obveznost. Da bi jo temeljiteje obdelal, sem pričujoče poročilo razčlenil v tri razdelke: prvi obravnava primernost dežele za čebelarstvo, drugi prikazuje, koliko lahko omenjeni patent z dne 8. aprila 1775 in predpisani ukrepi z dne 14. aprila istega leta ustrezajo tej deželi, tretji poroča o ovirah, ki so neugodne za čebelarstvo v tej deželi, in predlaga, kako se jim uspešno zoperstaviti.

§ I

Primernost dežele za čebelarstvo

5. Kranjska je na splošno ali po posameznih delih zelo primerna za čebelarstvo

Kranjska je, na splošno vzeto, med vsemi avstrijskimi deželami najprimernejša in najustreznejša za razširjanje in gojenje čebelarstva, ker ima nadvse mnogovrstne in z medom bogate pašnike. To trditev bom najprej dokazal v splošnem, potem pa bom deželo obdelal še po okrajih. Pašo v njej bom natančno opisal, nepristransko bom raziskal in presodil vse, najsi bo koristno ali škodljivo, da bo lahko vsakdo prav jasno uvidel njeno rodovitnost, ne le po ploditvi rojev, ampak tudi po proizvodnji medu in voska.

6. Zmerno podnebje v deželi

Naj se nihče ne čudi: če se zdi ta stavek ali trditev nekoliko preveč odločen in pretiran, ga je pa zato toliko lažje in jedrnat dokazati, saj je dežela sama dokaz za to. Kot je vsakomur znano, ima središčni položaj med obema kotoma neba. V njej ne vlada niti za dozorevanje sadov zapoznena prehuda zmrzal niti zanje pretirana, prehuda vročina, ki izsušuje tla, ampak pri obeh opažamo nekakšno ravnovesje ali sredino.

7. Dvojni pridelek v tej deželi

Zato v teh krajih dozoriijo zimski posevki, kot so pšenica, rž, ječmen itd., deloma že konec junija, v krajih, kjer žito pozneje uspeva, pa najkasneje sredi julija, od tega časa do ponovne setve pa ostane kmetu 12 do 14 tednov. Da bi izkoristili ta čas, ko zemlja ne rodi, razen morda nekaj malega paše za govedo, in ostaja mrtva, so že zdavnaj uvedli navado, da takoj po žetvi zimskih posevkov gojijo bukovo pšenico, imenovano tudi Heide-korn, v deželnem jeziku pa ajda. Tako ima dežela prednost dvojnega pridelka.

8. Vreme, ki ustreza ajdi

Ajda in Kranjska se zdita že od samega Stvarnika druga drugi ustrežna in druga od druge odvisni. Seme ajde je primerno za vsaka tla, vendar bolj za rahlo kot težko zemljo. Rodovitna je tako v mastni kot nemastni zemlji, najboljša pa uspeva v srednje mastni. V premastni zemlji ajda močno požene v rast in rada poleže, v premalo mastni pa napravi nižja stebila in jo je težko žeti. Rastlina ljubi lepe, tople dneve, s pogostim dežjem. Dolgotrajna suša jo zavre v rasti in zorenju. Plohe in hudi vetrovi jo vržejo ob tla, da začne zrnje kaliti in stebila gniti. Najbolj ji prija dolgotrajna jesenska megla, ki ji polni zrnje.

9. Nezgode ajde: jugovzhodni veter in slana

Nezgode, ki jim je ajda ostala setev močno izpostavljena, pridelek ajde komaj kaj prizadevajo, razen mladik, ki jim zaradi kratkotrajne rasti pridejo do živega že bolj mrzle noči, vendar jim manj škodijo, ker si rastline opomorejo ali pa škodo nadomestijo s poganjanjem novih mladik. Sta pa dve posebni nepriliki, ki ji zelo škodita, namreč jugovzhodni veter (italijansko sciroc[c]o) v času cvetenja in slana. Slednja osmodi cvet in vlakno na stebilu, na katerem visi cvet, da se odtrga in odpade, prva pa cvetove posuši in povzroči, da ovenejo, če jih kmalu ne poživi dež. Vendar se, hvala Bogu, taka nesreča zgodi komaj enkrat v šestih letih. Uničujoča slana nastopa v teh krajih, ko ajda že popolnoma dozori in jo povečini že žanjejo in konec oktobra poberejo.

10. Rodovitnost in sladkost ajde

Poleg tega ima to žito dve posebni prednosti: rodovitnost in ljubkost. Prednost njene rodovitnosti je tako velika, da med vsemi vrstami žit, ki so običajna v naših deželah, samo ta prekaša proso, tako da lahko človek v srednje dobrih letinah pričakuje iz enega zrna pet, v uspešnih pa deset zrn gotovega pridelka. Zmleta ajda ni dobra samo za peko kruha, ampak se lahko zaradi svoje posebne sladkosti je tudi kuhana. Sicer se govori, da povzroča napenjanje, vendar navaden človek, ki je neprestano v gibanju, zanjo nikakor ne more reči, da je zdravju škodljiva.

11. Tukajšnja pogosta setev ajde

Navedena prednost pomnožitve ajdovih zrn, predvsem pa kratek čas, ki ga ajda potrebuje za rast in zorenje (od dneva setve do zrelosti le enajst tednov), sta tukajšnjega kmeta tako navdušili, da jo na splošno sejejo ne le na neobdelani zemlji, ampak tudi na strnišču. V poletnih mesecih je dobra tretjina polj posejana z njo, ostali del pa zavzemajo drugi pridelki, kakor proso, koruza, oves, različne stročnice in repa pa tudi detelja za krmo. Posevek ajde je tako donosen, da prekaša vse druge skupaj. Da, če bi tukaj ljudje s tako skromnimi zemljišči in za njihovo površino tako neustreznimi pridelki ne imeli sreče za drugo setev ajde, bi ne le ne mogli pridelkov odpeljati, ampak bi morali že zdavnaj umreti od lakote.

12. Prednost cvetenja ajde za čebelarstvo

Potem ko sem dovolj nakazal prednosti ajde kakor tudi pogostost njene setve, pri čemer Kranjska prekaša vse druge dežele v cesarstvu, naj prikažem še vpliv, ki ga ima ajda na čebelarjenje, in še jasneje predočim vsem, da ta dežela v čebelarjenju zasluži prednost pred vsemi drugimi, tako da bodo lahko to sami presodili in se prepričali o tem. Zato je moja naslednja trditev: Cvetenje ajde je med vsemi drugimi čebeljimi pašami najdalgotrajnejša in za nastajanje pogostih rojev, pridelovanje medu in voska najizdatnejša paša, torej moramo imeti Kranjsko, kar zadeva čebelarstvo proizvodnjo, za najmočnejšo med vsemi drugimi deželami.

13. Pogosto in dolgotrajno cvetenje ajde kot čebelja paša

Iz splošne in pogoste setve ajde, št. 11, ki se je udomačila v deželi, lahko že v primeru, če bi vsaka bilka rodila en sam cvet, sklepamo o njenem pogostem cvetenju. Ker pa se vsaka bilka razveji in se vsaka vejica razraste v več grozdastih cvetov, dolgih od pol do enega palca, ki ne cvetijo vsi naenkrat, ampak izmenoma, in ker eno samo steblo požene 20 do 30 takšnih grozdastih socvetij, sledi sklep, da mora dati nešteto cvetov, ki cvetijo izmenoma in dolgotrajno. Na njih najdejo čebele preobilje bogate in dolgotrajne paše, ki traja nepretrgoma celih pet tednov.

14. Neenakomerna setev ajde povzročča neenakomerno cvetenje in pašo

Da ne govorim o tukajšnji neenakomerni setvi, s katero se lahko človek okoristi. Kajti ponekod, in sicer najkasneje v ravninskih, od gora bolj oddaljenih krajih, se seje od 4. do nakasneje 24. maja, medtem ko se v goratih krajih setev začenja o kresu, da, v bolj mrzlih pokrajinah, kjer imajo le navadno setev, se pravi na Jesenicah, v Ribnici, Kočevju itd., seje od konca maja do srede junija. Ker v omenjenih krajih ajda veliko prej cvete kot v drugih, se lahko z isto pašno prednostjo, ko prepeljemo čebele s kasnejšega polja na zgodnejše in obratno, dvakrat okoristimo. Tako imajo navado delati na Gorenjskem, in na ta način uživajo čebele v cvetenju nepretrgoma deset tednov.

15. Ajdovo cvetje je bogato z medom

Potem ko smo dokazali preobilje in dolgotrajnost cvetenja ajde, raziščimo še to, ali daje čebelam ustrezno, z medom bogato pašo. Glede medicīne je vsaka pritožba odveč, saj jo izdaja njen prijeten vonj tako na poljih ajde kakor okoli čebeljih panjev. Komaj štiri, pet dni potem, ko ajda zacveti, je že na razdalji nekaj korakov čutiti njen prijeten vonj po medu, ki je vedno bolj močan, kolikor dalj časa traja cvetenje. Proti koncu cvetenja ga zavonjamo že na razdalji 40 do 50 korakov.

16. Plemenitost ajdove paše

O ugodnosti ajdove paše lahko sklepamo po pogostem letanju čebel in obilnem nabiranju zalog medu. Cvetovi se še niso prav odprli, pa jih že vidimo, kako pohlepno obletavajo zaprte cvetlične čaše in se sladkajo. Kakor hitro opazimo pod povečevalnim steklom majhno odprtino, že so s svojim dolgim jezičkom na dnu cvetlice in sesajo njen izhlapevajoči sok. Od zgodnjega jutra, kakor hitro se dvigne megla, letijo tja (če le ni soka posušila močna sončna pripeka), tako pogosto in hitro, ne da bi se kje ustavljale, da ne le druga drugo pogosto porinejo z vzletne deske na tla, ampak pri večjih čebelnjakih s svojim vzletanjem zatemnijo sonce.

17. Z njo se težko otovorijo

Veselo in prijetno je opazovati čebele, kako živahno in urno, kakor puščice hitijo iz svojega bivališča na to pašo. Še veliko lepše pa je gledati, kako se težko otovorjene vračajo s paše domov. Ne zadovoljijo se le z enim cvetličnim darom, ki ga za hrano svoje zalege nakopičijo v koške svojih zadnjih nog in se v njem povaljajo, dokler niso po nogah vse pokrite s cvetnim prahom in ni oprsje vse posuto z njim, da so videti kakor v oklepu, marveč si napolnijo tudi mehur na zadnjem delu trupa, in sicer tako zelo, da se zadnji del raztegne in oteče od vsrkanе medicīne. Pod težo bremena večkrat padejo na tla ali počivajo. Primorane so se spustiti, da pridejo do sape.

18. Hlepenje čebel po cvetju ajde

Hlepenje čebel po paši na ajdovem cvetju je tako nenasitno, da si ne vzamejo časa niti za to, da bi nabrani sok dalj časa prekuhavale in izparevale/izhlapevale v svojih želodecih, da bi se zgostil in predelal v čvrst med, ampak komaj prispejo, že hitijo k svoji posodi, ga izpljunejo noter in za nekaj časa odložijo zgoščevanje, da bi se lahko tem hitreje odpravile ponovno nabirat pašo. Omenjeno odloženo zgoščevanje pa deloma povzamejo, če nastopi deževno vreme, največ pa, ko ajda v mesecu oktobru odcveti. Tako se zgodi, da boljši panji posebno v ravninskih krajih med 15. in 26. julijem, se pravi v času najmočnejšega in najboljšega cvetenja, naberejo štiri do pet funtov, ko se to končuje, pa tehtajo celo 40 do 50 funtov in svojemu lastniku iz hvaležnosti za nego prepustijo še dodatnih 20 do 30 funtov.

19. Poleg paše ajdovega cvetja je še več opazovanja vrednih paš, ki se razlikujejo med seboj glede na različna okrožja

Doslej sem le na splošno govoril o rodovitnosti dežele in njene primernosti za širjenje čebelarstva, pa še to le v povezavi s splošno pašo ajde in njenim cvetenjem. Pokazal sem, da tako glede količine pridelka kakor glede kakovosti paše zasluži prednost pred vsemi drugimi deželami za razširjanje čebelarstva. Vendar naj si nihče ne predstavlja, da je cvetenje ajde edina čebelja paša v deželi. Dotaknil sem se je le kot glavnega predmeta čebelarstva, kajti Kranjska ima poleg te še množico drugih paš, in če bi vse opisal, bi nastalo obširno delo. Te druge paš pa tudi nimajo v vseh okrožjih enake teže, ampak prevladujejo nekatere v enem, druge v drugem okrožju, zato bom obiskal le nekatere pomembnejše paš, in sicer po koščkih po posameznih okrožjih, kolikor vem o njih.

20. Ravninske pokrajine so revne z roji in bogate z medom, gorske pa bogate z roji in revne z medom

Najprej pripominjam, da kolikor je katera pokrajina bolj gorata in bliže goram, toliko revnejša je z medom, in kolikor bolj je katera pokrajina ravninska in oddaljena od gora, toliko bolj bogata je z medom in revnejša z roji. To temelji na dejstvu, da so gorske pokrajine uporabne bolj za gozdove kakor za polja in pašnike, za kar pa so v bolj primerne ravninske pokrajine. Vseeno pa v gozdovih izmenoma cvetijo različne rastline (izključujem seveda iglasti gozd z jelkami, smrekami, borovci itd., ki zamorijo vse rastlinje pod sabo), ki vsekakor dajejo čebelam pašo in hrano in jih pripravijo do tega, da se množijo, ne daje pa jim nobenega presežka zaloge. Za ravninske pokrajine velja nasprotno: bolj so obdelane in uporabne, kažejo manj vrst rastlin, vendar v večji množini. S svojim cvetenjem ponujajo manj pestro pašo, ki pa je za napravlanje zaloge za čebele bolj izdatna. Na splošno je dežela Kranjska v celoti povečini gorata, vendar z lepimi vmesnimi površinami.

21. Raziskava primernosti gornje gorenjske pokrajine za čebelarstvo

Zdaj se odpravljam v posebna okrožja Kranjske. Naj začnem z gornjim okrožjem. Čeprav je to le eno okrožje, ga vendar zaradi njegovih različnih naravnih danosti delim na dva dela. Ozek pas nad Kranjem, ki meji na Koroško, je povečini gorat, le pri Radovljici, Dovjem, Naklem, Podbrezjah in Sv. Križu je nekaj več kmetijstva, čeprav se z ostalim pasom ne da primerjati. Ta pokrajina je v deželi najrevnejša z medom, vendar najbogatejša z roji. Malo prej navedeni razlog, št. 20, bi zadostoval, vendar tokrat o tem molčim. Pač pa navajam drugo pašo, ki največ pripomore k pomnožitvi rojev. To bom pokazal pri golih in pustih [Kamniških] Alpah, vulgo Snežnikih, ki mejijo na Koroško.⁵⁶

22. Tamkajšnje pogosto spomladansko cvetenje ajde in ajdova paš

V omenjenih Snežnikih pogosto vidimo Heidekraut, latinsko Erica, ki se v deželnem jeziku imenuje resje ali tudi resa⁵⁷ in sta ga tu dve vrsti: pozna, jesenska, o kateri razpravljam v št. [58], in druga, zgodnja ali spomladanska, o kateri govorimo tukaj. Ta, komaj pol čevlja visoka rastlina, ki se od jesenske ne razlikuje v ničemer, razen v zgodnjem cvetenju na tem golem gorovju, takoj ko se stali sneg. Cvetenje ene same rastline traja kake štiri tedne. Njen cvet je suh in vsebuje malo soka, zato si čebele od nje tudi ne morejo napraviti dolgotrajne zaloge, ampak najdejo v njej komaj zadostno preživnino ali oporo, ki jim dá snov za lastno prehrano.

23. Izjemno dolgo trajajoča čebelja paš v teh Snežnikih

To spomladansko resje, čeprav ni tako pogosto, se vendar najde sem in tja po deželi. Spominjam se, da sem ga dobil na peščenem hribu nad Višnjo Goro, pri tretjem križu nad Šmarjem. Slišal sem, da ga je pogosto najti tudi v vikariatu Marijin dol na Šentruperškem,⁵⁸ nikjer pa ni tako koristno kot v omenjenih

⁵⁶ »Schneschnike, Schneegebürg« (Snežniki) je staro ime za Kamniške alpe (prim. Scopolia, št. 86 (2016), str. 27).

⁵⁷ »Reschie, auch Ressa«.

⁵⁸ »Mariathaler Vicariat St. Ruprechts-Boden«, danes Dol pri Litiji.

Snežnikih. Vedeti namreč moramo, da v teh hribih sneg ne skopni naenkrat, ampak se tali počasi. Glede na to, kakšno je vreme, včasih leži še do naslednjega leta. Zelišča, pokrita z njim, prihajajo tako le polagoma na dan in zdržema cvetijo ob počasni rasti. Ko ena rastlina odcveti, je druga že v najlepšem cvetju, medtem ko se poznejša šele pripravlja na cvetenje, nekatere pa so sploh še pod snegom. Temu primerno imajo čebele pašo, ki pogosto trajajo vse od pomladi do sončnega obrata in dlje, kar je povod za tako številne roje.

24. Gornji predel je reven z medom

Kljub tako pogostemu rojenju pa je ta predel najbolj reven z medom. Po št. 21 je namreč v njem malo ravnine in zemlje za žito. Seje se, posebno v gornji Koroški Beli, le enkrat. Ajdo sicer pridelujejo, vendar precej zgodaj, konec maja, in ker zgodaj nastopi mraz, v neveliki količini. Potem ko julija cvetenje in paša prenehata, tistega malo medu, ki so si ga čebele nabrale zase, ne bo trajalo niti tja do septembra.⁵⁹ Zato so tamkajšnji čebelarji prisiljeni, da o prazniku sv. Ane⁶⁰ iz nižje Gorenjske pogosto prihajajočim kupcem čebel prodajo večino čebeljih panjev. Obdržijo jih le manjše število, medtem ko bolj težke prepustijo kupcem za bodočo rejo ali jih odpeljejo na ajdovo pašo nižje na Gorenjsko, kar je povezano z velikimi stroški in nevarnostjo, ali pa jih, ker jim to ne prija, odpeljejo celo na Dolenjsko.

25. Srednja Kranjska je revna z roji, a najbolj bogata s prirejo medu

Zdaj prihajam v ravninske kraje med Kranjem, Škofjo Loko, Kamnikom, Podpečjo, Dolom pri Ljubljani, Šentvidom in Vrhniko. Ti so v nasprotju s prejšnjimi revni z roji in bogati z medom. Govorim o Srednji Kranjski, kjer se ljudje najbolj ukvarjajo s čebelarjenjem in ga tudi najbolj obvladajo. Za obdelovanjem zemlje in ukvarjanjem s prejo so jim čebele glavni predmet. Pri tem imajo največ voska in medu, rojev pa le običajno število. Priskrbijo si jih iz goratih krajev, iz gornjega predela [Gorenjske], največ pa iz sosednje Koroške, deloma tudi iz Štajerske. Roji izletajo v velikem številu po setvi ajde, malo prej, kot zacveti. Ko pa je te paše konec, največ panjev pomorijo, iztržijo za med veliko denarja, za bodočo rejo pa obdržijo le malo, in sicer najboljših panjev, povečini z zadnjimi roji v letu, za katere so med cvetenjem ajde ugotovili, da so najmočnejši.

26. Konec pomladanske paše povzroči manjše število rojev

Ta okraj je reven z roji zaradi umanjkanja daljše paše. Med drugim je najštevilnejši in pridnost njegovih prebivalcev neutrudna. Zato ni mogoče videti nobenega koščka zemlje neizkoriščenega. Vse je obdelano in pripravljeno za kmetovanje. Pašniki so povečini premerjeni in razdeljeni med sodeležnike. Obdelovalna zemlja je zaradi pogostega obračanja očiščena plevela. Le redki še preostali pašniki so močvirnati in od številne govedi tako popaseni, da trava nima časa zrasti niti za prst, kaj šele da bi pognala v cvet. Kje naj se torej pasejo uboge čebele in naberejo hrano za obilni zarod, ki ga potrebujejo za rojenje, in sicer za dobo celih pet mesecev, odkar so začele z delom?

27. In prav tako tudi iglasti gozd

V nasprotju s prostranimi polji so gozdovi neprimerni, redki in revni, deloma tudi daleč od hiš. Belih ali listnatih gozdov, v katerih se z drevjem izmenjavajo različne rastline s cvetjem in dajejo poživilo čebelam, je zelo malo. Obstaja namreč le črni gozd z jelkami, smrekami in borovci, ki rasejo tako na gosto, da pogosto še zajec ne najde poti skozi, takšen, kot je navedeno v št. 20, pa zaduši in zatre vsako večjo travo v tleh, tako da ni v njem nič drugega kot le za steljo uporaben mah, ki rase posebno pod borovci. Kakšno redko listnato drevo ob travniških rastlinah pa pri množičnem čebelarjenju ne šteje nič.

28. Primanjkljaj paše uravnava s prevozom na boljšo pašo

Omenjeni velik primanjkljaj pomladanske čebelje paše uravnava domačini, ki se dobro zavedajo lastne koristi od nje, na dva načina: prvi, cenejši način, ki je tudi bolj zanesljiv za pridobitev rojev, je v

⁵⁹ »Herbstmonat«.

⁶⁰ To je 26. julija.

tem, da takoj spomladi odpeljejo oziroma odnesejo večino plemenjakov v kraje, ki so bogatejši z medom in pašo. Ti so opisani pod št. 20, bolj gorati pa pod št. 21, namreč gornji pas Kranjske, ki meji na Koroško. Najpogosteje pa vodijo čebele na pašo v Kamniške alpe, tja do Zelezne Kaple,⁶¹ in jih tam pustijo vse do cvetenja ajde. Za postavitve se ob povratku za vsak panj in torej tudi za vsak roj plača 7 krajcarjev. Plačilo za prenos tja in nazaj pa je glede na različno oddaljenost vsakokrat 2 do 5 becov⁶² za panj.

29. Čebele, ki ostanejo doma, je treba večino časa hraniti z medom

Doma obdržijo le nekaj panjev za zalogo, in sicer najtežje, pa še ti ostanejo bolj za zabavo in kratkočasje kot zaradi koristi, da, celo v škodo so, kajti večino časa do ajdove paše jih je treba oskrbovati in hraniti z medom. Če hočemo iz plemenjakov dobiti roje, jih je treba drago kupiti z medeno krmo. Če le nekaj dni zanemarimo matični panj, ki je zares pripravljen na rojenje, in ga pustimo v pomanjkanju, ker zunaj ni paše, se namreč čebela za čebelo spravijo nanj, iz njega posrkajo mlečnato sladko bistvo, iz gnezda potegnejo še živo, nepokrito zalego, in jo zvlečejo pred izletno desko. Tisto leto zanesljivo ne rojijo, naslednje pa le redko. Za vsak matični panj lahko poleg njegove lastne zaloge zanesljivo računamo 5 do 7 funtov porabljenega medu.

30. Še izdatneje je treba hraniti roje

Še večje stroške povzročijo roji, ki jih je treba naravnost preobložiti z medeno pičo, če hočemo doseči kaj dobrega in želimo zgraditi vsaj dve tretjini satja. Čim bolj jih namreč hranimo, toliko dlje so primorani nadaljevati s svojo gradnjo. Ne použijejo vsega medu, ki jim ga damo, ampak presežek prihranijo v svojih predalih. Čim bolj jih torej hranimo, toliko bolj se poveča njihova gradnja, da bi dali vanjo svoj zarod in da bi lahko ohranili presežek. Čim več hrane imajo, tem številčnejšo zalego napravijo in tem več jih bo za nabiranje prihodnje ajdove paše.

31. Umanjkanje paše in hrane pomeni propad za čebele

V tem se razkrije zmota tistih, ki mislijo, da čebele s hranjenjem razvajamo in jih napravimo lene za delo in počasne za nabiranje. To skušimo bolj pri lačnih čebelah, ki ne dobijo niti krepčila znotraj, niti paše zunaj. Čebele kar obupajo, pustijo zalego, da se shladi, prisiljene so, da se hranijo z mesom svojih otrok, ne nastavljajo nove zalege, izgubijo zarod,⁶³ nimajo delavk za poznejšo pašo, ne nabirajo ničesar, živeti morajo po milosti drugih panjev, sladkajo se in zajedajo pri njih, navadijo se na ropanje, in ko se mu ne morejo upirati, ga morajo nazadnje plačati z naraščanjem ali ga celo na povelje predati in svoje bivališče zavreči ter podati roko sovražnikom, da ga porušijo, tako veliko zlo je lakota.

32. Nasprotno pa močno hranjenje napolni panj in mošnjček

Nasprotno pa tisti, ki močno hrani čebele, ne le da nič ne izgubi, ampak zbira še zaklade. Nič ne izgubi, ker čebele pojedjo le toliko, kolikor je nujno, presežek ohranijo in ga uporabijo za zalogo zgoraj, v lastnikovi skrinji, ali pa ga ohranijo v panju; lastniku je to vseeno, da, zdi se celo bolje, če čebele med ponovno prekuhajo in obnovijo. Pri zalogi medu zaležejo čebele močno družino, kolikor močnejša je, toliko več je delavk, kolikor več je delavk, toliko hitrejša je gradnja in izdatnejše nabiranje za zalogo medu, kolikor več je medu, toliko več denarja se bo iztržilo z njegovo prodajo. Dejansko to pomeni: kdor razsipa, ta zbira.⁶⁴

33. O cvetenju sadnega drevja v gornjem okrožju

Čeprav ima Srednja Kranjska spomladi skromno čebeljo pašo, ki ne zadošča za močnejše čebelarjenje, ima vendar več paš, ki precej prihranijo pri uporabi medu. Navedel bom v splošnem le

⁶¹ Orig.: »Windisch Kappel«.

⁶² En bec (»Pazen«) je bil 4 krajcarje, torej je stal prenos 8 do 20 krajcarjev.

⁶³ Dobesedno: postanejo neobljudene.

⁶⁴ Orig.: »verzett, der sammler«, gotovo napačno prepisano, namesto: wer zettet, der sammler, pač v pomenu: kdor razsipava (s hranjenjem čebel), ta zbira (ko pospešuje nabiranje medu).

izdatnejšo pašo na Gorenjskem in začel s cvetenjem sadnega drevja. To cvete proti koncu aprila ali v začetku maja. Tukajšnji prebivalci se že od nekdaj ukvarjajo s sadnim drevjem in vrtovi, a vrtovi niso prav veliki. Vendar njihova številnost in raznolikost sadnih vrst, ki se med seboj menjavajo v cvetenju, dajejo čebelarjem pri lepem vremenu okrog 18 dni primerne paše. Najboljše je češnjevo, potem slivovo in hruškovo cvetenje. Cvetenje jablane pa je manj bogato z medom. Pri njih čebele največ nabirajo cvetni prah in pri letenju začnejo popuščati, ker ne morejo zlahka priti do cvetov in njihovega dna, ker se cvetovi radi stisnejo in pokrijejo kelih s svojimi listi. V sadnem cvetju proti koncu maja nameščeni roji, ki jih je treba odgnati, se tukaj imenujejo češnjevji roji, v deželnem jeziku imenovani češnjevce.⁶⁵

34. Travniška paša v gornjem okrožju

Za sadnim cvetjem pridejo travniške rože. V vsem gornjem okrožju je sicer veliko travniških rastlin, vendar jih ni dovolj, da bi si čebele lahko ustvarile zalogo. Od njih dobijo poživilo, vendar ne vsakdanje količine za preživetje zaradi pestrosti cvetja. Ta paša traja pri sladkem senu do začetka, pri trdem pa do konca junija. Da bi torej čebele na Srednjem Kranjskem, ki so se med cvetenjem sadnega drevja lotile spodbujanja rojev, ne obupale, jih je treba ob prenehanju cvetenja začeti dvakrat na teden hraniti z medom, in sicer vsaj s četrto funto na panj, in s tem nadaljevati do cvetenja ajde.

35. Ržena paša v gornjem okrožju

Sredi maja že začenja cveteti rž, ki je sicer le devet dni v cvetju, ker pa začenja en klas cveteti nekaj dni prej, medtem ko se drugi šele pripravlja na cvetenje, bi dal čebelarjem skupaj kakih petnajst dni paše, a je dobijo zdržema le kaki dve, največ štiri ure na dan (proti poldnevnu namreč rž svoje cvetove skriva in jih zapre med svoje pleve, iz katerih se razvije v jutranjih urah). Sem in tja zibajoči se cvet na prav tankem stebelu daje le cvetni prah za čebeljo hrano mladi zalegi, ki ji pri močnem nastavku v tem času zelo koristni. Po mojem mnenju ne najdejo na njem nič medicinske, saj je na cvetovih, ki nimajo oblike čaše in so tudi preveč suhi, videti samo prah. Ržena paša je v omenjenem okrožju, kjer je veliko pridelujejo, ena najmočnejših čebeljih paš,⁶⁶ sploh je tamkajšnja zemlja bolj primerna za druga žita kakor za pšenico.⁶⁷

36. Manj pomembni paši kakor deteljna in fižolova

Ko rž odcvete in so travniki pokošeni, čebelarjem v gornjem okrožju, posebno na Srednjem Kranjskem, najbolj primanjkuje medene paše, saj je do cvetenja ajde na splošno skorajda ni. Detelja cvete sicer dvakrat, v začetku junija in konec julija. Pri prvem cvetenju čebele nimajo paše, ne najdejo niti medicinske niti cvetnega prahu. Zadnje cvetenje sicer obišejo, toda te krme v deželi zelo malo pridelujejo, povrhu jo morajo pokositi v najlepšem cvetu. Od zgodnejše se živina namreč močno sluzi in ni zdrava. Čebele se tako hranijo z njo komaj teden dni. Fižol je za čebele primerna paša tako za nabiranje soka kakor prahu. Zaradi pocvitanja traja do tri tedne, ampak je ljudje pridelujejo še manj.

37. Lip se čebele le dotikajo

Lipe so na Kranjskem najbolj nenavadna drevesa. Njihovo cvetenje imajo čebele rajši kot vse druge paše, tudi raje kot ajdovo. Na to pašo pridejo najpogosteje in izdaja jih veselo brenčanje, kakor bi rojile. Tako rade jo imajo, da so ne le ves dan na njej in da pustijo le majhno družbo za oskrbovanje mladih (v tem času je v panjih le malo čebel in so presojni kakor spomladi). Celo na prenočišče pozabijo in prenočijo kar na njej. Vendar v čebelarstvu še ni bilo ugotovljeno, ali čebele od tega izdatnega cvetenja dobijo pašo. Večina jih je nasprotnega mnenja in trdijo, da jih privablja in zadržuje le močan vonj. Ker lipa cvete po sončnem obratu, ko je na splošno največje pomanjkanje paše, in je v cvetu štirinajst dni, bi bilo vredno to zastaviti kot nagradno vprašanje in ga medicinsko raziskati. Če se ugotovi, da gre za hrano, naj bi ta

⁶⁵ »Zheschnouze«.

⁶⁶ Dejanska paša je bila na raznovrstnih plevelih v rži (J. Gregori).

⁶⁷ Orig.: »ins gemein ist der daselbige Boden mehr ein Korn- als Weiz Boden.«

drevesa na splošno sadili. – **Dodatek k št. 37.**⁶⁸ V tem, iztekajočem se letu [1781] sem glede cvetenja lipa napravil naslednji preizkus: Ko sem se šel zvečer nadihat svežega zraka pod lipovo drevo, sem po brenčanju čebel opazil, da je začelo cveteti. Da bi dognal, ali čebele kaj nabirajo na njem, sem zjutraj vzel enega izmed mojih najboljših panjev in ga stehal – imel je 31 funtov – in s tem nadaljeval vsak dan. Že naslednje jutro sem ugotovil, da tehta 12 lotov manj. Ker so čebele na drevesu bolj brenčale, sem menil, da se jih je na njem paslo več. Ker pa je bil panj iz dneva v dan lažji, tako da je zadnji dan, ko ni bilo slišati na drevesu nobene čebele več, tehtal samo še 25 funtov in pol, torej je v desetih dneh kaliral za 10 funtov in pol, sem moral zaključiti, da niso dobile na lipi ničesar, kar bi lahko nabirale. Ko bi namreč na njej dobile kaj medu, cvetnega prahu ali obnožine,⁶⁹ bi moral biti panj toliko težji, ne pa lažji.

38. Kakšna paša je medena rosa ali mana

Obstaja pa še izredna čebelja paša nemajhne vrednosti, ki se pojavlja le v nekaterih letih in ob negotovem času. Pojavlja se ena na listnatem, druga na iglastem drevju. Prva se imenuje mana in se kaže na drevju z bolj gladkimi listi, kakor so vrba, hrast, hruška, leska itd. Ob toplih in suhih dnevih ponoči izhlapi ali se izcedi na površini listov sladek sok ali rosa, ki se potem na sončni toploti posuši in da listu sijaj in sladkobo, ki ga je včasih videti v taki količini, da kaplja z njih. To roso imajo čebele rade kakor lipo; množično se zadržujejo na njej z veselim brenčanjem in nabirajo sok. Ko ga sonce posuši, pa podnevi ostanejo tam in ližejo tisto razkošje. Takšne kapljice se včasih izločajo tudi iz drevesnih bušk.

39. Koristna je za nastanek številnih rojev

Paša medene rose na listnatem drevju nastopi v bolj suhih kot mokrih letih približno na dve ali tri leta in traja samo, dokler ne pade dež, ki spere sok, z ohladitvijo pa prepreči tudi nadaljnje izločanje, razen če v kratkem času ponovno ne nastopi huda vročina in jo obnovi. Od te hrane čebele močno rojijo, kakor so pokazale izkušnje leta 1778. Tudi panji postanejo mastni, [to je] bogati z medom, tako da jih je treba pred cvetenjem ajde spodrezovati ali pa prenesti čebele v prazne panje. Sicer so bile v onem letu čebele zelo suhe. Nekateri roji so pred ajdovo pašo pobegnili ali pa so panji ostali brez čebel. Deloma so jih ob koncu cvetenja izropali drugi panji, največ pa jih je naslednje leto od lakote pomrlo. Od stotih prejšnjo jesen puščenih plemenjakov sem namreč dobil tega leta 99 rojev, od katerih jih je bilo 50, ki niso imeli niti 10 funtov teže, v letnem času pa sem izgubil 149 panjev. Toda škodo pripisujem skrajni suši tistega leta, saj ni deževalo od 1. januarja do 23. aprila in od 1. julija do 19. avgusta.

40. Jelkina in smrekova paša v gornjem okrožju

Jelke in smreke prav tako spodaj na svoji desni notranji strani izločajo medeno roso, ki postane, če je dalj časa na njej, kakor drobna kapljica. Sončna toplota jo zunaj prekrije z rjavo kožico, s stalnim pritekanjem sladkega soka pa zraste v mehurček velikosti zdrobovega zrna. Njegova kožica se počasi razširi in nazadnje razpoči, za čebele pa je to prava slaščica. Ta paša se redkokdaj večkrat pojavi v petih letih, kadar pride, pa je obilna in traja najdlje. Sonce namreč s svojimi žarki potegne iz mehurčkov nekaj vodene tekočine, tako da postane sladki sok bolj gost in čvrst, iz smole drevesnega debela pa prejme še nekaj lepljivosti in gostote, da jih dež ne more zlahka sprati. Zato potrebujejo čebele kar nekaj časa, preden jih s svojimi dolgimi, cevkastimi jezički povsem posesajo in jih umestijo v predalčke.

41. Ta paša je bogata z medom in roji

Nobena čebelja paša ni tako bogata z roji in medom kot ta zadnja. V teh letih roji ena matica tri- do petkrat. Da, pri dolgotrajni paši ponovno rojijo zgodnji pomladanski roji, ki se zato imenujejo vnučiči.⁷⁰ Panji so tako polni medu⁷¹ in težki, da mnogi ob začetku ajdove paše tehtajo 40 do 50 funtov.

⁶⁸ Dodatek je v rokopisu I 24 r na fol. 54r–54v.

⁶⁹ Orig.: »Mell«.

⁷⁰ Orig.: »darum Enkel Nuzhezhe genannt«.

⁷¹ Dobesedno: mastni.

Tako zvrhano so polni, da jih je treba spodrezati ali pa jim povezniti nastavke. Toda čeprav je ta paša tako koristna in bogata z roji in medom, da se marsikomu smeje srce, pa dam jaz prav malo na to in imam dosti večji razlog za solze in jok. To bodo pokazale žalostne posledice številnih rojev in slabe lastnosti nabranega medu.

42. Žalostne posledice teh rojev

Kar zadeva številčnost rojev, ki jih je sprožila ta paša, je treba vedeti, da je v vseh le malo čebel, v nekaterih komaj za nekaj prgišč. Zato se po pravici imenujejo berači, to je beraški roji.⁷² Zaradi pomanjkanja čebel delavk ne morejo opremiti panja niti po širini niti ga oskrbeti z zadostno zalogo. Prav zato panji pozimi deloma zmrznejo, drugi pa od lakote pomrejo. Zato je na Gorenjskem nastal pregovor: Letos veliko rojev, ob letu veliko mrličev.⁷³ S tem se izpolni Sirahov rek: multiplicasti gentem et non magnificasti laetitia.⁷⁴ Čebelji roji se sicer trudijo, da bi se številčno okrepili, in to tudi dosežejo, vendar pozno, šele proti jeseni, ko je vsakršne paše konec, in takrat v splošen propad, saj bo moral panj pri tako majhni zalogi in številu čebel prej zaradi lakote umreti.

43. Vzrok za majhno zalego ob medeni rosi

Skratka: da se ne bi zdelo, da prihajam v nasprotje sam s seboj, ko sem pod št. 30 in 32 omenil, da daje obilna medena paša in presežek medene krme čebelarom snov, da zastavijo več zalege, in pod št. 39 in 41, da spada mana med paše, ki so najbogatejše z medom, bom na kratko razložil vprašanje, kako da imajo izrojeni matični panji in njihovi roji tako malo čebel. Naj takoj, še preden kaj razložim, povem, da zalega jajčec toliko časa ne oživi, dokler jim ne dodamo hranilne kaše iz pomešanega cvetličnega prahu, medu ter iz gnojišč in luž zajete masne in solitrne vode (in še nekaj mleku podobne snovi od zalege, kot bi si upal trditi). Odgovarjam torej: za to, da ne pride do številčnejše zasnove zaroda je deloma kriva prevelika želja čebel po nabiranju medenega soka te rose, pri čemer pozabijo na zalego, deloma manjkajoča sestavina hranilne kaše. Ob času rose je namreč večina cvetlic že odcvetela in čebele ne prinašajo več cvetličnega prahu, gnojišča in luže pa je posušila suša.

44. Slaba narava medu jelk in smrek

Med, nabran z jelk in smrek, ima slabo lastnost, da se vleče in je lepljiv, pozimi pa postane čisto trd, tako da ga čebele ne morejo toliko otopliti, da bi ga uživale. Trudijo se, da bi ga glodale, zdrobijo ga tudi na majhne koščke s kleščam podobnimi čeljustnimi nožicami, ker pa ga ne morejo ogreti in napraviti tekočega, da bi ga lahko požrle, ga zvlčejo in raztresejo pred panj ter pomrejo od lakote, če v njem ne najdejo zaloge tekočega meda. Uporaben in tekoč postane šele, ko postane čebelja družina v panju številnejša in ko se polagoma zviša tudi zunanja toplota, kar se zgodi šele sredi maja.

45. Sredstva, s katerimi je mogoče uravnavati številčnost rojev in slabe lastnosti medu

Obe na kratko omenjeni slabi lastnosti je mogoče nekoliko uravnati. Številčnost rojev je mogoče zmanjšati, če jih oviramo, da ne rojijo, ali pa po rojenju združimo več šibkih rojev v en panj in eno družino, ki ob prihodu več čebel pomočnic bolj živahno dela, se polneje naseli in nabira. Nabrani med, ki ni primeren za zalogo, je koristno odstraniti bodisi tako, da ga izrežemo, ko nastopi cvetenje ajde, bodisi s pregonom čebel v prazen panj, posebno ker je satovje starega panja črnikasto, žalostno in trhlo. To se pravi stare panje pomladiti in obnoviti. Izpraznjeni panj služi za nastavek srednje močnega panja, ki se bo okrepil z zalego, ki je v njem, in napolnil oba panja. Če pa bi se ajdova paša zaradi prevelike suše, kot pod št. 39, ali zaradi prehudega jugovzhodnega vetra, kot pod št. 9, zmanjšala, bo tako spodrezani kot pomlajeni panj le redko doživel svetlobo dneva.

⁷² »Dahero auch billich Berazhe, Bettelschwarme genannt werden.«

⁷³ »Lejtaz veliku Roizhou, klejtu veliku Merlizhou – heüer viele Schwarme, künftiges Jahres viele Leiche.«

⁷⁴ »Pomnožil si narod, nisi pa pomnožil veselja.« Glavar zmotno navaja Siraha, dejansko je rek iz preroka Izaije (Iz 9, 3).

46. Srednja Kranjska je okrožje z najbolj cvetočo ajdovo pašo

Kolikor ima Srednja Kranjska skromno čebeljo pašo od njenega začetka vse do meseca junija, toliko bogatejša je v času cvetenja ajde. Ob istem času bi zadoščala tukajšnja paša še tako velikemu številu čebeljih panjev, ki so jih doslej domači uslužbenci na novo kupili in jih pripeljali le na pašo, ne da bi čutili primanjkljaj. Tukajšnja rahla zemlja (puhlica)⁷⁵ je za pridelovanje ajde najboljša in najbolj donosna, zato tudi njena setev najbolje uspeva. Njeno rast, cvetenje in plodovitost pospešujejo na splošno tamkajšnji gornji vetrovi. Tamkaj se prideluje največ medu od vseh delov dežele in se največ ukvarjajo s trgovanjem z njim. Res tudi Dolenjska dobavlja veliko količino medu za prodajo v Ljubljano, vendar so Dolenjci vsaj tretjino od tega s pogajanji nakupili iz sosednje Štajerske in Hrvaške.

47. Sposobnost spodnjega okrožja za čebelarjenje

Jemljem dopust iz mojega ljubega rojstnega kraja in sem ravno na poti domov, na kupljeno podeželsko posestvo v srednji Dolenjski. Od tam bom raziskal vse, tudi najoddaljenejše pokrajine tega okrožja in njegovo sposobnost za razširjanje čebelarstva. Njena lega je, vzeto na splošno, dve tretjini na hribovitem in ena tretjina na ravnem, ravninskem svetu s tu in tam pomešanimi hribi. Ta del dežele je od gornjega oziroma severnega pola (sredi spodnjega okrožja med gorenjsko Belo Pečjo na meji s Koroško in Novim mestom) v pravilnem razmiku 39 minut, se pravi za toliko stopinje toplejši in torej prav toliko primernejši za čebelarstvo, ali da se jasneje izrazim, je povprečno bogat z roji in medom, kar bodo pokazale čebelje paše.

48. Okrožje drži srednjo raven ali pot tako glede rojev kakor glede donosa medu

Kar zadeva pašo na splošno, ker je, po št. 20, hribovita pokrajina bogatejša z roji in v nasprotju s tem revnejša z medom, spodnje okrožje pa tvori dve tretjini hribovja in tretjina ravnine, iz česar po št. 47 sledi, da bi morala biti za dve tretjini bogatejša z roji kakor z medom, medtem ko jaz uveljavljam ravnotežje, deloma zaradi ravnin, ki so sredi hribovja, poraslega z gozdom, deloma ker ravnine niso prostrane in oddaljene od hribovja, tako da čebele z gora lahko obiskujejo ravnine in z ravnin hribovje in so tako deležne prednosti enih kakor drugih. – Pri vsem tem pa iskreno priznavam, da v tem okrožju ni nikakršnega ravnovesja čebelje paše, ampak ima en okraj več prednosti v enem, drugi v drugem oziru glede na različnost svoje lege, rastlinja in paše.

49. Kraji z enkratno setvijo so bolj bogati z roji kot z medom

Glede na lego moram Kostel, Kočevje in Ribnico predvsem zaradi mraza ločiti od ostale Dolenjske. Tu se sneg pozno stali, hlad pa nastopi tudi večkrat v jeseni, tako da ni možnosti za dvojno setev. Pridelujejo tudi malo ozimnega žita, ampak bolj plodove pomladne setve; ajde bolj malo. Kjer jo pridelujejo, pa mora priti že konec maja pod zemljo, da posevek ni deležen zgodnje zrelosti. Na omenjenih pa tudi drugih krajih, kjer je le ena setev, je močno čebelarjenje, podobno kot na Gorenjskem na meji s Koroško, se pravi bolj bogato z roji kot z medom. Metliški in črnomaljski predeli niso ogroženi od mraza in bi lahko uvedli dvojno setev, kot je pri poskusu z ajdo v gospostvu Krupa prav dobro uspelo, njeno rast in cvetenje pa bi lahko zavrli in ji škodili vročina in suša.

50. Paše resja je na Dolenjskem malo in je kratkotrajna

Glede čebelje paše v spodnjem okrožju je za pašo na resju, navedeno pod št. 22, malo prostora. Kolikor vem, obstaja ta le v golem hribovju nad Šmarjem, na peščenem hribu pri Višnji Gori, v vikariatu Marijin dol v župniji Šentrupert in morda še v nekaterih drugih, meni neznanih krajih, vendar ta ni niti tako pogostna niti se ne ponaša z dolgim trajanjem kot v gorenjskih Kamniških Alpah na meji s Koroško. Ker je Dolenjska, kot je prikazano pod št. 47, precej toplejša, se tu sneg zgodaj kar naenkrat stali, zato resje tudi kmalu odcveti, tako da na njem čebele nimajo dolgotrajnejše paše. Omenjena Gorenjska ima tako glede te paše v nasprotju z Dolenjsko veliko prednost in je bolj ugodna.

⁷⁵ Orig.: »daselbige lokere Boden (Dehliza)«.

51. Spodnje okrožje je glede paše na cvetenju sadnega drevja enako gornjemu

Čeprav so v spodnjem okrožju sadni vrtovi veliko manjši in čeprav se predniki tudi niso veliko ukvarjali z obrezovanjem in cepljenjem dobrega sadnega drevja in so kazali le malo skrbi za njihovo rast, je vendar pod št. 33 opisana paša na cvetenju sadnega drevja skoraj v ravnotežju z gornjim okrožjem, v nekaj letih pa ga bo celo prekašala. Že nekaj let se veliko vlaga v sajenje sadnega drevja. V kratkem času, odkar posedujem svojo graščino, sem izkrčil sadni vrt in dal v njem vsaditi 600 cepljenih sadik na vrstico in jih bom kasneje še prav toliko nasadil. Isto počneta tudi gospostvi Rakovnik in Otočec. Da bi spodbudil podložnike k posnemanju, bom naslednjo pomlad pripravil in mednje brezplačno razdelil 500 cepljenih sadik.

52. Paša na travnikih spodnjega okrožja je skromna

Cvetlična paša na travnatih površinah spodnjega okrožja je v primerjavi z gornjim veliko manjša. Razen gosposočinskih in župnijskih travnikov le redki podložniki posedujejo košenice. Da bi to nadomestili, se slednji trudijo, da bi poleg ozko odmerjenih kmetij posejali več njiv z deteljo. Najmočnejša travniška rast je v župnijah Šmarje, Višnja Gora, Šentvid, Mirna, Šentrupert pa Trebnje in Mirna Peč bliže Temenici. Ta vse prevelik primanjkljaj je, kakor ugotavljam, glavni vzrok, da se dolenski podložnik ne more povzdigniti, da ne more gojiti niti dovolj živine niti ustrezno gnojiti svojih njiv niti jih zaradi pomanjkanja vprežne živine pravočasno obdelati, ampak mora živeti po milosti drugih in najboljši čas žrtvovati za delo na posesti svojih lastnikov.

53. Ržena paša je povsod, vendar je ponekod več kot drugod

V tem okrožju je ržena paša ponekod močna, drugod manj, vendar jo, glede na naravo zemlje gojijo malodane povsod. V Šmarju, Višnji Gori, Šentvidu, Šentjerneju in Krškem je zemlja bolj primerna za rž kot za pšenico, ker je bolj rahla in zato tudi pridelujejo več rži in manj pšenice. V Trebnjem, Šentrupertu, Novem mestu, Metliki in Črnomlju kakor tudi v bolj hribovitih krajih pa je zemlja bolj težka, trdna in lepka, zato pridelujejo več pšenice kot rži, tako da je močno enaka gornjemu okrožju. Moram pa pripomniti, da sem opazil, da čebele ne marajo, vsaj v moji legi, te za nabiranje cvetnega prahu, št. 35, koristne paše in je tudi ne obiskujejo, ker najdejo v istem času boljšo, na kateri poleg cvetnega prahu nabirajo tudi med, št. 61, in tisto rade pogrešajo.

54. Poleg detelje, fižola in lipovega cvetja imajo čebele pašo tudi na konoplji, koruzi in trti

Poleg paše detelje, fižola in lipovega cvetja pod št. 36 in 37 na Gorenjskem, te paše tudi v teh krajih ne primanjkuje, da, detelje je iz razloga, navedenega pod št. 52, celo več kot na Gorenjskem. Pristavljam še manjšo pašo, ki je tam ni, to je pašo na cvetenju konoplje, koruze in trte, saj prvih dveh v gornjem okrožju nimajo navade pridelovati. Lan sejejo tudi tam, in to v veliko večji meri kakor tukaj, vendar druge vrste, namreč letni lan, vendar ob njegovem cvetenju čebele nimajo kaj nabirati, medtem ko na tukajšnjem ozimnem lanu najdejo cvetni prah in med in ga tudi množično obiskujejo. O cvetenju trte, ki izmenoma traja kakih štirinajst dni ob sončnem obratu, pa je znano, da jih privablja tudi prijeten vonj.

55. Mane je več v spodnjem kot v gornjem okrožju

Prihajam k paši dvojne medene rose ali mane, obširno opisane v št. 38. Prva prevladuje v listnatih gozdovih, začeni z Višnjo Goro v spodnjem pasu tega okrožja proti gornjemu, ker so tako v ravninskih kot v hribovitih predelih samo listnati gozdovi, da, vsi pašniki so na gosto porasli z listnim grmovjem, tako da v teh krajih februarja nastopi paša medene rose pogosteje in bolj množično kakor v gornjih pokrajinah. Ker pa v omenjenem pasu ni jelk in smrek, tu sploh ni mane druge, škodljive vrste, opisane pod št. 40. Nasprotno pa jo imajo v hribovju ob reki Savi do Svibnega in v južnem hribovju proti Ribnici in Kočevju, kjer v obilju raste tudi ta črni ali iglasti gozd.

56. Spodnje okrožje je glede cvetenja ajde v določenem ravnovesju z Gorenjsko

Tudi v spodnjem okrožju je cvetenje ajde glavna paša čebel. Sicer zaradi težke, povečini lepke zemlje pridelujejo manj teh žit, če vzamemo enak pas kot v srednjem okrožju, ker pa to okrožje obsega le polovico dežele, bo v pridelovanju medu enako močno kot srednje. Najboljši predeli za pridelovanje ajde pa so Šmarje, Šentvid, Višnja Gora, Šentjernej in Krško, kjer zaradi njihove rahle prsti tudi najbolje uspeva. Na Ribniškem in Kočevskem jo morajo pridelati tako zgodaj zaradi tako zgodnjega nastopa mraza. Ob koncu njenega cvetenja tamkajšnje številne roje bodisi prodajo, bodisi odpeljejo na poznejšo pašo. V pasu proti Zagrebu prav tako zelo gojijo ajdo. Metlika in Črnomelj, o katerima smo navedli primer v št. 49, sta jo začela veliko pridelovati v zadnjem letu.

57. Posebne čebelje paše na Dolenjskem, kot so cvetovi žafrana in teloha

Doslej sem se mudil le pri tistih čebeljih pašah na Dolenjskem, ki so primerljive z gorenjskimi. Preostajajo njene posebne paše, ki za Gorenjsko niso navedene ali le v majhnem obsegu. Več med njimi je skupnih celotnemu okrožju, druge pa so lastne le delom pokrajin. Kakor hitro sneg skopni, kar se v tem okrožju zgodi navadno konec februarja, so travniki, pašniki, pogorja in vsa neobdelana zemlja (ki je je povsod dosti) posuti z nebesno modrimi cvetovi podleska.⁷⁶ To je tam običajna paša. Ob istem času se pojavi cvetje teloha. Oboji zdramijo od zoprne zime medle čebele, da se pravočasno odpravijo pomnožit zalego in očistit svoja bivališča, cvetijo pa dva do tri tedne. Prvi cvete tudi na Gorenjskem, ne pa v četrtem delu spodnjega okrožja. Cvetenje slednjega je tam redko, tu povprečno, vendar v hribovju dosti bolj kakor v ravnini. Kreuzwurz se v deželnem jeziku imenuje teloh.⁷⁷

58. Paša divjega žajblja in materine dušice

Od prve pomladi do izteka pasjih dni se izmenjavajo v gozdovih in v hribovju neštete rastline s svojimi cvetovi, tako da čebele niso nikoli brez paše, čeprav včasih močnejše, ob drugem času manj, posebno pa je na neobdelanem svetu pogost divji žajbelj z belim cvetom in divji timijan: serpentilum, materina dušica.⁷⁸ Obe sta bogati z medom in čebelam zelo ljubi. Prvi začne cveteti na začetku, drugi po sredini julija in njuno cvetenje traja tja do sv. Jerneja.⁷⁹ Končno nastopi na začetku meseca avgusta⁸⁰ paša jesenske vrese⁸¹ in traja preko vseh svetih. Ta je uporabna predvsem na tistih krajih, kjer ni dvojne setve, kakor v Ribnici, Kočevju in v črnomaljski pokrajini. Drugod je čebele ne obiskujejo in ne marajo, ker cvetje nima veliko medu, ampak je bolj suho. Vendar moram pripisati tej paši v dobro, da čebele ob koncu ajdove paše tukaj niso v tako krvavem sporu druge proti drugim kakor na Gorenjskem, kjer zaradi pomanjkanja jesenske vrese,⁸² ki sem jo opazil na pašnikih med Lahovčami, Brnikom in Vogljami, Voklom, Trbojami, Zapogami in Vodiciami, naenkrat izgine vsa paša in se zato začenja ropanje, na Dolenjskem, ker imajo na tej paši čebele kar naprej zabavo in se na njej kratkočasijo, pa tega ropanja ni.

59. Paša na mačicah leske, brez, jelš in topolov

Iz kraljestva rastlin se preselim v grmovje. Že takoj na začetku pomladi ugledam tu množico mačic na leski, brezah, jelšah in topolih. Prvih dveh je med dolenjskim grmovjem vse polno, manj je zadnjih dveh. Na topolih najdejo čebele po mojem uvidu le nekakšno smolnato snov, predvosek, imenovan

⁷⁶ Orig.: »mit himmelblauen Blüten des Tag und Nacht gleich (zu Land Podlesssek)«. V resnici gre za žafran, latinsko *Crocus*, ki cveti spomladi, podlessek, *Colchicum*, pa jeseni (J. Gregori).

⁷⁷ Orig.: »Kreizwurst (!) heißt in der Landsprache Telloch« (Opomba: sicer vedno Kreuzwürz).

⁷⁸ Orig.: »gibts ... den Wilden Seibey mit weißer Blüthe und Quendlkraut, Serpentilum, Duschizhouna.«

⁷⁹ 24. avgusta.

⁸⁰ Orig.: »Sommermonat«.

⁸¹ Orig.: »Herbst Heide – Krautsblüthe, die dauert ...«

⁸² Orig.: »jessenska Ressa oder Ressee genannt.« Gre za jesensko vreso, latinsko *Calluna* (J. Gregori).

propolis,⁸³ s katerim zalepijo panjske špranje. Mačice leske, jelše in breze presojam enako kot cvetenje rži, št. 35. Tudi na njih ne najdejo čebele nobene medicīne za lizanje, ampak pobirajo z njih samo cvetni prah, ki jim zdaj pride prav v veliki množini, kajti takrat ustvarjajo številno zalego in jim ne primanjkuje kruha za vzrejo mladih.

60. Cvetje dreva je najboljša paša, vendar škodljiva, kadar piha burja

Posebna paša samo v nekaterih krajih je cvetje dreva,⁸⁴ ki pride kmalu za prejšnjo in je pogosta v Kačjem gozdu, v župnijah Trebnje, Mirna, Šentrupert in morda še v več drugih, meni neznanih župnijah. V moji gozdni pokrajini je trenutno vse rumeno od njegovega cvetja. Ta paša traja do treh tednov: ko je v sončni legi že na pol odcvetela, se začenja v senčni komaj odpirati. Nič manj nima soka kot cvetnega prahu in čebele jo zelo obiskujejo. Škoda je le, da takrat v večini let piha strupen severni veter in pogosto uniči najboljše plemenjake. V poželenju po paši takrat čebele množično tekajo za njo in silovit veter jih deloma odnese, druge pa vrže ob tla (večkrat sem videl pred čebelnjakom vse rumeno od koškov na njih⁸⁵), kjer zaradi nočnega mraza zmrznejo, tako da se čebelja družina v panjih zelo zmanjša.

61. Čebelja paša na trnulji, belem in črnem trnu

S češnjami cvetita tudi črni trn in drnulja,⁸⁶ beli trn pa šele sredi maja, ko je sadno drevje že zdavnaj odcvetelo. V krajih, ki sem jih pravkar navedel (o drugih nimam zanesljivih poročil), je prav veliko cvetenja omenjenih treh vrst, katerih vsako traja prav tako dobre tri tedne. Kakor češnje so tudi te bogate z medom in cvetnim prahom, najbolj pa prija čebelam slednja, v deželnem jeziku imenovana glog.⁸⁷ Ob istem času cvete tudi rž, ker pa je brez medicīne, kakor navaja št. 53, in ponuja čebelam le suh cvetni prah, se ji čebele izognejo. Njen izostanek nadomesti čebelam beli trn, na katerega se vneto vržejo in ga nenehno obletavajo.

62. Kostanj je odlična čebelja paša

S kostanjem bom končal opis Dolenjske. Na mojo nemajhno žalost raste redko v gornjem pasu med Ljubljano in Mirno Pečjo, bolj številen pa je v nižjem pasu. Njegovo cvetenje je opaziti ob sončnem obratu, ko je največji izpad druge paše, ker je travniško rastlinje že pokošeno, traja dobrih štirinajst dni in je bogato z medicīno in cvetnim prahom. Čebele ga zelo obiskujejo ne glede na njegov slab vonj in grenak med. Posebno koristen je kasnejšim rojem in z njihovim nastopom pomlajenim panjem, ko se čebelja družina prežene iz starih, strohnelih voščenih satov v prazne panje; ta jim namreč daje snov za gradnjo satovja, da panje pri prihajajoči paši ajde dogradijo in napolnijo in se tako lagodno upirajo ostru zimi.

63. Narava paše v Notranjskem okrožju tostran Pivke

Potem ko sem se dalj časa mudil pri opisovanju narave paše na Gorenjskem in Dolenjskem, bom napravil kratek skok na odročno notranjsko okrožje. Ker sem ga na svojih večkratnih potovanjih opazoval le mimogrede in si nisem pridobil zanesljivih poročil o čebelji paši v njem, jo bom ocenil le glede na njeno lego, zato jo delim na bližnji pas tostran in bolj oddaljen pas onstran Pivke. Prvi ima skoraj enako ugodno pašo kakor Dolenjska, čeprav bi dal prednost slednji, ker je Notranjska veliko bolj hribovita ter ima manj in manjše predele ravninske površine, predvsem pa je šibkejša v pridelovanju ajde in je od Postojne naprej izpostavljena močnemu severnemu vetru. Zato bom temu predelu sicer priznal enak pomen glede rojev, glede bogastva z medom pa ne.

⁸³ Orig.: »Vorwachs, Propolis genannt.«

⁸⁴ Orig.: »Diendel Blüthe, Dren genannt.«

⁸⁵ Orig.: »von den anhabenden hösgen.«

⁸⁶ Orig.: »Schlechen.«

⁸⁷ Orig.: »in Landsprache Glagk benamset.«

64. Pivško območje je za čebelarstvo neprimerno

Za pivško območje, posebno onstran Hrušice in Razdrtega, izjavljam, da je za čebelarstvo neprimerno. Tamkajšnje hribovje je namreč povsem golo, na njem ni ne drevja ne grmovja, ajda se tam redko seje. Sicer ne mislim, da ne bi bilo tudi tukaj zaradi obilice odličnega sadja, dosti ožepka in močnega vinogradništva v nekaterih letih veliko rojev, vendar se to redko zgodi in še to le v tistih letih, ko ostri severni veter, njegovi žalostni učinki so razvidni pod št. 60, ni tako silen. Je namreč tako nezmerno močan, da prevrača živino in vozove na cesti in večkrat tudi dalj časa ne odneha, le kako bi mu mogle kljubovati drobne čebelice? Če ob času paše ostanejo doma, mora zaradi pomanjkanja medu staro in mlado žalostno umreti od lakote, če pa jih stiska in deloma želja po nabiranju prisilita, da gredo na pašo, jih premočni veter odnese, vrže ob tla in morajo od mraza umreti.

§ 2

Raziskava, o uvedbi ukrepov v deželo

65. Čebelarske šole, ki so bile vpeljane na Dunaju, v Spodnji Avstriji in na Moravskem

Njeno prevzvišeno cesarsko-kraljevo Veličanstvo naša premilostna gospa in deželna kneginja je s patentom, izdanim 8. aprila 1775, po l. do 5. točki, v prestolnem mestu Dunaju na vrtu Belvedere pod njenim lastnim, najvišjim in neposrednim nadzorom v splošno korist ustanovila in vzpostavila glavno čebelarsko šolo in dve nižji, eno v Spodnji Avstriji, drugo na Moravskem, pod nadzorom obeh deželnih vlad in s pomočjo ustreznih okrožnih uradov, da bi si v njih vsi ukaželjni brezplačno pridobili potrebno teoretično in praktično znanje. To je eden izmed neštetihi drugih očitnih dokazov njene najvišje, neutrudne materinske skrbi, ljubezni in radodarnosti za napredek svojih podložnikov.

66. Namera, da bi jih ustanovili še več v vseh deželah – Prednost Kranjske za ta načrt

Omenjeni deželi pa te njene najvišje milosti nista zamejili, ampak se je razširila in razprostrla tudi na ostale pripadajoče dežele, torej tudi na skrajnih mejah ležečo Kranjsko, kajti njeno Veličanstvo se je, kakor vsebuje točka 6, resno odločilo, da bo takšne šole postopoma ustanovilo v vseh za čebelarstvo ugodnih pokrajinah, posebno tam, kjer gojijo ali je mogoče gojiti za čebelarstvo primerne rastline. Vse dežele se veselijo te materinske pozornosti do sebe, in ker so srečne, da je bodo deležne, prisegajo, da se bodo njeni tako velikodušni materinski darežljivosti izkazale hvaležne z nesmrtnim spominom. – Posebno se s tem tolaži in to pričakuje ta domovina, ki je, kakor je bilo prikazano v prejšnjem paragrafu, za čebelarstvo najustreznejša pokrajina in ima rastline, ki so najugodnejše zanj.

67. Žalost nad nepričakovano smrtjo njenega c.-kr. Veličanstva

Toda, o Bog, kaj vidim, kaj slišim? Nepričakovano, prav ko to pišem, slišim v svojih ušesih žalosten glas. Ljudstvo se je od presenečenja znašlo v največji zmešnjavi. Moški kamnijo od groze, ženske padajo v nezavest, otroci tulijo od žalosti, staro in mlado joka od bolečine. Gosposka in podložniki vpijejo zaprepadenih src, vse kar živi, od žalosti toči potoke solza, mesta in dežele so onemele od ječanja, zemlja je prepadena od nesreče, odmeva od joka. In zakaj je vse tako presunjeno, potrto in mrtvo? Ah, smrt! Kaj govorim? Ta je iztrgala mater iz rok otrok. Odtegnila gospodarja pogledu podložnikov, ugrabila deželnega kneza iz naročja dežel, iztrgala monarha iz srčike cesarstva, kratka, le šest dni trajajoča bolezen je premagala nepremagljivega, zadušljiv kašelj se je polastil zmagovalca najmogočnejših sovražnikov in ga zadušil ter uplenil dušo njegovemu telesu. In kdo je bil to? Marija Terezija Velika, 29. novembra [1780] ob tri četrta na deveto uro zvečer je Bogu vdana in vanj poglobljena blaženo preminila.

68. Nadaljevanje bolečine

O prežalostna novica! Ko bi je le ne bili doživeli v svoj obup! O neusmiljena smrt! Ti nenasitna pokončevalka ljudi! O ko bi se le spravila na koga drugega, do čigar življenja ne bi bilo nikomur mar,

in pustila javnosti najmilostljivejšo vseh vladaric! O kruta bolezen, ki si se drznila tako silovito napasti maziljeno glavo naše premilostljive gospe cesarice, kraljice in deželne kneginje in v nekaj dneh pokončala njo, ki je niso mogle premagati združene sile najvišjih potentatov. O nesramni zadušljivi kašelj, ko bi se le že pri svojem rojstvu sam zadušil, da bi naša Mati v blagor vseh dežel in vseh podložnikov ostala živa. – O nesrečni dan odhoda, vreden, da bi bil za vedno izbrisan iz seznama let, ker si razžaloščene vazale oropal največjega zaklada, nesmrtno Marije Terezije.

69. Tolaži nas edino upanje, da bo njen slavni prestolonaslednik nadaljeval njeno s smrtjo prekinjeno materinsko dejavnost

Vendar bodimo potolaženi! Terezija Velika je sicer umrla našim očem, vendar živi v svojem slavnem sinu Jožefu II., rimskem cesarju, našem premilostnem deželnem knezu. Krono in žezlo mu je izročila malo pred smrtjo s prošnjo, da naj ju uporablja v božjo slavo in blagor dežel. Ta prvi potomec sedaj združene habsburško-lotarinške rodbine je že pred nastopom vladanja dejavno dokazal in zagotovil, da bo hodil po stopinjah svoje slavne predhodnice in bo vsem svojim podložnikom kot milostni monarh do konca naklonjen z očetovsko ljubeznijo. Terezija je preminila, res, pokopana je, vendar pokopana v srcu svojega prestolonaslednika. Ta veliki monarh, presunjen od smrti svoje matere in njenega nauka, je odkritosrčno naznanil, da bo za vedno ostala v njegovem srcu in da se je bo spominjal vsak dan. Potolažen si upam pričakovati, da bo naš premilostni deželni knez uresničeval njeno, v blagor dežel usmerjeno materinsko skrb, ki jo je prekinila nenadna smrt, zato se vračam k svojemu načrtu.⁸⁸

70. Oprostitev desetine se zdi nepotrebna

Za večjo vzpodbudo čebelarstvu je bilo v 7. členu patenta določeno, naj se oprostí slehernega desetinskega bremena in naj se posestniku za ta rektificirani užitek naredi ustrezen odpis v deželnem katastru ali pa se nadomesti na kakšen drug način. Prav tako naj se ne dovoli, da bi se kmetu s kakšno dodatno služnostjo jemala spodbuda v tej, za državo tako donosni prehranski veji. Ta oprostitev oziroma odškodnina za desetino v 8. členu patenta temelji zgolj v milostni samovolji njegovega vzvišenega c.-kr. Veličanstva in se ji bodo podložniki iz dolžne pokorščine brez pomislekov podvrgli. Po svojem skromnem uvidu pa imam ta ukrep za toliko manj potreben, ker kmetje nobene dajatve ne plačujejo tako radi kot ravno desetino, ko pomislijo, da je med vsemi dajatvami najpravičnejša in najprimernejša, saj mu ostaja še devetkrat toliko za lastno uporabo.

71. Bolj potrebno bi bilo v deželi uvesti enakost

Zdi se mi, da bi bilo bolj potrebno glede čebelarstva v vsej deželi uvesti neko enakost, da bi se odpravile nepravilnosti in zlorabe. Da desetina od prirasta živali velja tudi za čebele, je ugotovljeno v Svetem pismu in temu jasnemu božjemu zakonu ne more nasprotovati nobeno zastaranje. Pa vendar se ponekod od tega nič ne daje, ker nekoč tam niso imeli čebel ali pa so jih imeli le zelo malo, tako da stvar ni bila vredno truda in stroškov posebnega vpisovanja. Zaradi takšne upravičene malomarnosti do desetine pa je dajatev po načelu nerabe zastarala in usahnila. Vendar se sedaj, ko se čebelarstvo močno goji, lastniku desetine kar nekaj izmuzne. Nasprotno pa je drugod čebelarstvo v polnem pravu in posesti, razlika je le v tem, da se ponekod jemlje dajatev v naravi, drugod pa plača v denarju. Kolikor vem, znaša na Gorenjskem na splošno po 12, v spodnjem okrožju pa po 9 soldov.

72. Zlorabe pri jemanju desetine v naravi

V nazadnje omenjenem okrožju opažam, da so pri jemanju desetine v naravi kmetje protipravno prizadeti. Po cvetenju ajde jim najprej vzamejo desetino, tako da gre drago hranjenje čebel le v breme njihovega posestnika. Poleg tega ne vzamejo vsakega desetega roja, ampak poiščejo najboljši panj z največ meda v vsem čebelnjaku in si ga prisvojijo, ko se vendar panji med seboj zelo razlikujejo glede

⁸⁸ Pričakovanje Petra Pavla Glavarja se, vsaj kar zadeva čebelarstvo, ni uresničilo. Še preden je dokončal svoje delo, so bile čebelarške šole z dvornim ukazom 31. oktobra 1781 odpravljene.

na to, ali so stari ali mladi, z roji ali brez rojev, popolni ali še nedokončno zgrajeni. – Ne prikrivam, da imam tudi sam v tako imenovanem večjem deležu župnije Trebnje skupaj s krajevnim župnikom zaradi gospostva svoje graščine Lanšprež tretji del te desetine, ki bi, spričo zlorabe, ki se je prikradla, zaslužil, da ga omejimo. Priznati moram, da me je odpor do te nepravilnosti pri omenjenem deležu, ne glede na dobro lego, odvrnil od tega, da bi napravil čebelnjak, tako da sem polagoma uvidel, da sem ob najboljše panje.

73. Mnenje o tem, kako naj se uvede desetina

Glede na to je moje nemerodajno mnenje, da naj se uvede splošna desetina od čebel in tako ohrani enakost v deželi. Uvedla naj bi se glede na to, ali je bila v navadi ali ne. Da pa bi se izognili priložnosti izsiljevanja, ki bi se lahko prikradla pri jemanju desetine v naravi, bi moral kmet za vsak roj (seveda le od tistih, ki so preživeli jesen, roji, ki so medtem pobegnili, ostali brez matice ali odmrli, so bili namreč zaradi zamašen uporabljen hrane kmetu samo v breme) plačati po 7 krajcarjev uradne veljave. Prvi roj po vrsti sem, kakor je običaj v deželi, ocenil na 120, drugega na 60, tretjega na 40 krajcarjev, skupaj torej na 220 krajcarjev. Desetina od tega bi bila 22 krajcarjev, tretji del desetine nasproti drugima dvema pa 7 in 1/3 krajcarja. Ali naj se jemlje desetina tudi od umetnih ali prisiljenih rojev, ki jim sicer pravimo narejenec in pregnanec,⁸⁹ prepuščam presoji višjih uradov, čeprav sem mnenja, da bi bilo treba stvar potrditi, če se želimo izogniti vsaki prevari. Iz vsakega panja z veliko čebeljo družino, ki obeta, da bo rojila, je namreč mogoče polovico čebel z matico pregnati v praznega in tako dobiti nov, prisiljen ali umeten roj ter preprečiti samodejno rojenje.

74. Za dostavo čebel na pašo se priznavata 2 krajcarja pašnega novčiča na panj

Deveti člen patenta prav modro izjavlja, da so lastniki čebel upravičeni peljati svoje panje na pašo, ne da bi jih pri tem oviral lastnik zemljišča, vendar proti pravičnemu pašnemu novčiču, ki naj ne bi presegal 2 krajcarjev. Pomen tega zakona je v tem, da bi čebele ne mogle napraviti rastlinam niti najmanjše škode, skrb za čebelnjak in njegovo varstvo pa gre v breme lastnika panjev. Sam želim ne le potrditi namen tega zakona, da čebele ne bodo škodovalle rastlinam, ampak tudi izjavljam, da čebele s svojim letanjem in valjanjem po cvetju cvetni prah še poživijo in premešajo in s tem veliko prispevajo k oploditvi rastlin, posebno žita, tako da prej pripomorejo k bogati žetvi, kakor da bi ji škodile. Da pa bi se pri stvari nikomur ne naredila krivica, naj mi bo dovoljeno navesti okoliščino, na katero pri sestavi čebeljega patenta najbrž nihče ni pomislil.

75. Spomladanska voznja na pašo je dopustna

Vožnja čebel na pašo je običajna tako na Gorenjskem kakor tudi na Srednjem Kranjskem. Kakor hitro se spomladi v srednjem hribovju stali sneg, kar se zgodi dosti pred cvetenjem češnje, nosijo čebelarji iz te povečini ravninske pokrajine svoje panje največ na Bohinjsko, v dolino Save nad Radovljico, v gorovje pri Trziču in Preddvoru pa celo na Koroško, Jezersko in v Železno Kaplo, kjer ostanejo čebele do cvetenja ajde. Navadno se po številu močno pomnožijo, in tudi če rojijo, se zaradi nepretrgane paše vrnejo nazaj številčno okrepljene, čeprav le redko mastne oziroma bogate z medom. Proti tej vožnji na pašo nimam kaj pripomniti. Spomladi so namreč čebele zaradi zoprne zime še slabotne in imajo šibke družine. Poleg tega živijo hribovci raztreseno daleč drug od drugega in mraz se še kar naprej drži, zato ni preveč čebeljega ropanja in čebelji spori niso krvavi.

76. Poletna paša je na splošno škodljiva

Zadnja, najbolj številna vožnja z omenjenega hribovja na pašo v ravninske kraje gre na ajdova polja. Poleg tega, da ob cvetenju ajde nosijo dolinci svoje na pašo nastavljene panje domov, se jim pridružijo tudi vsi hribovci, ki s svojimi čebelami na vozovih hitijo iz doline reke Save v ravninsko pokrajino vse

⁸⁹ Čebele preženemo z dimom in rahlimi udarci po panju (J. Gregori).

do Radohove vasi⁹⁰ na Dolenjskem, in sicer v nemajhno škodo čebel, ki so ostale doma, kajti prišleki so se že na prejšnjem mestu nasitili z medom od cvetenja ajde, ki se tam prej prideluje, ter ga deloma tudi nanosili, domače čebele pa so medtem šest tednov trpele pomanjkanje, zato gredo zdaj za vonjem medu k tem drugim, da bi se posladkale pri njih. Družine slednjih so močnejše in jih odganjajo, ker pa tudi same ne najdejo ničesar za nabiranje, gredo po sledi domačih, jih napadejo ter izropajo in ker se te ne morejo upreti, jih pomorijo.

77. Nadaljevanje škode

Čeprav v ravninskih krajih gojijo zelo veliko ajde, tako da prihaja k njim na pašo velika množica čebelarjev, ajdova paša vendarle ni neizčrpna, in če je prišlekov ali gostov pretirano mnogo, poide paša končno vsem skupaj in čebele, ki so bolj lačne, odletijo. Tudi po celo miljo daleč gredo za pašo, toda čim bolj je kraj nabiranja oddaljen od čebelnjaka, toliko počasneje napolnijo svoje zaloge.⁹¹ Ker izgubijo veliko časa za letanje sem in tja, njihove družine polagoma oslabijo in se zmanjšajo. Ko končno odpade še borni pridelek medu in jim poide zimska zaloga, smo prisiljeni, če ne želimo, da umrejo od lakote, jeseni slabotnejše panje bodisi pokončati, bodisi združiti z drugimi.

78. Tej nespameti je treba postaviti meje

Zato se prav nič ne čudim, da so v mojem času zaradi postavljanja tujih čebel na pašo nastali na Srednjem Kranjskem hudi spori: tako da so razbijali tuje panje ali jih zadušili in požgali čebelnjake. Vsakomur, ki je sebi in svojim domačim z velikimi stroški, delom in znojem pripravil sijajen obrok hrane, ki naj bi zadostoval za dolgo časa, ali zalogo za ostro zimo in lačno pomlad, mora postati hudo, če se mu nenadoma pojavijo nepovabljeni gostje, brezobzirni sladkosnedneži, ki mu pred nosom ugrabijo jed in zraven še njeno zalogo ter jo odvlečejo s seboj v tujo deželo. Zato mi ne zamerite, če sem se dalj časa zadržal pri vprašanju o vožnji ali dostavi na pašo. Ne zavzemam se za to, da bi se popolnoma odpravila, ampak le, da bi se omejila. Nesporno ima lastnik zemljišča, ki ga skrbno obdeluje, pred tujcem pravico do paše in njenega uživanja.

79. Zavrnitev očitka

Preden stvar pojasnim, bom odgovoril še na morebitni očitek, zakaj odobravam, da dolinci spomladi vozijo čebele na pašo v gorske kraje (št. 75). Deloma sem na to že odgovoril. Tamkajšnja pomladanska nastanitev tujih čebel namreč za hribovce ne more biti škodljiva, ker živijo med seboj precej bolj oddaljeni, obenem pa tudi zaradi izdatne paše in oslabelosti čebeljih družin. Temu zdaj dodajam, da hribovci prenesejo v ravninske kraje petkrat večje število plemenjakov kot dolinci k njim, in sicer potem, ko so se njihove družine na tamkajšnji ves čas trajajoči paši številčno že dobro opomogle. Sem prenesene čebele, sveže in živahne, pa zdaj na izdatno užiti ajdovi paši v skrbi za hrano objestno napadajo tukajšnje od gladu oslabele čebele in jih brez odpora davijo in morijo, posebno v času, kadar postane paša pičla ali je sploh ni.

80. Prva omejitev: število panjev na število hub

Za sicer dovoljeno, vendar omejeno vodenje čebel na pašo bi bilo treba predpisati naslednje ukrepe: **A.** Na ozemlju nekega okrožja ali soseske na Srednjem Kranjskem naj bi pripustili na ajdovo pašo po 20 panjev na hubo, v spodnjem okrožju pa zaradi pol manjših hub le po 10 panjev na vsako hubo. Tako bi na primer v Kaplo vas v srednji ravninski pokrajini pri tamkajšnjih 14 hubah lahko postavili 280 panjev, v Cerovec v spodnjem okrožju z 10 hubami pa le 100 čebeljih panjev. Po mojem mnenju bi bilo dopustno pripeljati na ajdovo pašo največ toliko panjev. Tako bi se v srednjih, ne preveč mokrih in ne preveč suhih letih izkazalo, da število za kraj določenih čebeljih panjev na ajdovi paši ni niti premajhno niti preveliko.

⁹⁰ Orig.: »Rudekendorf«.

⁹¹ Orig.: »Vorratshäuser«.

81. Druga omejitev: določen dan privoza in odvoza čebel

B. Da bi se pri čebelah, postavljenih na ajdovo pašo, izognili ropanju, bi bilo treba za privoz ali dejanski dan postavitve na pašo kot najbolj zgodnji dan določiti osmi dan poletnega meseca, za njihov odvoz ali odstranitev pa najpozneje šesti dan jesenskega meseca. Tako da bi pred tem ne smeli pripeljati na pašo niti čebel lastne vasi, ki so bile postavljene na spomladansko pašo drugam, niti ne bi smele ostati dalje tuje čebele. Če bi jih namreč pripeljali bolj zgodaj, bi čebele ob svojem prihodu, ker je ajdovo cvetje še zaprto, ne našle nobene hrane, zato bi se lotile ropanja in bi šibke domače čebele premagale. Ker na dan Marijinega rojstva ajdova paša običajno že mine, bi v primeru, če bi pustili panje dalj časa, prišlo med množico čebel do krvave vojne ter opustošenja šibkejših panjev in panjev brez matice. Pripominjam, da lahko čebele vaščanov ostanejo na mestu, da bi s prenašanjem pred sredino jesenskega meseca, ne motili tistih, ki so ostale doma.

82. Tretja omejitev zadeva razdaljo med čebelnjaki in njihov položaj

C. V enem čebelnjaku naj ne bi bilo več kot sto panjev, ker jih en človek ne more oskrbovati več kot toliko, a tudi roji, ki ob istem času zapuščajo panje, bi se, če bi jih dajali skupaj, preveč pomešali, kar bi ustvarjalo zmedo in prepire med lastniki. Pri večjih vaseh, kjer je postavljenih na pašo več čebelnjakov, naj bi bili ti na medsebojni razdalji najmanj 600 klafter.⁹² Čim večja je razdalja, bolje je, tako da čebelnjak s sto panji ne bo delal škode čebelam pri nabiranju v drugem in bi tako obema zmanjkalo paše. Čebelnjaki, postavljeni na sredo ajdovega polja, imajo največ prednosti, ker imajo čebele bliže na polje in pogosteje prihajajo s tovorom domov. Priporočljivo bi tudi bilo, če bi čebelnjak, kjer je to mogoče, proti deseti uri obrnili proti dopoldanskemu soncu, ki jih bo zdravilo, da bodo prej vzletele, popoldne pa jih bo tako manj obsevalo in manj grelo pri njihovi težki gradnji ter preprečevalo njihovo prekinitev.

83. Red pri postavljanju čebel na ajdova polja

Pri omenjeni omejitvi postavljanja čebel na ajdova polja morajo vaščani imeti prednost pri postavljanju svojih čebel na stojišča (čeprav naj ne presežejo števila, določenega s številom vaških hub), in sicer vsak na svoj določeni del, razen kolikor bi se nekateri med njimi ne ukvarjali s čebelarstvom (vendar pa bi ti nikakor ne imeli pravice manjkajoče, sebi pripadajoče število oddati tujcem, da bi to njih same bolj spodbudilo k čebelarstvu). V tem primeru bi izpad lahko s postavitvijo nadomestili sosedje. Če pa bi se izkazalo, da je vendar še kakšno prazno mesto, da se dopolni število za celotno vas, naj imajo pred drugimi prednost tisti vaščani, pri katerih so bile spomladi postavljene na pašo [tuje] čebele, da se jim tako poplača naklonjenost in se bodo tudi v bodoče prostovoljno javili za sprejem čebel na pomladansko pašo. Končno pa naj bo, če bi umanjala oba čebelnjaka/⁹³, prosto dano vsakomur, da tam postavi svojega in tako dopolni vnaprej določeno število.

84. Oddaja pašnega novčiča

V tej deželi gre tistemu, ki je postavil tuje čebele na pašo na svoji zemlji, po 7 krajcarjev pašnega novčiča na panj, tako za čebelnjak kot za oskrbo čebel. A bi lahko tistega, ki bi hotel, da gredo stroški čebelnjaka in nadzora njemu samemu v breme,⁹⁴ tega oprostili. V tem primeru bi bilo treba pred odhodom v vaško blagajno za vsak panj plačati le po 2 krajcarja pašnega novčiča zemljiškemu imetniku čebelnjaka (razen skupnih soseskih gozдов in pašnikov) kot povračilo za izpad uporabe zemljišča čebelnjaka po nepristranski oceni. Ta pašni novčič naj bi plačal vsakdo, ki v vasi ne poseduje zemlje, tudi če živi v njej, vendar le za del nadštevilnih panjev po 2 krajcarja za vsakega. Čemu naj se nameni ta denar, ki ga hrani glavno gospostvo v vasi, bo pojasnjeno pod št. [86].

⁹² To je dober kilometer (1.138 metrov).

⁹³ V orig. napačno panja: »Endlich in Abgang beyder Bienenstöcken«.

⁹⁴ V orig. stoji v veselje (zur Lust) namesto v breme (zur Last).

85. Oprostitev mitnine in vseh drugih dajatev za čebelarje

V 10. členu patenta je prav modro določeno, da tistim, ki vozijo čebelje panje na pašo, ni treba zanje plačati nobene mitnine ali drugih dajatev, izjema je le plačilo cestnine in mostnine. Pričakovali bi in si želeli le še oprostitve mitnine za tiste čebelje panje, ki jih kdo kupi ali proda znotraj ali zunaj dežele za lastno rejo. Nič manj pravičen ni 11. člen patenta z deželno knežjim zagotovitlom podložnikom, da čebelarstva nikoli ne bo smela bremeniti kakšna posebna naklada ali dajatev državnemu erarju, najsi gre za kakršnokoli javno ali privatno korist, ampak ga bo deželni knez varoval, štivil in podpiral pri popolni svoboščini. Vse naklade, namenjene neindustrijski dejavnosti, pomenijo za visoki dvor zelo skromen dohodek, poleg tega pa zavirajo kmečko podjetnost, tako da mora kmet, če hoče uspeti, poskrbeti za stranski zaslužek, dokler ne opazi, da je tudi ta obremenjen z dajatvami. In te dajatve bodo čebelarstvu dvakrat bolj v škodo kot v spodbudo.

86. Zemljiška gospostva naj gredo podložnikom na roko, da si lahko nabavijo vsaj en čebelji panj

Uporaba 12. člena patenta se opira na zemljišča, češ da bodo dajala takojšnjo spodbudo v spoznanju, kako se bo povečala blaginja, ko bo z boljšimi okoliščinami za srečo podložnikov bolj ubožnega kmeta prišla pod roko, da bo z izboljšanjem vedno bolj razširjene čebelarške šole črpal učinkovito korist in mu bo to dalo priložnost, da si bo nabavil vsaj prvi čebelji panj, ki bo že sam po sebi dal snov za bodočo razširjenost. Ta uporaba je vredna dvojnega razmisleka. Prvega zaradi enega samega nabavljenega panja za čebelarstvo, drugega zaradi laskave pripravljenosti zemljiške gosposke, da pomaga podložnikom. Oboje bom postavil na tehtnico in pokazal na korist, ki naj bi jo pričakovali od tega.

87. Dolenjska zemljiška gosposka tega ne bi mogla izpolniti

Pričakovanje najvišje oblasti, da bodo zemljiški gosposde pripravljeni pomagati podložnikom priti do gojenja čebel, je dobro zamišljeno. Tudi ne dvomim, da bi se ne izpolnilo, kjer zemljiškim gospodom možnosti dopuščajo, da lahko prispevajo k pri izboljšanju okoliščin v blagor podložnikov. Premožna Spodnja Avstrija in Moravska bi bili tega sposobni, medtem ko Kranjski, zlasti njenemu dolenjemu okrožju tostran Medvedjeka to nikakor ni mogoče, pa najsi bi bila še tako pripravljena to izpolniti. Ti zemljiški gosposde in podložniki so, žal, vpeti v žalostne okoliščine prave revščine in se zavedajo, da hitijo v očitni propad, ne da bi se mogli rešiti, ker nimajo možnosti, da bi nakupili potrebne izdelke ob prostem uvozu žita in vina iz sosednje Koroške, Štajerske in Hrvaške. A denimo, da bi šli preko svojih moči.

88. Z enim samim panjem bo težko doseči cilj razširjanja čebelarstva

Kakšno korist si domišljajo dočakati, če bodo razdelili med kmete posamične panje? Ali naj bo en panj že sam po sebi zadostno izhodišče za bodoči razvoj čebelarstva? Obetajo si gore zlata, parturiunt montes, et prosilit pusillus mus.⁹⁵ S posamičnimi panji se bo čebelarstvo posebno dolenskemu kmetu, polnem predsodkov, prej zagabilo, kot da bi ga razširil. Že od doma je prepričan, da je čebelarstvo odvisno od slepe sreče. Če mu panj umre ali izgubi matico in propade, kar se, ne da bi to opazil, prav pogosto zgodi tudi najbolj izvedenemu čebelarju, koliko bolj šele drznemu kmetu. Njega očitno preganja nesreča, čebele mu niso naklonjene. Takšen se ne da prepričati o nasprotnem. Ne da se pregovoriti, ampak trdovratno vztraja v svoji prirojeni omejenosti in vse življenje prezira čebelarstvo. Čebele imajo nežno kožo, a dvojno želo. Z enim vidno zabodejo v meso, z drugim neopazno v mošnjček. Prva bolečina kmalu izgine, druga pa bo nepozabna, včasih tudi neozdravljiva.

89. Začetniki v čebelarstvu naj se držijo sredine in naj ne začnejo niti s preveč niti s premalo panji

Zatorej bom povedal svoje mnenje. Čebelarstva ne začenjajte niti s preveč niti s premalo panji, ampak s kakšnimi petimi, šestimi plemenjaki. Ne na veliko, kajti to seže globoko v mošnjo.

⁹⁵ Latinski pregovor. Slov.: »Gore rojevajo, ven pa skoči majcena miška.«

Čebelarstva znanja se mora začetnik naučiti z lastno vajo in daljšo izkušnjo, ne pa z učenjem stavkov, ker se bo nazadnje s škodo osmešil. Za marsikoga bo to draga umetnost. Začetek je, kakor pri vseh stvareh, tudi v čebelarstvu običajno slab in težak. Zato naj človek vanj ne vložijo veliko denarja in ne tvega nevarnosti hude izgube, ampak naj mu da rasti in ga razširi polagoma s povečanjem znanja in deloma z lastno pomnožitvijo čebel, deloma z dokupom panjev. Naj ne začne s prav malo panji, kajti ex nihilo nihil fit,⁹⁶ in to se pri enem, dveh ali treh panjih kaj hitro zgodi. Posebno v slabih letih (in teh je več: v obdobju 24 let lahko naštejemo z medom bogatih 8, povprečnih 3, dobrih 5, slabših 2 in prav slabih 6) jih bo pomrla večina ali vsi in tako bo skupaj z zarodom pokopano vsako upanje. Pri petih ali šestih panjih pa preživeli nadomestijo nastalo izgubo, in čeprav se ne pokaže dobiček, bo ostalo nekaj zaloge za boljše čase nedotaknjene.

90. Prosto gojenje čebel in trgovanje s čebeljimi izdelki

Po 13. členu patenta naj bo vsakemu podložniku prosto dano, da lahko goji čebele, nihče, ne gospostva ne njihovi uradniki, pa naj jim z grožnjo izgube cesarske naklonjenosti pri pridobivanju medu in voska in trgovanju s čebeljimi izdelki ne dela nasilja ali jim postavlja ovir. – Kar zadeva število panjev, sem že zgoraj, pod št. 80, pojasnil, naj bo to omejeno, vendar le zato, da bi si s prekomernim številom panjev sosedje med seboj ne delali škode. S to omejitvijo bi bilo mogoče zakon dopolniti le glede na število sosedovih čebel. Glede trgovanja z medom pa so lastniki čebel tukaj že pred več leti izdali odredbo proti zlorabi. Vendar so uradniki gospostev kasneje popolnoma prepovedali vsako trgovanje, a se tega le redki držijo. Gospostva se namreč povežejo z uradništvom za dobiček in trgovina potem poteka pod imenom gospostva.

91. Veliko škodo delajo lastnikom čebel prekupčevalci, ki bi jih bilo treba nadzirati z licitacijo

Vrsta ljudi, ki so zelo škodljivi tako lastnikom čebel kakor javnosti, so uzurpatorji medu ali predkupci. Kako si želim, da bi se ta prevara omejila! Ti ljudje imajo navado, da že med letom ponudijo lastnikom čebel denar za bodoči pridelek medu. To pa čebelarje pogosto zavede v razsipnost in zapravljivost. Da bi jim bil ob letini izplačan celoten predujem, zdaj, ne da bi vprašali za ceno ali se o njej dogovorili, pograbijo iz čebelnjaka najboljše panje ali sploh vse pomorijo. Med jim prekupčevalci stehajo pogosto na slabe tehtnice in ga zaračunajo po poljubno nizki ceni. Tej nesreči bi se bilo mogoče izogniti, ko bi si zadevno ali kako bližnje gospostvo namesto s plačilom v gotovini dalo prinesiti med za delno plačilo pridelka na račun in ga obračunali po Elizabetinem tržnem dnevu ali po ceni na drobno, z odbitkom izdatka za dostavo in druge stroške. Čeprav bi gospostva tujim podložnikom, izplačanim v gotovini, zaračunala še manjši procent za trud in skrb, bi to za lastnike ne pomenilo tolikšne izgube, kakor bi jo povzročilo oderuštvo prekupčevalcev.

92. Kaj storiti glede ubežnih rojev in najdenih čebel

Lastniku čebel je po 14. členu Patenta dovoljeno, da sme v roku 24 ur neovirano iskati odletele roje tudi na tujem zemljišču, in sicer proti pravičnemu plačilu do tretjine izdatkov, lahko pa bi se še kaj dodalo, saj je to, da sme drugi dobiti povračilo za prizadejano škodo, utemeljeno na pravičnosti. Treba bi bilo le še odločiti, kaj storiti z najdenimi čebelami, katerih lastnik je neznan, na primer v gozdovih. Po običaju, vpeljanem v drugih deželah, bi bil najditelj dolžan, preden se polasti najdenih čebel, pod prettno izgube svojega deleža o tem obvestiti zemljiškega gospoda, kjer je roj pristal. Potem naj se najdeni roj shrani in najditelju izroči tretjina vrednosti, ostali dve tretjini pa bosta skupaj s čebelami last zemljiškega gospoda.

93. Odnos do uničenja čebel tudi v primeru ropa

Petnajsti člen patenta pod grožnjo plačila dvojne vrednosti prepoveduje pokončati čebele koga tretjega, najsi se to zgodi pod katerokoli pretvezo. Tudi proti čebelam roparicam to ni umestno, saj

⁹⁶ Latinski pregovor. Slov.: »Iz nič ni nič.«

obstajajo druga sredstva, kako zavarovati lastne čebelje panje pred takšnimi roparji. To je dobro zamišljeno. Lahko bi le še dodali, da je sosed, potem ko je bil obveščen, dolžan svojemu roparskemu panju zmanjšati izletno odprtino ali, da bi mogel na rop pozabiti, panj za nekaj dni popolnoma zapreti oziroma ga prenesti pol ure daleč. V nasprotnem primeru je lastnik napadenega panja upravičen, da roparske čebele ujame in si jih prisvoji. Nekateri ljubitelji čebel imajo veselje nad tem, da svoje panje navadijo na ropanje, in ti potem ne odnehajo prej, dokler ne spravijo s poti celotne čebelje zalege. Čeprav so sredstva, ki jih navajajo, da se z njimi zavarujejo panji proti čebelam roparicam, je vendar dobro razobesiti patent v splošno vednost.

94. Odredba proti čebeljim tatovom

Kar zadeva preganjanje čebeljih tatov, je prav, da jih skladno s kazenskim pravom po službeni dolžnosti kaznujejo deželna sodišča po deželnem zakonu o sodnem postopku, člen 94, paragraf II. Tista gospostva in sodišča, ki bi bila v tej stvari popustljiva, pa bodo po prijavi nosila posebno odgovornost. S tem sem zaključil celotno vsebino čebeljega patenta, izdanega 8. aprila 1775 in mu dodal še svoje poglede. Ugotavljam pa, da ima patent na koncu dodatek:

Navodilo za učitelje čebelarstva, ki jih nastavi država

95. Šolanje naj poteka v nakazanem primernem okrožju

Kakor stoji v I. členu Navodila, je učitelj čebelarstva dolžan imeti šolski pouk v primernem deželnem okrožju, ki mu ga je nakazal okrožni urad. Država, ki bo vzdrževala učitelja, naj v splošno dobro v deželi poišče za čebelarstvo najprimernejšo pokrajino in tja usmeri nastavljenega učitelja, da bo učencem v praksi utrdil znanstvene pojme, ki so se jih naučili v šoli, in jih izučil v potrebnih prijemih. Tako bo preprostemu, neizobraženemu kmetu, ki se mu zdi nemogoče dojeti teorijo višje znanosti, z vajo dovolj zbistril razum in ga prepričal. Teh ljudi naj ne priganja k fizičnemu delu, da jim čebelarstva ne bi otežil ali celo ognusil, ampak naj jih z vajo nauči le praktičnih in za začetek najnujnejših stvari. Lastna pridnost in želja po pridobitvi višjega znanja jim bo dala večjega spoznanja in prepričanja.

96. Česa naj se ondi učijo

V skladu z 2. členom naj se naroči čebelnjak z ustreznimi panji. Pri njem naj se javno poučuje, in sicer po preizkušeni navodilih prvega čebelarskega učitelja Antona Janše. V tej šoli naj se poučijo učenci brez prikrajšanja o vsem, kar je mogoče skozi vse leto opazovati glede poznavanja čebel, njihove prehrane, razmnoževanja in gojenja. To je namen države in dolžnost učitelja. Kranjska dežela si šteje v čast, da je Janša, moj rojak, čeprav kmečkemu stanu, gorenjskega rodu kakor jaz in drugi, po mnogih letih prakse ohranil in s seboj na Dunaj prinesel čebelarsko znanost, jo tu javno poučeval in so njegovi nauki želi splošno odobravanje. Ni mi do tega, da bi naglašal Janševa dela, bi pa svetoval tako učitelju kakor učencem, da bi se poleg Janševih dela seznanili z Osnovnimi zakoni Johanna Riema, pruskega učitelja čebelarskega gospodarstva, ker vsebuje veliko koristnega.⁹⁷

97. Moj čebelarski pouk v deželnem jeziku

Svojim poljedelcem na ljubo sem pred tremi leti v deželnem jeziku tudi sam napisal nekoliko obširnejši čebelarski pouk in ga že pred daljšim časom izročil Gospodarski družbi v presojo, vendar ne slišim, ali je bilo sprejeto z odobravanjem. Čeprav sem ga večkrat zahteval nazaj, da bi ga bolje uredil in na nekaterih mestih popravil, ga na svojo upravičeno zahtevo vse do tega trenutka nisem dobil nazaj, niti nisem izvedel, kam je izginil. Hotel sem ga medtem prebrati tukajšnjemu učitelju, ker vsebuje popoln pouk v čebelarjenju, kakor je tu običajno. V deželnem jeziku pa sem ga napisal

⁹⁷ Johann Riem, Fundamental-Gesetze zu einer perennierenden Kolonie-Bienen-Pflege, Mannheim 1775.

zato, da bi si redki poljedelci, večji branja, z njim kot berilom pri svojih srečanjih pomagali in da bi ga lahko prebrali tudi drugim sosedom. Delo v lažji obliki izčrpno navaja Janševce misli in jih potrjuje s številnimi dostavki.

98. Brezplačen pouk – zanj naj bi se dala na razpolago duhovščina domovini na ljubo

Pouk je po 3. členu Navodila za učence brezplačen, kakor hitro je učitelju odmerjen določen prejemek in potem ko ga dobi. To pomeni določeno obveznost: do, ut des.⁹⁸ Vsak delavec je tudi vreden svojega plačila.⁹⁹ Tega naj bi tisti, ki propriis stipendiis militat,¹⁰⁰ [lahko pogrešal].¹⁰¹ Ker pa je v naši deželi, kakor si laskam, sedež čebelarstva znanja in se je znanje iz tega vrelca prvotno razširilo tudi v druge dežele, je med kranjskim ljudstvom mnogo čebelarskih poznavalcev. Honoraciori, to je častitljiva duhovščina na deželi, bo domovini na ljubo in v splošno dobro, prostovoljno dala na svojih župnijskih postojankah brezplačne učitelje ali bi jih vsaj lahko dala. Sam bi ukaželjnim lahko predvajal in razlagal svoj pouk ob prostih urah. Čebelarstvo je za duhovni stan najprimernejše in najbolj nedolžno razvedrilo. Z njim se v hišah prepreči pohajanje, človek sedi pred čebelnjakom v senci in si kratki čas z brevirjem, branjem knjig, s sestavljanjem pridig ali podobnim.

99. Dolžnosti učitelja

Učiteljska služba prinaša s sabo, kakor stoji v 4. členu Navodila, da bo učitelj v svoji službi vztrajen, v predavanju jasen in da bo odgovarjal na dvome in vprašanja, ki se zastavijo pri čebelarjenju, ter jih pojasnil; prav tako se bo, če bi to od njega zahtevali, proti brezplačnemu prevozu, prenočevanju in drugim stroškom odpravil tudi na deželo za preučevanje in pospeševanje čebelarstva. Samo po sebi se razume, da od prostovoljno brezplačnega učitelja takšnih obveznosti ni mogoče terjati. Še manj je mogoče iz tega izvajati sklep, da je to njegova dolžnost. Nihče si namreč zaradi svoje dobrote ne sme nakopati na glavo škode, onemoglosti in težav ali jih dobiti v zahvalo. Trenutno je vse preveč opravil, pri katerih se človeku, ki je javnosti naklonjen in ki se v blagor dežele tem stvarjem posveča iz čiste ljubezni brezplačno, dogaja, da se sam sebi odtuji. Tega pa zavestno ni mogoče in se tudi ne sme pričakovati.

100. Kakšna narava se zahteva pri učitelju

Navodila v 5. členu določajo, da naj se ne sprejme za javnega učitelja čebelarjenja v deželah nihče, ki se ni učil na glavni čebelarski šoli na Dunaju, ki ga ni izprašal tamkajšnji prvi učitelj in ki ne prinese spričevala o tem, da je ne le obvladal večino pravega čebelarjenja, ampak da je sposoben o tem poučevati tudi druge. Po mojem razumevanju, to tudi ne velja za učitelja, ki se je prostovoljno posvetil brezplačnemu poučevanju. V naši deželi, kjer je mnogo izkušenih poznavalcev čebelarstva, se zdi dunajski izpit odveč, saj se lahko tukaj prav tako dobro opravi kakor na Dunaju in s tem nadomesti, obenem pa se prihranijo tudi stroški tako dolge poti. Tistim maloštevilnim, ki so se pripravljene za določeno plačo dati na razpolago kot plačani učitelji, zaradi pomanjkanja denarja za potne stroške tudi ni mogoče, da bi se odpravili tja, čeprav izpita samega ne prezirajo.

101. Čebelarska znanost še vedno ni dosegla svoje popolnosti

Po mojem mnenju bi predmeta čebelarstva ne smeli imeti (tudi v prestolnici na Dunaju ne) za popolno, v vsem dognano stvar, marveč prej za osnovo, ki je šele postavljena in zahteva nadaljnje raziskovanje. To področje je vse preveč obširno in večplastno, le redki se spoznajo v njem. Veliko učnih postavk bo treba šele potrditi z dolgotrajnimi poizkusi, zato se zelo moti, kdor misli, da ga v polnosti obvlada. Čebelarstvo zaenkrat še ni postala zanesljiva umetnost. Mnogi skušajo najti njene

⁹⁸ Lat. reklo: Dam, da boš dal.

⁹⁹ Lk 10, 7.

¹⁰⁰ Lat. »se bori na lastne stroške«.

¹⁰¹ Stavak v orig. ni dokončan.

neovrgljive postavke in jo izpopolniti s preverjenimi dokazi. Tam nastavljenemu prvemu učitelju in njegovim podrejenim to nikakor ne bo v sramoto marveč v čast, če se bodo trudili, da bi postavke svojega predhodnika, našega rojaka Janše iz Radovljice dvignili do prave znanosti. Tudi sam si ne drznem prisvajati imena mojster, čeprav se že šestintrideset let neprenehoma ukvarjam in kratkočasim s to božjo stvarco in sem pazljivo prebral množico knjig o čebelarstvu ter me to še vedno zaposljuje.

102. Samo izprašanim učencem se lahko dá potrdilo o zadostnem znanju

Učitelj naj ne dá potrdila o pridobljenem pouku nobenemu učencu pred odhodom, razen če ga je sam izprašal in ugotovil, da je sposoben za čebelarjenje, tako 6. člen Navodila. Drugače bodo tisti, ki bi koga udinjali za skrbnika pri čebelah, naznanjeni in bi učitelj po pravici lahko od njih zahteval odškodnino za škodo, ki bi mu nastala s tem. Mislim, da bi morala biti ta potrdila prosta takse in bi jih moral učitelj izstaviti gratis ter učence obenem spodbuditi, da se lotijo čebelarjenja. Tudi potrdilom tukaj nastavljenih učiteljev naj bi se pripisovala ista vera v sposobnost za čebelarjenje kakor dunajskim, in sicer v vseh avstrijskih deželah, če jih sopodpiše ravnatelj deželne čebelarške šole. Lahko pa bi za večje zagotovilo nastavili tudi učiteljski kolegij za spraševanje vajencev.

103. Učitelj mora vsako leto dati obračun

V skladu s 7. členom Navodila mora učitelj vsako leto okrožnemu uradu izročiti obširen¹⁰² izkaz o panjih, ki so mu bili izročeni, o tem, kako jih je gojil in hranil, kakor tudi o čistem dobičku, ki ga je dosegel. Okrožni urad naj ga potrdi s svojo ugotovitvijo o resnični pomnožitvi in ga predloži deželni vladi.¹⁰³ Ta po izkazanem dobičku učitelju določi njegov delež za plačilo, neskrbne učitelje pa lahko zamenja z boljšimi. – Zahteva je pravična, saj se je tako moč izogniti vsaki poneverbi. Tako bo mogoče v nekaj letih ugotoviti, katere pokrajine v deželi so bolj primerne za čebelarjenje. V čem pa naj bi učitelj poleg plače prejel delež pri izkazanem dobičku, ne razumem. Po mojem bi bilo bolj potrebno, da bi se izkazani dobiček uporabil za pomnožitev novih čebelnjakov.

104. Deželna vlada naj pošlje obračun na dvor, ta pa bo o njem vsako leto poročal javnosti

Prav tako mora v skladu s 6. členom Navodila dati deželna vlada enkrat na leto dvoru poročilo o napredku čebelarjenja v deželi, pri čemer naj se naznanijo resnični rezultati v splošni zgled postavljenih šol in učiteljev v javnih časopisih za splošno vzpodbudo. Učitelji, ki so v svojih okrožjih napravili pomemben napredek v čebelarjenju, naj se posebej izpostavijo. – Na misel mi je prišlo, da bi bilo tudi dobro, če bi učitelji med letom obračunu priložili kako obširnejše poročilo o na novo odkritih prijemih in drugih opažanjih pri čebelah. Deželna vlada naj ga s spremnim pismom pošlje na dvor, da bo vsako leto v tisku javno naznanjen vsem deželam in bo o tem učiteljem vsakokrat poslan brezplačni primerek za posnemanje.

105. Učitelji naj poskusijo tudi z vožnjo na pašo

Končno je učiteljem naloženo, naj se potrudijo, da čebele, ki ne živijo v krajih, kjer je tudi ob koncu pomladnega in poletnega cvetenja najti dovolj hrane, odpeljejo na pašo in tako pokažejo čebelarjem v svojem okolišu tudi ta srečni postopek, ki so mu, čeprav ga izkušnja potrjuje, nekateri še vedno nenaklonjeni. [Navodilo, člen 9.] – Ne dvomim, da se bodo učitelji v skladu z dolžnostjo držali tega člena kakor tudi prejšnjih, vendar naj bo tudi plača primerna pogostim obveznostim in potrebnim izdatkom kakor tudi nabavi panjev, čebelji hrani, dobavi ajde in podobnemu.¹⁰⁴ Sem spada tudi skrbnik čebel, saj se od zgodnje pomladi do pozne jeseni pri stotih panjih čebel vedno najde kak opravke, da ni nikoli brez dela. Učnih ur s tem ne more povezovati, kajti če človek porabi čas za eno stvar, nastane škoda na drugi.

¹⁰² Orig.: *razumljiv* (verständlich), namesto pravilno: *obširen* (umständlichen).

¹⁰³ V navodilu: deželnemu uradu.

¹⁰⁴ Orig.: »Hönigfutter, Heidelieferung etc.«

**Ukrepi
za čebelarstvo v mejni grofiji Moravski,
izdani na Dunaju 14. aprila 1775**

106. Prvega učitelja Janšo je po smrti nasledil njegov učenec, vendar učitelji očitno ne smejo biti stalno v breme državni blagajni

Po smrti našega deželana Janše naj bi bil (točka 1) njegov učenec Jožef Minzberger, ki ga je pokojni sam izprašal, izbral in izuril za učitelja prve čebelarške [šole] v prestolnem mestu, v tako imenovanem Belvedere, ga tam nastavil in potrdil. (Točka 2:) Da bi se čebelarstvo vse bolj razširilo, se jim je zdelo potrebno ta patent v deželi pod Anižo in na Moravskem zakonito oznaniti javnosti in krepko bedeti nad njim. (Točka 3:) Pomnožitev čebelarskih šol naj bi v deželah polagoma dosegli na tak način, da bi šlo vzdrževanje učiteljev čebelarstva po eni strani na račun njihovega dobička, po drugi strani pa naj bi jih nastavili tako, da bi njihova plača ne bila v stalno breme erarja in drugih blagajn. Kako naj bi dosegli to namero, stoji pod točko 4.

107. Moravski učitelj s 300 goldinarji [plače] iz stanovske blagajne. – Končno naj bi se vzdrževal sam z dobičkom od čebel

[Točka 4:] Zaukazano je bilo, naj se tamkajšnji gubernij takoj loti ustanavljanja takšne šole. Nanjo je bil dejansko nastavljen tudi izprašani Johann Spann, z izplačilom letne plače 300 goldinarjev iz stanovske blagajne. (Točka 5:) Da pa bi stvar polagoma privedli do točke, ko bi se čebelarška šola lahko vzdrževala sama, je bilo guberniju zaukazano, naj iz svojega gremija izbere svétnika, ki bi imel toliko vneme in naklonjenosti, da bi se spoprijel s tem predmetom in bi bil gubernij sposoben po njem izpeljati zadevo. – O glavnih točkah čebelarstva na Moravskem naj mi bo dovoljeno iskreno in na kratko navesti svoje misli tako, da bom preskočil prvo in drugo točko ter se posvetil naravnost tretji.

108. Dobiček od čebelarstva bi še dolgo ne donášal plače. – Izračun dobička od čebel

K točki 3: Tu se pomudim pri vprašanju, ali se bodo čebelarške šole pri nas lahko polagoma toliko razmahnile, da bodo učitelji z odmerjeno plačo prenehali stalno bremeniti erar in druge javne blagajne in se bodo sposobni vzdrževati sami z dobičkom od čebel oziroma letnim presežkom pri dohodku od čebeljih proizvodov po odbitku neizogibnih stroškov. To ne bi bilo mogoče, razen če bi začeli z zelo velikim številom panjev, česar pa pod št. 89 nisem odobral. Glede tega lahko zagotovim naslednje: V 38 letih svojega gospodarjenja s čebelami, ko sem vsako leto napravil obračun o stanju čebel in količini hrane za bodočo zalego, sem v dobrih, z medom bogatih letih dosegel največ 18, v povprečnih letih 14 in v šibkejših do 10 odstotkov čistega dobička. Slabših let nisem upošteval, prav tako ne zelo slabega preteklega leta 1778, ko je od 196 čebeljih panjev, postavljenih na pašo ajdovega cvetja do naslednje pomladi preživelo le 47, medtem ko so drugi povečini zaradi lakote deloma že jeseni pobegnili, deloma pozimi pomrli. Jeseni sem stehal vse panje in 51 jih ni imelo niti 10 funtov medu. Zato se nikar ne prenačimo v računu, zelo pogosto se ne izide.

109. Pri nas bi lahko plačo prihranili s prostovoljnim neplačanim učiteljem, ki mu ne bi bilo treba dodati nobenega svetnika

K točkama 4 in 5: Za nastavitev učitelja čebelarstva s 300 goldinarji plače iz stanovske blagajne pa ne dvomim, da bi se pri večjem številu tukajšnjih izkušenih oseb [ne našel] kdo, ki bi se iz ljubezni do domovine odločil za javno poučevanje, ne da bi dobival dejansko plačo, če bi si zraven le lahko izbral še pomočnika ali skrbnika, ki bi mu bilo treba določiti primeren znesek za hrano in plačo. Omenjenih 300 goldinarjev za učitelja pa bi bilo mogoče drugod koristneje uporabiti. – Za prostovoljno neplačanega učitelja bi bilo tudi neugodno, če bi bil odvisen od gremija tukajšnjega vladnega sveta, saj pri nas ne

poznam nikogar veččega [čebelarstva], razen (naziv!) barona von Wolkensberga,¹⁰⁵ ki je že brez tega preobremenjen s pomembnejšimi svetniškimi zadevami kakor tudi z gospodarjenjem na lastni posesti. Nekdo, ki se na stvari ne spozna, pa bi s svetovanjem prej povzročal zmedo kakor pomagal.

110. Kraj, kjer naj bi v deželi uvedli šolo

Z omenjenim svetnikom, ki bi ga izvolili, bi morali na sestanku s Kmetijsko družbo razpravljati o naslednjih točkah: – **A.** V katerem kraju v deželi naj bi se ustanovila prva [čebelarska] šola? Kar zadeva Kranjsko, sem že pod št. 64 navedel, da je notranjsko okrožje za čebelarstvo najmanj primerno. Gorenje okrožje pa je pokrajina, ki ima med vsemi največ izkušenj. Odondod se je čebelarstvo preko slavnega Janša preselilo na Dunaj in sploh je vsak tamkajšnji prebivalec sposoben, da se loti te obrti kot postranskega zaslužka. Glede na to se zdi, da bi bila čebelarska šola tam odveč. Kjer se zastavi kakšno vprašanje, se sosed obrne na znanja željne in jih povpraša za nasvet. Bolj potrebno je uvesti šolo v dolnjem okrožju, kjer se na kmetih vidi najmanj čebel in je med njimi neznanje o gojenju čebel največje. Najbolj primerno bi bilo to na mojem posestvu Lanšprež, ki se nahaja v središču dežele, da bi se tako čim hitreje razširilo na vse strani, deloma tudi zato, ker bi bilo vsaj za močnejše posestnike bolj ugodno, da bi od marca do konca oktobra pošiljali sem svoje za šolo sposobne podložnike - rojenjake. Ti bi lahko potem pod njegovim gospodstvom druge učili čebelarskega nauka in prijemov.

111. Izdelava potrebnih panjev in čebelnjaka

B. Učitelju bi morali na stroške stanovske blagajne priskrbeti 20 čebeljih panjev in mu na mestu šole postaviti čebelnjak. Ko bi se postavila prva čebelarska šola kam drugam, bi bilo oboje zelo potrebno, kajti neumnemu kmetu predavati to znanost le v teoriji, brez vaje in praktičnih dokazov, se zdi čisto nemogoče. Če pa bo šola ustanovljena na mojem posestvu Lanšprež, kakor sem svetoval, ne bi potreboval ne čebel ne čebelnjaka, saj imam sam 130 lastnih čebeljih panjev v dve uri in pol med seboj oddaljenih čebelnjakih in je pri njih mogoče pokazati vse prijeme. Vendar zahtevam, da se poleg omenjenih 20 panjev tudi učencem nabavi za prepuščenih 300 goldinarjev toliko panjev več, kolikor jih bo potem ostalo mojim podložnikom pod nadzorom in vodstvom gospodstva v vaških čebelnjakih za njihovo korist. Potem bi dal napraviti čebelnjake še v drugih vaseh, kjer imam svoje podložnike, in bi jim dal še nadštevilne panje, da se razširijo.

112. Spodbuda učitelju s tem, da dobi tretjino dobička, ali z nadomestilom

C. Omenjenemu učitelju bi se vsako leto za nagrado nakazala tretjina dobička od prej omenjenih 20 nabavljenih panjev. To jemljem kot posebno nadomestilo za njegov trud poleg vsake določene letne plače, za katero sem že pod št. 103 povedal, da jo imam za odvečno, kajti s 300 goldinarji lahko človek v naših krajih udobno živi. Če pa bi bila ta tretjina dobička mišljena le kot plačilo, potem bi moral učitelj živeti zgolj od zraka, posebno dokler se ne bi prvih 20 nabavljenih panjev z roji pomnožilo do znatnejšega števila. Kar zadeva panje, ki sem jih prepustil svojim podložnikom pod mojim nadzorom in vodstvom, bom njihov dobiček, kolikor presega plačo nastavljenega skrbnika, v celoti prepustil njemu.

113. Učitelja bi z lahkoto plačale čebele s svojim dobičkom

D. Število teh čebeljih panjev se bo z naravnimi roji, torej brez stroškov, namnožilo do te stopnje, da bo dobiček po odbitku tretjine, znesel za učiteljevo plačo. Poleg tega mu bo tudi vse, kar si bo z leti pridobil preko zneska svoje plače, moralo ostati kot nagrada za njegovo marljivost. Na ta način se bo v nekaj letih stanovski blagajni izteklo breme plačevanja. Korist te uredbe pa ne bo le v prihranku, ampak tudi v tem, da bo napredovanje teh krajev najočitnejše, najbolj gotovo in zanesljivo znamenje za presojo učiteljeve sposobnosti in prizadevnosti. – Na enak način se bodo polagoma tudi v ostalih delih dežele, kjer položaj dopušča, lahko ustanovile čebelarske šole, ne da bi se večalo težko breme javne blagajne.

¹⁰⁵ Baron Franc Rudolf Oblak pl. Wolkensberg (M. Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 399.) – Besedica naziv (Titl) v oklepaju pomeni nadomestilo za enega od takrat običajnih častnih naslovov.

114. Tega v dolgih letih ni pričakovati

Veliko sreče in dober uspeh pri prihodnjem gojenju čebel ti želim, ljubljena domovina! Vendar si dovolim, da te nagovorim s tole prošnjo: Nikar ne posnemaj gornjelužiške čebelarke družbe. Ta ima v svojem grbu v plug vprežene čebele kot znamenje velike koristi, ki jo pričakuje od njih. Nikar si ne zbučaj pretiranega upanja od ukrepa, ki so ga pred kratkim uvedli na Moravskem in ki sem ga omenil že v št. 108. Težko se boš za časa človeškega pomnjenja dokopala do tega, da bi ustanova, ki se je začela z 20 čebeljimi panji, z odvajanjem tretjine dohodka privedla do plače učitelja, odmerjene na 300 goldinarjev in na ta način stanovsko blagajno razbremenila plačevanja. Kakor v plug vprežene čebele ne morejo zorati zemlje, tudi tebi tega ne bo mogoče izvesti.

115. Izhod je zelo dvomljiv

Po vsem videzu pričakuje ta ukrep nekaj takega, kakor da se bo voda v rudniku, ki so jo pognali v tek, sama od sebe črpala in izlivala iz jame. Prav tako naj bi si mogle čebele kar privoščiti zagon, da bi iz dobička poleg sebe hranile in vzdrževale tudi učitelja. Ta stvar se mi zdi vse preveč izumetničena. Vse umetne naprave so kratkega veka in jih je treba neprestano krpati. Prav tako se bo zgodilo tudi s čebelarstvom. Ponesrečena leta in drugi slučajni spravijo čebelji panj pogosto za dve tretjini nazaj. Na papirju je izračun lahko pravilen, ne pa v praksi. Račun brez krčmarja bi bil, če kdo misli, da bo stroj sam od sebe črpal ustrezen dobiček in ga proizvajal.

116. Učitelj ne more odgovarjati za dolgove svojih nepoučljivih učencev

Dodatek, da mora biti napredovanje teh krajev najočitnejše, najbolj gotovo in zanesljivo znamenje za presojo učiteljeve sposobnosti in prizadevnosti, ta dodatek, pravim, me še veliko bolj čudi. Če ima mojster nepoučljive vajence, ki ne premorejo niti pridnosti niti nagnjenja in sposobnosti, da bi dojeli učno snov, naj bo potem napredovanje takih krajev najočitnejše, najbolj gotovo in zanesljivo znamenje za presojo učiteljeve sposobnosti in prizadevnosti? Če vojaki ne izpolnijo svojih obveznosti do vojaškega poveljnika in položijo svoje orožje ali če se ne morejo zoperstaviti sovražnikovi premoči, je mar to zanesljivo znamenje poveljnikove nesposobnosti za to službo? Če poveljnik ladje uporabi vso svojo spretnost, da jo reši, a jo viharni veter in silni valovi treščijo ob pečine, je mar on povzročitelj te nesreče in propada?

117. Neprizadevne učitelje je treba zamenjati z drugimi

E. V primeru, da bi ta ali oni učitelj to skrb zanemarjal, ima deželna vlada prepričljiv dokaz, da je za to nesposoben, in bi ga morala zamenjati z boljšim. – Kolikor je za to kriv učitelj sam, se mi, v zvezi s prej rečenim, zdi to izvedljivo. Pri prostovoljcih mora to pač dopustiti in jih ustrezno uporabiti za javno službo, razen če se odloči, da jih dokončno odpusti, kar bodo prostovoljci tudi radi sprejeli, posebno če bi jim kdo hotel naložiti sitnosti ali celo stroške. To je moje povsem nemerodajno mnenje tako o zakonskih predpisih na Dunaju izdanega patenta kakor o drugih glede čebelarstva sprejetih ukrepah, ki ga predlagam slavni Kmetijski družbi in z vso podložnostjo pokorno dajem v cenzuro in razmislek visokemu uradu deželnega glavarstva, vendar bi želel pred koncem pretresti še:

§ 3

Tukajšnje ovire za čebelarstvo

118. Največ ovir za čebelarstvo

Število ovir, ki stojijo na poti čebelarstvu, tako da stoletja ni doseglo zelene popolnosti, je veliko. Ena izmed njih je čebelja družina brez matice, potem premajhno ali preveliko rojenje, pobeg celih rojev, nepremišljeno spodrezovanje, napad notranjih in zunanjih sovražnikov, uničujoče bolezni, ki se končajo z epidemijo, drugi škodljivi primeri, kot so kaznivi pomor čebel, nesorazmerje med velikostjo

celic¹⁰⁶ in številom njihovih prebivalcev, starost njihove izgradnje, preveliko število čebelnjakov, raztresenih po vasi, pomanjkanje potrebnega znanja o ravnanju s čebelami in končno gmotno pomanjkanje kmeta, da bi se lahko lotil ustreznega čebelarjenja. Vsaka si zasluži posebnega, vendar kratkega premisleka.

119. Matica je duša čebeljega panja

Kakor duša oživlja telo, tako matica oživlja čebelje občestvo. Če je ta v njem, je vsa družina sveža, živahna, vesela in v gibanju, vse, kar živi, se skupno loteva dela, en del skrbi za zalego, drugi se ukvarja z notranjo gradnjo, spet drugi zunaj nenehno nabira zalogo, vsak član si neutrudno prizadeva za številno pričakovano potomstvo, ki je edino pravo nagonsko teženje in prizadevanje njihove marljivosti in delovanja. Če pa naraščaja primanjkuje in ga je vedno manj, bo tudi družina žalostna, lena in omrtvičena. Niti znotraj ni več dejavnosti niti zunaj čebele več ne nabirajo ali prinašajo, in sicer ne brez razloga. Ko uvidijo, da nimajo skupne matere, da ne morejo pričakovati potomstva, spoznajo, da sta ves njihov trud in delo zaman. Zadovoljijo se s hrano, ki jo še najdejo znotraj ali naletijo nanjo zunaj in ki zadostuje za tistih nekaj dni, ki jim še preostajajo, dokler se zaradi vsak dan bolj skrčene družine in pomanjkanja naraščaja žalostno ne iztečejo.

120. Slaba stran pomanjkanja rojev. – Škodljivost pogostega rojenja

Čebelarstvu škoduje tako pomanjkanje kakor preobilica rojev. Nesporo je, da deloma propadejo zaradi starosti, deloma zaradi različnih nesreč. Če njihovega izpraznjenega mesta ne dopolni naraščaj mladih rojev, se zgodi samo po sebi, da tak čebeljak končno shira. Posledica preobilice rojev pa bo propad matičnega panja in njenega potomstva. To se najprej pokaže v tem, da je matični panj dal preveč rojev in tako zgubil vse preveč čebelje družine in zaloge, ki je v preostalem kratkem času ni mogel dopolniti, da bi si nabral dovolj zimske zaloge, zato jih bo večina pomrla od lakote. Za druge roje je znano, da so po večini beraški, v katerih je le nekaj prgišč čebel, ki bodo zbežale ne glede na uporabljeno medno hrano ali pa se bo njihova matica na prahi izgubila.¹⁰⁷ A tudi če bodo doživeli cvetenje ajde, zaradi majhne družine ne bodo mogli veliko nabirati in bodo že jeseni postali roparski plen drugih čebel ali pa bodo zaradi zimskega mraza otrpnili oziroma zaradi lakote pomrli.

121. Pobeg iz panja

Pri čebelah ni tako redek pojav, da zapustijo svoje bivališče in se bodisi naselijo v sosednjega, bodisi pobegnejo v divjino. – Prvo se zgodi, če kak panj ostane brez matice in če za zalego druge nima na zalogi sposobnega zaroda. Zanj je treba pravočasno poskrbeti od zunaj. Čeprav zaradi zmanjšanja čebelje družine utрпи škodo, je vendar očitno, da bo tako okrepljen panj s težo medu to nekoliko nadomestil. Veliko večja škoda pa je, če pri dolgotrajni vročini posebno drugi roji nepričakovano vzletajo od enega drevesa do drugega, pogosto ne da bi se sploh usedli. Razpršene rojijo in letijo vedno više, dokler se povsem ne zgubijo izpred oči in ne pustijo za seboj drugega kot žalosten spomin ali kvečjemu dva do tri prste velike prazne voščene satičke v opustelem prostoru.¹⁰⁸

122. Škoda spodrezovanja

Spodrezovanju sploh nisem naklonjen, ampak se namesto njega že šestnajst let zadovoljujem samo z odvzemom nastavkov. Če je spodrezovanje skromno in umerjeno, ga ne obsojam, toda lakomnost in poželenje po medu mnoge zaslepi, da ga izvajajo, bodisi jeseni ali spomladi. Le redko pa se to zgodi brez škode. Če se zgodi spomladi, obstaja nevarnost, da bi hkrati izrezali tudi že močno zaležene sate.¹⁰⁹ Pri tem ne utрпи pomanjšanja družine le spodrezani panj, ampak bo, če pride zarod med čebeljo hrano, s

¹⁰⁶ Orig. »die Unmaß deren Behältniße«, dobesedno *njihovih shramb*.

¹⁰⁷ Orig.: »in der Befruchtung verloren gehen.«

¹⁰⁸ Orig.: »Behältniß«.

¹⁰⁹ Orig.: »stark angelegte Brutt«.

takim medom okužen tudi ves čebelnjak. Če pa se to naredi jeseni in se preveč obreže, sicer pozimi niti ne bo zmrznil ali umrl od lakote, pač pa ga bodo spomladi zaradi šibke družine napadle roparice aali pa se bo moral, če ima dovolj čebel, pri majhni zalogi medu spremeniti v roparja, zajedavca in sladkosnedneža pri drugih, kar pa bo moral navadno plačati s svojo kožo.

123. Vešče¹¹⁰ so notranji sovražniki čebel

Notranji sovražniki čebel so v glavnem vešče ali njihove ličinke,¹¹¹ ki jih pri večerni luči zaležejo okrog frfotajoči metulji. Prikradejo se v panj, posebno če v njem ni močne družine, močna družina se jim namreč postavi po robu, in v notranjih špranjah, režah in kotih tudi v prahu zaležejo svoja jajčeca, iz katerih se zaradi toplote v panju izležejo ličinke. Te se zamotajo v satovje, ga zgrizejo, zmeljejo med, nagrizejo zarod in s svojo mrežo prepredejo celice ter ščipajo in cukajo čebele za noge. Čebelja družina, ki se trudi ustvariti mir, zapusti bivališče in pobegne na veliko škodo lastnika. Ko zlo neopazno prodre tako daleč, da ni notri nič drugega več kot prgišče zmletega voska z množico odvratnih črvov in njihove nesnage, ne preostane drugega, kot da človek, če sme čebele šteti med ptice, z vso pravico reče: Qui alit aves, stercus pro munere habet.¹¹²

124. Zunanji sovražnik – čebele roparice

Med zunanjimi sovražniki so na prvem mestu roparice. Kar zadeva med, je nenasitnost že prirojena vsem čebelam. Če po prenehanju jesenske paše ali ob začetku paše spomladi ne najdejo zunaj ničesar za nabiranje, se ne le z medom revni panji, ki jih prisili lakota, ampak pogosto tudi tisti, ki niso brez zaloge, bodisi da jih premami zgled drugih ali da bi prihranili svojo lastno zalogo, spravijo na pogubno ropanje. Obiščejo panj za panjem in najprej poskušajo napasti brezmatične panje, potem panje s šibko čebeljo družino. Prve spoznajo po tem, da se vdajo brez odpora, drugi pa se sicer upirajo, ampak zaradi umanjkanja čebel ne dovolj. Po opravljenem poizvedovanju se spravijo na prve. Ko opravijo z njimi, besno napadejo druge, na juriš se polastijo prostora in pokončajo njihove vodje, da se vdajo, pomagajo izropati sami sebe in se pridružijo roparicam.

125. Bolezni – griža in gniloba

Bolezni, ki so jim podvrženi panji, sta griža ali driska in gniloba čebelje zalege. Prva je vsakomur znana in ni zelo nevarna, druga pa je smrtna in zmore okužiti ne le panj, ki je obremenjen z njo, marveč tudi vse druge čebelje družine¹¹³ tamkajšnjega območja in jih pokončati, če se to zlo pravočasno ne odvrne ali odpravi. Pri tej stvari je najhujše to, da jo je težko prepoznati. Povzročata jo namreč tako prehlad kot prevelika toplota zalege, prav lahko in hitro pa se razširi z ropanjem in hranjenjem z okuženim medom. Če ga čebele uživajo, namreč tudi pri najbolj zdravih panjih povzroči gnilobo čebelje zalege.

126. Pomor čebel – konec čebelarjenja

Največja ovira za razvoj čebelarstva se mi zdi divje morjenje čebel, da bi dobili zalogo medu in vosek. Ob koncu poletne paše se tako pri nas iztrebi več tisoč panjev. Navadno so na udaru najboljši in najtežji. Pustijo le tiste, ki tehtajo manj kot 20 funtov in jim preti nevarnost, da bodo čez zimo pomrznili ali od lakote pomrli. Žal je prišlo že v pregovor: Mastno svinjo in masten panj je treba zaklati. O, grozljivo ravnanje s tako izredno delavno in najdaljšega življenja vredno čebeljo družino! Kako sprevržen način za pospeševanje čebelarstva! Ali je mogoče najti človeka, ki je tako neumen, da bi zaklal svoje najboljše živinče, da naenkrat iztrži velik dobiček, medtem ko bi lahko od njega z leti dočakal veliko večjo korist in pomnožitev.

¹¹⁰ Orig.: »Motten« (molji), to so ličinke vešč.

¹¹¹ Orig.: »die Motten oder Würmer«.

¹¹² Lat.: Kdor goji ptice, ima za dosežek gnoj.

¹¹³ Orig.: »Zuchten«, dobesedno vsa druga gnezda.

127. Zavrnitev ugovora

Predstavljam si, da me bodo imeli za fanatika, ki je zaljubljen v čebele, ali njihovega pretiranega zagovornika in da mi bodo očitali, da mi iz ljubezni do njih ni mar prizadeti človeka ter mu oporekati gospostvo nad živalmi, ki mu ga je dal stvarnik vseh stvari in ga pravnomočno poseduje od začetka sveta ter ga je ves čas izvrševal in ga izvršuje do današnjega dne. Ne! Posebno gospostvo človeka nad živalmi mu rad priznavam, toda v skladu z zakonom, z mero, v redu in po pameti, tako, da svoje gospostvo deli z drugimi ljudmi, ki imajo enako pravico, in da ga ne zlorablja. Ne oporekam pošteni uporabi ustvarjenih bitij, ampak njeni zlorabi. Ne uporaba živali, ampak njihovo iztrebljanje je vredno graje, posebno kadar se z njimi lahko okoristi drugače, in ne da jih pomori.

128. Čebele so najbolj nedolžne živalce

Ko bi bile čebele nekoristne, nevarne živali s preveliko rodnostjo, ki se ji mora človek postaviti po robu in jo preprečiti, ko bi, denimo, njihova mrtva telesa, njihovo meso služilo človeku za hrano, koža pa za odejo in bila sploh uporabna za druge stvari, ali če bi bil to nadležen mrčes, ki se ga nikakor ne bi znali prav rešiti, ko bi ljudem ali živalim odžirale hrano, ko bi s svojo sapo ali dotikom škodile rastlinam in cvetovom, ki jih obletavajo, ko bi z nabiranjem medu in cvetnega prahu zmanjševale sadove zemlje in kar bi se še dalo povedati, ko bi se njihove nesnage res ne mogli drugače rešiti, bi proti njihovemu morjenju ne tratil besed in se ne bi zadrževal pri tem, ampak bi jih popolnoma prepustil človeški samovolji, svojeglavosti in sebičnosti.

129. Njihova pomembna korist

Ker pa so čebele najbolj nedolžna stvarca, ki človeku, če je le ne razjezi, ne napravi zla in ga ne poškoduje, ker so to dragocene, koristne, celo človeški družbi tako potrebne žuželke, ki jih ni mogoče dovolj namnožiti, so tiste delavne, dobrodelne, marljive ptičke, ki nam s svojim letanjem prinašajo med in nas obenem oskrbujejo z voskom, so tista živinčeta, katerih oskrbovanje nas ne le najmanj stane, ampak človeku, ki zna z njimi prav ravnati, napolnijo mošnjiček in se mu deset- in večodstotno obrestujejo. Moriti to ubogo živalco je okrutno dejanje, ki se najboljšim državljanom, katerim nenavadno veliko do tega, da se ohranjajo in množijo, očitno gabi. To je neke vrste barbarstvo, ki za tiste, ki imajo od tega korist, ta ni nič večja, kot je škodljiva za najboljše ljudi.

130. Potrditev s primeri

Poslušajmo za potrditev mojega stavka omembe vredno mesto velikega poznavalca čebel gospoda de Gelieua.¹¹⁴ Na strani 92 pravi: Kmet naj s čebelami ravna tako gospodarno, kakor z drevesi.¹¹⁵ Teh mu ni treba posekati, da bi dobil sadove, in onih ne pomoriti, da bi bil deležen medu. Ti, bedak, pravi dalje, vzemi lestev, povzpni se na drevo in si naberi sadežev. Lepa drevesa, ki jih podreš, so obetavna, ali ne bi mogla še petdeset let zaporedoma dajati prav toliko sadežev? Pokončevalci čebel, moral bi reči moralci, so tisti norci, ki svojo čebeljo družino, da bi od nje dobili korist, umorijo. Sicer jo dobijo, ampak komaj polovico tiste, ki bi je bili deležni brez pomora. Pomorjeni panji bi mogli, če se ne bi kaj pripetilo vmes, živeti še petdeset let. V tem času bi dali lastniku veliko količino medu in poleg tega zapustili še številno potomstvo.

131. Neustrezna velikost panjev

Nobeno od tukaj običajnih čebeljih bivališč¹¹⁶ ni sorazmerno s številom čebel in letno pašo, kakor tudi paša in letna plodovitost nista vsako leto enaki. Tudi število čebel enkrat narašča, drugič upada. Temu primerno je tudi njihovo stanovanje bodisi preveliko bodisi premajhno. – V prvem primeru zgubijo čebele pogum za delo. Poleti, ko bi morale graditi, se morajo ubadati z veščami. Ker je panj le

¹¹⁴ Orig: »Gellieu«. Jonas de Gélieu (1740–1827), švicarski pastor in čebelar.

¹¹⁵ Za katero delo gre, ni bilo moč ugotoviti.

¹¹⁶ Orig.: »Behältnisse der Bienen«.

do tretjine poln, jih v velikem prostoru navadno pokonča mraz,¹¹⁷ za močno čebeljo družino pri bogati paši pa je prostor pretesen. Zaradi notranje toplote imajo čebele občutek, da je treba nekaj narediti, se spraviti ven, prezračiti panj, in tako najboljši čas letine prebijejo v brezdelju na škodo lastnika in pogosto tudi v pogubo njim samim, saj si taki panji pogosto ne priskrbijo dovolj zimske zaloge.

132. Stalno bivališče – poguba za čebele

Enaka usoda čaka tudi čebele, ki so neizogibno prisiljene živeti ves čas v istem stanovanju. Udomačila se je že površnost, da se pusti roj v panju, v katerega je bil enkrat vsajen, toliko časa, dokler ne odmre sam od sebe, kar se navadno zgodi v sedmih do osmih letih, in sicer ne zato, ker bi čebele ne mogle živeti dlje, izkušnje in tehtni razlogi so nas namreč prepričali, da se čebelja družina množi z naraščanjem. Z nasledstvom, večino in dobro oskrbo je že marsikateri panj dočakal petdeset let življenja. Poleg črnega satovja, ki postane čebelam po daljšem času tako odvratno, da zapustijo bivališče in pobegnejo, so vzrok za propad tudi celice, ki postajajo vedno bolj tesne. Kadar se namreč iz njih izležejo čebele, pustijo za sabo vsakokrat ostanek zapredka, srajčko,¹¹⁸ ki se zlepi s celico, tako da te končno postanejo neprimerne za nadaljnjo zalego.

133. Slaba stran posamičnih čebelnjakov

Med ovire za čebelarstvo spadajo tudi posamični čebelnjaki z le majhnim številom panjev, raztreseni po vaških vrtovih v majhnem okolišu, ki z njimi kot stranskim opravilom lastniki ravnajo zelo malomarno. Napake, ki se jim prikradejo pri tem, nujno učinkujejo na sosednje čebelnjake. Da ne govorim o človeški zlobi, razvpiti škodoželjnosti za zapravljanje časa, ki se pri čebelarstvu dogaja veliko pogosteje kot pri katerikoli drugi reji in se zdi za čebelarje skoraj nepogrešljiva. – Kako pogosto se zgodi, da se s slabim, zanikrnim ali celo napačnim ravnanjem s čebelami na enem samem čebelnjaku čebele navadijo na ropanje ali celo [okužijo] z gnilobo zalege, ne da bi to tako nevarno zlo in nesrečen slučaj pravočasno odkrili in odstranili.

134. To bom dokazal s primeri in navedbami

Takšen ropar s svojim napadom pogosto razkači vse druge čebele in jih spravi v bojvito razpoloženje. En čebelnjak napade drugega, tako da nastane krvava morija in vsestranski poboj. En sam panj, ki ga je napadla gniloba zalege, je dovolj, da okuži vse druge in jih pokonča. To zlo je toliko bolj uničujoče, ker ga na začetku ni mogoče prepoznati in ga tudi ni dovoljeno preveriti, saj noben lastnik noče priznati, da je morda kriva njegova družina. Ko pride ta epidemija v deželo, pokonča ves okoliš, mesta in podeželje. Le tisti so varni pred njo, ki jih tuja nesreča napravi previdne in prekinejo vsakršno druženje in skupnost s prizadetimi. Kolikokrat se je že zgodilo, da je zaradi nepazljivosti in nespretnega ravnanja enega samega soseda zajel požar cele vasi in mesta in jih spremenil v pepel. Lastnih napak se človek še lahko ubrani, za tuje pa človek ne more jamčiti, niti jih ne more predvideti.

135. Narava brez večine težko napreduje

Brez pouka, večine in znanja človek v stroki ne pride daleč. Vsaka obrt ima svoje posebne prijeme, vsako delo druge prednosti. Narava, prepuščena sama sebi, sicer deluje po sebi, in ne zaman, toda pogosto zelo nepopolno in z mnogo nevarnostmi. Je rodovitna mati velikih del, ki pa se izrodijo v različne spačke. Je kakor ladja brez krmila, ki jo valovi in vetrovi ženejo sem ter tja marsikateri nesreči naproti, tako da je v nevarnosti, da se bo raztreščila ob pečinah. Je kakor konj brez uzde, na katerem se jezdec, prepuščen živali, počuti v nevarnosti za svoje življenje. Je kakor slepec brez vodnika, ki na svoji poti nenehno tipa naprej, ne da bi vedel kam. Izpostavljen je mnogim spotikam, iz katerih se ne more

¹¹⁷ Stavek v orig. je težko razumljiv: »Sommers sind ihnen die Motten zu überlegen, und bauen sollten, ein drittel voll, daß in dem geraumen Pla

¹¹⁸ solche gemeiniglich die Winters Kälte zu Schande richtet.«

¹¹⁸ Dobesedno: *pustijo za sabo vsakokrat tanko kožico, ki se zlepi ...*

izmotati. Ali se spotakne ali obtiči na mestu. Je kakor velika knjiga nenavadnih učinkov brez kazala. V njej človek sicer dobi v branje vse, kar se lahko zgodi, v stiski pa ne more spoznati poti in poiskati nasveta. Je kakor ura brez kazalcev in bitja, ki sicer nagonsko neprestano teče, vendar se ne ve, koliko je ura. Je kakor rast brez obrezovanja, sposobna, da ustvarja imenitna dela, vendar zaradi odsotnosti mojstra vedno ohranja prvotna oblačila.¹¹⁹

136. Veščina dopolnjuje naravo

Človeška bistrournost, intuitivni um, preizkušena veščina in utemeljena znanost so vrline, ki dopolnjuje surovo naravo. Raznovrstno zastavljeni poskusi, ponavljajoče se izkušnje, različne iznajdbe olajšujejo učinke narave, dajejo ji zagon in odstranjujejo vse pomisleke in ovire. Vse to so zahteve urejenega, koristnega in vztrajnega čebelarstva. A če bi kdo, ker nima učitelja, ki bi ga učil neizpodbitnih načel in osnov čebelarstva, hotel priti do njega z lastnim razmišljanjem, se poleg sposobnosti, če jo že ima, od njega zahteva še neutrudna marljivost v tuhtanju in raziskovanju, obilica časa, da vse to uporabi, in končno zajeten mošnjček, dokler se po ponavljajočih, pogosto spodletelih dragih poskusih ne nauči, kako jih more uporabiti. Vsem tem pa lahko samo javni, izkušeni učitelji v kratkem pomagajo odpraviti nevednost in neizkušenost.

137. Siromaštvo je čebelarstvu napoti

S siromaštvom, ki kmetu preprečuje uspešno čebelarjenje, končujem naštevanje ovir zanj. Ena ovira izvira iz uboštva prebivalcev, druga iz pomanjkanja zdravih panjev. Oboje mi je znano le za Dolenjsko. Njihovo vsega obžalovanja in pomoči vredno siromaštvo je znano vsem prebivalcem dežele, zato je odveč, da bi ga opisoval. Ne manjka jim volje, da bi si s primernimi darovi od čebelarjenja olajšali težave s prehrano, da, sline se jim cedijo po njem kakor Izraelcem v puščavi po egiptovski čebuli in česnu. Appetit in poželenje pa mora brzdati zaradi pomanjkanja denarja. Tega mu primanjkuje celo za to, da bi sebi in svoji hiši nabavil nepogrešljivo hrano in obleko, če noče, da bi vsi pomrli od lakote in zmrzni od golute. Le kako je potem mogoče od njega pričakovati, da si bo kupil panje?

138. Pomanjkanje čebeljih panjev

Poleg tega je na Dolenjskem hud primanjkljaj čebel, tako da sem v obsegu treh milj na območju svoje posesti (razen gospostva in duhovščine) naštel med kmečkim ljudstvom komaj dva na tristo panjev, in sicer med najnižjimi, pri tatovih in praznovernežih,¹²⁰ ki verjamejo v utvaro, da bodo, če bodo prodali svoj panj,¹²¹ imeli vso srečo in blagoslov za hišo in čebele. Le koliko jih je tako zavzetih za čebelarstvo, da bi raje pogrešali par vprežnih volov kakor čebelji panj? A tudi če bi mogli plačati zanje, od kod naj bi si nabavili čebele? Iz tega območja ne, saj bi tu prej pričakoval odselitev kot pomnožitev.¹²² Da bi jih kupili na Gorenjskem, Štajerskem ali Hrvaškem, se jim zdi pot pretežavna. Če bi se tudi odločili za to, nimajo niti potrebnega prevoza niti znanja, da bi izbrali primerne panje, in ko bi si jih tudi izposodili, bi jim zaradi pomanjkanja izkušenj najboljši panji pomrli. Na kratko, čebelarstvo se ne premakne z mesta.

Zdravilna sredstva

139. Proti gornjim oviram navajam močna zdravilna sredstva

Proti močnim sovražnikom je potreben krepak odpor z izdatnimi sredstvi, katerih učinki bodo ovire uničili in odstranili ter ustvarili ugodna tla za čebelarstvo in mu omogočili olajšavo. Da bi ga

¹¹⁹ Orig.: »Roche«.

¹²⁰ Orig.: »die unhrüste (!), bey Gebärglern und Oberglaubischen (!)«.

¹²¹ Orig.: »wenn sie dero Bein feil geben«.

¹²² Orig.: »Übersieglung(!) als Vermehrung«.

spravili v dolgo zaželeno cvetoče stanje, je treba izrjavati vse naštete ovire s koreninami vred. Z njihovo osvetlitvijo sem se dolgo časa zadržal – naj ga zdaj nadomestim s krajšim opisom pomoči in olajševalnih sredstev. Zgoraj navedenim dvanajstim oviram¹²³ postavljam nasproti štiri dobro pripravljena zdravilna sredstva v razmerju tri proti ena, namreč učinkovit zakon, izkušenega učitelja, ustrezen čebelnjak¹²⁴ in skupno rejo. To bo zadostovalo, da se tistim mogočnim oviram zoperstavimo, jih naštenemo v beg in povsem izkoreninimo.

140. Zakonita odprava morjenja čebel

Pred vsem drugim je treba uvesti cvetočo rejo čebel. Za to, da bi čebelarstvo razširili in napravili splošno koristno, je treba splošno in z zakonom okrepljeno odpraviti škodljivo morjenje čebel. Človeka, pravi že omenjeni gospod Gélieu, je treba pogosto na silo in proti njegovi volji prisiliti k sreči. Toskanski veliki knez je v prejšnjih časih izdal takšno modro prepoved in z zagroženo strogo telesno kaznijo ukazal, da se nobena čebela ne sme na silo umoriti. Temu so pred kratkim sledili Nizozemci iz Volilnega palatinata,¹²⁵ sicer pa, kolikor vem, noben drugi mogočnej. Po tem hrepenijo vsi, ki se razumejo na čebele. Brez tega bo vsakršno pisanje, vsaka želja na splošno obžalovanje le pobožna želja, in sicer vse dokler ne bodo izdani koristni ukazi. Modra deželna vlada bi to v blagor svojega ljudstva zanesljivo napravila.

141. V primeru nepristne robe

Toda zaman so zakoni, ki se ne izvajajo vneto s strogimi prisilnimi sredstvi. Po ljudskem pregovoru trajajo od enajstih do opoldne, zato je nujno, da se takoj, ko nepristna roba pride na mitninsko tehtnico, ta z vrtnanjem razišče, in če se v njej najdejo čebele, brez popuščanja zapleni. Denar, ki se iztrži iz tega, naj se uporabi za nabavo novih panjev, ki naj se razdelijo revnim kmetom za pospeševanje čebelarstva. Brezprizivna obsodba na kazen¹²⁶ mnogo krepkeje prisili kmeta k pokorščini kakor najzgovornejši pisci knjig in vse knjige s svojimi prepričljivimi razlogi. Na začetku sicer z godrnjanjem kaže nejevoljo nad zakonom, vendar se mu, iz strahu pred kaznijo, ukloni. Polagoma postane to splošna navada, dokler nazadnje sploh ne pozabijo na staro prisilo.

142. Ugovori proti tej trditvi in njihova zavrnitev

Proti svoji navedbi slišim dva precej močna ugovora. Kam torej z odvečnimi ali celo z gnilobo okuženimi čebelami? Kam s tolikerimi z medom napolnjenimi sodčki? Brez voska ga prekupčevalci medu ne bodo hoteli kupiti. Potrpajte, imam rešitev! Čebele, celo tiste okužene, ki bodo tako ali tako pomrle od lakote, lahko jeseni damo skupaj s tistimi, ki ostanejo za nadaljnjo rejo,¹²⁷ in tako dobimo spomladi panj z močno družino, ki bo izročil toliko prej in v toliko številnejšem roju. Trgovci z medom bodo nekaj časa počakali in ne bodo kupili medu brez voska. Ker pa takšnega zaradi prepovedi ne bodo dobili, se bodo končno morali zadovoljiti tudi s tem. In čeprav bo njegova cena nekoliko padla, bo vosek bogato nadomestil škodo.

143. Neizogibnost javnih učiteljev čebelarstva

Za pospeševanje koristnega in trajnega čebelarstva so v deželi nujno potrebne javne šole. Na njih bodo izkušeni mojstri svoje vajence natančno poučili v teoretičnih načelih in jim posredovali tudi potrebne prijeme za njihovo izvajanje. Pravi vzrok, da je čebelarstvo obtičalo na mestu, je pomanjkanje javnih učiteljev. Oskrbovanje čebelnjakov je bilo doslej le v rokah preprostih ljudi, med katerimi je le malo večjih branja in pisanja, tako da ne morejo dobiti vpogleda v koristne knjige o čebelarstvu.

¹²³ Opisane so pod št. 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 131, 132, 133, 137, 138.

¹²⁴ Orig.: »verhaltungsmäßige Wohnung«.

¹²⁵ Orig.: »Übersieglung als Vermehrung«.

¹²⁶ Orig.: »Machtspruch der Strafe«.

¹²⁷ Orig.: »zur Zucht gelassen«.

Njihovo delo je vse preveč mehanično in ga spremljajo predsodki, železne navade in vraževernost. Nikogar niso imeli, ki bi jih pri javnem pouku naučil česa boljšega in drugačnega, kot so očitne izkušnje in strokovni prijemi, tako da se na škodo javnosti niso mogli izkupati iz starih napak in površnosti.

144. Sklad v ta namen

Njeno cesarsko-kraljevo Veličanstvo, v Bogu preminula Marija Terezija, je po zrelem premisleku dojela nujnost, da v svojih državah v splošno dobro vpelje čebelarke učitelje. Njim podrejeni uradi so to izrecno sprejeli in v stanovsko blagajno nakazali potrebno količino denarja. In kdo izmed stanovskih gospodov, ki so si že dolgo tega v golo razvedrilo redkih meščanov na račun blagajne napravili sijajno gledališče in plesišče, bi si drznil pomisliti, da bi ugovarjal, saj vsako leto velikodušno prispevajo za njuno vzdrževanje, za plačilo stroškov praznovanja pa so za vse udeležence razpisali posebne prispevke. Da bi nekega stanovskega gospoda rešili pred besom upnikov, so si sposodili občutne vsote denarja in jim ga sočutno vnaprej izplačali. V pomoč stanovskemu vojaškemu osebju ter povečini zaradi negospodarnosti in ošabnosti osiromašenemu plemstvu so vsako leto razdelili hvalevredno visoko miloščino.¹²⁸

145. Pripravljenost stanov

Daleč od nizkotnega sumničenja teh tako dobrih, milostnih in usmiljenih očetov domovine, ki so že ob številnih priložnostih velikodušno pokazali svojo skrb za domovino in splošni blagor, sem prepričan, da jo bodo nedvomno tudi tokrat udeležili. Posebno slavo si bodo pridobili tisti, ki so pripravljene podpreti k splošni blaginji usmerjeno mišljenje, namene in navodila deželnega kneza, ki so pripravljene kmetu, posebno z dajatvami preobloženemu in ubožanemu Dolenjcu, s plačo za učitelja in z nabavo potrebnih čebel nekoliko izboljšati stanje prehrane in mu olajšati breme davkov, ko bodo splošno koristno čebelarstvo v deželi razširili, ga posplošili in privedli do čim višje stopnje in razcveta. To je njihova največja želja, za ta cilj so ti častivredni očetje pripravljene ponuditi ne le stanovsko blagajno, ampak ob pomanjkanju denarja v njej tudi častno najeti denar, da bi mogli tako ubogemu podložniku v njegovi bedi ponuditi roko.

146. Glavni predmeti čebelarke šole

S tako načrtovano uvedbo učitelja in šole bodo v kratkem odpravljene največje ovire. Učitelj bo namreč kmeta razbremenil slepote in razprl zastor njegove nevednosti. Odkril mu bo, kaj je brezmatičnost, mu ponudil več predlogov, kako priti do novih [matic], s prstom mu bo pokazal, kako preprečiti odvečne roje in kako jih je mogoče na več načinov nadomestiti z narejenci. Naučil ga bo, kako v najmočnejšem letu zaustaviti pobile čebele. S prstom mu bo pokazal, kako lahko namesto nevarnega spodrezovanja na povsem lahek in nenevaren način prepreči nezaželeno morjenje čebel in si prisvoji njihovo zalogo. Na razpolago mu bo dal sredstva in način, kako se zoperstaviti napadu sovražnikov, kako spoznati boleznin in z njimi okužene ozdraviti, otipljivo mu bo pokazal ves postopek, kako za vedno ohranjati panje sorazmerno ustrezne za bivanje,¹²⁹ stare pomladiti, šibke združiti in številčno močne razdružiti.

147. Potrebnost novih čebeljih panjev

Da pa bi učitelj poučil [učence] o vseh teh raznovrstnih pomembnih predmetih, se je treba posloviti od starih, tu običajnih čebeljih domovanj in poskrbeti za to, da se počasi pred vsemi drugimi uvedejo, spoznajo in udomačijo taka, ki bodo lahko za vse čase ustrezala ljudem in zastavljenim ciljem. Za to se mi zdijo primerni samo panji, kakor so se že pred nekaj leti udomačili v nemških deželah kot kolonije iz Modnega magacina.¹³⁰ Te je naš pokojni rojak Janša uvedel na Dunaju in jih opisuje v svojem Nauku,

¹²⁸ Orig.: »Gnadengelder«.

¹²⁹ Orig.: »beständig bei einer verhältnismäßigen Wohnung zu erhalten.«

¹³⁰ Orig.: »Mode Magazin Colonien«.

§ 28, pod imenom truge.¹³¹ Edino ti panji zmorejo ustreči vsemu zgoraj naštetemu. Glede na zahteve časa, okoliščine čebel in potrebna opravila jih namreč lahko uporabljamo posamič ali povezanih več skupaj. Ti zgornji ali spodnji nastavki se mi zdijo najprimernejši in najugodnejši z malo spremembami za vse, za kar sem menil, da je koristno, če se odvzame ali doda. Navajam njihov opis.

148. Opis novih podstavljenih panjev. – Spremembo glej na koncu v dodatku

Napravljeni so iz smrekovih desk, debelih 5/8 cole. Pod naj bo nekoliko močnejši zaradi pogostega prenašanja. Glavnina panja je v enakem razmerju s podstavkom, tako da se, če jih postavimo več skupaj, dobro ujemajo med seboj. Razen pada ni treba, da bi bili pooblani. Spodnji nastavek naj bo gladko pooblani na notranji, zgornji pa na zunanji strani. Zunanja dolžina znaša 2 čevlja in pol, širina 14 col. Razdalja oziroma svetloba med podoma je 3 cole in pol. Dve stranski deski imata spredaj in zadaj vrezana utora, tako da lahko končni deski poljubno vzamemo ven, če želimo narediti kaj potrebnega v panju. Omenjeni končnici imata v sredini vrezani četrt cole globoki in 4 cole široki vzletni odprtini, pod pa sega na obeh koncih za 3 cole ven, da se čebele, ki se vračajo z nabiranja, laže usedejo. Gornja tla so razdeljena na tri dele. Sprednja in zadnja deska, obe dolgi po 10 col, nimata nič posebnega. V srednji, 10 col dolgi deski pa je lesena rešetka, s tremi letvicami podolž in tremi počez. Široke so 1 colo in prav toliko razmaknjene druga od druge. To dá 7 kvadratnih col odprtine za komunikacijo [in za povezavo z morebitno navezveno nakladjo], ki jo lahko zapremo z lastnim pokrovom. – **Dodatek k št. 148** o tam opisani križni rešetki.¹³² – Ker se čebele in matice, kot sem sam večkrat opazoval, ob odvzemu nastavka s spodnjega panja najraje usmerijo k valjenju v luknjo za izmenjavo spodnjega panja in v 25 enakih odprtih križne rešetke, velikih 1 kvadratno colo, bo skoraj vse matičnike¹³³ dobiti tam. Ti so ob najmanjšem premiku enega ali drugega podstavka v nevarnosti, da se odtrgajo, da bodo pomečkani ali poškodovani. Zato pade s križne rešetke, na njeno mesto pa ...¹³⁴ – Zdi se mi pametneje, da bi se v srednjem oddelku na stropu podstavka namestila 10 col dolga rešetka z okvirjem, ki naj bo ob obeh stenah, katerih vsaka naj bo 2 5/8 cole, sprednja in zadnja pa 2 coli široka. V ta okvir naj bo vdelanih po dolžini 5 letvic, katerih vsaka naj bo 1/6 cole debela, 1 1/4 cole široka in 6 col dolga, tako da bo med dvema letvicama 1/3 cole razmika, skozi katerega bodo čebele ohranjale komunikacijo in prehajale iz spodnjega prostora v nastavek, a zaradi ozkega prostora [bo matici prehod onemogočen in zato] čebele v nastavku ne bodo gradile matičnikov.

149. Nadaljevanje istega. – Pripomba kakor pri prejšnji številki

Stranski deski z žebli čvrsto pribijemo na gornje dno, zgornji deski pa naj segata na obeh koncih vsaj pol cole čez rešetko, tako da se z njo križata in bosta tako bolje pričvrščeni. V obojno dno kakor tudi v stranski deski zavrtamo 4 majhne čepe v 4-colskem razmiku od štirih kotov (v stranskih deskah po 1 colo nad dnom) namesto železnih kljuk, da lahko dno podstavka z žico, vrstico ali beko pritrdimo na enega ali več podstavkov. Na podstavkih prideta spredaj in zadaj po dve za prst debeli ter 3 cole in pol dolgi leseni razpiri, ki podpreta težo gornjega dna, da ne klone. Po dva podstavka za medsebojno izmenjavo tvorita zimski, štirje pa poletni panj ob bogatem cvetenju ajde. Za vsak gornji nastavek imam dve za 1 colo široki in 7 col dolgi preluknjani plošči, ki ju ob veliki vročini pomaknem med prvi dve prečni letvici mreže, da priskrbim zraka čebelam. – **Dodatek k št. 149.**¹³⁵ Zavrtani leseni čepi

¹³¹ Orig.: »Sarg«. Prvotni panji iz desk so se imenovali truge. – Sodobno čebelarstvo II. Praktični del, 1958, str. 66. (Des Anton Janscha seel. ... hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht, Wien 1790, str. 26: Sargen. Francišek Rojina v slovenskem prevodu Janševe knjige Popolni nauk o čebelarstvu. Ljubljana 1906, str. 24, pa prevaja besedo Sarg z obodom.)

¹³² Dodatek je v rokopisu I 24 r na fol. 54v–55r.

¹³³ Orig.: »alle Weiser wiegen«.

¹³⁴ Stavek ni dokončan.

¹³⁵ Dodatek je v rokopisu I 24 r na fol. 55r–55v, ki je zadnja popisana stran rokopisnega zvezka. Na dnu strani je Glavarjev (lastnoročni) podpis: Peter Paul Glovar, Weltpriester.

se mi zdijo bolj zapravljanje časa in so neobstojni. Če bomo pri pogosto nujnih obiskih panjev porabili toliko časa za odpiranje dna in ponovno povezovanje, je to zapravljanje časa. Neobstojni pa so čepi zato, ker ni nikoli mogoče povezati panjev tako, da se ne bi mogli premikati sem in tja. Vreme lahko privez nategne ali pa razmaje, razen če bi vezali z žico, kar pa je za kmeta predrago. – Zato so primernejše debele železne kljuke, narejene iz žice. Z lahkoto se zapirajo in odpirajo, oboje z eno potezo. Panji so tudi manj gibljivi in jih je mogoče z lahkoto v celoti dvigniti s pomočjo štirih žeblicev za skodle, pričvrščenih na štiri konce stranic, navrtanih poševno 1 colo nad podom. Treba je samo paziti, da so vsi podstavki in podi enako navrtani med seboj, tako da se pri menjavi podstavkov luknje vsakokrat ujamejo med seboj. – Ker sem križno rešetko pred kratkim spremenil v dolgo rešetko, se samo po sebi razume, da prezračevalne pločevine, ki sem jih predlagal tam, povsem odpadejo. Namesto tega je treba rešetko (NB. pri meni na najvišjem panju) zapreti. Imam 7 col dolg in 10 col širok pokrov, ki čebelam onemogoča, da bi se skozi šest odprtih med letvicami splazile ven. Sredi tega pokrova napravim z ročno žago v razmiku 1 cole in pol od obeh robov štiri 4 cole dolge zareze po dolžini lesa, tako da je ena zareza od druge odmaknjena za 19/24 cole. Če hočem imeti pokrov popolnoma zaprt, ga potisnem na sredino letvic, če pa želim čebelam dati zraka, ga potisnem na sredo odprtih. Če bi zarezo čebele zalepile s predvoskom (propolisom), se potegne s topim nožem med zareze, pa se bodo odprle.

150. Razlika med mojimi in Janševimi čebeljimi panji

Od Janševe vrste panja sem odstopil. 1.) Najprej s tem, da sem opustil lopute na končnicah, ker jih je zamudno narediti, ker se težko premikajo in ker tudi niso obstojne, če se napijejo vlage. Namesto tega si pomagam s pločevinastimi ali lesenimi pol cole visokimi preluknjanimi letvicami, ki jih pričvrstim z žičnimi zatiči. 2.) Štiri prečne tramičke, ki naj bi pomagali nositi težo medu, da se ne održe, sem imel za odvečne in nerodne, poleg tega se pri odstranjevanju zamažejo. 3.) Rešetka v gornjem dnu omogoča čebelam več komunikacije in večjo odprtost kot njegovi 3 cole veliki drsniki ali lopute. 4.) Izletna odprtina in vzletna deščica sta pri meni dodatka, da lahko obrnem panj za vzlet zdaj na eno, zdaj na drugo stran in tako čebelam prihranim pot in čas. 5.) Dve oporni deščici¹³⁶ sta prav tako nujen dodatek in pomagata, da se končnice lažje porinejo noter ali vzamejo ven. Da ima pri sestavljanju več nastavkov samo spodnji pod, se razume samo po sebi, ker služi naslednjemu, z njim povezanemu za vhod in izhod ali tla.

151. Prednosti mojih najnovejših panjskih podstavkov

Da bi dojeli nujnost opisanih stvari, preostane le še, da se dotaknemo njihovih prednosti. 1.) So sorazmerni, ker se lahko glede na povečanje ali zmanjšanje čebelje družine panj z dodatkom podstavka poveča ali z odvzemom odvečnega vselej lahko poljubno zmanjša. 2.) S tem se človek reši spodrezovanja in morjenja starih panjev, ker se vsako leto jeseni zaloga starejše gradnje od zgoraj z enim ali dvema podstavkoma odvzame, spomladi pa se panju postavijo prazni podstavki. Tako se satovje iz leta v leto obnavlja in panj pomlajuje. 3.) Olajša se preprečevanje odvečnih rojev in dopolnjevanje njihovega primanjkljaja. Slednje z razdvajanjem združenih rojev, ono s podlaganjem praznega podstavka. 4.) Da ne govorim o več drugih stvarih, smo dobili s temi novimi panji poseben način za pomnožitev medu in voska. Postopek opisuje Janša v § 175 in naslednjih.¹³⁷

152. Skupna čebelarstva družba. – Kaj zahteva

Končno si želijo vsi, ki se ukvarjajo s čebelarjenjem,¹³⁸ da bi se s politično organizacijo preprečila samovolja pri vzdrževanju številnih čebelarstev,¹³⁹ raztresenih po občini, in da bi jih vaška skupnost

¹³⁶ Orig.: »Spreize«.

¹³⁷ Des Anton Janscha seel. ... hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht, Wien 1790, str. 167 in dalje. V slovenskem prevodu Frančiška Rojine: Popolni nauk o čebelarstvu. Ljubljana 1906, str. 110 in dalje.

¹³⁸ Orig.: »alle Biennenverständige«.

¹³⁹ Orig.: »Biennenstände«.

nadomestila s skupnimi čebelnjaki¹⁴⁰ ter bi se tako čebelarstvo preneslo v oskrbovanje enega samega skrbnika ali nadzornika. Dokler se to ne bo zgodilo, bodo vsi previdnostni ukrepi in omejitve učinkovali le malo ali nič. Dokler bo na voljo vsakemu posamezniku, da postavi čebelnjak, kjer in kakor se mu bo hotelo, bo vsaka korist zagotovo zapravljena in čebelarstvo ne bo doživelo splošnega razcveta. Odprava in spreminjanje privatnih čebelarstev je možno samo, če se izvede v skupnosti. Proti privatnim čebelarstvom se posebno zavzema gospod Hase, župnik v Wildenbruchu,¹⁴¹ in iz lastnih izkušenj navaja, da se z njimi obseg čebelarstva nikoli ne bo povečal. Več primerov iz Nemčije nas vabi k posnemanju in morda nas bo prepričalo s številnimi prednostmi, ki spremljajo skupna čebelarstva.¹⁴² Med drugim:

153. Razlogi za skupno čebelarjenje

1.) Takšno čebelarjenje je obče koristno; ker bo vsakdo imel svoj delež, je to najboljša priložnost, da stopi v skupnost. 2.) Vse bolj se kaže, da nadziranje rojev v privatnem čebelarstvu, pogosto v času največjih del, škodi kmečkemu gospodarstvu. 3.) Nevoščljivost, zavist in tekmovanje spravlja [privatno čebelarstvo] v sramoto in samo sili, da se oprimemo skupnega blaga. 4.) [Skupno] čebelarstvo odpravlja veliko zlorab posamičnih čebelarjev in uživa varstvo izkušenih skrbnikov, ki se za ustrezno plačilo radi dajo na razpolago. 5.) Človeška zloba, predsodki in od starih podedovano praznoverje, ki se pogosto kaže na tem področju, se končujejo in odhajajo v pozabo. 6.) Zaustavi se ropanje in sovražnosti, ki jih to povzroča, bo preprečila skupna oskrba. Če ne zaležejo druga sredstva, se le zamenjata oba panja, namreč roparski in oropani, in se prestavita drug na mesto drugega. To [mi] je nekoč tudi pomagalo. Če oropani še ima matico in ga tako prestavimo, imamo za posledico korist.¹⁴³

154. Ugovor in odgovor

Spet krik in vik: Od kod vzeti plačilo za skrbnika? Na čigave stroške naj se postavi čebelnjak? Odgovor: Skrbniku naj se dá za plačilo del letnega presežka ali dobička od čebelarjenja po odbitku stroškov, na primer 10 odstotkov, ne da bi morali načrtovati kako določeno nagrado za spodbudo k čim večji vnemi. Izkušnja potrjuje, da gospodje advokati kakor tudi zdravniki naročene stranke najslabše oskrbujejo, v želji za večjim zaslužkom pa raje poskrbimo za kurentne stranke. Za sredstva, ki so potrebna, da bi se postavil čebelnjak, naj bi glede na hubni delež prispevala občina. Če bi bila občina prav revna, se, kakor upam, gospostvo z največ podložniki v njej ne bo branilo, da bi ji pomagalo in prispevalo del gradiva in mojstre. Želeti je le še, da bi bili splošno koristni skrbniki, za katerih pripravo sta potrebna čas in trud, izvzeti in oproščeni vojaškega nabora, tako kot tisti iz kovaške ali navigacijske stroke.

155. Siromaštvu prebivalstva lahko odpomore urad poverjenikov

Na eno, in sicer po mojem mnenju najtežjo stvar pa sem pozabil. Na pomanjkanje premoženja, na revščino prebivalstva, posebno dolenjskega kmeta, ki nima možnosti, da bi si nabavil čebele za čebelarjenje.¹⁴⁴ Glede tega pa v svoji glavi dejansko ne najdem nobenega rešilnega sredstva. Tudi [moj] mošnjček ne zadošča za to. Njeno v Bogu preminulo Veličanstvo mi je sicer z resolucijo¹⁴⁵ moravskemu guberniju, izdano 14. aprila 1775, dalo malo svetlobe ali namig, naj se za nakup dvajsetih panjev obrnem na stanovsko gospodo, a jim po eni strani nočem biti preveč nadležen, po drugi pa se mi zdi tudi število panjev premajhno, saj zaradi majhne količine niti niso vredni truda lastnega skrbnika niti ne zadostujejo za plačilo njegove prizadevnosti in pridnosti. Zato prepuščam dvig tega predmeta kakor tudi določitev števila panjev slavnemu uradu poverjenikov in njihovi darežljivosti.

¹⁴⁰ Org.: »gemeine Stände«.

¹⁴¹ Podatek je Glavar dobil iz knjige Johana Riema, *Fundamentalgesetz zu einer perennirenden Bienenpflege*, Mannheim 1775 (2. izdaja), str. 393.

¹⁴² Orig.: »Gemeinstände«.

¹⁴³ Orig.: »und wird andurch zum Vortheil am Folge verstecket.«

¹⁴⁴ Orig.: »Zuchtienen«.

¹⁴⁵ Orig.: »mir zwar durch /.../ ergangene Resolution L. B. (?) ein kleines Licht oder finger zeig gegeben.«

[Povzetek in] zaključek

156. Prednostna pravica Kranjske do čebelarstva – vsebina prvega dela

Mislim, da sem ustregel prošnji slavne tukajšnje [Kmetijske] družbe, ponovno naslovljeni name, ko sem od št. 5 do 46 prepričljivo pokazal, da je Kranjska tako zaradi zmernega podnebja kakor zaradi svoje raznovrstne in izdatne čebelje paše, posebno kar zadeva cvetenje ajde, ki jo tu v obilju gojijo, zelo pomembna za koristno in trajno čebelarjenje ter njegovo razširitev. Med njenimi okrožji pa sem zato pod števkami od 47 do 64 to prednost pripisal [Gorenjski]. Čeprav ne ena ne druga [paša] v tem [okrožju] ni tako obilna kot v ostalih, se vendar od začetka marca do konca oktobra menjuje druga za drugo, ko se v drugih območjih ob koncu glavne paše začena trajni post.¹⁴⁶

157. Vsebina drugega dela – Izvedba ukrepov

V drugem delu sem od št. 65 do 94 natančno pregledal ukrepe, namenjene Avstriji in Moravski, in raziskal, koliko ustrezajo za našo deželo. Povsod sem nepristransko in nesebično povedal svoje mnenje in ga tudi podkrepil z razlogi. Od št. 70 naprej sem pokazal, kako je mogoče uvesti primerne desetinske dajatve. Od št. 74, v kakšni obliki naj se dovoli prevoz panjev na pašo. Od št. 80 dalje, v kolikšni meri naj se omeji število panjev in kakšen naj bo razmik med njimi. O tem, da naj se oprostí čebelarstvo vseh dajatev, sem razpravljajal pod št. 85 in od št. 90 dalje o neomejenem trgovanju s čebelarskimi izdelki. Potem sem govoril o zasledovanju pobeglih rojev pod št. 92, o odpravi pokončevanja tujih, tudi roparskih čebel pod št. 93 in o pregonu čebeljih tatov pod št. 94. Vse to sem odobril kot ustrezno, nasprotno pa sem glede dobave prvega panja za podložnike s strani gosposke od št. 86 dalje dokazal, da je nemogoča in nezadostna.

158. Pripombe k navodilom za Moravsko in poučevanje učitelja

Dalje sem dal svoje pripombe k Navodilu za uvedbo čebelarske šole od št. 95 dalje in pod št. 98 pokazal, v kakšno skupno korist bi lahko uporabili častito duhovščino s tem, da bi poučevala ljudi v čebelarstvu. V št. 99 sem se tudi kratko dotaknil učiteljevih dolžnosti in zahtevanih lastnosti in na kaj je treba gledati pri vajencih. O predpisih za Moravsko sem napravil pod št. 106 tudi posebno opazko, in sicer 1.) Pohvalil sem primernost Kranjcev za čebelarstvo po našem deželanu na Dunaju, ki je bil s svojo sposobnostjo postavljen za prvega čebelarskega učitelja na Dunaju, hkrati pa sem pod št. 108 podvomil o tem, ali se bo izkoriščanje čebelarstva v kratkem tako izboljšalo, da bo lahko prispevalo za učiteljevo plačo, ki pa bi se pod št. 109 mogla prihraniti s prostovoljci. 2.) Za uvedbo prve šole sem pod št. 110 kot najboljšje okrožje predlagal Dolenjsko in se pod št. 111 izjasnil, da bi se učiteljeva plača mogla uporabiti za nakup čebel v splošno korist.

159. Vsebina tretjega dela – Ovire, ki otežujejo čebelarstvo

Končno sem v tretjem delu od št. 118 naprej navedel vse stvari, ki so bile do zdaj [čebelarstvu škodljive], kot so odsotnost matice pod št. 119, pomanjkanje in preobilica rojev pod št. 120, odhod pobeglih rojev pod št. 121, nevarno spodrezovanje pod št. 122, uničujoče večče pod št. 123, premoč roparskih čebel pod št. 124, nevšečni primeri bolezni pod št. 125, pogubno morjenje čebel pod št. 126, neustrezna velikost njihovih bivališč pod št. 131, njihova zastarelost pod št. 132, posamičnost čebeljakov pod št. 133, pomanjkanje potrebnega znanja za koristno ravnanje z njimi od št. 135 dalje in sočutja vredna revščina dolenjskih kmetov, da si ne morejo nabaviti zadosti panjev, od št. 137 naprej, kar ne le navajam, ampak tudi jasno dokazujem, kako je to škodljivo za posamezne čebelarje in neugodno za celotno javnost. Še toliko teže [nas] mora to prizadeti, ker je gojenje čebel,

¹⁴⁶ Orig.: »... mit Ende dern hauptweiden ein immerwährende Fastnacht ist«, se pravi začetek posta.

tega plemenitega, nedolžnega bitja, pod št. 138¹⁴⁷ v ekonomskem pogledu ena najbolj vzvišenih in najizdatnejših vej gospodarstva, od št. 139¹⁴⁸ dalje.

160. Obenem s sredstvi, da se temu odpomore

Kolikor mogoče sem se od št. 139 naprej trudil pokazati, kako bi se lahko z učinkovito preizkušeni sredstvi zaustavilo nadaljnje uničevanje, da, popolno iztrebljenje, in sicer z zanemarljivim trudom in nevelikimi stroški. Ta protisredstva sem povzel v štirih glavnih točkah, in sicer s pametno odpravo nasilnega morjenja čebel pod št. 140, z nastavitvijo javnih preizkušenih učiteljev od št. 143 dalje, z uvedbo boljših, času in čebelam primernih podstavkov ali panjev od št. 147 dalje in s skupno uporabo čebelnjakov¹⁴⁹ vaške skupnosti pod nadzorom dobro izučenega skrbnika od št. 152 dalje. Samo kar zadeva gmotno nezmožnost kmeta, da bi si nabavil potrebne panje, nisem znal poiskati rešitve in ji odpomoči, ampak sem njeno olajšanje s ponižno spoštljivostjo pod št. 155 prepustil blagosti gospodov deželnih očetov.

161. Obsežnost stvari, ki jih je bilo treba obravnavati, je delo povečala

S kopičenjem gradiva, ki sem ga moral obdelati, čeprav sem manj pomembne stvari obšel, se je to delo proti moji volji povečalo. Glede na to se ni treba čuditi, da med drugimi [mojimi] posli in nepričakovanimi pomembnimi opravili kasneje prihaja na dan. Potem ko sem to delo končal in že pred dvema letoma in pol izročil gospodu grofu, Družbinemu tajniku, [svoj] Popolni pouk čebelarstva, ki obsega približno 30 ternijev¹⁵⁰ za natis v deželnem jeziku, da bi ga s tem napravil splošno koristnega, sem se, da bi izpričal svoje nadaljnje usluge domovini in pomagal svojim dejansko zelo revnim podložnikom, odločil, da bom pri dopolnjenih šestdesetih letih poslednja leta svojega življenja ponudil njim v večer spomin in za konec prevzel še težavno javno poučevanje čebelarstva. Zato polagam prednjo njegov osnutek in se ji glede tega zavežem pod **A** kakor tudi načrt predlagane skupne koristi pod **C**, ki ga dajem na vpogled slavni [Kmetijski] družbi, stanovskim gospodom in visokemu deželnemu glavarstvu z najpokornejšo prošnjo, da me čim prej obvestijo o sklepu, ki ga bo o tem izdala država. Z dolžnim spoštovanjem se jim najpokorneje priporočam

Slavni Cesarsko-kraljevi družbi za kmetijstvo in umetnosti!

Gospodstvo Lanšprež, 17. decembra 1781

najpokornejši

Peter Pavel Glavar, duhovnik,

posestnik in član, l. r.¹⁵¹

Rokopis se nadaljuje z razpravo o pravilih čebelarstvo-vrtnarske šole na Lanšprežu, ki obsega fol. 43 do 54. Na zadnjih dveh folijih 54–55 so dodatki k odstavkom št. 37, 148 in 149.

¹⁴⁷ Orig. zmotno 128 (ker je prepisovalec na novi strani pozabil nadaljevati od zadnje navedene številke).

¹⁴⁸ Orig. zmotno 129.

¹⁴⁹ Orig.: »Bienenstände«.

¹⁵⁰ Orig.: »... den vollkommenen Unterricht der Bienenzucht ohngefehr in 30 ternionen bestehend ... in der Landessprache ...« Ternij so trije prepognjeni listi z obsegom 12 strani, celotno delo naj bi torej obsegalo 360 strani v knjižici manjšega formata. Ohranjen je rokopis večjega formata (v obsegu 53 folijev) brez naslovne strani, torej z izgubljenim naslovom, ki bi se po Glavarjevi tukajšnji trditvi moral glasiti: Popolni pouk čebelarstva.

¹⁵¹ Glavarjev lastnoročni podpis na koncu Odgovora pomeni nekakšno avtorizacijo rokopisa, ki sicer izvira iz druge roke, tako lažje razumemo, kako je prišlo do raznih nedoslednosti in nekaterih težko razumljivih mest.

Pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu 1781

Prevedel France Baraga,
kritično obdelala Andrej Šalehar in Janez Gregori

A. Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

1. Učitelj čebelarstva šole

Izjavljam, da sem iz ljubezni do domovine in v pomoč mojim revnim podložnikom, ki bi jim želel nekoliko olajšati oskrbljenost s hrano in davčni položaj, za šest let pripravljen prevzeti posel težavnega poučevanja čebelarstva (seveda, če tega ne prepreči kaka bolezen, kar je v božji domeni), in to na sledeči način.

2. Kraj šole

Kraj, kjer naj bi se ustanovila šola, bodi moje gospostvo Lanšprež, ki se nahaja sredi Dolenjske. Kakor rečeno, ima prednostno pravico do uvedbe šole, deloma zaradi svojega ubožstva, deloma zaradi neznanja o gojenju čebel. Lanšprež je njegovo središče in omogoča lahek dostop z vseh strani.

3. in čebelnjaka

Tu sta tudi dva čebelnjaka za šolanje, po deželnoknežjem predpisu primerna zaradi trajno menjajočega se cvetočega rastlinja, kar ustreza gojenju čebel od zgodnje pomladi do pozne jeseni, tako da sta vedno dovolj zasedena s čebelami. Eden od njiju je na vrtu gospostva, drugi četrte ure od tod pri nekem podložniku.

4. Pouk, učni čas in ure pouka

Pouk je brezplačen. Kar naj bi zadevalo plačo, sledi pod št. 13. Šola je vse leto, razen ob nedeljah in praznikih, in sicer vsak dan po dve uri, poleti zjutraj od sedmih do osmih, popoldan od štirih do petih, pozimi zjutraj od osmih do devetih, popoldan pa kakor poleti.

5. V čem obstaja pouk

Po predpisih naj bi se v deželni jezik prav nazorno poučevala Janševa načela, uvod v čebelarjenje. Brez zadržka naj bi bile posebej razložene stvari in postopki, ki se jih on ne dotika. In pojasnjena naj bi bila vsa vprašanja, ki bi se pojavila. Z eno besedo, zvesto naj bi se poučevalo vse, kar je potrebno za poznavanje čebel, njihovega prehranjevanja, opraševanja in gojenja.

6. Pouk zahteva natis učbenika v deželni jezik

Ker se zdi za osvežitev spomina vajencev in tudi za uporabo skrbnikov nujno potreben v deželni jezik napisan učbenik čebelarstva, bo treba, če se ne najde tisti, ki sem ga sestavil jaz in ga poslal gospodu tajniku Kmetijske družbe, napisati novega, da bo z natisom v splošno korist, to pa zahteva trud in čas.

7. Raziskava deželnih čebelnjakov, koliko naj se razširijo

Potrebno bi bilo tudi prehoditi deželo, da se razišče in pospeši čebelarstvo, kar zadeva skupno čebelarjenje (pod št. 16). Na to sem vedno pripravljen, in sicer zastonj. Kar pa zadeva druge, zasebne čebelnjake, sem na to pripravljen le toliko, kolikor bi se lahko tja pripeljal in bi to ne bilo v škodo pouku. Pripravljeni bi morali biti, da pridejo pome z vozilom, poskrbijo za prehrano in prevzamejo druge stroške, da bi se komu ne zahotelo in bi me nadlegoval iz čiste zlobe.

8. Preverjanje z Dunaja ni potrebno

pomislekov ne Nobenih bi imel podvreči se preverjanju z Dunaja, ko ne bi bilo visokih potnih stroškov in bi mi to dovoljevala starost. Vendar pa se mi zdi odveč. Ko bi tudi moja sposobnost ne bila znana po vsej deželi, sta pričujoči spis in Pouk čebelarstva izpod mojega peresa dovolj za odločitev glede mojega znanja in sposobnosti za javno poučevanje.

9. Letni izkaz vladi o stanju čebelarstva

O čebelnjakih, izročeni mojemu nadzoru, o njihovem negovanju, hranjenju in njihovi čisti koristi sem pripravljen vedno podati vladi letni izkaz skupaj s poročilom o njihovem napredovanju ali nazadovanju v deželi, in ne potrebujem za to niti nasveta niti komisarjev, da bi me nadzirali in še manj usmerjali. Saj delajo tisti, ki se na stvar ne razumejo, le zmedo in lahko le zasolijo juho. Zraven tega bi me njihove vizite tudi preveč stale.

10. Svoboda, da to službo vsak trenutek lahko zamenjam s kom drugim

Če pa bi imela visoka vlada do mene nezaupanje in bi se bala, da bi postal v poučevanju zanikrn ali bi izkoristil priložnost, da iz te službe napravim neobvezno početje, izjavljam, da sem jo pripravljen takoj, na prvi namig, z veseljem prepustiti komu drugemu.

11. kot tudi, da jo lahko odložim ob koncu leta

Obenem pa si jemljam svobodo, da lahko ob koncu vsakega leta dam na to službo odpoved, saj se nanjo ne obvezujem iz kake sebičnosti, ampak iz ljubezni do domovine in v pomoč podložnikom. Nihče pa ni varen pred tem, da ne bi bil za svojo dobrodelnost, kot se pogosto dogaja, občasn deležen nehvaležnega nadlegovanja ali sitnosti.

12. Voziti čebele na pašo lahko odsvetujem

Voziti čebele drugam na pašo se mi zdi nepotrebno, saj se v tem okrožju paša nenehno spreminja, razen v času, ko cveti kostanj, ki ga tukaj ni. Zato sem pred dvema letoma tudi sam želel prestaviti čebele v Mirno Peč, vendar mi – sam ne vem iz kakšnih predsodkov – tamkajšnja soveska tega ni dovolila.

13. Plača za poučevanje prepuščena lanšpreškim podložnikom

Kar zadeva plačo v višini 300 goldinarjev, namenjeno učitelju čebelarstva, kakor tudi uporabo tretjine panjev, ki naj bi jih nabavila stanovska blagajna, to v celoti prepuščam svojim podložnikom proti zagotovitvi, da bodo s tem kupili ustrezno število panjev in jih namestili v čebelnjake za skupno rabo ter jih vzdrževali za stalno vzrejo, kakor bom o tem obširneje razložil.

14. Jemanje desetine od čebelnjakov

Skupni čebelnjaki naj bi bili v skladu z deželno knežjo zahtevo bodisi prosti vsake desetine ali naj bi bilo vsaj prepovedano, da se ta jemlje v naravi.

15. Čebelarjenje naj se oprosti vseh dajatev

Prav tako naj bi bili panji, ki se vozijo na pašo ali s paše, v skladu s patentom, datiranim na Dunaju 8. aprila 1775, št. 10 in dalje, oproščeni vsake cestnine ali drugih dajatev, ki jih predpostavlja mitnina. Čebelarjenje naj bi tudi ne bilo nikoli obremenjeno s kako posebno naklado bodisi za erar ali za javne ali zasebne koristi, marveč naj bi bilo za vse čase deležno podpore s popolno oprostitvijo.

16. Ukinitvev zasebnih čebelnjakov

Kar zadeva 13. člen omenjenega patenta, da ima vsak podložnik pravico gojiti poljubno število panjev, bi bilo to v skladu s poročilom (80 ali 90 panjev) dovoljeno le v tistih krajih, kjer ni skupnih čebelnjakov, in to le v oddaljenosti pol ure hoda od njih, sicer pa naj bi bili ukinjeni vsi zasebni čebelnjaki. Stvar se bo v obdobju dveh let uredila sama od sebe, ker se ti ne bodo mogli upirati množici skupnih čebel.

17. Prevzem čebeljih proizvodov ali urbarskih dajatev po tekoči ceni

Proizvodov skupnih čebelnjakov, kot sta med in vosek, ne bodo mogli prodajati nikomur razen meni in mojim naslednikom na gospostvu, da bodo tako posestne dajatve povsem pokrite. Sicer pa se obvezujem, da jih bom skladno z navadno srednjo ceno ob sejmu sv. Elizabete po odbitku običajnih 10 odstotkov tare, vozarine in drugih stroškov od njih odštel in upošteval razliko pri dajatvi. – Iz zgoraj povedanega je razvidno, da sem se za to odločil iz čiste ljubezni do podložnikov, kajti njim v olajšavo jim rad prepuščam ne le plačo, odmerjeno za učitelja čebelarstva, in uporabo pridobljenih vzrejnih panjev, ampak tudi pričakovane čebelarске proizvode, ki jih bom prevzel po pravični, v deželi običajni ceni brez vsakega dobička in obračunal namesto plačila v gotovini za druge dajatve, k čemur obvezujem tako sebe kot svoje naslednike.

B. Osnutek za vajence

1. Prost, brezplačen dostop poleg nastanitve

Ko bo po predhodnem osnutku čebelarška šola potrjena, bo treba v deželi naznaniti, da ta brezplačno poteka na Lanšprežu in da je vsakomur prosto dostopna. Tistim, ki so bolj oddaljeni in ne morejo hoditi domov, ampak bi se morali, dokler ne bodo dovolj poučeni, tam trajno zadržati, bo omogočena tudi brezplačna nastanitev.

2. Hrana za vajence

Tako bližnji kakor tudi oddaljeni vajenci si bodo morali sami poskrbeti za hrano. Toda tistim, ki se bodo izven šolskih ur pripravljani prostovoljno zaposliti pri oskrbi in delu na moji pristavi, pripada robotna pravica do dveh obrokov hrane na dan, in sicer bodo dobili enega zjutraj, drugega zvečer, da bodo lažje shajali.

3. Potrebne lastnosti vajencev

Vajenci naj bodo stari od 15 do 20 let, željni učenja, sposobni in olikani fantje, ne nevestni in nemoralni ali predani pijachi, prepirljivosti in barantanju, sicer bodo kot nezanesljivi in neprimerni izključeni in odpuščeni. Če bodo večji branja in pisanja vsaj v deželnem jeziku, bodo toliko bolj dobrodošli.

4. Koristilo bi jim znanje branja in pisanja v deželnem jeziku

Če ne, jih bodo tega v kraju šolanja lahko naučili tudi moji gospodarski uslužbenci ob nedeljah in praznikih, vsaj kolikor dopusti kratka doba njihovega pouka. Drugega pa se bodo lahko naučili z lastno vajo, potem ko se bodo od tod poslovili. Stanovi bi lahko kot stranski zaslužek blagovolili za njihovo nagrado nakazati 50 goldinarjev letno, in to ne brez osnove.

5. Vzrok za to

Ti fantje bodo lahko zelo koristili svojim gospostvom ne le s tem, da jih bo to nastavilo za skrbnike čebelnjakov, ki bodo vodili potrebno evidenco, ampak bodo lahko medtem opravljali tudi druga, za gospodarstvo koristna dela. A to prepuščam samim gospostvom in njihovim posebnim načrtom.

6. Dati v uk kandidate za vrtnarje

Pač pa bi bilo v njihovo lastno dobro zelo priporočljivo, da bi pri izbiri kandidatov za pouk dali prednost predvsem tistim, ki jih že sicer nameravajo uporabiti za vrtnarje. Ker je večina čebelnjakov nameščenih v vrtovih, s tem zlahka prihranijo prejemek enega človeka. Saj se lahko vrtnarju, ki skrbi za vrt, izroči tudi oskrba na vrtu nahajajočega se čebelnjaka.

7. Koristen zakon

Zato naj bi se z zakonom uvedlo pravilo, da bi v prihodnje ne mogel biti odpuščen noben vrtnarski vajenec, ki se je obenem izučil tudi v čebelarstvu in bil v njem izprašan. Gospostvom bo pri tem v

korist, da bodo imela ugledne čebelnjake v svojih vrtovih in da jih bodo lahko izkoriščala, ne da bi morala pomnožiti število svojih poslov. Morda bo ta predlog všeč visoki deželni vladi?

8. Začetek šole in prisotnost vajencev

Z začetkom marca se začne tako čebelarstvo letno kakor pouk čebelarstva, konča pa se ob koncu meseca oktobra, ker pozneje pri čebelah ni več potrebe po zunanjem delu. Zato lahko tisti, ki so izdelali, takrat dobijo tudi dopust, medtem ko morajo slabši v zimskem času ponavljati in ostati v šoli, dokler se ne usposobijo.

9. Pouk v izdelovanju panjev

V dolgem zimskem času naj da mizar, ki je pri meni v službi, vajencem, ki so ostali, da ponavljajo, kar zadeva gojenja čebel, tudi pouk v mizarstvu, da bodo ob svojem času znali napraviti potrebne panje in podloge za nje. Tako jih bodo mogli, bodisi da bodo sami gojili čebele, bodisi da bodo nastavljeni za skrbnike čebelnjakov, brez dodatnih stroškov napraviti in se z njimi oskrbeti.

10. Nagrada vajencev pri izstopu

Da bi dali vajencem spodbudo za čebelarjenje, bi po mojem nemerodajnem mnenju stanovi lahko dovolili in iz svoje blagajne dodelili za nagrado ne vsakemu, ki se je izučil, marveč vsaj tistim, ki so se v splošnokoristni umetnosti čebelarstva odlikovali pred drugimi, toliko denarja, da bi si mogli z njim nabaviti prvi panj in bi jim bila tako podarjena osnova za prihodnjo razširitev.

C. Načrt za splošnokoristno čebelarsko-vrtnarsko šolo pod gospodvom Lanšprež

1. Šest čebelnjakov, njihova izvedba in zasedba

V skupno izkoriščanje gospodstva samega kot njegovih podložnikov. Če mi Bog podaljša življenje, bom v šestih letih poverjenega mi čebelarstva napravil prav toliko skupnih čebelnjakov, se pravi po enega na leto, in jih opremil s po 120 panji. Zato potrebujem nujni material in mojstre, podložniki pa bodo morali brezplačno prispevati delovno silo in prevoz.

2. Sklad za nabavo čebeljih panjev

Za ustanovitev skupnega čebelarstva in za njegovo nadaljnje razširjanje v prihodnosti, s čemer bom svojim podložnikom olajšal oskrbljenost s hrano in davčni položaj, prepuščam svojo plačo 300 goldinarjev na leto, ki naj bi mi pripadala kot bodočemu učitelju čebelarstva, da se bo uporabila za nakup 120 panjev na leto. Kar pa zadeva dodatne stroške nakupa in prevoza, bom prispeval tudi za to in o tem leto za letom poslal visokemu uradu izkaz na vpogled.

3. O nespremenljivosti skupnega čebelarstva

Naj pri glavnici, ki jo bom uporabil za skupno čebelarstvo, za vse prihodnje čase tudi trdno ostane, naj je nihče ne ukine, niti ji odreka priznanje ali jo spremeni, kar velja tako zame kot za moje naslednike in podložnike tega gospodstva. Naj jo visoki urad ohranja in varuje, tako da se tudi pod pretvezo morebitne večje koristi od tega ne bo moglo niti najmanj odstopiti.

4. Pomnožitev družin ne bo za užitek

Da bi to skupno čebelarstvo pri omenjenem gospodstvu bolj in bolj koristilo udeležencem, bo vmesni porast družin, bodisi da gre za spontane roje ali za umetno pogojene nove družine, povsem izvzet od skupnega užitka in ga ne bo mogoče tržiti, ampak

5. marveč v prid na novo nameščenih skupnih čebelnjakov

kakor hitro bo porast čebeljih panjev zadosten za naselitev novega čebelnjaka, se bodo odvečni panji (kolikor presega število 200) vzeli s svojega položaja in prenesli v nov čebelnjak, seveda tokrat ponovno v skupni užitek gospodstva Lanšprež in njegovih podložnikov. In tako spet in spet.

6. V čem obstaja skupni užitek

V skupni dobiček od gojenja čebel spada torej le med iz starejših satov, spodrezanih jeseni iz nastavkov, ter vosek iz panjev slučajno umrlih družin. Nasilnega morjenja čebel zaradi jemanja medu naj bo za vedno konec in naj se tega nihče ne loteva, če noče izgubiti deleža, ki mu pripada.

7. Svoboda vstopa v to skupnost

Vsakomur od lanšpreških podložnikov je dano, da lahko kadar koli in kolikor krat hoče stopi v skupno čebelarstvo, in to s poljubnim prispevkom bodisi v gotovini ali s panji ali da ob koncu leta izstopi. Pri vpisu naj se mu izda potrdilo tako o plačanem prispevku kakor o splošnem stanju čebelnjaka, da se mu ob izstopu sorazmerni delež od prirastka nadomesti v denarju oziroma ob primanjkljaju odvzame.

8. Nadzor zadeva gospodstvo

Nadzor in vodstvo skupnih čebelnjakov sta dana gospodstvu Lanšprež, ki bo osebno ali po svojih uradnikih gledalo, da se večkrat tudi s sklicem skrbnikov in krajevnega odbora ob nedeljah in praznikih posvetuje o pomanjkljivostih in izboljšavah, ter si prizadevalo, da jih uresniči.

9. Potrebni odbor za vsak čebelnjak

Čeprav je dobra oskrba skupnega čebelnjaka v interesu vsakega podložnika in bi si moral zato vsakdo prizadevati, da ob prostih urah obišče bližnji čebelnjak, pomaga skrbniku ob rojenju in pravočasno javi gospodstvu, da odpravi morebitne pomanjkljivosti, bosta, da bi to dosegli, iz soseske vsakega čebelnjaka nastavljeni dva pomočnika za nadzor.

10. Za skrbnika potrebna plača

Vsak skupni čebelnjak potrebuje dobro poučenega skrbnika, ki bo od marca do konca oktobra od zgodnjega jutra do večera pazil na čebele in stal na preži, tako da ne bo mogel imeti dodatnega zaslužka. Glede na njegovo marljivost in uporabnost mu bo moralo gospodstvo s pomočjo odbora določiti primerno letno plačo iz skupnega dobička.

11. Zaznamek in plačilo med letom nastalih stroškov

Vse med letom pri čebelarjenju nepogrešljive stroške, kot čebelarstvo opremo, deske za panje in čebelnjake ter drugo, bo založila gosposka in jih vpisala v skrbnikovo knjižico in si jih ob koncu leta iz skupnega dobička povrnila. Kar zadeva čebeljo krmo, spodrezanih medenih satov, kar stane pri opravljanju mnogo truda, skrbi in lesa in pri čemer izpade velika izguba, se obračuna za pol več, kot je v deželi običajna letna cena. – Tako pri odvzemu zgornje naklade v začetku oktobra kot pri tehtanju panjev, ki bodo ostali za naslednje leto, naj bodo poleg skrbnikov prisotni tudi odbori in neto teža medu, ki ga bo prevzelo gospodstvo, naj se zapiše v skrbnikovo knjižico zaznamkov, da se podložniki prepričajo o svojem zmotnemu mnenju, ki ga imajo nasproti gospodstvu.

12. Zaključek leta in polaganje računa

Gospodstvo mora ob zaključku leta v navzočnosti odborov in skrbnikov, pri čemer lahko svobodno prisostvujejo tudi podložniki, podatki pojasniti o vseh prejemkih in izdatkih in o tem napraviti kratek izpis iz čebelarkega zapisnika. En prepis bo dan na vpogled podložnikom, drugi pa, skupaj z izkazom razdelitve in plačil, poslan deželni vladi.

14. Zimsko nadomestilo

Tudi uradniku omenjenega gospodstva se zaradi nadzora, vodenja računov in prepisov spodobi nadomestilo, ki naj bo prepuščeno razsodbi lastnika in odborov. To bi moglo biti precejšnje v primeru, če bo le-ta pripravljen poučevati lanšpreške podložnike v čebelarstvu in jim ob nedeljah in praznikih podajati moj pouk. Vendar pa je potreben čas, da se čebelarstvo dovolj razvije.

15. Deset odstotkov čistega dobička je treba pustiti v blagajni

Potem ko bo ob letnem obračunu z odbitkom izdatkov ugotovljen čisti dobiček od čebelarstva, naj se od njega odtegne 10 odstotkov, najprej zato, da se pomnoži blagajniški prejem za napravo in postavitev novih čebelnjakov, a tudi za nakup novih panjev, ki bodo nadomestili tiste, ki so po nesreči umanjali. – Potem pride na vrsto skrbnikova plača in končno izravnava za prispevke zasebnikov.

16. Razdelitev dobička med gospodarjem in podložniki

Razdelitev presežka med gospodarjem in podložniki je treba napraviti takole: Če bi moral v šestih letih učitelj dobiti 1800 goldinarjev plače, bi moralo temu ustrezno prav toliko pripasti podložnikom, in če bi zraven uporabil še 600 goldinarjev za nakup panjev, od katerih bi pripadel gospodarstvu ustrezen dobiček, bi morali torej podložnikom pripasti trije, gospodarstvo pa le en del presežka.

17. Razdelitev med podložnike

Končno je treba pretresti vprašanje, kako naj se razdeli presežek med podložnike. Ali naj se razdeli po glavah vsem enak delež ali po popravljeni napovedi (podložniških dohodkov) ali po merilu njihovega uboštva, tako da bi se pri razdelitvi izključili premožnejši. Kar zadeva mene, se nagibam k poslednjemu, ker želim le pomagati revnejšim, nikakor pa ne bogatiti premožnejših. Vendar se bom pokoril sklepu visoke deželne vlade.

[18.] Vzrok, da želi gospodarstvo prevzeti nadzor

Gospodarstvu ne bo povzročalo težav, da prevzame nadzor in vodstvo, deloma zaradi lastne koristi pri tem, največ pa zaradi ljubezni do podložnikov, ker bo s tem občutno olajšana njihova oskrbljenost s hrano in davčni položaj, še posebno, ker bodo v roku nekaj let njihove davčne s prevzemom medu po srednji ljubljanski ceni z odbitkom vozarine, cestnine, tehtanja in drugih stroškov povsem pokrite. Če pa bi se izkazalo, da je gospodarstvo s prevzemom medu prikrajšano, bodo to podložniki po pravici imeli za neškodljivo, saj jim bo blagajna povrnila škodo. Podobno kakor se ob nesreči požara, ki zadene podložnike, po občem mnenju lahko za postavitev hiš napravi izplačilo iz skupne blagajne.

[D.] Pouk za skrbnika

1. Vzreja je odvisna od dobrega skrbnika

Dobra vzreja temelji predvsem na strokovno podkovanem, spretnem in neutrudnem skrbniku, kajti po njegovem ravnanju delajo in se ravnaajo tudi čebele. Zato mora biti iznajdljiv, marljiv, trezen, zvest in dobro vzgojen človek, sicer bo vzreja bolj nazadovala kot napredovala.

2. Skrbnik mora svojemu gospodarju o vseh pripetljajih in dobesedno izvesti vse, kar mu naroči glede pomagala, ter pokorno izpolniti vse njegove ukaze.

Skrbnik mora svojemu gospodarju obširno poročati o vseh pripetljajih in dobesedno izvesti vse, kar mu naroči glede pomagala, ter pokorno izpolniti vse njegove ukaze. Ne sme si drzniti, da bi, posebno v težjih zadevah, ravnal svojeglavo in samovoljno postopal brez predhodnega dovoljenja gospodarja.

3. Ne sme se umakniti od čebelnjaka

Potrebna je njegova trajna prisotnost pri čebelnjaku vseh osem poletnih mesecev, da zaustavi roparje, da opazi, če je panj brezmatičen, in da ogrebe roje. Zato mu je strogo prepovedano, da bi se potegoval za dodatnimi zaslužki ali drugimi opravili, ne da bi to predhodno najavil in bi bil v času njegove odsotnosti nastavljen drug sposoben skrbnik.

4. Lahko pa ima postranski zaslužek s pletenjem in podobnim

Prosti čas pa lahko hvalevredno izkoristi na primer s pletenjem, izdelavo slamnikov in drugih reči, ki se skladajo z nadzorom nad čebelami, in si tako pridobi postranski zaslužek. Prav je, če se skrbnikom ponudi možnost, da se tega izučijo, in se jim priskrbi potrebni material, tako da bodo vedno zaposleni in jih ne bo odvracalo od čebelnjaka.

5. Za to potrebna uta

Nekaj korakov proč od čebelnjaka, na eni od dveh strani na štirih stražnih mestih, je koristno namestiti poldrugo klaftro dolgo in klaftro široko streho za uto, pod katero se lahko skrbnik brani pred soncem in dežjem in kjer lahko medtem, ko pazi na čebele, tudi kaj dela. Če ni sposoben za drugo delo, se lahko ukvarja z izdelavo panjev.

6. Zapisnik o oštevilčenem panju

Skrbnik, ki zna pisati, vodi pravi zapisnik svojih panjev, ki jih označi s številkami na dve coli širokih in poldrugo colo visokih kovinskih ploščicah, zgoraj preluknjanih in označeni z napisom v oljni barvi. Te ploščice so z majhnim žebličkom pribite na panj in zadržijo številko, ki jo je panj enkrat dobil, dokler panj živi. Ob menjavi podstavkov prenese ploščice s prejšnjih na nove panje in jih pričvrsti nad žrelo, številke umrlih panjev pa da mlajšim.

7. Kaj je treba vpisati v zapisnik

V zapisnik se vpiše leto, dan, mesec in vrsta pridobljenega roja s številko panja, od katerega izhaja. V zapisnik se vpišejo vsi pripetljaji vsakega panja, vpiše se teža letnega donosa medu in opiše stanje ob pregledu, da se je mogoče seznaniti z razmerami vsakega panja in se o njih poučiti iz zapisnika.

8. Pomladno čiščenje in pregled

Pogost pregled panjev je eno glavnih skrbnikovih opravil. Navadno ga opravi trikrat na leto. Najprej spomladi, potem ko so se čebele nekajkrat sprašile, in sicer na kak topel dan brez vetra, da čebele, ki odidejo na zrak, ne otrpnejo od mraza in ne umrejo. Panj za panjem potegne ven, ne da bi ga obrnil, tako da ostanejo drobir in mrtve čebele na tleh, panj odpre in vse očisti, potem ponovno pritrdi dno in postavi na prejšnje mesto.

9. Na kaj mora pri tem gledati

Pri tem pregledu mora dobro raziskati **a)** moč družine, **b)** količino zalege, **c)** njihovo morebitno hudo gnilobo. Družine razvrsti v pet razredov in jih vpiše v zapisnik kot: zelo številne z **D/1**, številne z **D/2**, srednje številne z **D/3**, šibke z **D/4** in zelo šibke z **D/5**.

10. Zapis ugotovitev kaj je treba ukreniti z zalego s hudo gnilobo

Enako se razume za zalego. Velik obseg zalege označi z **Z/1**, manj velik z **Z/2**, srednji z **Z/3**, majhne zalege z **Z/4**, nikakršne z **Z/5**, zalego s hudo gnilobo pa z **GZ**. Čebele iz tega panja naj čim prej prežene v prazen panj, tri dni in noči naj jih pusti stradati, končno pa jih spet pretrese v prazen panj in jih prenese na mesto, umaknjeno od vseh čebel, ter jim takoj ponudi med za hrano, da ne bi preprosto umrle od lakote.

11. Tehtanje panjev, pri tem potrebna pozornost

Preden panj vstavi, ga stehta in njegovo čisto maso v funtih vpiše v zapisnik. Ne le zato, da bi vedel, koliko medu je vsak použil med zimo, ampak bolj zato, da bi slabše bolj zgodaj nakrmil. Če noče še v mrzlem času odtrgati satov, mora pri čiščenju z nošnjo, odpiranjem, zapiranjem in tehtanjem panjev postopati zelo previdno.

12. Povzetek iz zapisnika

Potem ko preiskavo zaključí, naj na posebnem listu napravi povzetek iz zapisnika: **A)** panji z najmočnejšimi družinami, **B)** panji z največjo količino zalege, **C)** panji s šibkimi družinami in **D)** panji s šibko zalego, **E)** panji brez zalege – v ustrezni predelek vpiše s kovinske ploščice oznako panja – pod **F** pa vpiše panje, ki jim primanjkuje medu.

13. Kako je treba krmiti panje, ki jim primanjkuje medu

Panje pod **F** je zaradi pomanjkanja zaloge potrebno zvečer vsak drugi dan krmiti z medom v satu, nameščenem v kobilico, ki ima tri prste širok razmik in ki jo porinemo naravnost pod gnezdo, kajti ko bi se čebele pomikale nazaj, da se nasitijo, bi od mraza otrpnile ali se ponujene hrane sploh ne bi dotaknile. S takim krmljenjem nadaljujemo, dokler ni dobiti paše od zunaj.

14. O panjih brez zalege, ki jih je treba ponovno pregledati

Panje, vpisane pod E, mora čez nekaj tednov ponovno pregledati. Če spet ni najti zalege, pridruži tak panj drugemu, s srednje bogato zalego. Tak panj je namreč bodisi brez matice, ali je matica, če jo ima, neplodna. Preden panj postavimo pod drugega, je treba matico poiskati in jo, če jo najdemo, odstraniti, sicer pride med njima do dvoboja in do nevarnosti, da bo slaba matica dobro ubila ali ranila.

15. O panjih s šibko družino in zalego

Tudi panje pod C in D je treba po dveh, treh tednih ponovno pregledati. Če se njihova družina in zalega medtem ne pomnoži, jim je treba odvzeti matice in panje podtakniti drugim, srednje močnim panjem. Matic pa ne uničimo, ampak jih shranimo v škatlah skupaj s približno vrčkom čebel, ker jih še potrebujemo. Potem ko smo namreč podtaknjeni panj ojačali z drugim in se je njegova zalega okrepila, združena panja ločimo in damo matico nazaj v prejšnjega. Tako se število panjev ohrani.

16. O močnih panjih, kdaj jim damo podstavke

Ko se panji z zelo močno družino A in zalego B, tako okrepijo, da v aprilu in maju do srede junija napolnijo z družino vse satovje od vrha do tal spredaj in zadaj ali celo posedajo pred žrelom, je zanje pravi čas, da jim damo podstavke in jih uporabimo bodisi za roje ali za pašne družine. Za te zadnje so določeni najstarejši panji in tisti, ki so zelo pozno rojili. Prvim je namreč potrebna obnova, tem pa oddih. Pomembni, bogato naseljeni in z mlado gradnjo opremljeni panji so namenjeni za rojenje in za narejence.

17. Kateri panji so namenjeni za roje ali za pašne družine?

Takim panjem ne smemo dati naenkrat več kot en podstavek. Čebele namreč vedno bolj pridno delajo, če prostor, ki smo jim ga priskrbeli, napolnijo z družino, kakor če je zanje prevelik. Ko pa novi podstavek skoraj izpolnijo od spredaj do zadaj, nastane iz tega bodisi družina za roje ali dobi, če je bil določen za pašno družino, od časa do časa novi podstavek, in sicer do začetka septembra, s čimer preprečimo kasno rojenje.

18. Drugo čiščenje in pregled

Drugi pregled napravi skrbnik ob kresu, da ugotovi: **a)** kateri panji so zaradi izrojenja morda ostali brez matice **b)** in kateri imajo hudo gnilobo zalege. – Dalje zato, da slabotnejše panje in njihovo satje očisti gnilobe. Pri tem naj pazi na vse, kar je bilo povedano malo prej pod št. 9 o prvem pregledu, z izjemo zdaj nepotrebne tehtanja, in naj vse vpiše v zapisnik.

19. Podstavki ob času cvetenja ajde za med na zalogo

Ta pregled bo dal skrbniku namig, katerim panjem naj da nastavke ali podstavke. Čas za to namreč že prihaja z bližajočim se cvetenjem ajde. Če ima torej na zalogi kak nastavek z medom, ga bo najprej postavil panjem, ki so z njim siromašnejši, da dobijo čebele hrano, v zahvalo pa v najbolj nevarnem času ohranijo žerke. Ko skrbnik zaključi delo s podstavki z medom,

20. Kako vstavi prazne podstavke

obdrži prazne podstavke v pripravljenosti in dá vanje prazno satje in drobce voska. Kolikor voska namreč najdejo čebele v panju, toliko si prihranijo časa za izdelavo novega in prinesejo noter toliko več medu. Posebej pa naj na srednjo letvico podstavka prilota lep mlad sat velikosti dlani, ki služi čebelam namesto opore.

21. Opravilo skrbnika v času cvetenja ajde

V času cvetenja ajde je skrbnik brez dela in mora paziti le na to, da imajo čebele za delo dovolj prostora. V nasprotnem mora pravočasno vstaviti nove podstavke ali v primeru, da so združeni že štirje, imeti pripravljene dodatke, katerih vsak je pol čevlja dolg, 14 palcev širok in tri in pol palca visok, z vratci na utor spredaj in zadaj, po štirje, položeni drug na drugega, imajo višino in širino štirih podstavkov in se vrinejo od zadaj, sporazumevanje bo čebelam omogočeno skozi vehe, kar bo izdatno prispevalo k širjenju zalege.^{152*}

¹⁵² * Vsebina zapisa ni povsem razumljiva. Mere znašajo: pol čevlja = 16 cm, 14 palcev = 35 cm, 3 1/2 palca = 9 cm.

22. in ob njegovem koncu

Kakor hitro bo skrbnik opazil, da se hočejo ob koncu cvetenja ajde čebele med seboj spopasti, naj poskrbi, da prepreči ropanje, tako da zoži žrela; ponovno je potrebna njegova nepretrgana navzočnost in pozornost. Oktobra je zaposlen z odvzemanjem gornjih, starejših nastavkov in izganjanjem čebel, ki so notri, nazadnje pa najspodnejših, ki še niso do konca zgrajeni in kjer so še po trije med seboj povezani. V primeru da je poln tudi ta, naj ga pusti čebelam, namesto njega pa ponovno odvzame gornjega.

23. Jesensko zapisovanje

Vse nastavke in podstavke, ki jih odvzame, označi z oznako panja, jih stehta in zabeleži njihovo čisto maso, tako da bo vsa nabirka sešteta in zapisana. Vedeti mora, da bo družina prezimila v panju ob toliko enakomernejši toploti in se ohranila zdrava in živahna, čim bolj polno in strnjeno je zgrajeno njegovo satje.

24. Zadnje čiščenje in pregled

O vseh svetih je tretje čiščenje in pregled, oboje povsem enako prvemu. Ob njem zapiše skrbnik čisto maso, preiskavo drobirja, morebitno prisotnost trovov in gnile zalege. Če naleti na katero od njih, naj jo povsem izreže, čebele z matico naj pomete po treh dneh v prazno spodnjo škatlo, jo porine na razprostrto laneno rjuho in jo pusti, da se sprašijo v svež, z medenim satjem preskrbljen podstavek, spomladi pa ga prestavi na oddaljen kraj, da se čebele ne vrnejo.

25. Jeseni je treba poskrbeti za med za krmljenje, na kaj je treba pri tem paziti

Jeseni mora skrbnik poskrbeti za svojo zalogo medu za vzrejo tako skupaj kot v satu. Pazi naj, da ne bi teh panjev prizadela gniloba, kakor tudi da ne bi vzel zraven tistih medenih satov, v katerih je še zalega. Čebele, ki bi to jedle, se bi pri tem okužile, med drugim pa bo začel vreti ves med, če pride vmes le ena celica. Panji, ki se hranijo z njim, bodo imeli hudo gnilobo.

26. Skrbnik naj vsak dan pregleda panje spredaj in zadaj

Skrbnik, ki izpolnjuje svoje dolžnosti, pregleda: **a)** vsak dan zgodaj zjutraj panje, ki so mu zaupani, da ne bi morda med ponoči izvlečenimi mrtvicami opazil tudi matico, **b)** zvečer med četrto in peto uro razišče, ali ni morda en ali drug panj postal nemiren. Kajti panji, ki so čez dan izgubili matico, jo ob tej uri pogrešijo in čebele jo skušajo z živahnim letanjem najti zunaj ali znotraj panja; **c)** med neprestanim letanjem čebel naj gre večkrat mimo čebelnjaka, vendar previdno, da ne pohodi čebel, ki se plazijo po zemlji, in naj panj pregleda; **d)** večkrat naj odpre končnico, pregleda panj spredaj in zadaj in se seznanj z njegovim stanjem, mirno in prijazno naj pregleda tudi čebele. Če najde kaj sumljivega, odpre panj in pogleda v njegovo notranjost, da pravočasno prepreči kakršno koli zlo.

27. Krmljenje čebel

Eno največjih težav predstavlja krmljenje, ki ga je treba razen ob času zunanje medne paše pri vseh panjih izvesti vsak tretji dan, v času paše pa le ob dolgo trajajočem slabem vremenu. Pri krmljenju moramo biti bolj radodarni kot varčni, saj ničesar ne zavržemo. Čebele ne pojedjo nič preko potrebe in to nadomestijo dvakrat, presežek pa pustijo v svojih panjih.

28. V dveh primerih naj bo posebno pogosto

Posebno v dveh primerih je treba panje obilno nakrmiti: **a)** kadar so že pripravljene na rojenje, a jim ga slabo vreme prepreči; kajti če jih ne nakrmimo, čebele izpijejo nepokrito zalego, da se nasitijo, vendar vse leto ne rojijo več; **b)** v času preprostega rojenja, kajti čim bolj jih krmimo, ker hrane ne pojedjo in imajo še premalo zgrajenega sata, da bi poleg zalege prihranile presežek, se trudijo, da bi toliko več gradile; kakor hitro pa ne pokrivajo sata, lahko s krmljenjem prenehamo, prekinjene gradnje do ponovne paše ne bodo več obnovile.

29. Pri krmljenju moramo biti pazljivi, da preprečimo ropanje

Pri krmljenju naj skrbnik ravna previdno, da ne bi z medom umazal vratce navzven, kar je najpogostejši vzrok za privabljanje čebel roparic. Vonj jih privabi, da bi polizale med, in ko ničesar več ne najdejo, raziščejo vse odprtine. Ko katero najdejo, vdrejo noter, če pa ne najdejo nobene, si, ker je medtem njihovo število naraslo, drznejše naskočiti šibkejše družine. Ko jih premagajo, postanejo še drznejše in se spravijo na močnejše. Potem gre vse navskriž, da si človek ne zna več pomagati. Kakor majhna iskra pogosto zaneti velik požar, tako ena sama kaplja zgrešenega medu čebele pogosto tako razkači, da pride do krvavih bojov in do propada celih čebelnjakov.

30. Kdaj in kako je treba pozimi varovati čebele pred mrazom

Prva dva meseca nam panjev ni treba pokrivati, razen ob dolgo trajajoči ohladitvi, ker so čebele v trajni otplosti in le malo jedo, nasprotno pa jim, ko se zima prevesi, prija, da jih malo pokrijemo, ker se takrat močnejše že pripravljajo na zaleganje. S tem naj bi nadaljevali do blizu konca maja, ker slana zalego pogosto shladi in povzroči gnitje, a potem jih lahko razkrijemo.

31. Druga oskrba pozimi

Drugače skrbnik pozimi nima dela, razen da pazi, da so žrela zožena, da prepreči mišim, posebno še rovkam, vstop v panj. Tudi zadaj mora pogledati, ker vratca, ki vpijajo vlago, večkrat izpadejo, znotraj se ugnezdijo miši, mraz objame družino, da zmrzne. Zato mora paziti, da so vratca vedno zaprta, oziroma naj jih ob straneh pričvrsti z žeblički.

32. Skrbnik ne more gojiti svojih čebel, lahko pa se vključi v sodelovanje

Skrbnika, pa naj bo nastavljen pri skupnem čebelnjaku ali drugod, je treba odvrniti od tega, da bi gojil svoje lastne čebele, da se obrani vsakršnega suma nezvestobe pri krmljenju, rojenju itd. Če pa jih želi po jesenskem tehtanju dati v skupno rabo ali pristopiti k sodelovanju z denarjem, ima do tega pravico. Prav je, da mu to celo svetujemo, ker si bomo s tem zagotovili njegovo še večjo marljivost.

Predstavitev in opis pravil Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo

Andrej Šalehar, Janez Gregori

Uvod

V drugi polovici 18. stoletja je bil na Kranjskem na čebelarskem področju vodilni nedvomno Peter Pavel Glavar (1721-1784), duhovnik in lanšpreški gospod (lastnik graščine Lanšprež pri Mirni na Dolenjskem). Imel je veliko praktičnih izkušenj s čebelarjenjem in tudi bogato teoretično znanje. Poudarjal je pomen poučevanja in usposabljanja za čebelarstvo v čebelarskih šolah in pravno ureditev čebelarskih vprašanj. O čebelarski šoli, ki naj bi prispevala k premagovanju ovir pri izboljševanju čebelarstva, je Peter Pavel Glavar pisal že leta 1768 v svojem »Odgovoru« – Glavar (1768 – cit. Mihelič, 1934). »Odgovor« je bil neposredno ali pa vsaj posredno tudi ena izmed spodbud za ustanovitev dunajske čebelarske šole in izdajo čebelarskega patenta Marije Terezije (Bienenzuchtverbreitung..., 1775). Prva čebelarska šola je odprla vrata leta 1770 v Augartenu na Dunaju in prvi učitelj čebelarstva je bil Slovenec Anton Janša. Dunajska dvorna pisarna je po izdaji čebelarskega zakona z instrukcijo za čebelarske mojstre (Bienenzuchtverbreitung..., Instrukzion..., 1775) tega poslala skupaj s šestimi izvodi *Vollständige Lehre von der Bienenzucht* (prevod: *Popolen nauk o čebelarstvu* – Janša, 1775) tudi na Kranjsko, kjer ga je prejela tudi Kranjska kmetijska družba – Mihelič (1934). Zaprošila je nekatere člane, med njimi tudi Petra Pavla Glavarja, da napišejo mnenje, ali bi bilo koristno uveljaviti ta čebelarski patent tudi na Kranjskem. Glavar je zaradi bolezni in drugih zadržkov odgovoril obsežno, a pozno, ko ji je poslal: »Poročilo kmetijski družbi v Ljubljani z dne 17. decembra 1781 o potrebnih ukrepih za povzdigo čebelarstva na Kranjskem, o ustanovitvi čebelarske šole in organizaciji vaških čebelarskih zadrug.« Poročilo obsega 43 listov in na koncu so dodana pravila za čebelarsko šolo (12 listov).

Material in metode dela

Prva napolnena za iskanje gradiv so bila najdena v splošnih objavah o Petru Pavlu Glavarju in še posebej v sestavkih, ki jih je napisal Mihelič (1934 in 1976). Veliko koristnih informacij je tudi v objavah Dolenc (1983/1987) in Glonar (1938). Osnovna gradiva so bila najdena v Arhivu Republike Slovenije, kjer so bili pregledani naslednji fond:

- SI AS 869 Glavar Peter Pavel
- SI AS 751 Gospostvo Lanšprež, 1708 – 1864
- SI AS 1073 Zbirka rokopisov, 1/24 r.)
- Arhiv Glavarjevega beneficija, Komenda (fascikel 4/2)

Najdene rokopisne listine smo posneli in poiskali pomoč za branje in prevod, kar je opravil g. mag. France Baraga. Za prevode je bila opravljena strokovna redakcija, ki sta jo opravila g. Janez Gregori, prof. biol., in prof. dr. Andrej Šalehar.

Rezultati

Splošni zapisi o pravilih

Glavarjeva pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu so sestavni del dokumenta, ki ga je predstavil Dolenc (1983/1987): »Glavar, Peter Pavel: (Predlog za dvig čebelarstva) Iz leta 1782, 55 listov, 35,0 x 23,0 cm; papir, debele sive platnice iz lepenke, nemščina, gotica, kurziva, lepa izpisana pisava. To je predlog P. P. Glavarja na Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbauss und Künste Gesellschaft za dvig čebelarstva.«

Mihelič (1976) o dokumentu piše: »Poročilo kmetijski družbi v Ljubljani z dne 17. decembra 1781 o potrebnih ukrepih za povzdigo čebelarstva na Kranjskem, o ustanovitvi čebelarske šole in organizaciji vaških čebelarskih zadrug. To je Glavarjev doslej znani zadnji čebelarski spis, obsega 43 listov. Za poročilom sledi še: Osnutek za delo čebelarskih učiteljev, osnutek o pouku učencev, načrt splošne čebelarstvo-vrtnarske šole na gospostvu Lanšprež in načrt pouka za čebelarske čuvaje.« Mihelič (1989) pa sporoča: »Vnovič je leta 1781 poslal Kmetijski družbi v Ljubljani obširen dopis, v katerem se zavzema za ustanovitev čebelarske šole na Lanšprežu, za ustanavljanje vaških čebelarskih združenj, navaja program pouka na čebelarski šoli idr. Za učitelja se ponuja Glavar sam. Poučeval bi brezplačno, zaslužek, ki bi ga prejemal, pa bi porabil za nakup čebel za podložnike. Ker na vse to ni dobil od oblasti nobenega odgovora, je sam organiziral čebelarski pouk za podložnike in prvo čebelarstvo zadrugo.«

O Glavarjevih pravilih poroča tudi Oražem (1999), ki poroča o rokopisu, kjer je predlagana čebelarska šola, da naj bi bila »...na Lanšprežu, ker je tam za praktičen pouk že na voljo 130 panjev. Glavar bi bil učitelj, ki pa bi poučeval brezplačno in bi denar za plačilo, ki bi ga prejemal, uporabil za nakup panjev za podložnike. Glavar še predlaga, kakšen naj bi bil predmetnik čebelarstvo-vrtnarske šole, ki naj bi dopolnilno poučevala učence tudi v branju in pisanju. Pouk bi bil za učence brezplačen ... za vrtnarje bi sprejemali v službo le tiste, ki so večji tudi čebelarstva. Šola bi se vsako leto začela v začetku marca in bi trajala do konca oktobra. Ob koncu dveletnega šolanja naj bi vsak učenec dobil na stroške stanovske blagajne po en panj čebel za začetek čebelarjenja.«

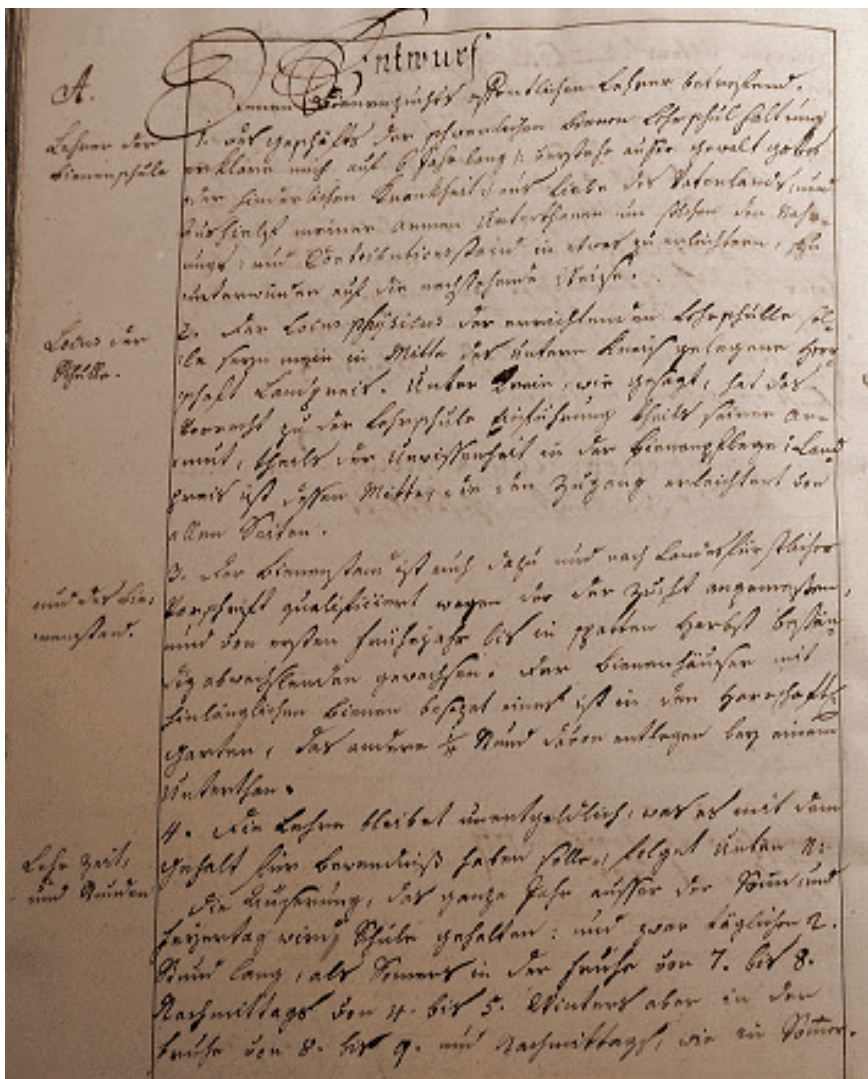
Predstavitev pravil

A. Pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

Pravilo »Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva« vključuje 17 odstavkov.

Delo državnega učitelja čebelarstva na čebelarstvo vrtnarski šoli na Lanšprežu je bil pripravljen prevzeti Glavar sam, in to brezplačno za dobo šestih let. Tudi v Odgovoru (1768) se je ponudil, da bo ob nedeljah brezplačno poučeval o čebelarjenju. S sredstvi, 300 gld, kolikor je bila takrat letna plača državnih učiteljev čebelarstva, je nameraval ustanoviti sklad za nabavo čebeljih panjev, da bi ustanovili čim več skupnih čebelnjakov. Glavarjev načrt je bil povsem realen, a žal prepozen, ker ga je prehitel dvorni dekret z dne 31.10.1781, ko so bili zaradi prevelikih stroškov ukinjeni vsi učitelji čebelarstva in za katerega Glavar po vsej verjetnosti še ni vedel.

Podobno kot na drugih takratnih čebelarskih šolah je tudi Glavar predvidel, da bo pouk brezplačen. Tako je določil čebelarski patent Marije Terezije iz leta 1775 (Bienenzuchtverbreitung .... 1775). Določilo, da bo **pouk v deželnem (slovenskem) jeziku**, je treba posebej poudariti, saj je posebnega pomena. To je izjemno določilo za Kranjsko konec 18. stoletja in velik prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika. Glavar je šolanje namenil podložnikom, ki so bili večji le domačega slovenskega jezika. V dvorni odredbi: Instrukcija za čebelarske mojstre (Instrukztion für...,1775) je

Pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva – uvodna stran – Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, I rokopis 24 r

med drugim določeno, da morajo biti predavanja razumljiva. Marija Terezija je v omenjeni instrukciji tudi odredila, da je osnova za pouk na javnih čebelarskih šolah Janšev čebelarski nauk. Glavar temu pritrjuje, a hkrati določa, naj se dodajo še vse stvari, ki jih Janša ne obravnava. To je razvidno iz razlik med Janševo *Razpravo o čebelnih rojih* in Glavarjevimi deloma *Pogovor o čebelnih rojih*, ki jih je predstavil Mihelič (1976). Ugotovil je, da je v Glavarjevi knjigi med 691 odstavki kar 296 (42,8 %) odstavkov originalnih Glavarjevih, le 233 odstavkov (33,7 %) originalnih Janševih in 162 odstavkov (23,4 %) od Glavarja dopoljenih Janševih odstavkov. Glavarjeva slovenska knjiga o čebelarstvu, ki jo je napisal leta 1776, ni bila natisnjena, ker naj bi bila izgubljena. Glavar poudarja potrebo po slovenskem čebelarskem čitivu in da jo je treba napisati na novo, če se že napisane ne bodo našle.

Glavar je poznal določilo, da morajo učitelji čebelarstva opraviti šolanje na dunajski čebelarski šoli in uspešno opraviti tudi izpit za učitelja čebelarstva (5. člen – Instrukcija

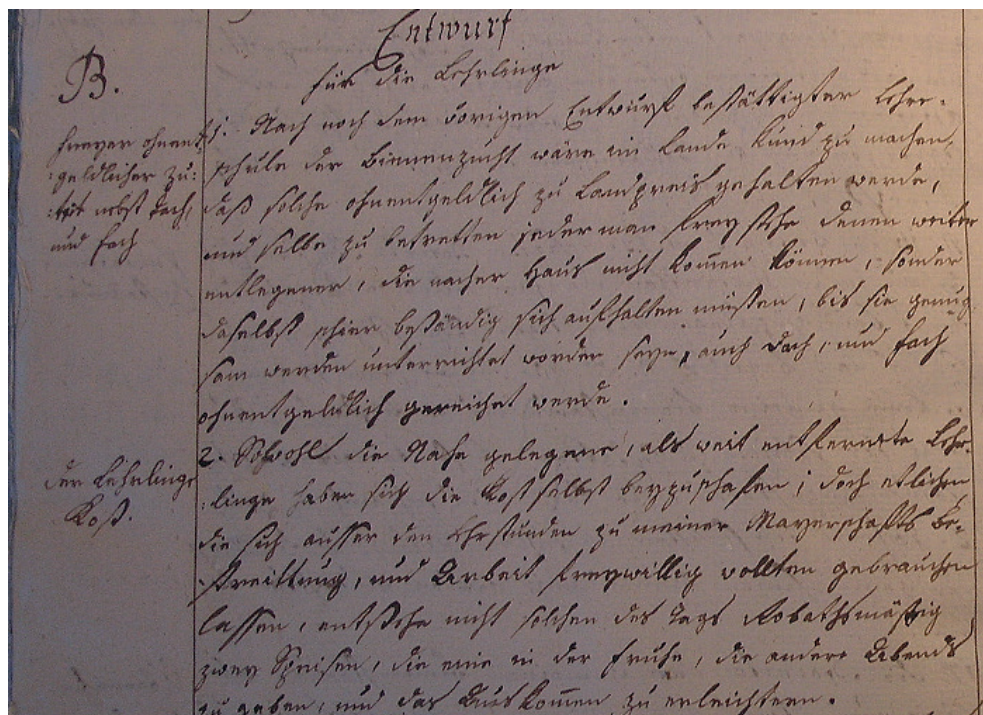
1775). Temu se je hotel nekako izogniti, ko piše, da sicer nima nič proti preverjanju na Dunaju, a meni, da to ni potrebno zaradi visokih potnih stroškov, starosti in njegovega splošno znanega znanja o čebelarjenju in sposobnosti za javno poučevanje. Glavar v svojih pravilih dosledno uveljavlja določila čebelarskega patenta iz leta 1775, še posebej, da je čebelarstvo oproščeno vseh dajatev kot na primer cestnine pri prevozu panjev na pašo in s paše, mitnine in drugo.

Zanimiva je tudi ideja skupnih čebelnjakov, ki bi imeli prednost pred zasebnimi čebelnjaki. Glavar to predlaga iz različnih razlogov in med njimi je tudi ta, da bi te skupne čebelnjake vodili in oskrbovali usposobljeni skrbniki, ki bi se izšolali na čebelarsko vrtnarski šoli. Za zasebne čebelnjake, kjer je po čebelarskem patentu vsakemu podložniku dovoljeno poljubno število panjev, meni, da bodo ti zaradi skupnih čebelnjakov postopoma v obdobju dveh let ukinjeni sami po sebi.

Pravilo: Osnutek za vajence

Pravilo »Osnutek za vajence« vključuje 10 odstavkov.

Za vajence Glavar predpisuje, da so stari 15 do 20 let, uka željni, pošteni in sposobni fantje. Prednost daje tistim, ki znajo brati in pisati v deželnem (slovenskem) jeziku. Če pa tega ne znajo, jih bodo to učili graščinski gospodarski uslužbenci, da bodo, ko bodo nastavljeni za skrbnike čebelnjakov, lahko vodili potrebno evidenco. Glavar priporoča, da bi morali bodoči vrtnarji oskrbovati tudi čebelnjake, kar naj

Pravilo: Osnutek za vajence – uvodna stran – Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1 rokopis 24 r

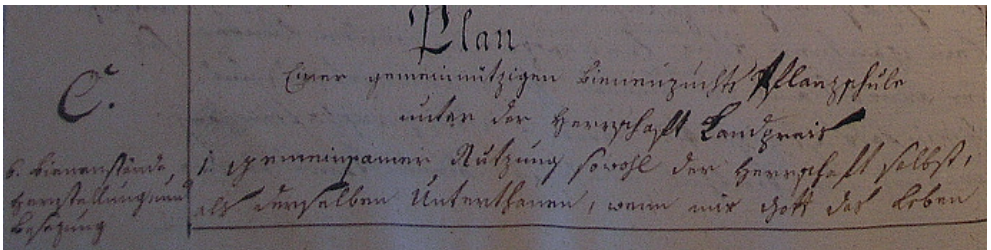
bi bilo tudi zakonsko predpisano. Šolanje se prične na začetku marca in konča konec meseca oktobra. Vajenci, ki bodo usposobljeni, bodo odpuščeni in vsaj najboljši bodo za nagrado dobili en panj. Drugi, ki ne bodo izdelali, pa ostanejo na šoli toliko časa, da se usposobijo. V zimskem času bi se ti usposabljali tudi v mizarstvu, da bodo večji v izdelavi panjev in podlog zanje.

C. Pravilo: Načrt za splošnokoristno čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež

Pravilo »Načrt za splošnokoristno čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež« vključuje 17 odstavkov.

Pri čebelarstvu vrtnarski šoli pod gospostvom Lanšprež je dan poudarek skupnim čebelnjakom, ki bi imeli po 120 panjev. Glavnico za njihovo ureditev, ki naj bi bila stalna, bi predstavljalo plačilo za državnega učitelja v višini 300 gld, in v šestih letih bi se zbralo skupaj 1800 gld, kar bi omogočilo postavitev in ureditev šestih skupnih čebelnjakov. Tudi za kritje med letom nastalih dodatnih stroškov bi bil Glavar pripravljen prispevati. Vsak skupni čebelnjak bi imel dobro poučenega skrbnika, ki bi bil zavezan od marca do oktobra od jutra do večera paziti na čebele, in bi mu pripadala primerna letna plača iz skupnega dobička.

Nove čebelje družine (naravni in umetni roji) bi bile namenjene za dopolnitev ali nove skupne čebelnjake in se ne bi štele v prirejo. V skupno čebelarstvo bi lahko vstopil, pa tudi iz njega izstopil, vsak lanšpreški podložnik. Nadzor in vodstvo skupnih čebelnjakov bi imelo gospostvo Lanšprež, vsak pa bi imel tudi odbor. Skrbnik bi beležil vse stroške (čebelarska oprema, deske za panje in drugo) in prihodke od medu ter voska. Ob koncu leta bi se naredil letni obračun. Od čistega letnega dobička bi se najprej namenilo 10 % za napravo in postavitev novih čebelnjakov ter za nakup novih panjev, nato bi se izplačala skrbnikova plača in ostanek namenil članom skupnosti (3/4 podložnikom in 1/4 gospostvu). Glavar meni, da bi imeli pri izplačilu prednost revnejši podložniki.

Pravilo: Načrt za splošnokoristno čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež – uvodna stran – Glavar 1781

Zbirka rokopisov – AS SI 1073, I rokpis 24 r

D. Pravilo: Pouk za skrbnika

Pravilo: Pouk za skrbnika vključuje 32 odstavkov.

Glavar odločno trdi, da sta za vzrejo čebel potrebna znanje ter usposobljenost, in meni, da so za skrbnike primerni le iznajdljivi, marljivi, trezni, zvesti in dobro vzgojeni ljudje. Skrbnik mora svojemu gospodu redno poročati in točno izvesti vse njegove ukaze. Prepovedano je svojevoljno postopanje, ukrepanje.

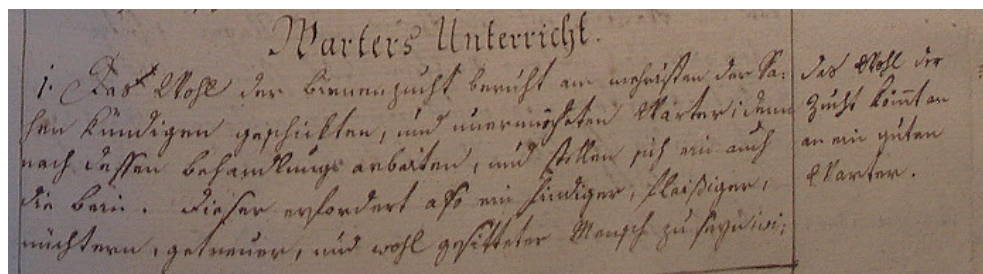
Zahtevano je, da je skrbnik stalno, vseh osem mesecev, prisoten pri čebelnjaku in ni mu dovoljeno, da bi si iskal dodatne zasluge. Dovoljeno je, da se v prostem času ukvarja s pletenjem, izdelavo

slamnikov in podobnim, za kar naj bi bil posebej izučen, ter si tako lahko pridobi postranski zaslužek. Za zagotovitev stalne prisotnosti je namenjena tudi v bližini čebelnjaka postavljena uta, da bi ga varovala pred soncem in dežjem.

Podrobneje je o Glavarjevem načinu čebelarjenja, ki ga je zasnoval na osnovi svojih dolgoletnih izkušenj, pisal Mihelič (1976). Tako je v pravilu tudi zasnoval učenje tehnik čebelarjenja: preglede, ocenjevanje, razvrščanje in označevanje panjev, spremljanje pregledov panjev, dogodkov in ukrepanj ter vodenje evidence, zapisnikov o vsem tem. Preglede panjev se opravi trikrat na leto – spomladi, ob kresu in na vse svete – in pri tem opravi čiščenje panjev ter oceni moč družine (pet razredov), zalego (pet razredov) ter hudo gnilobo čebelje zalege. Na osnovi teh ocen se razvrsti panje v šest razredov in za vsak razred določi postopke potrebnih čebelarskih opravil: krmljenje, ponovni pregledi, dodajanje matic, podstavkov in nadstavkov in drugo. Zelo sistematičen, strokoven in pedagoško uspešen pristop, ki ga Glavar v zasnovi omenja že v Odgovoru (Glavar, 1768). V Janševih knjigah ta sistem ni opisan. Nekatera opisana čebelarska opravila so v rabi še danes.

Ob cvetenju ajde je najpomembnejši čas nabiranja medu in skrbnik pazi, da imajo čebele za delo dovolj prostora z dodajanjem podstavkov in nadstavkov. Jeseni se opravi tehtanje, pripravi panje za zimo in poskrbi za zalogo medu za pitanje. Vsakodnevna opravila vključujejo jutranji in popoldanski pregled ter večkrat dnevni obhod čebelnjaka, preglede posameznih sumljivih panjev in opazovanje stanja čebel. Pozimi skrbnik pazi, da v panje ne zaidejo škodljivci, kot so miši, rovkve.

Skrbnik naj bi ne imel svojih čebel, da ne bi prišlo do suma poneverb pri krmljenju, rojih in podobno. Ima pa pravico, da svoje čebele pri jesenskem tehtanju vključi v skupno rabo, kar se mu celo svetuje, da bo skrbneje varoval celotni čebelnjak.

Pravilo: Pouk za skrbnika – uvodna stran – Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, I rokopis 24 r

Razprava in zaključki

Čebelarski nauk, morda bolje učni načrt čebelarstva, po katerem je na Dunaju učil Janša, je kmalu po njegovi smrti zapisal Kratzer (1774). Predstavil ga je kot deset pogovorov, ki se zvrstijo v petih dneh. Na koncu so dodana kratka navodila, kako in na kaj je treba vsak mesec posebno paziti pri čebelarjenju. Janšev način čebelarjenja je poimenoval novi avstrijski način gojenja čebel. Predpisan je tudi v čebelarskem patentu in priloženem navodilu za čebelarske mojstre - (Bienenzuchtverbreitung..., Instrukzion..., 1775). Ti zapisi so med prvimi zapisi o poučevanju čebelarstva. V drugi točki Navodila (1775) je zapisana zahteva, da se pri naročilu čebelnjakov s potrebnimi panji upoštevajo preskušena načela prvega dunajskega čebelarskega učitelja Janše. Peta točka določa, da ne more biti v deželah nihče sprejet za javnega učitelja čebelarstva, kdor se ni učil na glavni čebelarski šoli na Dunaju, kdor ni bil

izprašan od tamkajšnjega prvega učitelja in kdor ne prinese s seboj spričevala, da ni samo usposobljen, da sam vodi čebelarstvo, ampak da ima tudi sposobnosti, da o tem poučuje druge.

Pravil za čebelarstvo šolo po vsebini in v obliki, kot jih je napisal Glavar, po do sedaj znanih podatkih nismo zasledili. Napisal je štiri pravila, ki jih je vsebinsko prilagodil udeležencem šole in tudi gospodarskim razmeram na gospostvu Lanšprež. S poučevanjem čebelarstva je želel svojim podložnikom pomagati iz njihovega slabega gmotnega stanja in razširjati čebelarstvo kot pomembno gospodarsko panogo. Pri tem je poleg tedanjih splošno znanih tehnik čebelarjenja upošteval tudi zakonska določila Marije Terezije in svoje dolgoletne izkušnje ter postopke ravnanja s čebelami. Med določili zbujajo posebno pozornost:

- pouk v deželnem (slovenskem) jeziku,
- organiziranje skupnih čebelnjakov,
- dopolnjeni Janšev čebelarski nauk,
- prednost imajo vajenci, ki znajo brati in pisati,
- šolanje poteka od začetka marca do konca oktobra na posestvu Lanšprež,
- v skupno čebelarstvo lahko vstopi vsak lanšpreški podložnik,
- stalna prisotnost skrbnika skupnega čebelnjaka od marca do oktobra,
- sistematično pregledovanje panjev in spremljanje stanja,
- pregledi panjev, razvrstitev v šest razredov in določitev ukrepov čebelarjenja,
- vodenje zapisnikov o stanju panjev,
- jesenska tehtanja in letni obračun.

Glavar je v pravila vključil svoje bogato teoretično znanje in dolgoletne praktične izkušnje s čebelarjenjem. Glavarjeva pravila niso bila uradno potrjena in odobrena, ker je to preprečil dvorni dekret o ukinitvi javnih učiteljev čebelarstva, ki je bil izdan 31. oktobra 1781. So pa enkrat in zelo pomemben dokument iz zgodovine svetovnega in še posebej slovenskega čebelarstva. Iz Glavarjevega pisma Tomlju z dne 28. novembra 1781 (cit. Glonar – 1938) pa je razvidno, da je Glavar čebelarstvo šolo odprl, ker piše »...Moji dečki imajo pri čebelarjenju več sreče. Glavnica 600 goldinarjev je letos vrgla 6 forintov 43 kron obresti. Sedaj imam vsak večer z njimi pouk, ki ga zvesto poslušajo. Ko sem namreč videl napredek, sem obljubil onim, ki bi se najbolje učili, nove čebele, ki bi bile njihova skupna last, na ta način, da bi mi glavnico, ki sem jo dal na razpolago, počasi vračali s strdjo. *Deloma pa so iz dobička letošnjega leta delež kakih 13 goldinarjev pustili v blagajni, da se lahko kupijo nove čebele, ki jih mislim naložiti na voz...*«

Glavarjeva velika zasluga je, da je že leta 1768 na podlagi svojih dolgoletnih praktičnih čebelarskih izkušenj in teoretičnega znanja napisal »Odgovor«. V njem je kot prvi strokovno predstavil kranjsko čebelarstvo, predlagal poučevanja in usposabljanja za čebelarstvo (čebelarske šole) in pravno ureditev čebelarskih vprašanj. Dunaj je našel vse to zapisano v Glavarjevem Odgovoru (Glavar, 1768 cit. Mihelič 1934, 1984) in v teku naslednjih let je postopoma vse tudi sprejel in udejanjal. Glavar je napisal prvo slovensko čebelarstvo knjigo (Glavar, 1776) in Pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež (Glavar, 1781 cit. Šalehar in sod. 2013). Istega leta je čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu tudi odprl.

Za boljše razumevanje Glavarjevih pravil za čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež je treba nekatera določila pojasniti in posebej poudariti:

1. Delo državnega učitelja čebelarstva na čebelarstvo vrtnarski šoli na Lanšprežu, kjer sta že bila dva za šolanje primerna čebelnjaka, je bil pripravljen prevzeti Glavar sam in to brezplačno za dobo šestih let. Tako kot se je že v Odgovoru (1768 cit. Mihelič 1934) ponudil, da bo ob nedeljah brezplačno poučeval o čebelarjenju. S sredstvi, 300 gld, kolikor je bila takrat letna plača državnih učiteljev čebelarstva, je nameraval ustanoviti sklad za nabavo čebeljih panjev, da bi ustanovili čim več skupnih čebelnjakov. Glavarjev načrt je bil povsem realen, a žal prepozen, ker ga je prehitel

- dvorni dekret z dne 31.10.1781 – (Hofdekret..., 1781), ko so bili zaradi prevelikih stroškov ukinjeni vsi javni učitelji čebelarstva in za katerega Glavar po vsej verjetnosti še ni vedel.
2. Podobno kot na drugih takratnih čebelarških šolah je tudi Glavar predvidel, da bo pouk brezplačen. Tako je določal čebelarški patent Marije Terezije iz leta 1775 (Bienenzuchtverbreitung... 1775).
  3. Določilo, da bo pouk v deželnem (slovenskem) jeziku je treba posebej poudariti in je posebnega pomena. Izjemno določilo za Kranjsko konec 18. stoletja in velik prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika. Glavar je šolanje namenil podložnikom, ki so bili večji le domačega slovenskega jezika. V dvorni odredbi: Instrukcija za čebelarške mojstre (Instrukzion für. 1775) je med drugim določeno, da morajo biti predavanja razumljiva.
  4. Marija Terezija je v omenjeni instrukciji tudi odredila, da je osnova za pouk na javnih čebelarških šolah Janšev čebelarški nauk. Glavar to pritrjuje, a hkrati določa, da se dodajo še vse stvari, ki jih Janša ne obravnava. To je razvidno iz razlik med Janševo Razprava o čebelnih rojih in Glavarjevimi delom Pogovor o čebelnih rojih, ki jih je predstavil Mihelič (1976). Ugotovil je, da je v Glavarjevi knjigi med 691 odstavki kar 296 (42,8 %) odstavkov originalnih Glavarjevih, le 233 odstavkov (33,7 %) originalnih Janševih in 162 odstavkov (23,4 %) od Glavarja dopolnjenih Janševih odstavkov.
  5. Usoda Glavarjeve slovenske knjige o čebelarstvu, ki jo je napisal leta 1776, je pojasnjena v predhodnih poglavjih, ker naj bi bila izgubljena. Glavar poudarja potrebo po slovenskem čebelarškem čtivu in da jo je treba napisati na novo, če se že napisane ne bo našlo.
  6. Glavar je poznal določilo, da morajo učitelji čebelarstva opraviti šolanje na dunajski čebelarški šoli in uspešno tudi izpit za učitelja čebelarstva (5. člen – Instrukcije 1775). Temu se je hotel nekako izogniti, ko piše, da sicer nima nič proti preverjanju na Dunaju, a meni, da to ni potrebno zaradi visokih potnih stroškov, starosti in njegovega splošno znanega znanja o čebelarjenju in sposobnosti za javno poučevanje.
  7. Glavar v svojih pravilih dosledno uveljavlja določila čebelarškega patenta iz leta 1775, še posebej, da je čebelarstvo oproščeno vseh dajatev kot na primer cestnina pri prevozu panjev na in s paše, mitnine in drugo.
  8. Zanimiva je tudi ideja skupnih čebelnjakov, ki bi imeli prednost pred zasebnimi čebelnjaki. Glavar to predlaga iz različnih razlogov in med njimi je tudi ta, da bi te skupne čebelnjake vodili in oskrbovali usposobljeni skrbniki, ki bi se izšolali na čebelarško vrtnarski šoli. Za zasebne čebelnjake, kjer je po čebelarškem patentu vsakemu podložniku dovoljeno poljubno število panjev, meni, da bodo ti zaradi skupnih čebelnjakov postopoma v obdobju dveh let ukinjeni sami po sebi.
  9. Za vajence Glavar predpisuje, da so stari 15 do 20 let, uka željni, pošteni in sposobni fantje. Prednost daje tistim, ki znajo brati in pisati v deželnem jeziku. Če pa tega ne znajo, jih bodo to učili graščinski gospodarski uslužbenci, da bodo, ko bodo nastavljeni za skrbnike čebelnjakov, lahko vodili potrebno evidenco.
  10. Glavar priporoča, da bi morali bodoči vrtnarji oskrbovati tudi čebelnjake, kar naj bi bilo tudi zakonsko predpisano.
  11. Šolanje se prične na začetku marca in konča konec meseca oktobra. Vajenci, ki bodo usposobljeni, bodo odpuščeni in vsaj najboljši bodo za nagrado dobili en panj. Drugi, ki ne bodo izdelali, pa ostanejo na šoli toliko časa, da se usposobijo. V zimskem času bi se ti usposabljali tudi v mizarstvu, da bodo večji v izdelavi panjev in podloge zanje.
  12. Pri čebelarško vrtnarski šoli pod gospostvom Lanšprež je dan poudarek skupnim čebelnjakom, ki bi imeli po 120 panjev. Glavnico, ki naj bi bila stalna, bi za njihovo ureditev predstavljalo plačilo za

državnega učitelja v višini 300 gld in v šestih letih bi se zbralo skupaj 1800 gld, kar bi omogočilo postavitev in ureditev šestih skupnih čebelnjakov. Tudi za kritje med letom nastalih dodatnih stroškov je Glavar pripravljen prispevati. Vsak skupni čebelnjak ima dobro poučenega skrbnika, ki je zavezan od marca do oktobra, od jutra do večera paziti na čebele in mu pripada primerna letna plača iz skupnega dobička.

13. Nove čebelje družine (naravni in umetni roji) so namenjene za dopolnitev ali nove skupne čebelnjake in se ne štejejo v prirejo. V skupno čebelarstvo lahko vstopi pa tudi izstopi vsak lanšpreški podložnik. Nadzor in vodstvo skupnih čebelnjakov ima gospostvo Lanšprež, vsak pa ima tudi odbor. Skrbnik beleži vse stroške (čebelarstva oprema, deske za panje in drugo) in prihodke od medu ter voska. Ob koncu leta se naredi letni obračun.
14. Od čistega letnega dobička se najprej nameni 10 % za napravo in postavitev novih čebelnjakov ter za nakup novih panjev, nato se izplača skrbnikova plača in ostanek nameni članom skupnosti (3/4 podložnikom in 1/4 gospostvu). Glavar meni, da bi imeli pri izplačilu prednost revnejši podložniki.
15. Glavar odločno trdi, da sta za vzrejo čebel potrebna znanje ter usposobljenost in meni, da so za skrbnike primerni le iznajdljivi, marljivi, trezni, zvesti in dobro vzgojeni ljudje.
16. Skrbnik mora svojemu gospodu redno poročati in točno izpolniti vse njegove ukaze. Prepovedano je svojeglavo in samovoljno postopanje, ukrepanje.
17. Zahtevano je, da je skrbnik stalno, vseh osem mesecev, prisoten pri čebelnjaku in ni mu dovoljeno, da bi si iskal dodatne zasluge. Dovoljeno je, da se ob prostem času ukvarja s pletenjem, izdelavo slamnikov in podobnim, za kar naj bi bil posebej izučen, ter si tako lahko pridobi stranski zaslužek. Za zagotovitev stalne prisotnosti je namenjena tudi v bližini čebelnjaka postavljena uta, da bi ga varovala pred soncem in dežjem.
18. Podrobneje je o Glavarjevem načinu čebelarjenja, ki ga je zasnoval na osnovi svojih dolgoletnih izkušnjah, pisal Mihelič (1976). Tako je v pravilniku tudi zasnoval učenje tehnike čebelarjenja: preglede, ocenjevanja, razvrščanja in označevanja panjev, spremljanja pregledov panjev, dogodkov in ukrepanj ter o vsem tem vodenje evidence, zapisnikov. Preglede panjev opravi trikrat na leto – spomladi, ob kresu in na vse svete – in pri tem opravi čiščenje panjev ter oceni moč družine (pet razredov), zalego (pet razredov) ter hudo gnilobo čebelje zalege. Na osnovi teh ocen razvrsti panje v pet razredov in za vsak razred določi postopke potrebnih čebelarskih opravil: krmljenje, ponovni pregledi, dodajanje matic, podstavkov in nastavkov in drugo. Zelo sistematičen, strokoven in pedagoško uspešen pristop, ki ga Glavar omenja v zasnovi že v Odgovoru (Glavar, 1768 cit. Mihelič, 1934). V Janševih knjigah ta sistem ni opisan. Nekatera opisana čebelarska opravila so v rabi še danes.
19. Ob cvetenju ajde je najpomembnejši čas nabiranja medu in skrbnik pazi, da imajo čebele za delo dovolj prostora z dodajanjem podstavkov in nastavkov.
20. Jeseni se opravi tehtanja, pripravi panje za zimo in poskrbi za zalogo medu za pitanje.
21. Vsakodnevna opravila vključujejo jutranji in popoldanski pregled ter večkrat dnevni obhod čebelnjaka, preglede posameznih sumljivih panjev in opazovanje stanja čebel.
22. Pozimi skrbnik pazi, da v panje ne zaidejo škodljivci, kot so miši, rovkve.
23. Skrbnik naj bi ne imel svojih čebel, da ne bi prišlo do suma poneverb pri krmljenju, rojih in podobno. Ima pa pravico, da dá svoje čebele pri jesenskem tehtanju v skupno rabo, kar se mu celo svetuje, da bo skrbneje varoval celoten čebelnjak.

Viri

1. Arhiv Republike Slovenije – fondi: SI AS 869 Glavar Peter Pavel, 1751 – 1784, SI AS 751 Gospodstvo Lanšprež, 1708 – 1864, SI AS 1073 Zbirka rokopisov, 1/24 r, 13. stol. – 1941.
2. Baraga, France. Arhiv Glavarjevega beneficija. (1998)20, str. 97 – 194, *Acta ecclesiastica Sloveniae*.
3. Bienenzuchtsverbreitung, 8. April 1775. V: *Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. Dunaj 1786-1787, zvezek VII, št. 1680*, str. 204-208 (<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=tgb&datum=1776&page=205&size=45> – 4. 9.2013).
4. Dolenc, Milan. Bibliografija rokopisnih ljudsko-medicinskih bukev in zapisov s slovenskega etničnega območja. 31(1983/1987), str. 31 – 74, *Slovenski etnograf* (<http://www.dlib.si/results/?query=%27source%3dznanstveno+%c4%8dasopisje%40AND%40issue%3d1%40AND%40year%3d1983%2f1987%40AND%40srel%3dSlovenski+etnograf%27&browse=znanstveno%20%C4%8Dasopisje&sortDir=DESC&sort=date&node=besedila/5-141-24&pageSize=25> – 4. 9. 2013).
5. Glavar, Peter Pavel. Vorschlag Beantwortung zur Verbesserung der Bienenzucht in den Kaysl. Königl. Erb-ländern (Prevod: Predlog odgovora za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah). Iz leta 1768, 26 strani. (AS SI 869 Glavar Peter Pavel, 1751 – 1784).
6. Glavar, P.P. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. str. 11 – 38. Napisano 1768, prevod Mihelič Stane. V: Mihelič, Stane. Anton Janša. *Slovenski čebelar. Čebelarstvo društvo za Slovenijo. Ljubljana 1934*, 163 strani.
7. Glavar, Peter Pavel. Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbauss und Künste Gesellschaft (Predlog za dvig čebelarstva). V dodatku so pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu. Iz leta 1781, 55 listov. (Zbirka rokopisov – ARS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941).
8. Glonar, Joža. Peter Pavel Glavar. 41(1938)7, str. 105 –109 in št. 8, str. 121 – 123 in št. 9, str. 139 – 140 in št. 10, str. 152 – 154 in št. 11, str. 169 – 171 in št. 12, str. 185 - 186, *Slovenski čebelar* (<http://www.dlib.si/results/?query=%27source%3dznanstveno+%c4%8dasopisje%40AND%40issue%3d7%40AND%40year%3d1938%40AND%40srel%3dSlovenski+%c4%8dčebelar%27&browse=znanstveno%20%C4%8Dasopisje&sortDir=DESC&sort=date&node=besedila/5-139-39&pageSize=25> – 4.9.2013).
9. Instrukzion für die Bienenmeister. V: *Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. Dunaj 1786-1787, zvezek VII, str. 208 - 210* (<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=tgb&datum=1776&size=45&page=209> – 4. 9.2013).
10. Janša, Anton. *Vollständige Lehre von der Bienenzucht*. Wien 1775. (<http://www.dedi.si/isci?q=jan%C5%A1a> – 4.9.2013).
11. Kratzer, Johann Augustin. *Physikalisch-praktische Diskurse über die sämmtliche Bienenzucht zum Nutzen und Unterricht für alle ökonomischen Liebhaber der neu eingerichteten osterreichischen Bienenpflege*. Wien, 1774, 154 strani (<http://gdz.sub.uni-goettingen.de/dms/load/img/?PPN=PPN636577872&IDDOC=613467> – 7.4.2013).
12. Mihelič, Stane. Anton Janša. *Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba*. Ljubljana 1934, 163 strani.
13. Mihelič, Stane. Peter Pavel Glavar, čebelar, čebelarški pisec, učitelj in organizator. str. 20 – 65. V: Martin Mencej. *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ljubljana 1976, 335 strani.
14. Oražem, France. Peter P. Glavar – čebelar. str. 177 – 186. V: Škulj, Edo (ur.). *Glavarjev simpozij v Rimu. Celje 1999*, 400 strani.
15. Postave in zaukazi o čebelarstvu. 1(1873)9, str. 68 - 70 in 12, str. 95 – 96 in 2(1874)1, str. 3 – 4 , *Slovenska čebela* (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MBJAOPTN> – 4. 9.2013).
16. Šalehar, Andrej, Baraga, France, Gregori, Janez. *Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781*. Rodica, Novo mesto, 2013, 39 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GU6NHIQO> – 4. 10. 2016).
17. Šalehar, Andrej,. *Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781*. 102(2013)1, str. 5 - 17, *Acta Agriculturae Slovenica* (<http://aas.bf.uni-lj.si/zootehnika/102-2013/PDF/102-2013-1-5-17.pdf> - 10.11.2017).
18. Valvasor, Janez Vajkard. *Landspreis (Lanšprež). Slika 124*. V: *Topographia Ducatus Carnioliae moderna*. Ljubljana 1995, 316 str.

